This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

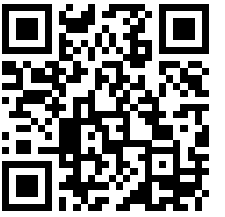

A propos de ce livre

Ceci est une copie numérique d'un ouvrage conservé depuis des générations dans les rayonnages d'une bibliothèque avant d'être numérisé avec précaution par Google dans le cadre d'un projet visant à permettre aux internautes de découvrir l'ensemble du patrimoine littéraire mondial en ligne.

Ce livre étant relativement ancien, il n'est plus protégé par la loi sur les droits d'auteur et appartient à présent au domaine public. L'expression "appartenir au domaine public" signifie que le livre en question n'a jamais été soumis aux droits d'auteur ou que ses droits légaux sont arrivés à expiration. Les conditions requises pour qu'un livre tombe dans le domaine public peuvent varier d'un pays à l'autre. Les livres libres de droit sont autant de liens avec le passé. Ils sont les témoins de la richesse de notre histoire, de notre patrimoine culturel et de la connaissance humaine et sont trop souvent difficilement accessibles au public.

Les notes de bas de page et autres annotations en marge du texte présentes dans le volume original sont reprises dans ce fichier, comme un souvenir du long chemin parcouru par l'ouvrage depuis la maison d'édition en passant par la bibliothèque pour finalement se retrouver entre vos mains.

Consignes d'utilisation

Google est fier de travailler en partenariat avec des bibliothèques à la numérisation des ouvrages appartenant au domaine public et de les rendre ainsi accessibles à tous. Ces livres sont en effet la propriété de tous et de toutes et nous sommes tout simplement les gardiens de ce patrimoine. Il s'agit toutefois d'un projet coûteux. Par conséquent et en vue de poursuivre la diffusion de ces ressources inépuisables, nous avons pris les dispositions nécessaires afin de prévenir les éventuels abus auxquels pourraient se livrer des sites marchands tiers, notamment en instaurant des contraintes techniques relatives aux requêtes automatisées.

Nous vous demandons également de:

+ *Ne pas utiliser les fichiers à des fins commerciales* Nous avons conçu le programme Google Recherche de Livres à l'usage des particuliers. Nous vous demandons donc d'utiliser uniquement ces fichiers à des fins personnelles. Ils ne sauraient en effet être employés dans un quelconque but commercial.

+ *Ne pas procéder à des requêtes automatisées* N'envoyez aucune requête automatisée quelle qu'elle soit au système Google. Si vous effectuez des recherches concernant les logiciels de traduction, la reconnaissance optique de caractères ou tout autre domaine nécessitant de disposer d'importantes quantités de texte, n'hésitez pas à nous contacter. Nous encourageons pour la réalisation de ce type de travaux l'utilisation des ouvrages et documents appartenant au domaine public et serions heureux de vous être utile.

+ *Ne pas supprimer l'attribution* Le filigrane Google contenu dans chaque fichier est indispensable pour informer les internautes de notre projet et leur permettre d'accéder à davantage de documents par l'intermédiaire du Programme Google Recherche de Livres. Ne le supprimez en aucun cas.

+ *Rester dans la légalité* Quelle que soit l'utilisation que vous comptez faire des fichiers, n'oubliez pas qu'il est de votre responsabilité de veiller à respecter la loi. Si un ouvrage appartient au domaine public américain, n'en déduisez pas pour autant qu'il en va de même dans les autres pays. La durée légale des droits d'auteur d'un livre varie d'un pays à l'autre. Nous ne sommes donc pas en mesure de répertorier les ouvrages dont l'utilisation est autorisée et ceux dont elle ne l'est pas. Ne croyez pas que le simple fait d'afficher un livre sur Google Recherche de Livres signifie que celui-ci peut être utilisé de quelque façon que ce soit dans le monde entier. La condamnation à laquelle vous vous exposeriez en cas de violation des droits d'auteur peut être sévère.

À propos du service Google Recherche de Livres

En favorisant la recherche et l'accès à un nombre croissant de livres disponibles dans de nombreuses langues, dont le français, Google souhaite contribuer à promouvoir la diversité culturelle grâce à Google Recherche de Livres. En effet, le Programme Google Recherche de Livres permet aux internautes de découvrir le patrimoine littéraire mondial, tout en aidant les auteurs et les éditeurs à élargir leur public. Vous pouvez effectuer des recherches en ligne dans le texte intégral de cet ouvrage à l'adresse `http://books.google.com`

WIDENER
HN JU8G R

Digitized by Google

Neth 12.3 (33)

KF661

Harvard College Library

FROM THE GIFT OF

WILLIAM ENDICOTT, JR.

(Class of 1887)

OF BOSTON

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE

DANS

LE DUCHÉ DE LIMBOURG

TOME XXXIII.

NOUVELLE SÉRIE,

TOME XIII.

Vis unita major.

1896-97.

MAESTRICHT,
LEITER-NYPELS.
1896—97.

Digitized by Google

Neeh 12.3(33)

Harvard College Library
Dec 1, 912
Gift of
William Endicott, Jr.

Digitized by Google

Digitized by Google

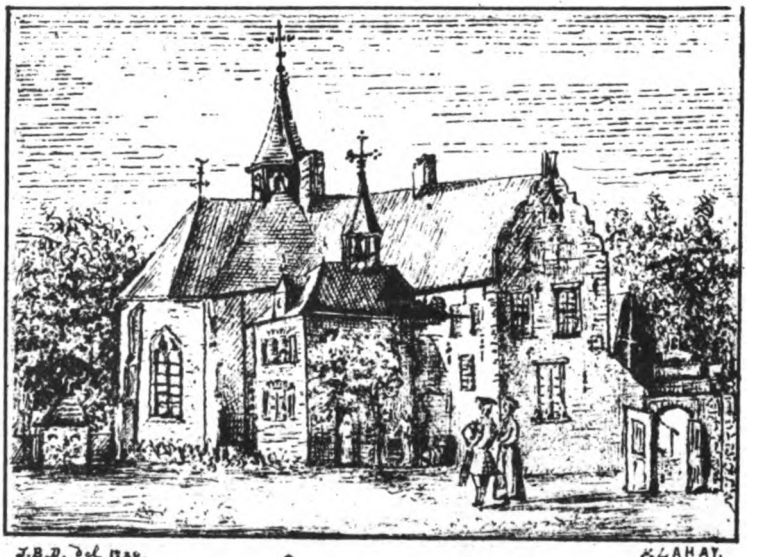

J.B.D. del 1788. K. LAHAY.

OOSTRUM.

Digitized by Google

Historie der aloude heerlijkheid
SPRAELAND-OOSTRUM (Venray),
van de O. L. Vr. kapel met het mirakuleus beeld
en het gilde aldaar,

door MART. JOS. JANSSEN, Kapellaan te Well.

Een woord vooraf.

Geruimen tijd bestond bij ondergeteekende het plan, de aanteekeningen, welke hij nopens Oostrum, een twintigtal jaren geleden, uit het Venraysch kerk- en gemeente-archief getrokken had, uittegeven. Wellicht worden personen aangetroffen die belang stellen in de geschiedenis der aloude heerlijkheid *Spraeland—Oostrum*, later in handen der heeren van Geysteren, en niet minder in datgene wat ons en ook ieder oprechten onverbasterden Venrayer dierbaar moet wezen: de kapel van Oostrum met haar schat, het miraculeus beeld der Moeder Gods.

Sinds dien tijd is voormeld archief, dat na het afsterven van pastoor van Haeff menige wisseling heeft beleefd, door ons nimmer in een gezette studie geraadpleegd, en daarom beschouwe men dit werkje dan ook niet als geheel volledig; neen: wij gaven

Digitized by Google

wat wij vonden. Deswege hopen we dat in een niet te lang verwijderd tijdstip de aanvulling door betere en jeugdiger krachten mag worden ondernomen.

De gedrukte bronnen door ons benuttigd, zijn in den tekst zelven aangehaald.

Bij dezen betuigen wij onzen welgemeenden dank aan den WelEd. heer Rijksarchivaris, A. J. Flament, voor de onderrichtingen en de hulpvaardigheid, waarmede hij ons de studie der in het Rijks-Archief berustende oorkonden vergemakkelijkte.

Niet minderen dank aan den weleerwaarden heer rector J. Obers te Oostrum die, wars van alle kleingeestigheid, het archief der kapel ons ter inzage en studie bezorgde en steeds tot het geven van inlichtingen bereid was.

Met bovengenoemd doel voor oogen geeft de schrijver zijne notitiën ten beste en sluit met het bekende:

Non volo, nec valeo placitum me reddere cunctis;
Sed volo, si valeo, posse placere bonis.

Well (Limburg), den 1 Juli 1896.

MART. JOS. JANSSEN,
Kapellaan.

Digitized by Google

Inventaris van het Archief der kapel Oostrum in het rectoraat aldaar.

I. Rente en Thijnsboeck der L. V. kapel Oostrum 1533—1578 met inlassching der fundaties. In perkamenten omslag en gemerkt „Capelle Oostrum" nagezien door den Domeinenontvanger Willem Joseph Giesen.

II. Copie van het vorige register, geschreven door den zoon van den rentmeester Randenrade. De copie werd den 11 Aug. 1616 authentiek verklaard door Gerith Henngst (1) pastoor ter Horst en Deken van 't district Kessel, verscheidene jaren na hare voltooiing. Ook gezien door Giesen.

III. Copie van het sub I vermeld Rente- en Thijnsboek met aanvulling tot 1667 (een enkele tot 1742). Deze copie werd als echt erkend door schepenen en kerkmeesters den 13 Dec. 1609. Het afgeschreven gedeelte is genomen naar de copie sub. n° II.

IV. Kapelle-rekeningen 1719—1765 in één perk. band. De rekeningen 1739—1760 geschreven door Arnold Verblackt van Oostrum, rentmeester van 't huis Geysteren.

V. *a)* Pakket Kapelle-rekeningen 1796—1817 met bijlagen (van 1797—1805 zijn in duplo) meerendeels geschreven door den koster-schoolmeester Leonard Lemmen.
b) Rekeningen der hulpkapel Oostrum 1828—1830—1843 met bijlagen.
c) Rekening-bijlagen 1865—1876.
d) „ „ 1877—1848.

(1) Gerard Hengst (Hyncx) werd 7 Julij 1600 als pastoor van Horst gepresenteerd, hij schijnt 1627 overleden te zijn. Deze Kesselandsche Deken (hij zelf teekent „ego Gerardus Henngstius pastor Horstensis et totius regionis Kesselensis archipresbyter) moet geplaatst worden bladz. 198 van Habets, Geschiedenis van het bisdom Roermond. III Deel.

Digitized by Google

VI. Portefeuille: 1) Vlaslijsten 1798—1809. 2) Schuldbekentenissen 1747—1825 6 stuks. 3) 1484, Verdrag van 13 Sept. betreffende de klooster-kapel 2 stuks.
4) Stukken betrekking hebbende op het proces van 1630.
5—6) Collatie der Vrijdagsche Mis 1661 en van 1 beneficie 1771.
7) Gilde: zilver door het gild bezeten en afhalen der processie door het gild 1798, 1852.
8 - 9) Staat der goederen van kapel en vicarie, bestuur der hulpkapel.
10) Gieten der klok 1815 en correspondenties dienstregeling der kapel 1822.

VII. Bisschoppelijke Vasten- en zendbrieven 1856—1887 55 stuks.

Digitized by Google

I.

Heerlijkheid Spraeland-Oostrum

hare historie en heeren

van de vroegste tijden tot aan de Fransche Omwenteling.

OOSTRUM.

1. Topographie.

„*Oostrum*", zegt Van der Aa in zijn Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden (8ste Dl. 1846), „is een dorp in Opper-Gelder prov. Limburg, Distr., arr. en 6 ure N. ten W. van Roermonde, kanton en 1 uur NW. van Horst, gemeente en $^3/_4$ u. O. van Venray; met 32 huizen en 190 inwoners, die meest in den landbouw hun bestaan vinden De inw., die alle R. K. zijn, hebben er eene kapel aan de Heilige Maagd toegewijd, welke tot de statie van Venray behoort en door eenen eigen kapellaan bediend wordt. Ook is er een dorpschool."

Zoo was de toestand voor een halve eeuw en behalve de minder juist aangegeven afstanden en vermeerdering van bevolking, stemt hij met den hedendaagschen vrij wel overeen.

Oostrum (1), een gehucht der Limburgsche gemeente Venray,

(1) Een ander Oostrum is gelegen in Friesland in den omtrek van Deckum en dit Oostrum maakt met Jouwswier ééne Ned. Hervormde gemeente uit.

Digitized by Google

onder welks parochie het van oudsher behoorde, vindt men in den loop der tijden verschillend geboekt, zooals: 1) *Oesterham* en *Oosterham* 1257, 1438 en 1451; 2) *Oesteren* en *Oestrem* 1375, 1400. 3) *Oesterum* en *Oestrum* 1450, 1485, 1570, 1594. 4) *Hosterhem* 1588. 5) *Ostrum* 1466, 1616, 1665. 6) *Oestenroy* 1628. 7) *Oisterum* en *Oistrum* 1405, 1532. 8) *Oosterom* 1670 en eindelijk *Oostrum* 1594. Welke laatste spelling tot heden is blijven voortbestaan. De afleiding duidt dus eene woning, verblijf of bosch in oostelijke richting aan, gelijk het ook werkelijk ten oosten der hoofdplaats gelegen is.

Van de eene zijde vormt Venray zijne grenzen, terwijl het oosten zuidwaarts door Geysteren, Wanssum en Oirloo omsloten wordt. De groote beek, in de Peelheide ontspringend, doorsnijdt het Oostrumsch grondgebied en stuwt langzaam hare wateren langs broekachtige lage weiden naar Geysteren, waar zij, even voorbij het kasteel, in de Maas valt. Drie molens, twee te Oostrum en een te Geysteren, worden door hare waterkracht in werking gebracht.

De bodem is overigens niet van het beste teelland, hoewel hij den noesten landman voldoende kan voorzien.

Rogge, haver, vlas, spurrie en aardappelen zijn producten die het meest getrokken worden; broeken en vennen verschaffen den turf.

De plaatselijke grondbenamingen zijn veelal eene trouwe afspiegeling van de uiterlijke en innerlijke gesteldheid des bodems en zoo geven: het Lintven, de Witte Vennen, het Oostrumsch veen, de Vellu, Broekvelgert, de Heesakker, de Distelakker, de Eykerwijk, de Hulst en andere ons een beknopt overzicht van Oostrum's aardrijkskunde.

2. Het kasteel Spraeland en de villa Oesterham.

Midden door het dorpje Oostrum leidt een kronkelende weg van ongeveer tien minuten gaans ons op de plaats, waar in oude tijden zich eens het kasteel *Spraeland* (1) bevond. In die lage

(1) Spralant, Sparlant, Spralank, meestal Spraelant geschreven, dat het meest de volksuitspraak Sproalant nabij komt.

Digitized by Google

weilanden kon men vroeger de grachten rondom den burcht met het water uit de voorbij vlietende molenbeek voeden; en al is de ridderhuizing ook sinds eeuwen verdwenen, zoo is nochtans hare standplaats duidelijk te onderscheiden. Een prachtige groep eiken uit de verte reeds zichtbaar, verheft fier hare kruinen hemelwaarts op de grondvesten der vroegere gebouwen. In den omtrek groote heidenvelden, nu gedeeltelijk met mastenbosschen beplant, grenzende aan lage moerassen, waartusschen de gagel of Brabantsche myrt welig tiert.

Eenige niet veel beduidende opgravingen, indertijd door wijlen Clemens Baron de Weichs de Wenne op dit rondeel ondernomen, brachten enkel middeleeuwsch aardewerk, stukken ijzeren of koperen potten aan het licht.

In de onmiddelijke nabijheid bevinden zich twee pachthoeven, in eigendom aan het Huis Geysteren behoorend; de eerste genaamd Groot-Spraeland, thans meestal onder den naam Spraeland bekend, werd voor een twintigtal jaren nieuw opgetimmerd; de tweede: Klein-Spraeland, meer dorpwaarts gelegen, werd volgens anker-opschrift in 1717 herbouwd en onderging in de laatste jaren meerdere veranderingen.

Aan den eenen kant is dit terrein door vermelde eikenboomen omgeven, waartusschen de Rosmolen verscholen ligt, en een groote karweg, welke vroeger van eerstgenoemde hoeve in rechte lijn op Oostrum aanliep, maar thans opgeheven is.

De Heeren van Spraeland—Oostrum uit den stam van Ooy.

Met den burcht Spraeland was immer verbonden de *villa* dat is het landgoed, hoeve of dorp Oostrum; alles onder het kerspel Raede of Venray gelegen, en hoogstwaarschijnlijk werden deze Oostrumsche hoeven en gronden door de lijfeigenaar van het vrijgoed (allodium) Spraeland, bewoond en beakkerd.

De oudste bezitters vrije heeren van Spraeland vindt men in de 13de eeuw geboekt, zij stamden van het huis Ooy bij Nijmegen en voerden: *drie zesbladerige rozen, waarboven een barensteel van vijf hangers in hun wapenschild.*

Digitized by Google

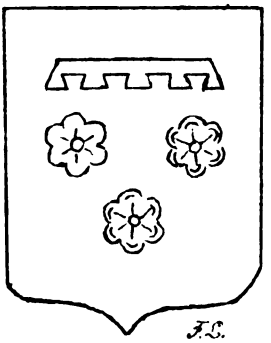

De breuk van dit wapen geeft ons een zijtak van het huis Ooy te kennen.

De Geldersche graven en hertogen der 13de en 14de eeuw waren er steeds op bedacht hun macht en gebied te vermeerderen en uit te breiden, door allodiale bezittingen der nobiles, oude edelen en vrije mannen, wier rechtsgebied zich veelal over kleine territoriën uitstrekte, te koopen, deze als leen terug te geven en hunne burchten als open hertogelijke huizen te gebruiken. Die edelen traden nu als leenmannen op, doch gewonnen daardoor meer rust, veiligheid en bescherming van hun gezin en goederen. Zoo ging het ook met Spraeland.

Gerard van Ooy.

die tusschen de jaren 1249 en 1270 voorkomt, deed zulks ten opzichte van den Gelderschen graaf Otto II.

Frederik van den Sande geeft in zijn „Commentarius in Gelriae et Zutphaniae consuetudines feudales. Antw. 1674" de volgende leenacte:

„Nos Gerhardus de Oy notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod nos proprietatem ville nostre Oosterham cum omnibus suis attinentiis videlicet in jurisdictione, in acquis, in pascuis, piscariis, nemoribus, agris cultis et incultis, dedimus viro nobili domino Ottoni Comiti Gelriensi et suis posteris semper habendum, et ita quod dicta bona cum nostris posteris ab ipso Ottone Comite jure Zutphaniensi tenebimus et habebimus et

Digitized by Google

exinde ejus ligii homines integri erimus, presentium testimonio litterarum.

Datum anno Domini 1257 in die beati Petri ad Vincula. d. i.

Wij Gerhard van Ooy doen kond aan allen, die deze brieven zullen zien, dat wij den eigendom van ons dorp Oostrum met al zijn toebehoor, als in rechtsgebied, wateren, weiden, vischerijen, bosschen, bebouwde en onbebouwde landerijen aan den edelen heere Otto graaf van Gelre gegeven hebben, om ook door diens nakomelingen in bezit gehouden te worden, en wel zoo dat wij met onze nakomelingen genoemde goederen van denzelfden graaf Otto ten Zutphenschen rechte ter leen zullen houden en hebben, en diensvolgens zijne algeheele leenmannen zullen wezen, krachtens getuigenis dezer tegenwoordige brieven.

Gegeven in 't jaar onzes Heeren 1257, op den dag van Sint-Pieters Banden (1 Augustus).

Dit Zutphensch recht nu hield in, dat de leengoederen op den naastbestaande van den overledene terugvielen volgens de spreuk:

Dat naeste lijf
Die man voor 't wijf
d'Olste op ter straeten.

Bij elke nieuwe verheffing moest later als heergewaad of gerechtigheid betaald worden één pont goldt gelts (of 2 goudgulden).

Hierin verschilden zij van leenen ten Gelderschen rechte, dat deze overgingen zonder met ouderdom of geslacht rekening te houden. De oudste in de nederdalende lijn had echter het voorrecht op het hoofdgebouw: het huis met gracht en wal. Bij verheffing betaalden zij als heergewaede 15 goudgulden.

De leengerechtigden bleven, behoudens eenige wijzigingen, in zwang tot de Fransche omwenteling, toen de broeders van „Liberté, Egalité ou la mort"! met deze middeleeuwsche toestanden tabula rasa maakten.

Onze heer Gerhard van Ooy, ook genaamd Gerhard van Spraeland, komt reeds voor in Februari 1249 als getuige van graaf Dirk van Kleef.

Als heer van Spraeland had Gerard ook alle tienden zoowel groote, smalle als novalia in zijne villa, terwijl de graaf van Gelder

Digitized by Google

in het begin dier eeuw nog eigenaar was der tienden en van het patroonsrecht van het kerspel Rode (1220), waaronder ook Oostrum kerkelijk ressorteerde. Hoe deze heeren in bezit der tienden gekomen waren ligt in het duister, maar door de schenking van graaf Gerard en zijne vrouw Margareta (1) verwierf het Cistercienser klooster te Roermond het patronaat met de tienden en bosschen van Niewkerk, Aldekerk (beide bij Gelder), van Wetten en Venray of Rooy.

Het convent, dat gaarne zijne bezittingen vergrootte, zal denkelijk, met Gerard van Spraeland onderhandeld hebben voor den aankoop der tienden in eene streek, waar het reeds meerdere rechten bezat. Zulks had dan ook een gunstigen uitslag, want den 27 Sept. 1263 bekrachtigt Hendrik bisschop van Luik den verkoop der groote en kleine tiende door Gerard van Spraeland aan de Roermondsche abdij gedaan.

„Datum anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tertio die sanctorum Cosme et Damiani martyrum."

Den 16 November van hetzelfde jaar volgde de bevestiging van dezen koop van wege den landheer graaf Otto van Gelre. „Actum et datum apud Kessel." Als getuigen dezer akte komen voor: Wilhelmus Comes de Kessel, Wilhelmus de Huerne, Lodewich de Randenraede, Gosuwynus de Milne, Florentin de Batenborch, Goswinus de Borne, Theodoricus advocatus de Ruremonde, Thomas de Dryel."

De afschriften dezer Latijnsche acte met nevengaande oude vertaling in het Nederduitsch bevinden zich in het Cartularium der Munsterabdij II Deel, bladz. 21 en 22. (2)

Als middeleeuwsch ridder vinden wij Gerard van Spraeland niet ledig maar in de krijgstroebelen dier dagen gewikkeld. De Limburgsche hertog Walram met den heer van Valkenburg en andere bondgenooten beproefden een aanslag op de stad Keulen, doch de toeleg mislukte en ook onze Gerard werd den 15 October 1268 door de Keulenaars gevangen genomen. (3)

---

(1) Deze stichters zijn in de Munsterkerk begraven, waar een prachtig mausoleum met beider beeldtenis, hunne assche bedekt.

(2) Sivré, Inventaris van het oud archief der gemeente Roermond. III, p. 207.

(3) Over den toestand van het Keulsche stift onder het bestuur van den aartsbisschop Engelbrecht II van Valkenburg, leze men Habets, Kerk. gesch. I. pag. 574 seqq.

Digitized by Google

In Maart 1270 schijnt hij reeds uit de gevangenis ontslagen, want den 10 van die maand zweert hij voor zich en zijnen door de Keulenaren gevangen genomen schildknaap aan de stad Keulen urvede onder borgstelling. Zulk eene Urphede, oirvede was, volgens Bilderdijk, IV, 341, eene belofte die men dikwijls afnam en met eede staven deed, van geen wraak te zullen nemen wegens beleediging, die iemand rekenen mocht hem aangedaan te zijn, of toegevoegd leed: het was eene afzwering van de vete.

Gerards zonen bleven echter langer in de macht der oproerige Keulsche burgerpartij, want 26 Sept. 1270 verzoekt de Guliksche graaf Willem aan de stad deze gevangenen vrij te laten daar Gerard hem 200 marken betaald heeft.

Eenige dagen vroeger, 8 Sept., hadden Gerardus dominus de Spralant en Willem nobilis de Bruchusen eene oorkonde bezegeld nopens eene verzoening van Reinhold van Boirsheim met de stad Keulen.

Uit de overdraeht zijner villa en den verkoop der tienden kan men niet ten onrechte besluiten, dat heer Gerard in geldverlegenheid geraakt was en de ridderlijke avonturen van zijn tijd dapper heeft meegemaakt.

Na hem treedt zijn gelijknamige zoon

Gerard (II) van Spraeland

op in het bezit der vaderlijke goederen. Tengevolge van den verkoop der tienden aan het Cistercienser convent te Roermond was tusschen dit gesticht en heer Gerard met zijne vrouw *Mechtildis* twist ontstaan over de novaaltiende, welke sedert den dood des verkoopers op het goed Spraeland onder het kerspel Venray geheven werden.

Bij minnelijke schikking zou het convent voortaan de tienden van alle pas ontgonnen landerijen heffen, waarvoor de echtelieden eene bepaalde som gelds ontvingen. 14 Dec. 1297. „Actum et datum anno Dni millesimo ducentesimo nonagesimo septimo in crastino beate Lucie virginis" (1).

Als opvolger der echtelieden Gerard en Mechtildis komt voor

1: Sivré, Inventaris enz. III 220, Afschrift in gemeld cartularium met eene oude Nederlandsche vertaling

Digitized by Google

doch of deze een zoon of verdere bloedverwant was valt moeielijk te zeggen, hoewel eene tijdruimte van 60 jaren het laatste gevoelen niet onaannemelijk maakt.

Genoemde Dirk treedt den 7 Febr. 1357 als getuige op bij de huwelijksche voorwaarden, te Maastricht opgesteld tusschen Philippa, dochter van den Gulikschen hertog Willem en Godard van Heinsberg heer van Dalenbroeck.

Eenige jaren later maken meerdere ergenamen of bloedverwanten aanspraak op de goederen. Den 17 April des dinsdaechs na Palmdach 1375 verklaart ridder

Daniel van Apeltern

afstand gedaan te hebben van zijne aanspraken op de tienden van Oesterem ten behoeve van de abdis en het convent van de Cistercienser orde te Roermond (1). Waarschijnlijk was deze ridder Daniel een Maaswaalsch edelman verwant aan de heeren van Ooy.

Zooveel is echter zeker dat de oude stam weldra verdwijnt en na een kwart eeuw Spraeland-Oostrum in het bezit is eener familie, waarvan in de Geldersche geschiedenis menig dapper feit is geboekt en die aan de hertogelijke Geldersche hofhouding kloeke dienaren heeft geleverd, n.l. het machtig geslacht der BROEKHUYSENS, wier bakermat en stamzetel in het oude land van Kessel in het slot van Broekhuysen moet geplaatst worden.

Inmiddels herinneren ons nog eenige benamingen aan de aloude eigenaren en hun ridderlijk bedrijf. In de onmiddelijke nabijheid van Spraeland ligt „*de Heerenpas*" of weide, verder vindt men onder Oostrum „*den Valkenkamp*", een veld, waar weleer deze vogels tot het edel jachtvermaak werden afgericht. Omtrent dien tijd schijnt het kasteel door oorlogsgeweld gebeukt, door zorgeloosheid en min gunstige ridderlijke fortuin der heeren vervallen, in puinen te zijn gestort; een verval waaruit het zich nooit meer verheven heeft. De volgende grondheeren schijnen er weinig belang, eer of voordeel in gezocht te hebben het huis Spraeland op te bouwen,

(1) Sivré, Invent. 3e stuk, pag. 242.

Digitized by Google

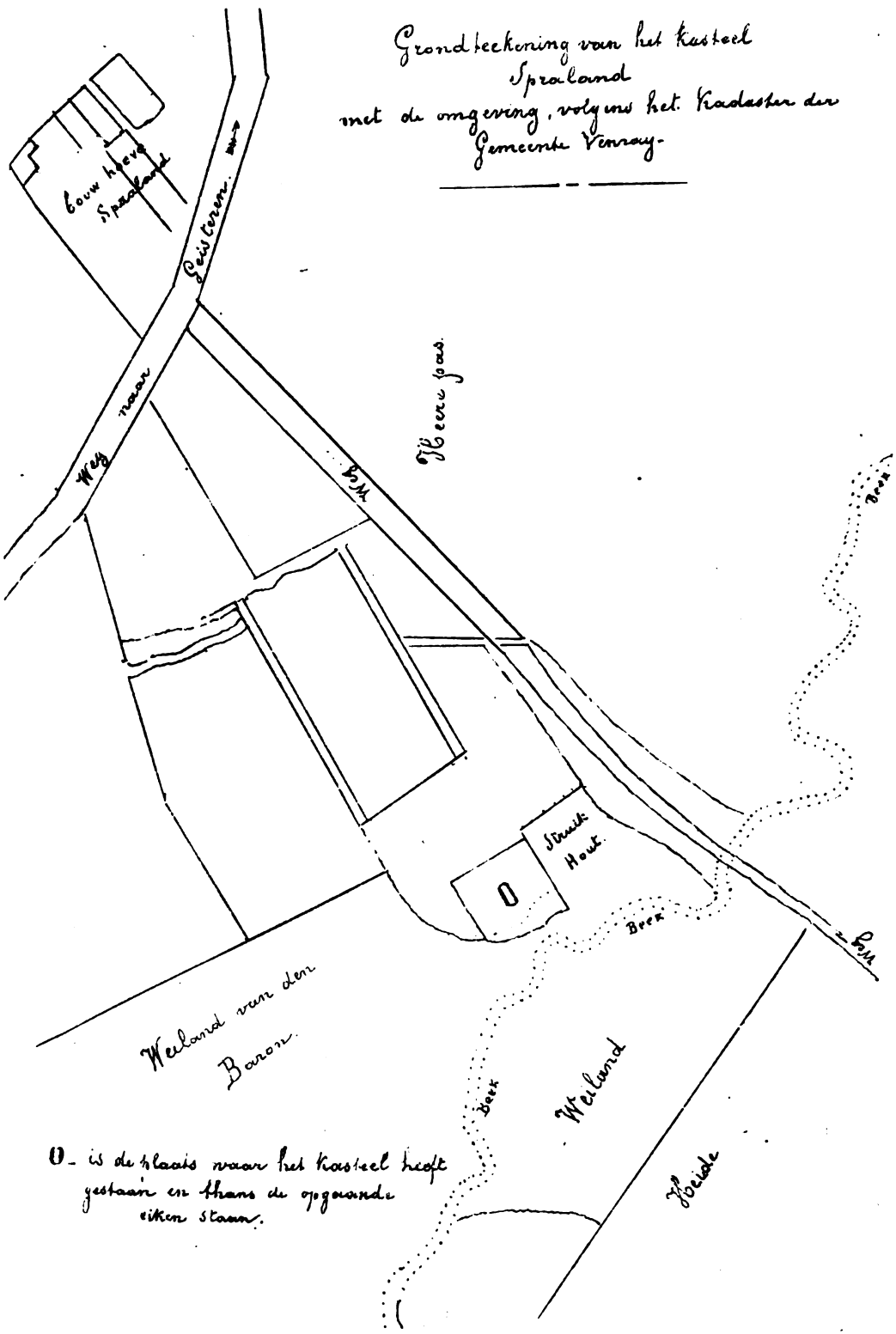

Digitized by Google

waarvan zij nochtans den titel voerden en heerlijke rechten en inkomsten genoten. Bij het volk draagt het heden ten dage den naam van *„gezonken kasteel"*, eene benaming waarschijnlijk veel later ontstaan, om in navolging van meerdere bekende plaatsen ook hier de sage van eene vervloekte ridderstede te hebben.

Vorenstaand plaatje uit het kadaster der gemeente Venray, geeft ons eene kleine grondteekening der tegenwoordige ligging.

De Heeren van Spraeland-Oostrum uit den stam van Broeckhuysen.

Broeckhuysen voert: doorsneden, *boven van zilver beladen met negen zwarte hermelijnstaarten 5—4; beneden van Sinopel.* Helmteeken een vlucht volgens het schild. Dekkleeden afwisselend zilver en zwart.

Digitized by Google

In oorkonden van de 13de eeuw komt dit geslacht reeds voor; in 1338 treedt de familie in bezit van Wickrade, later vinden wij ze geërfd te Geysteren, in den Tielerwaard en in 't Kleefschland.

Een paar eeuwen verder zijn de Broeckhuysens (1) in meerdere takken en nevenlijnen verdeeld, verschillende benamingen aannemende naar hunne hofsteden en spijkers in het Geldersch Opperkwartier.

Reeds een halve eeuw na de verheffing van Gelre tot hertogdom was de stam Broeckhuysen geërfd in de waardigheid van *Hofmeester*.

Willem van Br. gehuwd met de erfdochter Agnes Cock van Waardenburg kocht dit ambt den 7 Nov. 1390 van de echtelieden Jacob van Mierlaer en Joanna van Br. Willem was ook Ambtman des lands van Kessel. Op het einde der 14de eeuw treden de Br. op als heeren van het Maasdorp Geysteren, vroeger in bezit der ridders van Straelen tevens heeren van Vroenenbroeck (bij Gelder).

Als heer van Geysteren, Spraeland en Oostrum, waarvan hij ten jare 1401 den eigendom en heerlijkheid schijnt gekocht te hebben, komt nu voor:

Willem I van Broeckhuysen † 1415
heer van Spraeland en Oostrum, beleend 1402.

In den hertogelijken Hofraad van Reinold was men zeker tot de ontdekking gekomen, dat er aan ridder Willems rechtstitel op zijn Kesselsch dorp iets niet in den haak was, althans er ontstond deswege een krakeel tusschen den hertog en diens hofmeester.

Door tusschenkomst van goede vrienden werd dit geschil weldra bijgelegd en behield Reinold, daar hij overtuigd was dat Willems voorzaten den eigendom der plaatsen bezeten had, aan zich en zijne erven het recht voor van leen, manschap, klokkenslag en beede. Deze minnelijke schikking kwam den 8 September 1406 tot stand. Dewijl echter Oostrum-Spraeland onder het Geldersch kerspel Venray of Rooy behoorde, liet de hertog den Venrayschen

(1) Broeckhuysen ook geschreven Broichusen en Bruchusen, in de volksuitspraak heet het Broeckese.

Digitized by Google

schepenen in hun recht van *beleering* (1); ook in schattingen en regeering der gemeente zoude de heerlijkheid van Venraij afhangen, maar ook berechtigd zijn aan alle gemeentegronden.

De grenzen der jurisdictie van de eigen heerlijkheid begonnen in de buurtschap Lull, zoodat het grootste gedeelte van dit gehucht tot Oostrum behoorde. De veldweg aan het kapelletje of heiligenhuisje van St. Antonius van Padua naar den Boshuizen wijst nog tegenwoordig de oude jurisdictiescheiding aan.

De heeren uit de volgende eeuwen tituleerden zich: *Heeren van Geysteren, Oirloo, Spraeland en Oostrum.* In het Kerspel *Oirloo* (thans gemeente Venray) bezaten zij ook de tienden en het patronaat.

Wegens het verschil der graden van verwantschap, welke de Geldersche schrijvers tusschen de Broeckhuysens der 15de eeuw aangeven, plaatsen we hier een korte genealogische tafel, opgesteld naar den inhoud der oorkonden en andere bescheiden, die ons het meest een vast punt aanbieden:

---

(1) Het recht van beleering: Beleering bestond eigenlijk hierin, dat de schepenen van Oostrum naar hunne Venraysche ambtsbroeders tot het inwinnen van raad voor het vellen der vonnissen *konden* gaan. Maar waarschijnlijk is hier onder recht van beleering tevens het recht tot revisie te verstaan. Oudtijds, zegt de welEerw. heer Meulleners (Publicat. 1887 pag. 72), ging men niet in hooger beroep tegen de winnende partij, maar tegen de rechters, die het vonnis gestreken hadden. Daarvandaan dat in moeielijke gevallen de schepenen onderrichting (beleering) haalden bij de bank, waarheen men van hun vonnis in hooger beroep kon gaan.

Digitized by Google

JAN VAN BROECKHUYSEN

raad, ambtman ter Horst 1352

Joanna van Br.
×
Jacob van Mierlaer.

Willem I van Br. 7 Nov. 1390
erfhofmeester, ambtman 's lands
van Kessel, heer van Geysteren
en Spraeland
×
Agnes Cock, erfvrouw van
Waardenburg.

Mechtildis van Br.
×
Salentin van Arendael,
heer van Sintzig en Well.

1) Jan I van Br.,
heer van Waardenburg
en Amersoy, erfhof-
meester 1415 + 1443
×
Adriana van Brakel.

Gerrit van Br.,
erfhofmeester 1442
+ 3 Nov. 1444.

Jan van Br.,
erfhofmeester 1451
×
Elisabeth van Haeften,
erfde het stamgoed Br.

2) Jan II van Br.,
1427 erfhofmeester,
stond dit ambt 1442 aan
zijn neef af, verkreeg
het weer 1444,
drost van Kessel 1431-36
en heer ter Horst.
×
Anna van Straeten
van 't huis Wissen,
stichteres van 't convent
Oostrum.

3) Hubert v. Br.,-
ridder 1418
+ vóór 1450.

4) Willem II van Br.,
heer van Geysteren enz.
+ 1429
erfhofmeester.

Adriaan v. Br.
×
Margareta
van Arnhem
(deze kregen
en Oostrum.

Agnes v. Br.
×
Mathias
van Eyll
Geysteren)

Jan en Sibert
van Eyll.

5) Sweder v.Br.,
×
Bela van
Walhusen

Willem
Gerard
Jan.

6) Henrica v.Br.,
× 1418
Godard van Harff
+ 1468

Godard van Harff
zur Niershoven
× 1454
Alverade van
Witthem

Agnes van Harff
weduwe 1494
× 1482
Derk van Hackfort.

7) Gerarda v. Br.,
×
Willem van
Kessel.

8) Alard van Br.,
×
Maria van Dorth

Agnes
Margareta.

Digitized by Google

Willem II van Broeckhuysen + 1429
heer van Oostrum enz.

Na den dood van Willem I werd zijn zoon, ook Willem genaamd ten jare 1415 met Geysteren, Spraeland en Oostrum beleend. (1) Hij schijnt in het begin van 1429 overleden, want op Dinsdag post Dominicam Laetare Jherusalem (halfvasten) ontving zijne moeder Agnese vrouwe van Br. tot Weerdenburg, Oosterham Spraeland en Geysteren, zooals haar die bezittingen van haar zoon Willem waren aangestorven.

„Ende doe dat geschiet was heeft de Vrouwe Agnese dat tsamen opgedragen en mijns gnadige heer heft daarmede beleent Johan van Broeckhuysen heer tot Loë. (1) Het erfhofmeesterschap was in den loop dier jaren, denkelijk door onderlinge regeling, beurtelings op broeders en neven overgegaan.

In 1415, Woensdag na S. Lamberti, ontving het bovengenoemde Willem II, in 1427 verviel het weer aan Jan II van Broeckhuysen, in 1442 aan Gerrit Janszoon en na diens sneuvelen in den Hubertusslag 1444 kreeg de heer van Loë het terug, die het bij testament in 1450 aan zijn achterneef Jan van Br. Gerritszoon vermaakte.

Johan van Broeckhuysen heer van Loë, Geysteren, Oostrum
en Spraeland 1429—1450.

Deze was een der meest beduidende en bedrijvige ridders die de eerste helft der 15de eeuw aan Gelderland heeft opgeleverd. Beurtelings raad en in hofbediening der hertogen, streed hij nu eens als een fiere ridder voor den Vorst en nam hij bij andere gelegenheden deel aan de strooptochten, behept met de vernielingszucht der toenmalige heeren, die als vuige partijgangers de schamele bevolking uitplunderden en van hare goederen beroofden. Daar zijn huwelijk kinderloos bleef, verdeelde hij bij testament zijn overgroot vermogen tusschen de verschillende stammen en besteedde hij belangrijke inkomsten tot stichting van kloosters en andere geestelijke instellingen en zulks tot heil zijner ziel en herstel der schade in de strooptochten berokkend. Eindelijk toog ridder Jan, na een veel-

(1) Hij bezegelde mede den bondsbrief van de Geldersche Ridderschap en Steden, 3 Mei 1418. Sivre, Inventaris I, p. 3.

Digitized by Google

bewogen leven als pelgrim naar het H. Land, waar hij het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. Hadde de man vier of vijf eeuwen vroeger geleefd, ongetwijfeld zou hij in zijne wijdbefaamde daden, met een gloriekrans, al ware hij ook een zwakkere dan die van Karel den Groote of Zwentibold, voor de oogen van meerderen geschitterd hebben. Wij zullen chronologisch, volgens de Geldersche geschiedschrijvers, de voornaamste gebeurtenissen uit zijn leven, wapenfeiten en stichtingen aangeven:

1431, 5 April. Des Donersdaechs nae den heylghen paeschdage. Jan van Broeckhuysen, drost van het land van Kessel, schepenen en kerspellieden van Venray, Alard van Gruysdunck, pastoor van Lochem, en meerdere andere houden op het koor der Venraysche kerk een getuigenverhoor nopens eene overeenkomst, die vóór 32 jaren te Venlo gesloten werd tusschen den hertog van Gelder en het Cistercienser Convent van Roermond in betrekking tot de tienden van Roy. (Sivré, Inv. III, 265).

1431. Velen van den Gulikschen adel (waarvan uit aller naam gezegeld hadden Ulrich van Mentzingen en Jan van Plettenberg) lieten op dezen tijd vorst Arnold, Jan van Broeckhuysen, heer te Loë en Geisteren en Jan van Boedbergen, hopman te Erckelens, schriftelijk aanzeggen, dat zij hunne vijanden wilden zijn en hun te goeden tijd verzekeren en te passe brengen zulke brandstichtingen en strooperijen als de Gelderschen onlangs zoo in Gelder als in 't gebied van Gulick hadden gepleegd. (Slichtenhorst, Geldersse Geschiedenissen, 225).

1435. Arnold hertog van Gelder bekent schuldig te zijn aan Jan van Br. zijn hofmeester raad en ambtman en aan diens erven, *zes duizend* Overlandsche Rijnsche gulden, herkomende van geleende gelden en „verlaeckten cost". Dewijl de hertog die som om „oirloighswille" nu niet kan betalen, verpandt hij zijne renten, pachten, „thynsen, hoenre, grut" die hij heeft tot Raede in 't land Kessel. (Archief van Venray, zie Bijlage n° III.)

Digitized by Google

1436, 19 April. De erfhofmeester *Jan van Br.* bezegelt het *verbond* van ridderschap en steden van Gelderland. (Nettesheim, Geschichte der Stadt und des Amtes... Geldern. Crefeld 1863, 112. — Slichtenhorst, 228)

1438. De graaf van Meurs wilde zich in bezit stellen van meerdere goederen, die bij uitspraak aan Jan van Br. waren toegewezen. Deswege brengt deze de zaak voor den Gelderschen Vorst alsmede voor wat betreft de heerlijkheid Spralant en Oesterham, die als een erfleen bij de hertogen aan zijn vader Willem van Br. was gegund. (Sichtenhorst, pag. 232).

1439. Jan van Br. die zich voor erfdorst van 't hertogdom Gelder uitgaf, dreef opnieuw tegen den hertog, dat bij brieven van de vorige vorsten dat ampt ('t welk hem vooral in oorlogstijden, meermaals was te stade gekomen) aan zijne voorouders erfelijk was vergund en dat hij na dood van zijn vader en broeder, zelf met believen van den hertog, als erf-drost en hofmeester van een ieder was gegroet en aangezien. Hij had mede verschil en moeiten over 't recht van huysraed en wapens na de inneming van Amersoyen en andere plaatsen en sloten bij hem aangenomen; verzoekende de Ridderschap en Steden hem hierin de hand te houden en getuigenis te mogen beleggen van lieden die onzijdig en aan den hertog niet gehouden waren. (Slichtenhorst, bladz. 232).

1442. Arnold vorst van Gelderland beschuldigde om dezen tijd Vincent graaf van Meurs van zware en verreziende zaken: dat hij Geldersche kooplieden op vrije heerestegen had doen aanranden en uitschudden, de immuniteit of jus asyli der kerk te Kessel geschonden te hebben, waardoor deze onder interdict lag, en daarenboven zijn erf-drost en hofmeester Jan van Br. gaande uit 's Hertogen naam naar de vorstin van Brabant, handtastelijk aangehouden had omtrent de pael-steden van Brabant.

1442. „Toen ter tijd waren Arend van Blitterswyck en Jan van Br. tegens een recht-strijdigh; gelijk mede Jan Schenck van Nideggen, gevoeghd met Maes van Oest, Engelbert van Brent ende de

Digitized by Google

dochter van Hendrik Schenck om eenige landen en sloten een bitter kooker-gevecht en groote spartelingh hadden met Jan van Ghemen, waervan wy, alzoo het eer recht- dan land-zaeken zijn, geen langer teemen willen maeken." (Stichtenhorst, pag. 236).

1444. De geschilpunten tusschen vorst Arnoud en den bisschop van Luik, Jan van Heinsberg, worden in der minne geschikt: namens den Gelderschen hertog werden afgevaardigd Jan Schellard, Boelman van Arendael, heer te Well en Jan van Br., heer van Loë en Geysteren, erfhofmeester.

1444. Gedurende de vijandelijkheden tusschen Gelder en Gulik was het Overkwartier meermalen het tooneel van woeste krijgsbedrijven, totdat eindelijk op St. Hubertusdag 3 Nov. te Linnich de legers slaags raakten en Arnold het onderspit moest delven. Van de Geldersche zijde werden gevangen genomen onze ridder Jan *van Br.*, Evert van Wilp en Hendrik van Meer; onder de gesneuvelden telde men Gerrit van Br., heer van Waardenburg Jan's neef. Na het sluiten van den wapenstilstand werden de gevangenen vrijgelaten en ter eere met den „draegh-band" behangen zegt Slichtenhorst, bladz. 238.

1445, Mei. — Ridder Jan van *Br.*, heer te Loë en Geysteren, erfhofmeester der landen van Gelre, belooft het dorp, kerspel en gemeente zijner heerlijkheid ter Horst, in hare oude rechten te handhaven. (A. STEFFENS, Geschiedenis der aloude heerlijkheid en heeren van ter Horst . . . . Roermond, 1888 p. 210).

1446. Vredesonderhandelingen te Grave aangeknoopt tusschen Brabant en Gelderland. Als Geldersche gezanten verschijnen o. a. Jan *van Br.* de heeren van Meer en Wylack. De Brabanters klaagden toen den heer van Geysteren, Jan *van Br.*, aan over menigerlei kwellingen en schaden hunnen burgers aangedaan, maar Jan wist door „wydloopige verschooning" en anders luydende kondschappen zijne tegendingers den mond te snoeren." (Stichth., p. 240).

1447. Jan *van Br.* als gevangene van heer Willem van Buren in diens vijandelijkheden met den Gelderschen vorst. De hertog betaalt voor hem een losgeld van 3000 gulden. (M. J. Wolters,

Digitized by Google

Recherches sur l'ancien comté de Kessel et sur l'ancienne seigneurie de Geisteren. Gand 1854,) p. 58).

1449. In het voorjaar was Jan van Br. weder bemiddelaar tusschen zijn vorst en eenige edelen en steden des hertogdoms. (Slichtenhorst, pag. 243).

1450. Vóór zijne buitenlandsche reis liet hertog Arnold te Lobith de Ridders en Steden ter dagvaart verschijnen om uit dezer Deputatie een raad van bestuur of regentschap te vormen. Het Overkwartier stelde tot zijne gevolmachtigden aan Jan van Br. en Jan van Wickrath.

1438—1450. Tusschen die jaren verkoopt ridder Jan van Br. zijne tiende te Oirloo, rentende ongeveer 60 vat rogge, aan de kloosterlingen van St Hieronymus te Roermond voor de som van 1100 goudgulden. De gelden sproten voort uit een legaat van Jan van Leuven.

1450, 10 Mei. Jan van Br., heer van Geysteren, geeft zijne toestemming tot de volgende stichting: Den 14 Juni 1444 hadden de provisoren der parochiale kerk van Geysteren en Maashees, ten behoeve van den rector van 't nieuw opgerichte Moeder Gods altaar eene jaarlijksche erfrente van elf malder rogge gesticht ten overstaan der gemeene laeten en van den Gelderschen burggraaf Hendrik van Merwyck.

Heer Jan van Br. geeft als collator der kerk niet enkel zijne toestemming, doch, wijl die rente voor 2 HH. Missen ter week niet voldoende is, vermeerdert hij ze met 2 malder, zich het recht van begeving voorbehoudende. (Kerkarchief Geysteren).

1450, 15 Mei. Maakt ridder Johan, alvorens naar 't H. Land te vertrekken, zijn testament of uitersten wil. (1) Gedaan op het slot Wissen bij Weze in tegenwoordigheid van den openbaren notaris Henricus Mol van Capellen en de getuigen Hendrik Kessel, doctor beider Rechten en scholaster te Xanten, Theodoricus Nyell van

(1) Zie Bijlage nr I.

Digitized by Google

Kallzer, vicarius in gemelde kerk, de schildknapen Pieter van Ooyen en Hendrik van Merwyck; voorts Willem Kelver, Jacob Spakelaer en Nikolaas de zangmeester, geloofwaardige getuigen uit het Keulsche en Luiksche bisdom.

Als uitvoerders van dit testament waren aangewezen:

Hendrik van Meer, ridder, heer van (St. Stephens) weerde (1); Wilhelm van Broeckhuysen, legum doctor; Dirk Schenck van Nydeggen, heer van Afferden (2); Johan Tengnagel van Merwyck alsmede Willem Spaen, pastoor ter Horst (3). Voor ieder dezer uitvoerders, welke de voltrekking op zich wilden nemen, bestemde de testator één zilveren beker (crusibile, kroes) ter waarde van 50 Rijnsche gulden.

Voor gemelden notaris en getuigen verschijnt dan de erentfeste ridder der heerlijkheden Geysteren en Loë (dit onder 't Keulsche bisdom gelegen), gezond naar den lijve, zijn verstand en zinnen wel machtig, en verlangt, zooals hij verzekert, in dit jubeljaar als pelgrim de reis naar de stad Rome te aanvaarden tot vergiffenis van alle zijne zonden. Terwijl nu zijn lichaam nog kracht bezit en de rede den geest beheerscht, wil hij deswege de getuigenis van zijn uitersten wil, testament of beschrijving van zijn laatste verlangen te boek stellen, waartoe een rustig overleg gevorderd wordt. Daar groote zwakte veelal den geest zoo pleegt te benevelen, dat zij niet enkel den oorsprong der tijdelijke dingen, maar ook de bestemming des menschen vergeet, tracht hij dien onvermijdelijken last te voorkomen en zoo goed mogelijk daarin te voorzien.

Mede met bepaalde toestemming en vrijen wil van vrouwe Anna van der Straeten, zijne tegenwoordige wettige echtgenoote, beschikt hij over geheel zijn goed en gereed, zoowel over de hem toekomende roerende en onroerende goederen als erfelijke bezittingen, hem door God geschonken of nog te verkrijgen.

---

(1) Ridder *Hendrik van Meer* was zoon van Huybert van Culenborg heer van Boxmeer en Elisabeth van Petersheim en St Stevensweert. Zijne echtgenoote was Christina, dochter van ridder Eduard van Bell (voogd van Buschbell bij Keulen) en heer van Haps. Eduard was een bastaard van Reinoud IV van Gelder en Gulick. Hendrik van (Box-Meer) zegelde met een schild beladen met een leeuw en bezaaid met blokjes. Als helmteeken een bokkenkop en hals.

(2) Dirk Schenck van Afferden was een machtig heer en huwde de erfdochter van Arcen Alcidis van Buren, en was maarschalk van het hertogdom Kleef † 1487.

(3) Willem Spaan komt reeds in Sept. 1447 voor als pastoor ter Horst; hij was ook kapellaan der echtelieden Jan van Br. en Anna v. d. Straeten.

Digitized by Google

Ridder Jan wenscht dit te volbrengen tot lof en eer van God, alsmede voor zijn eigen ziel en de zielen van zijne ouders en voorvaderen en van die zijner vrouw.

Ook geschiedt zulks, opdat, na zijn overlijden, tusschen de verwanten, erfgenamen, nabestaanden of alle andere die vermeenen er belang bij te hebben, geen aanleiding van twist, rechtsgedingen of wrevel gegeven worde.

Vooral echter opdat zijne ziel, van het aardsche omhulsel ontdaan, onder Gods barmhartigheid, met de Geloovigen in het hemelsch Hof opgenomen en de eeuwige heerlijkheid genieten mag, heeft hij, na aanroeping van 's Heeren naam, zijn testament of uitersten wil voor zich, zijne erven en alle nakomelingen, naar beste wijze en besten vorm gemaakt, geregeld en vastgesteld. Na zijn ziel, die hij hoopt dat in den schoot des vredes mag rusten, als zij deze aarde zal verlaten, aan den allerheiligsten Verlosser, de Moeder-Maagd en de geheele schaar der hemelingen in diepe godsvrucht aanbevolen te hebben, bestemt hij de reeds vermelde executeuren en hun lastgeving en bespreekt aan de voornaamste kerken eene gedachtenis of aandenken in geld.

Daar verder de testateur heer Johan zelf zegt, dat hij verschillende krijgsavonturen en oorlogen onrechtvaardig gevoerd en bestendigd had en de krijgvoerders, die zulks deden, hulp verleende, waaruit rooverijen, brandstichtingen, manslagen en groote schade ontstonden en deze aan meerdere personen en plaatsen overkomen zijn, zoo geeft en vermaakt hij tot herstel, voldoening of schadevergoeding eeuwig en erfelijk 150 Rijnsche gulden, keurvorster munt. Deze som was bestemd voor bepaalde personen en plaatsen, waarvan het wettig bewezen was, dat zij door den testateur en om zijnentwille en schuld aldus min rechtvaardig behandeld zijn, en dat voor zich, zijne erven en opvolgers, wie deze ook zijn mochten.

Om dit geld voortdurend te kunnen beuren, geeft hij vast en stedig, o. a. den hof genoemd *de Cambeek*, met al zijn aanhang en rechten, onder het tijdelijk gerecht en kerspel Weze gelegen.

Uitgezonderd hiervan zou zijn het recht op den Brutenwaard met den voorbij stroomenden Niers, die bij het slot Wissen zou blijven, maar daarentegen moest het Schewycksche water aan voornoemde hoeve toevallen.

Verder geeft hij de halve hoeve tot Bettenray onder het gericht

Digitized by Google

ven Hülm (bij Goch) alsmede 1000 gulden, waarvoor hij veronderpandde een rentbrief op de heerlijkheid Broekhuysen, waartoe de bezitter van dit goed jaarlijks 50 erfmalder rogge zal aanwijzen.

Na den dood des testateurs zouden deze 150 gulden erfrente en het overige wat vermelde legaten nog afwierpen, jaarlijks aan schade geleden hebbende plaatsen en personen of hunne naaste erven naar rato verdeeld worden tot de volledige restitutie toe.

Mochten deze personen of plaatsen niet gevonden worden, dan kunnen de executeurs deze legaten ad pios usus besteden, naar mate hun voor het zielenheil des heeren testateurs en der benadeelde personen het geschiktst voorkomt.

De voornaamste stichting, welke Jan van Broeckhuysen tot stand bracht, is wel die van het klooster der Reguliere koorheeren te *Oostrum*, die wij later onder de afdeeling „Klooster Bethlehem" zullen bespreken.

Eene andere fundatie welke de ridder wenschte volbracht te zien, was een klooster van Karmelieter-Monniken te Zalt-Bommel onder het Utrechtsche bisdom, waartoe hij de noodige middelen aanwees, op voorwaarde dat in dit claustrum strenge kloostertucht moest heerschen.

Vervolgens schenkt hij aan de kapel in gen Walacker of Wallach (1), die ter eere Gods, aan de Zalige Maagd Maria, den heiligen Antonius en Laurentius toegewijd was, en ten behoeve van den tijdelijken rector, een kamp of veld in de over-Rijnsche parochie Bislich gelegen, genaamd joncker Buedelskamp (2), waarop nochtans de last van terugkoop berustte.

Mocht dit jus retractionis geen goed verloop nemen, dan wijst hij voor de kapel andere inkomsten aan. Hij wil deze kapel tot parochie verheven en de bezitters van het goed Loë met het patronaat begiftigd zien.

---

(1) Wallach, waarbij het slot Loë ligt, in het land van Kleef aan deze zijde van den Rijn, tusschen Wesel en Rheinbergh. Het kwam in bezit van ridder Goswin Steck, erfmaarschalk, die in 1470 kinderloos overleed, waarop het met de kerkgift aan den hertog van Kleef verviel, die het in pandschap uitgaf.

(2) Een joncker *Jan Budel* was in bezit der heerlijkheid Dorrenwald en Venne (bij Warde en Mörmpter aan den Rijn gelegen) 1401, 1411, 1431, waarschijnlijk bezat hij ook eigendommen te Bislich bij Xanten over den Rijn.

Het goed *Erprade* bij Xanten was ook bij joncker Budel bezeten, doch kwam later aan Jan van Broekhuysen. Hij en Anna van der Straeten verkoopen in 1450 dit goed aan hun kapellaan Willem Spaen, pastoor ter Horst, met beding het gedurende hun leven voor 91 Rhijnsche goudgulden te mogen terugkoopen. (Strange, 9 heft).

Digitized by Google

De erflater vermaakt ook erfelijk aan het altaar van het *H. Kruis* (1), in de parochiale kerk van Goch en voor diens vicaris eenige akkergronden onder Weeze, waarvan zijn huisbediende, Peter de Jongh, het vruchtgebruik behield.

Insgelijks geeft hij eeuwig aan het *altaar van O. L. V.* (1) in voornoemde Gochsche kerk en aan zijn rector tien malder rogge te Weeze te beuren.

Aan het Regulieren klooster in de Gaesdonck geeft hij eeuwig en erfelijk voor de memorie of jaardienst van hem, zijne echtgenoote en hunne ouders en voorzaten, op de Quatertemperdagen te houden:

1° vier malder rogge te heffen uit het Cloetsche goed te Baal, waarvan Peter de Jonghe ook den lijftocht heeft.

2° de slagen lands te Hülm genaamd in gen Schaldt.

Voor het *H. Geest-altaar te Weeze* (2) en zijn bedienaar geeft hij 200 Rijnsche gulden, waarvoor een kamp teruggekocht moest worden, eertijds ter name van wijlen Lambertus de Arena (van den Sande), kanunnik te Xanten.

Uit zijne nagelatene goederen verlangt hij eene jaarrente van zes malder rogge te doen koopen voor de Minderbroeders, Preekheeren en Augustijnen, die den termijn hielden in de plaatsen Loë, Wissen en Geysteren, jaarlijks aan ieder orde twee malder te leveren, waarvoor zij eene bestendige memorie zullen houden voor den testateur, zijne echtgenoote, dezer ouders en voorzaten.

Dan volgen de besprekingen van enkele legaten en de verdeeling zijner bezittingen tusschen de verschillende familieleden, beschikkingen welke echter door het magescheid van de executeurs en vrouwe Anna van der Straeten nader geregeld werden. (Zie bijlage N° II.

---

(1) In de vorige eeuw vergat nog de heer van Wissen onder Weese de vicariën van het H. Kruis en het altare Lamentationis B.M.V. in de kerk van Goch. Adolph Schmitz werd den 30 Nov. 1717 als rector B.M.V. Lament. ingehuldigd en was zulks nog 1722; in laatstgemeld jaar was Henricus Wegemann vicarius St. Crucis aldaar. (Lamentatio B.M.V. beteekent de klacht van O. L. Vrouw. Misschien de Zeven Weeën).

(2) In 1714 klaagt de Weesche pastoor Egbert Claessen, dat vele inkomsten der kerk zijn verloren gegaan en acht jaren later (1722) wordt bij eene kerkvisitatie gezegd, dat het H. Geest altaar nog in de zijbeuk staat, maar de vicarie door den protestantschen jurisdictieheer van 't Hertefeld gemortificeerd of opgeheven is, en deze nu zelf de inkomsten trekt.

Digitized by Google

„Here Johan van Broeckhusen toech pelgrimaedse tot Jherusalem, ende voirt na Sante Katherinen (1) dair hi ind wege und velde doet bleef, sonder geboirt gelaten", zooals eene chroniek van Waardenburg aangeeft (2).

„Joës autem de Broickhuysen (zegt Knippenberg, pag. 206) Coenobii in Ostrum fundator obiit in terra sancta anno 1452 die 17 December. Ita Obitarium coenobii."—

Het sterfjaar 1452 schijnt echter niet juist te zijn, daar de weduwe Anna met de executeurs en erven een magescheid treft op „Onzer Lieven Vrouwen dag Nativitatis (8 Sept.) een duysent vier hondert en een en vyfftich." Ook Jos. Strange in zijne Beiträge zur Genealogie der adlichen Geslechter 5te Heft, bladz. 30, geeft 1450 aan: als het scheidingsjaar tusschen de erven van Jan Broekhuysen. Denkelijk is dus ridder Jan, in hetzelfde jaar van zijne afreize, *17 December 1450 in het Heilig Land overleden.*

Zijne weduwe Anna stichtte in de kerk te Horst tot troost en heil van haar huisheer zaliger, harer en hunner beide ouders en voorvaderen zielen, een jaargetijde, waartoe zij 100 Overlandsche Rijnsche gulden besteedde. Bij testament schonk zij de Cambeeksche hoeve en meerdere kleinoden aan het Oostrumsche klooster. Zie hier wat het Anniversariën-Boek van het klooster Bethlehem over beide echtelieden, bladz. 129 heeft:

„In den jaere ons Heeren 1450 heeft hr Jan van Broeckhuysen zr gedachten sijn testament gemaeckt ende deze stede gefundeert ter eeren Godts ende sijne Moeder Maria tot een Regulierenklooster, ende is in denselven jaere getrocken naer 't heilich lant van Jerusalem op welcken wegh hij is gestorven.

„Daernaer over 12 off 13 jaeren storff tot Collen vrouw Anna van Broeckhuysen en ligt bij de Predikheeren aldaar begraven."

Ziedaar in 't kort de historie van Jan van Broeckhuysen, een te lang vergeten ridderfiguur uit de 15de eeuw, bij wien de heldere glans van innige vroomheid en vaderlandslievenden moed door de donkere schaduw van woesten krijgsroof, wel een weinig verduisterd wordt, hoewel die schaduw echter voor de heldere stralen der naastenliefde moet wijken. En zijn diens stichtingen ook door de

---

(1) Het bekende pelgrimsoord op den berg Sinai, waar de heilige Catharina begraven is.
(2) Geldersche Volksalmanak 1874.

Digitized by Google

steeds opvolgende ondermaansche wisselvalligheden vernietigd of van bestemming veranderd, jaren, ja eeuwen heeft de vrome schepping van ridder Jan land en volk tot heil en zegen verstrekt. Moge daarom onze bescheiden studie er iets toe bijdragen om de memorie aan dien waarlijk roemrijken man uit het oude Kesselland levendig te houden!

Adriaan van Broeyckhusen heer van Geysteren, Spraeland en Oostrum (Twist om de heerlijkheid).

Ondanks het testament van ridder Jan en de daaropvolgende overeenkomsten tusschen de weduwe Anna van der Straeten en de executeurs, schijnt Adriaan van Broeckhuysen, zoon van Jan's broeder Willem, ten jare 1457 met de heerlijkheid beleend te zijn geworden. Niet lang daarna deden zich meerdere pretendenten op, was de erfquestie acht jaren later in vollen gang en denkelijk is het niet bij een „bitter kookergevecht" gebleven, om met Slichtenhorst te spreken.

Thijs van Eyll, de dappere krijger der Geldersche vorsten, die gehuwd was met Agnes van Broeckhuysen, zuster van Adriaan, maakte deswege aanspraak op de heerlijkheid en werd 1465 voorloopig daarmede beleend, terwijl Gothard van Harff, landdrost van Gulick, gehuwd met Jan's zuster, zich mede ijverig bewoog.

De zoon van Thijs, genaamd Jan van Eyll, werd in 1468 beleend, insgelijks in 1473 en in 1493 wordt de beleening weder uitgesteld, totdat hij met den hofmeester van Harff „gescheiden werd".

Godard van Harff's zoon, ook genaamd Godard, werd 1470 beleend mits zijn oudere broeder Daem er mèe tevreden zou zijn. Deze echter stond zijn recht voor 6000 gulden af aan bovengemelden van Eyll en Adrian van Br. in 1483. „Middeler-wijl," zegt Slichtenhorst, pag. 262, „is er door maekelary van Reinald van Broeck-„huysen en Arend van Blitterswyck (1) onder de kinderen van „Ridder Mathys van Eyl (die voor Wachtendonk was gesneuveld) „zoo een maegh-gescheyd getroffen, dat Adriaen van Broekhuysen, „neffens zyne broeders (lees : *neven*) Jan en Siber van Eyl met

(1) Arnt van Blitterswijck's zuster Catharina van Blitterswijck was gehuwd met Libert van Eyll.

Digitized by Google

„hunne erven te gelijk zouden besitten de Huysen en landen van „Geysteren en Spraland". En daarmede was ten jare 1469 de deeling voltrokken der gezamenlijke heerlijkheden.

De ééne helft kwam aan:	de andere helft aan:
de kinderen van Thijs van Eyll en Agnes van Broeckhuysen.	de kinderen van Adriaen van Broeckhuysen en Margareta van Arnhem.

De Heeren der halve heerlijkheid Geysteren, Spraeland en Oostrum uit den stam van Eyll.

Zij voerden op een veld van azuur eene gouden zwaardlelie. Als helmteeken een hertekop met gewei.

J.L.

Jan I van Eyll. 1468, 1515.

De Regeling van 1469 hield in, dat beide partijen huis en slot Geysteren, met toren, woning, voorbouwen evenals de heerlijke

Digitized by Google

rechten gemeenschappelijk zouden bezitten. Vandaar dan ook dat later, in 1502, een verdrag gesloten werd, dat *de Schellart's* als erven van Adriaen van Broeckhuysen het *„hooghe huis"* met de gracht tusschen den voorburg en wal zouden hebben en betrekken en de *van Eylls* den voorburg *„het laghe huis"* bewonen.

Deze toestand van de twee adellijke familiën op één burg was destijds in het Overkwartier goed bekend, zoodat de oprichtingsbulle van het bisdom Roermond (1561) onder de afdeeling *in dominio de Kessel* de aanwijzing bevat: *Gheesteren. Huis hoghe* en *Leghe hus.*

Hoewel de moedige kampioen Mathys van Eyll reeds 1465 beleend werd, heeft hij zich echter niet lang in zijn aangevochte bezitting mogen verheugen; zijn zoon Jan mocht zich met de halve heerlijkheid te vreden stellen en kreeg met zijn broeder Sibert den halven griend of waard te Xanten. Jan van Eyll was ook heer van *Baerloo* bij *Kessel*, waarmede hij 1505 beleend werd, alsmede lid der Staten van Gelderland. Hij was 12 Julij 1483 gehuwd met *Elisabeth van Ghoir*, van het huis Caldenbroek onder Lottum, en leefde nog in 1515. Elisabeth voerde in zilvere drie horens van keel en weduwe zijnde legde zij ten jare 1525 den eersten steen van den monumentalen toren van Geysteren, nog een sieraad voor de geheele streek.

Het opschrift, in Gothische letters boven de torendeur in hardsteen aangebracht, luidt:

„Anno V^{c} XXIIIJ en een doe lacht jouffer lysbet
weduwe van Eyl dis tarns den irsten steen".

Tusschen ieder woord bevindt zich een ornament of krul.

Den 10 December 1528 overleed Elisabeth w^{ed} van Eyll, dochter van Alard van Ghoor en Bela van Kessel.

Jan II van Eyll en zijne medeheeren over de halve heerlijkheid Oostrum.

Het leen ging van den vader op zijn gelijknamigen zoon Jan II van Eyll over.

In den Gelderschen krijg was het slot Geysteren in bezit gekomen van Karel van Spanje en door diens troepen bezet. Of zulks bij het leven van Jan I van Eyll of van zijn zoon heeft plaats gehad,

Digitized by Google

kunnen wij als met het sterftejaar van eerstgemelde onbekend niet uitmaken, evenmin hoe lang de bezetting geduurd heeft. Op verzoek van beide eigenaren Jan van Eyll en Jan Schellart van Oppendorf verleende de Spaansche vorst hun den 4 Juni 1518 een Stylsaet (1) van 12 jaren, na welks verloop zij zelve weder den burg in bezit konden nemen en bezetten, en dat noch hij noch de Geldersche hertogen in deze tijdruimte eenig recht over Geysteren-Spraeland en Oostrum konden uitoefenen hetzij van klokkeslag, beden of belastingen.

Misschien is deswege de beleening wel tot 1532 uitgesteld (2). Jan ontvangt die „buirschap van Oestrum ende die hoffstadt van Spraelandt, met alle heuren Rechten enz. *ende transporteert sulcx voort op:*

Jacob van Domborch, Ridder, heer to Sint Agaten- ende to Sint Johans kercken stadtholder . . . . welcke hoffstadt ende buyrschap met allen heuren R(echt) ende toeb(ehoir) voorss. ende met der hoeger heerlicheyt van Spraelandt, Oesterum ende van der buyrschap, geh. Lulle, aen beyden sijden der wege, mit ons huysfre aller inder Kerspel van Venrad gelegen 27 Sept. 1532."

Deze Jacob van Domborch heer van Ste Aagtenkerken en Ste Janskerken (beide in Zeeland) was in hoog aanzien bij den Gelderschen vorst; zoo zond de hertog hem als Stadhouder van 't Overkwartier het land rond om de ketters inzonderheid de Lutherschen op te sporen en te vervolgen (3); in de eerste helft van 1534 was hij als hertogelijke Raad mede belast met het getuigenverhoor over het betwiste huwelijk tusschen Dirk Schenk van Nydeggen op Bleyenbeek en Aleid Custers. Jacob van Domborch schijnt als Stadhouder vrij tyranniek te zijn opgetreden en als rentmeester geen voorbeeld te zijn geweest, want wegens zijne slechte administratie was hij over de *vier*duizend gulden schuldig gebleven.

Wellicht is van Domborch op zijne dienstreizen met groote praal en machtsvertoon opgetreden, en heeft, op grooter voet levende, niettegenstaande een gunstig huwelijk en leengerechtig-

---

(1) Stylsaet, stille-zaet, schrijft Slichtenhorst, is eene stilzitting, stilstand, verdrag.

(2) Zie Publications 1894 pag. 147 seq. H. de l'Escaille" Les fiefs du haut-quartier de la Gueldre 1326—1598.

(3) Habets, Kerkg. II 9.

Digitized by Google

heden in 't Overkwartier, zeer slordig met de finantiën omgesprongen. Het leen Oostrum en Spraland had hij, volgens accoord met Jan van Eyll, enkel in tocht, om vervolgens aan de gewone erven weder te keeren; het kan hem als Stadhouder ook wel te doen zijn geweest om in 't Overkwartier als gezeten heer begroet te worden; tot zulk accoord zal ridder Jan mits de noodige goede woorden en geld, zich door neef Jacob van Domborch wel hebben laten vinden. De Stadhouder toch was in huwelijk getreden met Jan's volle nicht Elisabeth Schenck van Nydeggen (weduwe van Otto van den Bylant heer van Well).

De Geldersche hertog was gelijk te begrijpen valt, uiterst ontevreden over de kwade administratie van zijn rentmeester, en om hem zijne ongenade te doen gevoelen, confiskeerde hij het leen Spraeland en Oostrum en beleende 20 Julij 1535:

Aert van Gruythuys Magister en Jurium Licentiatus, raed van den hertog, die den eed 23 Aug. 1538 vernieuwde. Hij was een belangrijk personaadje in den Hofraad en zoo vinden wij hen bij alle gewichtige beraadslagingen en vredesonderhandelingen tegenwoordig.

Jan II van Eyll was wegens Geysteren altijd lid der Staten gebleven nog in 1555, en had buiten de heerlijke rechten meerdere perceelen akkerland te Oostrum in privaat bezit (in 1533 en volg.). Hij was gehuwd met *Maria van Domburgen of Domburch* vrouwe van S^{t}. Aagtenkerke en van 't huis de Werve, dochter van bovenvermelden Stadhouder Jacob en diens 3de gemalin Agnes Ruichroc van de Werve van wie het huis de Werve bij Rijswijk (1) en wellicht heeft het gemeenzaam verkeer van Jan met neef Domborch aanleiding gegeven tot nadere kennismaking met diens dochter.

Zij is ten jare 1561 overleden en haar grafzerk, waarop nog de uitgesleten wapens van Eyll en Domburch (2) te onderscheiden zijn, en die vroeger de groeve in het koor der kerk dekte, is thans in den binnenmuur des torens gemetseld.

Als broeders van Jan II komen nog voor *Willem van Eyll* heer te Baerloo (1526), en *Sybert van Eyll* ook heer te Baerloo (1530).

---

(1) In Z.-Holland bij 's Gravenhage.

(2) Domburg voert eene geopende burgpoort, waarboven 3 vensters.

Digitized by Google

Deze drie waren tevens Broeders van het O. L. Vr. Gild te Oostrum. Een vierde broeder, *Thijs van Eyll*, was lid der Staten 1535--1548, eene zuster, *Anna van Eyll*, stierf den 9 Oct. 1539 als suppriorin der Munsterabdij te Roermond; eene tweede zuster Lucia van Eyll genaamd van Rijnen, vermeldt het necrologium op 28 Dec. 1548 (1).

Jacob van Eyll, zoon van Jan II en Maria van Domborch,
heer der halve heerlijkheid Spraeland, Oostrum en Geysteren,
1548—1592.

Hij werd den 20 Juni 1556 beleend (2) „alle versuijm verlaten" en geeft zijne echtgenoote den 14 Mei van het volgend jaar den tocht der halve heerlijkheid Oostrum. Den 2 Juni 1550 werden tusschen hem en zijne aanstaande echtgenoote *Elisabeth van Groesbeek* de huwelijks voorwaarden gesloten. Deze stierf te Geysteren den 5 Februari 1584 en werd in de parochiale kerk begraven, waar een prachtige grafsteen hare rustplaats dekte. Bij de verbouwing der kerk in de 60 jaren dezer eeuw is ook deze zerk in de binnenmuur nabij den toren geplaatst.

In het midden van de zerk ziet men in haut relief de afbeeldingen van Jacob en Elisabeth; de eerste draagt een puntigen knevel en snor, is omhangen met een kleinen riddermantel, waaronder zijn harnas uitkomt, aan zijn rechterhand ter hoogte van de voeten ziet men zijn helm met vederbos, aan zijn linkerhand steekt het gevest van het zwaard, zijn handen zijn op de borst gevouwen. Elisabeth heeft de handen in dezelfde houding, draagt een hoogen kraag en haar kleed hangt tot aan de voeten af in bijna gelijke breedte. Rechts van het wapen des mans de woorden: Espoir en Dieu; en links van dat der vrouw: Fortune passe.

Heraldisch rechts de 8 wapenkwartieren van Eyll, links van Groesbeek.

Eyll.	Domburch.
Goir.	Werve.
Broeckhuysen.	Borsselen.
Kessel.	Treslong.

(1) Zie Publications du Limbourg, dl. XIII, p. 278.
(2) Zie verder Maasgouw, 12e deel 1895 blz. 41.

Digitized by Google

Groesbeek.	Goir.
Vlodorp.	Montfort.
Lijnden.	Wetthem.
Elderen.	Croy (2).

Jacob van Eyll, die tevens erfkamerling van het hertogdom Kleef was, ging een tweede huwelijk aan met Helena Turcq en vestigde zich te 's-Gravenhage, waar hij ook begraven is.

Daardoor laat het zich verklaren dat de datum van overlijden van Jacob op de grafzerk te Geysteren niet bijgekapt is.

Eene merkwaardige gebeurtenis in betrekking tot het heerlijk bezit van Spraeland en Geysteren had in de laatste jaren der 16de eeuw plaats. Om hunne afwezigheid of om welke redenen dan ook verkoopen Jacob van Eyll en Helena Turcq de heerlijkheid Geysteren, Oerloo, Oostrum en Spraeland aan hun medeheer en neef Adam Schellart van Oppendorf. In het Venraysch archief bevond zich het volgend authentiek afschrift door Hendrik van der Locht, landschrijver des ambts Kessel. De akte was van *22 Januarij 1592.*

Jacob van Eyll en zijne echtgenoote Helena Turcq, heer en vrouw te Domburg, St. Aagtenkerke, Werve, erfkamerling des vorstendoms Kleef, verschijnen voor den openbaren notaris bij den Provincialen Raad des Hofs van Holland en de leenmannen, en stellen tot hunne momboiren aan: Johan Kern genaamd Froenhoven, Cornelis van Randenrade, Meuws Gerwis, Aert Loefs en Hendrik Boenen, om van hunnentwege voor stadhouder en leenmannen des leenhofs Cuyk te compareren, voor de heerlijkheid Geysteren, Oerloo, Oostrum en Spraeland met verzoek deze goederen over te dragen aan hun neef en medeheer te Geysteren, *Adam* Schellardt van Oppendorf heer te Gürzenich, Schinnen, Doorenwaard enz. Ondert: Cornelis van Reinegen. — Wijck not. —

Hoe het leenhof van Cuyk hier te pas komt, is ons niet nader gebleken, daar het in de laatste beleeningen niet genoemd wordt.

Jacob van Eyll overleed te 's-Hage den 30 Nov. 1592 en werd ook aldaar begraven; zijn weduwe stierf in 1595.

Digitized by Google

Gherardt van Eyll.

Hoewel de gebouwen, gronden en heerlijkheid bij verkoop van 1592 aan de Schellardts waren overgegaan, oefende een verwant van Jacob van Eyll, nog na dien tijd in Oostrum heerlijke rechten uit. Denkelijk was zulks eene der voorwaarden of werd de verkoop door de naastbestaanden niet gereedelijk aangenomen.

In 1598 waren de echtelieden *Joncker Gherardt van Eyll* en Elisabeth van Broeckhuysen genaamd Oyen (van het kasteel Ooyen onder Broeckhuysenvorst) geërfd te Wanssum, waar zij een derde gedeelte der groote tiende bezaten. Jonker Gherit zwierf in krijgsdienst om en kwam in bovengemeld jaar, toen zijn tiende in beslag genomen werd, te Cranenburg van een krijgsavontuur terug.

Den 14 Julij 1603 sloot hij in tegenwoordigheid van den Geysterschen pastoor Johannes Floeris (Florentii) met het Augustinessenklooster „Jerusalem" te Venray eene overeenkomst over het kost- en leergeld zijner dochter, juffer Elisabeth, die nochtans maar één jaar het onderricht der religieusen aldaar genoot.

In Mei 1609 laat hij nog een persoon uit Oostrum dagvaarden over het zetten van een meiboom.

De opvolgers in zijne Wanssumsche tiende hadden de verplichting jaarlijks in de kerk van Geysteren een anniversarium te doen houden voor zijn zielerust.

Den 12 Juni 1607 wordt met Oostrum-Spraeland beleend *Cornelia van Geysteren*, „erve haeres neven" Jacob van Eyll. Haar hulder (ophouder van het leen) was Gerhard Provinck van Deventer, Ambachtsheer van Crimpen aan den IJssel. Het vermoeden ligt voor de hand dat èn Cornelia, die in Holland schijnt gedomicilieerd te zijn, èn *joncker Gherit* nicht en neef van Jacob geweest zijn, personen die beide hier nog een weinig het heerlijk gezag (dat voortaan den Schellardts toekwam) staande hielden.

Nakomelingen dezer van Eyll, gehuwd met de Bocholt's onder Lobberich, die ook de tiende te Wanssum geërfd hadden, nemen later nog zitting in de Staten van 't Overkwartier wegens 't huis Geysteren; zoo Johan van Bocholt 1656 † 1678, Eduard Rein van Bocholt 1697. Waarschijnlijk zijn zij in 't bezit van de huizinge de Spicker (1) geweest.

(1) Spickers, Spijkers, Duitsch Speicher, manoir in 't Fransch, waren versterkte adellijke huizingen, welke in grootte ver beneden de burgen, kasteelen of sloten bleven. Men vond

Digitized by Google

De familie van Schellardt, halfheer en sinds 1592 heer van de heerlijkheid Oostrum-Spraeland

Bij de verdeeling der heerlijkheid in 1469 kwam, gelijk wij hiervoor zagen, de helft van Geysteren cum annexis d. i. Oostrum aan de erven van ridder *Adriaan van Broeckhuysen* in huwelijk met *Margareta van Arnhem*. Dezer dochter

Adriana van Broeckhuysen
was omstreeks 1476 getrouwd met
Frederik I Schellardt van Oppendorf heer te Gürzenich.

Het wapen was een veld van zilver beladen met een klimmenden

ze door het geheele Overkwartier. Soms, al riddermatig erkend, waren ze hier en daar op eenigen afstand van het hoofdslot gebouwd, en dienden tot bewoning van jongere zonen of dochters, ook wel als huwelijks uitzet bij eene mésalliance.

Digitized by Google

leeuw van sabel, getongd en genageld van keel; helmteeken een uitkomende leeuw tusschen een vlucht; als schildhouders rechts een leeuw, links een griffioen.

De familie, wier naam door haar zelve en anderen op verschillende wijze geschreven werd (want op dit punt der orthographie waren onze voorouders minder juist), stamt uit het bisdom Keulen en had haren hoofdzetel te Gürzenich bij Keulen. Oudtijds werd zij ook genoemd van Oppendorff gen. Schellard, wat aanduidt dat Oppendorf een harer oudste bezittingen geweest is.

Men vindt geschreven: [1]) Schellaerdt, Schellaert, Schellardt, Schellart, [2]) Schelaert, Scheilart, Scellaert, met de noodige *de*, *van* of *von's* Oppendorp, Oppendorff, Obendorff enz., al naar gelang een Guliksche of Geldersche scribent aan 't werk was.

We zullen in den loop der verhandeling de meest gebruikelijke en met de volksuitspraak overeenstemmende schrijfwijzen volgen (1). De familie werd in den *Gravenstand* verheven in den persoon van Jan Albert van Schellardt d'Oppendorf † 1731.

Het medebestuur van dezen eersten Schellardt viel in een zeer bewogen tijd voor onze gewesten, want de Geldersche hertogen waren in strijd met de Bourgondische vorsten om het bezit van Gelderland.

Daar heer Frederik voor het hevigste van 't krijgsrumoer was gestorven, zoo vond zijne weduwe *Ariaentje* het raadzaam niet alleen te blijven en kreeg voor echtgenoot een „erentfester en tugenthafter man" *Andries van Vischenich genaamd Bell*, een krijgslustige en werkzame figuur in den benarden Gelderschen toestand. Hij was met Mathijs van Merwijk „ritmeester" benoemd voor 't Overkwartier en toonde eene groote bedrijvigheid en kloeken raad in 1497 en 1499 bij de versterking der Geldersche stadswallen Deze echtelieden leefden nog in 1506.

De halve heerlijkheid ging over op Frederiks zonen:

1° *Wynand Schellardt van Opbendorf*

werd in 1504 wel beleend maar niet formaliter (naar den vorm) te boek gezet, wijl hij volgens Wolters, de verschuldigde rechten

(1) We geven hier slechts genealogische bizonderheden der familie van Schellardt, in zooverre zij met Spraeland-Oostrum in betrekking staat.

Digitized by Google

niet gekweten had. Hij was genoemd naar Wynand van Arnhem, een oom zijner moeder, en komt in 1518 nog als heer voor en was dus in weerwil der bovengemelde weigering van leenauthorisatie als gebieder opgetreden. Wynand komt ook voor als broeder van het O. L. Vr. gild te Oostrum en stierf kinderloos, waardoor hij als opvolger kreeg zijn broeder:

2° *Jan I Schellardt van Oppendorf*

had tot echtgenoote *Caecilia van Vlodorp* en schijnt 1533 overleden te zijn een zoon nalatende:

Frederik II Schellardt van Oppendorf, heer van Schinnen.

Beleend 13 Decemb. 1533, hernieuwt den leeneed 2 April 1539 en 17 Mei 1544, en werd in 1539 bij de volle landschap te Arnhem vergaderd als heer van *Rosande* (een uur bezijden Arnhem) verklaard. Deze heerlijkheid was afkomstig van Margareta van Arnhem Jan's-overgrootmoeder (1). Hij had tot vrouw *Maria van Pallandt*, dochter van Johan v. P. heer zu Frechen, Bachum, landdrost van Gulick, ambtman te Wilhelmstein en diens echtgenoote Cæcilia von Hompesch.

Den 22 Augustus 1548 sloot hij eene overeenkomst met zijn familielid Bertram Raitz von Frentz over het patronaat te Oerloo en diens vicaria perpetua. (Kerkarchief Geysteren).

In 1556 was hij niet meer onder de levenden.

Adam I of Daem Schellardt van Oppendorf,
1557 — † 1602,

krijgt den 7 Sept. 1557 uitstel tot verhefting van zijn leen, waarvan hij echter den 16 Oct. daaraanvolgende de acte passeert.

In 1558 was hij in den echt getreden met *Walerama* of *Walrava van Voorst* van den Doorenwaard, zijne leenvrouw voor Rosande en heeft alzoo beide „den Doornweerd en Rosande aan zijn ge„slacht vast gemaeckt ende de dienstbare met de heerssende Heer-

1) Zie Slichtenhorst p. 112.

Digitized by Google

„lyckheyd onder een gemenght" zegt Slichtenhorst (1). Deze schoone bezittingen wekten echter nijdige begeerten bij de van Voorsten op, die den Doorenwaard bij gebrek aan mannelijke opvolgers als een sadelleen wilden beschouwd hebben. Die toeleg mocht echter niet gelukken, daar de Schellardts, zegt onze Gelder-sche advocaat, „na een hard en haperlyck ding-tael" in het bezit gehandhaafd bleven.

Na zijn dood treden achtereenvolgens als heeren van Oostrum-Spraeland op zijne zonen

1° *Jan II Schellardt van Oppendorf heer van Doorewaard*, 1603.

werd den 10 Oct. 1603 beleend door zijn gevolmachtigde Jan Goldstein.

Als weduwnaar van *Catharina van Goltstein*, erfdochter van Muggenhuysen, was hij in 1602 hertrouwd met *Ursula Scheiffart van Merode*, erfvrouw van Borgharen, Argenteau en Hermal.

Hij was een lastig heer voor zijne Harensche onderdanen ne overlaadde bovendien de heerlijkheid zijner vrouw met zware schulden. Op kerkelijk gebied had hij geschil met bisschop Cuyckius over het kanoniek aandeel in de pastoreele tienden van Borgharen. Hij overleed te Argenteau den 20 April 1614 en werd te Hermal begraven; zijne weduwe volgde hem in den dood den 16 Januarij 1622 (2).

De Doorenwaard ging over op zijn zoon Adam Willem van Schellardt, terwijl *Oostrum* c. a. reeds 1604 in het bezit kwam van zijn broeder:

2° *Vincent Schellardt van Oppendorf* 1604 — † 1617 Dec.

verhief het leen in 1604, nam zitting in de Staten van 1607 tot aan zijn dood in December 1617. Hij was de 5de zoon uit den echt van Daem Schellardt en Walerama van Voorst.

Hij had tot echtgenoote *Elisabeth van Schagen* (dochter van Jan van S. en Anna van Assendelft), wier zuster Adriana van Schagen gehuwd was met Jan van Wittenhorst, heer van Sons-feld (3) en Drongelen.

---

(1) Zie Slichtenhorst p. 112.
(2) Zie Publications de Limbourg 1873 pag. 450.
3 Sonsfeld ligt bij Rees.

Digitized by Google

De *van Schagens's* hadden hun oorsprong in Willem († 1473), éérsten heer van Schagen in Noord-Holland, een natuurlijken zoon van hertog Albert van Beieren graaf van Holland. Deze Willem had tot echtgenoote Aleydis van Hodenpijl en voerde deswege het Hodenpijlsche wapen zijnde een gouden veld beladen met drie rechterdwarsbalken van keel voor een vierendeel gebroken met het wapen van Beyeren, Henegouwen en Holland, een schild dat de familie van Beyeren– Schagen of Schagen voortaan bleef behouden. (1)

De weduwe Elisabeth van Schagen leefde nog in October 1630. Uit dit huwelijk sproten zes kinderen, waaronder *Adam* die volgt, *Adriana* (elders Maria genoemd) gehuwd met Winand van Eynatten, heer van Homburg, Opsinnich en Antweiler en *Maria Walerama* (2) den 1 Juni 1627 getrouwd met Willem Taets van Amerongen († 18 Sept. 1657). Uit de echtverbintenis van Maria Walerama ontsproten 12 kinderen, waarvan een zoon bij eene schermutseling te Wanssum het leven inboette.

De heerlijkheid pro indiviso (onverdeeld) bezeten door de gezamenlijke kinderen van Vincent Sch. van Obbendorf.

Den 26 Jan^{ri} 1617 deed Johan Guillem krachtens procuratie van de weduwe Elisabeth van Schagen leenverheffing voor jonker *Daem Schellartz*, oudste zoon van wijlen Vincent, zoo voor hem zelve als voor zijne broeders, alle nog onmondig, *pro indiviso* Geysteren en Oostrum bezittende. Den 26 November 1638 hernieuwt Adam voornoemd den leeneed door zijn gevolmachtigde Jan Guill. van de Waterschappe, schout te Geysteren.

(Zie M. J. Wolters: „Recherches sur l'ancien comté de Kessel et sur l'ancienne seigneurie de Geysteren". Gent 1854 pag. 117—120, bijlagen n°s 32 en 33, waar de leenacten in extenso zijn aangegeven).

---

(1) Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche oudheden en gezigten I Deel pag. 113 Dordrecht 1770.

(2) In Nuyens, Gesch. der Ned. Beroerten, I, 2 vindt men, pag. 285 onder de lijst der Kathedelen van Holland in 1656:

Nomen dominis: Ghyessenburch-Taets d'Ameronghe. Illa est e baronibus Schellart d'Obendorf et Geysteren. — Ibidem in castello suo Ghyessenburch propè Gorcomium.

Digitized by Google

Adam II Schellardt van Oppendorf 1639 -1662
heer van Spraeland-Oostrum en Geysteren,

werd wegens Geysteren als lid der Staten aangenomen den 2 Dec. 1645 en was gehuwd met zijne volle nicht *Aleidis van Wittenhorst*, dochter van Jan van W. en Adriana van Schagen. Reeds sedert 1639 lag hij met de Venraysche schepenen overhoop wegens geschil van jurisdictie of hoogheidsrechten, waaraan bij vonnis van het Souvereine Hof van Roermond de dato 18 Maart 1648 een einde gemaakt werd en men terugkwam op het bescheid van 8 Sept. 1406. Dit vonnis is in de Oostrumsche gerechtsprotocollen geboekt. (Zie bijlage n° VI).

De echtelieden lieten ten jare 1641 de in de heide (thans in de dennenbosschen) te Geysteren gelegene Sint Willibrordskapel herstellen, zooals een gedenksteen met hun gecombineerd wapenschild boven de kapeldeur te lezen geeft:

16 Adamus Schellaert 41
Baro d. Oppendorff et
Alyda Witenhorst
Conjuges restaurarunt.

Dit steenen wapenbord met onderschrift zijn beide blijkens het verband der inmetseling, eerst eenigen tijd na de herstelling of opbouw geplaatst.

Adam Sch. overleed in den morgen van 2 November 1662, zijne vrouw was hem reeds 26 November 1654 in de eeuwigheid voorgegaan.

Oudtijds moest de pastoor van 't naburige Wanssum jaarlijks op 3 November te Geysteren het Misoffer opdragen en tegenwoordig zijn bij het jaargetijde van Adam Schellardt. Hiervoor beurde hij een halve kroon, die hem door het adellijk huis betaald werd. (Maasgouw 5de Deel bladz. 1092).

Johan Vincent Schellardt van Oppendorff heere tot Geysteren, Oostrum, Oerlo, Spraelandt en Wanssum,

was een der beduidendste heeren van 't Overkwartier zoowel om zijne dienstbetrekkingen als wegens den geldelijken steun, dien hij

Digitized by Google

zijn Koning verleende. Hij had tot eerste echtgenoote *Albertina Louisa van Beyeren-Schagen*, doch in welken familiegraad deze met zijn grootmoeder Lisbeth van Schagen stond is ons onbekend; reeds ten jare 1653 gaven de echtgenooten een raam in het pand van het nieuw gebouwde Minderbroedersklooster te Venray ten geschenke, waarin hun beider wapenschild was aangebracht.

In Maart 1657 werd, na het afsterven van Marcellus van Gelder heer te Arcen, *Jan Vincent* door Koning Philips benoemd tot het gewichtig ambt van *drost van Kessel*, een titel waarop de benoemde immer veel prijs gesteld heeft.

Den 5 Maart bekent de Koning van Johan Vincent eene som van 70,000 ponden van veertig grooten Vlaamsche munt te hebben opgenomen tegen een interest van $6^1/_4$ ten honderd; voor de zekerheid van dit kapitaal en interest verpandt de Koning de beden, subsidiën, licenten en andere rechten en inkomsten van het Overkwartier.

De benoeming tot Drost van het ambt Kessel schijnt bij de Staten van 't Overkwartier kwaad bloed te hebben gezet, want reeds 3 Maart antwoordde de landvoogd don Juan van Oostenrijk, dat de zaak niet zoo was als zij door de Staten was voorgesteld; dat de vergeving van het Drostambt van Kessel niet bij wijze van verpanding geschiedde, maar bij enkele benoeming; dat Johan Vincent eene som, tegen rentebetaling, aan den Koning heeft voorgeschoten, was een feit, dat met de benoeming in geen verband stond. Overigens moest die geldverstrekking in deze tijdsstandigheden beschouwd worden, als een uitstekende dienst aan den Koning bewezen. En daarmee was de interpellatie afgeloopen.

Reeds tijdens het leven zijns vaders had Jan Vincent 10 Nov. 1658 wegens Geysteren zitting genomen in de Staten van 't Overkwartier, waarvoor hij weldra gewichtige zendingen zou ondernemen.

Den 27 October 1662 krijgt hij met andere heeren eene instructie om naar Brussel te reizen, ten einde aldaar het geschil met den bisschop te beslechten en tevens te onderhandelen over het bedrag der beden en licenten, en geeft dan ook in brieven van Januari — Mei 1663 verslag van zijne zending.

Den 2 Maart 1665 werd hij benoemd tot lid der commissie van onderzoek naar een rekwest door de geestelijkheid, eenige adellijken

Digitized by Google

en geërfden ten platten lande aan den Landvoogd opgezonden (1).

In 1666 vinden wij Jan Vincent als bouwmeester werkzaam in zijne heerlijkheid Geysteren en te Venray; in gemeld jaar toch liet hij het kasteel Geysteren optrekken, zooals het heden ten dage nog is met zijne fraaie colonnade, eene reminiscentie aan den Spaanschen tijd en stijl.

Aan den nieuwen bijbouw der kapel te Merseloo (thans door een andere vervangen) schonk hij in 1666 ook even als in 1653 aan het Paterskloosler, een raam waar onder de gekleurde wapenschilden van hem en zijne echtgenoote de volgende opschriften voorkwamen:

„Johan Vincent baron van Schellardt van Oppendorff heere tot Geysteren, Oostrum, Spraelandt etc.	Vrouwe Albertina van Schagen, vrouwe derselver herlichheden anno 1666."

In hetzelfde jaar trof den Landdrost een gevoelige slag in huiselijken kring, want, zegt het sterfregister van Geysteren: „Mevrouw Albertina Lowisa van Schagen vrouwe tot Geesteren etc. storff in 't 2 kinderbedde den 1 Sept. 1666 tusschen 9 en 10 uhre voormidd., het soontjen des avonts te vooren een weynich geboren ende van de vroevrou gedoopt sijnde."

Bij den verkoop van meerdere Kesselandsche dorpen als *heerlijkheden* door de Spaansche kroon tot steun harer finantiën kocht Jan Vincent het naburige dorp *Wanssum* en voegde dien titel bij zijne overige heerlijke bezittingen.

Ten jare 1670 was er questie of geschil over het eikenhout op gemeente staande; de koninklijke rentmeester vorderde nl. bij verkoop den 10den penning, iets waartegen Jan Vincent opkwam, als strijdende met zijne rechten van grondheer op zijn dominium.

Den 27 Juni 1677 sloot hij op nieuw een accoord of regeling van schatting met de schepenen van Venray, waaronder Oostrum in dat punt ressorteerde. (Zie Bijlage n° VII).

In Oostrum liet de Drost zich ten volle als heer gelden bij gelegenheid van besmettelijke ziekten, jachtovertredingen, herberg-

(1) Sivré, Inventaris van het oud archief der gemeente Roermond, 4e stuk, blz. 159, 161, 308 en 344.

Digitized by Google

politie en feiten tegen de eerbaarheid, gelijk het dagboek van den richterbode Jacop Jan Cuyppers ons op menige bladzijde te lezen geeft. We zullen dit ter gelegener plaatse melden.

Reeds een jaar na het overlijden zijner eerste echtgenoote trad Johan Vincent in 1667 in tweede echtverbintenis met *Maria Henrica van Schellart*, een familielid uit den tak van Gürtzenich, waaruit negen kinderen geboren werden (zie in de genealogische tabel onder Bijlage n° VII geplaatst).

En daarna is „mijnheer Johan Vincent baron de Schellardt van Oppendorff Here tot Geysteren gestorven den 27 April 1683 omtrent 7 uhren 's avonts".

Johan Albert van Schellardt d'Oppendorff 1698, heer van Geysteren en Spraelandt (voor den eersten keer).

Hij was de tweede zoon uit het tweede huwelijk van Jan Vincent en volgde dezen op in de heerlijke rechten. Wanneer de leenverhefting heeft plaats gehad vinden wij niet, wel dat hij in 1698 als gebiedende heer van Oostrum optreedt en naderhand de heerlijkheid Oostrum en Spraelandt afstond aan zijn jongeren broeder Philip Frederik Ambrosius van Schellardt, die reeds in 1700 den titel droeg van heer van Oostrum. Den verderen levensloop van dezen heer Jan Albert zullen we naderhand vermelden, als hij na het overlijden zijns broeders ten 2de male als heer van Spraelandt optreedt.

Philip Frederik Ambrosius van Schellardt d'Oppendorff, heer van Oostrum, Proost van Aken.

Dit zesde kind uit het tweede huwelijk van Johan Vincent werd te Geysteren geboren den 26 Juni 1675 omstreeks 8 uren 's morgens. Bij den H. Doop trad als peter op Ambrosius baron van Virmondt van de Duitsche orde te Gemert, vertegenwoordigd door den secretaris van 't huis Geysteren, Herman Morini Pottebacker, zijne plaatsvervangende peettante was Wilhelmina Caecilia van Bocholtz Vrouwe ter Horst; naar zijn peetoom droeg de doopeling dan ook

Digitized by Google

den naam Ambrosius (1). De jongeling werd voor den geestelijken stand opgeleid, maar deze bestemming nam niet weg dat een adellijk machtsvertoon en ridderlijke grootheid de jeugdige borst van Ambrosius doortintelde met een gloed, die enkel met den dood van den 46jarigen man werd uitgedoofd. Zulke hooghartigheid, die wel niet al te best met de apostolische eenvoudigheid te rijmen is, was aan meerdere hoogere geestelijken uit dien tijd eigen.

Op 21jarigen leeftijd werd de politieke loopbaan van Ambrosius geopend, door zitting in den landdag „onder de raadslieden des lands". Naar opvolgende besluiten konden beschreven worden en hadden recht tot zitting ieder Katholiek edelman, die acht kwartier (vier van vaders- en vier van moederszijde) kon bijbrengen en in het bezit was van een erkend riddergoed. Het Landdagsreglement van 20 Dec. 1680, dat meer dan eene eeuw van kracht was, stond toe dat vader een zoon, twee broeders, oom en neef te gelijk op den landdag verschenen, mits ieder van hen een riddergoed bezat. De oudere broeder had reeds zitting voor Geysteren en van waar zou nu Ambrosius met zijne acht adellijke kwartieren het gevorderd riddergoed bijbrengen?

Op eene deftige wel ingerichte woonstede of hechte burg lette men niet, en het goed dat eens de ridders van Spraelandt bezeten hadden en dat voor het gewenschte doel aan den jeugdigen aspirant werd afgestaan, was volgens de bepalingen der wet voldoende. Reeds eeuwen voor Ambrosius' tijd was de burg Spraelandt in puinen, maar wellicht heeft er toen nog een of ander brokstuk in of boven den grond van bestaan; doch 't was een *riddergoed*, hoewel onbewoonbaar. 't Scheen wel wat bar, maar aan de wet was voldaan.

Zoo werd nog in de vorige eeuw het brok toren, aan de Swalm gelegen, waar thans het spoor voorbijsnort, als titel van riddergoed benuttigd, om voor den opvolger in het bezit van den Aldenhof of huis Rathem de deuren der Staten te openen.

Philip Frederik Ambrosius Schellardt van Oppendorff werd alzoo den 9 Mei 1696 wegens het huis Spraelandt tot de vergadering

---

(1) Ambrosius baron de Lerod-Virmundt was kommandeur der Duitsche orde te Gemert van 1654—† 18 Maart 1684. Zie Schutjes, Kerk. Gesch. 's Bosch; art. Gemert.

Digitized by Google

toegelaten en een paar jaren later zien wij hem optreden als gebiedende heer van Oostrum.

Den 21 April 1700 geeft hij uit Venray een bevel aan alle zijne onderdanen der heerlijkheid Oostrum om, buiten speciaal verlof, aan niemand eenige diensten te presteeren, op straffe dat deze hun niet zullen gevalideerd worden. De gerechtsbode wordt diensvolgens gelast dit ter behoorlijke plaatse af te kondigen en aan te plakken.

Den 19 Februari 1702 was hij te Roermond tegenwoordig bij de inhuldiging van Philips V (van Anjou) als hertog van Gelder.

Ten jare 1705 moest de generaal-majoor de Schellardt (broeder van den tijdelijken heer van Oostrum) zijne thynsboeken doen hernieuwen en veranderen en daar zulks niet gevoeglijk te Oostrum, waar de zinsgelders woonden, kon geschieden, had de te Venray wonende scholtis Bodinckhuysen, met de regeling dier registers belast, de lieden verzocht bij hem te Venray te komen. Tot het medewerken voor zulken administratieven arbeid wilden de Oostrumsche niet buiten hunne heerlijkheid gaan, „vermits de quaede consequentie in het gevolgh van dyen".

Heer Ambrosius verklaart hierop den 20 Juli „tot weghneminghe van alle quaede gedachten", dat een en ander niet het minst zal strekken tot nadeel voor de inwoners van Oostrum, maar dat zij zullen blijven in hunne oude gewoonten.

Ondertusschen was ons Oostrumsch heerschap tot eene aanzienlijke kerkelijke waardigheid bevorderd, de prelatuur van *Proost van het Keizerlijk-Koninklijk Stift van O. L Vr. te Aken*, van het Akensch munster of dom, in 't Latijn Regalis Basilica genaamd. In die hoedanigheid werd hij voortaan in de geschriften vermeld, en had wegens die betrekking o. a. het vergevingsrecht der pastorie van Erkelenz.

Den 21 Febr. 1707 bevorderde hij tot pastoor dier Geldersche stad Andreas Knippenbergh uit Helden, die van 1691 tot 1707 pastoor was van Overloon, een Cuyksch dorp in de nabijheid van Oostrum en Geysteren. Deze Knippenbergh, een bloedverwant van onzen geschiedschrijver, overleed als deken van 't district den 1 Nov. 1726.

Den 15 Juli 1710 had de Proost aan den Scholtis Wierix volmacht gegeven om de bouwhoeve, op de herstraet te Blitterswyck

Digitized by Google

gelegen, over te dragen aan zijn oudsten broeder Johan Albert. Dezelfde volmacht werd vertoond van Bertram Degener van Schellardt, een jongeren broeder des Proosten.

Den 13 Sept. 1713 schitterde de keizerlijke Proost, Geldersch edelman en Oostrums heer, aan de zijde van Jan Carsilius baron van Dornick van Walbeek in den ridderstoet, die te Gelder de inhuldiging van Frederik Willem I opluisterde.

Den 5 Juli 1714 kocht hij uit handen van den Baron van Wilderen, heer te Hegum, en diens echtgenoote Anna Catharina Dumont de hoeve „den Beyenbruggen" te Meerloo, en vinden wij hem reeds hetzelfde jaar betreffende rechten van dezen hof in proces gewikkeld met den grondheer van Meerloo, Constant des H. Roomschen Rijks graaf van en tot Winckelhuysen, heer van Calcum, Morb enz.

De uitslag van dit rechtsgeding is ons niet bekend.

De residentie in zijne proostdij te Aken schijnt van Schellardt minder bevallen te hebben; een vrijer leven en meer grondheerlijk optreden vond hij in zijn Oostrumsch gebied; want, na de kanonieke voorschriften betrekkelijk zijn verblijf te Aken volbracht te hebben, woonde hij ongeveer twintig jaren bij de kloosterzusters in 't Convent Betlehem, waar hij den 20 Juni 1721 overleed in den ouderdom van 46 jaren en midden in die kerk tegenover het altaar begraven werd.

Gaarne schijnt de Proost vereerd te zijn geweest met het peterschap bij den H. Doop in familiën, welke in een of andere dienstbetrekking tot hem stonden, ten minste wij vinden hem in de omliggende parochiën een tiental keeren als zoodanig geboekt over kinderen, die schier allen naar den hoogen peetoom Philip of Frederik genaamd werden.

Nu eens was „reverendissimus ac perillustris dominus peter" over het zoontje zijns pachters, een ander maal over een kind van een Oostrumschen schepen, dan weder over de telgen van den Geysterschen koster of rentmeester enz., en onnoodig erbij te melden dat dan eene flinke pillegift uit de toparchale handen vloeide.

Hoe overigens de Oostrumsche grondheer op zijn adel gesteld was, blijkt uit het volgende staaltje: Een Venrayer stugge boer had eensdaags, denkelijk na ruim gebruik van bier of „Wacheler water" (jenever), tegen den adel der van Schellardts grof uitgevaren, dat het met al dat adellijk gerei niet veel beteekende, en bezigde daarbij uit-

Digitized by Google

drukkingen, die men kieschheidshalve moeielijk kan weergeven. De proost was in zijne hooghartigheid onnoozel genoeg den boer voor de Rooysche Schepenbank te doen dagen en hem voor dit crimen attentatum of liever beuzelarij in proces te trekken. De uitslag, zoo hij in de Venraysche Gerichtsprotocollen voorkomt, is ons niet bekend.

De rustplaats van den Proost van het eertijds zoo luisterrijk Koninglijk Akensch Kapittel, is, door de slooping der kloosterkerk in den Franschen tijd, verlaten en onbekend.

Johan Albert van Schellardt d'Oppendorff,
heer van Geysteren en Spraelandt (voor den 2den keer).

Hij werd op het slot Geysteren geboren den 6 November 1669, en aan het in levensgevaar verkeerende knaapje door den pastoor van Oerloo de nooddoop toegediend, terwijl de ceremoniën naderhand door den Geysterschen herder Antoon Gieskens aangevuld werden. Zijn peter was Jan Albert van Schellardt heer van Doorenwaard, voor wie de eerw. heer Gerard Riquart optrad; zijne meter was de eerwaarde doorluchtige Vrouwe abdis van Burtscheidt (bij Aken), vertegenwoordigd door de echtgenoote van den Scholtis Ant. van Litt.

Op 22jarigen leeftijd nam de ridder den 21 Oct. 1691 wegens Geysteren zitting in den landdag te Roermond.

Ten jare 1698 trok hij naar den Paltz en huwde aldaar den 21 October „*Eleonora Magdalena Anna von Metternich*, der Churfürstin zu Pfalz Hofdame und Kammerfräulein." Zij was eene dochter van Jan Frederik Vrijheer „von Metternich herr zu Niederberg, Heistert und Schirpenbroich, Churpfältzlicher Geheimer Rath, Cämmerer, Bergischer Oberjagermeister und Ambtman zu Monheim" † 1691 en zijner echtgenoote Maria Anna Constantia Freiïn von Spiering. Het Geystersch register zegt, dat dit huwelijk voltrokken werd „praesente Aula et approbatione Serenissimi Electoris Palatini".

Bij de deeling der erfgoederen van Eleonora's kant viel dezen echtelieden het adellijk goed te Müng genaamd Elpenich ten deel; later kochten zij een deel van het huis Heistert en een hof te Oberzier.

Digitized by Google

Den 13 Sept. 1713 woonde hij, evenals zijn broeder de Proost, de inhuldiging te Gelder bij en ging in den optocht tegenover Adolf Renier Antoon vrijheer van Gelder te Arcen.

Ten jare 1720 streed hij ten zeerste voor de belangen en rechten van Pruissisch Gelderland en liet de bezwaren, welke de Staten hadden, in druk verschijnen, waarover de zoogenaamde Interims-Commissie een niet malsch advies naar Berlijn opzond. Deze merkwaardige strijd voor de rechten van het oude Gelderland in kerkelijk en politiek opzicht vindt men omstandig beschreven in: „Fried. Nettesheim, Geschichte der Stadt und des Amtes Geldern" (Crefeld 1863, bladz. 472—493).

Jan Albert was de *eerste* uit den tak Schellardt—Geysteren, die den titel van GRAAF voerde; „zijne Excellentie" werd hij voortaan begroet en was general-luitenant der cavallerie in dienst van den Paltz en Ridder van de Sint Hubertus-orde, waarin hij later tot Kommandeur bevorderd werd.

Op den 31 Juli 1720 geven de echtgenooten volmacht aan Gerard Adolf Schluys, scholtis te Oostrum en hun rentmeester te Geysteren, om de twee hun toebehoorende bouwhoeven (allodiaal) te Blitterswijck gelegen, nl. Brouwershof en Coppenhof, te veronderpanden voor een som van 1800 pattacons ten behoeve van juffrouw Maria Agnes van Aefferden.

Na den dood van den proost Ambrosius ging zijne heerlijkheid Oostrum—Spraelandt over op Jan Albert en werd zijne excellentie daarmede beleend den 20 Febr. 1723 in den persoon van zijn gevolmachtigde den scholtis Schluys.

Niet lang bleef hij in dit rechtsgebied, want in het laatst van 1730 of begin van 1731 is hij uit deze wereld gescheiden en werd opgevolgd door zijn zoon:

Jan Willem Joseph Bernard graaf van Schellardt d'Oppendorf heer van Geysteren, Spraelandt—Oostrum.

Deze werd ten jare 1700 geboren te Dusseldorp, waar de latere graven van Schellardt hunne huizinge en residentie hadden. Hij was later kapitein van Z. Keiz. Majesteit en werd den 12 Febr. 1731 met de heerlijkheid Wanssum, de halve hooge heerlijkheid Oostrum, Spraelandt en de buurtschap Lull „met de gerechte

Digitized by Google

wederhelft" dezer laatste beleend. Op dienzelfden dag werd ook Geysteren verheven.

Sedert de verdeeling van 1469, tusschen de Schellardt's en de van Eyll's nl., moest ieder dezer partijen de *helft* der resp. heerlijkheden bij het Hof ter leen verheffen, en zulks bij ieder versterf of overdracht. Ofschoon de latere bezitters heeren van gansche onverdeelde leengoederen waren, bleef de eenmaal bij het Hof aangenomen term bestaan: $^1/_2$ heerlijk. Geysteren, Oostrum enz., zooals 1731, 1740; om echter geene tweede verhelling of acte te passeeren, wat doelloos en omslachtig was, voegde men bij de uitdrukking „halve heerlijkheid" als aanvulling „met de gerechte wederhelft", wat genoegzaam het geheel aanduidde.

Jan Willem was gehuwd met *Alexandrina gravin van Renesse tot Elderen*, uit welken echt twee zonen en eene dochter geboren werden. Aan deze laatste, *Eleonora* genaamd, werd den 23 Aug. 1732 het H. Vormsel toegediend.

In 1740 was graaf Schellardt overleden, en zeven jaren later verzocht de gravin weduwe geb. Renesse aan den Edelen Hove te Gelder om eenige gelden te mogen negotieeren tot aflossing van een kapitaal staande ad 6 °/₀ en dit te vervangen door een ad $3^1/_2$ procent. Den 13 Nov. 1747 stond het Hof het gevraagde toe en werd uit Roermond den 27 Nov. daaraanvolgend de rentmeester Arnold Verblackt tot handelen gevolmachtigd. Het klooster Bethelem verschoot 1100 pattacons op *Brouwershof* te Blitterswyck behalve 3 permissie ducatons aan 't kasteel aldaar, op onbezwaard goed.

In haar request aan het Hof zegt de douairière, dat aan haar bij deeling was toegevallen $^1/_3$ van verschillende kapitalen door de ouders van wijlen haar man van scholtis Aerts opgenomen; bij transactie met den vrijheer von Hatzfeld ingegaan over de „erstadingh" der Zutphensche leenen nam zij nog $^1/_3$ er bij en bovendien de kapitalen welke haar man privatieve van gemelden schout tegen 6 °/₀ had gekregen. De moeder van haar „eheheer" had zooveel schulden nagelaten dat de revenuen hier en in 't land van Cuyk tot 1744 inclusief daartoe waren aangewend. Uit het huis Steirum in 't hertogdom Berg kwam wegens de schulden van de Schellardt ook niet veel terecht en bovendien had men te Dusseldorp moeten procedeeren en reizen ondernemen.

Digitized by Google

De afstraling van den keurpfaltzischen luister schijnt dus slecht op de grafelijke finantiën gewerkt te hebben, totdat eenige jaren later het testament van een adellijken suiker-neef uit Schinnen de snoeren der beurs in beweging zette.

Adam Alexander graaf van Schellardt-Oppendorf, laatste heer van Geysteren-Spraelandt en Oostrum.

Na den dood zijns vaders Jan Willem werd, den 22 Aug. 1740, voor het leenhof te Gelder verheven o. a. de halve heerlijkheid Oostrum, Spraelandt en Lull, met de gerechte wederhelft, alles door Vrouwe Eleonora Magdalena van Metternich voor haren minderjarigen kleinzoon Adam. De hoogdeftige douairière Eleonora heeft echter niet lang deze beleening overleefd.

Een gewichtig feit, van groot belang voor het volgend leven van Adam Alexander, had plaats te Schinnen den 16 Sept. 1740. Op dien dag maakte de heer van Schinnen, Walraef Adam van Schellardt d'Oppendorff, die geene wettige kinderen naliet, zijn testament of uitersten wil. Hij vermaakte daarbij alle zijne goederen, roerend en onroerend, het huis en heerlijkheid Schinnen in vruchtgebruik aan zijne nicht Maria Ernestina van Schellardt van Reulsdorff, en na dezer overlijden, in vollen eigendom aan den oudsten zoon van wijlen Jan Willem heer van Geysteren, of bij dezes ontstentenis, aan ieder andere den naam Schellardt dragende, naar goedvinden zijner nicht.

Dit testament werd den 3 Juli 1742 geopend en reeds 19 October werd Schinnen als Valkenburgsch leen door Reiner Corten namens Maria Ernestina verheven.

Na den dood dezer laatste volgde den 7 December 1767 de leenverheffing door den scholtis van Schinnen, namens Adam Alexander graaf van Schellardt te Geysteren, Schinnen, Oostrum-Spraelandt, Haen, Crapoel, etc., etc.

Onze graaf was gehuwd met Isabella Maria Regina Antonetta gravin van Hoensbroeck, aldaar geboren 11 Juni 1738. Zij was de zuster van Philippus Damianus, bisschop van Roermond († 17 April 1793) en van Joseph Adolph van Hoensbroeck, oud kanunnik en koormeester van Trier († te Blijenbeek onder Afferden 23 Nov. 1813).

Digitized by Google

Uit hun huwelijk sproot een dochtertje Theresia, dat te Dusseldorp door een ongelukkig toeval het leven verloor. Te Geysteren vertoefde hij zelden, zijn kasteel aldaar was tijdelijk door eene andere adellijke familie bewoond. Adam Alexander stond evenals zijne voorgangers hoog in aanzien bij het Keurvorstelijk Hof, hij was *Geheimraad* en *kamerheer van seiner Kurfürst Durchlaucht.*

Inmiddels waren de Franschen in deze landen binnengerukt en hadden de heerlijke rechten, heerlijkheden, adellijken voorrang en wat dies meer zij, vernietigd en de meeste oude dorpsheeren aan deze zijde van den Rijn waren veelal slechts groote grondeigenaren gebleven; hun autokratisch gezag was vervangen geworden door de destijds niet minder geduchte Liberté républicaine.

In dezen toestand besloot de graaf zijn testament te maken, waaraan den 25 Januarij 1804, te Dusseldorp gevolg gegeven werd. Behalve kerkelijke diensten en eenige legaten, stelde hij tot *algemeene erfgename* aan zijne nicht *Mimi* of *Marianne Louise van Hoensbroeck*, destijds te Venlo wonende en dochter van den broeder zijner vrouw Lotharius Frans Victor Hyacinthus, Markgraaf van en tot Hoensbroeck en dezer echtgenoote Sophia Charlotta Maria Catharina Walburgis, Rijksgravin van der Leyen en Hohen-Gerolsegg.

Dit testament werd geopend en voorgelezen te Dusseldorp den 7 Febr. 1804 en geregistreerd te Maastricht 20 Pluviôse an XII (10 Febr. 1804). Zie Bijlage N° IX.

Maria Anna Louisa van Hoensbroeck was in hare jeugd kanonnikes van het Damesstift te Thorn, dat door de Franschen werd opgeheven, waarna de gravin zich metterwoon te Venlo vestigde. De regeling van meerdere zulke adellijke abdijen en stichtingen eischte enkel de voortdurende belofte van kuischheid van de abdis; doch den overigen kloosterjonkvrouwen stond het vrij naar keuze in de wereld terug te keeren.

In dezen stand of onmiddelijk na de suppressie had de kanonnikes, die veel minder in erfgoed bezat dan haar broeder-stamheer, doch in hare hooge jaren nog eene vrouwe van statig voorkomen was, een huwelijksaanzoek gekregen van een Westphaalsch edelman.

Nauwelijks echter had de laatste heer uit den stam Schellardt-Geysteren, ten gunste der oud-kanonnikes getesteerd, of op eens hadden Amor met Cupido èn harten èn verlangens van adellijke

Digitized by Google

candidaten vermeesterd, ja, „te peerd en te voet" werd de bezitster van Schinnen en Geysteren hulde gebracht.

Nicht Mimi schijnt echter het oud Hoensbroeksch devies „Verus amor nunquam perit", eerst goed gelezen te hebben en reikte in 1806 hare hand aan den Westphaalschen getrouwe:

Caspar freiherr van Weichs zur Wenne, wiens kleinzoon thans *Geysteren* bewoont.

Ter wille van de oude rechtsverhoudingen tusschen de adellijke heeren van het huis Geysteren en Spraelandt, zoomede om de innige toegenegendheid welke de familie de Weichs de Wenne immer voor de O. L. Vr. kapel te Oostrum koesterde, volgt een kort genealogisch fragment, bijlage N° VII.

En hiermede eindigen wij ons beknopt overzicht over de aloude heeren van Oostrum en Spraelandt, die tot aan den Franschen tijd aan het hoofd der heerlijkheid stonden, om vervolgens eenige bladzijden te wijden aan de beschrijving van het *Schepengerecht* met schout, secretaris en richterbode, de heerlijke rechten, leengoederen en verdere geschiedkundige voorvallen daarop betrekkelijk.

Digitized by Google

Heerlijke Rechten.

In den beginne had de Heer van Oostrum in deze zijne heerlijkheid niet de hooge of crimineele jurisdictie, alleen had hij de lage gerechtigheid. Dit blijkt uit het hierachter (1) in zijn geheel medegedeeld, merkwaardig recordium, door de oudste inwoners van Venray gegeven in 1542. Toen getuigden 24 der oudsten van Venray, waarvan de oudste 95 jaar oud was, en waaronder heer Pauwels vicarius aldaar, dat hun kondig was, dat de hooge heerlijkheid van Oostrum te weten klokkenslag, gebod, verbod, dienst, waken, bekeuren („broecken"), schattingen, hooge beboeting („hoichbroeck") en al wat tot de hooge heerlijkheid behoort, altijd heeft toebehoord gelijk met het kerspel Venray aan den hertog van Gelre, en den Heeren van Geysteren alleen de lage heerlijkheid tot een waarde van vijf marken (d. i. beboetingen die vijf marken bedragen). Als bewijs haalt een der ouden aan, dat hij zijn vader had hooren zeggen, dat de huislieden eens een misdadiger gevat hadden, die brand had willen stichten („wieken had gelegd") en dat deze zong: „Sy huyden daer sy huyden, ick sals yn maecken muyden, sy wachten dayr sy wachten, ick spreck myn lieff' bynachten". (Een lied dat moeielijk te verstaan is); dat terwijl hij zoo zat te zingen niemand den misdadiger durfde rechten, totdat Hertog Adolf zelf kwam om hem te oordeelen en deze heeft hem „setten laeten" tusschen „Oirloe ende Oesterum." Verder verklaarde Jacob Goessens, dat eenigen tijd geleden, toen hij gerechtsbode te Venray was, hij te Oostrum een misdadiger gehaald had en te Horst bij Wittenhorst, die toen drossaard des lands van Kessel

1 Charter uit het rechterlijk archief van Venray in het Rijksarchief te Maastricht. Zie bijl. n.V.

Digitized by Google

was, gevoerd heeft, alwaar den misdadiger *de oogen werden uitgestoken*. Reeds in 1454 op sint Bartholomeus' avond (1) had hertog Arnold getuigd, dat Oostrum tot zijn klokkenslag, schattingen, beden „*ende anders*" van zijn kerspel van Venray behoorde; dat „ende anders" laat veel te denken over, en met het oog op het hier meegedeelde charter van 1542, zou ik *meenen*, dat daartbij in 1454 ook begrepen was de hooge justitie, die in 1542 ook nog tot de schepenbank van Venray behoorde.

Hoe het zij, later kwam de hooge justitie aan de Heeren van Oostrum, zooals blijkt uit het merkwaardig vonnis door het Souverein Hof te Roermond den 18 Maart 1648 geveld, in zake den gebiedenden heer Adam Schellardt van Oppendorf, en de Schepenen met de naburen van Venray en dat ons een juiste omschrijving geeft van het rechts- en machtsgebied der heeren van Spraelandt-Oostrum.

Dit vonnis steunde op een bescheid van 8 Sept. 1406, welk bescheid echter niet van de hooge justitie spreekt, maar alleen dat het recht van manschap, klokkenslag en beden (belastingen) behoorden aan den Hertog, gelijk wij ter plaatse hebben aangestipt. De Souverein of leenheer behield zich voor het recht van *manschap*, *clockenslag* en *bede*, wat voor den beleende ten gevolge had medehulp in krijgsdienst, het verschijnen ter dagvaart en geldelijke verplichtingen. Overigens hadden de Spraelandtsche heeren volkomen jurisdictie in hunne heerlijkheid; van daar het recht tot benoeming van Schout, Schepenen, Secretaris en richterbode, het politie-toezicht op openbare wegen en herbergen (ook feiten tegen de eerbaarheid ontgingen veelal niet aan zijn gestreng oog). In crimineele zaken had hij oudtijds gevangenis en galg, tevens de rechterlijke boeten, breuken enz. over geheel zijn dominium, de boomplanting der wegen, jacht en visscherij, hand- en spandiensten. Venray bleef in haar recht van beleering der Oostrumsche schepen, eveneens in het verdeelingsrecht der schattingen en andere lasten, alsmede in het beheer der gemeente goederen, voor zoover de Oostrumsche ingezetenen daarop berechtigd waren (Bijlage VI).

Vandaar dan ook dat de inwoners in 1697 aan het Hof te

---

(1) Charter uit het rechterlijk archief van Venray in het Rijksarchief te Maastricht: Zie bijl. IV.

Digitized by Google

Roermond meldden, dat zij op het punt van politie (1), uitschrijving der lasten, contributiën of anderszins onder Venray behoorden.

Steuerrechnungen, gemeente rekeningen, schatlijsten van onraedspenningen, vee en ambachtsbelasting, hoofdgeld, consumptie, generale kapitatie, naderhand van Werbefreiheitsgeld, fixumlijsten vindt men van Oostrum geene; in alle deze zaken ressorteerde het onder Roy, evenals voor het armwezen onder het parochiaal bestuur.

Enkel het jurisdictioneele, de schepenbank met alle daaraan verbonden ambtsverrichtingen, werd te Oostrum uitgeoefend; vandaar spraken de Schepenen ook recht namens hun gebiedenden Heer of Vrouwe.

De vele pachten, erfthynsen en lijfgewinsgoederen in Oostrum wijzen ons in het leenverband op het aloude bezit der villa Oesterham in handen der Spraelaendtsche heeren

De erfpachten, die het huis Geysteren in de vorige eeuw onder Lull en Oostrum trok, bestonden uit ongeveer 21 malder rogge.

De *Thynsgoederen*, veelal erfthins genaamd, daar de meesten erfelijk gevestigd bleven, waren bezittingen, waarop de last van een jaarlijks te leveren cyns of rente rustte. Deze opbrengst bestond of wel uit vruchten, naturaliën, ook wel hoenders, kapoenen, of eene bepaalde geldsoort, en waren bij hunne vestiging eene beduidende bron van inkomsten, die echter naar mate de economische toestanden veranderd waren, ook in waarde daalden. Deze goederen waren door den oorspronkelijken grondheer aan de gebruikers tegen die verplichtingen afgestaan.

Men had b. v. een census van eene bepaalde hoeveelheid of quantum wijns, zooals een mengelen, een kwart; een cijns van was, vooral ten behoeve van kerken; een cijns van hoenders of kippen; een cijns van geld b. v. 1 alt moerken, één pond Vlaamsch, 1 Brabantsch oort, enz.

Bij overdracht zulker thynsgoederen werd voor den heer de 12de penning betaald.

Verder vond men in de heerlijkheid *lijfsgewingoederen*. De benaming duidt aan, dat ze met den *lijve* gewonnen, geworven en verkregen werden en moesten overgedragen worden. Het waren oor-

(1) Beteekent burgerlijke administratie, volgens de oorspronkelijke beteekenis des woords.

Digitized by Google

spronkelijk goederen, welke de landheeren aan hunne lijfeigenen ter beakkering overlieten, laetgoederen, en moesten veelal aan twee handen staan. Twee personen, twee lijven, twee handen moesten geboekt worden, stierf de eene hand dan moest eene andere in de plaats gesteld worden, en om niet dikwijls de overgangsrechten (hier de 10den penning) te betalen, koos men veelal jeugdige personen of kinderen.

Deze goederen van erfthyns en lijfgewin werden, niet gelijk allodiale bezittingen, op het gewoon Schepenregister geboekt, maar de overdrachten, scheidingen, acten enz. werden verleden voor den grond- of landheer, voor wien gewoonlijk diens officier of stadhouder van leenen optrad, en twee laeten of hofhoorige schepenen.

Deze goederen konden zonder verlof of consent van den grondheer nôch verkocht, nôch verruild, nôch gesplitst worden en zulke vergunningen en overdrachten werden op des Heeren *legerboeck* ingevuld.

Werden in later tijd ook, tengevolge van gewoonte of reglementen, deze goederen ten overstaan van gewone Schepenen verkocht, dan was de toestemming van den oorspronkelijken hofheer of landheer toch altijd noodig.

Als voorbeeld geven we een paar acten van octrooi uit het laatst der vorige eeuw:

1773, 27 Augustus geeft de rentmeester Arnold Verblackt, gevolmachtigd door den hooggeboren heer Adam Alexander, graaf van Schellardt enz. verlof aan Jacob Vermeulen om zijn huis en erven onder Oostrum „soo ten lijffgewins als ten erfthinsrechten" staande aan het huis Geysteren, te verkoopen.

1789. „Permitteere mits deesen aan Henricus Biestervelts, omme te vercoopen en te transporteeren seekere veld-pasch, synde ten erfthins rechten aan 't hoogadelijck Huys Geysteren uytgeldende jaerlyx eenen brabantsch Stuver mits den Heere sijn goet recht voor te behoude. Aldus gegeven tot Venray den 15 9bris 1789. Lamb. Verblackt."

Niet enkel de aloude grondheeren of vroenhoven, ook kerken en gestichten hadden zulke goederen. Zoo was de kapel van O. L. Vr. van Oostrum grondheer van meerdere cijnsplichtige goederen en had dientengevolge haar eigen overdrachts- of cijnsboek. Als haar officier trad de pastoor van Venray, als laeten of hofhoorige sche-

Digitized by Google

penen, een tweetal schepenen van Oostrum op en als secretaris fungeerde de gerechtsschrijver der heerlijkheid. Bij zulke perceelen staat gewoonlijk in 't register : „ind ons lyeffrouw is daer landtheer aff".

Gedurende de Fransche overheersching werd eene groote opruiming gehouden onder de rechten van thyns- en lijfgewins-goederen; meerdere wetten en besluiten komen in de „Bulletins des Lois" en de „Actes de Préfecture" deswege voor.

Enkele staaltjes van heerlijke rechten uit de 17de eeuw, in het dagboek van den richterbode Jacob Jans (1) opgeteekend, doen ons zien, dat het geen tirannieke handelingen waren, maar enkel maatregelen van bestuur en voorschriften, die in onze gemeentewetten, wetten op jacht en visscherij en dergelijke, niet het minste opzien baren. Ze vallen voor onder het bestuur van Johan Vincent, landdrost van Kessel:

1665, 15 Febr., laat de gebiedende heer van Geysteren, naar aanleiding der uitgevaardigde plakkaten, aan alle zijne onderdanen der heerlijkheid Oostrum verbieden, dat iemand na 9 uren 's avonds bier in de herbergen mag tappen of drinken, op verbeurte van 3 gulden, voor waard en gast. Op gelijke boete wordt verboden „vooijen te jagen", geen kraamfeesten noch bruifloften te houden met meer dan 25 paar luiden.

Op 26 Nov. 1673 laat de heer aan de kerk afkondigen, dat niemand van Oostrum zich na 9 uren 's avonds in eenige herberg mag bevinden „om te dryncken byer ofte waechholen waeter (2)" op boete van 3 goudgulden, en de waarden dobbel. — Op gelijke straf wordt het den „spuylluyden" ontzegd in de herberg of over de publieke straat te spelen, alsmede het plegen van alle baldadigheid of burengerucht. Zelfs de gerechtsbode of ieder ander, die zulke feiten niet ter kennisse bracht, beliep eene even hooge boete.

1666, den 26 April laat de „woleedele heer van Osterum" verbieden eenige meiboomen te houwen op straffe van 3 goudgulden; hetzelfde geldt voor alle die daarbij tegenwoordig zijn of daar die boomen gezet worden.

---

(1) Op het Rijksarchief te Maastricht.

(2) Waechholen = Jeneverstruik en waechholenwater = jenever. In Zuid-Limburg heet die struik, wacheltern.

Digitized by Google

1666, den 20 Juni wordt afgekondigd, dat de inwoners van Oostrum moeten dienen, hand- en spandiensten verrichten op de heerbaan van Oerlo naar Vierlingsbeek, de inwoners van Lull op den weg van Geysteren naar Venray.

1667, den 9 Januari had Jan op Spraeland tegen zonsondergang onder de veldhoenders geschoten en die nageloopen, en krijgt diensvolgens bezoek van den richterbode.

1673, den 9 Mei moest de gerechtsdienaar op verzoek van Evert, den kamerling van Mijnheer, arresteeren Jan Claessen, Jan Faessen van Venray en Ruth Cuytten, omdat zij met eene waai of zegen in de Oostrumsche beek in de weiden aan 't visschen waren. Des anderendaags liet de baron het vischtuig ten huize van den bode halen.

1668, den 12 Nov. laat de scholtis verbod doen aan Trijn Brouwers haar huis te verlaten met beesten of kippen, alsmede geen mest van 't erf te vervoeren „op pene als mijn heer belyeven sal" (1).

1668, den 23 Nov. verbieden de schepenen aan dezelfde persoon om vee met den hard uit te drijven en gelasten haar hond en katten te binden op „so hoege pene als mynheer gelyeven sal want Trijn haer misbruikt" (2).

Den 26 Nov. gebiedt de heer aan de naburen tot Lull, onder de heerlijkheid Oostrum gehoorende, die ten huize van Trijn Brouwers geweest waren „doen Trijnen Saen gestorven was aen de peest", dat zij hun vee niet op den publieken weg mogen drijven, en zij afgezonderd van de menschen en uit de kerk moeten blijven, op verbeurte van 3 goudgulden.

1670, 9 Nov. werd gepubliceerd, dat geen naburen van Oostrum zullen volgen eenigen bode of schutter van Venray, in zake arrest, gebod of panding; waarschijnlijk stond dit in verband met het geschil over de eikenboomen, van welke de koninkl. ontvanger de gewone landsrechten vorderde en waartegen de Heer zich had verzet.

1671—1674. Worden eenige personen gerechtelijk vervolgd wegens „haer oneerelijck leven".

1675, 15 Sept. laat de Baron door den bode afkondigen, dat de

---

(1) en (2) Waarschijnlijk uit vrees voor gevaar van besmetting wegens de pest, zie op 26 Nov. hierna.

Digitized by Google

huislieden hunne honden zullen jukken. — Op de overtreding stond 2 goudgulden en het doodschieten der dieren door den jager of bode.

1676, den 22 Maart werd hetzelfde herhaald, doch nu op straffe van 3 gulden.

1676, den 30 Aug. Streng gebod van den Heer aan de inwoners van Oostrum op pene van 20 goudgulden, hunne honden te jukken „dat sy niet en loepen in de huyser daer die kranckheyt in is".

Digitized by Google

Schepenbank te Oostrum.

Gelijk uit de oorkonden blijkt, had van oude tijden her, zeker reeds in het begin der 15de eeuw, de villa Oostrum haar schepengerecht of bank, maar moest volgens bescheid van 1406 te Venray „ter beleering" gaan. Zulke hoofdvaart of beleeringsrecht werd bestendigd bij plakkaat van 1618, dat luidt: „Waert soo d'onderrichters hun niet wijs genoeg en vonden, om vonnis in saecke voor hun hangende te geven, sullen mooghen ten hoofde ofte leeringhe gaen ter plaetse, daer sulcx van oudts plagh te geschieden".

De schepenbank bestond hier, gelijk elders, uit *zeven* schepenen, die uit de inwonende geërfden der heerlijkheid genomen, door den tijdelijken heer benoemd werden.. Alvorens hunne bediening te aanvaarden legden zij in handen van den scholtis den ambtseed af.

Hunne bediening was niet enkel het aanhooren en vonnis vellen in zake rechtsgedingen of strafzaken, het benoemen van voogden, gelijk bij onze kantongerechten of hoogere rechtbanken geschiedt, ook het politietoezicht en dat op het onderhouden der gemeente-verordeningen, het „beleyd" of de heerschouw berustte bij de schepenen.

Een ander niet minder beduidend en omvattend werk was in handen der schepenen, nl. de ambtsbezigheden onzer notarissen. Voor scholtis, schepenen (ten minste twee hunner) werden de akten van verkoop of overdracht, verruilingen, schuldbekentenissen en hypothecaire inschrijvingen, magescheydingen (1), huwelijksche voorwaarden, testamenten en dergelijke, verleden en door den gerechtsschrijver of secretaris onderteekend, waarna het schepensdomszegel aan de akte kracht bijzette.

(1) Erfdeelingen.

Digitized by Google

Voor testamenten of uiterste willen werd veelal slechts de aanwezigheid van twee schepenen met secretaris gevorderd.

In zaken, waarin zij zelven of hunne familie onmiddelijk in betrokken waren, konden de schepenen niet fungeeren, maar werden de stoelbroeders van naburige plaatsen ter hulp geroepen.

Was de schepenbank door afwezigheid der schepenen of sterfgeval niet sterk genoeg, dan kon geen vonnis geveld worden, zooals de Oostrumsche schepenbank in 1612 overkwam bij het afsterven van Peter Vermeulen, en in 1636, toen de pest hevig woedde en Jan Smits de eenig overgebleven schepen was. De oudste in dienstjaren kreeg in later tijd den naam van presidentschepen en verving meermalen den scholtis.

De Oostrumsche schepenen hielden hunne zittingen in de *gerichtscamer*, in het midden der vorige eeuw bij den medeschepen Lambert Laemers, later bij den waard of herbergier aan den watermolen.

De Geldersche Land- en Stadrechten vorderden, dat iedere Schepenbank haar eigen zegel zoude hebben tot bekrachtiging der van haar uitgaande akten. Waar het niet aanwezig was, moest het volgens dit wetboek gemaakt worden. Vele dezer zegels stellen een heilige, inzonderheid den kerkpatroon, voor met of zonder het wapen van den gebiedenden Heer; zij werden veelal onder aan de acte afgedrukt, in gewoon of groen was met eene papieren ster, of sierlijk uitgeknipte ruit overtrokken.

Het *zegel*, dat de Oostrumsche schepenen in de vorige eeuw gebruikten, stelt voor de H. Maagd Maria (zoo als bekend is, is O. L. Vr. Geboorte 8 Sept. het patroonfeest der kapel), met het Christuskind; zij draagt eene kroon en houdt in de linkerhand eenen schepter; randschrift: „Segel der schepens Oosterom". De middellijn was 3,5 centimeter.

Aan het hoofd der bank stond de *Schout* of *Scholtis* door den Heer benoemd; ook deze ambtenaar moest, volgens het landrecht, ten overstaan of ter presentie der schepenen of van den vertegenwoordiger des Heeren, den eed afleggen van zijn ambt trouw te te vervullen. Hij trad in politie- en strafzaken, waarover hij het opzicht had, officieel, ambtshalve „nomine officii" als klager op, legde de vonnissen ten uitvoer en vertegenwoordigde den heer; vandaar dat hij niet onbedreven in rechtszaken was en veelal uit

Digitized by Google

den landadel, of oude bekende schepenfamiliën genomen werden (1). Crimineele misdaden tegen het gemeen recht werden in het land of het ambt van Kessel ambtshalve door den ambtman of zijn stadhouder vervolgd.

Eene der gewichtigste posten van de banken was de betrekking van *gerechtsschrijver*, later veelal *secretaris* genoemd. De afzonderlijke heerlijkheden hadden hun eigen schout en gerechtsschrijver door den tijdelijken heer benoemd, terwijl de overige dorpen of banken in den lande van Kessel gezamenlijk maar één *landscholtis* en één *landschrijver* hadden.

Bij de dikwijls zeer geringe kennis van wetten, gewoonten of rechtstoestanden, welke de landelijke schepenen bezaten, (meerdere waren destijds, hoewel met een gezond verstand begaafd en in landbouw ervaren, toch *schrijvens onervaren*), berustte de geheele loop der werkzaamheden op de schouders van dien schrijver, van wiens kennis en ijver veel afhing.

De behoorlijke invulling der gerechtsprotocollen of gichtboeken was zijne taak, kortom alle schrijfwerk, ook het opstellen van de verschillende staten of tabellen, die als extraordinaire devoiren voorkomen, ging hun van de hand. Zeer dikwijls was hij met zijn superieur de scholtis de vraagbaak der schepenen en inwoners.

De partijen welke voor het gerecht traden waren meestal vertegenwoordigd door procureurs of advocaten, welke hunne behoorlijke aanstelling moesten hebben, ja zelfs mocht in later tijd geen rekwest of welk stuk ook, wilde het geldig wezen, door eenige personen aan de rechtbank opgezonden worden, zonder eerst door zulke rechtskundigen onderteekend te zijn

De laagste beambte bij de schepenbank was de *richtersbode* of *bode*, insgelijks door den heer te benoemen. Hij was, gelijk zijn naam aanduidt, de bode van den richter, vandaar dat hij de vonnissen moest beteekenen, citaties aanbrengen, beslag leggen op goederen enz., en hierin stemde zijne bediening in menig opzicht met onze deurwaarders overeen. Ten andere was hij belast met publicaties, omroepingen, uitroepen bij verkoopingen en het politietoezicht op jacht, visscherijen, vagabonden, herbergen enz. Zijne

(1) Met voorkennis van den Heer werd de scholtis somtijds door een substituut vervangen, zoo was meester Jan van Bercoen in 1627 plaatsvervanger van Jan Guillaume uit krachte van volmacht hem verleend door vrouwe Elisabeth van Schagen.

Digitized by Google

bediening stond vroeger niet hoog in aanzien. Een dezer Oostrumsche richterboden Jacop Jans Cuyppers was voor zijn tijd een merkwaardig man, en wij zullen later nog eens op zijne persoonlijkheid en bedrijf terugkomen.

Gelijk in de oude gerechtsprotocollen van den Lande van Kessel heeft men ook in die van Oostrum dezelfde rechtstermen van „gespannen banck — aan 's Heeren Roede getast — eene crelerniss gegeven, en *genachtinge* gehalden." Deze laatste term stamt her van de oude Germanen, die hunne tijden bij nachten berekenden, en beteekent zooveel als zitting van 't Gerecht, welke gewoonlijk om de 14 dagen plaats had. Geregeld komt hij het laatst in 1646 voor; de secretaris de Haen schref voortaan „Gerightsdagh gehouden of gedingh gehoude".

Een staaltje van het rechtsgebied des heeren van Geysteren over Oostrum hebben wij hiervoor reeds meegedeeld, ter zake van een gerechtelijk verhoor van oude inwoners van Venray. Ten tijde van hertog Adolf († 1477) namelijk, alzoo om de jaren dat de heerlijkheid Spraeland-Oostrum tusschen de van Eyll's en de Schellardt's verdeeld was, hadden de inwoners van Oostrum een boosdoener gevangen, die aldaar brand gesticht had. Zij durfden hem echter niet vonnissen, zoolang (aldus zegt Ferber t. a. p) de deugniet een liedje zong, welks eerste strophe aldus luidde:

Sy huyden daer sy huyden,
Ick sals yn maecken muyden,
Sy wachten daer sy wachten,
Ick spreeck myn lieff by wachten (1)

En inderdaad hertog Adolf kwam persoonlijk te Oostrum, waar hij den misdadiger liet terechtstellen.

De verdere inhoud van dit lied is ons niet bekend, evenmin als de juiste beteekenis van die eerste strophe, maar er moet wel eene verbazende tooverkracht of heilige macht in gezeten hebben, die uitstekend werkte op het hart der vroede schepenen van Oostrum nu 400 jaar geleden, als ten minste Ferber het juist voorstelt. Ik meen, dat in het charter alleen maar te lezen is dat de schepenen, wijl zij toen de hooge jurisdictie misten, niet durfden vonnissen

(1) Ook Ferber deelt in zijn Geschichte der Familie Schenck von Nydeggen p. 206, dit liedje mede volgens een exemplaar in het charter, dat zich in het archief te Geysteren bevindt.

Digitized by Google

en dat de booswicht hen bespotte, door een deuntje te zingen waar in van *wachten* spraak is.

De Franschen, die in de vorige eeuw hunne heilgaven voor de overwonnen volkeren ten beste hadden, waren met de aloude Gelder-sche justitie-zaken niet gediend en hieven, zoo zij voorgaven tot betere verdeeling en toepassing der justitie, de schepenbanken op.

Het Oostrumsch Schepen-archief werd naar de hoofdplaats Venray vervoerd en berust thans grootendeels op het Rijksarchief te Maastricht, d. w. z. voor zoover het te Venray was, maar te Dusseldorf in het Staatsarchief kunnen ook bescheiden berusten, en daar moesten zij berusten als de Fransche wet is uitgevoerd. (1)

Te Maastricht zijn aanwezig:

Gerechtsprotocolle 18 Jan. 1594—26 Mey 1615.

Het tweede protocolle 6 Oct. 1615—1 Dec. 1626.

't Derde protocolle 18 Jany 1627—29 Maart 1639.

verder: 1 Gerechtsprotocolle (ingeb. in perk.) 4 Oct. 1639—22 Jan. 1774 — dan: Overdrachtsprotocol (met arresten) enz. 6 Julij 1739—5 Aug. 1797, alsmede de dag- en citatieboeken van den richter-bode Jacob Jans Cuyppers.

Wij laten hier eene lijst van Schepenen, Schouten, Gerechts-schrijvers en Richterboden volgen, zooals zij ons in verschillende akten en stukken zijn voorgekomen, met enkele genealogische bi-zonderheden en eenige aanteekeningen uit de vermelde Gerichts- en Overdrachtsprotocollen.

Schepenen 16de eeuw.

Jan Willemkens 1514, 1535 (2) / Goerdt Vermoelen 1533 / Jacob Decker 1533, Thijs Hueben 1535 / Theus Goessens 1562, 1580, was in 1597 overleden / Jan Vermeulen 1562 / Dirck Groenen 1572, 1595 / Ruth Vermoelen 1572 / Heyn Vermoelen 1580, 1601 / Hueb Boensen 1596, 1609 / Jan Hermans 1595, 1609 / Lenardt Verros-mulen 1561 / Jacob van Spraelant 1567 / Hendrick de Smidt 1595, in 1598 al overleden.

---

(1) De Fransche wet bepaalde, dat de rechterlijke archieven op de griffiën der arrondisse-ments rechtbanken werden verzameld, dat die van Oostrum te Cleve, maar later zijn die documenten naar Dusseldorf gebracht in het Staatsarchief.

(2) De cijfers duiden de jaren aan, waarin die schepenen het eerst en het laatst in de door ons geziene registers voorkomen.

Digitized by Google

Schepenen 17de eeuw.

Peter Symons 1608, 1618 / Jan Beltgens senior 1601 / Teus aen de Meulen 1601, 1610 / Thys Vaeghs 1616 / Jan Schoenmaekers 1609 / Peter Vermuelen 1609 (in 1612 reeds overleden) / Aert Cuppen 1615 / Anthonis Vermuelen 1609, 1618 / Jan Gaert Heynen 1611 / Seger Hermans 1611 / Peter Smedts, April 1613 / Aert Seuren 1613 / Jan Smidts in 1636 alleen nog als schepen in leven / Peter Michels 1649 / Dirck van Rickel 1640, 1661 † vóór 1675; zijne huisvrouw, genaamd Gertgen en hij had ook herberg / Peter Theus Vermuelen 1644, 1681 (zijn zwager was Seger Princen) / Hendrick Coppen 1640, 1665 / Jan Herstraet 1679, 1691 / Seger Hendriks alias Prinsen gekozen den 29 Sept. 1652, wegens ziekte later beëedigd, nog 1661 / Peter Vermeulen 1649, 1669, zijne echtgenoote was Metgen Bom; hunne dochter Tunnisken maakt huwelijks-voorwaarden te Gennep 6 Dec. 1666 met Reyner Bosch /.

Janus Peters uit Lull beëedigd 10 Sept. 1652, nog in 1689 | Jan Derickx 1653, 1666 | Peter Vaeghs Vermulen 1665, 1666 | Jan Seuren 1683, 1684 | Michiel Vermeulen beëedigd 6 Oct. 1671 nog 1686 | Toenis Vaeghs legt den eed af 25 Dec. 1684 | Dirck Toenissen beëedigd 15 Dec. 1684 | Toenis Geurts Dec. 1684, nog Dec. 1686 | Jan Verblackt 1689 Maart | Lambert Peters 1690 | Jan Lemmen beëedigd 5 Dec. 1690 — President-schepen nog Dec. 1734 | Geurt Thoenis beëedigd 5 Dec. 1690 | Gherit Peters Hesen beëedigd 5 Dec. 1690 nog Dec. 1691 | Dirck Basten 1693 | Jan Hesen en Jacob Jacobs beiden beëedigd 22 Maart 1698. | Thunnis Poels beëedigd 15 Dec. 1694 was gehuwd met Elis. Vermeulen, nog Apr. 1724 | Jan Dircx alias Jan op Spraeland (pachter) beëedigd 15 Dec. 1694, was gehuwd met Anneke Herstraten, nog 1734 | Jan Vermeulen beëedigd 15 Dec. 1694.

Schepenen 18de eeuw.

Jacob Vermeulen 1715, 1721 | Lambert Laemers (meester smid) beëedigd 11 Sept. 1715, nog Mei 1759 | Gerrit Koopmans (meester timmerman) beëedigd 1 Dec. 1734, nog Sept. 1744 | Thomas Millen beëedigd 1 Dec. 1734, nog Mei 1759 | Gerrit Lemmen beëed. 19 Sept. 1744, nog 1754 | Joannes Jacobs beëed. 19 Sept. 1744 nog 1747 | Jacobus Vermeulen beëed. 18 Mei 1754, nog Dec. 1772 | Mathijs Hermans alias Nolt beëed. 25 Mei 1759, nog 1772 |

Digitized by Google

Jacobus Hermans beëed. 16 April 1761 nog 1714 | Geeret Basten beëed. 16 April 1761, Aug. 1797 | Jacobus Tylen beëed. 16 April 1761 | Hendrik Hensen beëed. 2 Aug. 1775 nog Aug. 1797 |

Schouten der heerlijkheid Oostrum—Spraelandt.

De eerste, die ons als scholtis is voorgekomen was *Hendrik Van Randenraedt* (Randenrode) en zulks in 1579 en was nog in dienstbetrekking 1617. Hij was van de bekende familie, die de godvruchtige Johanna van Randenraede onder hare leden mocht tellen en voerde ook hetzelfde stamwapen: *een geschakeerd schild beurtelings goud en keel van 20 stukken.* Hij was tevens rentmeester van het huis Geysteren en liet meerdere kinderen na. Een broeder Cornelis genaamd was scholtis te Schinnen; een zuster Anna was gehuwd met Jacobus Constant alias Timmermans.

Jan Guillaume van de Waterschappe ook voorkomende onder de namen Johan Guillem en Johannes Gwilielmi was eerst rentmeester op Geysteren (1617, 1623) en treedt in eene acte van 1627 als scholtis op. Hij stierf 5 Dec. 1653. Met zijne echtgenoote *Ermgardis van Randenraede* had hij in zijne woonplaats Geysteren de volgende kinderen:

Elisabeth gedoopt 15 Maart 1624 peter: Henricus Randenraedt meter: Elisabeth van Scage domicella.
Cornelis gedoopt 8 Maart 1626.
Henricus gedoopt 14 Maart 1628 peter: de heer Willem van Randenraedt. Official van 't bisdom.
Gilliam gedoopt 10 Oct. 1630.
Catharina Gertrudis 2 Dec. 1632.

Waterschap had een huis te Venlo en meerdere gronden te Oostrum en Geysteren. Bij zijn overlijden werd op verschillende perceelen arrest gelegd, alles wegens schulden en rekeningen dateerende reeds van 20 jaren herwaarts.

Anthonius van Litt, van af 't begin 1654, was een bloedverwant van den verdienstvollen Venlooschen prior der kruisheeren Godfried van Litt. Hij overleed te Gyesteren 8 Augustus 1680, zijne weduwe

Digitized by Google

Theodora Driessens den 4 Mei 1683. Aldaar werden hun de volgende kinderen geboren: Aleydis Joanna 1 Maart 1655, peetoom: Adam Schellardt van Oppendorf, in wiens plaats kapitein Lem optrad, meter: Anna van Lom. Vincent Frederik 21 Mei 1657, peter: de landdrost Vincent Schellardt van Oppendorf † 13 Junij 1681, meter: Maria van Haren.

Na het overlijden van van Litt bleef de scholtisplaats eenige jaren onbezet; met de tijdelijke waarneming werd door den Baron Schellardt zijn leenstadhouder Everard Ketz belast, die tevens zijn cubicularius of kamerling was. Monsieur Evert stierf in den avond van 4 Dec. 1684.

Sr Johan van Dijk beëedigd 23 Dec. 1686, was gehuwd met Johanna Driessens weduwe van Godfried Verheijen. Hij stierf in de parochie Venray en werd aldaar den 20 Augustus 1720 begraven.

Gerard Adolf Schluys legde den 13 Oct. 1718 den eed als Schout af, welke bediening hij door den „Proost" (1) verkregen had. Meer dan 20 jaren was hij rentmeester van 't adellijk Huis en overleed 13 Feb. 1731 en werd den 16 daaraanvolgende in de Geystersche kerk begraven. Zijne weduwe *Rosalia Berren* overleed te Wanssum 9 Mei 1740 ten huize van haar heerzoon Adriaan Willem, die aldaar kapelaan was.

Hendrik Rutten werd bij patent van 5 Maart 1731 door de douarière van Schellardt als Scholtis benoemd en den 15 daaraanvolgende beëedigd. Hij overleed in zijne woonplaats Maashees 1 Juli 1745, als echtgenoot van Mechtildis Wijenbergh († 9 Sept. 1760) en bekleedde tevens den post van rentmeester van 't adellijk Huis.

Jan Joseph Lambotte, advocaat, legde als scholtis van Oostrum den diensteed af in 1745 en woonde te Venray, waar hij als weduwenaar van Anna Maria Christina Elsenitz, den 14 April 1749 een tweede huwelijk sloot met *Maria Ida Coninx*, uit Gelder (dochter van Simon Peter, Raad en Momboir en Cunera Gertrudis Portmans). Van af het najaar 1752 was hij Scholtis van Venray, en sedert het

---

1) Philip Fred. Ambrosius van Schellardt, heer van Oostrum, zie hiervoor.

Digitized by Google

begin van 1757 ook te Afferden, insgelijks vervulde hij die betrekking te Grubbenvorst. De Schout overleed te Venray 6 Dec. 1684, zijne weduwe Maria Ida Coninx den 25 Juni 1798 en voor dezer begravenis werden gedurende vier dagen driemaal daags de klokken in treurtoon geluid.

Kinderen uit het tweede huwelijk te Venray geboren waren o. a.:

Alexandrina Leopoldina 27 Jan. 1751, naderhand religieuse in het klooster Jerusalem, gesupprimeerd 1802.

Cunera Francisca Catharina geboren 10 April 1754 later gehuwd met Scholtis Haffmans.

Het wapen van Lambotte was: een ovaal schild waarin naast elkander drie tulpen met stengels, waarvan de middelste de grootste. Een open aanziende helm met eene markieskroon gedekt.

Johan Arnold Antoon Haffmans (zoon van Jan Nicolaas en Maria Teresia Willems) geboren te Gelder als Scholtis van Oostrum beëedigd 16 Febr. 1785 bleef in functie tot 1795, was justiz-commissar en eigenaar van het huis en de heerlijkheid Ooyen (onder Broekhuyzenvorst). Zijn echtgenoote Cunera Francisca Catharina Lambotte overleed 15 Maart 1846.

Na den Franschen tijd was Haffmans griffier van het vredegerecht ter Horst, Lid der Provinciale Staten van Limburg, en sedert 1819 Schout van Horst-Sevenum en stierf 16 Febr. 1823, oud 64 jaren. Hij was de grootvader van het bekende lid der 2e Kamer, Mr Leopold Haffmans. Arnold Haffmans was ook Scholtis te Well tot Juli 1792, waar hij het gemeente-archief inventariseerde.

Frans Hendrik Joseph Herckenrath, de laatste Scholtis 1795—1798. Geboren te Weert 24 Oct. 1747 zoon van den medicijnen dokter Jan Gerard en Catharina Petronilla Schouten, woonde beurtelings te Meerloo, Afferden en Well, in welke laatste plaats hij den 9 Oct. 1819 overleed. Zijne echtgenoote was Maria Magdalena Walburgis Pelman uit Dahlen.

Digitized by Google

Gerechtsschrijvers of Secretarissen der heerlijkheid Oostrum.

In de registers komt het eerst als gerechtschrijver voor *een zoon van den Scholtis Randenrade* 1594—1626.

Hij had een bizonder lastig schrift, veel gelijkende op hanepooten die over het papier heen en weer gespoord hebben. Ruim dertig jaren (met uitzondering van enkele andere inlasschingen) vulde onze geheimschrijvende hanepoot de Oostrumsche protocollen in, tot hij vervangen werd door een meer geroutineerd schrijver:

Mathijs Alarts, landschrijver des ampts Kessel, 1626—Dec. 1645; hij was eerst organist te Venray en vice-landschrijver toen hij in 1627 voorgoed met dit aanzienlijk ambt bekleed werd. Hij stierf 1663; zijn zoon Joannes Alarts was kanonik te Roermond en rector van 't klooster Oostrum.

Hendrik de Haen werd 12 Oct. 1648 aangesteld door Daem Schellardt d'Oppendorf en den 9 Febr. 1649 beëedigd, hij was 1652 nog in functie.

Joannes Roggen van 1666 af tot aan zijn overlijden omstreeks 1681, was met dispensatie den 6 Jan. 1661 te Geysteren gehuwd met Catharina van Litt († 1703), bij wie hem vijf kinderen geboren werden. Roggen was ook secretaris te Meerloo 1666—1681, tevens secretaris en later, sedert 6 Julij 1671, Scholtis te Blitterswyck.

Paulus Paderborn van Sept. 1681 tot Dec. 1691, was van 1663 landschrijver van 't land van Kessel, maar door den verkoop der heerlijkheden werden zijn bezigheden merkelijk verminderd. Hij was rentmeester der Domeinen en woonde te Venray, waar hij den 29 October en zijne echtgenoote Sibilla Maes de Loockere den 3 November 1694 overleed. Ten jare 1667 gaven zij een nieuw raam ten geschenke aan de toen vergroote Kapel te Merseloo, waarin hun gecombineerd wapenschild geplaatst was, zijnde rechts, op een veld van sabel een rechter dubbel getinneerde schuinbalk van goud, links een liggende halve maan de horens naar boven, vergezeld van drie merletten (2 boven, 1 onder) van sabel op gouden veld.

Digitized by Google

Gerard van Eyndt beëedigd den 22 Maart 1698, stierf te Venray en werd den 10 April 1721 aldaar begraven.

Hendrik Ottendorff procureur werd als gesubstitueerd secretaris den 26 April 1719 beëedigd om deze dienstbetrekking bij provisie te bedienen. Denkelijk had zulks plaats tijdens den ziekelijken toestand van van Eyndt.

In andere gevallen trad anders bij afwezigheid of ontstentenis van den gerechtsschrijver *de jongste schepen* als secretaris op en onderteekende de desbetreffende stukken.

Oswald Theodoor Liefkens 1721—1775, werd den 18 Mei 1695 te Maashees geboren uit het huwelijk van den postmeester Marcus en Esther van den Boom; zijn peetoom was Illustrissimus Dominus Oswaldus Comes van den Berch etc. (te Boxmeer). Hij legde den 16 Augustus 1721 den eed af als secretaris van Oostrum en huwde 30 Jan. 1733 te Venray Anna Margareta Saesen, † aldaar als president-schepen en gildebroeder van St. Nicolaas 1775; te Wanssum, waar hij ook secretaris was, maakte hij zich zeer verdienstelijk voor het behoud van 't archief (1). Hij voerde een gedeeld schild rechts en links hetzelfde : een keper waartusschen drie vijfpuntige sterren 2—1. 6 Juli 1747 beëedigd als schepen van Venray.

Gerard Adolf Knops 1775—1798, de laatste secretaris, was zoon van Jan Knops en Maria Theresia Schluys (d^r^ van den Scholtis) geboren te Geysteren 26 Aug. 1745, beëedigd als secretaris 2 Aug. 1775, was Koninklijk Pruissisch Licentontvanger en gehuwd (te Wanssum) met Sibilla Kaeters. In 1798 was hij municipaal-agent en later adjoint de la mairie de Wanssum, waartoe Geysteren behoorde en koster zijner geboorteplaats, waar hij den 15 April 1803 aan eene beroerte overleed.

Richterboden.

Willem van Spraeland 1514 / Peter die Jonge 1533 / Gerrit Bosmans 1535. /

(1) Zie Maasgouw dl. IX (1892) p. 54.

Digitized by Google

Peter van Schelburch 1561, 1580 / Jacob Custers of de Cuester 1594.
Jan Hasenackers 1610 / Jan Beltgens 1611, 1631. /
Jacop Jans Cuyppers van 1659 af, nog 1676, was in 1678 overleden. /
Bartholomeus Frodemont beëedigd 18 Dec. 1700.
Peter Saeren 1722.
Jacobus van Helden beëedigd 27 Nov. 1723.
Godefridus Hoben aangesteld en beëedigd bij provisie 7 Febr. 1725.
Joannes Brouwilders eed afgelegd 9 Juni 1736.
Thunnis Custurs beëedigd 22 Febr. 1749.
Jan Deegens beëedigd 25 Mei 1759, nog 1763 en volgg.

De Oostrumsche Richterbode Jacop Jans Cuijppers.

In het naburige land van Cuyksche dorp Overloon geboren, was hij een voor dien tijd zeer ontwikkeld man uit den gegoeden landbouwersstand, gelijk zijne nagelatene aanteekeningen bewijzen. In het geboortedorp hield hij een paard om bij de min talrijke bezigheden op den akker ook huurvrachten te verrichten, waaraan zijne bedrijvigheid een winkel en herbergnering voegde, die de verzorging van een hut bijen niet uitsloot. Van 1630—32 was hij te Loon schatbewaarder en in de de rookhoender- en lammertiende van den Prins van Oranje. De beroemde Pastoor der Keulsche St. Lupuskerk en beurzenstichter Joannes Roevers (Roverius) was zijn heeroom, de vroegere herder van Overloon, later 1634 van Beesel, hr Aert Verssefelt zijn zwager.

Of Jacob te veel ambachten had of welke oorzaken ook in 't spel waren, zeker schijnt zijn finantieele toestand gaandeweg aan 't dalen geraakt en moest hij zich naderhand met meer bescheiden, hoewel door velen geminachte, dienstbetrekkingen tevredenstellen. Overal waar hij zich bevond, hield hij echter trouw boek van zijn levensloop, zoodat men schier dag aan dag zijn bedrijf en de geschiedenissen in zijne omgeving voorgevallen, kan volgen. Te Overloon kostte in zijn winkel een „abéboeck" 1 stuiver, een „taeffelboeck" 2 stuivers; in 1633 heerschte in zijn geboortedorp de mazelen, op den Meidag van hetzelfde jaar richtten de „jongeest" (jonge gasten) of jongelingen o. a. den meiboom op aan de pastoreele woning, voor welk huldeblijk de pastoor hun 8 vaenen bier vereerde.

Digitized by Google

Wegens het krijgsrumoer moest Jacob den 24 Aug. 1635 met have en goed naar Venray vluchten, waar hij ten huize van Lisken van Helden een onderkomen vond. Den geheelen kleederen-inventaris van hem en zijne vrouw noteert hij puntig, opdat later alles goed terecht zou komen, wat ook gebeurde.

In den herfst van 't jaar 1635 vestigt Jacob zich te Beesel, waar hij behalve zijn heer zwager ook nog een oom had wonen. Ook hier had hij wederom een winkel opgeslagen en geneerde zich met het bijengewin, terwijl hij zijn beschikbaren tijd, vooral om in het noodige levensonderhond te voorzien, besteedde aan het verrichten van gewonen handenarbeid ten dienste van heeren en boeren. Op last van den schepen Peter Quitten deed hij meerdere dienstreizen voor de gemeente o.a. naar Nijmegen, Bruggen, Cruchten, in 1640 naar Gulick om tijdingen in te winnen over het krijgsvolk, waarvoor hij alle dagen 14 stuiver loopend geld verdiende. Voor den pater van het Venloosche Klooster „de Weide", dat te Beesel een tiende had, dorschte hij het koren, zoo ook voor het Kerkbestuur der parochie. Als koerier was hij in dienst der adellijke familiën van *Lynden* en *von Baexem* op Nieuwenbroeck en moest hiervoor meerdere uitstapjes doen naar Someren in de Meijerij van 's Bosch, waar de Lindens verwanten hadden. Zijne vrouw was meermalen in daghuur bij dezelfde edellieden. Na zijn goederen aan zijn oom Jan Heijnen verkocht te hebben, vertrok Jacop in *de lente 1642* naar Oostrum, waar hij ook zijn leven zou eindigen.

Op halfvasten 1642 aanvaardde hij aldaar de betrekking van koster en schoolmeester op voorwaarden door ons nader te vermelden. Na deze functies neergelegd te hebben was hij *Richterbode* der heerlijkheid Spraelandt-Oostrum, uit welk tijdstip een citatieboek in verschillende quaternen, loopende van 14 Sept. 1660 — 30 Aug. 1676, van hem aanwezig is.

Meerdere aanhalingen en afkondigingen van zijn gebiedende Heer zijn onder de rubriek Heerlijke Rechten pag. 62 aangehaald. Een ander dagboek over zijn schoolmeesterschap, ambtsbetrekkingen te Venray en huiselijke aangelegenheden 1657—1675 fol. 83 in 8° is op het Rijksarchief te Maastricht aanwezig, dat 's mans verderen levensloop meldt. Winkelier spelen was zijn aangeboren zwak, dat hij met zijn pedagogisch talent nader ontwikkelde, maar ook

Digitized by Google

als koster waren hem de handen tot boerenarbeid niet verlamd geworden, waarbij zijne ega hem trouw ter zijde stond. Enkele staaltjes:

1557 voor Jacob Thonissen den 4 Mei $^1/_2$ dag lijnzaadland gespit 7 stuiv. — 9 Mei een dag turf gestoken 12 st.; met zijn vrouw den turf afgedragen 7 st. — 9 Juni $^1/_2$ dag bulten gehouwen 7 st. in Sept. vlas gebraakt en gezwongen.

1661 voor Peter aen de Meulen in Juni in de Peel torf gestoken, op die Cloykenbeek (Kluitenbeek) gewerkt, en op St. Anthonismorgen.

1668 voor het Klooster naar den Peel geweest 13 stuiver per dag, item gewerkt op de Clettenbeek.

1667 arbeidt hij voor den heer van Gyesteren aan de Rosmolen.

1669 Nov. en Dec. aan den ijskelder van mijnheer Rossen gestoken.

1670 Oct. en Nov. werkzaamheden aan de sluis.

Jacobs verdere ambtsbezigheden waren de volgende:

Van 1658 tot 1661 was hij belast met het nazien en teekenen der beesten vooral op de marktdagen van Venray en Wanssum, waarvoor hij vaste „gagie" bezoldiging of dienstloon ontving. Wegens gebrek aan nadere gegevens kunnen wij dit officie niet juist omschrijven. 1658 3 Oct. ontving hij van den ontvanger Wolter van Riemsdijk 10 st. op het teeckengelt op den merkt van Wanssum, 10 Nov. teekengeld van den Raetsenmarkt (1) 4 guld. 16 st.

1659 31 Oct. van den ontvanger Gaert in gen Huis het teekengeld van de stieren die naar Luik gingen 2 st.

1660 9 Oct. „heb ick gecregen eenen man mit een vercken omtrynt bij Jacob Neesen huys ende ick heb hem gebroecht op het cantoer bij den ontfanger te Venray daervan ick ontf. 4 st. de meerrest en wete ick niet, ho dat gegaen is, hij wolde mit het vercken naar Helmont in Brabant."

Roode Roede van Venray, 14 Mei 1662—10 April 1666.

„Op huyden anno 1652 so hebben die schepenen en geswoeren naobueren mij aengenoemen voer de royroey te weten die schepens en geswoeren van Venray, soo soelen sy mij geven soo Henrick Robben heeft te Wanssum en den aenvang is gedaen op den

(1) Venrayse markt.

Digitized by Google

14 Mei op den myeddag." Nu volgt eene opsomming van al de dagen die hij voor Venray gegaan heeft en eindigt:

„Den 10 April 1666 so compt Jan de Wilt en segt my de royroey op en dat my compt (1) sullen de schepens aen my voldoen en betaelen — voelgens Jan die wartheyt segt, maer my also geseyt.

Veldschutter voor Venray
11 Juni 1671—1674.

Den 11 Juny anno 1671 so heeft den heere Landtscholtis en die sampelycke Schepenen van Venray my aengenoemen voer haeren schutter te schutten in de gemeenten van Venray so in peel, hey en broeck en op het lant en veeltweyen en waer het geleegen moecht syn daer van sal ick hebben in dyt voerschreven jaer eens 12 malder ende daen alle jaer tot jaer 25 gl. en een paer schoen, den aenvanck is gedaen op den voerschreven daech ende ock alsdoen mynnen eede gedaen om te doen als behoert, ende die ick schudt van ider persoen X st. voer het schoet, dyt also gedaen ende hiervan is een gerychttelycke acte geschrieven van wederseyden onderteeckent.

Gezworen teller der Oirloosche tiende.

Als leden der Geystersche grondheerenfamilie hadden de Schelardt's de korentiende onder Groot- en Klein Oirloo tegelijk met de smaltiende o. a. lammeren en varkens; in de jaren 1669 tot 1675 was Jacob bijgestaan door zijn zoon Mathys, beëedigd teller der tiend, waarvoor hij jaarlijks 15 gulden genoot.

Bij al zijne bezigheden had hij te Oostrum in den jare 1661 een nieuw huis laten bouwen, waartoe hij 3 roeden gronds van de gemeente bijkocht. De timmerman Hendrik Daemen voltrok het op eigen kosten, maar Jacob leverde alle timmerhout, kalk, leem, metselloon, strooi, ijzer en steenen, eene levering waardoor hij zich anno 1667 genoodzaakt zag 200 gulden op te nemen van suster Mary Gerits uit het klooster Bethlehem te Oostrum.

Het huwelijk van den richterbode was met 5 kinderen gezegend, die hij allen in zijn dagboek vermeldt met de pillegiften hunner resp. doopheffers en aanverwanten:

(1) Toekomt.

Digitized by Google

Jacob Jans Cuyppers (in den beginne schreef hij: Cupers)

×

Geritghen Jacob

1) 1635 Pinksteravond (26 Mei) te Loon: geboren *Anna* † Beesel 1641.

2) 1638 Maart 21 te Beesel *Jenneken.*

3) 1641 Nov. 19, gedoopt Zondag 24 Nov., *Anna*; peetoom: heeroom Joës Roever — 8-4-0 holl. en zijn zwager de pastoor van Beesel.

4) 1645 Maart 7 te Oostrum *Jan*; peetoom o. a. Geert Gerits pastoor onze neef van St. Anthonis.

5) 1646 Aug. 10 „ „ *Mathijs* gedoopt Venray den 15 Aug.

Door familiebetrekking was Jacob voor zijn zoon in bezit gekomen eener rente ten behoeve zijner studiën. Wellicht kunnen de opgaven dezer inkomsten den lezer aanleiding geven tot nadere opsporingen dezer stichting en genealogische verhoudingen.

„Den ontfanckt van die rente in den Kloeckert dat mynnen soen Mathys overgewesen is van die execuytter van onsen heeroom zalyger die mynen soen heeft gemaeckt een rente van 30 rycdaelers des jaers om daer op te moegen stuydiren is aengevangen in anno 1655 op synte Andryes apostel.

In anno 1655 op synte Andrya ontfangen van Jan in den Cloecker ad XV gl. loepent gelt item van 1656—1659.

Ontfangen int jaer 1660 van die rente uit den Cloeckert van Jan Claes als rentmeester van het Munster tot Ruremundt in den naem van Jan in den Cloeckert ad 15 gl. Clefs gulden.

In anno 1661 ontfangen Thys Cloeckers in den naem van mynnen soen Mathys van wegen syn costgelt van Jan in den Cloecker ad XV gl. ontfangen.

In anno 1662 ontfangen van Jan in den Cloecker van die rente van Dansius ten iersten oevergewiesen aen Thys Cloecker ad 13 gl. noch myn soen ontfangen aen boeter ad 2 gl. van Jan Cloecker.

In anno 1663 ontfangen van Jan inden Cl. van die rente van Dansius ten irsten oevergewiesen aen Thys Clockers ad XV gl. van pensione.

In anno 1664 oevergeweesen aan Thys Cloeckers ad 12 van Jan in den Cloeckert van die pensione van Dansius zaliger, rest 3 gl. van dit jaer.

Digitized by Google

Van die rente tot *Rees* ten irsten ontfangen te hebben int jaer 1655 toe weten X rycdaeler, ieder rycdaeler te betaelen met 3 gl. Clefsge voeluatie dat myn soen toecompt van de rente van Roverius zaliger.

In anno 1656 ontfangen X rycd. Clefsge voeluatie.

In anno 1657 ontfangen tot Rees van den Knonckninck (1) Spaerenmaecker 30 gl. Clefs gelt, waervan alle jaer quitantie afgegeven aen de heren, doen vertert 2 gl op die reese.

In anno 1658 ontf. van den E. weerdigh here Sterremans tot Rees toe weeten X rycdaeler op den 5 Juny.

Anno 1659 ontfangen het jaer 1658 vermagens quitant. daer wy voer gekoeft hadden 50 kannen honich „in den haen" doen vertert 2 gl. en drie daech uitgeweest.

Ontfangen in anno 1659 van Render Hopmans van de rente van Rees ad X rycdaeler Clefs gelt, vertert 2 g. 3 st.

Ontfangen van den Schollaster tot Rees van die rente van Dansius zal. X ryc. Cl. ano 1660.

Ontfangen van den heere Conninck (1) Bensum in anno 1661, X rycd. van de rente Dansius, item 1662—1663.

Noch ontfangen van heer Bensum buerder tot Rees van het capytel van het jaar 1664 ad X rycd. van een jaer pensione van zalyger heer Dansius, en die reyse vertert 2 gl. 4 st."

Op veertienjarigen leeftijd, na het elementaire onderricht van zijn veel bedrijvigen papa genoten te hebben, ging zoon Thijs naar de Latijnsche Scholen te Venray, waar hij bij Thijs Clockers in den kost besteed werd voor 20 rijksdaalders, doende in loopend geld 63 guld. 3 st.

In Nov. 1661 kreeg hij een ander kosthuis bij Jenneken Cuypers, alwaar Mathijs zou slapen en „aen het vier zijn aen den heert" alle maanden te betalen 1 gulden en de vader zou op den koop toe een dag komen dorschen. De student was er vier jaren en het laatst werd afgerekend in December 1665. Zoon Thijs schijnt het niet verder dan tot de vijf scholen gebracht te hebben, want vier jaar later vinden wij hem in 's vaders zaak te Oirloo en Oostrum werkzaam.

---

(1) Kanonik.

Digitized by Google

De volgende notitie nopens de familie Van Dans, die te Venray in de Hofstraat woonde, is door ons uit het archief aldaar getrokken:

Jacob van Dans Sr (den alden)
|
Michiel van Dans 1554
|
Mattheus — Jan — Jacob van Dans
reeds pastor en canonicus |
1585; Deken te Rees Mettha van Dans
maakt zijn testament ×
29 Aug. 1596 Willem Jans gen. Roevers
† reeds 1599. alias Hopmans."

De executeurs van het testament des dekens van Rees waren Stephanus van Pluren senior et canonicus, Lambert Brauns van Weert vicarius, Joannes Helskamp J. M. Lic. et praetor Reessensis.

De copie gecollationeert door Hend. van Bredbach notarius.

Eenige historische aanteekeningen uit het archief te Venray en de Schepenregisters van Oostrum.

1584 in de maand Januari waren de Spanjaarden te Roy ingekwartierd en bij het vertrek van Appio Conti moest het kerspel nog 500 gulden uitkeeren. Terwijl dit volk er lag kwam er voor tien dagen nog het regiment Walen van Baron de Liques bij, dat gelegerd was te *Oostrum*, Lull en aan 't Eind te Venray en groote schade veroorzaakte door huizen en schuren af te breken.

1586 liet de Overste Schenck van Bleyenbeek de volgende personen halen of oplichten: Cueltjen Verholt, Hendrick aen de Meulen en Jacob de Cuester van *Oostrum* en hield hen zoolang gevangen, totdat Venray provisie van granen zou bezorgen.

(Reeckenboick fol. 59 V°, arch. Venray).

1587 werd het garnizoen te Well veranderd en nu liet Joseph Malagambo gevankelijk wegvoeren Arrien op Spraeland en Jacob de Cuester, wijl hij van 't kerspel gediend en torf wilde hebben. Dit opsluiten kostte 106 gulden.

Digitized by Google

1601 December trad Aeloeff van Gelre op als momboir of procureur voor het klooster Oostrum, in rechtsgeding.

1602. Aan de inwoners van Oostrum en Lull wordt van wege den gebiedenden heer verboden „eerde oft strouzand" op 's Heeren erven te laden.

1602 Voornoemde Adolf van Gelre, als subsituut van den landdrost van Kessel, klaagt over Jan Hermans, dat deze zich ettelijke jaren geleden zou hebben plichtig gemaakt, sommige kerkenpachters voor ongeveer 20 gulden af te zetten, onder voorwaarde, dat hij te Roermond reconciliatie zou verkrijgen voor een ongeval onder dit gericht voorgevallen, hetwelk op de gemeene naburen verzocht of verhaald werd, maar vergeten had rekening af te leggen of restitutie te doen.

Over dit ongeval is verder niets bekend, doch wijl het geld door de pachters van kerkgoederen voorgeschoten was, mag men denken aan eene schending, violatie, van kerk of kerkeigendom, of wel de aanranding van een of ander met kerkelijke immuniteit bevoorrecht persoon of daaruit gevolgde excommunicatie of interdict.

1615, 20 Januari. In de genachtinge of rechtszitting daagt Peter Claes voor zich zelf en voor zijn broeder heer Jan Claessen, pastoor van Sint Severijn te Keulen, zijnen zwager Theunis aen de Meulen, wegens geschil in familieaangelegenheden. Deze laatste had eene voordochter Mechtel of Mettel, welke ook te Keulen woonde. Als wij op het getuigenis der ouden mogen afgaan was de pastoor der St. Severijns parochie, de latere Wijbisschop van Munster, Johannes Claessen (Nicolaï) op den Boshuizen onder Oostrum geboren, in alle geval is hij een Venraysch parochie-kind. (Zie Maasgouw jg. 1881, bladz. 431 en 4e deel jgg. 1882—83 bladz. 628 en 642).

1740, 1 Sept. De echtelieden Martin Coopmans en Catharina Cremers nemen van de kapel een kapitaal van 100 gulden ad 5% en veronderpanden hun goed den Touwer te Lull.

1747. De erven Maria Theunissen verkoopen hun goed aan Aldert Pauwels en Alitga Boogers, belast met 4 vat rogge aan de vicarie te Oostrum.

1752 en 1759 een paar staaltjes „zur Culturgeschichte" uit het leven onzer voorouders:

Digitized by Google

In een magescheid van April 1742 voor de Oostrumsche schepenen opgemaakt, tusschen Jan Derickx, weduwenaar van Anneken Herstraeten, en diens kinderen, komt aangaande den schoonzoon Jan van Dick en diens echtgenoote Willemke de volgende verplichting voor:

„dat sy gehouden sullen wesen hunnen voers ouden vader te „onderhalden in cost ende dranck ende oock smorgens geven den „caffie, thee ofte een roomerken naer welgevallen van den voors. „Jan Derrick haeren vader, ende voorts soo als kinderen aen „hunne ouders verplicht syn te doen, ende in cas denselven vae„der siek offte suchtigh soude worden, sullen de voorss. ehel. „gehalden wesen haeren vader te geven, alle het geene hij soude „van noode hebben, alnogh sullen de voorss. ehel. moeten betae„len de doodkiste, de costen van begraffenisse soo aen custer ende „H^r^ pastoir, ende de andere begraffenisse sal staen totter vollen „boedel".

1759. Eene sterke boerenkoemeid, die tevens alle ander werk verrichten moest, verdiende per jaar:

als loon 13 gulden permissie,

als toebaat: „één tierteye schort, twee ellen grofwercke doek, „acht ellen hemdendoek, een paar klompen, één paar socken, één „paar hosen (kousen) en één flessen (1) schortel (voorschoot)."

1747, 26 Juni. De aanpachter van den hof van den molen Johannes Cuenen (vroeger behoord hebbende aan Thönis Poels) pretendeert recht van doorvaart en schaapsdreef door en recht over het gemeene broek. Op dato voorschreven werd het broek door den scholtis Lambotte en de schepenen „beleyd" en werd ten algemeenen nutte aan Johannes Ceunen van stonden aan verboden den weg over het broek als vaarweg of dreef te gebruiken. Hij moest den molenweg volgen en vervolgens door het dorp Oostrum langs de kapel omvaren, alles op boete van drie goudgulden; bij verder attentaat zou de straf verdubbeld worden.

1764, 6 October, verkoopen de kinderen van Martin Custers hun ouderlijk huis en erf aan Arn. Verblackt. Het lag tegenover de kapel, noordwaarts de huizinge van gemelden Verblackt, westwaarts het „kapellehofken" of moestuin van de kosterij, alsmede eene weide

(1) Van vlas.

Digitized by Google

aan de Beek op den „Juffrouwenpas". Dit huis was eenige jaren later nieuw opgebouwd en wordt in eigendom bezeten door den koster-winkelier M Verheijen, terwijl naast hetzelve in den tuin eene tweede woning met smidse is aangebouwd.

1771, 4 Mei. Voor scholtis en schepenen compareeren de echtelieden Arnold Verblackt en Jacomina Laemers alsmede hun heerzoon Christiaan, pastoor te Geysteren, welke laatste afstand doet van zijn titel bij schepenakte van 8 April 1769 gesteld en zulks in handen zijner ouders. Deze stellen nu als wijdingstitel voor hun zoon *Theodorus Verblackt*, student in de theologie te Roermond, 1° een kapitaal van 400 patacons ad $3^1/_2$ perc. staande op de gemeente Venray, 2° bovengemeld nieuw opgebouwd huis doende volgens de schatting 12 patacons aan huur, 3° eene weide of hooipas aan de steenenbrug.

Daar de pastoor van Geysteren ook voor zijn broeder afstand had gedaan van het beneficie der Oostrumsche kapel, bleek, dat hetzelve, afgetrokken de schattingen en bediening door anderen, nog zuiver 32 patacons afwierp en dat dus de titel voldoende was.

1772, 25 November. Voor schepenen van Oostrum compareert ten huize van Jacobus Cremers, Joffrouw *Gertruij van Kessel* uit Rotterdam, geassisteerd door den scholtis Lambotte. Zij had met wijlen haar man heer *Peter Simons* zaliger, daar zij geene kinderen hadden, op elkander getesteerd voor notaris Johan van Gessel in Rotterdam [24 Sept. 1759].

Bij haar tegenwoordig testament legateert zij:

1° aan Joannes Ribbergh 600 guld. holl. met de „sackhorlogie;" 2° aan Catharina Mannay 400 guld.; 3° aan Helena Mannay item; 4° aan Mathijs Wolvers 4000 guld.; aan Maria van Kessel de „garnate ketting in het golt ingevat", aan Koba Wolvers oock 2000 gulden en alles wat na aftrek der legaten nog zal overblijven; en daar Mathijs en Koba Wolvers nog minderjarig zijn, stelt zij tot voogden en executeuren aan Henricus van den Bergh en Dirck van Kessel.

1775, 18 November. Anneken van der Linden (van de Lind, weduwe van wijlen Peter Heesen, staat hare goederen af aan hare zonen Gerardus en Joannes Heesen, en aan hare dochter Margareta Heesen, gehuwd met Peter Hoex. De familie Hoex-Heesen is door deze

Digitized by Google

Anna van der Linden, (van gen Lindt, aen gen Lind, gelatiniseerd de Lindano, verwant aan de Horster beurzenstichters Joannes Mullers en Christiaan Mullers (Molitoris), Smollers, Smulders of Mulders.

Caspar van gen Lindt
×
1° Margareta Simons. 2° Petronella Thunnissen.

Anna, geb. Venray 12 Sept. 1700
peetoom: V. D. Guilielmus van der Lindt,
meter: Anna van gen Lindt.
×
Peter Hesen of Heesen in Nov. 1775 reeds overleden.

Jan Francis 1716, 8 Juni.
peetoom: De proost van Aken, Schellardt.

1. Griet of Margareta Heesen (een enkele maal Geertrui gen.), 1762, 24 Oct.
Peter Hoex.

2 Gerardus. 3. Jan. 4. Willem geb. 27 Nov. 1735
peetoom, de eerw. heer Willem van der Linden.

Willem Hoex geb. 3 Oct. 1763, doopborgen Joannes Hoex en Anna van de Lind
+ Venray 19 Mei 1814.
×
Gertrudis van Heyster geb. 31 Jan. 1754
+ 12 Aug. 1826.
dr van Jan en Engelin Derix Brouwers.

Deze heer Willem van der Linden geb. te Horst omstreeks 1696 was kapellaan-schoolmeester te Oirloo 1721—1730, kapellaan te Afferden 1730, waar hij den 7 Maart 1768 overleed.

1778, 1 October. De Venrayer secretaris Lambert Verblackt en Laurens Verstraeten, schepen te Mill, worden als gerichtelijke mommers of voogden aangesteld over *Jacomina Cremers*, minderjarige dochter van wijlen Jacobus Cremers en Francina Verblackt.

1781, 10 Februari. Huwelijksche voorwaarden tusschen den jonkman *Peter van Lijndt* en *Francina Verblackt*, wed. Jac. Cremers.

1793, 26 September. Huw. voorwaarden te Roermond opgesteld tusschen den jonkman Joseph Hankx en Jacomina Cremers.

Digitized by Google

1781 den 10 Nov. legt de Geldersche Hofbode M. Erps arrest op de goederen van den heer Baron Probst de Folleville (wiens rentmeester de kloosterrector te Oostrum was) en zulks voor de som van 1000 gulden Hollandsch voor den heer Metzgens te Gelder.

1785, 15 April. Gerechtelijk arrest op de goederen en mobilia van *F. W. Paulowitz von Hubino*, wegens geleverde eet- en drinkwaren en verdere benoodigdheden door zijne crediteuren. Het beslag wordt 25 Mei opgeheven.

1818. Het O. L Vr. Schuttersgild te Oostrum, dat in den Franschen tijd aan verval van krachten en bloedarmoede leed, begint te herleven; de Broeders koopen voor gezamenlijke rekening eenige zilveren ornamenten.

1872, 15 Februari is ten Raadhuize te Venray aanbesteding van een nieuwe kiezelweg loopende van het dorp, door de Lull'sche steegen, Lull naar Oostrum ter lengte van 3020 meter. De oplevering moest 1 Aug. geschieden. Aangenomen en gemaakt door J. Verschuur van Oeffelt voor 7619 gulden. Later is deze grindweg van Oostrum naar Wanssum tot op de grenzen der gemeente doorgetrokken. Het traject Venray—Oostrum bleek, na de opening der spoorlijn, door het veelvuldig berijden en vrachtvaren niet stevig genoeg, en is sinds meermalen met groote kosten veranderd en met de stoomwals bewerkt.

1883, Vrijdag 1 Juni. Opening van de nieuwe lijn der Staatsspoorwegen Venlo — Nijmegen. Het station Venray komt op enkele minuten afstand van de kapel en bij deze regeling werd de oude Molenbeek langs den Kiezelweg om het stationsterrein geleid en verlegd. Dien dag te Venray vlaggentooi en zang, begroeting van den feesttrein, toeten en blazen, groot vischmaal, menu superfin met keurige wijnen en Venrayer Havanna-cigaren „vuelta abajo". Nadien zijn meerdere nieuwe woningen, voor handel en herbergnering in den omtrek verrezen.

Digitized by Google

Genealogie VERBLACKT en HAFFMANS.

VERBLACKT: De familie stamt van de hoeve „De blackt" tusschen Oirloo en Venray; als ressorterende onder het gehucht Castenray, was deze hof vóór de Fransche Overheersching ook kerkelijk aan Venray onderhoorig.

Jan Verblackt
Schepen en kapelmeester van Oostrum 1689.
×
Lyntjen Keuten geb. 1645.

[een steenen grafkruis is nog op het kerkhof te Venray van hen aanwezig.]

Lambert Laemers (mr. Smid Schepen
×
Maria Hendrix
† 1745.

beëedigd 12 Sept. 1715
nog 1745.)

Arnold Verblackt
kapelmeester 1743—47; van 1751—1763
van af 1748 rentmeester van
't adellijk huis Geysteren.

× trouwt met

Jacomina Laemers (of Lamberts)
zij stierf 14 Febr. 1772.

1) Lambertus Verblackt
geb. Oostrum (Venray) 14 Jan. 1744,
beëedigd als Secretaris van Venray
29 Augustus 1770
sorteerde in Mei 1783 het archief,
Rentmeester van 't adellijk huis Geysteren,
gildebroeder van St. Nicolaas als winkelier
+ als oud-secretaris 25 April 1817,
× met Maria Lucia Rehe

2) Christiaan Verblackt
geb. 26 Juni 1746
vicaris te Oostrum
Past. Geysteren (zie later).

3) Theodorus Verblackt
geb. 24 Mei 1749
vicaris te Oostrum en
zie later.

4) Maria Christina
Verblackt
× 12 Juni 1768
in de kapel te
Oostrum met
Jacob Hendrik
Rutten, scholtis
van Oirloo.

5) Francina
Verblackt
×
1° Jacobus Cremers
geb. Maashees 1740,
zoon van Peter Cr.
en Joanna Sybertz
† 1778.
2° Peter van Eyndt,
hadden jeneverbranderij en tapperij.

Digitized by Google

o. a.

1) Frans Arnold Antoon Verblackt

geboren 19 April 1793

Burgemeester van Venray 1817—1847
+ 1 Febr. 1866,
maakt stichtingen te Venray en Oostrum,
was een zeer lijvig man; een schoon
geschilderd portret uit de jaren '30
is van hem aanwezig.

—

4) Maria Josepha Verblackt
· Joseph Arnold Gilta
hij geb.te Bergen 1804, + Mook 9 Maart 1881.

—

5) Henriette Willebrordina Verblackt
+ ongehuwd.

2) Dorothea Verblackt

geb. 1795

+ ter Horst 12 Feb. 1876

begraven te Mookhuzenvorst.

Jan Alexander Leopold
Haffmans
geboren te Straele, zoon
van den justizcommissar en Scholtis
Haffmans en Cunera Francisca Cath.
Lambotte. — Hij was griffier
ter Horst, Schepen en President
van 't Kerkbestuur
+ op 't huis Oyen onder Broekhuyzen
26 April 1851 oud 57 jaren.

3) Henricus Bernard Verblackt

geb. 12 Mei 1797

+ 4 Febr. 1862

× den 25 Nov. 1845
Maria Petronella van Vosselen
geb. 12 Juli 1823.

Francisca Maria Lucia Verblackt
geb. 26 Febr. 1851
+ 25 Febr. 1874.

Jacomina Cremers
× 1793
Joseph Hanckx
Kapelmr. 1803 1814
Oostrum.

o. a

1) Mr Leopold Haffmans,
oud-kantonrechter v. Venloo
lid der 2e Kamer.

2) Antoon Alphonse Lambert Haffmans,
oud-notaris van Helden.

5) Theophile Benedictus Hendrik Haffmans
geb. Horst 1836. Priester gewijd 1861
professor te Weert, dan prof. en Direct. van
het Bissch. College te Roermond,
pastoor O.L.Vr. te Maastricht 1891.

3) Frans Antoon Joseph Haffmans
op 't huis Oyen
Bij Konink besluit van 21 Dec. 1886.
Burgemeester van Broekhuysen
+ 15 Maart 1887 oud 64 jaren
× Maria Catharina Elisabeth
Bernegau (geb. Rheinberg)
+ Oyen 10 Juni 1866.

4) Cunera Theresia Haffmans
× 1856
Karel Hubert Esser (geb. Venray)
hij + ter Horst 14 Juli 1888.

6) Emile Frans Antoon Haffmans
geb. ter Horst 1840
op de Roobeek te Wellerlooi
× Frederica van Wylick
uit Kessel.

Digitized by Google

De Rosmolen en de Rosmolensche hoeve onder Oostrum.

Bij de verdeelingen van de goederen der Schellardt's in het begin der vorige eeuw was de hoeve „de Jonckhof" te Geysteren met den „Rosmolen" te Oostrum in andere handen gekomen. In het laatste kwartaal dier eeuw was het molentje in bezit van *de Paula* wonende te Geysteren (reeds 1766), waar meerdere kinderen van hem geboren werden. Elders wordt hij genoemd Hofraad. Op den 3 December 1771 legde de Geldersche hofbode (1) Jan Georg Wolffram volgens ordonnantie van den 2den, namens de baronnes van Blumenthal arrest op de goederen en den Rosmeulen te Oostrum.

Een ander gedeelte der goederen onder Oostrum, evenals de tiende te Geysteren en de hof „den Boomgaart" was ten deel gevallen aan Anna Theresia van Schellardt gehuwd met Ernest Hendrik baron de Foleville. Uit dit huwelijk werd ten jare 1737 te Dusseldorp geboren Jan Joseph Christoffel baron de Foleville, proost der St. Adelbertskerk te Aken enz. overleden te Venray 22 Juli 1816. (Zie Maasgouw 5 Deel jgg. 1884 en 85, bladz. 1121 en volg.).

De heerlijkheid Wanssum en de hoeve bij den Rosmolen alsmede de Spickersche goederen te Geysteren kwamen aan Maria Anna van Schellardt († 21 Nov. 1759), gehuwd met Jan Willem Ferdinand vrijheer van Hatzfeld. Dezer erfgenaam Ernest van Hatzfeld had reeds in 1776 de heerlijkheid Wanssum aan de van Lynden van Blitterswijk verkocht. Door welke omstandigheden dan ook, werden goederen der van Hatzfeld's den 13 Mei 1772 te Geysteren gesubhasteerd en kwam de Rosmolender hoeve, ongeveer 22 morgen groot en genietende vrijdom van twee schattingen onder Venray in handen van de Overste Hofmeesteresse vrijvrouw von Blumenthal, geboren gravin von Harscamp. Den 15 December 1772 had voor de Oostrumsche scholtis en schepenen de overdracht plaats.

Den 2 Juli 1774 droeg deze de hoeve over aan den kapitein

---

(1) In het Pruisisch Overkwartier konden de adellijke goederen niet verkocht, bezwaard of met arrest belegd worden dan met toestemming van het Souvereine Hof te Gelder; vandaar dat de Hofbode de aanzeggingen en executies moest verrichten. Op gewone goederen werd namens de Schepenbank enkel de richterbode afgezonden.

Digitized by Google

von Hublein, wachtmeester en commandant van het Geldersche bataillon von Schiefen, en diens echtgenoote Carolina von Treyn. De aankooper verbindt den bouwhof als onderpand ten voordeele van den heer Fournier tot Bellinghofen wegens een wisselbrief.

Den 7 Juli liet de kapitein von Hublein door den hofbode arrest leggen op de effecten en vruchten van den pachter Arnold Ariaens.

1791, 15 Juni draagt de „justizcommissar" en scholtis Haffmans met de Oostrumsche schepenen namens den kapitein en deszelfs mevrouwe (blijkens volmacht gegeven te Gelder 11 Juni aan den luitenant Karel von Gabain) de Rosmeulensche hoeve over aan Jan Bartholomeus Pattera als gevolmachtige (dd. Pannerden 11 Juni) aan den heer Johan Baptist *van der Veecken*.

In het begin dezer eeuw was de Rosmolen zelve tegelijk met den Rosmolensche hof wederom in bezit van het huis Geysteren. Op een nacht in de jaren 60 brandde de hoeve geheel af en is sinds niet meer opgebouwd; een gedeelte der gronden werd nu door den molenaar beakkerd, een ander gedeelte met houtgewas beplant. Op de plaats der oude pachterswoning werd een jachthuis opgetrokken, terwijl de Rosmolen midden tusschen de bosschen gelegen den jachtlievenden adellijken eigenaar doet kennen aan het hert boven op de windspil geplaatst. Deze goederen liggen op de uiterste grens der gemeente Venray.

Digitized by Google

Reguliere Kanonikken te Oostrum.

Krachtens testament van Vrijdag 15 Mei 1450 stichtte ridder Jan van Broeckhuysen, bezitter der heerlijkheden Geysteren in het Luiksch en van Loë in het Keulsch bisdom, alvorens in het jubeljaar de Roomsche reis te aanvaarden, het Augustijner convent op zijn erfgoed Oostrum.

Ter stichting en oprichting van een klooster der orde van reguliere kanonikken bij de kapel in zijn Overmaasche heerlijkheid Oostrum onder de parochie Rooy gelegen, geeft hij eeuwig en erfelijk:

Zijne hoeve gewoonlijk genaamd „den Mackenschen hof" in het kerspel (Vierlings) Beek onder voornoemd Luiksch bisdom, insgelijks zijne hoeve geheeten den hof „ter Maesen" te Kevelaer onder de parochie Weeze in de Keulsche diocese gelegen, en alle hare rechten en aanhoorigheden. Bovendien wil hij zijne tegenwoordige en toekomstige novaaltienden (1) onder Oostrum en daarbij eene som van 4000 Rijnsche gulden eens geven. Van deze som heeft hij „verset" en veronderpand twee rentebrieven betrekking hebbende op de inkomsten van Raede en het ambt Kessel. Degene welke na den door des testateurs deze brieven in bezit krijgen moeten eerst en vooral voor gemeld kapitaal van 4000 Rijnsche gulden (of voor elke 1000 dezer gulden jaarlijks volgens koers 50 erfmalder rogge) bepaalde waarborgen naar de keuze der uitvoerders vaststellen.

Het jaar daarna 1451 gingen de executeurs van 't testament met

(1) De oude groote en kleine tiende waren reeds door ridder Gerard van Ooy, heer van Spraeland, ten jare 1263 aan het Munster te Roermond verkocht.

Digitized by Google

de weduwe Anna van der Straeten, een „magescheyd" (deeling van familiegoederen tusschen bloedverwanten) aan waarbij de bovengemelde renten bevestigd bleven.

Het anniversariënboek van „Bethlehem" heeft het volgende:

„In den jaer ons Heren 1450 heeft heer Jan van Broeckhuysen „zl. gedachtenis syn testament gemaeckt ende dese stede gefundeert „ter eere Godts ende syne moeder Maria tot een Reguliercloosters, „en is in den selven jaere getrocken naer 't heilich lant van Jeru„salem, op welcken wegh hy is gestorven.

„Daerna over 12 off 13 jaren storff tot Collen vrouw Anna van „Broechuysen en ligt by de Predikheren aldaer begraeven.

„In den jare 1458 heeft de Prior van de Gaesdonck Helmicius „van Wesel dese plaetse aengenomen ende dan geset den eersten „Prior heer Hendrik van Erp ende heeft broeders aengenomen en „den plaets bewoont 11 of 12 jaren."

Het waren dus de reguliere Augustijner kanoniken uit de stichting van den bekenden Geert Groete, wier moederhuis te Windisheim bij Zwolle gelegen was, die de oprichting volgens testament ten uitvoer brachten. (Clerici et fratres vitæ communis).

De Gaesdonk zond de eerstelingen naar Oostrum, en nadat deze de toestemming van den Venrayer pastoor erlangd hadden, bouwden zij huizinge en klooster naast de kapel van O. L. Vr., waarvan hun het gebruik tot uitoefening der kerkelijke diensten vrijstond. De reeds aanwezig zijnde kapel vormde alzoo het uitgangspunt der stichting, die in hare nabijheid werd tot stand gebracht, (juxta Cappellam in villa de Oostrum.)

Ruim een tiental jaren bewoonden de koorheeren het nieuwe klooster Oostrum, toen eene groote gebeurtenis, een schitterend wapenfeit in het Geldersche hertogdom verandering zou aanbrengen.

De droevige verhouding tusschen vader en zoon, de hertogen Arnold en Adolf, speelden dezen laatste de teugels van 't bewind in handen, echter niet zonder verzet der naburige vorsten. Jan I van Kleef viel plunderend in Gelderland, bedreigde het geheele Overkwartier en hield Wachtendonk, zonder dat de Geldersche vorst hiertegen veel vermocht uit te richten. Eindelijk kwam het den 23 Juni, daags vóór Sint Jan 1468, dicht bij Straelen aan de kapel der smartvolle Moeder in het Sand, tot een formeelen veldslag. De Geldersche krijgsmacht bestond uit 600 ruiters en 6000

Digitized by Google

voetknechten, allen met eikenloof als kenteeken getooid, benevens uit 200 paarden, welke de Keulsche aartsbisschop uit Kempen ter hulp gezonden had. De Kleefschen waren naar schatting 2400 ruiters en 5000 man voetvolk sterk. Vóór den slag gaven beide hertogen aan hun adellijke medestrijders, ter aanwakkering, den ridderslag; en als de vanen en banieren ontrold waren, sprak onze hertog van het paard en hield voor zijne getrouwen eene begeesterende redevoering. „Laat U, zoo riep hij, geen schrik op het lijf vallen, door het trompetgeschal en krijgsrumoer der Cleefschen, houdt moedig stand en doet wat U bevolen wordt; met Gods hulp en zijner lieve Moeder, onder wier leus wij vechten, zal de dag van heden ons eer en goed aanbrengen". Driemaal stormde het Kleefsche heir er met een hevigen aanval op los, doch werd telken male met groot verlies teruggeslagen, wat echter niet verhinderde dat ook de Gelderschen vele dooden en gewonden hadden.

Drie Geldersche banierdragers Scheffard van Merode, Gerard van Vlodorp en de ons bekende Mathijs van Eyll, medeheer van Geysteren, Oostrum en Spraeland verloren het leven en zelfs werd de hertog op twee plaatsen door pijlschoten verwond. Ten laatste sloegen de Kleefschen op de vlucht, waarbij hun standaarddrager met 50 ridders en schildknapen gevangen genomen, alsmede de vaandels van hunnen hertog, de banieren der steden Soest en Wesel buit gemaakt werden. Vele legeraanvoerders, de ritmeesters van Uedem, Gennep en Cranenburg bleven op het slagveld en enkel met de grootste moeite werd hertog Jan door de Weselsche burgers gered en in veiligheid gebracht. De slag had den geheelen dag geduurd maar was voor de Gelderschen een der schitterendste overwinningen die ze in jaren behaald hadden.

Naar het vroom gebruik dier tijden moest het aandenken aan die roemvolle gebeurtenis door eene godsdienstige stichting vereeuwigd worden. Zoo had ongeveer een kwart eeuw vroeger de Guliksche hertog zijn zegepraal over de Gelderschen door de vestiging van een Kruisheerenklooster te Dusseldorp en de stichting der St. Hubertusorde in dankbare herinnering gehouden.

Niet minder wilde Adolf, wiens kinderlijke liefde voor zijn vader overigens weinig aan de goddelijke geboden getoetst kon worden, de gedachtenis aan dezen heerlijken wapentriomf, op godsdienstige wijze bestendigen. Zijn voornemen was een klooster in

Digitized by Google

de nabijheid van Straelen tot stand te brengen en daarom liet hij zijn oog vallen op de nieuwe stichting van Oostrum.

Al spoedig had deze, gelijk meermalen met nieuwe fondaties het geval is, niettegenstaande de gestelde rente, met moeijelijkheden te kampen. Ook het terrein in den omtrek was moerassig en nog niet geheel ter bebouwing bereid, en van den anderen kant, stond de Hertog zelve door de pandbrieven in nauwere verbinding met het Convent. Er werd besloten de stichting met renten en rechten van Oostrum over te plaatsen naar Mariensande bij Straelen.

De eerste aanvraag en toestemming moest uitgaan van het Kapittel van Windesheim aan den IJssel.

De Voorzitters van dit Kapittel zonden nu een smeekschrift naar Rome om van den regeerenden Paus Paulus II (1464—1471) de machtiging te bekomen de Oostrumsche fundatie met alle inkomsten en rechten naar het Sand bij Straelen te verleggen.

De redenen, waarop hun verzoek steunde, waren de volgende: Dat de plaats van Oostrum voor den bouw van een klooster niet geschikt en passend was wegens de daar aangrenzende samenwoning van meerdere vrouwenkloosters, alsmede van de talrijke bevolking en er dientengevolge „pocius ruina timenda quam structura captanda" zou zijn.

Nog dat de Geldersche hertog alle moeite aanwendde voor de overplaatsing en den bouw te Straelen „ex certis causis animum suum moventibus", uit zijne eigene goederen verder wilde voltooien en de rente van 200 malder onaflosbaar vaststellende. (1) De hertog zou nog meer geven, hadde hem de macht en tijd niet ontbroken. (De niet uitgedrukte beweegredenen des hertogs zullen wel geweest zijn de victorie naar het gebruik dier tijden te gedenken op eene hem zoo min mogelijk kostbare manier, daarin geholpen door de regulieren, die allerwaarschijnlijkst liever Straelen dan Oostrum voor standplaats hadden).

Verder hadden zij door bemiddeling des hertogs de toestemming gekregen van den Straelschen pastoor Willem van Brede, Doctor beider Rechten, executeur des testaments van ridder Jan, alsmede die van Gobelinus rector der kapel van Mariensande.

---

(1) Nog in de vorige eeuw werden de malders rogge door de *domeinen* aan de kloosterlingen in 't land van Straelen uitbetaald.

Digitized by Google

Jan van Broeckhuysen had onder zekere voorwaarden nog eene som bepaald voor de vestiging van een Karmelieterklooster te Zalt-Bommel, doch wijl de Broeders van den Karmel er nog geen werk van gemaakt hadden of in gebreke gebleven waren dit te voltrekken, was de bepaalde stichting op de gemelde koorheeren vervallen.

Op dit verzoekschrift van het Kapittel gelastte de H. Vader, den Cistercienser abt, Hendrik van Kloosterkamp bij Rheinbergh onder het Keulsch bisdom, om de Karmelieten en allen die rechtens moesten opgeroepen worden te dagvaarden, en na dezer afstand, aan gemeld Kapittel vergunning te schenken het klooster te Straelen te bouwen. De toegestane renten en goederen zouden ten eeuwigen dage aan het Kapittel te Windesheim onderworpen blijven.

De pauselijke goedkeuring volgde den 5 November 1469.

De koorheeren van Oostrum hielden met hun Prior Gerardus Kerskorf op Allerzielendag van het volgend jaar 1470 hun plechtigen intocht in het nieuw Convent op 't Sand.

Niet alleen de leden der regeering van stad en land Straelen maar ook ridders en meerdere aanzienlijke familiën en weldoeners waren op dit najaarsfeest tegenwoordig, terwijl mede de reeds gemelde pauselijke commissaris abt Hendrik van Camp en de openbare notaris Joannes Moer van Xanten de plechtigheid met hunne tegenwoordigheid vereerden.

De eerste prior te Oostrum was *Henricus van Erp*, die aldaar ten jare 1470 overleed.

In hetzelfde jaar was als zijn opvolger gekozen *Gerard Kerskorf* die de bliide inkomst te Straelen hield en reeds het volgend jaar 1471 overleed.

De derde prior was *Peter van Gulick*, die in 1474 als zoodanig voorkomt en later de vierde prior werd te St. Elisabeth bij Nunhem. Hij leefde nog in 1484. Zijn anniversarium werd in November gehouden.

De vierde prior was *Petrus van Aldekerk* overleden in 1486.

De Augustijnen van 't land, zaten intusschen het eerste tiental jaren niet op hun gemak. Hadden de Geldersche Karmelieten na de machtsverduistering van hertog Adolf, zich de stichting van Jan van Broeckhuysen bijzonder aangetrokken, of knaagde het ge-

Digitized by Google

weten der koorheeren over de informaliteit, waarmede de pauselijke toestemming van Paulus II obreptitie zou verkregen zijn? Het fijne van de zaak is ons niet bekend, wel dat er iets niet in den haak was, en er om de gemoederen in rust te kregen, eene nieuwe bulle van Paulus' opvolger Sixtus IV (1471—1484) verscheen, die aan de translatie voorgoed de eindbeslissing gaf.

Bij sommigen toch was over de wettigheid twijfel gerezen en wel om de volgende redenen:

1°. Minder juist was opgegeven dat de plaats Oostrum ongeschikt was wegens de samenwoning van verschillende kloosters van het vrouwelijk geslacht. En inderdaad in het geheele land van Kessel was behalve de Norbertijner proostdij te Kessel zelfs geen enkel religieus huis dan het „Susteren Convent Jerusalem" te Venray, op een half uur afstand van Oostrum.

2°. Onjuist was als mede-reden der ongeschiktheid aangehaald de grootte of dichtheid der bevolking „propter populi multitudinem."

De verslaggever van de toenmalige Oostrumsche bevolking had zeker geen onderzoek in loco ingesteld, nog na vier eeuwen is de menigte volks niet bijster groot.

3°. Werd gezegd dat de pastoor van Straelen Willem van Brede executeur van Joris testament was, iets wat zeker „minus veraciter expressum fuit."

4°. De Cistersienser abt Hendrik van Klosterkamp had zich niet aan de termen zijner lastgeving gehouden, en was op Mariën Sande zelve „qui locus insignis non est" overgegaan tot het ten uitvoer leggen zijner brieven. Hij scheen zich zoo spoedig mogelijk van de zaak afgemaakt, korten mette gezongen te hebben.

Het kapittel verzocht dus de concessie van Paulus II en de uitvoering van den Kamper lasthebber te willen bekrachtigen.

Sixtus IV beveelt zulks aan den Proost van St. Cunibertus te Keulen, aan de Dekenen der kerken van St. Paulus te Luik en van St. Victor te Xanten, met machtiging om elkander hiermede te belasten. Deze zouden de bul plechtig afkondigen en de tegenstrevers of hen die het kapittel van Windesheim in zijn bezit zouden hinderen door de kerkelijke Censuur of straffen tuchtigen (1).

---

(1) Zie: »Der Niederrhein" Wochenblatt für Niederrheinische Geschichte und Alterthumskunde o.a. druk J. P. Lentzen in Fischeln (Red. L. Henrichs in Wachtendonk) jg. 1878 blz. 9 en volggt. Ook de daarop volgende jaargangen der »Niederrheinische Geschichtsfreund" 1881—1883.

Digitized by Google

De bulle was gegeven te Rome den 3 April 1483. De vertaling van dit pauselijk schrijven, dat zich in het parochiaal archief te Straelen bevindt, luidt in Nederlandsche vertaling:

„Sixtus, Bisschop, Dienaar der Dienaren Gods, aan onze geliefde „Zonen den Proost van Sint Cunibert te Keulen en den Dekenen „der kerken van St. Paulus te Luik en St. Victor te Xanten „heil en apostolischen zegen! Heden hebben wij de brieven van „onzen voorganger Paulus II zaliger gedachtenis, waarin den be„minden Zonen van het Windesheimer kapittel uit de orde der „Reguliere Koorheeren van St. Augustinus, in de Utrechter diocese, „de toestemming verleend werd om op het erf der Lieve Vrouwe „Kapel in het Sand onder het kerspel Straelen, in het Keulsch „bisdom, een klooster te stichten en op te richten, met ons aposto„lisch gezag bevestigd en goedgekeurd. Insgelijks voor zooveel hun „aanging, alles wat betrekking had op de oprichting, overbrenging, „aanleg en toewijzing in hetzelfde schrijven vervat. Mede hebben „wij alle gebreken, welke misschien daarin mochten zijn binnenge„slopen, verholpen zooals onze daarover uitgegeven brieven nader „inhouden.

„Dientengevolge gelasten wij U, omzichtige Heeren, door dit „apostolisch schrijven, dat gijlieden of twee of één uwer, als ge„melde brieven U zullen aangeboden zijn, hetzij door U zelven of „door een of meer anderen, al het bovengemelde op welke plaatse, „wanneer en zoo dikwijls het geschikt voorkomt, plechtig zult doen „afkondigen, en alles, zooals zulks door Ons goedgekeurd is, „onderhouden.

„Daarbij zult gijlieden niet toelaten, dat onze geliefde zonen „de Prior en het Convent van genoemd klooster van Windesheim „van gemelde orde, wegens het aangehaalde lastig gevallen worden, „beteugelend de weerspannigen of tegenstrevers met de kerkelijke „censuur met ter zijde stelling van 't appel, in weerwil van alles „wat wij in bovenvermelde brieven hiertegen zouden kunnen doen „gelden. En zulks al mocht er ook voor eenigen in gemeenschap „of afzonderlijk een apostolisch indult bestaan, dat zij noch met „interdict, suspensie of ban gestraft konden worden, door eenige „apostolische brieven die geen volledige, uitdrukkelijke en woorde„lijk aangehaalde melding maakten van dergelijke ontheffing.

„Gegeven te Rome bij Sint Pieter in het jaar van 's Heeren

Digitized by Google

„Menschwording duizend vier honderd drie en tachtig den 3 April „in het twaalfde jaar van ons Pausschap."

In een beknopt verslag van dien tijd stond enkel vermeld dat de plaats des kloosters te Oostrum voor den prior en conventualen minder geschikt was om daar volgens hun staat en orde te leven.

De eerste dezer Pauselijke gevolmachtigden *Jan van Arssen* (1), Proost der Sint Cunibertus kerk te Keulen en van den H. Geest te Roermond volbracht zijn last in zijne residentieplaats Keulen op Woensdag den 7 Juli 1484. Hiermede was de zaak voor goed van de baan en het recht van de Reguliere Kanoniken bevestigd, die tot het jaar 1802 de Canonie bewoond en bezeten hebben. Een der laatst overgeblevene koorheeren uit het Sand van Straelen was de eerw. heer Jan Willem Bovens geb. te Urmond 1770, geprofest te Straelen 9 Juni 1793, na de suppressie kapellaan te Swolgen 1803—1844 en overleden te Maashees (Noord-Brabant) 1 April 1860.

Den geheelen executoriaalbrief van *Jan van Arssen* met ingelaschte pauselijke bescheiden, welke op het Rijksarchief te Maastricht aanwezig is, geven we als bijlage n° X. De Straelsche kloosterlingen hadden dit stuk gemerkt „Execucio domini Johannis de Arssen super translantione conventus nostri" en het is met het zegel in rood was van den Roermondschen Proost voorzien.

---

(1) Het memorieboek van het voormalig H. Geestkapittel te Roermond heeft: 20 Aug. Anniversarium magistri Joannis de Arssen St. Spiritus Ruræmun lensis ac St. Cuniberti Coloniensis ecclesie Præpositi, qui contulit huic ecclesie collegiate annuatimunum florenum Renensem in auro pro suo anniversario singulis annis peragendo juxta morem. Obijt anno Domini 1488 penultima mensis Augusti, non est hic sepultus." In 1474 was hij pastoor van Kempen, in 1478 komt hij voor als aartsdiaken van Deutz bij Keulen.

Digitized by Google

Reguliere Kanunnikessen te Oostrum.

„In den jaere 1468 heeft hertog Aelff van Gelre die fondatie „mitten broederen transfereert en overgelacht tot Mariensande bij „Straelen, so is dese stede ledig bleven totten jaer 1474 wanneer „heer Peter van Gulick prior tot Mariënsande en heer Derick van „Achelen pater van Well deze stede wederom geordineert ende „geërigeert hebben tot een Susteren convent — hebben Susters „vergadert en gemelte heer Peter van Gulick, Prior daerna tot „St. Elisabeth die onsen commissaris was, heefft 12 Susters ge„kleet in den jaere 1477 ende daerna in den jaere 1478 de pro„fessie affgenoemen in den regel van St. Augustinus."

Ziedaar het eenvoudig beknopt verslag van de vestiging der kloosterzusters zooals meergemeld Anniversariënboek ons aangeeft.

Bij het vertrek der kanoniken waren deze met den Venrayschen pastoor overeengekomen, dat in de stede, zoo deze, om welke redenen dan ook, niet door eenige mannelijke ordenslieden of reguliere koorheeren zou bewoond worden, Augustijner kanonikessen of zusters dier orde konden geplaatst worden.

't Was de eerwaarde koorheer *Dirk van Achel*, pater van het vrouwenklooster te Well, die op aandrang van de Straelsche Regulieren de *tweede* stichting op zich nam en de nieuwe kolonie van uit het Maasdorp aanvoerdde. *Well* was dus het moederhuis der Oostrumsche bagijnen.

Behalve de aanwezig zijnde verlaten timmeringen der kanoniken schijnen de nieuwe kloosterlingen voorloopig geen groote gebouwen te hebben opgetrokken. Aanvankelijk hebben zij wel nevengebouwen geplaatst om eene doelmatige inrichting te verkrijgen. In het begin

Digitized by Google

der 16de eeuw schijnt men eene vergrooting te hebben willen ondernemen, want de pater-rector had om dien tijd 16,000 tigchelsteenen ter zijner beschikking gereed. Of de gebouwen klaar waren en deze steenen nog overig blijkt niet, maar de pater leende ze aan de Venraysche kerk, toen in 1519 het portaal aan de Marktzijde getimmerd werd. Twee jaren later werden hem hiervoor 37 hornsche gulden te goed gedaan.

Zeer zeker zijn in den loop der tijden meerdere veranderingen aangebracht, is afgebroken en opgebouwd zooals overal geschiedde. Het buitenkwartier met daaraan verbonden waschhuis, thans nog overig, dateert eerst uit de vorige eeuw evenals de kloosterkerk die in den franschen tijd gesloopt is.

Tot het geheele gebouw verleenden slechts twee poorten vrijen toegang. Eene teekening van den kunstschilder J. de Beijer, door den hoogedel gestr. heer referendaris de Stuers aan het Prov. Oudheidkundig Genootschap van Limburg te Maastricht geschonken, geeft ons een gezicht op de kloostergebouwen der vorige eeuw.

In de middeleeuwen was het voor meerdere kloosters gebruikelijk hunne stichtingen of wel naar den patroonheilige te noemen, of hun een afzonderlijken naam toe te kennen, meestal ontleend aan bekende plaatsen uit het Heilig Land. Het Augustinessen Convent te Venray voerde den naam *Jerusalem*, te Venlo droeg het vroegere Cellieten- later Annunciaten-klooster den naam *Trans-Cedron*, wijl het ook over eene beek gelegen was; te Gelder hadden de Reguliere Kanonikessen een convent *Nazareth* en te Oostrum werd haar gesticht met den naam *Bethlehem* begiftigd, doch wanneer men met dien titel begonnen is hebben we niet kunnen ontdekken.

Het volk noemde hier in den regel alle kloosterlingen *paters* en *bagijnen* zonder op de oorspronkelijke beteekenis dier woorden te letten.

Reeds een jaar na hare vestiging, 2 December 1475, sloten de prior van Straelen, Peter van Gulick van Aldekerk als vertegenwoordiger zijner Conventualen, die aan de Wellsche zusters afstand hadden gedaan van hunne goederen in Oostrum, en de pastoor der parochie te Venray eene overeenkomst of concordaat over hunne onderlinge verhoudingen.

Digitized by Google

De Venrayer zielenherder was destijds *Gysbertus van der Gaet*, (gelatiniseerd de Foramine) (1). Kanunnik van Lubeck en Collecteur der Apostolische kamer, ook pastoor te Rotterdam, een veelbeduidend man in die bewogen tijden, opbouwer der grootsche en prachtige gothische kerk, die Venray meer dan vijf eeuwen tot sieraad en roem heeft verstrekt. Van der Gaet, een van Venray's grootste zonen, was een man wiens vernuft, ijver en godsdienstzin niet enkel den stoffelijken tempel deden verrijzen, maar ook den zielen tempel, het geestelijk leven wist op te bouwen en te onderhouden.

Deze overeenkomst komt in hoofdzaak op het volgende neer:

1° De zusters mochten ten bekwamen tijde het Goddelijk Officie of de kanonieke uren bidden of zingen, wijwater zegenen en het volk daarmede besprengen, de rector kon ook de biecht hooren, de H. Communie uitreiken en het laatste H. Oliesel toedienen aan de kloosterzusters en vaste commensalen, deze konden ook naar verkiezen de kerkelijke begravenis hebben binnen het kloostererf (infra cepta mon.)

2° De zusters mochten processie houden met vaandel en kruisen zelfs met het Venerabel en Reliquien, onder deelneming van het volk.

3° De rector mocht, op welken dag ook, in de kerk of op eene andere geschikte plaats, niet enkel voor de kloosterlingen maar ook voor alle anderen het woord Gods verkondigen.

4° Zij mochten alle offergaven ter gelegenheid van lijkdiensten, schenkingen en giften, onder welken titel ook gedaan, behouden om deze nuttig te besteden.

5° De pastoor stond zijne canonische portie of aandeel aan de zusters af.

6° Voor alle schaden welke de pastoor en de parochiekerk door bovengemelde vergunningen mocht lijden, betalen de kloosterzusters met Kerstmis aan den Herder drie goudgulden (munt van hertog

---

(1) Foramen beteekent: opening, gaet. Gysbert van der Gaet vond zijne grafstede op het hoogkoor juist voor het hoofdaltaar, waar eens een prachtige zerk met koperen platen zijn eerbiedwaardige assche dekte. (Zie Maasgouw 8 dl. 1891 bla lz. 197 en volg.) Bijna een halve eeuw geleden ten jare 1838 werd zeker uit historische kennis of dankbaarheidsgevoel. de zerk door een verknoeier der Christelijke kunst van het koor verwijderd en onder den toren gelegd, waar zij in een soort rommelkamer tot standplaats der klokkenluiders dient. Wij schamen ons hier den naam van dien ridder van den Nederlandschen Leeuw te noemen, Delicta maiorum

Digitized by Google

Arnold zal. gedacht.) of in hunne plaats drie gewone gulden wettige muntspecie) ter waarde van 43 Keulsche witpenningen.

7° Daarenboven zouden Gijsbert van der Gaet en zijne opvolgers, opdat de zusters niet door arbeid overstelpt werden en in vervolg van tijden Gode gerust dienen, haar in den Paaschtijd den H. Olie bezorgen toereikende voor het geheele jaar. (Zie Latijnsch stuk bijlage n° XI).

Zoo was dan de grondslag gelegd tot een vreedzaam samengaan met den Herder der parochie, en van dien kant het mogelijke te werk gesteld om min stichtende verwikkelingen te voorkomen, maar de inkomsten-toestand van de nieuwe stichting liet nog veel te wenschen over.

De Koorheeren hadden met toestemming der overheid al de inkomsten aan de oorspronkelijke stichting verbonden, naar het Sand overgebracht, en lieten de Zusters in meer of min behoeftigen stand hun verlaten gebouwen bewonen, van daar eene wrijving welke allengs in kibbelarijen en twistgeding ontaarde.

De inwendige kloostertucht kon onder zulke omstandigheden minder gedijen; het geestelijk leven leed onder den indruk dezer tijdelijke oneenigheden, die eindelijk 13 September (daags voor Kruisverheffing) 1484 door eene minnelijke schikking werden opgeheven. (Bijlage n° XII).

Het Kapittel van Windesheim benoemde twee zaakgelastigden nl. Johannes den prior van O L. Vr. klooster bij Neuss (1) en Thomas prior van het klooster „Corpus Christi" te Keulen (2); als bisschoppelijk Luiksch commissaris voor Oostrum trad op Petrus van Gulick, prior van St. Elisabeth bij Nunhem die een zoo levendig aandeel in de nieuwe stichting had genomen.

De gevolmachtigden besloten, dat de Prior en 't Convent van Straelen die de gebouwen om Godswil aan „sommighe Susteren van den jofferen closter van Well" overgegeven hadden, deze kloosterlingen ook ten eeuwigen dagen daarin zouden bevestigen nl. „alsulcke huess, hoffstaet ende alle ghetimmere mitten der capelle ass nu op der selver steden steijt."

(1) In 1792 was te Neuss Praepositus: Frans Colvenbach; subprior: Martin Webers, Theol. profess.: Bernard Clerck en Küchenmeister Theod. Broich

(2) In 1792 werd de canonie te Keulen betiteld: Fronleichnamsherren, canonici Regulares ord. S. Aug. Subprior: Jan Willem Haes; cellarius: Joseph Werner Mattone, sacrista: Henr. Jos. Zoll.

Digitized by Google

Verders werd aan de zusters afgestaan een tiende van omstreeks vier of vijf malder rogge en eene kleine weide, waartegen de kanonikessen verklaarden, dat zij zich voortaan nimmermeer zouden vermeten eenige geestelijke of wereldlijke rechten te vorderen van de stichting van Jan van Broeckhuysen. Deze overeenkomst was bekrachtigd met de zegels der 3 scheidsrechters alsmede van de kloosters Mariensande en Oostrum.

Hiermede waren de zaken voor goed geregeld, had ieder convent voortaan zijn eigen beheer en hield de betrekking tusschen beide gestichten op, uitgenomen het algemeen kapittelverbond en de daarvan uitgaande beschikkingen en benoeming der Rectoren.

Kloosterbestier.

Aan het hoofd der inrichting stond de *Priorin* of *Matersche* bijgestaan door de Suppriorin (Suppriersche) en voor de innerlijke huishouding zorgde de Procuratrix (Procuratersse). Met de opleiding der nieuwelingen of novicen was de novicen-meesteres belast. In het klooster waren *religosae velatae*, gewielde zusters en zusters, welke geene wiel of hulle droegen; bij hare inkleeding of professie ontvingen zij, ten minste in de vorige eeuw, een afzonderlijken kloosternaam; tot de bedieningen in het klooster, werd door de zusters in kapittel vergaderd, de benoeming gedaan, zooals wij bij de keuze van mater Maria Feyen uit de Acta episcopalia zullen aangeven.

In 1671 bestond het personeel uit den Rector, de priorin en 14 zusters, welke bij gelegenheid van een hoofdelijken omslag op de geestelijkheid van het Overkwartier respectievelijk 9, 3 en 14 gulden betaalden.

Den 26 Juli 1743 werd de clausuur, zooals die in het bisdom Roermond gebruikelijk was, ingevoerd. Gertrudis Sweijen was toen mater of priorin, Monica Janssen suppriorin en Jan Daniel Pirovano rector.

Uit de Acta Episcopalia van 1745 blijkt dat de kloosterlingen gedeeltelijk van den landbouw en gedeeltelijk van het werk harer handen leefden, tevens werd er (kost) school gehouden

Als geestelijk hoofd werd door het kapittel meestal een ordensgeestelijke uit de verschillende kloosters benoemd, die tevens de

Digitized by Google

tijdelijke belangen des convents met de buitenwereld onderhield en regelde. Zijn titel was *pater-rector* eene benaming welke ook den seculiere geestelijken, welke van het midden der 17de eeuw, af tot de helft der 18de toe, door den Roermondschen bisschop als rectoren aangesteld, bijbleef. (1)

Voortaan met eigen bestuur begiftigd begon de kloosterlijke bedrijvigheid zich meer en meer te ontwikkelen, novicen werden aangenomen met wier inbreng of dote men weldra meerder grondbezit vermocht aan te koopen, waardoor in de toekomst het bestaan der kloostergemeente nader verzekerd werd. Van oudsher nam men ook vrouwelijke personen in de stichting op, die in de noodige kennis en handwerken onderwezen werden, of wel deze plaats uitgekozen hadden om hare laatste levensjaren buiten het gewoel der wereld in stille godsvrucht te slijten.

Lijst van Religieusen en goederen.

De kleine tiende door de minnelijke schikking van 1484 door de Straelsche conventualen aan Oostrum gelaten, werd reeds in 1488 aan de abdis van 't Munster te Roermond overgedragen, die hiervoor vier erfmalder rogge, staande op 's Heeren boek van Geysteren, in ruil teruggaf.

Deze pacht moest gelijk meerdere oude Spraelandsche goederen aan *twee handen* staan, zoodat bij het afsterven van eene hand of bezitter, wederom een andere moest worden aangezet. (Zie over Thyns- en lijfgewinsgoederen blad. n. 58). Meestal stond de rector en één kloosterlinge of wel twee zusters te boek. De rogge lag in Oostrumsche onderpanden.

Allengskens zocht het klooster naar de toenmalige tijdsgebruiken, zijn grondbezit uit te breiden en zoo vinden wij het omstreeks 1533 in bezit der volgende perceelen:

Drie morgen land in de Eng aan de Lullsche Steeg; Wolterspesken; een pas hergekomen van Hendrik Claes; Goessens kamp;

(1) De eerw. heer J. A. van Hegelsom in zijn boekje »Onze Lieve Vrouw van Oostrum, Troosteres der Bedrukten en Behoudenis der Kranken". Maastricht St. Paulusdrukkerij 1884 zegt bladz. 12; »De priors (lees rectors) des kloosters waren te gelijkertijd rectors der kapel." Dit is eene onjuistheid, eene kleine vlek welke het overigens lieve boekje aankleeft. *Geen enkele* der kloosterrectors is rector der kapel geweest, deze had hare eigene rectoren of vicarissen en officianten.

Digitized by Google

Verwersgoet; Gordtz Camp van der Moelen; Huyben goet van den Rosmoelen; de hofstadt an der porten; Jennekens goet van Beyk; deze erven waren allen belast met rogge en thins aan de O. L. Vr. kapel.

In den loop onzer studie zijn ons de volgende namen van religieusen bekend geworden, die wij hieronder met eenige aanteekeningen en geneal. fragmenten zullen wedergeven.

In 1488 komen voor de susters *Peterke van der Horst* en suster *Willem van de Grave.*

In 1533 Suster *Peter Jaspers van der Horst.*

1490 maakt suster *Aleyt van de Waveren* één erfmalder rogge aan 't convent; het was patrimonieel goed.
„ Sr. *Marie van Triest.*

1560, 1564 Sr. *Catharina Hagens* later procuratrix † vóór 1602.
„ „ Sr. *Lisbeth Croessen.*

1597 Sr. *Beelken Groenen.*

Sr. *Maria Fyten alias Feyen* procuratrix 1659, werd in 1669 als Priorin gekozen. Ziehier wat de Acta episcopalia van het bisdom Roermond onder het bestuur van den vicaris-generaal Jacobus van Oeveren dienaangaande melden:

1669, 14 Febr. Prævia exhortatione nostra et facto scrutinio electa est in Priorissam canonice, Maria Feyen habens XI suffragia et statim post electionem preconisata et datus terminus conventui in seq diem si quid contra electam aut electionem haberet.

15 Febr. Convocatus fuit totus conventus capitulariter et rogatus an aliquid haberet contradicendum et unanimiter responsum se acceptare electam in priorissam suam, quo facto a nobis fuit confirmata et installata solemnitatibus requisitis.

1653, 1655. Sr. *Anna Clabbers* uit Well.

1667 Juni. Sr. *Christina Michels* procuratrix 1673, Oct. 1684.

Sr. *Stijneken Henskens* deed professie 10 Juli 1661 † 4 Oct. 1674.

Sr. *Marie Gerrits* 1677.

Digitized by Google

Sr. *M. Claessens* procuratrix 1705; Sr. *Mechtildis Beerens* procuratrix 1712.

Sr. *Lijsbeth Vermeulen* 1663, 1667.

Sr. *Isabella van Schellardt* † 8 Juni 1728.

Sr. *Mechtildis Cleven* alias Pottebackers (1), geb Meerloo in Novemb. 1688, deed professie 2 Sept. 1709, † 17 Juli 1739.

Sr. *Lambertijn Laemers*, dr van den schepen meester Lambert Laemers, 1741, 1750, bespeelde het orgel der kapel.

Sr. *Augustijn* 1749, speelde insgelijks het orgel. Sr. *Anneken* 1724 maakt cingels voor de alben der kapel. Sr *Anna Lisbet'i* 1723 maakte bloemen voor de kapel. Sr *Petronella Vos* 1759 dito. Sr *Elisaleth Lovendael* (novice) 1739 uit Vierlingsbeek.

Sr *Dorothea Schenck van Nydeggen.* De Acta episcopalia onder Jacobus van Oeveren vic.-gen. (sede vacante). zeggen:

1667, 1 July. Consentimus in investitionem et professionem domicellæ Theodoræ Schenck filiæ nobilis Domini Andreæ Schenck pretoris generalis patriæ Kesselensis, in conventu de Oostrum, juxta conditiones initas inter dictum conventum et prætorem.

Zij was de dochter van den landscholtis Andries Schenck en diens éérste echtgenoote Elisabeth Roemer, geboren te Sevenum 7 Juli 1649, geprofest te Oostrum 10 Juni 1668 en aldaar overleden den 4 April 1740, oud 92 jaar. (Zie Ferber, Geschichte der familie Sch. v. Nyd. pag. 70 en stamboom).

Sr *Maria Catharina Aerts*, geboren te Swolgen 4 Nov. 1723, procuratrix sedert 1745 † overleden 30 Januari 1763; in het klooster werd zij genoemd Sr *Anna Maria*, zij was de dochter van Seger Aerts en Petronella Peeten en zuster van den Swolgenschen pastoor en landdeken van Kessel Arnoldus Aerts († Grubbenvorst 24 Dec. 1809, oud 79 jaar).

---

(1) De familie Cleven oefende het ambacht van pottenbakker uit. Wij bezitten een buitengewoon groote tegel met email van haar werkplaats afkomstig.

Digitized by Google

Maria Catharina Sr. Marie Anna geb. 1723 + 1763.	Hendricus Aerts geboren Swolgen 29 Dec. 1728 × 1754 Johanna Hebben (geb. 1732).	Arnoldus pastoor geb. 29 Juni 1731. Priester gewijd 21 Sept. 1754. Deken van Kessel 7 Juni 1798.
o.a. Antonius Aerts geb. 21 Mei 1761 + 5 Nov. 1827 stamvoerder.	Seger Aerts geb. Swolgen 25 Juni 1765, Dominikaan te Wesel met den kloosternaam Pius 1786. Priester Dec. 1788. Pastoor te Isselburg bij Anholt + ibid 28 Aug. 1796.	Jan Renier Aerts geb. 24 Juli 1776. Priester gewijd 1799. kapellaan ter Horst. + Pastoor in Oirloo

Zuster *Kampers* geboren te Weert op Hushoven en zuster *van Calis* geboren Weert op Laar ondergingen beide de suppressie 15 Sept. 1802 en leefden nog in het eerste kwartaal dezer eeuw. (1)

Sr *Christina de Raedt* geboren te Overloon (land van Cuyk) 30 Aug. 1711, uit het huwelijk van Gerit of Gerard de Raedt en de Venraysche Jacomijn Remmer. Door deze was zij verwant aan de Heldensche Knippenberghs. Christin's heeroom was de eerw. heer Jacobus Remmen, klooster-rector te Oostrum, die bij den H. Doop ook haar peter was. Zij werd geprofest den 28 October 1727 en overleed 20 Nov. 1742.

Hare zuster Maria Gertrudis de Raedt (geb. Overloon 22 Jan. 1715) trad in het Augustinessen klooster „Jerusalem" te Venray en deed aldaar professie 27 Sept. 1737 was eene „gewielde Suster" en bracht in 't Venraysch Jerusalem als dote:

300 patacon, 1 pistoel (muntstuk), 2 malder gerst, $^1/_2$ malder weyt, 2 schenken, 1 kalf, $^1/_2$ aem wijns, 1 bed met toebehoor, 1 dozijn servetten, 1 zilveren lepel en vork, 2 telieren ende Heerom sal haer alle geven 2 ducaten tot speelgelt.

(1) Welwillende mededeeling van den WEerw. heer Jan Mathijs Leeus (uit Weert) pastoor te Oirloo.

Digitized by Google

Jacob de Raedt
× gesubstitueerd Richter
Gerarda Roeffen Jacobs[dr]

Gerardus de Raedt
geb. 11 April 1677. Schepen te Loon.
×
27 Mei 1696
Jacomijn Remmen uit Venray.

Heyltjen of Helena de Raedt
geb. 29 Juni 1684 † 28 Juli 1755
× 15 Febr. 1703
Peter Swijen.

o.a. Thomas 8 Maart 1700
Gerard 3 Apr. 1708
Christina geb. 30 Aug 1711
peetoom : rd. dns. Jacob. Remmen rect. in Oostrum.
Maria (Gertrudis) 22 Jan. 1715.
peetoom : Cornelis Hoefnagels.

Petronella Swijen
geb. 29 Juni 1708
Hendrina Sw.
geb. 11 Febr. 1713.

Catharina Swijen
geb. 22 Juni 1715.
† 13 Aug. 1743
× 10 Febr 1737.
Abraham Janssen (1) uit Heumen, koster-schoolmeester en gesubstitueerd scholtis te Loon.
† 29 Maart 1772.

Over de Wellsche kloosterzuster Derisken Pauwels, over Sibilla Janssen, Sr Monica uit Griet en de allerlaatste Oostrumsche kloosterlinge Sr Maria Agnes Aerts († te Asten 1862) zal later ter zijner plaatse gesproken worden, waar ook de lijst der maters of priorinnen en der klooster-rectoren volgt.

Eene lijst heeft nog de volgende obituaria :

1676, Dec. 13. De suppriersche te Osterum (Lysbeth Vermeulen?)
1680, Oct. 22. Een suster uit convent Oostrum.
„ „ 29. Suster Anna.
„ Nov. 15. Eene suster.

---

(1) Deze Abraham Janssen was de bet-overgrootvader van den schrijver dezer notitie. Dat vader Abraham in spijt van het Calvinistisch schoolreglement in den lande van Cuyk het eerzaam beroep van koster-schoolmeester heeft kunnen uitoefenen, ja zelfs als substituut schout instrumenteerde, zal wel gelegen hebben aan de meerdere toegevendheid van den Graafschen ambtman en aan de geheel katholieke bevolking van Loon.

Digitized by Google

In de twee laatst vervlogene eeuwen was Oostrum in het bezit van meerdere kapitalen gelijk uit het volgend overzicht blijkt:

Bij acte van 9 Aug. 1670 bekennen de echtelieden Mathijs Henskens en Elisabeth Aertsen van het Godshuis Bethlehem opgenomen te hebben 600 gulden Venrayer munt en stellen bepaalde onderpanden.

1749, 1 Maart leent het huis Geysteren 1100 patacons ad 3 1/2, percent van het convent en stelt zijne erfpachter onder Oostrum-Lull, circa 21 malder rogge tot pand.

Well. Het klooster had reeds 1659, 1673 een kapitaal van 300 gulden op de gemeente Well, waarvan de intrest met Paschen verscheen.

1676. De kloosterrector Henricus van Haren plaatst nog een kapitaal van 400 gulden ad 4%, éérste vervaldag 23 Sept. 1677.

„ De eerw. matersse een van 1000 gulden ad 4 %, éérste vervaldag 17 Juli 1677

Op het Huis Well had het convent Bethlehem twee kapitalen te samen 2518 gulden permissie ad 3 1/2, vervielen St. Andries 1746, stond nog uit 1760.

Item „ nog 1100 patacons specie ad 3 1/2 %, verviel St. Jan 1746 1760.

Oyen onder Broeckhuyzenvorst. 1700. Een kapitaal van 650 gulden op Horrerkoeweide.

Blitterswyck. 13 Feb. 1748 op Brouwerhof (afkomstig van Geysteren) eene som van 1100 gulden ad 3 1/2 percent.

Naar aanleiding van het Keizerlijk Decreet van 21 Aug. 1810 stonden op de gemeente afdeeling Well-Bergen, afkomstig van het klooster Oostrum nu ten name der Domeinen, twee kapitalen:

een van	francs	4286 en 25 cent
een van	„	303 en 88 „
		4590 — 13

Digitized by Google

Stichtingen en vervolg der geschiedenis.

Ten jare 1518 kwam het convent in bezit van een aanzienlijk grondterrein. Matthijs III heer van Kessel besteedde in bovengemeld jaar zijne twee natuurlijke dochter *Elisabeth* en *Neesken* van Kessel in het couvent tegen 13 $^1/_2$ morgen bouwland, in het Oostrumsch veld gelegen. De hierover gepasseerde akte, werd namens de schepenen van Oostrum, door Wynand van Oppendorf, heer van Geysteren bezegeld. (Zie Slanghen, Bijdragen tot de geschiedenis van het tegenwoordig hertogdom Limburg, bladz. 312).

Deze bezittingen werden niet allen verpacht, maar het klooster beakkerde zelf een niet onbeduidend gedeelte der gronden, van daar dat we in de oude bescheiden 1569, 1628, een bouwknecht vermeld vinden, die de kloosterboerderij bestierde. Ook zegt een verslag dat de conventueelen gedeeltelijk van den landbouw leefden.

Een diefstal had in den winter 1593/94 in het convent plaats want de Ambtman van 't land van Kessel daagde den 18 Junij Willemke Vaecx voor de schepenbank te Oostrum wijl deze „hum geweldiglich heeft laeten geloesten" inbraak te plegen en spek met andere eetwaren te ontvreemden.

In den Geuzentijd ten jare 1572 leende pater-rector eenig geld aan de Zusters van Jerusalem te Venray, die toen naar Well en Nieuwklooster moesten vluchten. Deze som werd twee jaren later gerestitueerd.

Berokkende bovenaangehaalde diefstal, slechts eene geringe schade aan de kloosterlingen, erger zouden de soms half verwilderde soldatendrommen gedurende de Nederlandsche beroerten er huishouden. Tot „twee ende dry reyse" werd het klooster door het

Digitized by Google

krijgsvolk beroofd en uitgeplunderd en ten laatste van Rijksvolk. Wegens den daardoor ontredderden toestand van het Godshuis werden in 1602 ambtshalve gedagvaard Willem Wynantz, pastoor te Wanssum, heer Johannes Floeris, pastoor te Geysteren, alsmede der scholtis Hendrik van Randenrade en Peter Gerats, om den 1 Maart getuigenis af te leggen over deze bedrijven. De drie laatstgenoemden verklaarden, wel gehoord maar niet gezien te hebben, dat het voornoemde convent beroofd was geworden, de pastoor van Wanssum daarentegen bevestigt, dat hij en eenige naburen, destijds in het klooster geweest zijn, en kisten en kasten opengebroken, papieren en andere bescheiden verscheurd vonden liggen.

Waarschijnlijk is deze derde plundering geschied door de Rijkstroepen van den Westphaalschen Kreitz, die onder bevel van den graaf Van der Lippe het Kleefschland waren binnengetrokken en hunne promenade militaire tot Oostrum hebben voortgezet.

Eene andere gebeurtenis welke op de tijdelijke verhoudingen van het Oostrumsch convent een gunstiger invloed uitoefende, greep ten jare 1597 plaats.

Het Wellsche moederhuis der Reguliere Kannunikessen lag ten gevolge der oorlogen en der strooperijen van de in den omtrek zwervende ketters, grootendeels verwoest en de inkomsten waren niet meer toereikend voor het onderhoud der gebouwen en Zusters. Roermonds bisschop, Henrick Cuyckius, gaf dientengevolge den 12 Januari van gemeld jaar zijne toestemming tot de incorporatie of inlijving van het Wellsche klooster bij dat van Oostrum, zoodat de nog aanwezige conventualen naar Oostrum verhuisden, en de bezittingen met die van Bethlehem werden saamgesmolten. De laatste der Wellsche Zusters, welke tengevolge dezer regeling naar Oostrum waren overgekomen, was zuster *Derisken Pouwels*, die den 15 September 1630 overleed. Een en ander geschiedde echter niet tot volle tevredenheid der Wellsche ingezetenen gelijk uit een verzoekschrift blijkt. Eenige jaren later had de Oostrumsche pater een proces te Well, waarin hij in 1619 triumpheerde.

(Over het inlijvingsstuk zie Sivré Inventaris IV st., bladz. 136.)

De eerste helft der 17e eeuw schijnt intusschen rustig voor de bagijntjes te zijn voorbijgevloten tot dat ten jare 1630 zich een hevige en min stichtende twist ontspon tusschen het klooster, gesteund door den adel van Geysteren en de schepenen met kerk-

Digitized by Google

meesters over het bezit en bestier der kapel, waarin zij gezamenlijk de Goddelijke diensten verrichtten en bijwoonden. Deze twist, proces en vonnis waren gewichtig, wijl, naar de uitspraak van het Souvereine Hof door de bisschoppelijke Cancellarie bevestigd, het kapelbeheer tot aan den Franschen tijd geregeld werd.

Onder de geschiedenis der kapel zullen wij dezen rechtsstrijd nader bespreken.

Eene nieuwe fondatie kwam weder het convent ten goede. Aangezien het klooster wegens zijne geringe middelen geen rector kon onderhouden, stichtten *Jan van Lith* en zijne zuster *Anna* een eeuwigdurend beneficie, onder den titel en aanroeping van de Maagd Maria, van welke stichting en het onderhoud van den rector zij een kapitaal bestemden van 3000 gulden Venloosche munt.

Dit kapitaal zou bestaan uit de volgende goederen en renten:

1° Een huis te Venloo op het Schriksel.

2° Een kapitaal van 40 Hollandsche gulden op de stad Zalt-Bommel.

3° Een kapitaal van 200 gulden op de tienden, genaamd die Sachtienden, te Velden, toebehoorende aan den heer van Bocholt.

4° Twee morgen (jurnalia) akkerland te Blerick nabij het huis de Staai.

5° Een halven morgen akkerland te Tegelen.

6° Een halven morgen akkerland te Holt-Blerick en

7° Het kapitaal van een jaarlijksche rente van een daalder, gevestigd op het huis te Venloo op het Helschriksel, toebehoorende aan Helena Overdyck.

Deze stichting werd den 9 Julij 1657 door Jacobus van Oeveren, lic. der Theologie Deken en Vicaris generaal goedgekeurd. (Sivré, Invent. IV stuk 392.)

De landsheeren in het Geldersch Overkwartier, zeker beangstigd dat de kloosters te rijk zouden worden, legden er zich op toe de aanwerving van onroerende goederen tegen te gaan. Meerdere plakkaten waren reeds met dat doel uitgevaardigd, doch naar het scheen met weinig gevolg, zoodat andermaal ten dien opzichte een strenger gebod gegeven werd. Deze ordonnantie was uitgevaardigd te Brussel den 24 November 1638 (zie Bijlage n° XIII).

Ten jare 1665 zoude de klooster rector Joannes Alards betrekkelijk dit punt in moeielijkheden geraken. Uit het sterfhuis van

Digitized by Google

den Schepen Dirk van Ryckel had de rector bij publieke veiling drie morgen bouwland aangekocht, waarop terstond het praatje liep dat ze voor het klooster bestemd waren, een gerucht dat allen schijn van waarheid voor zich had.

De heer van Oostrum-Spraeland, Johan Vincent Schellardt van Obbendorf, drost van het ambt Kessel, kwam zoowel nomine officii als uit eigenbelang tegen dezen koop op en zond zijn protest aan de Schepenbank ter registreering. Het was van den volgenden inhoud:

„Alsoo ick voor dese hebben verstaen als dat de Conventuale „tot Ostrum so directelick als indirectelick tot groot prejudicie „ende nadeel van myn heerlicke gerechticheyt so van erfthynse „als liefgewinsgoederen tot hun syn treckende. So ist om sulcks „voor te commen als dat mits deze de schepenen van Oostrum „wordt belast hun nu voortaen niet meer te laete vinden in al- „sulcke acte die smack hebbe van amortisatie ende by aldien het „tot deser uure is gesciet buyten onsen kennis so is dat ick mits „desen daer van ben protesterende begere omdat het selve hier „namaels bij UE. indachtig wil wesen, omni meliori modo sal „woorde geregistreert actum den 6 feb. 1665: Jo: Vin: Ba: von „Schellaert von Oppendorff."

Pater-rector Jan Alarts, zoon van den landschryver, was van zulk protest niet erg beschroomd en wist zich gansch eenvoudig, voor Schout en Schepenen te verantwoorden, want:

„Dit voerss. aen Eerw. Heere Joës Alarts, rector van het Con- „vent Oestrum, voorgelesen, heeft tot antwordt gegeven als dat „hy de 3 morgen lants van 't sterffhuyse van wijlen Dierick van „Ryckelt op heden voor den 2 en lesten zitzdagh vercocht ende aen „zyn Eerw. als lesten meestbiedende verbleven, hadde gecocht tot „Sijn Eerw. selffs gerieffs sonder meeninge omt selve aen dooder „handt overlaeten dan met speciael consent van Syn Hoogh Eed. „den Heere van Geysteren aen welcken 't selve landt tot thins en „te gewin is gaende.

„J. Alarss. A.v. Litt.

„Hendryck Coppen, Peter Faechs Vermueten."

Digitized by Google

In den zomer van 1640 was de eerwaarde Mater des convents Marie Sypkens eene groote injurie aangedaan door een zekeren Hendrik Jans Cueyt, zoodanig dat de zaak voor de Schepenbank diende. Op de zitting van 10 Juli verklaart baas Cuijt dit in dronkenschap te hebben gedaan; waarschijnlijk was hij vol cholerwater geweest, en werd het zaakje nu op een accoord gegooid.

Digitized by Google

Bouwing der Kloosterkerk in de 18de eeuw.

De merkwaardigste gebeurtenis in deze eeuw was voor het convent ontegenzeglijk de bouwing van een eigen kloosterkerk.

Tot dan hadden zij rechtens gebruik gemaakt van de aloude Maria-kapel van Oostrum, waarvan zij ook gedeeltelijk het bestier in handen hielden, maar hadden allerwaarschijnlijkst binnen de muren een oratorium privatum, een eigen bidplaats, doch eene eigene kapel of kloosterkerk hadden zij tot daaraan niet.

Op aandrang van den gebiedenden Heer van Oostrum, den Akenschen Proost Philip Ambrosius van Schellardt, werd met den bouw begonnen.

Aan de zuidzijde der gebouwen lag zij vlak aan de Molenbeek en was in 1721 reeds voltooid. Een der éérste begrafenissen die er in plaats vonden was die van den Proost, welke de laatste 20 jaren in het klooster zijne huisvesting genomen had, en voor het altaar begraven werd. Dit altaar was aan de H. Maagd Maria toegewijd, breed en hoog in renaissance stijl opgetrokken met zware kolommen omgeven. De koorvloer was in Namenschen steen geplaveid, een geschenk van Beatrix Wijnhoven, weduwe van Jan Versleyen, en moeder van de latere priorin Fr. Agnes Versleyen.

In deze kerk en het kloosterpand werden ook de zusters begraven, terwijl vroeger of wel het parochiaal kerkhof te Venray of wel het terrein om de Oostrumsche kapel gelegen tot begraafplaats diende, gelijk opdelvingen, een kwart eeuw en ook een paar jaar geleden, aan het licht brachten. Meerdere geschenken en stichtingen werden voor dit gebouw besteed, zoo o. a. een uit Breyl, nl. een prachtige remonstrans, een geschenk dat echter eerst in de laatste helft

Digitized by Google

dezer eeuw voltrokken kon worden, toen Bethlehem met zijne kloosterkerk reeds lang opgeheven waren.

Te Oostrum in 't convent woonde een tijd lang de persona van Oirloo, de clericus Franciscus Neuforge, protonotarius apostolicus, die te Oirloo den 21 Augustus 1747 overleed.

Konden de religieuzen zich verheugen in het bezit van een eigen Godshuis, de dood zou in het convent op eene verrassende wijze deze vreugde temperen. Ongeveer in ééne week, in Januarij 1763, rukte de kwade koorts „febris maligna" niet minder dan zes kloosterzusters uit de levende gemeenschap: de Eerw. Moeder Gertrudis Sweyen, de suppriorin, de procuratrix Maria Anna Aerts, de novicenmeesteres en twee andere conventualen. Pastoor Arnold Aerts van Swolgen (zie bladz. 106) heeft achter in het doop-, huwelijk- en sterfregister zijne parochie 1712—1798 een geslachtsboom zijner familie ingelascht, waarin hij het volgende meldt onder de „filii parentum meorum": „Nata 1723, 4 9bris Maria Catharina, postea „dicta Maria Anna, obyt febri maligna aet. ferè 40, procuratrix „actualis annis 18 in monasterio de Oostrum, 30 January 1763. „Eadem circiter septimana, mater monasterii, suppriorisa, procu„ratrix, novitiarum magistra et duae aliae sepultae sunt, ita pro „dolor!"

Volgens traditie overleed in de vorige eeuw in Bethlehem eene zuster aan den vreeselijken kanker, welke in het lichaam der arme kloosterlinge zoodanig gewoed had, dat men het lijk in twee gedeelten moest kisten.

Klooster-Pensionnaat.

Het bestaan des kloosters werd niet enkel bevestigd door landbouw, handenarbeid, vooral spinnen, en geschenken, zooals het officieel verslag aangeeft, maar ook de kostschool vormde eene niet geringe bron van inkomsten. Reeds in de 16de eeuw werden, zooals boven aangestipt is, kinderen „uitbestaed", niet enkel in de kost, maar tevens in het aanleeren van nuttige handwerken en andere huishoudelijke bezigheden, waarbij men het onderwijs in de moedertaal, schrijven, rekenen, en het aanleeren der Fransche taal voegde (1).

(1) Zie NETTESHEIM, Geschichte der Schulen im alten Herzogthum Geldern, bladz. 421.

Digitized by Google

Eenige jaren na de stichting des kloosters was hierin het éénig pensionnaat in den lande van Kessel, dat echter nochtans zijn hoogsten bloei eerst bereikte op het einde der vorige eeuw, toen in hetzelve jonge dochters uit de voornaamste familiën der landen van Kessel en Cuyk werden opgenomen (1). De *laatste* kloosterpensionaire was *mejuf v. de weduwe van de Voort*, geb. te Groeningen.— Vierlingsbeek 21 Dec. 1788, † te Beugen 24 Dec. 1879.

Commensalen.

Gelijk in meerdere kloosters nam ook Bethlehem vrome personen van het vrouwelijk geslacht als commensales perpetui, voortdurende, vaste kostgangers of dischgenooten, welke in sommige voorrechten der Congregatie of Orde deel hadden.

Veelal waren het bedaagde maagden of weduwen, welke, afgetrokken van de wereld, bij de Godgewijde jonkvrouwen haar leven in den dienst des Heeren wenschten te eindigen. Deels waren het ouderlingen die een gerusten ouden dag of verpleging in ziekten verlangden en die liefdediensten veelal niet onbeloond lieten. Een enkele maal was het bij uitzondering een mannelijk persoon, die verpleging behoefde. Tot woning was hun het buitenkwartier met daaraan verbonden waschhuis (thans als boerderij nog overig) aangewezen.

Wij willen uit de archieven en overdrachtsboeken eenige dier commensalen vermelden, zoowel tot kenschets der toenmalige kloostertoestanden als tot eene genealogische bijdrage van meerdere aanzienlijke familiën.

1757 den 5 Januari worden de Oostrumsche schepenen Lamert Laemers en Jacob Vermeulen met den secretaris Oswald Liefkens in het klooster Bethlehem geroepen om het testament te passeeren van juffrouw *de weduwe Gerrit van de Kenne*, bijgestaan door den pater rector B. Moubach. Zij vermaakt hare goederen aan hare dochter, gehuwd met den raad *Segers van Loon*, wonende te Roermond, als universeele erfgename.

---

(1) Zie van Hegelsom. O. L. Vr. van Oostrum enz., bladzz. 6 en 12.

(2) Oostrum was het beste pensionnaat voor dames en juffrouwen, dat langs de heele Maasstreek en in het land van Kleef gevonden werd, zoo verklaarde ten jare 1841 eene deftige oud-pensionnaire aan den toenmaligen kapellaan van Beek (bij Maastricht), den Eerw. heer J. M. Leens, thans pastoor te Oirloo.

Digitized by Google

1759 den 27 September overleed als commensaal in het convent Oostrum *Henrina van Gulick* alias *Boumans*, weduwe van den schout *Jan Aerdts* en werd in de kerk harer woonplaats Broekhuysen begraven.

Het sterfregister van die plaats heeft het volgende:

† 1759, Septembris 27 obiit domicella Praetorissa Henrica van Gulick vidua Domini praetoris Joannis Aerds. — Obiit in Oistrum in conventu sanctimonialium canonissarum regularium, ast hic sepulta.

De echtelieden Jan Aerts (of Aerdts) en Hendrica Boumans waren mede stamouders der bekende familiën Strauven en Borret.

Joannes Aerts, geboren te Maashees (toenmaals parochie Geysteren), den 31 Maart 1676, uit het huwelijk van Leonard Jans'n Aerts en Anna Hermens, × te Broekhuyzenvorst den 11 Febr. 1701 met *Hendrina Boumans* (1) *alias van Gulick*, aldaar geboren 8 Aug. 1675.

Zij woonden eerst te Broekhuysenvorst, later te Broeckhuysen.

Jan Aerts werd Secretaris der heerlijkheid Broeckhuysen 26 Sept. 1712, beëedigd den 20 Juni daaropvolgende en als scholtis dier heerlijkheid beëedigd 9 Juni 1717.

Hij stierf in zijne laatste woonplaats den 24 Maart als „Pagarchus".

Deze echtelieden waren zeer gefortuneerd en op 27 Maart werd in de kerk van het naburige Swolgen hun anniversarium gehouden. De stichting ontstond uit „eene goede aalmoes wegens pretensie aen de kerk kwijtgeslagen in materiaal tot opbouw der kerk.

(1) Te Broekhuysenvorst bij de kerk ligt thans nog de stamhoeve genaamd »aan Boumans.

Digitized by Google

Hun kinderen waren,

o. a. 1. *Leonardus Petrus Aerts*, geb. te Broeckhuysenvorst 5 Juni 1704, eerst kapellaan aldaar, sedert 1753 pastoor te Lottum † 22 Aug. 1773.

2. *Anna Maria Josepha Aerts;* geboren te Broeckhuysen 1 Mei 1714, × ter Horst 5 Mei 1737. Jan Jacob van Douveren, scholtis aldaar. Zij † 27 Dec. 1757 en den 30 op het Liev. Vrouw. koor ter Horst begraven.

3. *Antoon Adolf Jan Aerts;* geb. Broekhuysen 21 Juli 1716, secretaris in Broeckhuysen 1748—1751, toen schout aldaar, was ontvanger van 't kasteel. Hij overleed 3 Juli 1776.

×

Anna Catharina Syberts, dr. van Sybert en Maria Cremers, geb. te Broeckhuysen 18 Feb. 1716, † 2 Sept. 1787, beiden in de kerk begraven, was in 1737 novice in Bethlehem te Oostrum.

4. Eleonora Magdalena Frederica Aerts, geb. te Broeckhuysen 22 Juli 1717; de doopborgen waren: de bekende Akensche Proost Philip Fred. Amb. Schellart en Eleonora Magdalena von Metternich, gravin van Schellart: beiden lieten zich vertegenwoordigen.

o. a. Sybertus, geb. 25 Mei 1743,

Henrina Joá, geb. 26 Feb. 1745.

Maria Petronella Aerts, geb. Broeckhuysen den 30 Dec. 1746, peetoom rev. dns. Petrus Syberts, × aldaar 14 Jan. 1772.

Joanna Catharina Aerts, geb. te Broeckhuysen 18 Oct. 1748, × te Broeckhuysen 26 Oct. 1779.

Digitized by Google

Francisca Henrina, geb. 25 Nov. 1758.

Mr. Theodorus Antonius Borret, consultissimus Dûs, rentmeester der Duitsch Ordens Commanderie te Gemert, geb. te Ravenstein 31 Juli 1756, † te Gemert op 't kasteel 15 Juni 1786 (1).

Jan Joseph Strauven, rentmeester van 't Nieuwklooster onder Asperden (bij Kleef), geb. te Contzen bij Montjoie, † Asperden 27 Oct. 1784.

Antoon Joseph Lambert Borret, geb. te Gemert 12 Aug. 1782, Staatsraad, Commissaris des Konings in Limburg 12 Juni 1839—12 Jan. 1841, Gouverneur van Noord-Brabant 20 Apr. 1842, † te Delft 7 Sept. 1848.

Syberts te Broeckhuysen.

Jan Syberts, koster te Broeckhuysen, † 13 Oct. 1678, × 12 Juli 1654:
Johanna Janssen.

o. a. Sybertus Syberts, geb. 29 Sept. 1663 † 20 Sept. 1722.
× Maria Cremers alias van den Klef,
geboren te Maasbees 30 Nov. 1677, † te Broeck 13 April 1728.
(Haar broeder was Petrus Cremers (geb. 1687 × Joà Syberts) stamvader der Maasheessche familie Cremers (zie „Limburg" blz. 128.)

Maria Syberts, geb. 19 Juni 1707 × Willem Potten.

Sybertus Potten, geb. 8 Maart 1739, priester 1763, pastoor zijner geboorteplaats 1765, † 5 Jan. 1785 te Gelder gestorven, te Brachts vóór het koor begraven.

Joannes Syberts, geb. 17 Juli 1710, eerst assistent te Afferden, dan desservitor der kapelanie te Well, pastoor te Broeckhuysenvorst St. Jan 1755—† 4 Mei 1773, was daar desservitor van af Aug. 1754.

Maria Catharina Syberts, geb. 18 Feb. 1716, was in Maart 1737 novice te Oostrum (Bethlehem), huwde later Antoon Adolf Jan Aerts, zoon van den Broeckhuyser Scholtis Jan Aerts. (Zie boven.)

1) Een broeder van Mr. Theodor Antoon was de Hoog Eerw. Vicaris Apostolicus Arnoldus Eduard Aloysius Hubertus Borret, geboren Ravenstein 1751, † pastoor te Reek 26 April 1839. Zie verder Publications 1889, blz. 29 seq. art. van Jhr. de Stuers.

Digitized by Google

Voor het Lieve Vrouwe-altaar te Broeckhuysen ligt een zerk met het volgend wapen en opschrift:

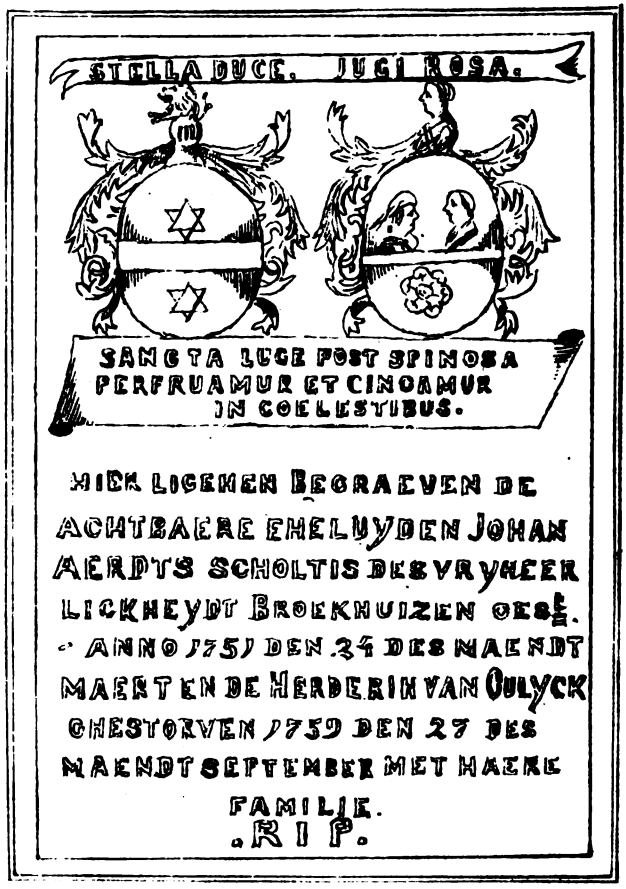

F. L.

1760 den 22 Augustus verschijnen de Oostrumsche schepenen in het convent ten verzoeke van juffrouw *Godefrida Sweyen* (zuster van de toenmalige overste of mater Sr Gertrudis Sweyen). Zij maakte tot algemeen erfgenaam haar neef Jacobus vande Steen te Arcen. Aan de kinderen van Peter Nabben, in huwelijk met Catharina Sweyen, valt ieder een legaat van 100 permissie-gulden, eveneens aan de kinderen van Jan Sweyen en zijner echtgenoote Elisabeth. Haar petekind Henricus Sweyen, zoon van Jan voornoemd,

Digitized by Google

krijgt extra 50 gulden. Het convent Bethlehem 300 gulden Kleefsch voor een solemneel jaargetijde.

1763 den 2 Februari worden de schepenen van Oostrum in het convent Bethlehem verzocht ter toezegeling van het besloten testament, dat den 29 Januari te voren, juffrouw *Eva Maria van Wijkersloot* in tegenwoordigheid van de medicijnendoktoren J. J. Herckenrath en C. J. Knapen verzegeld had, en dat tegelijk met het te Utrecht op 9 Augustus 1746 gepasseerd testament, effect moest sorteeren.

De testatrice overleed in het convent den 23 Februari 1763, en den 22 Maart werd hare uiterste wilsbeschikking geopend. De voornaamste bepalingen waren:

1. Haar lichaam moest in de kerk van het convent Oostrum begraven worden.

2. Als universeele erfgenamen zullen optreden hare broeders Cornelis van Wijkersloot en Theodorus van W., alsmede hare zuster Juf^r^ Maria Wijkersloot in huwelijk met Cornelis van Wijngaerde, allen wonende te Utrecht, hare nicht Elisabeth van Duynkercken, nagelaten dochter van wijlen hare zuster Odilia van W. en den heer Nicolaas van Duynkercken.

3. Aan het convent Bethlehem 1000 guld. Holl. voor eene jaarlijksche zingende Mis, nog 1000 guld. Holl. voor onkosten der begravenis en 200 gulden voor recreatie der religieusen.

4. Hare dienstmeid Mechtildis krijgt een legaat en eenige meubelen, evenals de rector van 't convent.

5. De kloosterkerk kreeg haar witte zijden kleederen, alsook haar ander zijden kleed, zwart en rood, voor ornamenten

6. De katholieke armen van Utrecht eens 1000 gulden Holl. en die van Oostrum 200 gulden, welke laatste de rector van 't convent zal uitdeelen. (Het geheele testament volgt als bijlage n° XIV.)

1777 den 6 Dec. Mevrouw *A. B. Draper*, weduwe van *Jan Rudolph Scheltema van Duirsema*, tegenwoordig wonende in het klooster Oostrum, verzoekt aan de schepenbank een gerichtelijke bijstand of momboir. Het gericht staat zulks toe en Thomas Keunen inwoner te Oostrum treedt als zoodanig op. Den volgenden dag 7 Dec., verzoekt gemelde mevrouw benevens hare dochter in huwelijk met den heer *Philippens* eenen bijstaanden momboir, wijl zij gaarne hun huis en hof, gelegen te Roermond op den

Digitized by Google

steenweg zouden verkoopen, en zij tot momboir „daertoe niet gevoegelyck en connen versoecken welgemelden heere Philippens soo om desselfs affwesentheyt, als ter oirsaecke sy van malcanderen syn gescheyden".

1793, 15 April. „Requeste aan den Eersaemen Gerichte der Heerlyckheyd Oostrum" door *Josepha Jumet*, geboortig van Straelen, thans meerderjarig, wonende in 't klooster Oostrum tot een momboir, nl. Petrus van Eyndt. Alzoo zij eene eenige dochter is, wil zij hare erfgoederen overgeven aan haren oom en hare tante Petrus Dorenbosch en Maria Kemkens binnen Straelen; zij vermaakt eenige legaten en een jaargetijde.

1794, 9 Dec. Voor de Oostrumsche schepenen testeert juf. *Christina ten Bosch*, zij geeft aan den rector Math. Eymaels de macht om hare begravenis te regelen, zooals zulks in het klooster voor de commensalen gebruikelijk is.

Zij stelt tot erven hare nichten Johanna ten Bosch, huisvrouw van Jan Kleyn, Maria ten Bosch, huisv. van Jan Besseling en Johanna Sterenberg. Item de kinderen van hare overleden neven Gerard Groottinck, Henricus Sterenberg en haar nicht Alyd Groottinck, in huwelijk gehad hebbende Laemert van der Beek. Tot executeur testam. stelt zij den heer Jan Besseling tot Amsterdam.

Zooals gemeld is had het klooster bij uitzondering een mannelijken commensaal of kostganger en zulks in de jaren 1787 en 1788 nl. den heer *Jan Bruyning*, uit Amsterdam. Dit heerschap was sukkelend, had eene groote ulceratie aan zijn linker been en werd in 't buitenkwartier des kloosters (het gewoon verblijf der commensalen) verzorgd. Blijkens de proces-acten had Jan soms kwade luimen, was pruttelend en knorrig van humeur wat de Venraysche chirurgus J. Hoemoet zou ondervinden. Van de ulceratie kwam het tot een proces over de rekening van 87 gulden en 18 st. Hollandsch die Bruyning te hoog vond. Op de zitting van 26 Februari 1788 verklaart de chirurgijn, dat hij zeer dikwijls voor des Brynings huis tot verbinding der wonden had geklopt, maar hem niet geopend werd en dientengevolge moest retourneeren, om andermaal terug te komen. Voorts had hij ook dikwijls vele beleedigingen moeten afwachten, als hij door andere patienten belet zijnde, wat later als gewoonlijk gekomen was.

Hoemoet zegt verder, dat hij het eerst verzocht was den Bruyning

Digitized by Google

te bedienen op den 28 Februari 1787 en daarmede was voortgegaan tot den 9 November 1787, uitgenomen van 1—4 Juli, toen de patient naar Venlo was gereisd, maar anders hem dagelijks verbonden had, en derhalve persisteert hij bij zijne aanklacht cum expensis.

De partijen konden het echter niet eens worden en nu werd de rekening opgezonden aan Z. Kon. Majts. medicinaal collegie te Gelder, op welks advies het „Königl. Preuss. Landes Administrations Collegium" den 10 April 1788 besliste:

„Dass man nicht zu hoch angesetzt finde — indem wann er sich „in ansehung dieser Curen, nach der Königlichen Medicinal ord- „nung gerichtet, und seine Gänge noch besonders libellirt hatte, sotane Rechnung sich noch weit hoher belauffen würde".

Jan schijnt nog geprutteld te hebben, want den 16 Juni daaraanvolgend moest hetzelfde Administrations Collegie nogmaals verklaren dat deszelfs verordening van 10 Aprll c. a. „sein bewenden behält."

Die verordening was onderteekend: v. Plessman, v. Keverberg, Heinius Poell.

Hoe het verder met „den Bruyning" en zijne ulceratie afgeloopen was, is ons niet gebleken.

Het meergemelde Anniversariënboek des convents, dat tevens Memoriebock was, had ook vele weldoeners des kloosters ingeschreven, tegelijk met meerdere merkwaardige feiten. Eenige uittreksels, zoover ze in onze aanteekeningen voorkomen, laten wij hier na de commensalen volgen.

Anniversarienboeck van het convent Bethlehem, bladz. 16 en volgg.

Januari 5. Heer *Gossen Coninx*, het anniversarium wordt gehalten na d' Octave Innocentium. Hij is in 1636 overleden. Ten jare 1630 resigneert hij als bedienaar der Ste Annakapel te Blitterswyck.

Januari 9 overleed in 1644 Mr *Johan Coninx.*

Heer Goswinus Coninx, geboren te Venray in Juli 1594, zoon van Jan Coninx † schepen 1629 en van Jaecxken of Jacoba, wonende „in de roos" was ook rector te Leunen.

Digitized by Google

† 26 Februari 1755, heer *Petrus Brouwers*, geweesen capellaen te Roy (Venray), was als zoodanig aangesteld 23 Juni 1709.

† 14 Februari 1772, *Jacomina Lamers*, echt. van *Arnold Verblaekt*, heeft gemaakt 100 gulden Hollandsch tot een zingend jaargetijde voor haar en de familie (zie hiervoor).

† 3 Mei 1710, *Eva van Holsaet;* zij had eene zuster Elisabeth, eene andere Catharina † 1698, was Geestelijke Moeder van 't Paters-klooster, haar heeroom was *Peter Verberckt*, uit Maashees, pastoor van Venray en Deken van 't land van Kessel.

Petrus Claessens (Nicolaï), vicaris van St. Lucia-altaar van Venray, pastoor van Bergen van af 1673; hij stierf aldaar op Palmzondag 11 April 1688 en werd den 13 April begraven.

1707 legateert *Elisabeth Versleyen*, huisvrouw van zaliger den scholtis Bernt Portmans, 100 gulden staande op de gemeente Venray, het pensioen hiervan blijft aan hare nicht Sr Agnes Versleyen, suppriorin te Oostrum, later moet het dienen tot een vigilie en memorie.

Item heeft *Baetje Wijnhoven*, weduwe van Jan Versleyen en haar dochter Sr Agnes Versleyen 100 gulden gegeven voor een vloer van Namenschen steen in het koor der kloosterkerk.

(Aert Versleyen, schepen van Venray, × Wendel van Elsen.)

o. a. Elisabeth Versleyen, geb. 1615 ∨ Bartholomeus Maes Werckens Zn.	Mechtildis, geb. 5 Feb. 1617, ∨ Bernt Portmans, scholtis Venray,	Jan Versleyen, geb. 15 Aug. 1627 × 28 Febr. 1649 Baetgen Wijnhoven	Arnold Versleyen, geb. 3 Mei 1630 pastoor Afferden 1656 † 28 Oct. 1678.

o a. Agnes Versleyen. geb. 1658, deed professie te Oostrum 8 Oct. 1684 Suppriorin, dan gedurende 33 jaar mater, † 26 Juni 1745	Peter Versleyen, geb 9 April 1660, × te Broeckhuysenvorst 28 febr. 1685 Jenneken op Wis.	Wendel Versleyen, × Aert Kessels, zij † als weduwe te Oirlo 17 Aug 1740.

† 14 August 1684 *Joannes Daemen* pastor te Broeckhuysenvorst en landdeken van Kessel. Daemen alias Damiani geboren te Straelen (?) was eerst pastoor te Uedem (Kleefschland) en sedert 4 September 1641 te Broeckhuysenvorst, waar hij, na den 15 Jan. 1674 tot Deken benoemd te zijn, overleed.

Digitized by Google

— Sept. 1755. Gedachtenis van Helena of Heyltjen de Raedt, weduwe Peter Sweyen in Loon (zie hiervoor).

Den 21 September 1630, heer *Reuerus van Boeckholt* heer tot Macken heeft „ons convent gemaeckt eens hondert veerthien gulden, waervoor men sal halden jaergetijdt, misse en vigilie. Dit gelt is aen den muyr neffens de beke geleyt" (1).

Macken, een kasteel onder Vierlingsbeek, behoorde reeds in het begin der 16de eeuw aan de familie van Boeckholt, 1508 Arent van B. — in 1606 aan vermelde Reinerus van Boeckholt. In 1624 was hij met de kerkmeesters van Overloon in proces over de St. Theobaldus pas of weide in de Spurkt te Venray, dat echter bij minnelijke schikking geregeld werd. Hij was een weldoener van Oostrum, in 1624 was zijne erfdochter Anna van Boeckholt reeds gehuwd met Albert Bouwens van der Boye, landrentmeester. Uit dit huwelijk drie kinderen:

Catharina Francisca B. v. d. Boye, in 1649 wondervol te Kevelaer genezen.	Jan Renier B.van der Boye, geb. Roermond 17 April 1643. 1° × 1671 Maria Isabella de Kovinis uit Brussel † 1676; 2° × den 16 Sept. 1677 met Lucia Maria van Cortenbach, erfvoogd van Roermond (2).	Anna Margareta × Jan Hendrik baron de Ketteler. (Zie later.)

In 1846 behoorden de eigendommen van Macken aan August Marie Chrétien d'Overschie de Macken, thans aan diens erven.

„Den 27 September heer *Johan van Goch* pastor te Aefferden, „heft ons beset eens hondert gulden Ruremondssch, waervan ge„halden wordt erffjaergetydt. Storff a° 1626.

Over dezen ijvervollen priester en beurzenstichter, zie Jaarboekje van Alberd. Thijm 1895, bladz. 170–173 en Jos. Habets: Studiebeurzen, pag. 36, en Geschiedenis bisdom Roermond III, pag. 609.

(1) Besteed.

(2) Door dit huwelijk kwam het erfvoogdschap in bezit der familie Bouwens van de Boye.

Digitized by Google

't Was over de begrafenisrechten van zulke commensalen of weldoeners, dat de Venrayer pastoor Christiaan Hoeben in Februari 1792 een heel gehaspel had en drukke correspondentie voerde met den kloosterrector Eymaels; alweer een „bitter kookergevecht!" Zulke kibbelarijen, soms van ernstigen aard, treffen we in de Kerkelijke Geschiedenis van het Roermondsch bisdom (III, 403—408) meermalen aan, en hoe ze in den regel afliepen kan men daar ter plaatse lezen. Of het hoofd van onzen pastoor onbestoken uit dien bijenkorf gekomen is, kunnen we echter niet melden.

---

(1) Pastoor Christiaan Hoeben, geboren te Roermond 26 Dec. 1733, stamde uit de herberg „de Hei" op den Hertenschen weg, was eerst pastoor van Herten, toen hij door de Munster abdis Maria Cæcilia van Eyck de Nunen, wier portret nog op de pastorij te Venray aanwezig is, als pastoor aldaar werd voorgedragen. Hij aanvaardde zijne bediening in Juni 1768 en stierf 29 Mei 1805. Zijn zegel was als volgt: in een rond schild een tweearmig kruis, onder den voet en aan weerszijden onder den eersten arm twee zespuntige sterren boven elkaar, boven het schild een zelfde ster.

Digitized by Google

Fransche Tijd en opheffing des kloosters.

Eindelijk sloeg ook voor Bethlehem het laatste uur zijns bestaans; wat in Frankrijk reeds voltrokken was, zou in het Roerdepartement wel uitgesteld maar niet kwijtgescholden worden. De kloosterinrichtingen aldaar stonden, zoowel wat hunne innerlijke en uiterlijke werkzaamheden, alsmede wat hunne bezittingn, tienden en rechten betrof, onder streng toezicht der Republikeinsche agenten. Reeds in Februari 1798 werd het aannemen van nieuwelingen verboden, een weinig later vergunden zij eigenmachtig elken monnik of non de vrijheid uit de kloostergemeente te kunnen treden, ja beloofden in dit geval een vast jaargeld. De kloosters moesten volop betalen in de schattingen welke de Fransche veroveraars uitschreven en zoo werd o a. in de zittingen van het arrondissements bestuur of Bezirks Verwaltung (1) van Gelder, op 27 en 28 Januari 1795 gehouden, eene contributie van vier millioen livres op dat gewest geheven, waarvan het contingent of quota van het canton Gelder op 857,142 livres gesteld was, in drie termijnen te betalen (vóór 15 en 26 Pluviôse en 6 Ventôse=3 en 14 en 24 Febr. 1795). Het deel van de kloosters en geestelijke genootschappen bedroeg 63,182 livres, waarvan het convent Oostrum alléén voor zijne Wellsche bezittingen 900 livres moest opdokken.

(1) Onder het *Bezirk* of arrondissement Geldern ressorteerde destijds Pruissisch en Oostenrijksch Gelderland, Meurs en Kleef (linker Rijnoever). — Het *kanton* Gelder bestond uit het toenmalige Pruisisch Gelder. In die dagen, Januari-September 1795, was kantonbestuurder te Gelder de felle republikeinsche advocaat (later notaris) Jan Willem Servaas Herckenrath (geb. te Weert 1746 † in Noord-America).

Digitized by Google

Art. 11 van gemeld besluit voegt er heel laconisch aan toe:

„Alle geestelijke corporaties zijn gemachtigd, niettegenstaande voorafgaande tegenstrijdige bepalingen, hare goederen te verpanden."

Na het sluiten van het Concordaat werden in het bisdom Aken (waartoe het oude land van Kessel behoorde) bij consulair besluit van den 20 Prairial jaar X = 9 Juni 1802 de kloosters opgeheven, waaronder ook Bethlehem begrepen was.

Na de opheffing bleven de rector Eymaels en eenige religieusen nog eenigen tijd een gedeelte der gebouwen als pachters bewonen, terwijl de overige veelal naar hare geboorteplaatsen terugkeerden, onder genot van een jaarlijksch pensioen ten laste van het Fransche gouvernement.

De laatst levende religieuse van Oostrum was Zuster *Maria Agnes Aerts*, geboren te Asten in de Meierij van 's Bosch, geprofest te Oostrum 9 Februari 1790; zij overleed in hare geboorteplaats in het gesticht van liefdadigheid den 31 Januari 1862 in den gezegenden ouderdom van 97 jaren. Haar bidprentje ingelijst, heeft langen tijd als een aandenken in het portaal der Oostrumsche kapel gehangen.

Het klooster met de kerk werd den 25 Juni 1806 in 't openbaar te Aken verkocht. Aankooper was de toenmalige heer van Blitterswijck, Barthold Baron de Cocq van Haeften, van de gereformeerde religie, die de kerk en het eigenlijke klooster deed sloopen, zoodat enkel het buitenkwartier of waschhuis overig bleef. Als eene bizonderheid kan dienen, dat zekere Vermeulen, genaamd Keute, als kind mede had helpen werken aan den bouw der kerk en op zijn stokouden dag andermaal zijne diensten beschikbaar stelde om hetzelfde gebouw te helpen afbreken.

Het nog bruikbare gedeelte werd naar Blitterwijck vervoerd om bij de groote verbouwing van het kasteel, vooral der stallingen, benuttigd te worden, terwijl het kloosterklokje naderhand in de Protestantsche kerk aldaar gehangen, en de vloertegels in twee vertrekken van het veerhuis gelegd werden. (Zie Maasgouw I jg. 1879 bladz. 111).

Het altaar kwam in de kapel van Leunen, het orgel in de parochiekerk van Grubbenvorst terecht. Het mobilair des kloosters, zoover het niet verkocht was, werd door de zusters verdeeld of weggeschonken. Zoo kreeg de Overloonsche schatbeurder en boom-

Digitized by Google

kweeker Martin Janssen van de Conventualen eene schoone huisklok, welke hij in den rosdoek onder de kar naar Loon vervoerde. Deze klok is nog in gebruik der familie, en een schoon tafreel op hout, het vergaan der wereld of 's werelds ijdelheid voorstellende, is in het bezit van schrijver.

Een grondplan der kloostergebouwen werd indertijd door Martin Goemans aan den toenmaligen Venrayschen kapellaan den Eerw. Heer Sax gegeven, welke teekening echter schijnt verloren te zijn gegaan.

In eene weide nabij den grindweg zijn nog sporen van de kloostervijvers of weiers zichtbaar.

De overige goederen werden eerst door de Domeinen verpacht en later verkocht, waarbij het buitenkwartier en waschhuis met de noodige grondstukken voor eene boerderij in handen kwamen der familie Jenneskens, wier erven, o. a. de echtelieden Antoon Loonen en Elisabeth Jenneskens, ze nog bewonen en beakkeren.

Op het terrein der kloosterkerk en eigenlijk klooster waren twee aangebouwde woningen met stallingen opgericht, gedurende de laatste halve eeuw in bezit der familie Goemans. Bovengemelde Martin Goemans, genaamd Klomp, die tevens kapelmeester was en den zondagspenning voor het herstel der kapel trouw met de schaal ophaalde, had bij testamentaire beschikking zijn erf onder zekere voorwaarden aan de Venraysche kerk vermaakt. Het kerkbestuur liet het geheel: huizing, tuin en boomgaard ter gezamenlijke grootte van 29 aren en 70 centiaren den 2 October 1893 publiek in veiling brengen, waarbij het voor de som van 660 Nederl. gulden toegewezen werd aan het Raadslid Antoon Loonen, die het bij zijne overige oude kloosterbezittingen trok. (Zie kaartje pag. 130).

De Eerwaarde heer Eymaels, die na de suppressie tegelijk de kapel als rector of vicaris bediende, vertrok na zijne benoeming als vicaris-desservant van Geysteren, naar deze plaats, waar hij zijn intrek nam in de oude grootsch aangelegde pastorie.

Met hem vestigden zich te Geysteren de kloostervrouwen, welke nog te Oostrum onder zijne geestelijke leiding gebleven waren, om ook hier, zooveel de tijdsomstandigheden toelieten, den kloosterregel na te komen.

Digitized by Google

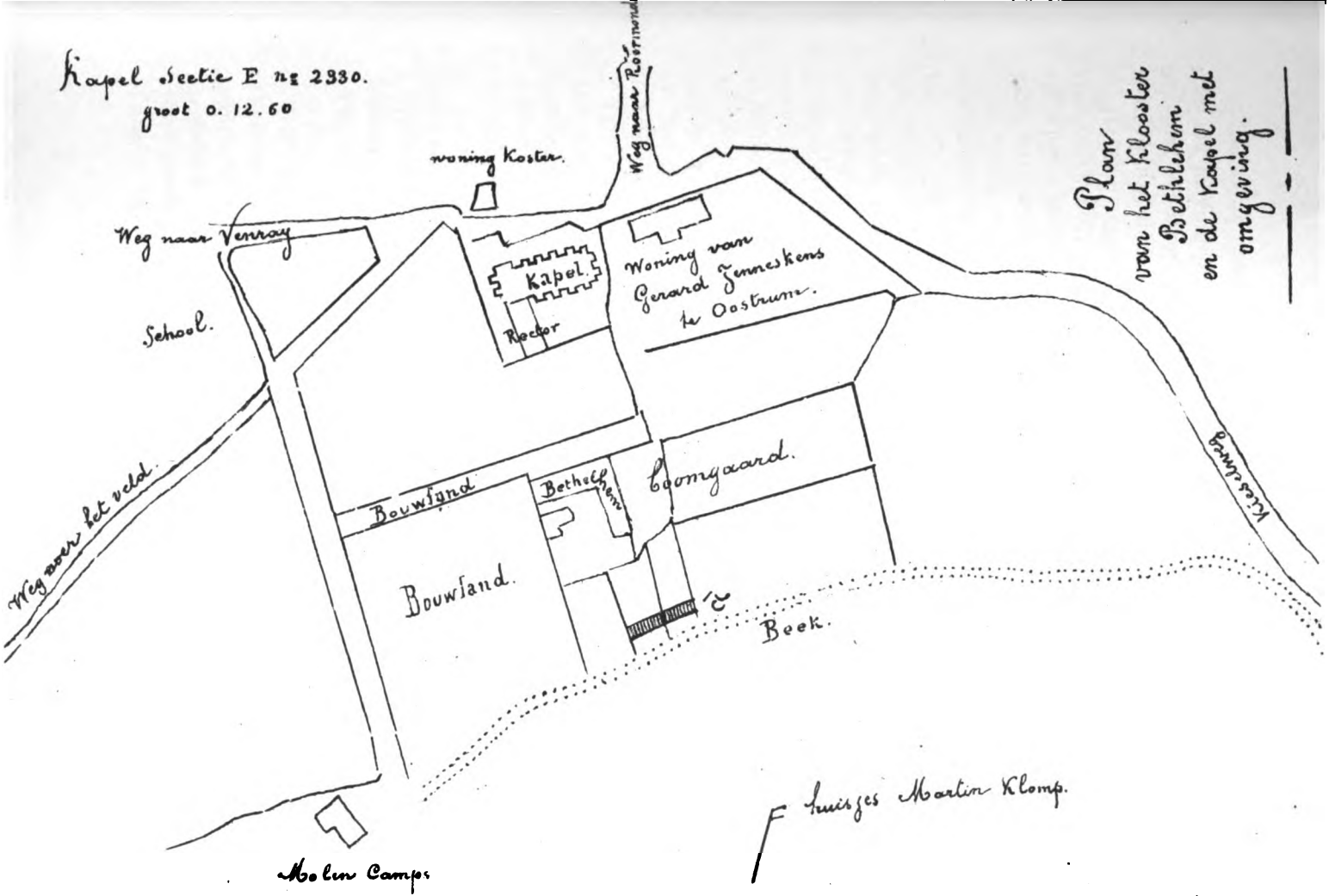

Digitized by Google

De volgende overleden in de parochie Geysteren:

† 1823, 30 Decembris. *Monica Janssen* filia legit. Wilhelmi et Judith van Tuyl conjugum ex Griet (: nomen saecularis Monicæ Janssen erat Sibilla Janssen :) religiosa velata in Oostrum, et solemniter sepulta est in caemeterio 2 Januarij 1824.

† 1831, 12 Februarii. Receptis moribundorum Sacramentis Rom. Eccles. obiit reverenda mater *Maria Josepha Lülsdorff* ord. canon. regular. S. Augustini e conventu Oostrum aet. 90, et decima quinta febr. in caemeterio nostro sepulta est.

Deriske Pouwels of Pauwels was de laatste Wellsche kloosterzuster van Oostrum en overleed 25 Sept. 1830.

Lijst der maters of Priorinnen van Bethlehem.

Aleydt van der Heyden, 1ste priorin, † 14 Juni 1490.

Trijn van Aerssen † 5 Oct. 1538.

Anna Gossens, † 3 Aug. 1557.

Aleyd van den Graeff, † 10 Juni 1586.

Johanna Collarts, † 9 Dec. 1607.

Maria Sybkens, † 25 Januari 1669, oud 69 jaar, was 38 jaren in bediening.

Maria Fijten (Feijen) alias *Kessels* uit Wanssum, gekozen 14 Feb. 1669, † Nov. 1718.

Agnes Versleyen, geb. Venray, geprofest 8 Oct. 1684, † 26 Mei 1745, oud 87 jaren. (Zie pag. 114).

Gertrudis Swijen, geb. te Arcen, deed professie 1714, † 23 Jan. 1763,

Maria Agnes Engels, geb. te Helden, geprofest 23 Juli 1748, gekozen als priorin 8 Febr. 1763—1775 28 April 1780.

Wilhelmina Smits, geboren te Puijflick (Maaswaal), geprofest 28 Oct. 1755, gekozen 30 Januari 1775, bedankt als mater.

Digitized by Google

Maria Catharina Josepha Lulsdorf, geboren te Heppeneert bij Maeseyck, geprofest 1770, als mater geko- 3 Febr. 1796, onderging de suppressie 1802, vestigde zich te Geysteren, waar zij den 12 Febr. 1831 in den ouderdom van 90 jaren overleed en den 15 daaraanvolgende op het kerkhof begraven werd. R. I. P.

Lijst der rectoren van het klooster Bethlehem te Oostrum.

Hendrik van Goch, 1505, † 30 Januari 15**.

Johan van Santen, † 31 Jan. 1517.

Lenardt Smits, † 1517.

Thijs van den Bergh, alias bruder Thijs van der Horst, † 16 Juli 1539.

Gysbrecht Goejer of *Goijers*, van Juni—October 1556.

Deze was eerst pater in het St. Agneten-convent der orde van St. Augustinus te Maaseyck, later te Culenborg bij zijne familie verblijvende, „daar heeft hij noet in eyn beyn gekregen: soe heb„ben syne vrunden verkregen dat hi in eyn cloester pater is gewor„den, geheyten Oestrum. Hi is daer gekoemen in den braemant „(Juni) op einen Sondach doen men screef 56, des anderen daechs „na Franciscusdag op einen maendag is Gysbrecht Goyen weder „hier (te Maeseyk) comen te wone." (Zie, Publications tom. VI 1869, 3e en 4e livraisons.) (1).

Cornelius van Asselt, † 24 Nov. 1618.

Antonius Coolen, 1639.

Theodorus Bijn, 1654, † 7 Oct..... per multos annos rector.

De volgende zijn seculieren:

Johannes Alarts, reeds 1666, † 26 Oct. 1675, geb. Venray, zoon van den Kesselschen landschrijver Mathijs Alarts en Maria Groenen,

(1) Waarschijnlijk bij ziekte of ontstentenis van een kloosterrector hield de pastoor uit het naburige Wanssum het klooster; want zegt het register: Willem Wynants, pastoor te Wanssum, heeft het convent voorgestaan en gediend omtrent 28 jaren; hij † 17 Sept. 1613.

Digitized by Google

zuster van den beurzenstichter Jacobus Groenen. Joannes werd den 15 Dec. 1651 cantor en domheer te Roermond, van welke bedieningen hij in Aug. 1657 afstand deed. Alarts was van St. Jan 1661 bedienaar van 't Officie in de kapel Oostrum en vicaris van het Beneficie SS. Jacobi, Crucis en Catharinae ter Horst.

Henricus van Haren werd den 12 Febr. 1676 door den bisschop als kloosterrector benoemd en stierf 31 Januari 1709.

Jacobus Remmen alias Degens, benoemd 1709, † 1 Juli 1742. Hij werd vicaris S^tae^ Luciæ in de parochiekerk te Venray 27 Maart 1733 en ontving daarna de institutie.

De volgende rectors waren reguliere kanunniken van St. Augustinus.

Joannes Daniël Pirovano, geboren te Straelen uit eene schepenfamilie, rector 1742—1748. Den 12 Mei 1748 werd hij gekozen tot Prior van Mariensande bij Straelen en † 26 Juni 1753.

Bartholomeus Moubach was kloosterling van St. Elisabethsdal bij Nunhem, dan rector van Bethlehem, later prior van de Gaesdonck, † 7 Januari 1760.

Joannes Mathijs van de Mortel, geb. te Maeseyck, rector te Oostrum 1776, 1778, werd in 1789 tot 21ste prior gekozen van St. Elisabethsdal, waar hij als jubilaris den 15 Oct. 1795 overleed.

Wilhelmus Matthias Eymaels, geboren te Heythuysen 24 Februari 1754, zoon van Mathijs en Catharina Ramaekers, deed belofte te St. Elisabeth 14 Juni 1777, priester gewijd 11 Maart 1778, rector te Bethlehem (Oostrum) den 24 Juni daaraanvolgende, gesupprimeerd 15 September 1802, bediende de kapel Oostrum 1803 — St. Jacob (25 Juli) 1811, vicaris te Geysteren 13 November 1810, waar hij den 1 Juli 1822 's namiddags ten 6 ure overleed. Hij stichtte aldaar een anniversarium.

R. I. P.

Toen de bagijntjes in September 1802 het kloosterhabijt moesten afleggen, werden na eenige jaren de gebouwen langzamerhand gesloopt; wat er nu nog van overig is, geeft op den eersten oogslag duidelijk een oud kloostergebouw te kennen, en toont ons wat er

Digitized by Google

nog rest van de aloude oorspronkelijke stichting van ridder Jan van Broeckhuysen. Ook op dit oude klooster-overblijfsel van Oostrum is toepasselijk het afscheidsliedeken aan de abdij Binderen bij Helmond na hare sloping in 1658 (Publ. 1880, 369—372).

„Adieu! dan voor het laatst gy borgers ende Heeren.
Wanneer gy met uw kroost, hier nogmaals komt spanseeren,
Zoo doet hun een verhael, zoo ick U heb gedaen
En zegt: Hier is de plaets, waar Bethlem heeft gestaen!

(Wordt vervolgd).

Digitized by Google

GESCHIEDENIS

VAN

DE LANDEN VAN OVERMAAS

sedert den vrede van Munster

TOT AAN HET PARTAGE-TRACTAAT

1648—1662

door ALFRED HABETS, Doctor in de Wijsbegeerte en Letteren.

INLEIDING.

De landen van Overmaas bestonden uit het hertogdom Limburg, het graafschap Dalhem en de heerlijkheden Valkenburg en Herzogenrade (1).

Het is aan hunne ligging, „over de Maas" ten opzichte van Brabant, waarmede zij naderhand vereenigd werden, dat zij hunnen naam te danken hebben. Sedert de tweede helft der XVII^{de} eeuw evenwel wordt onder de landen van Overmaas dikwijls alleen verstaan het graafschap Dalhem en de heerlijkheden Valkenburg en Herzogenrade (2). Dit onderscheid is toe te schrijven aan

(1) Het land van Herzogenrade werd ook wel het land van Rolduc genoemd naar de abdij van dien naam.

(2) DE NENY, Mémoires historiques et politiques des Pays-Bas autrichiens. P. 153.

Digitized by Google

twee verschillende opvattingen, eene Spaansche en eene Staatsche, zooals wij later zullen zien. Van Spaansch standpunt waren de landen van Overmaas vier in getal, van Hollandsch standpunt drie, benevens het hertogdom Limburg (1). Wat er ook van zij, wij zullen ons in deze schets aan de gewone opvatting die er vier aanneemt houden.

Het hertogdom Limburg werd begrensd ten Noorden door de heerlijkheid Herzogenrade, ten Zuiden door het prinsdom Luik en Stavelot, ten Oosten door het hertogdom Gulik en het grondgebied van Aken, ten Westen door het graafschap Dalhem en het prinsdom Luik (2).

Het bestond uit vier hoofdbanken: Baelen, Walhorn, Monzen en Herve, benevens het Waalsch kwartier; daarenboven uit negen heerlijkheden en het vrije land van Bolland. De negen heerlijkheden waren Sprimont, Esneux, Baugnié, La Rimière, La Chapelle, Tavier en Villers-aux-Tours, Lonzen en Wodemont.

Het graafschap Dalhem grensde ten Oosten en ten Zuiden aan de bank van Herve en het hertogdom Limburg, ten Westen aan het Luikerland, ten Noorden aan Valkenburg en Herzogenrade. Het bevatte, behalve de hoofdstad Dalhem, de banken van Cheratte, Aubel, Trembleur, Bombaye, Feneur, Olne, Cadier en Oost (3).

De heerlijkheid Valkenburg werd begrensd ten Noorden en ten Oosten door het hertogdom Gulik, ten Oosten en ten Zuiden door de heerlijkheid Herzogenrade en het graafschap Dalhem, ten Westen door de Maas. Zij bevatte de hoofdbanken Meerssen, Beek, Heerlen en Klimmen, die weer in onderbanken werden verdeeld te zamen 38 dorpen.

De heerlijkheid Herzogenrade of Rolduc werd ingesloten ten Noorden door het land van Valkenburg en het graafschap Gulik, dat ook de Oostelijke grens vormde, ten Zuiden door Dalhem, ten Westen door Valkenburg. Zij bevatte de hoofdplaats van denzelfden naam benevens 16 dorpen (4).

---

(1) Dit diene ter opheldering van Noot 2, p. 37: Luzac. »De landen van Overmaze. — Nietteenstaande werd er later altijd gesproken van Limburg en de landen van Overmaze".

(2 Recueil des anciennes coutumes. — Coutumes du duché de Limbourg, par Cossy. Casier et Louis Crahay. Préface I.

(3). Luzac, De landen van Overmaze p. 2.

(4) Ernst, Histoire du Limbourg, t. I, p. p. 28 en volg.

Digitized by Google

Deze vier, op den rechteroever der Maas gelegen landen, waren achtereenvolgens in het bezit gekomen der hertogen van Brabant. In 1243 had Hendrik II, hertog van Brabant, het graafschap Dalhem gekocht voor eene jaarlijksche rente van honderd marken Keulsch (1). Door den slag van Woeringen, den 5 Juni 1288, kreeg Jan I het hertogdom Limburg en de heerlijkheid Herzogenrade, terwijl Wenceslaus van Brabant en de Hertogin Joanna ten slotte in 1364 de heerlijkheid Valkenburg kochten, waarvan zij nochtans eerst in 1381 het volle genot kregen.

Sedert dien tijd waren de lotgevallen van de vier landen onafscheidelijk met die van het hertogdom Brabant verbonden. Deze band was evenwel van dien aard, dat zij wel aan den hertog, maar niet aan Brabant zelf onderhoorig waren (2). Het oppergerecht dezer landen droeg dan ook den naam van Raad van Brabant en van de landen van Overmaze, als van twee verschillende gewesten.

Na den dood van Hertogin Joanna hebben de Overmaasche landen gestaan onder de volgende vorsten van het Burgondische huis: Antoon van Burgondië 1406—1415, Jan IV 1415—1427, Philips graaf van St. Pol 1427—1430, Philips de Goede 1430—1467, Karel de Stoute 1467—1477, Maria van Burgondië 1477—1482; van het Oostenrijksche huis onder Maximiliaan van Oostenrijk, weduwenaar van Maria van Burgondië, als regent en voogd van zijn zoon Philips den Schoone 1482—1492, Philips de Schoone 1494—1506, Karel V 1506—1555; van het huis van Spanje onder Philips II 1555—1598, Philips III, overleden in 1621, (de aartshertogen Albert en Isabella, dochter van Philips II, 1698—1621 en Isabella alleen 1621 1633). Eindelijk onder Philips II tot aan de verdeeling dezer landen in 1662 (3).

Ofschoon in den tachtigjarigen oorlog de landen van Overmaas reeds vroeger veel te lijden hadden, waren zij nog gedurende zestig jaren in het bezit gebleven van hunnen wettigen vorst. Willem van Oranje had in 1568 getracht den hertog van Alva van vier zijden

---

(1) BULKENS, Trophées p. 233. Enfin notre Duc acquist par cette voye la propriété de la Comté de Dalhem, auquel paravant il n'avait eu que la souveraineté, extendant par ce moyen son domaine par delà la Meuse."

2 PELERIN, Beschrijvinge van het Staatsland van Overmaze, p. 10.

3. UBAGHS, Korte schets der geschiedenis van Valkenburg, p. 40.

Digitized by Google

tegelijk aan te tasten. Hij zelf wilde met het hoofdleger eenen inval doen in Brabant, die evenwel mislukte. De graaf van Kuilenburg beproefde de krijgskans in het zuiden aan de Maas. Hier schenen de opstandelingen in het eerst beter te zullen slagen. De graaf maakte zich meester van zijn eigen kasteel te Wittem, waarvan hij de Spaansche bezetting, die Alva er gelegd had, verdreef. Een tweeduizendtal avonturiers, onder bevel van Jan van Montigny, Heer van Villers en Hoei, die het beleg van Roermond wilden ondernemen, werden verdreven. Intusschen was Alva in de gelegenheid geweest, om een leger op hen af te sturen onder den graaf van Lodron en Don Sancho d'Avila. Deze versloeg de opstandelingen bij Dalhem en nam verschillende bevelhebbers, waaronder Jan de Montigny gevangen. Het gevolg was, dat van den Maaskant voorloopig niets gewichtigs meer tegen Alva ondernomen werd (1). Deze nam kort hierop Valkenburg (2). Na den slag bij Gemblours, den 31 Januari 1578, besloot de toenmalige Spaansche regeering de landen van Overmaas weer voor goed aan de Spaansche kroon te hechten, om de indringers van den kant van Duitschland af te weren. Deze taak werd toevertrouwd aan Alexander Farnese. Limburg, Valkenburg en Dalhem waren spoedig in zijne macht.

Wel is waar gingen nu de landen van Overmaze in deze jaren erg gebukt onder de bij te dragen contributies, zoowel aan de Spanjaarden als aan de legers der opstandelingen, en hadden daarenboven veel te lijden van inkwartieringen van Spaansche troepen, doch zij bleven nu weer geruimen tijd verschoond van den oorlog (3).

De strijd tusschen koning en onderdanen in de Hollandsche provinciën duurde lang. De penningen, de nervus belli, werden hoe langer hoe schaarscher. Een gevolg hiervan was de talrijke lijsten van „faulten" of achterstallige belastingen, die op den dag van heden nog niet voldaan zijn (4).

Na het twaalfjarig bestand, dat den 9 April 1621 ten einde liep, werden de vijandelijkheden van weerszijden hervat. Voor de lan-

---

(1) WAGENAAR, Vaderlandsche Historie, II. p. 269.

(2) LUZAC, De landen van Overmaze, p. 45, zegt van Valkenburg, dat het de partij van Oranje gekozen had. Ons dunkt, dat hier van partij kiezen moeilijk sprake kan zijn, aangezien het in die zoogenaamde keuze gedwongen werd.

(3) LUZAC, id. p. 46 en volg.

(4) SLANGHEN, Bijdragen tot de Geschiedenis van het Hertogdom Limburg, III p. 38.

Digitized by Google

den van Overmaas liepen de krijgsgebeurtenissen na het bestand uit op het voordeel der Hollanders onder Frederik Hendrik. Venloo en Straelen gaven zich over aan de Staatsche troepen in 1632. Roermond capituleerde den 5 Juni van datzelfde jaar, Maeseijck en Sittard werden ingenomen, Maastricht ging aan Frederik Hendrik over den 8 September 1632, na een beleg van eenige maanden. Limburg, Valkenburg en Dalhem deelden weldra in hetzelfde lot, zoodat het geheele land van Overmaas in handen van den prins van Oranje viel, die er in 1633 tot gouverneur benoemd werd (1).

Wij zullen zien welke de toestand was, na de komst der Hollanders in Overmaze en hoe zij zich in dit land hebben weten te vestigen.

---

1) Resolutie der Staten Generaal, 23 April 1633.

ALFRED HABETS.

Digitized by Google

HOOFDSTUK I.

De toestand der landen van Overmaas van 1632 tot 1648.

Bij de overgave van Limburg, den 8 September 1632, werd van wege den prins van Oranje o. a. het volgende bepaald: „Dat in de stad Limburg ende door de gansche provincie over de Mase blijven zal de openbare exercitie van de Catholijcke, Apostolijcke ende Roomsche religie in de kerken, ende kloosteren ende overal, gelijck deselve is geweest tot nog toe, sonder eenigh verhinderen" (1).

Het spreekt ven zelf, dat hier onder de „stad Limburg ende door de gansche provincie over de Mase" het geheele gebied der vier landen moest verstaan worden. De Staatschen hadden zich overigens vóór de inneming van de stad en hoofdplaats Limburg nog niet als volkomen bezitters van het land van Overmaas beschouwd. Nu zij echter niet alleen de bizondere stedekens, maar eindelijk ook de hoofdstad bezaten, rekenden zij zich volkomen meester van het geheele land, eene stelling, die zij, zoo als verder zal blijken, hebben verdedigd, zoolang als zij hun te pas kwam.

Als bezitters van het land hadden zij nu natuurlijk ook het recht, om er de orde van zaken te regelen, zooals zij wilden. Zoo werd bij plakkaat van den 8 Maart 1634 aan de inwoners, onder bedreiging van als rebellen behandeld te worden, verboden, om nog langer in appel te gaan bij den raad van Brabant te Brussel; deze

(1) Zie Aitzema. Zaken van Staat en Oorlog III. p. 50.

Digitized by Google

zou vervangen worden door het Brabantsch leenhof te s-Gravenhage. Dit is later ook het hof van appel gebleven voor het Staatsch gedeelte van Overmaas (1).

Den 31[en] dierzelfde maand werd bij plakkaat ieder, die eenige heerlijkheid of goederen in de landen van Overmaas bezat, en ze van den koning in admodiatie of pandschap had, verplicht, om er binnen drie maanden de titels van op te geven aan de griffie der Staten Generaal te 's-Gravenhage, op straffe van nulliteit (2).

Deze maatregelen vloeiden voort uit de omstandigheid, dat de ingezetenen, volgens de Staten Generaal, niet meer gehouden waren de ordonnantiën en instellingen van den koning van Spanje te volgen. De Staten gingen hierin zoover, dat zij „allen en een yegelijcken der Ingezetenen van de voorschreve Stadt en andere landen van Overmaze, van wat staet, qualiteit of conditie deselve souden mogen zijn, notificeerden, dat sij niet gehouden zijn te vijeren eenige andere Feestdagen, als bij de Gereformeerde religie worden gevijert en geobserveert" (3). Dit vonden de inwoners vrij onaangenaam, aangezien zij verplicht werden zich op die Protestantsche feest- en biddagen te onthouden van allen zwaren arbeid en hunne winkels te sluiten. Zij gebruikten dien tijd, om hunne kleeren te stoppen en te lappen. Vandaar de uitdrukking: Geuzen biddag, boeren lapdag (4). Zij hielden zich niettemin aan hunne eigene katholieke feestdagen.

Bij die gelegenheid werd ook bepaald, dat in de voornaamste vlekken en dorpen predikanten zouden worden aangesteld. Deze maatregel liep evenwel op niets uit, ten gevolge van de herovering van de stad Limburg en een gedeelte van het Overmaasche door de Spanjaarden in 1635. De versch aangestelde predikanten waren genoodzaakt een goed heenkomen te zoeken. In 't vervolg zullen wij zien, hoe de nu herderlooze landen (5), die volgens Luzac niet tevreden schenen met de heimelijke bediening der Maastrichtsche leeraren, nog eens beproefden de protestantsche classis te herstellen.

---

1) Publications de la Soc. histor. et archéol. dans le duché de Limbourg, Tome XXI, p. 210.
2) Groot Plakaatboek I, p. 249.
3) Kerkelijk Plakaatboek Dl. 8, titel 8, p. 562.
4) Jos. Habets, Houthem St. Gerlach p. 20.
5) Hier worden de Protestantsche herders bedoeld.

Digitized by Google

Aan de hand van eene nog onuitgegeven Maastrichtsche kroniek van het einde der 17de eeuw zullen wij in groote trekken de gebeurtenissen tot 1648 volgen (1).

„Anno 1634 den 29 Junij is sconincx volck gearriveert tot elven (2) boven eijsden bij haer hebbende over de hondert stucken geschuts, al waer sy hebben eene brugge geslagen, op welcken dag heeft het garnisoen van Maestricht op allen de omliggende dorpen allen de beesten ingehalt, vreesende, dat sij souden belegert worden. -- Den 12den hebben alle de officiers onder haer allen de beesten gedeijlt, die sij den eersten July ingebracht haddden."

Beneden Maastricht, tusschen Hocht en Reckhem, hadden de Spanjaarden eene brug geworpen over de Maas. Het doel was de insluiting van Maastricht. Men begon evenwel met Valkenburg aan de Staatschen afhandig te maken, dat, volgens onze kroniek, den 2 Augustus door graaf Jan van Nassau, generaal der Spaansche ruiterij, werd ingenomen „met apointement" (3). Het Staatsch garnizoen trok zich terug naar Maastricht en het kasteel kreeg Spaansche bezetting. Het beleg van Maastricht werd evenwel den 7 September door de Spaanschen opgegeven. Zij trokken zich naar Brabant terug.

Wat de landbouwers te lijden hadden door de menigvuldige krijgsbedrijven in deze jaren, toonen ons hier en daar eenige regels uit bovenbedoelde kroniek aan : „Anno 1634 in Julio ende Augusto heeft het garnisoen van Maestricht allen het cooren wat in 't veldt was ingehaelt ende al pris gemaekt wat sij hebben kunnen bekomen, met oock allen de beesten van alle omliggende dorpen (4).

Ook de stadsbewoners ondervonden den invloed eener Staatsche bezetting. Den 3 September 1634 deed zij te Maastricht alle

---

(1) Deze kroniek verdient voor zoover wij uit andere gelijkluidende gegevens hebben kunnen nagaan, alle vertrouwen.

(2) Elve of Elve of Navagne, in 't latijn Novagium, was een versterkt kamp op de Maas, tegenover het dorp Mouland. Zie over Navagne : CAUMARTIN, Promenades dans les environs de Visé, p. 13 en volg.

(3) Wij staan niet in voor de juistheid van den datum 2 Augustus. Zie Public. du Limb. XV, p. 409, waar als datum 13 Augustus staat opgegeven. Zie ook Jos. HABETS, Bisdom Roermond. II. p. 175.

(4) De schrijver teekent verder de duurte der tijden door de volgende prijsopgaven : «In die selve maenden vercocht men een pont boter 10 ende 13 stuyvers, een broot van 6 ponden negen st., een keere coolen 18 ende 19 rijesdaelders, eenen bessem om te keyren 3 ende 4 stuyvers, een vat terve vier guldens ende 5 st., een pont kertsen 10 st., den hollandtsgen kees 8 ende 12 st. het pondt.

Digitized by Google

ambachten vergaderen om te vernemen, hoeveel geld en zilverwerk ieder bezat, ten einde de troepen te kunnen betalen. Den 5den dier maand werden alle kloosters onderzocht en werd alles wat zij bezaten, tot betaling der soldaten, opgeschreven. In den nacht van 15 September haalden eenige protestantsche burgers en soldaten de Heiligen beelden neer, die de straten versierden, zoo o. a. aan de kerk van St. Servaas, aan die van St. Catharina, aan het Gasthuis en bij de Preekheeren.

Men mag gerust aannemen, dat de Maastrichtenaren niet erg met de Staatschen sympathiseerden, en van den anderen kant niet erg door deze vertrouwd werden. Den 13 Juli 1634 werd „de borgerie" verboden „op de vesten te gaan ende moesten terstondts allen haer geweir op stadt huys bringen" (1).

Den 20 Juni 1634 verscheen er een zeer streng plakkaat tegen de Katholieken. Ondanks de verdragen, op dat punt aangegaan bij de overgave van Maastricht en Limburg, werden alle vroegere vrijheden, aan de Roomschen toegestaan, met voeten getreden. Gewapend krijgsvolk werd uitgestuurd, om geestelijken op te lichten, voor wier vrijheid de Staatschen dan een losprijs vroegen, volgens het aanzien van den persoon.

Deze drakonische strikken, zooals de schrijver van de geschiedenis van het bisdom Roermond ze terecht noemt, werden den 2 Februari en den 2 December 1636 hernieuwd. Is het te verwonderen, dat tengevolge hiervan voor het einde des jaars 1636 de deken en bijna al de pastoors van het land van Valkenburg of op de vlucht, of in de handen der Hollanders waren? (2).

Wij laten hier een oogenblik den schrijver der Annales rodenses, Nicol. Heijendal, aan het woord, bij de beschrijving van het bestuur van den 29sten abt van Kloosterrade, Balduinus ab Horpusch. „Omnes enim", zoo schrijft hij, „non modo monasterii nostri religiosi, sed omnes omnino provinciae Limburgensis (3) pastores et praesbyteri sese ad tuta loca receperant, vel dissimulato habitu in latebris incogniti degebant, ne videlicet captivi abducerentur ab Hollandis, qui eo praetextu quod aliqui ex eorum ministris seu prædicantibus ab Hispanis male habiti et Bredam abducti, ibidem

(1) Kronick van Maastricht (M. S.).
(2) Archief van het kasteel Haag bij Helder.
(3) Hierdoor moeten de vier landen van Overmaas verstaan worden.

Digitized by Google

ab eis detinerentur; etiam ipsi suis militibus in mandatis dederant, ut retorsionis loco, quos possent catholicorum in provincia Limburgensi sacerdotes caperent, quod nominatim de abbatibus Rodensi et Vallis Dei decretum fuerat".

Wij zouden talrijke bewijzen hiervan kunnen geven uit de kerkregisters, die in deze jaren slecht of niet bijgehouden zijn. De pastoor van Hoensbroek bijv. motiveert in 1636 aldus de gapingen in zijn register: „Tempore retorsionum multi hinc inde sunt baptizati pro meliori commodo et securitate subditorum, quorum omnium nomina non sunt in hoc libro".

Zooals wij boven zagen, hadden de Spaansche troepen in September 1634 het beleg van Maastricht opgegeven. Zij waren nauwelijks uit de omstreken van Maastricht verdwenen, of de Staatschen namen wederom bezit van Valkenburg. Zij waren nu voor de tweede maal, maar slechts voor korten tijd, meester van al de sterkten van de landen van Overmaas. Wij zullen zien, hoe zij van hunne heerschappij wisten gebruik te maken. „Den 12 September is de ruyterie met een deel voetvolck uyt geweest ende hebben het huys van Geul geplundert, ende allen het cooren, dat de huysliedens daer gesalveert hadden, ingebracht, daer in boven 't meesten deel van de schoone bomen in haren bossche aftgecapt ende ingebracht, om tot brandt te gebruycken, dat jamer was sulcke houdt te branden, het hoy, stroy, cooren, al wat sy crygen cunnen, al verdestrueert (1).

Den 18 Sept. 1634 gebood de Hertog van Bouillon, destijds gouverneur van Maastricht, aan alle omliggende dorpen al het stroo en hooi, dat zij hadden, in de stad te brengen, „hebbende daarenboven alle huyslieden tenemael berooft, dat sy niet een grain coorens behalden hebben" (2).

In den loop van het jaar 1635 trachtten de legers des konings zich wederom meester te maken van de landen van Overmaas. De stad Limburg werd den 15 October belegerd en den 30 dier maand stormenderhand ingenomen. Ook Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade gingen kort daarop aan Spanje over, zoodat de

---

(1) Doopregisters der parochie Hoensbroek.

(2) Dit huis van Geul was het kasteel van Ulrich, graaf van Hoensbroek—Geul, den stadhouder der Valkenburgsche leenen, die voor al te zeer Spaanschgezind gehouden werd.

(3) Kroniek van Maastricht (M. S.).

Digitized by Google

inwoners, in weerwil van de zware inkwartieringen, zich wederom wat vrijer konden bewegen (1).

De koning was nu weer in het bezit zijner landen en bleef het tot 1644. Alleen Valkenburg is hem in dien tusschentijd nog eens afhandig gemaakt: den 8 November 1636 namelijk trok de hertog van Bouillon aan het hoofd van 800 man tegen Valkenburg op, dat zich den 11den tegen vrijen aftocht van het garnizoen overgaf (2). Stad en kasteel werden evenwel in diezelfde maand November weer heroverd door den markgraaf van Lede, Spaansch gouverneur der landen van Overmaas. Het Hollandsch garnizoen trok zich terug naar Maastricht (3).

De koning maakte van het bezit dezer landen gebruik, om in zijn geldgebrek te voorzien, door verscheidene dorpen tot heerlijkheden te verheffen en ze dan aan Spaanschgezinde heeren te verkoopen of te verpanden. Het in pand geven van dorpen en heerlijkheden was een hulpmidddel, waarop de koningen van Spanje, als Hertogen van Brabant, meer dan eens bedacht waren geweest. Dat dit middel in deze tijden nog al graag ter hand genomen werd, blijkt uit de lijst der heerlijkheden, die in dezen tijd verpand of beleend werden (4). Ofschoon de koning als wettig souverein dezer gewesten volkomen recht hiertoe had, werd door de Staatschen bij plakkaat van 26 Mei 1643 verboden, goederen of heerlijkheden van den koning te koopen of in leen te nemen, en den 17 October van hetzelfde jaar werd verboden leenen te Brussel te verheffen (5). Het gevolg hiervan was, dat sommige leenbezitters, niet wetende bij wien zij hun leen moesten gaan verheffen, eenvoudig thuis bleven en het niet verhieven.

Dat de Spaansche regeering in deze tijden ontzaglijke geldsommen noodig had, behoeft geen betoog. Voor de Overmasche inwoners kwam er dit nog bij, dat, al had ook eene partij, hetzij Spanjaarden, hetzij Hollanders, het land in hare macht, de andere toch niet ophield hare jaarlijksche bede op te vorderen,

---

1) Jos. Habets. Geschiedenis van het leenhof en de leenen van Valkenburg, p. 61.
2) Kron. van Maastricht (M. S.).
3) Publications du Limb. XV, p. 425 en Slanghen, Markgraafschap Hoensbroek, p. 227.
4) Zie hierover Slanghen, Bijdragen tot de Geschied. van Limb., III, p. 123 en Jos. Habets, Liste des engagères des domaines de Limbourg et des trois pays d'Outremeuse (Publicat. de la Soc. arch. XXVI, p. 366).
5) Groot Plakaatboek I, p. 1435 en 1464.

Digitized by Google

dikwijls nog verzwaard door buitengewone contributies. „Zoo werden de Overmasche landekens", zegt Slanghen terecht, „op eerlijke en ook op slinksche wijze tot den laatsten penning uitgeput. De ingezetenen behielden ter nauwernood hun leven, zefs de noodzakelijke eetwaren waren voor geld niet veil" (1). De landman kon zijne akkers slechts ten halve inzaaien en de opbrengst zijner veeteelt werd hem door roofzieke soldaten ontnomen.

Daarbij kwam, dat de gewone opbrengsten der koninklijke domeinen — eene belangrijke bron van inkomsten in tijd van vrede — slechts ten halve of niet konden geheven worden. Wij vinden hieronder in een „Avertissement" (2) in de rekeningen van Frederik de Randenraedt (3), rentmeester van 's konings domeinen in 't quartier van Valkenburg en Dalhem, o. a. het volgende: „Alzoo den Rendant verzien is geworden in het jaar 1636 van dezen ontfanck in eenen tijt, dat de rigoureuse Placcaten van de Staeten der vereenigde provinciën tegen des conincs officieren werden ingevoerd beneffens de confusiën, ravagiën ende desolatie van het lant van Overmaze, waer door de casteelen van Valckenburg ende Daelhem tot diverse reijsen sijn ingenomen ende geoccupeert geworden, van d'eene sijde ende d'andere, soo en heeft den rendant (4), die noyt in paisibele administratie van sijnen ontfangk is geweest, noyt vollen ontfanck konnen hebben, noch de gewoenlijcke gerequireerde documenten tot sijn ontlastinghe."

Tot nu toe waren de Spaanschen in het bezit gebleven der hoofdsteden der vier landen van Overmaas, behalve in dat der stad Limburg. In 1644 nam dit bezit evenwel grootendeels een einde. Het was in den loop van dat jaar, dat de stad en het kasteel van Valkenburg andermaal in de macht kwamen der Hollanders. Zij lieten in de maand September het kasteel, de stadspoorten en een deel der muren onbruikbaar maken en omver halen. Hout, ijzer en leien werden naar Maastricht vervoerd. Blijkens een brief opgenomen door Slanghen in zijne bijdragen (5) moest

(1) Zie bij SLANGHEN, Bijdragen enz. een brief van den heer van Geul, gericht aan den Raad van Staten te 's Gravenhage.

(2) M. S. in ons bezit.

(3) Frederik de Randenraedt is waarschijnlijk van Spaubeek geboortig. Hij was gehuwd met Isabella Boons. Hunne dochter Catharina Angelina huwde met Jan, Thomas Baron de Negri, eene andere dochter huwde met den advokaat Cornelis Waterschap.

(4) Frederik de Randenraedt.

(5) SLANGHEN, Bijdragen tot de Gesch. van Limburg, III. p. 119.

Digitized by Google

het verarmde land van Valkenburg ook nog de kosten bestrijden, die de Staatsche soldaten aan het afbreken en verwoesten van zijn fier en eeuwenoud kasteel hadden besteed. Ook de kasteelen van Dalhem en Herzogenrade vielen den Staatschen in handen, zoodat Limburg alleen nog aan den koning bleef (1)

Nu begonnen met de Staatsche krijgslieden ook weer de Staatsche ambtenaren, zooals drossaards, stadhouders der leenen, ontvangers, predikanten enz. voor den dag te komen. De Spaanschen verzetten zich hiertegen niet alleen manu militari, maar ook langs diplomatischen weg. Zij beweerden, dat zoolang Limburg, de hoofdstad der vier landen, in hunne macht was, men geene verandering mocht brengen in de landen, die van de hoofstad afhingen; te meer daar de Staatschen zelf, zooals wij reeds zagen, zich ook niet volkomen meester van het land geacht hadden, voordat zij de hoofdstad Limburg bezaten. Hierin hadden HH. Mog. de St. Gen. hetzelfde stelsel gevolgd als in de Meierij van 's Hertogenbosch, bewerende, dat door het bezit van den Bosch de geheele Meierei onder hun gebied was gekomen.

Deze rechtsquestie over het bezit en het beheer der landen van Overmaas werd eerst in Den Haag zeer hoog opgenomen „maar de Raad van State", zegt Aitzema, „van meening zijnde, dat de landen van Overmaas in dezen deele (2) dependeerden van Limburg en met Limburg op en afgingen, en dat deze zake ten opzichte van de Meijerije mocht geven prejudicie, zoo is den 17 Juni (1645) geresolveerd en diensvolgens den gouverneur en anderen aangeschreven, om alles te laten in statu, gelyck het was voor de reductie en demolitie van Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade" (3).

Men zag in Den Haag zeer goed de redeneering der Spaanschen in, en om de Meijerij met zekeren schijn van recht te kunnen behouden, lieten zij in de landen van Overmaas hetzelfde stelsel toe. Wij zullen zien hoelang dat duurde.

Middelerwijl had de kerkeraad der Nederlandsche hervormde kerk te Maastricht aan H. H. Mog. de Staten Gen. geschreven, om, met het oog op het bezit der sterkten van Valkenburg, Dalhem

---

(1) Jaarboekje voor het land van Valkenburg 1871, p. 45.

(2) n. wat betreft de gewone jurisdictie.

(3) AITZEMA. Saken van Staat en Oorlogh in ende omtrent de vereenigde Nederlanden. 's Gravenhage ann. 1669, Dl. III, p. 4.

Digitized by Google

en Herzogenrade, de voornaamste plaats van het platte land „in dewelcke men presumeert, dat men de meeste toehoorders sal cuunen crygen" te voorzien met predikanten

De Raad van State hierover gehoord zijnde, adviseert, dat de ijver, die de heeren uit Maastricht toonen te hebben voor de voortplanting van 's Heeren woord, zeer prijselijk is, maar dat het wel te betreuren was, dat men aan hun verzoek niet kon voldoen Dat in 1633 eerst na de overgave van Limburg, zijnde de hoofdstad der landen van Overmaas, werd overgegaan tot het aanstellen van predikanten, en dat men van den anderen kant sedert de verovering van Limburg door de Spaanschen, nooit meer had getracht „publiekelyck" predikanten in te voeren, aangezien men niet meer in het bezit was van de hoofdstad des lands. En indien men al over deze beweegredenen heenstapte, dan zou dit „een crachtigh argument" zijn tegen de Republiek nopens de Meierij van 's Hertogenbosch. Daarenboven zag de Raad ook niet in, hoe de predikanten in Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade zouden te „mainteneeren" zijn, aangezien de sterkten waren afgebroken (1).

Men ziet, dat het antwoord op deze aanvraag in nauw verband staat met de zienswijze, die H. H. Mog. huldigden ten opzichte van het beheer der drie landen van Overmaas na de verovering hunner sterkten in 1644, namelijk „in statu, gelijck het was voor de reductie en demolitie van Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade". De raad van State, de juistheid van de redeneering der Spaansche regeering erkend hebbende, had bij resolutie van 17 Juni 1645 verboden nieuwe ambtenaren te plaatsen en nog verdere contributies te vorderen. Dit was gebeurd ondanks het betoog van den heer van Gent, Hollandsch stadhouder der leenen van Valkenburg (2), die in een uitvoerig schrijven trachtte aan te toonen

(1) Algemeen Rijksarchief te Brussel — Spaansche Secretarie — Liasse 231.

(2) Ziehier een karakterschets van den later nog dikwijls voorkomenden heer van Gent, geschreven door den Zweedschen gezant, Appelbom, die hem omstreeks 1650 in den Haag heeft gekend:

»M. van Gent, gentilhomme, veut passer pour Baron; il est âgé de 47 ans, passablement prudent et éloquent, a bien étudié, surtout l'histoire, parle coulamment le français, a épouse une demoiselle de la famille de Ripperda, a cinq on six petits enfants, tient équipage et mène un assez grand train; est estimé riche de 200,000 florins. C'est un homme plein d'esprit et hardi dans ses discours et ses propres opinions. A cause de ses enfants il est lié avec le prince d'Orange. Auparavant il a été bien affectionné à la Couronne de Suède, et à celle de France, mais maintenant on le croit indifférent à ces puissances, ou plutôt un peu incliné pour le Danemark. Il visite souvent la princesse douairière (Amalia van Solms) qui est regardée comme bien affectionnée à la couronne de Danemark et d'Espagne. (Vreede, Nederl. Diplom. III, 139.)

Digitized by Google

dat Limburg niet het minste recht van superioriteit bezat over de steden en landen van Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade.

Ook de inwoners zelf waren in dezen rechtstrijd niet van het gevoelen van den heer van Gent. Zij lieten H. H. Mog. door twee gecommitteerden zeggen, dat, hoewel zich hierin neutraal houdende, zij in de beschrijving der Staten altijd in eenen adem met Limburg werden genoemd. Daarenboven kon er van een feitelijk in bezit hebben der drie landen door de Staatschen geen spraake wezen. De vestingen waren „teenemael geraseert" (1) en de Spaanschen zelf bezaten in het land van Valkenburg nog een versterkt kamp, Navagne of Elve. Hunne soldaten kwamen daarenboven dagelijks ook in de andere steden en het verwoeste kasteel van Dalhem was zelfs weer door hen hersteld en bezet geworden (2).

Wat er ook van zij, men was blijde over het gunstige advies, gevolgd door de nog meer gunstige resoluties betreffende de landen van Overmaas. Het moest evenwel niet lang duren. Nauwelijks was den Hollandschen plenipotentiarissen te Munster bekend, dat over de betwiste landen een statu quo zou worden uitgesproken, of de Staten Generaal stapten over hunne vroegere resolutie heen, en bevalen den 15 Januari 1647 de door den Raad van State verleende schorsing der beden op te heffen en gelastten aan hunne ambtenaren, om zoo spoedig mogelijk hunne respectieve posten te gaan bekleeden. Den commandant van Maastricht werd opgedragen aan de officieren, zoo noodig de „sterke hand te verleenen" (3).

Zoo begonnen de Staatschen al dadelijk met in de betwiste landen, vooral in dat van Valkenburg, nieuwe hoofdambtenaren aan te stellen of het den bestaanden titularissen lastig te maken.

De luitenant Drossaard van Valkenburg, Wouter van Meer (4), opvolger van Frederik de Randenraedt, zag zich diengevolge genoodzaakt de schepenen der hoofdbanken van Valkenburg te doen vergaderen op het fort Leuth, ter bespreking van verschillende

---

(1) Kroniek van Maastricht (M. S.)

(2) AITZEMA, Zaken van Staat en Oorlogh. Dl. II, p. 980 en volg.

(3) PELERIN, Beschrijving van het Staatsland van Overmase, p. 12.

(4) Wouter van Meer was van eene vrijheerlijke familie van Meer, een dorp van dien naam bij Tongeren. Hij stond bekend als een der getrouwste dienaren des konings. Hij was de zoon van Reinier van Meer, ontvanger des lands, en van Elisabeth Weustenraedt, dochter van Math. Weustenraedt, scholtis te Hoensbroek. (Jos. HABETS, Houthem-St. Gerlach, p. 25).

Digitized by Google

punten, rakende 's konings dienst, 's lands welvaart of het beheer der Justitie. (1)

Zoozeer de Staatschen de ambtenaren ontsloegen en er van hunne partij in de plaats stelden, even zoozeer beijverden zich de Spaanschen, om er hunne bedieningen te handhaven (2). Deze laatsten hadden hierover den 2 September 1647 een plakkaat uitgevaardigd, waarop terstond van de andere zijde een tegenplakkaat verscheen, waarin o. a. gezegd werd „dat hiermede wel expresselijk werd belast ende bevolen aen de ghestelde offlcieren van dezen Staet over de voorschreven landen van Valkenburg, Daelhem en 's Hertogenrade, heur door 't voorschreven plakaet niet te laten afschrikken van heure bedieningen, maer heur daerinne te houden, ende dezelve te exerceren volgens ende in conformiteyt van heure respectieve commissien" (3). Dit had tengevolge, dat van Staatsche zijde in ieder land een drossaard verscheen, een stadhouder der leenen, met zijne schepenen, leenmannen en andere ambtenaren.

Bij plakkaat van 24 September 1647 werd den ingezetenen verboden naar iemand anders te luisteren, dan naar de Staatsche officieren op poene van arbitaire straf (4). Dat dit alles gepaard ging met de noodige dwangmiddelen, behoeft geen betoog. Staaltjes in overvloed zijn hiervan te vinden in Slanghen's Bijdragen, Dl. III.

De Heeren Gedeputeerden van wege de provincie Holland verzetten zich evenwel tegen al deze feitelijkheden. Ondanks dit verzet zond de Prins van Oranje den Rijngraaf, naderhand gouverneur van Maastricht met een voldoend aantal paarden en voetvolk, om te gaan „logheren" in het land van Overmaas, en aldaar te blijven liggen, totdat de vrede zou geteekend zijn.

De Spanjaarden hadden onder den Prins de Ligne in de omstreken van Namen, in het overkwartier van Gelder en ook langs de Demer een aanmerkelijk aantal troepen liggen. Deze waren op het punt om ook in Overmaas te komen „logheren". „Maar sy hebben

---

(1) SLANGHEN, Bijdragen tot de Gesch. van Limburg, III p. 144 en volg.

(2) Zoo werd ook uit zijn dienst ontzet de stadhouder der Valkenburgsche leenen, Conrad Ulrich, baron van Hoensbroek-Geul. Zijn eerste optreden in 's lands dienst dagteekende van 1617, toen hij door de landsstaten van Valkenburg en Herzogenrade en, bij afzonderlijke commissie, door die van Dalhem, naar Brussel werd afgevaardigd. Deze dertigjarige diensttijd verhinderde niet, dat hij uit zijn ambt werd ontzet. (SLANGHEN, Bijdragen enz. III p. 141).

(3) Groot Plakaatboek Dl. II p. 1179 en 1180.

(4) JOS. HABETS, De leenen van Valkenburg p. 64.

Digitized by Google

haar te veel laten gelegen syn, om het groote werk van den afzonderlycke vrede daer door gheen krak te geven" (1).

Het gevolg van dit alles was eene grenzenlooze verwarring. Kerken en pastorieën werden den eenen dag met pastoors, den volgenden dag met predikanten bezet, de ambtenaren waren Roomsch of Hervormd, naarmate de Hollanders of de Spanjaarden meester waren (2). Daarenboven werden van de verarmde ingezetenen voortdurend zware offers geëischt, nu eens van Brussel of Limburg uit, dan weer uit 's Gravenhage of Maastricht, soms uit al die plaatsen te gelijk. Niet alleen beden en subsidiën, maar ook pachten en renten van achterstallige domeinen werden van de twee kanten geëischt en onverbiddelijk ingevorderd (3). Handel en welvaart gingen bijna te niet en van weerszijden werd het landvolk uitgeput.

Den 6 Januari 1648, op Driekoningendag, werd Dalhem, dat, zooals wij zagen, weer in de handen der Spanjaarden was geraakt, door den gouverneur der stad Maastricht, den graaf van Solms (4), met zes stukken geschut en een mortier sterk beschoten, waarop het Spaansch garnizoen zich in den avond van den volgenden dag overgaf. Den 17den deden de Hollanders het kasteel springen (5). Valkenburg werd in het begin van 1648 door hen opgebouwd, en met garnizoen voorzien. Hunne rechtbanken aldaar en die op het platte land werden door deze garnizoenen „gemainteneerd". Om meer kracht aan dit alles bij te zetten, lieten zij het garnizoen van Maastricht van tijd tot tijd op de dorpen logeeren. Zoo trok den 21 Jan. 1648 de Rijngraaf Frederik-Magnus, prins van Salm, uit Maastricht met 30 compagnieën ruiterij en 30 compagnieën voetvolk uit de stad „ende hebben allen daghen op die dorpen gelegen omtrent de stadt ende hebbent teenemael verdestruert ende van die dorpen, daer het volck niet gelegen en heeft, hebben den rijngrave syne borse wel versien, soo dat hij over de 4 tonnen schats ontvangen heeft (6).

De regeering des konings, die nog steeds in het bezit bleef van

---

(1) Artzema, Zaken van Staat en Oorlogh III, p. 241.

(2) Luzac, Bijdrage tot de Geschiedenis der landen van Overmaas, p. 154.

(3) Publications de la Soc. d'Archéologie du Limb. XV, p. 449.

(4) Johan-Albert, graaf van Solms tot Braunsfels, zwager van prins Frederik-Hendrik, overleed te Maastricht den 6 October 1648. Men vergel. Public. etc. du duché de Limb. III, p. 18.

(5) Kronek van Maastricht (M. S.).

(6) Idem.

Digitized by Google

Limburg, vestigde van haren kant, om hare rechten te doen gel den, in Febr. 1648 rechtbanken te Leuth, een leengoed van Valkenburg, te Elve (Navagne) en te Rimburg (1).

Dit was de toestand, waarin zich de twee partijen bevonden, toen den 5 Juni binnen Maastricht en door het geheele land de vrede tusschen den koning van Spanje en de Republiek werd aangekondigd. De hier bedoelde vrede van Munster, die den 30 Jan. 1648 tot stand kwam, bevatte onder art. 3: „Wat aangaat de drie kwartieren van Overmaze, te weten: Valkenburg, Daalhem en 's Hertogenrade, zullen dezelve blijven in den staet, zooals zij zijn, en in geval van dispuit en controversie, zal deselve verzonden worden aen de chambre mi-partie om te worden gedecideert" (2). Wij zullen zien, welke de gevolgen waren van deze bepaling.

(1) Publications de la Soc. d'Archéol. du Limbourg Dl. XXI p. 215.
(2) Aitzema, Zaken van Staat en Oorlogh.

Digitized by Google

HOOFDSTUK II.

1648 en 1649.

De gevallen van „dispuit en controversie" over het bezit der 3 landen van Overmaas, deden zich spoedig voor. Het uti possidetis werd van beide zijden op verschillende manieren opgevat.

De Staatschen beweerden, dat zij op het oogenblik, dat de vrede geteekend werd, meester waren der drie landen, dat de koning er geen voet gronds meer bezat en zij ze dus krachtens artikel 3 van den Munsterschen vrede konden behouden (1). Hier dient evenwel opgemerkt te worden, dat, al hadden de Staatschen even voor het sluiten van den vrede en juist in het vooruitzicht van dien vrede, de ontmantelde drie hoofdsteden weer hals over kop ingenomen en de vestingwerken hersteld en herhaaldelijk ook het Maastrichtsch garnizoen op de dorpen doen logeeren, de Spaanschen van hunnen kant het fort Navagne in het land van Valkenburg nog bezaten, het fort Leuth, een leengoed van Valkenburg, benevens Rimburg in het land van Herzogenrade; dat de Spaansche ambtenaren ook herhaaldelijk excursies in de landen gedaan hadden en daarbij hunne officieren, de rechtbanken, hoewel met moeite, hadden weten staande te houden. Wij zien dus, dat de rechtsquestie, ondanks het betoog van den Prins van Oranje (Willem II), die met den raad van State in 1649 in de Staten Gen. beweerde, dat de landen van Overmaas aan de Staten behoorden en men niet

(1) AITZEMA, Zaken van Staat en Oorlogh III p. 286.

Digitized by Google

„disputabel moest maken 'tgeene klaer was", in werkelijkheid niet zoo klaar was.

Het voornaamste argument, dat de Spaanjaarden gebruikten, om hun recht op de drie landen van Overmaas te doen gelden, was juist datgene, waarop de Hollanders zich ten opzichte van dezelfde landen beroepen hadden, na de inneming van Limburg in 1632, en waarop zij zich nog steeds beriepen ten opzichte van de Meierij van Den Bosch. Reeds in de instructie door de Staten Gen. aan de Plenipotentiarissen voor den Munsterschen vrede, den 28 October 1645 gegeven, lezen wij onder art. VIII: „Ende diensvolgens wert wel ende terecht verstaan, dat de Meijerije van 's Hertogenbosch, als van dezelfde stadt dependerende, aen deze zijde behoort ende moet volgen" (1).

Zooals wij in ons vorig hoofdstuk zagen, was dit ook het geval geweest met Limburg, na 1632. Nu evenwel dit argument door de Spanjaarden, die Limburg, de hoofdstad der vier landen, bezaten, ten hunnen voordeele werd gebruikt, keerde de kaart om: de Staatschen wilden van deze redeneering niets meer weten, en trachtten door allerlei spitsvondigheden te weerleggen, wat zij vroeger, toen het hun te pas kwam, bij de inneming van de stad Limburg in 1632, als zeker hadden aangenomen. Zij trachtten namelijk te bewijzen, dat Limburg niet de hoofdstad was der vier landen, dat door de landen van Overmaas alleen Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade verstaan werd.

In ieder geval, wat er ook van zij, ondanks het uti possidetis van den Munsterschen vrede, bleef het recht op het bezit der landen van Overmaas nog altijd onbeslecht. Ook Aitzema bekent, dat de landen questieus bleven. Ondanks dit alles, stelde de Voorzitter der St Gen. in het laatst van Febr. 1648 voor, aan zijne Hoogheid den Prins van Oranje commissie te geven als Gouverneur en Kapitein-generaal over de drie landen, met een tractement van drie duizend gulden (2). Eerst hadden de afgevaardigden van de provincie Holland zich tegen dit voorstel verzet, maar in het begin van Maart legden zij er zich bij neer.

Beide partijen beperkten zich niet alleen tot een bloot theoretischen rechtstrijd, de feitelijkheden moesten spoedig volgen en

(1) Aitzema, Zaken van Staat en Oorlog, III, p. 510.
(2) Idem p. 246.

Digitized by Google

wel het eerst van den kant der Staatschen. Al waren nu deze landen ook questieus gebleven, dan hadden zich de Staatschen toch geen feitelijkheden mogen veroorloven, aangezien in artikel 3 van den vrede was opgenomen dat „in cas van dispute en controversie sal deselve gherenvoyeert worden aan de Chambre-mi-partie, omme aldaer te worden gedecideert." Deze „cas van dispute en controversie" bestond wel degelijk. Wat was er nu eenvoudiger dan, volgens de overeenkomst, terstond une chambre-mi-partie op te richten en haar de zaak te laten beslissen? Maar dat was 't niet, wat de Staatschen wilden.

Wij zullen zien, hoe zij steeds verkozen in troebel water te visschen. Zij achtten zich daarenboven genoegzaam overtuigd van hun recht op de drie landen en handelden er mede, alsof zij er de wettige souvereinen van waren.

Ook waren zij niet weinig verwonderd, dat de koning van Spanje nog na 1648 doorging met het heffen van de beden in de landen, die, naar zij meenden, hun toebehoorden, ofschoon in al die voorafgaande jaren, waarin de landen afwisselend in de handen of van deze of van gene partij geweest waren, steeds eene dubbele contributie, eene Staatsche en eene Spaansche, was geëischt (1). De Staatschen waren zelfs zoo verontwaardigd over dat uitschrijven van beden in „hunne" landen door de tegenpartij, dat de raad van State adviseerde, dat men met evenveel recht belastingen kon heffen in het Hertogdom Limburg, dat altijd buiten questie gebleven was en den koning toebehoorde. De raad was derhalve van meening, dat den ontvanger van Ylem behoorde gelast te worden contributie in het hertogdom Limburg op te eischen, zoolang, tot dat men van de andere zijde zou ophouden met het heffen van beden in de drie andere landen, alleen om te bewijzen „dat men de Souverainiteyt van deser zyde (2). daerover begeerde te mainteneren". Ondanks het protest van de provincie Holland werd hiertoe ook werkelijk besloten en Aitzema voegt er heel ernstig bij dat „dese dinghen daernae tot executie komende, hebben veel disputen veroorzaekt".

Hoe de Staatschen handelden met de geestelijke goederen in de „questieuse" landen, blijkt uit het plakkaat van 11 Juni 1649, waarmede de geestelijkheid werd verrast.

(1) Aitzema, Zaken van Staat en Oorlogh III, p. 279.
(2) nl. van de zijde der Staatschen.

Digitized by Google

Ten gevolge hiervan werd zekere Peit van den Blauwenstein belast met de ontvangst en het beheer der geestelijke goederen Hem moesten de origineele fundatiebrieven en verdere stukken, op straf van lijfsdwang, overgelegd worden; ook de pachters van zulke goederen, indien zij niet eene arbitraire straf wilden beloopen, waren verplicht hunne pachtverdragen te toonen en hunne gehuurde landerijen, tienden enz. op te geven (1).

De dorst naar kerkelijke inkomsten was zoo groot, dat deze Peit van den Blauwenstein zijne handen zelfs niet kon afhouden van goederen, die aan het kapittel van St. Servaas toebehoorden. Het gold namelijk de goederen en de inkomsten van de pastorie van Berg (bij Valkenburg). Op eene klacht van den Deken en van het kapittel van St. Servaas aan H. H. Mog. werd de Staatsche ontvanger in het ongelijk gesteld en hem werd bevolen, dat hij den bezitter zijne goederen zou laten genieten (2).

De opvolger van den ontvanger Blauwenstein, een zekere Adolf van Padtborch, ging nog verder en nam aanzienlijke renten en pachten in beslag, toebehoorende aan de huiskapel van het kasteel Hoensbroek (3).

Deze inkomsten werden grootendeels gebruikt, om de predikanten te bezoldigen. Den 9 Dec. 1648 hadden die der Duitsche en Waalsche gemeenten te Maastricht weer eene missive gezonden aan de St. Gen. met verzoek om in de drie hoofdplaatsen der Overmasche landen predikanten aan te stellen. „Waarop gedelibereert zijnde is goedgevonden ende verstaen, mitsdien te versoecken den raed van State, dat deselve willen adviseeren, waeruyt dat het tractement van de voornoemde drie op nieuws aan te stellen predicanten soude kunnen gevonden worden" (4).

In Maastricht was de verdrukking niet minder groot. Tien dagen na de afkondiging van den vrede van Munster (16 Juni) besloten de Staten Gen., dat alle abten, prelaten, papen, monniken en andere geestelijkheid uit Maastricht en het graafschap Vroenhof moesten vertrekken. Kloosters, kerken en kapellen werden van beelden en andere paapsche sieraden ontdaan en zouden gesloten blijven op

(1) SLANGHEN, Bijdragen enz., p. 147 en volg.
(2) Rijksarchief te Maastricht. Resol. van H. H. Mog. 1640—1664. Extracten 2de Dl.
(3) SLANGHEN, Het Markgraafschap Hoensbroek, p. 91.
(4) Rijksarchief Maastricht. Resolutie van HH. Mog. 1630—1664. Extracten 2de Dl.

Digitized by Google

straf van 1000 gulden (1). „Den 27 Juni hebben die Staten alle pastoors verdreven van de dorpen, die vroenhoffs zijn, ende hebben predicanten ofte ministers in plaetse gesteld" (2). Die dorpen waren Wilre, Montenaken en Heukelom, benevens een gedeelte van Maastricht zelf.

Sommige onzer hedendaagsche geschiedschrijvers (3) zijn gewoon dergelijke maatregelen te verontschuldigen met te zeggen, dat de geest des tijds daar de schuld van droeg en dat men overal zoo deed. Ons dunkt, dat, indien personen van dezelfde partij steen en been klagen over de gewelddadigheden hunner eigene partijgenooten, dit genoeg zegt: In een rapport van 35 artikelen, gezonden door de gewezen commissarissen-deciseurs van Maastricht, de heeren Bronckhorst en Bicker (4), aan de Staten Gen., gedagteekend den 26 Sept. 1648, zegt art. 19: „Ende sullen U Hoogm. gelieven expresselijkh te belasten aen alle officieren van de landen van Overmaeze, dat sij haer gesag ende authoriteijt niet verder extenderen, dan sij mogen te doen. Alsoo wij hebben bevonden persoonen, sonder forme van procedure, te worden opgehaelt, gearresteert ende weder ontslagen, selfs in gerechtsbanken van andere Heeren, dat oock de Ingesetene, onder andere Heerenbancken gehoorende, van de Officieren tot exactiën worden geprest, ende op eene pene, soo de Ingesetene niet weinig beswaerlijck valt" (5).

Wij verlaten de verscheurde landen van Overmaas voor een oogenblik om te zien, welk werk de heeren diplomaten intusschen van de geschillen maken. Wij treffen als bemiddelaar en vertegenwoordiger van wege de Spaansche regeering te Brussel den bekenden raadsheer Petrus Stockmans aan, en als gezant van den koning van Spanje bij de Republiek, sedert 1649, den heer Antoine Brun. Deze werd den 24 Juni in den Haag met de noodige eerbewijzen ontvangen (6).

De heer Stockmans beklaagde zich, dat de Staten verscheidene

---

(1) Groot Plakaatboek II p. 238.
(2) Kroniek van Maastricht (M. S.)
(3) SCRINGAR, Bijdrage tot de kennis van den regeeringsvorm van Maastricht, p. 117.
(4) De Bicker's waren eene machtige Amsterdamsche burgemeesters-familie.
(5) Algemeen Rijksarchief 's Gravenhage. Loketkas 42.
(6) AITZEMA III p. 311. Betrekkelijk den geloofsbrief, dien de gezant van zijn meester ontving, zie Aitzema III p. 409.

Digitized by Google

Brabantsche geestelijken, wonende op het gebied van Zijne Majesteit, beroofd hadden van hunne tienden en andere goederen, gelegen in de Meierij van Den Bosch — dat zij het gebied der Meierij te ver uitstrekten — dat zij dorpen, tot het kwartier van Antwerpen behoorende, bij het markgraafschap van Bergen-op-Zoom zochten te voegen — dat de Staatsche ambtenaren in die oorden veel geweld pleegden, zich alles toeeigenden, wat zij konden machtig worden en de geestelijkheid met meer strengheid behandelden, dan in de Republiek zelf (1).

Stockmans voegde er bij, dat dit geenszins strekte om de ruiling van het overkwartier van Gelderland te bevorderen, vooral omdat de Staten in de landen van Overmaas handelden, alsof zij hunne eigene rechters waren, in plaats van de uitspraak der Chambre-mi-partie af te wachten (2).

Op al deze klachten en op een brief van den aartshertog Leopold over hetzelfde onderwerp, antwoordden de Staten Gen. „dat sy in alle 't geene voorsz. is wel ende te rechte waren bevoecht, sonder dat syn Hoogheyt (= aartshertog Leopold) ofte yemant anders ter werelt haer dienaengaende met recht ofte fundament soude konnen verdencken, ende en konden syne Hoogheyt niet verbergen, dat de constitutie ende gelegenheyt van desen staet ende den dienst van deselve niet kon lyden dat daer inne eenighe de allerminste verandering ofte alteratie werde gedaen ofte gebracht" (3).

Dit gold evenwel grootendeels de Meierij en de andere Brabantsche generaliteitslanden. In Overmaas schoten de Staatschen echter dikwijls in hunne maatregelen te kort. Zij hadden er „tot maintien van 's lands souvereiniteyt" in de drie hoofdplaatsen alsmede in de gewone banken van justitie de kerken voor de Hervormden toegankelijk gesteld, zij hadden talrijke orders aan hunne officieren gegeven, en verschillende plakkaten doen uitvoeren „na ghelegenhijt van den tijdt ende saeken aldaar voorghevallen" en toch moet Aitzema, zichtbaar geërgerd, bekennen, dat alles van

(1) Conf. K. van Hoogstraten, Proeven eener Chambre-my-partie; Wagenaar, Vaderlandsche historie, Dl. XII, p. 25 en volg.; Wicquefort, Histoire des prov. unies, Livre II, p. 107 en 108. Ed. van 1719, en Aitzema, Zaken van Staat en Oorlogh III, p. 344.

(2) Zie Wagenaar, ibid. Over de zending van Stockmans, zie Britz, Mémoire sur l'ancien droit Belgique, p. 200, (Tome XX des Mémoires couronnés de l'acad. roy. des sc. de Belg.)

(3) Aitzema III, p. 315 365.

Digitized by Google

„satanisch effect ende uytslach" misslag was geweest, indien men zich had voorgesteld, dat de officieren van den koning „opiniastreerden" in hunnen eed en hunne ambten in weerwil van alle dreigementen, bleven vervullen. Zij bleven zich steeds beroepen op den inhoud van het vredestractaat, volgens hetwelk alles moest blijven zooals het was, totdat de Chambre-mi-partie zou hebben beslist. Aan deze zouden allerlei geschillen over Godsdienst, Landsbeden, Domeinen en Leenen en „voorts wat de Hoogheijt ende Souvereijniteijt van de Landen eenighsints was concernerende" moeten onderworpen worden. De Spaansche partij hield zich zoo goed staande in Overmaas, zonder zich te storen aan alle Hollandsche plakkaten en bedreigingen, dat de raad van State „aengemerckt dese extremiteyt ende incompatibiliteyt van Proceduyren van wederzijst officieren, naer ghehoudene communicatie met syne Hoogheyt, haer devoyr hadde geacht HH. Mog. voor te stellen, of deselve niet en souden goet vinden te dencken op eenigh ander middel, om de Souverainiteyt van de voors. 3 Landen van Overmaas in seeckerheyt te brengen (1).

Ook de gezant van Spanje bij de Staten Generaal, de heer Antoine Brun, liet niet na om evenals Stockmans zich te beklagen over de groote aanmatiging der Staten in de landen van Overmaas. In een schrijven van 2 Aug. 1649 zegt hij, dat hij zich waarschijnlijk naar Frankrijk zal moeten begeven, om tegenwoordig te zijn bij het vredesverdrag tusschen de Fransche en Spaansche kroon misschien eenigen tijd afwezig zal blijven.

Het is met het oog hierop, dat hij H.H. Mog. nogmaals antwoord vraagt op het vertoog, dat hij den 13 Juli van dit jaar tot hen gericht heeft betreffende verschillende punten, waarin de Staten tegen den vrede gehandeld hadden en waarin tot nog toe niet de minste verbetering gebracht was. „Et cependant" zoo zegt de gezant, „la confusion et les plaintes croissent touiours de plus en plus pour la continuation des voyes de fait et spoliation, dont l'on use contre les anciens possesseurs, que l'on prive non seulement du revenu de leurs fonds, mais encore de leurs biens mobiliaires, comme il a été pratiqué depuis peu à l'endroit des religieux du couvent de Huybergen." Dit had plaats gehad op het

(1) AITZEMA, Zaken van Staet en Oorlogh, III, p. 353.

Digitized by Google

grondgebied van den koning van Spanje. Al was er nu oneenigheid over de grenslinie, dan was het toch niet geoorloofd, zoo zegt de gezant, met zulke ruwe maatregelen te werk te gaan, maar wel door deputaties van beide kanten, zooals iedereen in dit geval zou handelen, en zooals het overigens in den vrede van Munster is voorgeschreven. Hij hoopt, dat zulke proceduren, in strijd met de eer van de Republiek, zullen ophouden, daden, „contraires non seulement audit traité de Paix, mais à toute sorte de droits, qui ne permettent pas, que l'on oste mesmé d'abord les aliments à des anciens possessurs et de bonne foy, ny que les parties se fassent justice d'elles mesme et beaucoup moins qu'un souverain exerce aucun acte de iurisdiction à l'endroit d'un autre" (1).

Na het vertrek van den Heer Antoine Brun kwam de raadsheer Straetmans, gedeputeerde van den aartshertog Léopold, in December van dit jaar 1649, weer met nieuwe klachten voor den dag.

Wij zullen ons hier beperken tot degene, die uitsluitend betrekking hebben op de landen van Overmaas. Hij drong nogmaals ernstig aan op de oprichting van de Chambre-mi-partie „om aldaer alle quaestiën over de non-executie van het tractaet, alsook de contraventiën van dien 't examineren ende daer op te disponeren ende uyt te spreecken" (2). Dit was, zeide hij, in overeenkomst met den vrede van Munster en wel bijzonderlijk met het 21ste artikel van den vrede.

H. H. Mog. trachtten echter steeds de oprichting der tweeledige Kamer, zooals ze Wagenaar noemt, te vertragen. Zij wilden liever de punten, waar men oneens over was, langs diplomatischen weg met den gezant afmaken Dit kwam hun waarschijnlijk voordeeliger voor, aangezien de Staatsche diplomatie in dezen tijd zeer bekwaam was en de Spaansche niet tegen haar was opgewassen.

Ofschoon de Spaansche gezant, Antoine Brun, doorging voor „een homme subtil et sage, courtois et éloquent" (3), moeten wij toch in aanmerking nemen, dat hij vroeger procureur-generaal bij een provinciaal gerechtshof geweest zijnde, als vreemdeling moeielijk

---

(1) Algemeen Rijksarchief te Brussel. — Spaansche Secretarie, Liasse 214. „Mémoire présenté par Mr l'Ambassadeur d'Espagne aux Etats Génér. à la Haye touchant son départ pour Bruxelles aux traités de Paix, et le couvent de Huybergen. (2 Aug. 1649).

(2) AITZEMA, Zaken van Staat en Oorlogh III, p. 353.

(3) Uit eene schets van den zweedschen commissaris Appelbom, omstreeks 1650 geschreven (VREEDE, Inleiding tot de geschiedenis der Nederl. diplomatie, Dl. II, p. 136).

Digitized by Google

de ware bedoelingen van het Hof van Madrid kon weten en er evenmin het volle vertrouwen van kon genieten (1). Ook zullen wij naderhand zien, dat hij door een Spanjaard werd opgevolgd.

De Staatsche diplomaten en gezanten, al hadden zij in dezen tijd niet zooveel gewicht meer in de Europeesche weegschaal te leggen, waren „als Balancemaekers van de conquesten en glorie van alle Princen en Koningen" gevreesd en ontzien (2).

In ieder geval zijn de Hollanders steeds tegen de oprichting der Chambre-mi-partie geweest, terwijl de Spaanschen er op aandrongen. Stockmans zegt met betrekking hierop aan de Staten Gen. „dat alzoo de voltreckinghe van dezelve Chambre nu was dependerende van H. H. Mog. hij niet redelijck vondt, dezelve dilayeerende, ondertusschen in alles zijn zelven te rechten bij feytelijcke aenslaginghe van hetgene dagelijcx voorviel" (3); dat bijv. in de drie kwartieren van Overmaas, de Staten verschillende resoluties hadden genomen, vol allerlei nieuwigheden; — dit was in strijd, zeide hij, met het derde artikel van den vrede, — dat daarenboven het recht van bezit van Zijne Majesteit op de landen van Overmaas „in 't gesichte van de geheele werelt' tot nog toe was blijven doorgaan, en dat gedurende den vrede door feitelijkheden niet mag veranderd worden wat van te voren bestond.

Hij dringt er derhalve op aan, dat de toestand in die landen worde gelaten, zooals hij er was, en dat de geschillen, die hierover gerezen zijn aan de tweeledige kamer worden overgelaten. Daar hij evenwel voorziet, dat het nog wel een tijdje kan aanloopen vooraleer die kamer wordt opgericht — zooals werkelijk is gebeurd — zoo stelt hij voor te beramen „eenighe provisionele middelen tot conservatie van dezelve landen, sonder prejuditie van de gerechtigheyt, ten wederzeyden gepretenteert," en dit vooral met het oog op de „verdruckinghe der arme ondersaten" (4).

De heer Stokmans schijnt niet veel voldoening gehad te hebben van zijne klachten, want in Januari van het volgend jaar verliet hij reeds de Republiek „genoeg met miscontentement" (5).

De onrust in de landen van Overmaas ging intusschen nog altijd

(1) Wicquefort, L.ambassadeur et ses fonctions, II, p. 4.
(2) Brieven van de Wit, IV 848: Brief van Johan Boreel uit Engeland, 7 Sept. 1668.
(3) *Aitzema*, Zaken van Staat en Oorlogh III p. 353.
(4) Id. p. 354.
(5) Id. p. 379.

Digitized by Google

voort. Retorsies en contre-retorsies volgden de eene op de andere. Hier dient evenwel gezegd te worden, dat wat deze buitensporigheden betreft, de provincie Holland zich steeds zeer moderaat betoonde. Wij moeten de oorzaak hiervan zoeken in de Hollandsche politiek van dien tijd. Van alle provinciën had Holland den grootsten afkeer van den oorlog; zij had er overigens ook de grootste lasten van te dragen. Zij was zeer ijverzuchtig op de voortdurende overwinningen van Frankrijk, waar zij meer voor beducht was, dan voor het verwijderde Spanje (1).

Klachten, zooals hierboven vermeld, kwamen evenwel niet alleen van Spaanschen kant, ook de Staatschen hadden verschillende beschuldigingen tegen de andere partij in te brengen. Zij klaagden dat Spanje tollen op de Maas hief en het daardoor den koophandel belemmerde, in strijd met art. 12 van den Vrede.

Hier dient met lof vermeld te worden, dat de Republiek in het algemeen meer bezorgd was voor de vrijheid van den handel dan Spanje, dat in al die tollen, licenten en andere belemmeringen eene rijke bron van inkomsten zag. „Bij resolutie van 31 Mei werden de ingezetenen der stad Maastricht, mitsgaders alle andere met dezelve trafiquerende ontlast van de betaling van licenten van goederen, waren en koopmanschappen, die uit de naburige en andere landen binnen Maastricht werden gebracht en opgelegd, mits zij van daar weer naar andere neutrale steden en plaatsen gevoerd werden" (2).

Kort daarop werd niettemin in Maastricht weer zeker veilgeld geheven en in Overmaas het licentgeld, uit hoofde van den Engelschen oorlog, waardoor de handel weer werd gestremd (3). Den 4 Dec. 1694 verzoeken de Hoogschouten, Burgemeester, Schepenen en raad der stad Maastricht HH. Mog. om zoo spoedig mogelijk te willen disponeren op de afschaffing der Licenten, die van wegen dezen staat in de Landen van Overmaas worden geheven en gevorderd van alle uit- en doorgaande goederen en koopmanschappen, zelfs op het eigen gewas van een ieder. Hierop gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan, dat copie van

---

(1) WICQUEFORT, l'Ambassadeur et ses fonctions, L. II Section XII. Des Traités de Munster et d'Osnabrück, 2e Partie p. 329.

(2) PELERIN, Beschrijving van het Staat-land van Overmaas p. 39.

(3) Groot Plakaatboek, Dl. I, p. 234 v.

Digitized by Google

voornoemde missive gezonden zou worden aan het College der admiraliteit te Rotterdam, met verzoek om binnen acht dagen na ontvangst hierover hun advies te willen geven (1). Het is slechts na de oplossing der twistvragen over de verdeeling der drie Landen, dat de Staten Gen. hunne aandacht voor goed vestigden op den kwijnenden toestand van het handelsverkeer in deze streken (2).

De grootste grief, die de Staten hadden was het aanrukken van de benden van den hertog van Lotharingen en het bezetten en plunderen van eenige grensplaatsen, die evenwel Duitsch of Luiksch waren. Toen schreeuwden de Staten luid over miskenning van den vrede, over verdrukking van het land, over het rooven en branden der vijandelijke troepen (3). De Lotharingers stonden onder aanvoering van den Prins van Salm. Aartshertog Leopold zond naar HH. Mog. een zekeren Rousselot de Herival, zijn raadsheer, om uitlegging te geven. Deze beweerde, dat de Hertog de Staten geenszins zocht schade te doen, maar dat hij slechts zijne troepen wilde logeeren in plaatsen, die van het Duitsche Rijk waren (4).

Ook de Spaansche gezant had het over deze zaak, die de Staten zeer hoog hadden opgenomen, sterk te verantwoorden. In een schrijven aan H. H. Mog. van 18 Dec. 1649 „pour les ascurer que les Lorrains ne feront aucun dommage aux terres de cet Estat (Republiek) et demander des députés pour conférer sur ce subject" zegt hij den 15 van deze maand vernomen te hebben, dat de Lotharingers de grenzen der republiek naderden, om er te komen logeeren. Hij had toen terstond geschreven aan den Hertog van Lotharingen en den graaf de Peneranda, om te verhinderen, dat deze legerbenden iets zouden doen „qui put tant soit peu donner de mécontentement ny outrage à LL. Seigneuries" (5). Uit deze missive blijkt verder dat deze Lotharingers niet meer als Spaansche troepen konden beschouwd worden, aangezien zij zich sedert den laatsten veldtocht heelemaal van 's konings troepen hadden afgescheiden (6).

Den 24 Dec. van ditzelfde jaar vinden wij weer een schrijven

---

(1) Rijksarchief te Maastricht. Resoluties. — Extracten.
(2) Zie hierover Luzac, De landen van Overmaas, p. 117 en 118.
(3) Jos. Habets, Geschiedenis van het bisdom Roermond, II p. 181.
(4) Aitzema, Zaken van Staat en Oorlogh. III p. 390.
(5) nl. H. H. Mog. de Staten Generaal.
(6) Koninklijk Archief te Brussel. Spaansche Secretarie. Liasse 223.

Digitized by Google

van den gezant over hetzelfde punt. De Lotharingers waren tot grooten schrik en ergernis der Staten in het land van Ravenstein gevallen. De gezant beweerde evenals vroeger, dat de plunderingen en gewelddadigheden der Lotharingers niet op rekening van den koning moesten gebracht worden, aangezien het zijne troepen niet waren en zij overigens slechts vertoefden op Duitsch en Luiksch grondgebied. Indien zij aan de Staatsche inwoners schade hadden gedaan, was hij bereid dien te vergoeden Wij zullen zien, hoe de Lotharingers later in Overmaas aankomen en er niet weinig verwarring en schrik veroorzaken (1).

Laten wij, voor dat wij ons Hoofdstuk eindigen, nog een blik werpen op den administratieven toestand van de questieuse landen. In het land van Valkenburg ontmoeten wij op dit tijdstip een geschil over het recht van de beschrijving der Staten.

Wij moeten niet vergeten, dat er, om zoo te zeggen, in ieder land twee besturen waren, twee soorten van ambtenaren, Spaansche en Staatsche.

HH. Mog. hadden in het land van Valkenburg de volgende hoofdofficieren: de baron van Gent, stadhouder en voogd; Hans Willem van Till, drossaard; de licenciaat Johan Pesters, luitenant-stadhouder en voogd; Rutger van Ylem, ontvanger, Martijn de Quaede, griffier.

Van Spaanschen kant waren het: de graaf van Grobbendonk, baron van Wezemael, opvolger van den graaf van Wilz, als gouverneur en kapitein-generaal van Overmaas; de baron van Hoensbroek-Geul, stadhouder en voogd; Wolter van Meer, luitenant-drossaard, tevens belast, sedert het ontslag van Peter Boviers, met den post van ontvanger; Lambert Soons, griffier (2).

De landen van Overmaas hadden onder de regeering van de vorsten uit het Bourgondische en Oostenrijksche huis steeds een bijzonderen gouverneur gehad. De Spanjaarden hebben steeds dit ambt in stand gehouden. Ook de Staten Gen. schijnen het oorspronkelijk te hebben willen behouden, want kort na de eerste verovering dezer landen in 1632 gaven zij last tot het ophalen van eene gewone bede van 72000 gld. en eene buitengewone van 30000

(1) Idem Liasse 214.
(2) Publications de la Soc. Archéolog. du Limbourg, XV p. 487.

Digitized by Google

gld., de hoofdoffieieren „bebbende alsnoch de provisionele administratie" en „bij manquement van een gouverneur" (1).

De gouverneur — de Spaansche en de Hollandsche, ieder in zijn gebied — stond aan het hoofd van het bestuur. Hij beschreef de algemeene Staten en had het bewind van elk land in 't bijzonder (2).

Den 23 April 1633 werd prins Frederik Hendrik benoemd tot gouverneur-generaal der landen van Overmaas. Eenige maanden later werd hij aangeschreven, om order te stellen op het bijeenroepen der landsstaten (3).

Onmiddelijk na de inneming van Valkenburg, stelden de Hollanders een stadhouder der leenen aan in den persoon van Hans Willem van Till, kapitein in het Staatsch leger. Een jaar later kreeg hij ook nog den titel van Drossaard. Als zoodanig moest hij Frederik de Randenraedt, luitenant-drossaard van Valkenburg, vervangen, die de Spaansche zaak al te zeer was toegedaan.

Van Till, ofschoon op dat oogenblik stadhouder, beweerde, dat alleen den Prins van Oranje, als gouverneur en kapitein-generaal dezer landen, het recht toekwam, om de Valkenburgsche stenden bijeen te roepen, en niet den stadhouder der leenen (4).

Van Till mocht van zijn stadhouderschap niet lang genot hebben, want de heer van Geul, Conrad-Ulrich van Hoensbroek, kwam tegen hem in verzet. Deze had dit ambt „cum titulo oneroso" steeds erfelijk bezeten. De Staten Gen. zagen het onrecht, den heer van Geul aangedaan, in, kwamen in Juli 1633 op hun besluit terug, en beloofden hem het pandschap gedurende zijn leven te laten genieten (5). De belofte werd evenwel niet gehouden. Pelerin zegt, dat hem reeds in 1647 was aangeschreven, om zich met de waarneming van zijn ambt niet meer te bemoeien (6). Wij vinden hem nochtans in 1649 nog in Staatschen dienst. Dat jaar hadden de Staten gen. echter het voornemen opgevat om — in weerwil van hunne belofte — zijne goederen aan te slaan en hem uit zijne betrekking van voogd en stadhouder te zetten. Hij heeft zich, zooals wij zullen zien, nog langen tijd hiertegen verzet, maar te vergeefs (7).

(1) Resolutie van de St. Gen. 29 Jan. 1633.
(2) SCHLANGEN, Het Markgraafschap Hoensbroek, p. 228.
(3) Resolutie der Stat. Gen., 11 Oct. 1633.
(4) Publicat. de la Soc. d'Archéol. du Limbourg, XV, p. 404.
(5) Idem p. 480.
(6) Annales de la Soc. de Maestricht, 1. p. 61.
(7) Jos. HABETS, De leenen van Valkenburg p. 71.

Digitized by Google

De Valkenburgsche landdagen werden uitgeschreven door de Hoofdofficieren en de vergaderingen werden onder hun voorzitterschap gehouden.

Over dit recht van convocatie en van voorzitterschap was er een geschil ontstaan tusschen den Baron van Gent, den nieuwbakken stadhouder en voogd, ter vervanging van Ulrich van Hoensbroek, en den Drossaard van Till (1). Het was niet de eerste keer, dat van Till zich had willen meester maken van een recht, dat hem niet toekwam (2). Dit geschil nu tusschen deze twee Staatsche ambtenaren werd bij de H. H. Mog. aangebracht, die den 21 Febr. 1649 lieten weten, dat van Till mag „continueren in de convocatie ende beschrijvinghe van de Staten ende Leden van het landt van Daelhem", een recht, dat hem, naar het schijnt, ook betwist werd, ofschoon het hem als drossaard van het land van Dalhem ten volle toekwam. Immers in de landen van Dalhem en Herzogenrade was maar één Hoofdofficier, de Drost. Hij vereenigde in zijn persoon zoowel het civiele als het crimineele, beschreef de stenden en presideerde hunne vergaderingen (3).

In datzelfde schrijven van de Stat. Gener. vorderen H.H. Mog. van de heeren van Till en van Gent, om schriftelijk „verbael in te brengen en te rescriberen binnen den tijd van 3 weecken" (4).

Het toen ingestuurde „verbael" van den heer van Till „raekende differentiale pointen wegens de convocatie van de Staten van den landen van Overmaes" begint met te zeggen, dat de stadhouder der leenen (van Gent) zich verzet heeft tegen het recht van convocatie der landstaten, dat van Till als drossaard van het land meent te hebben.

Van Till zegt verder, dat de qualiteit van stadhouder en voogd slechts het recht geeft, om „op voorige nominatie" schepenen aan te stellen; dat het stadhouderschap der leenen per se en sui natura niets meer noch iets anders in zich heeft, dan kennis te nemen van het behoorlijk verheffen der leenen; dat het voogdambt niet veel meer is dan een schoutambt en slechts het recht geeft sche-

---

(1) PELERIN, Beschrijving van het Staatsland van Overmaas p. 54.

(2) Zie hierover SLANGHEN'S Bijdragen III p. 106 en volg. en SLANGHEN: Markgraafschap Hoensbroek p. 228.

(3) JANEÇON, De Republiek der Ver. Nederl. Dl. III p. 429–430 en LUZAC, De landen van Overmaas p. 105,

(4) Algemeen Rijksarchief, 's Gravenhage. — Loketkas 34.

Digitized by Google

penen aan te stellen. Maar het drossaardambt „is van allen ouden tijden, ende in alle landen, steden en graefschappen, baronniën en heerlichheden een ambt representerende den souverain, ofte wel den opperheer van de plaetse, daerover den drossaerd is gesteld." Wie kan nu, zegt van Till, beter en waardiger den souverein of opperheer vertegenwoordigen, dan degene, die op die plaats na hem de eerste is, namelijk hij zelf, van Till (1)?

Onze brave drost is evenwel ver van de waarheid in zijn betoog. De voogd is de eerste officier van het land van Valkenburg. Ingevolge zijne commissie is hij in het algemeen gehouden de rechten, hoogheden en domeinen van den Souverein binnen Valkenburg te bewaren, leenmannen, schepenen en andere rechters te manen, en ieder, die het van hem begeert, in zaken te zijner kennis behoorende, goed recht en justitie te doen. (2) Hij was de vertegenwoordiger van den heer des Lands in de gerechten der vier hoofdbanken en beval er de schepenen recht te spreken en zorgde voor de uitvoering der vonnissen (3).

De tweede hoofd-officier in het land van Valkenburg is de Drossaard. Hij is de crimineele officier in de banken en dorpen, die geene particuliere heerlijkheden zijn, en in die hoedanigheid heeft hij de vervolging van alle misdaden en vergrijpen, die tot de crimineele justitie behooren.

De Drossaard heeft niets te zeggen over de particuliere politie en de finantieele huishouding der banken. In zijne commissie is hem in het algemeen aanbevolen de conservatie der rechten, hoogheid en heerlijkheid van den Souverein (4). Hij stond ook in betrekking tot het leenhof. Hij was ambtshalve verplicht, om gelijk de stadhouder, de nalatige leenverheffers te vervolgen en tot verheffing te dwingen (5).

Pelerin zegt, dat de drost met den voogd 's Landsstaten bijeenroept en de heer Luzac in zijne „Landen van Overmaas", zegt het hem na (6). Dit was nu wel het geval in het Staatsche land

---

(1) Algemeen Rijksarchief 's Gravenhage. — Loketkas 34.

(2) PELERIN, Beschrijving van het Staatsland van Overmaas p. 59. Adriaan Pelerin is de laatste luitenant-voogd van Valkenburg geweest (1775—1794).

(3) JOS. HABETS, Geschiedenis van het Leenhof en de leenen van Valkenburg p. 51.

(4) PELERIN, Beschrijving van het Staatsland van Overmaas, p. 61.

(5) JOS. HABETS, Geschiedenis van het leenhof en de leenen van Valkenburg, p. 39.

(6) PELERIN, Beschrijv. enz., p. 61, en LUZAC. Gesch. enz., p. 105

Digitized by Google

van Valkenburg en dat nog slechts ten gevolge van eene overeenkomst, door de kuiperijen van van Till tot stand gekomen. In de andere landen, waar de Drost de eenige hoofdofficier was, bestond dit ook; maar de Spaansche drost had nooit die bevoegdheid gehad. In het land van Valkenburg geschiedde de beschrijving door tusschenkomst van den stadhouder en voogd, die het recht beweerde te hebben de Staten van dit land, zonder iemands voorkennis, te kunnen beschrijven, wanneer en zoo dikwijls als de omstandigheden het vorderden (1).

Tot staving onzer woorden vonden wij eene missive van de commissarissen der ridderschap van Valkenburg, Adriaan, baron van Hoensbroek, en Steffen van Eynatten, door dezen en door den griffier Soons onderteekend en gericht aan de H. Mog. H. Staten Gen. (1649). Hierin staat „dat de drossarten dezes lants, noyt noch immermeer voor desen macht ofte authoriteyt hebben gehadt, beschrevingen oft ordonnantiën van ridderschap des voors. lants te plegen, veel min dat sij in die qualiteyt hebben vermogen eenige repartitiën oft omslagen van bede, contributiën ofte andersints over den voors. lande te doen oft bij te woonen" (2).

Ook in eene memorie van 1634 van graaf Ulrich van Hoensbroek-Geul, stadhouder, die zich ook dat recht betwist zag, eerst door van Till en later door de heeren Walraf van Schellart en Stephen van Eynatten vinden wij hieromtrent: „In het land van Valkenburch hebben die Raedsheeren ofte Gouverneurs geschreven aen den Stadhouder der leenen ende voogd, om te beschrijven die ridderschop ende banken, maekende den staet des lants Valkenborch. — Tot Daelhem en 's Hertogenrade hebben sij geschreven gehadt, om die beschryvinghe te doen aen de Drossaerts der voorschreven landen, diewelcke alsdan beschreven hebben die geestelycke, ridderschappe ende bancken, maekende den Staet dezer twee landen" (3).

Dat de convocatie van 's landsstaten naar oude gewoonte moest geschieden door den Stadhouder, bij uitsluiting van anderen, blijkt ook nog uit de omstandigheid, dat de stadhouders het altijd zoo gedaan hebben, zooals overigens Ulrich van Hoensbroek aan de

(1) SLANGHEN, Het Markgraafschap Hoensbroek, p. 228.
(2) Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage. — Loketkas 34.
(3) Publications de la Soc. d'Archéol. du Limb. XV, p. 413—315.

Digitized by Google

Staten schrijft; verder hieruit, dat Ulrich van Hoensbroek dat ambt bezit bij titel van pandschap, gedurende zijn geheel leven, zonder dat het pand mocht gelost worden (1).

De verbalen van de heeren van Till en van Gent, berustende in het Rijksarchief te 's Gravenhage, zijn niet zonder belang. Eene resolutie van 14 Juni 1649 geeft te kennen, dat de stukken van de beide heeren in handen zijn gesteld van de HH. Linteloo, Loo en anderen „om te visiteren, ende daervan rapport te doen" (2). De Staten Gen. hadden wel den 11 Juni van dit jaar reeds een besluit genomen ten gunste van den baron van Gent, doch dit had slechts betrekking op de repartities en omslagen der beden. (Zie Bijlage n° 1.)

De twist over het recht van convocatie bleef nog langen tijd duren, totdat eindelijk tusschen den stadhouder en den drossaard een vergelijk tot stand kwam, dat in October 1655 door de Staten der Vereenigde Provinciën werd goedgekeurd. Volgens deze overeenkomst moest de gewone en ook de buitengewone beschrijving uitgevaardigd en geteekend worden door den Stadhouder en den Drossaard met dien verstande, dat deze het laatst, gene het eerst teekende. In dezelfde orde namen zij ook zitting in de vergadering. Ook zouden beide Hoofdofficieren elkander de te behandelen punten mededeelen en geen hunner zou een lid van den Staat, hetzij ridderschap, hetzij hoofdbanken beschrijven, zonder de inwilliging van den andere.

Na den dood van den Baron van Gent werd Jonker Hans van Till met het drossaard- en stadhoudersambt tegelijk bekleed, zoodat hij toen de Landsstaten alleen kon beschrijven, een recht dat ook voor zijne opvolgers is blijven doorgaan (3).

---

1. Idem.

2. Algemeen Rijksarchief, 's Gravenhage. — Loketkas 34.

3. PELERIN, Geschiedenis van het Staatsland van Overmaas p. 39. Voor de overeenkomst tusschen den Heer baron van Gent, stadhouder der leenen en voogd, en den heer Hans, Willem van Till, Drossaard, zie PELERIN. Bijlage n° 6; zie ook SLANGHEN, Het Marktgraafschap Hoensbroek p. 228.

Digitized by Google

HOOFDSTUK III.

1650.

Zooals wij in ons vorig Hoofdstuk zagen, werden sedert 1648 van den kant van Spanje de klachten over overtredingen van den vrede van Munster hoe langer hoe dringender en menigvuldiger.

Den 13 Jan. 1650 bevond zich de Spaansche gezant Antoine Brun weer in de vergadering der Staten Generaal. Hij had het ditmaal over vier punten van overtreding. Het eerste betrof het gevangen nemen van geestelijken, die de grenzen over wilden bij Sas van Gent Dit was tegen het 2de art. van den vrede van Munster.

Het tweede punt betrof de landen van Overmaas. Daar waren de feitelijkheden eerder toe- dan afgenomen door toedoen der officieren van HH. Mog.; vroegere eigenaars hadden hunne bezittingen verloren, het onderhoud der gevangenen was buitengewoon hoog geschat, zaken, die aan de tweeledige Kamer hadden moeten onderworpen worden, waren door de Staatsche officieren afgedaan zonder kennis van zaken; retorsies waren uitgevoerd geworden niet alleen in de drie landen van Overmaas, maar ook in het hertogdom Limburg, dat zonder twijfel aan den koning behoorde. Wat overigens die drie landen betreft, „ils ne sont pas compris entre les places et lieux dont ce Haut et puissant Etat (Republiek) doit demeurer saisi et iouir effectivemeut, mais au contraire sont-ils exclus et séparés de telles possessions en termes bien clairs et spécifiques" (1).

(1) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. Liasse 228.

Digitized by Google

Het derde punt handelt over de chambre-mi-partie, wier oprichting het 21ste art. van den vrede van Munster breedvoerig beschrijft. De gezant verwijt de Staten Gen. hun voortdurend uitstellen en zegt, dat men juist hiermede had moeten beginnen „pour le bien et le soulagement de toutes parties".

Op de vierde plaats spreekt de gezant over eene miskenning van art. 43 van den vrede. Hierin was namelijk bepaald, dat de kerkelijke goederen, gelegen in de Republiek, maar afhangende van kerken, beneficies of colleges, gelegen op het grondgebied van den koning, zouden teruggegeven worden. Dit artikel was niet alleen voor de Staten Gen. eene doode letter gebleven, maar er waren veel daden gepleegd regelrecht in strijd met dit artikel, zooals bijv. ten opzichte van tienden, behoorende aan de Hooge school van Leuven, aan de abdij van Tongerloo en andere (1).

De Staten antwoordden op hunne beurt hierop met klachten tegen de Spaansche regeering. Het onderscheid was gewoonlijk, dat de Hollanders of niet of zeer laat antwoord gaven op de vertoogen van den Spaanschen gezant en meestal toch hun gang gingen, alsof er niets gebeurd was.

Van den anderen kant zien wij de Spaanschen zich beijveren, om zooveel mogelijk elken steen des aanstoots uit den weg te ruimen. Zoo hadden H. H. Mog. zich bij den gezant beklaagd, dat zekere baron van Böhmer, slotheer van Rimburg, in het land van Herzogenrade, met zijne troepen aanmerkelijke schade aanrichtte in de naburige bosschen. In eene memorie van den gezant aan de Staten Gen. van 21 Maart 1650, zien wij dat de gezant hierin door den aartshertog Leopold heeft laten voorzien, en hij ook zelf hierover aan von Böhmer geschreven had (2).

Ook hadden H. H. Mog. van hem gevorderd, dat hij behoorde te zorgen voor de teruggave van de goederen of van de waarde daarvan aan Henry Clungers, een staatsch onderdaan, die door de Lotharingers was beroofd geworden. De gezant antwoordt, dat ook hierin voldaan is geworden. Verder zegt de gezant van de Staten een ontwerp voor de instelling van de chambre-my-partie

---

(1) Koninklijk Archief te Brussel—Spaansche secretarie Leasse 220.

(2) Wij vonden werkelijk een order door Leopold Willem Aartshertog van Oostenrijk, gouverneur der Nederlanden, aan baron de Böhmers, om de bosschen niet meer te plunderen, gedagteekend 11 Maart 1650 (Koninkl. Archief te Brussel—Spaansche secretarie Liasse 202).

Digitized by Google

ontvangen te hebben. Hij keurt dit ontwerp in hoofdzaak goed, hij zou nochtans enkele wijzigingen van mindere beteekenis willen aangebracht zien. Hij hoopt evenwel, dat dit de oprichting niet zal vertragen (1).

Wij vinden onder de contraventiën van de Spaanschen tegen den vrede ook het verzoek tot afschaffing van den tol te Navagne, aan de Maas. Dit was, zeiden de Staten, tegen den duidelijken tekst van het 9de en 12de artikel van den Vrede „dicterende, dat den koning van Spangien, noch Haer H. Mog. buyten haer respectieve Limiten ghein lasten te Landen ofte Water mochten opstellen noch ontfangen" (2).

Intusschen was men in de drie questieuze landen nog steeds met feitelijkheden doorgegaan. Beide partijen trachtten hun recht op het bezit dier landen staande te houden, hetzij door bezettingen, inkwartieringen of executies, hetzij door plakkaten. Zoo verscheen er den 23 Maart 1650 een plakkaat van de Spaansche regeering „ordonneerende en bevelende bij dezen de Leenen binnen veertien daghen, naer de publicatie dezer, te komen verheffen, metter ydeler handt, ten respecte van Leenen daer van vooralsnoch geen verheffek en ronde verschenen zijn, ende met gevulde handt, ten respecte van Leenen daervan de verheffer souden moghen verschenen zijn, ende dienvolgende betalende de rechten daertoe staende, op pene van die selve hunne Leenen ipso facto te verbeuren" (3).

Dit betrof, zooals wij in ons vorig Hoofdstuk zagen, de leenen, wier verhefling beide partijen elkander betwistten. Over de buitengewone lasten, die de Staten Generaal terstond na den vrede van Munster hadden geheven en steeds bleven verhoogen, zegt hetzelfde plakkaat, dat het verboden is „aan alle onse ondersaeten ende innegezetenen der voorsz onze drije landen, van wat staet, conditie ofte qualiteyt dieselve oock souden moghen wesen, soodanighe onbehooalycke impositiën ende omstellinghen naer te komen, oft deselve te betaelen in eenigher manieren, op pene van hiervoor gestraft te worden als overtreders onzer ordonnantiën, ende sunderlinghe soo verbieden wij aen de Staten derselve drye Landen daerover eenighe repartitiën omme te stellen, op pene van daerover

(1) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. Liasse 214.
(2) Aitzema, Zaken van Staat en Oorlogh III p. 473.
(3) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. — Liasse 233.

Digitized by Google

ghestraft te worden als maineedige personen ende overtreders van onse Princelycke bevelen (1).

De Staten Generaal lieten zich echter niet op de teenen trappen en de raad van Brabant te 's Gravenhage vaardigde in November een plakkaat uit „teghen het middel van contradictie ende appelatie aen andere Bancken ofte Leenemannen als aen haere Hooftstadt" (2).

Dit had, zooals wij reeds hebben opgemerkt, eene grenzenlooze verwarring in het verheffen der leenen ten gevolge. In het algemeen gingen de meeste edellieden zooals vroeger bij den Spaanschen stadhouder hunne leenen verheffen. De Staatsche ambtenaren vonden hierin aanleiding om die goederen in beslag te nemen.

Als een staaltje hiervan diene het volgende:

De markies de Tasignies te Brussel beklaagt zich bij den gezant van Spanje over zekeren Pesters, wonende te Maastricht. In zijne hoedanigheid van luitenant-stadhouder van wege de Stat. Gen. wilde deze den markies twee tienden, die hij te Oensel, in het land van Valkenburg, bezat, doen verheffen bij de Staten, ofschoon hij ze sedert acht of negen jaar bij den koning verheven had. Bij de weigering van den markies had Pesters de hand op diens goederen gelegd en ze tot de zijne gemaakt, „ce qui est contre toute raison", zegt de markies, „puisque par le traité de paix la dispute pour le pays de Fauquemont est remise à la Chambre mi-partie et que, pendant ce, rien ne devrait être innové" (3). Eene andere reden, waarom hij zich niet aan de bevelen van Pesters gestoord had, was, dat van Meer, ontvanger voor den koning, hem verboden had, zijne leenen te verheffen bij de Staten. Bij gevolg verzocht hij den gezant, om hem in die zaak bij te staan en voor te spreken, aangezien in ieder geval de vasal geene verheffing behoeft te doen, zoolang de souvereinen elkander het recht van verheffing betwisten.

Wat ons het levendigst den inwendigen toestand van de landen van Overmaas in dezen tijd schildert, zijn de particuliere brieven van enkele personen. Wij laten er hier eenen volgen van

---

(1) Koninklijk archief te Brussel, Spaansche Secretarie. Liasse 233.

(2) AITEMA, Zaken van Staat en Oorlogh. III, p. 489.

(3) Koninklijk archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. Liasse 233. Brief van den Markies de Trasignies aan den gezant Brun, gedagteekend uit Brussel den 27 Maart 1650.

Digitized by Google

Adriaan, baron van Hoensbroek, die werkelijk het lezen waard is.

Deze Adriaan van Hoensbroek werd in 1631 met de helft der heerlijkheid Hoensbroek beleend. Hij was in 1606 student aan de Leuvensche Hoogeschool en erfde later van zijn oom Arnold van Boedberghe de Haagsche goederen bij Geldern, benevens het erfmaarschalkambt van Gelderland. Hij was het ook, die omstreeks het jaar 1644 het tegenwoordige kasteel Hoensbroek opbouwde. Wij zien hem als commissaris der Ridderschap dikwijls in 's lands aangelegenheden voorkomen (1). Den 4den Mei 1650 schrijft hij van het fort Navagne uit aan den Spaanschen gezant, met wien hij op vertrouwelijken voet scheen te staan: „Samedy qui vient et lequel sera le 14 de ce mois toute la noblesse est appelée par un certain Pesters (qui est Lieutenant du Lieutenant des fiefs, scavoir le baron van Gent) dans la ville de Faucquemont pour y choisir un greffier de l'Estat qui soit de la religion (2) et tout a fait dependant de leurs volontés. Le meme veuillent-ils faire des commissaires de ce pays qui sont tousiours estez choisis parmi la Noblesse, et ont eu toutte direction, dans touttes les affaires qui se sont presentées dedans l'Estat. Enfin tout cela ne tend qu'à un bouleversement général, nous ne souhaitons qu'un prompt establissement d'une chambre-my-partie ou quelque autre remède que Dieu voudra apporter à un desordre si sensible et important Apparement ne parroistra personne (à la convocation) et il semble qu'il n'y sera apporté pour remède qu'une protestation contre toutes les nouveautés. Considérez, je vous prie, à quoi nous sommes reduits. Cy-devant on n'a donné entrée dans noz estats qu'à une Noblesse cognue pour telle, adhéritée et possessionnée de noble-tenants dedans ledit pays, dont on a choisi aussy les officiers, en suite du privilège de Brabant, dont nous avons touiours fait un membre, comme chacun scait. Asteur un Pesters, d'un bourgeois de Maestricht qui a esté faiseur de cordes, et a oublié celle que son fils a merité par ses inouies et violentes exactions, et qui n'a un pied de terre icy, et peut-être ailleurs fort peu de chose, nous gouverne à la baguette et tranche tout d'un Souverain. Enfin ils ne s'étudient qu'à nous serrer la bourse et à nous coupper le chemin et l'avenue des moiens avec

(1) SLANGEN, Het markgraafschap Hoensbroek, p. 157.
(2) Van den hervormden godsdienst.

Digitized by Google

lesquels nous nous pourrions deffendre. Le temps nous dira ce qu'en arrivera et nous attendrons avec patience les succès ultérieurs et ce que Dieu par sa divine providence y voudra déterminer.

Voicy une nouvelle sorte de vexation. Ils ont trouvé une invention d'entretenir ou de donner retraite dedans la ville de Maestricht à des soldats de la France, lesquels troussent et font prisonniers tous ceulx qui en ce pays se sont faict soldat à Navagne et se sont laissé engager dedans le service de Sa Majesté, pour le pouvoir faire plus librement par les officiers y residens de sa part. Voila bien une paix plastrée. Et laquelle met plusieurs de nous autres en de plus grandes peines, que nous ne sommes pas esté auparavant, et même osté la communication des Provinces obéissantes, avec plusieurs autres, comme vous pouvez aisément considérer. O Dieu! comment crieraient ces Messieurs, si le Roy, par des inventions semblables, lesquelles seraient peut-estre fort facilles à estre trouvées, ou dedans une ville de Limbourg, ou autre de la Meuse (leur suscitant quelque ennemi qui n'aurait rien a craindre ny a perdre d'eux (1), troublait de la facon le repos de leurs subjets; une querelle d'allemand serait bientost faicte, si la disposition le permettait. Ils crieraient au meurtre. Nous sommes des brebis, ils sont des loups. Ils nous manguent, et moy je demeure votre très humble etc. (2).

Wij zagen in het begin van den brief, dat den 14 Mei de geheele adel door zekeren Pesters, luitenant-stadhouder van den baron van Gent, stadhouder, was opgeroepen tot het kiezen van een staatschen griffier. Van deze vergadering was te Valkenburg weinig terecht gekomen. Twee hollandsche ambtenaren, de genaamde Pesters en de Drost van Till, hadden er twist gekregen en zich dien ten gevolge tal van scheldwoorden naar het hoofd geslingerd. Men vreesde zelfs, dat zij handgemeen zouden worden. Er was overigens van den adel niemand opgekomen. Slechts twee of drie hervormde schepenen waren aanwezig. Pesters had wel is waar eenen griffier benoemd, maar — volgens het oordeel van Baron van Hoensbroek — zou hij moeite hebben om hem in het bezit van dat ambt te handhaven, aangezien hij evenmin het recht

(1) Waarschijnlijk eene zinspeling op de Lotharingers.
(2) Koninklijk Archief te Brussel—Spaansche secretarie, Liasse 159 en 231.

Digitized by Google

had om hem te benoemen als dat van den adel bijeen te roepen (1).

Over dat niet-opkomen van den adel en van de meeste schepenen ontstond er eene briefwisseling tusschen gemelden heer Pesters en Johan van der Stock, scholtis van Geleen, te dezen gecommitteerd door de heeren Daniel van Hoensbroek en Stephan van Eynatten, commissarissen des lands van Valkenburg (2).

Het jaar te voren hadden de Staatschen veel leven gemaakt over de bezetting van eenige Rijkslanden door Lotharingsche troepen, die zij voor Spaansche hielden. Iets dergelijks had dit jaar plaats van den kant der Spaanschen over Fransche troepen, die door het garnizoen van Maastricht vrijgelaten en zelfs gesteund werden in het plunderen en berooven der Spaanschgezinde bewoners van Overmaas. Wij vinden hierover in een brief van Baron de Lamboy aan den Spaanschen gezant, van 1 Maart 1650 het volgende : „Je crois que vous scavez que quelques uns, se disant françois, se retirent dans les trous aux sablons de Maestricht, et que bien souvent ils se trouvent dans la ville même (selon ce qu'on m'écrit de là) supportés par ceux, qui y ont du pouvoir d'ou ilz incommodent extrêmement les gentils-hommes et sujets du Roy au Pais de Limbourg et ailleurs, dont aucuns s'étonnent qu'à Navagne et autres places du Roy on ne leur fait autrement la guerre, et que d'ailleurs l'Archiducq en fait faire plainte à Mrs les Est. Gén. du support que les ennemis reçoivent à Maestricht contre le traité entre le Roy et Mrs les Est. gén" (3).

Het was waarschijnlijk tengevolge van deze missive, dat de gezant zich de zaak meer bijzonder aantrok en in eene redevoering, die hij in de Stat. Gen. bij zijne terugkomst uit Brussel den 11 Mei 1650 hield, er in uitdrukkelijke termen op neerkwam. Hij nam de Staten vooral kwalijk, dat al deze strooperijen — in Limburg bedroeg de schade meer dan 300 000 gulden — gebeurden onder de bescherming van het garnizoen van Maastricht. Hij hoopt dat de Staten spoedig zullen voorzien in een „abus si peu tollérable de part et d'autre". Spanje zou van zijn kant, zegt de gezant, nooit dulden, dat door zijn toedoen zulk een schade geleden werd

(1) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche secretarie. — Liasse 159. Brief van Baron van Hoensbroek aan den Gezant, gedagteekend Navagne den 19 Mei 1650.

(2) SLANGHEN, Bijdragen tot de Gesch. van Limburg p. 154.

(3) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. Liasse 332, getituleerd „Pièces envoyées à l'ambassadeur Brun à La Haye de 1648–1650.

Digitized by Google

door de Republiek „dont nous désirons le bien et l'avantage, tant s'en faut que nous en voulussions attirer les incommodités".

Behalve deze Franschen kwamen ook de Lotharingers nu het kwartier van Overmaas afloopen en plunderen, zoodat meergenoemde Adriaan van Hoensbroek terecht in een zijner brieven (9 Oct. 1650) uitroept „Quando Deus his quoque dabit finem ! (1)" „Les Lorrains," zegt hij verder, „continuant à rançonner tout ce quartier, les français commencent à declarer tout ces pays de bonne prise, jusqu'à tant qu'on ne leur contribuera, ou qu'on ne payera plus aucune ayde ou autre chose au Roy. Les dits Français voltigent avec grosses parties à l'entour de Maeseyck et Stockhem. Le temps nous rendra sages de ce qu'en arriverat et je demeure etc."

Op de herhaalde klachten van den gezant over de invallen der Franschen, kwam eindelijk als antwoord van de zijde der Staten, dat zij de zaak in overweging zouden nemen en er rapport over zouden vragen aan den Rijngraaf, garnizoenscommandant van Maastricht (2). Zij gingen dus bij medeplichtigen vragen wat de anderen misdaan hadden.

Na nogmaals, maar weer vruchteloos, den 11 Juni 1650 eene memorie aan de Staten Gen. over inbreuken op den vrede in de landen van Overmaas te hebben ingeleverd (zie bijlage n° 2) besloot de gezant meer doeltreffende maatregelen te nemen. Om tot eenig vergelijk (accommodement) te komen stelde hij voor, om bij wijze van Interim en in afwachting, dat de hoofdzaak betreffende den eigendom zou afgehandeld zijn, de volgende preliminaire artikelen voor:

1° Dat men van weerszijden zich te onthouden zou hebben van alle retorsies en executies, om zoodoende de reeds lang gekwelde bewoners rust te gunnen.

2° De onderdanen zullen zoowel in het algemeen als in het bijzonder in het genot blijven van hunne goederen, gebruiken, vrijheden en voorrechten, op denzelfden voet als vroeger, met name de geestelijkheid, de adel en de landsstaten.

3° Dat voorloopig bedoelde onderdanen hunne gewone beden zouden te betalen hebben, en wel eene helft aan hare Cathol. Majesteit, de andere aan de Staten Gen.

---

(1) Koninklijk Archief te Brussel—Spaansche Secretarie. Liasse 159.
(2) AITZEMA, Zaken van Staat en Oorlogh III p. 473.

Digitized by Google

4° Dezelfde verdeeling zou plaats hebben met de domeinen.

5° De justitie zou uitgeoefend worden, een maand door de officieren van HH. Mog., een andere maand door die van den Koning, ofwel van twee op twee maanden.

6° Dat de processen voor een officier begonnen, voor denzelfden moesten ten einde gebracht worden.

7° Hetzelfde zou plaats hebben met betrekking tot het leenhof.

8° Dat de loopende tractementen der hoogere officieren in gelijke helften zouden verdeeld worden en dat de leenverheffing van de twee kanten zou gebeuren, door aan iedere partij de helft der rechten te betalen.

9° Dat de wisselvallige of onvaste tractementen aan de officieren zouden toekomen, die maandelijks aan het bestuur zouden zijn.

10° Dat op de goederen der kerk eene som van 2400 gulden jaarlijks zou geheven worden; eene som, die de Staten zouden kunnen besteden aan Protestantische predikanten, die zij in de drie landen zouden willen aanstellen (1).

Dit voorstel, dat ons zeer billijk voorkomt, schijnt door de provincie Holland, die graag zoo spoedig mogelijk een einde aan dien Overmaasschen twist had gezien, tamelijk gunstig te zijn opgenomen. Voor de andere provincies integendeel werd het water, dat zij tot nu toe steeds hadden weten troebel te houden, volgens hun zin te helder. Zij verklaarden er zich tegen.

Om de beweegredenen hiervan en vooral om de aanleiding tot het schrijven van een brief van HH. Mog. aan de Heeren Staten der provincie Holland beter te doein inzien, dienen wij een oog te werpen op den toestand der partijen in de Republiek der Vereenigde Nederlanden.

Wij vinden er in dezen tijd twee machtige partijen tegen over elkander staan: de Staatsgezinden, wier centrum de provincie Holland was, en de stadhoudersgezinden, de partij namelijk van den jongen stadhouder Willem II met zijn aanhang. Beiden streefden er naar om zooveel mogelijk invloed op 's lands zaken uit te oefenen. De Staatsgezinden trachtten den vrede te behouden, de Stadhouders gezinden vormden de oorlogspartij.

Nog voor het sluiten van den Munsterschen vrede had de pro-

---

(1) Koninklijk archief te Brussel, Spaansche Secretarie. -- Liasse 127.

Digitized by Google

vincie Holland den Prins, die tegen iederen vrede met Spanje was, in zijne plannen gedwarsboomd. De Staatsgezinde partij begreep zeer goed, dat de voortduring van den oorlog de macht van den Stadhouder zou vergrooten, iets wat de stedelijke aristocratie volstrekt niet wenschelijk voorkwam en waarin velen den ondergang van de „vrijheid dezer landen" zagen.

De Nederlandsche Staatkunde in den loop der jaren 1648—1650 staat in zeer nauw verband met die van Frankrijk en Engeland, die toen door partijschappen en burgeroorlogen verscheurd werden. De Prins van Oranje en de Staatsgezinden werden, of door geestverwantschap, of door eigenbelang, ieder tot eene verschillende partij aangetrokken.

Frankrijks minister Mazarin had gaarne in de zeven Provinciën den stadhouder met meer macht bekleed gezien, mits hij een werktuig bleef van de Fransche staatkunde. De stedelijke regenten van de provincie Holland zagen in dien Franschen autocraat hunnen natuurlijken vijand. Zij waren mannen van den aanzienlijken burgerstand en leden van machtige gilden. Zij stelden zich derhalve te weer tegen het stelsel van wilkeurige belastingen, van vorstelijk absolutisme en van overwicht van den militairen stand.

Na den vrede van Munster verwachtten de Fransche staatslieden van Willem II, dat zoo ooit Holland gemeene zaak met Spanje wilde maken, hij dit zou verijdelen. Mazarin wilde zelfs de vereenigde provinciën, terwille van Frankrijks vergrootingspolitiek, in een nieuwen oorlog tegen Spanje wikkelen. Hiertoe rekende hij op den stadhouder en op de gezindheid der oorlogspartij. De staatsgezinden wilden evenwel van geen oorlog weten, omdat Hollands handel er door benadeeld werd, omdat men in Frankrijk een gevaarlijken nabuur begon te zien en omdat de oorlog de macht des Stadhouders, de vrede daarentegen de macht der Staten bevorderlijk zou wezen.

Tegenover Engeland trok de Stadhouder partij voor Karel I, zijn schoonvader, de Staatsgezinden voor het Parlement.

Wij zien dus, dat in het algemeen Hollands wachtwoord rust en vrede was. De Staten Generaal hadden gedurende den tachtigjarigen oorlog een leger op de been gehouden, dat op den duur ver de krachten der Republiek te boven ging. De schuldenlast der zeven provinciën was ontzaglijk toegenomen. Hij bedroeg

Digitized by Google

meer dan 140 millioen, daarenboven 30 millioen vlottende schuld. De provincie Holland moest meer dan de helft in de lasten dragen, en daarbij kwam nog, dat de kleine provinciën herhaaldelijk achterstallig bleven in het opbrengen van hun aandeel of telkens uitvluchten zochten om niet te betalen. Ook is het niet te verwonderen, dat de provincie Holland, vooral met het oog op den handel, er steeds op uit was om alle hangende geschillen uit den weg te ruimen.

Met betrekking op het Overmaasche geschil had deze provincie zich dan ook steeds zeer vredelievend betoond en slechts met weerzin ingrijpende maatregelen willen nemen. Zij keurde de retorsies en feitelijkheden, die er op last van zijne Hoogheid den Prins van Oranje genomen werden, meestal af.

Met het oog op dit voorstel nu van den gezant, Antoine Brun, om een voorloopig vergelijk (accommodement) te treffen in de landen van Overmaas, vreesden de Staten Gen. dat de Staten van Holland maar al te geneigd zouden zijn het aan te nemen. Daarom besloten zij de Heeren van Holland eens recht het geheugen op te frisschen en hun het recht, dat de Republiek op de landen van Overmaas bezat, duidelijk aan te toonen. Wij laten dit kapitale schrijven onder Bijlage n° 3 volgen.

Het is waarschijnlijk, dat de Hollandsche Staten zich door dit stuk, ofschoon verscheidene onjuistheden bevattend, hebben laten misleiden en het voorstel van den gezant hebben afgeslagen (1). Wij moeten evenwel den ommekeer in de Hollandsche opinie ten opzichte van Overmaas niet uitsluitend aan de schoonklinkende woorden en uitleggingen van dit stuk toeschrijven. Hij staat in verband met de vermeerdering van den invloed der oorlogspartij in de Republiek. De prins van Oranje had in zijne zucht naar militarisme en absolutisme aan de tegenpartij juist in dezen tijd een gevoeligen slag toegebracht. Wij bedoelen hier de gevangenzetting van de zes Hollandsche raadsheeren op Loevestein en den aanslag op Amsterdam. Het gevolg hiervan was, dat Holland zich bij de meerderheid der Staten Generaal aansloot.

De triomf der Stadhouderspartij moest evenwel niet van langen duur wezen. Het doel van den Stadhouder om ter wille van zijne

(1) Vergel. dit stuk met hetgeen wij hierover gezegd hebben in het begin van Hoofdst. II.

Digitized by Google

dynastieke belangen de Republiek in eenen nieuwen oorlog te wikkelen, was genoeg bekend. Zijn plannen werden vooral gewantrouwd door hen, die tegen eene uitbreiding van het stadhouderlijk gezag waren. Men vermoedde, dat hij naar de souvereiniteit streefde.

Intusschen was het de Fransche regeering er om te doen, de Republiek in den oorlog mede te sleepen, welken het nog altijd tegen Spanje voerde, ten einde den Munsterschen vrede ongedaan te maken. De Fransche gezant d'Estrades ontwierp met Willem II een verdrag, dat het volgend jaar 1651 in werking zou treden. Willem II zou Spanje den oorlog verklaren en met 14000 man Antwerpen belegeren. Hij zou met den koning van Frankrijk aan Karel Stuart, zoon van Karel I, hulp verleenen om den Engelschen troon te herwinnen. Was Antwerpen genomen, dan zou de koning den prins als erfelijk eigenaar van het markgraafschap Antwerpen erkennen. Daarna zouden zij gezamenlijk Brussel en Henegouwen aanvallen. Voor het overige zou men zich houden aan het verdeelingstractaat van 1635.

De staatkundige toestand in de tweede helft van dit jaar 1650 was dan ook zoo, dat men lichtelijk tot een oorlog met Spanje had kunnen geraken. In de Staten Generaal werd voorgesteld, aan de Spaansche regeering ronduit te kennen te geven, dat men den prins van Oranje aangaande zijne particuliere belangen behoorde te voldoen, zoo niet dan zou men retorsies gaan uitoefenen op de goederen der Prelaten, die voor die voldoening waren borg gebleven (?)

Een ander voorstel was, dat de Republiek zich als scheidsrechter zou aanbieden tusschen Frankrijk en Spanje en dat, indien Spanje weigerde, men van nu af ronduit zou verklaren, dat men in geval van oorlog zich met Frankrijk zou verbinden.

Maar de Hollandsche remmachine aan den stadhouderlijken oorlogswagen deed zich wederom gevoelen. Men stelde zich op voorstel der provincie Holland tevreden met den gezant over het eerste punt „eene ernstighe vermaningh sonder dreygement" te doen. Wat het tweede punt betreft, hieromtrent werd den gezant Boreel last gegeven om den koning van Spanje de mediatie der Republiek aan te bieden, zonder meer. Zij werd door het Spaansche hof afgewezen, omdat de Paus zich reeds sedert 1637 met die ge-

Digitized by Google

schillen had bemoeid en tot scheidsrechter was toegelaten met de Republiek van Venetië (1).

Al was nu de invloed der provincie Holland nog altijd geldend, zooals wij zagen, de oorlogspartij behield toch zichtbaar de overhand.

Het was alsof men een onweer voelde naderen. Ook in Overmaas werd men dit alles gewaar en men koesterde er de hoop, dat misschien door een oorlog de Overmasche knoop zou worden doorgehakt. „Une cendre douteuse", schrijft Adriaan van van Hoensbroek, „comme un feu, qui pourrait bien un de ces jours s'allumer plus fort que jamais. Et ainsi mon opinion est de froisser tant qu'on peut nos affaires et qu'il vault mieux de souffrir encore quelque convulsion, pour grande qu'elle pourrait estre, plustot que de se laisser perdre pour jamais (2).

Deze crisis werd opgelost door den onverwachten dood van Willem II. De 25jarige prins werd op zijn jachtslot te Dieren aangetast door de pokken; in den Haag teruggekeerd, stierf hij aldaar den 6 November 1650. De dood van den stadhouder kwam, én aan eene politieke partij in de republiek én aan Spanje zoo zeer te stade, dat er van misdaad gemompeld werd. Er bestaat evenwel niet de minste grond om zulks te vermoeden (3).

„Cette perte du prince", schrijft Hoensbroek aan den gezant, „portera un grand changement dans la Respublique et ne vous puis bonnement dire ou bien oser fier au papier ce que le Pays d'Outremeuse en doit esperer" (4).

Het zijn waarschijnlijk deze veranderingen veroorzaakt door den dood van den prins, die den Spaanschen gezant, Antoine Brun, noopten om op reces te gaan bij den aartshertog Leopold te Brussel. Hij kondigt dit in eene memorie van 2 November 1650 aan de Staten Generaal aan. Hij belooft evenwel niet lang te zullen wegblijven, aangezien hem er veel aan gelegen is, zoo zegt hij, om de conferenties over de nog hangende geschillen ten einde te brengen (5).

De overwinning der Staatsgezinde partij in Holland door den

---

(1) Aitzema, Zaken van Staat en Oorlogh III p. 474.

(2) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche secretarie. — Liasse 159; brief van A. van Hoensbroek aan den gezant, gedagteekend uit Roermond den 26 September 1650.

(3) Vergel. Bilderdijk, Geschiedenis des vaderlands, Dl. IX.

(4) Koninklijk Archief te Brussel, Spaansche secretarie. Liasse 159. Brief uit Haag Gelderu van 21 Nov. 1650.

(5) Koninklijk Archief te Brussel-Spaansche Secre arie. Liasse 214.

Digitized by Google

dood van den Prins van Oranje, werkte niet ongunstig in Overmaas. Wij zagen hoe vroeger de provincie Holland slechts met moeite de voorgestelde punten van Interim van den Spaanschen gezant had verworpen. Nu doen de Staten zelf voorstellen tot een Interim; maar dit gebeurde, naar het scheen, buiten den gezant om, want wij vonden in de correspondentie van Hoensbroek eene geruststelling hieromtrent: „On continue" zoo schrijft hij, „à nous faire des propositions pour l'Interim, tant de la part de Culemborg que d'Erpicum; nous y faisons la sourde oreille, parceque nous scavons bien que cette affaire doibt nécessairement passer par les mains de son Excellence." Verder zegt hij: „Je m'imagine que l'on sera plus sage, et veux croire que les Etats de Hollande, venant a gagner le dessus, on commencera aussi à filer plus doux par delà" (1).

De schrijver bedroog zich echter in zijne verwachtingen, ten minste zeker wat de gebeurtenissen van dit jaar in Overmaas betrof. De Staatschen gingen er met hunne gewone gewelddadigheden te werk. De kleinere ambtenaren stoorden zich niet erg aan de wisselvalligheden der hoogere politiek, en gingen door met de exploitatie der aan hunne zorg toevertrouwde gewesten. Wij zullen onder de talrijke baldadigheden, die zij pleegden, slechts een feit aanhalen.

De reeds besproken Padburg, rentmeester der Staten over de geestelijke goederen, voerde, bijgestaan door eene afdeeling ruiters uit Heerlen, gevankelijk weg zekeren Hendrik Schepers, na hem aan den staart van een paard gebonden te hebben. Niettegenstaande Schepers op het kasteel van Navagne in militairen dienst des konings was, werd hij naar Maastricht gevoerd. Daar werd hij zonder voedsel of drank in eene enge gevangenis opgesloten, ja, hij werd zelfs met de galg bedreigd. Om hem niet van honger te laten omkomen, moest van Meer, de ontvanger van 's konings domeinen, hem het noodige onderhoud verschaffen, wat hem op eene uitgave van 400 gulden te staan kwam, eene som, die hij aan Padburg daarvoor had uitbetaald. Deze was daar evenwel niet mede tevreden en eischte meer. Dit alles was gebeurd, omdat genoemde Schepers, in gezelschap van Jacob Speckers te Heerlen, in het land van

(1) Idem. Liasse 159. Brief van baron van Hoensbroek aan den gezant van Spanje in cijferschrift.

Digitized by Google

Valkenburg, de tienden hadden laten „versamelen ende gadeslaen", tienden, die den Persoon van Heerlen toekwamen.

Padburg was daarna het geheele land met ruiters doorgetrokken, om overal de geestelijke tienden te verpachten. Hij liet ze dan schuren en uitdorschen, en trok er alle voordeelen van aan zich, zoodat de geestelijken zich zonder levensmiddelen bevonden. Dit was des te erger, wijl de geestelijkheid in dezen tijd zelden andere middelen om te leven bezat, en de tienden om zoo te zeggen hunne hoofdinkomsten waren. Padburg dwong daarenboven de rentmeesters der geestelijke goederen tot betaling, binnen drie dagen, op straf van militaire executie. Hij vorderde daarbij twee schellingen voor elke sommatie en eenen patacon voor de executie.

Zoo iets kon de Spaansche regeering, die zeer gevoelig was, wanneer het gold de geestelijkheid, niet langer dulden. Van Meer, bevel gekregen hebbende om door alle mogelijke middelen het inkomen der geestelijke goederen te handhaven, liet Padburg door eene afdeeling van het garnizoen van Navagne op een zijner dienstreizen nazetten en nam hem, na eene vervolging van drie dagen, gevangen en zette hem op het kasteel Navagne „om denzelven van zoodanige onbehoorlijke wegen van proceduren te doen ophouden" (1).

De gevangenneming van zoo'n ambtenaar veroorzaakte altijd een luid geschreeuw in het kamp der Staatschen. Ook had van Meer zich hierop verwacht en om den Spaanschen gezant bij eene dergelijke interpellatie in de Staten Gen. niet met den mond vol tanden te laten staan, schreef hij Zijne Excellentie de ware toedracht van eene daad „die door alle onderdanen 's landts genoegsaem sal geprobeert worden" (2).

En waarlijk een der meest rechtschapen inwoners van Overmaas, de reeds meer genoemde baron Adriaan van Hoensbroek, schrijft in een zijner brieven uit Hoensbroek (18 Dec. 1650) hierover aan den gezant: „Vendredi passé ceux de Navagne ont amené le recepteur des biens ecclésiastiques Patbroeck (sic) vers le lieu de leur garnison. Par icy on est ayse que le Roy commence à vivre" (3).

---

(1) Koninklijk archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. Liasse 202. Brief van Wouter van Meer aan den gezant van Spanje in den Haag, geschreven uit Navagne.

(2) Ibidem.

(3) Ibidem. — asse 159 in cijferschrift.

Digitized by Google

Werden de Spaansche gezant en de regeering te Brussel door hunne ondergeschikten goed op de hoogte gehouden van de gebeurtenissen in Overmaas, de Staatsche ambtenaren bleven hierin niet achter. Zoo gebeurde het, dat in 1650 Casparus Duchweiller, de 30ste abt van Rolduc, kwam te overlijden. Op reis naar Keulen, werd hij in het klooster Mariëndaal door de koorts aangetast en stierf aldaar, in het 14de jaar van zijn bestuur, den 12 Dec. 1650 (1).

Reeds den 17 Dec. schreef Robert van Ittersum (2), drost van van Herzogenrade, van Maastricht uit, aan de Staten Generaal, dat hij vernomen had, dat de prelaat of abt van Cloosterrade voor eenige dagen was overleden in het land van Gulik. Dit was, beweert hij, zes of acht dagen geheim gehouden. Maar nu hij het nieuws weet, kan hij niet nalaten het H. H. Mog. te „adverteeren,'' om te weten „hoe ick mij daerinne sal draegen, ende off ick sal permitteren, dat bij de geestelyckheyd eenen anderen sal worden gecosen, off nyet, waarop verwachtende in alle onderdanichheyt U Hoog Mooghende Resolutie en de ordre waer naer ick my sal hebben te reguleren" (3).

De kapittelheeren hadden evenwel lont geroken en haastten zich om terstond, na den dood van Casparus Duchweiller, eenen nieuwen abt te benoemen in den persoon van Winandus Lamberti, den coadjutor van den vorigen. Daar deze zich op het oogenblik in den Haag bevond om met de Staten Gen. zaken te regelen betreffende de abdij, zond het kapittel terstond zijnen secretaris naar den Haag, om hem met zijne benoeming bekend te maken. „Exhorruit primum", zegt de annalist van Rolduc, maar zich overgegeven hebbende aan Gods wil, reisde hij terstond met een begeleidend schrijven van den Spaanschen gezant, in het hartje van den winter, naar Brussel, waar hij 15 dagen na den dood van zijn voorganger, zonder moeite, in zijne benoeming bevestigd werd.

Het was tijd, want de Staten, het overlijden van den abt vernomen hebbende, verboden een nieuwen abt te kiezen,

---

(1) HEYENDAL, Annales Rodenses p. 142.

(2) Deze Robert van Ittersum werd in de St. Janskerk te Maastricht begraven. Hij liet eene verzameling boeken na, die hij aan de stadsbibliotheek van Maastricht schonk. Zie hierover FLAMENT: Catalogus der stadsbibliotheek van Maastricht. Dl. I p. 29. — Zie ook Annuaire du Limbourg van 1850 p. 264. Voor zijn grafschrift, zie Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique III p. 146.

(3) Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage-Loketkas 37.

Digitized by Google

daar zij van plan waren de abdij langzamerhand te laten uitsterven. Zij kregen tot antwoord, dat de zaak reeds afgedaan was, en dat zij voor vijf jaren eenen coadjutor hadden aangesteld, om, in geval van overlijden, op te volgen (1).

---

(1) HEYENDAL, Annales Rodenses p. 143 en 144 en zie Bijlagen n° 4: Brief van Robert van Ittersum aan de Staten Gen.

Digitized by Google

HOOFDSTUK IV.

1651.

Zooals wij boven zagen, was de Spaansche gezant, Antoine Brun, op het einde van verleden jaar naar Brussel gereisd, waarschijnlijk om instructies in te winnen voor zijne te volgen gedragslijn, na den dood van den Prins van Oranje. Hij was inmiddels teruggekomen; maar den 1 Maart van dit jaar 1651 weer op het punt zijnde om naar België te vertrekken, schrijft hij aan de Staten Generaal, dat hij een nieuwen brief van den aartshertog heeft ontvangen, en dat hij zijne reis niet meer mag uitstellen. Hij zou trachten niet lang afwezig te blijven (1). En werkelijk den 29sten van diezelfde maand vinden wij hem weer terug in den Haag. Dien dag schrijft hij eene memorie aan de Staten Gen. over het land van St. Donas (Zeeland), over de grenzen van Vlaanderen in Brabant en over de retorsies in Limburg.

Met betrekking tot dit laatste punt verzoekt de gezant H. H. Mog. om aan hunne ontvangers te verbieden, in het vervolg in het land van Limburg retorsies uit te oefenen. Dit gebeurde, zegt de gezant, onder voorwendsel, dat de koning beden heft in het land van Valkenburg, een land dat nochtans „en dispute et controverse" is, terwijl het land van Limburg, zooals aan ieder bekend is, aan den koning toebehoort. H. H. Mog. hieven overigens in de drie quaestieuse landen dezelfde en zelfs nog grootere beden dan de

(1) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. — Liasse 214.

Digitized by Google

koning, zoodat er geen reden bestond, om de onderdanen van den koning in het land van Limburg lastig te vallen. Zulke daden konden alleen geacht worden te zijn „des actes de violenee et de hostilité". De gezant hoopt, dat hieraan een einde zal komen, en wel in overeenstemming met de memories van 13 April van verleden jaar. Hij van zijnen kant biedt zich aan, om ingeval er klachten rijzen tegen Zijne Majesteit, er zoo spoedig mogelijk in te voorzien (1).

Deze lieten dan ook niet op zich wachten. Eene der voornaamste betrof de gevangenhouding van den bekenden Padburg (2). Aan den eisch der Staten Gen. om hem in vrijheid te stellen, had de gezant voldaan. In de mededeeling van deze invrijheidstelling aan H. H. Mog. koesterde de Heer Brun de hoop, dat bedoelde ambtenaar in het vervolg met zijne onrechtvaardige handelingen zou ophouden.

Zijne hoop was evenwel ijdel. Nauwelijks in vrijheid gesteld, had Padburg weer de tienden laten heffen van de geestelijke goederen over het jaar 1650, en hij had de geestelijken „en termes généraux et sans réserve" bekend gemaakt, dat hij gedurende het loopende jaar hunne goederen zou opeischen.

Het gevolg hiervan, volgens de eigen woorden van den gezant, zou zijn „que lesdits ecclésiastiques par tel moyen ne sauraient plus subsister, ny avoir de quoy entretenir le reste de leur triste et languissante vie, qui est une inhumanité, qui crie vengeance devant Dieu et devant tout le monde".

Ook de Drossard van Till handelde niet minder verkeerd, door in het land van Herzogenrade allerhande nieuwigheden in te voeren in strijd met verschillende rechten en voornamelijk in strijd met art. 3 van den Vrede, die bepaalde, dat de toestand der drie quartieren moest blijven in statu quo en dat in geval van geschil de zaak aan de Chambre-my-partie moest onderworpen worden.

Wat deze tweeledige kamer betreft, hierover zegt de gezant, dat hare oprichting altijd door de Stat. Gen. is vermeden geworden, tot groot nadeel van de bewoners der questieuze landen en in weerwil van de beloften en verplichtingen, die de Staten op dit punt te vervullen hadden. Hij van zijn kant had nochtans al

(1) Koninklijk Archief te Brussel — Spaansche Secretarie — Liasse 214.
(2) Zie Hoofdstuk III.

Digitized by Google

het mogelijke gedaan om tot hare oprichting te geraken, zooals uit hunne wederzijdsche correspondentie blijkt. Hij verzocht derhalve nogmaals om, in afwachting van de oprichting der Kamer, de nieuwigheden, attentaten en feitelijkheden te doen ophouden en de bewoners der betwiste landen in het rustige bezit te laten van hunne goederen, voorrechten en vrijheden, zooals die vóór den vrede waren (1).

Zou men iemand iets ontnomen hebben, zoo behoorde dit teruggegeven of vergoed te worden. Geen van beide partijen immers had de bevoegdheid om zich zelven recht te verschaffen. Behalve dat dit alles in strijd was met het algemeen volkenrecht, was dit ook nog in strijd met eene bijzondere en specifieke overeenkomst, bekrachtigd door een plechtigen eed. Indien de Staten Gen. na zoo dikwijls herhaalde instanties op dit punt, zich hiertoe niet zouden laten bewegen, dan moest het H. H. Mog. niet verwonderen, zegt de gezant, indien Zijne Majesteit zou overgaan tot middelen, die zulke buitensporigheden voor goed zouden beletten (2).

Ook de ridderschap van het land van Valkenburg had in het begin van dit jaar eene poging aangewend, om de onophoudelijke retorsies, een gevolg van de overdreven zware Staatsche beden te doen ophouden. Zij zond een uitvoerig schrijven hierover aan H. H. Mog. gedagteekend uit Vaesrade, in het land van Valkenburg, (9 Febr. 1651). Zij beklaagde er zich o. a. over, dat vreemdelingen, die geen voet land hier bezaten, de hooge betrekkingen kwamen innemen, in strijd met de privilegiën van het land, en dat belasting op belasting werd geheven, zonder de toestemming van 's lands Staten (3).

Deze missive kwam den 2den Maart ter dispositie van den Raad van Staten, waarop na beraadslaging, de Staten Gen. den 14^{den} van die maand het oude deuntje van vroeger opdreunden, dat nl. H. H. Mog. vrij waren te doen, wat zij wilden en dat zij zich aan niets behoefden te storen (4).

---

(1) Koninklijk archief te Brussel. — Spaansche Secretarie. — Liasse 214. Memorie aan de St. Genez van 26 April 1651.

(2) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche secretarie. — Liasse 214. Memorie van 26 April 1651.

(3) Idem — Liasse 203. In dit pak bevond zich ook een schrijven van maarschalk Hoensbroek, van den 20sten dezer maand over ditzelfde onderwerp.

(4) Koninklijk Archief te Brussel. — Spaansche Secret. — Liasse 203

Digitized by Google

Toen dit alles niet geholpen had, achtte de Spaansche regeering van haren kant het oogenblik gekomen, om doortastende maatregelen te nemen, zooals overigens de gezant het in zijne laatste memorie had doen verstaan. Om hun recht van souvereiniteit in de drie landen van Overmaas te behouden, besloot zij:

1° De naburige garnizoenen, zooals dat van Navagne, van Gulik en dat van Rimburg, in het land van Herzogenrade, te versterken, ten einde het garnizoen van Maastricht en de Staatsche ambtenaren van Overmaas beter in toom te houden.

2° Een streng bevel te geven aan de Gouverneurs der genoemde plaatsen, om de Drossaarden der drie quartieren bij te staan.

3° De beden der drie quartieren te gebruiken om de troepen van genoemde plaatsen te voorzien van amunitiebrood en verder onderhoud.

4° Zich meester te maken van de staatsche ontvangers en anderen, die zich het beheer der kerkelijke goederen wederrechtelijk aanmatigden.

5° De boeren, die geestelijke goederen zouden huren, gevangen te nemen.

6° Zijne Hoogheid den aartshertog te verzoeken, om aan 2 of 3 zijner raadsheeren, zooals bijv. den heer fiskaal Stockmans, last te geven, om op de landen van Overmaas te letten, opdat er niets verloren zou gaan van het recht van souvereiniteit en hierin niets zou verwaarloosd worden. Ook zou aan deze raadsheeren de bevoegdheid moeten gegeven worden, om te kunnen voorzien in de klachten der inwoners, zonder dat het noodig was zich tot den geheelen raad te wenden, iets wat slechts vertraging zou kunnen veroorzaken.

7° Een plakkaat uit naam van Z. Majesteit te doen uitvaardigen, inhoudende het verbod aan de inwoners in het vervolg geestelijke goederen in pacht te nemen, tenzij van de geestelijken zelf, en de opbrengst aan niemand anders dan aan de geestelijken te betalen (1).

Terwijl deze maatregelen genomen werden, ging de diplomatie haren geregelden gang. Van Spaansche zijde rezen nog altijd klachten over inbreuken op den Munsterschen vrede. Eene memo-

(1) Koninklijk archief te Brussel. - Spaansche Secretarie. — Liasse 203. — Mémoire pour la conservation des Pays d'Outre-Meuse, donné le 21 May 1651.

Digitized by Google

rie van Antoine Brun van den 5 Juni 1651 aan de Staten Gener. handelt over de abdij van Postel, de commanderie van Gemert en een plakkaat tegen de geestelijken.

Ter verklaring van dit laatste punt moeten wij er op wijzen, hoe de Predikanten, door HH. Mog. in de landen van Overmaas aangesteld, alles behalve welkom waren; het volk had zich met geweld tegen hunne vestiging verzet (1). Daarom verscheen reeds den 14 Apr. 1649 een plakkaat, waarin verboden werd, de aangestelde predikanten te storen of te hinderen in hunnen dienst „op pene van, naar exigentie der zaken, als perturbateurs van de gemeene rust bestraft te worden“ (2). Een plakkaat van dienzelfden dag wees de Pausgezinde geestelijken nogmaals het land uit en verbood „het houden van paepsche scholen, conventiculen en collecten“ Op verbeurte van 100 pond Vlaamsch werd verboden, een Roomsch geestelijke te huisvesten. Degene, dien men driemaal op overtreding van dit verbod betrapte, werd uit het land gebannen (3).

Dit jaar had de groote Staten-vergadering van 's Gravenhage plaats, die op aandringen der provincie Holland was bijeengeroepen. In deze vergadering werd sterk aangedrongen op de handhaving en vernieuwing der plakkaten vooral tegen de paapsche superstitiën. Er werd zelfs voorgesteld om de vreemde gezanten aan te zeggen, dat zij niemand tot de godsdienstoefeningen in hunne kapellen mochten toelaten, dan de personen van hun gevolg (4). De provincie Holland was wel geneigd, om in het belang van den koophandel het een en ander door de vingers te zien, maar het ontzag der predikanten, die zich reeds met staatszaken begonnen te bemoeien, besliste het anders.

Er werd dan in deze groote Staten-vergadering besloten, dat men de plakkaten zou handhaven en dat alle provinciën voor de uitvoering ervan zouden zorg dragen; dat ook de besluiten omtrent de invoering der gereformeerde leer in de Meierij van 's Hertogenbosch — en het is niet te verwonderen, dat het land van Overmaas hierin moest meedoen — zouden ten uitvoer gelegd

(1) Jos. Habets, Geschiedenis van het bisdom Roermond. II, p. 190.
(2) Kerkelijk Plakaatboek Dl. 8 p. 563.
(3) Luzac, De landen van Overmaas p. 157.
(4) Nuijens, Algemeene Geschiedenis. Dl. XII p. 44.

Digitized by Google

worden (1). Het is dan ook waarschijnlijk, dat, met het oog op deze maatregelen, de Spaansche gezant in eene memorie van 5 Juni 1651, handelende over de abdij Postel, de commanderie van Gemert en het Plakkaat tegen de geestelijken, met betrekking tot dit laatste punt zegt, dat hij nog altijd op een antwoord wacht op zijn schrijven van 13 April van verleden jaar; dat men hem reeds lang had beloofd de terugtrekking van een plakkaat „par lequel est defendue l'entrée et fréquentation en ces Pays aux ecclésiastiques, subjects de sa Majesté, contre les conventions expresses du traicté de Paix, laquelle response il (de gezant) est d'autant plus obligé de presser, que sur l'assurance qu'il a donnée, qu'il y serait pourveu de la part de L.L. Seigneuries, on a retardé jusques à maintenant du costé de sa Majesté à faire un contreplacart contre les Ministres et Prédicants de cet Estat (Republiek), qui iusques à cette heure ont esté receus aux Provinces de la dite Majesté et y ont hanté et frequenté avec toute liberté (2).

De Staten Generaal lieten van hunnen kant ook weer klachten hooren. De Raad van State verzocht den 6 Juni van dit jaar H. H. Mog. om met den gezant van Spanje of op de wijze, waarop het H. H. Mog. mocht behagen, te onderhandelen over de afschaffing van de Spaansche tollen op de Maas te Navagne en te Roermond. Van Staatschen kant was te Maastricht de tol reeds opgeheven.

Tengevolge hiervan zonden H. H. Mog. Gedeputeerden naar Maeseyck ten einde hierover met afgevaardigden van wege den koning in conferentie te treden. Hunne instructie bevatte bovendien plannen voor de afschaffing der tollen te Urmond en te Gennep (3), die onderscheidenlijk tot Gulik en Kleef behoorden. Wij zullen later weer op die tollenquaestie terugkomen.

Het bovengenoemde plakkaat van 1649, waarin de verdrijving van pastoors en priesters uit het land van Overmaas werd bevolen, werd den 10 Februari 1631 andermaal afgekondigd onder het valsch voorwendsel, dat deze landen van gelijken aard waren als de Meierij van 's Hertogenbosch. Ook hadden de H. H. Mog. besloten om op kosten der inwoners de kerk van Vaals te vergrooten,

---

(1) NUIJENS, Algemeene Geschiedenis, Dl. XII, p. 44.
(2) Koninklijk Archief te Brussel — Spaansche Secretarie-Liasse 214.
(3) Koninklijk Archief te Brussel — Spaansche Secretarie — Liasse 203.

Digitized by Google

opdat deze zou dienen tot bedehuis voor de Protestanten van Aken, Borcette en omstreken.

Deze beide verordeningen waren, volgens een Spaansch plakkaat van 23 Maart 1651, nieuwigheden, in strijd met het derde artikel van den vrede van Munster. Daar de Staatschen hier geen acht op sloegen, droeg de Spaansche commandant van Limburg aan eene afdeeling soldaten op, de Protestanten, die uit Aken naar Vaals ter kerke kwamen, te overvallen. En zoo werden op zekeren dag deze kerkgangers beroofd van een goed getal mantels, hoeden „ende andere plunderingh, sooveel sy (de soldaten) kosten becomen, sonder iemant aentesien, selfs den Prediger diese, naer eenigh quaed tractement, den mantel hebben ontrukt". (Zie bijlage n° 50).

Eene Staatsche resolutie van 20 Mei 1651 gelastte dientengevolge de Paapsche geestelijkheid zorg te dragen, dat de schade, dezen kerkgangers aangedaan, zoo spoedig mogelijk, door hen of door den kommandant der stad Limburg, vergoed zou worden en dat, bij gebreke hiervan, de schade bij retorsie op hen of op hunne goederen zou worden verhaald (1).

Het schijnt evenwel, dat de Spaanschen zich aan al deze voorschriften weinig gestoord hebben, want den 21 Juli daaropvolgende beklagen zich de Staten Gen. aan den gezant over eene tweede dergelijke overrompeling der gereformeerde kerkgangers te Vaals „dont ils en ont blessé quelques uns mortellement, qui courrent grand risque de leurs vies; et quelques uns, tant hommes que femmes, dépouillés, tout nuds, lesquels ils ont traité fort barbarement, chose, pour la vérité, mal accordante avec la charité chrétienne et moins encore avec le dit Traicté de Paix, que nous prenons grandement a cœur (!). Dit had plaats gehad 's Zondags den 16 Juli (2).

Dit was waarschijnlijk geschied tengevolge van de strenge maatregelen, door de Spaansche regeering genomen, om hare souvereiniteit te handhaven, en verder omdat men zich aan het protest der Staatschen niet gestoord had. Maar nu schreeuwden deze ook uit alle macht over foules, exacties en executies van wege den koning in de landen van Overmaas. Ook H.H. Mog. verzochten zijne Excel. den gezant „très affectueusement qu'il leur

(1) Jos. Habets. Geschiedenis van het bisdom Roermond Dl. II p. 190.
(2) Koninklijk Archief te Brussel. Spaansche Secretarie.

Digitized by Google

plaise de contribuer ses soings et meilleures offices, afin que les dites violences contre et au prejudice des dits reformez, comme aussi la continuation des dites foules et exactions dans les 3 pays d'Outremeuse, puissent cesser réellement et de faict à l'avenir."

De Spaansche regeering had dit gedaan om op hare beurt eens de tanden te laten zien. Zij liet dan ook niet na haar recht te handhaven. Daarenboven schijnen deze maatregelen getroffen te zijn, om pressie uit te oefenen op de oprichting der Chambre-mi-partie, die de Staatschen altijd trachtten uit te stellen. Wij merken den weerslag van dit optreden in de vriendelijkheid, waarmede de Staten Gener., na alles wat tegen hunne geloofsgenooten is voorgevallen, aan den gezant over dit punt schrijven: „Nous n'avons pas voulu mancquer de vous donner part de notre résolution prinse dans nostre assemblée générale touchant l'érection de la dite Chambre (mi-partie), ainsy que nous l'avons cy devant fait communiquer à Votre Excellence, n'ayant point en icelle fait aucun changement essentiel, mais ajusté aucuns articles avec de petites remarques, que nous estimons, que ne vous seront pas desagréables. Nous serons bien ayse de voir Votre Excellence bien tost icy de retour pour pouvoir concerter avec elle sur ledit subject, luy ascurants que nous ne manquerons pas de nostre part de contribuer tout ce qui pourra tendre a vuider et oster touts les différents, tout en ce qui touche les trois pays d'Outremeuse que les autres, qui ont trotté depuis quelques temps et que nous si avons d'autre intention que d'observer poinctuellement et religieusement le traicté de paix, fait entre le Roy d'Espagne et nous, dont nous espérons que Votre Excellence demeurera longues années en ces pays tesmoing oculaire" (1).

Dit vriendelijk schrijven was het antwoord op eene dringende nota van den gezant, gedagteekend 10 April 1751, waarin hij nogmaals de oprichting der Chambre-my-partie eischt „pour le bien commun des deux parties, tant en général que pour leurs subjects et vasseaux en particulier". Hij meent, dat er geene enkele reden meer bestaat, om uit te stellen, aangezien de koning het ontwerp, door de Staten gen. opgemaakt, heeft goedgekeurd, zoodat er niets meer te doen valt, dan dat ontwerp uit te voeren.

(1) Koninklijke Archieven te Brussel. Secretarie van Spanje. Brief van 21 Juli 1651.

Digitized by Google

Van den kant des konings was men hiertoe al sedert lang bereid (1). Intusschen vlogen zich in Overmaas de partijen over allerlei punten in het haar. Zoo liet Robert van Ittersum, slotheer, drossard en ambtman van het kasteel, stad en land van Herzogenrade, bij wijze van plakkaat bekend maken, dat de bewoners zich niet moesten storen aan de bevelen van Antoon Cocx, een Spaansch ambtenaar, die de landsprocessen voor zijne „nieuw opgeworpene rechtbancke" te Rimburg „pretenselyck" avoceerde. Hij herinnert de subalterne bancken, ingezetenen en geërfden aan een plakkaat, op dat stuk geëmaneerd. (Zie Bijlage n° 5.)

Van meer gewicht was echter de twist, die losbrak over het recht van afschaffing van den tol op de Maas te Eijsden. Het genot van dezen tol bezat namelijk de heer de la Margelle, baron van Eijsden, wiens voorgangers hem sinds twee eeuwen gehad hadden.

Eenige Luiksche kooplieden kwamen hiertegen in verzet en maakten omstreeks 1630 een rechtsgeding aanhangig bij de schepenen van Maastricht, die hierin nochtans incompetent waren.

De raad van Brabant, aan wien de zaak werd voorgelegd, gaf dan ook den 22 Nov. 1631 eene interdictie aan de schepenen van Maastricht en aan de procureurs van de eischers. Dit gebeurde dus in den tijd, dat Maastricht nog in het bezit van den koning was. Toen Maastricht het volgende jaar tot de Hollanders overging, brachten de eischers het proces voor de commissarissen-deciseurs der stad, die hierin nog veel minder competent waren. De kooplieden kregen hier natuurlijk gelijk, waarop de baron weer zijne toevlucht nam tot den raad van Brabant te Brussel, die de eigenlijke bevoegdheid tot rechtspraak bezat, en het vonnis van Maastricht weer vernietigde. De raad verzocht daarenboven de commissarissen-deciseurs zich verder niet met de zaak in te laten (2).

Langen tijd bleef het proces als het ware dood, toen na 20 jaren tegen den baron van Eysden over dezelfde zaak eene nieuwe procedure werd aangegaan en hij den 31 Mei van het jaar 1651 per contumaciam werd veroordeeld om een groot deel dier tollen terug te geven, met interest en kosten van het proces, sedert 1651,

(1) Koninklijk archief te Brussel, Spaansche Secretarie, L. 214. Memorie van den Ambass. aan de Staten gen. van 10 April 1651, gedagteekend uit den Haag.

(2) Koninkl. Rijksarchief te Brussel, Spaansche Secretarie, Liasse 214. Memorie van den Ambass. aan de St. Gen. van 20 Sept. 1651, gedagteekend uit Den Haag.

Digitized by Google

geschat op eene buitengewoon groote som. De baron nam weer zijne toevlucht tot den raad van Brabant in Brussel, en verkreeg weer cassatie van het vonnis, op grond dat volgens den vrede van Munster alle aanhangige processen voor denzelfden rechter moesten uitgemaakt worden, als voor wien zij begonnen waren: dit nu was begonnen voor den raad van Brabant, blijkens de interdictie van 22 November 1631.

Dit waren de redenen, waarom de aartshertog zoo dringend aan den Spaanschen gezant in den Haag schreef, om H. H. Mog. het ongelijk van de heeren van Maastricht aan te toonen, en indien deze niettemin nog meenden recht te hebben, de zaak aan het oordeel der Chambre-my-partie over te laten. Daarenboven gelastte de aartshertog den gezant te zorgen, dat er surséance zou gegeven worden aan de executie, die de Brabantsche (Staatsche) schepenen van Maastricht gewapenderhand tegen den baron wilden uitvoeren. Van Spaanschen kant zou dan ook surséance gegeven worden aan de executies, die toegestaan waren op de goederen der Luiksche kooplieden binnen het hertogdom Brabant. De Staatsche troepen hadden namelijk den 19 Sept. van Maastricht uit het kasteel van Eijsden willen overrompelen. Zij waren tot op de basse-cour doorgedrongen en hadden er al het vee meegenomen, dat zij gevonden hadden, en zouden het kasteel zijn binnen gedrongen, indien niet bijtijds de valbrug was opgetrokken (1).

De Staatsche toestemming tot het verleenen van surséance schijnt zich evenwel te hebben laten wachten, want de gezant dringt er nogmaals op aan, in een schrijven van 30 Sept. 1651. Hij grondt ditmaal de billijkheid van zijn verzoek op de omstandigheid, dat Baron de la Margelle onderdaan is van den Koning en dat zijne goederen, zonder den geringsten twijfel, op Spaansch grondgebied lagen (2), iets wat wij evenwel betwijfelen, aangezien Eijsden in het land van Valkenburg lag, dat wel is waar in statu quo moest blijven, maar waarvan het bezit nog altijd betwistbaar was.

Wij geven evenwel toe, dat de Staatsche manier van handelen in dit opzicht „contre tout style et coutume" was, zooals de gezant zich in een volgend schrijven van 13 Nov. van dit jaar uit drukt. Hieruit vernemen wij ook, dat deze eindelijk over het ge

(1) Koninklijk Archief te Brussel. Spaansche Secr. L. 214.
(2) Idem.

Digitized by Google

schil te Eysden van H. H. Mog. verscheidene stukken ontvangen had en dat hij bezig was ze te onderzoeken Hij verneemt echter tegelijkertijd, dat de gewelddadige executies tegen den heer van Eysden intusschen zouden voortgezet worden, executies zegt hij, „qui se trouveront par après irréparables". Hij gevoelt zich derhalve verplicht om er tegen op te komen, dat, terwijl men bezig is van weerszijden eene zaak te onderzoeken, men tot zulke gewelddadigheden overgaat. Hij verzekert H. H. Mog. dat zijn verzoek tot surséance niet is „pour éluder ou supprimer l'affaire", maar „pour la vider à l'amiable et de bonne sorte" (1).

Den 3 Dec. hieropvolgende heeft de gezant de stukken van beide partijen onderzocht en is tot de conclusie gekomen, dat de heer van Eysden volkomen in zijn recht is, dat de kosten en boeten van het proces, zijnde 39000 gld., buitensporig hoog zijn, en dat ze hem opgelegd zijn, zonder in de gelegenheid te zijn geweest, iets ter verdediging te kunnen bijbrengen.

Hij verzoekt derhalve nogmaals H. H. Mog. in het belang van den vrede de executie te doen ophouden, den heer de la Margelle in het kasteel van Eysden te laten terugkeeren, en hem zoowel zijne roerende als zijne onroerende goederen terug te geven, in afwachting dat de zaak heelemaal zal uitgemaakt zijn. Hij stelt daarenboven voor, aangezien het een geding over de rechtspraak is, de zaak aan de Chambre-my-partie over te laten (2).

De Staten Gen. wilden hierop maar niet ingaan en bleven hun zoogenaamd recht op den tol van Eysden handhaven. Deze hardnekkigheid moet, naar ons inzien, voornamelijk toegeschreven worden aan de verschillende klachten van de lager gelegen Maassteden, die hierin eene handelsbelemmering vonden. Zoo vinden wij in het Rijksarchief te Maastricht eene dergelijke klacht van Burgemeesters, Schepenen en Raden van Nijmegen over dezen tol. Zij noemen hem „eene onlijdelijke vexatie van de ingezetenen en de koopluiden deser landen, op de riviere de Maze trafiquerende" en verzoeken H. H. Mog. in overweging te nemen, of Eysden, dat eene pandheerlijkheid is, onder het souverein ressort van den

---

(1) Koninklijk Archief te Brussel, Sp. Secret. Liasse 214.

(2) Koninklijk Archief te Brussel. Secr. Espagn. : Mémoire de Monsieur l'Ambass. aux Est. Gén. à la Haye, le 3e de Dec. 1651, touchant les intérests du baron d'Eysden.

Digitized by Google

Nederlandschen Staat (1), niet behoorde opgelost te worden. Dit was volgens hen een middel, om van de voorschreven vexatiën ontheven te worden (2).

Ten slotte vinden wij, dat op het einde van dit jaar in eene resolutie van de Staten gen. in hunne vergadering is gelezen „seekere memorie van de Heer Agent van der Veecleen, raekende de executie die bey de Heer van Eysden werd gecontinueert van deszelfs pretensen Thol op de Maze, waerop gedelibereert sijnde, is goedgevonden en verstaan, dat de voorschrevene memorie gestelt sal worden in handen van de Heeren Huygens ende andere Heeren H. Mog. Gedeputeerden totte conferentiën, omme metten gemelten Heer Ambass. daerover alsnogh te spreecken, ende de saecken daerheen te dirigeeren, dat de koopluyden, trafiquerende op de voorschreve riviere, eenmael het effect mogen genieten van de sententie, dienaengaende 't haeren voordeel, in den jaere 1636 geobtineert, ende daerna in den jaere 1642 nogh nader geconfirmeert" (3).

De zaak werd dit jaar niet verder gebracht; zij bleef, zooals wij later zullen zien, nog langen tijd een twistpunt tusschen beide partijen.

Terwijl dit in Eijsden voorviel, ondervond de abt van Kloosterrade en den anderen uithoek van Overmaas, onaangenaamheden van een anderen aard. Zooals wij vroeger zagen, had de abt Winandus Lamberti met de Staten Gen. reeds moeielijkheden gehad bij het overnemen van het bestuur van zijn voorganger (4). Dit niet kunnende verhinderen, hadden de Staatsche ambtenaren getracht den prelaat het beheer zijner goederen te ontnemen en de cijnsplichtige dorpsbewoners verboden, voortaan hunne tienden nog langer aan de abdij te betalen; zij zouden dit voortaan aan den Staatschen ontvanger Marcellus Thiens moeten doen. De abt had een jaar lang onderhandeld om weer in het genot zijner rechten te komen, maar het was hem niet gelukt. De afgevaardigden van zes provinciën hadden besloten de abdij te laten uitsterven. Die van Holland en Westfriesland waren echter hiertegen. Deze hadden ver-

(1) Eysden was in 1651 »disputabel".
(2) Rijksarchief te Maastricht. Resolut. des Etats-Gén. Sabbat 16 Déc. 1650.
(3) Rijksarchief van Maastricht. Resolutie van 17 Dec. 1651.
(4) Zie Hoofdstuk III, p. 185.

Digitized by Google

nomen uit de brieven van een hunner officieren, Culemborch, welke onrechtvaardigheden Marcellus Thiens en anderen er pleegden, welke giften en geschenken zij van de inwoners hadden weten te verkrijgen. Door toedoen dezer afgevaardigden werd Winandus Lamberti naar den Haag ter verantwoording geroepen, na hem eerst schriftelijk volle veiligheid beloofd te hebben. Wel wetende, dat het niet de eerste keer was, dat de Hollanders aan hun gegeven woord te kort waren gekomen, en niet veel vertrouwen in hun gegeven woord stellende, begaf hij zich eerst naar Maximiliaan, keurvorst van Keulen en liet zich door dezen tot „consiliarius honorarius" benoemen, door welken titel hij met eenige aanbevelingsbrieven op meer veiligheid meende te kunnen rekenen.

In den Haag aangekomen werd hij door den Amsterdamschen burgemeester Bicker en andere afgevaardigden vriendelijk ontvangen, en hem werd vervolgens uitlegging gevraagd over de zaken van Kloosterrade, die hun reeds eenigszins door Culemborch bekend waren. Hij moest beloven op al hunne vragen naar waarheid te zullen antwoorden, hetgeen hij deed, onder voorwaarde dat zij van hun kant zouden zorgen, dat hij het vrije beheer zijner goederen zou terug krijgen. Ook dit werd beloofd. Hij kweet zich bij het verhaal van het bestuur en de handelwijze der Hollandsche ambtenaren zoo goed van zijne taak, dat de afgevaardigden hem verzekerden, dat zij er het hunne zouden toe bijdragen opdat hij in zijne rechten zou hersteld worden (1). Dit gebeurde blijkens eene resolutie van 20 Dec. van dit jaar, die wij in onze bijlagen onder n° 7 laten volgen; nochtans „non sine gravissimo onere" zegt onze annalist: de abdij moest namelijk ieder jaar 800 imperialen opbrengen tot bezoldiging van de hervormde predicanten, schoolmeesters en kosters. Deze som moest gestort worden in de handen van den rentmeester Thiens (2).

De abt had dus in den Haag, tot groote ergernis van den Drossaard van Herzogenrade, Van Ittersum, en den ontvanger Marcellus Thiens, zijn pleit gewonnen. Nu zij hem in dit opzicht niet meer konden aanvallen, beproefden zij het van een anderen kant. De Staten hadden namelijk in bovengenoemde resolutie tevens te kennen gegeven, dat zij in de pandheerlijkheden Merkstein en Kerk-

(1) Zie HELDENDAL, Annales Rodenses p. 144 en 145.
(2) Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage, Loketkas 37.

Digitized by Google

rade begeerden meester te blijven, iets waar zij geen recht toe hadden, aangezien de Prelaat van Kloosterrade de heer van die plaatsen was. Toen nu deze in het begin van 1652 (den 8 en 9 Jan.) in eigen persoon aldaar met zijne officianten de voogdgedingen had voorgezeten, en daarenboven een „schat" (belasting) had omgeslagen van 12 stuivers Brabantsch op iederen morgen land, werd hij deswege door de Staatsche ambtenaren bij de Staten generaal aangeklaagd (zie Bijlage n° 8).

De woede der Staatschen tegen den machtigen en invloedrijken abt was zoo groot, dat zijn leven in gevaar kwam. Toen hij eens met eenige personen door het Akerbosch kwam, loste een zekere Jan Bouschet, een soldaat uit Aken, die zich in het struikhout verscholen had, een schot op hem, zonder hem evenwel te treffen. Door de bedienden van den abt gegrepen, ontkende hij eerst zijne misdaad, maar te Aken gevangen gezet, bekende hij door eenige hervormden, wier namen hij niet wilde noemen, omgekocht te zijn, om deze daad te volvoeren. Men had hem hiervoor nieuwe kleeren en eene zekere som gelds beloofd. Hij zou zeker ter dood veroordeeld geworden zijn, indien de abt niet verzocht had zijn leven te sparen. Hij werd door de rechters uit het land gebannen (1).

Wij zullen in het vervolg nog meermalen in de gelegenheid zijn, om de moeielijkheden, die Rolduc met de Staten Gen. ondervonden heeft, te vermelden.

---

(1) Heyendal, Annales Rodenses. p. 145 en 146.

Digitized by Google

HOOFDSTUK V.

1652.

Indien men in het begin van dit jaar de zitting der Staten Gen. in den Haag had bijgewoond, toen HH. Mog. en de gezanten der vreemde vorsten elkander met de oogenschijnlijk bestgemeende nieuwjaarswenschen begroetten (1), zou men gemeend hebben, dat de republiek op den besten voet met alle vorsten stond; 't was enkel politiek en diplomatie. Tal van adders schuilden in het gras.

Aitzema zegt in 't algemeen, sprekende van de onderhandelingen gedurende dit jaar, dat Brun ernstige klachten uitte over de „excessen ende violentie, die hij seide te worden begaen bij de officieren van desen Staet (Republiek) in de landen van Overmase". Wij zullen eens nagaan, waarin deze buitensporigheden bestonden.

Reeds den 15 Jan. beklaagde zich de gezant over de buitengewone gewelddadigheden, die in het land van Overmaas door van Till en andere van H.H. Mog. Officieren, meest behoorende tot het garnizoen van Maastricht, bedreven werden. Op Kerstdag van verleden jaar waren deze, gedurende de godsdienstplechtigheid, gewapenderhand in de kerk van Houthem (in het land van Valkenburg) binnengedrongen. Zonder eerbied voor plaats noch plechtigheid, kwamen zij eenige particulieren gevangen nemen, die vroeger schepenen geweest waren, in dienst van Z. Maj. den Koning. Zij hadden nochtans dit ambt sedert twee jaar vrijwillig opgege-

(1) Algem. Rijksarchief te Brussel. — Sp. Secr. n. 228, betiteld: Corresp. d'Antonin Brun, ambass. à la Haye, avec les Est. Gén. 1648-1652.

Digitized by Google

ven, om in rust te kunnen leven. De Staatschen gingen hierbij zoo ruw te werk, dat zij 4 of 5 personen in de kerk verwondden.

Daarenboven had genoemde van Till, vergezeld van de ontvangers Padburch en Donder, verschillende koninklijke officieren in het overige land van Overmaas doen gevangen nemen en anderen genoodzaakt zich op neutraal gebied terug te trekken.

Den 27 Dec. l. l. had zich een troep soldaten van Maastricht, aangevoerd door den luitenant van de compagnie van den Rijngraaf, vergezeld van een trompetter, naar Heerlen, in het land van Valkenburg, begeven, waar zij in de herberg van Jean Paesken vijf Spaansche officieren van het garnizoen van Navagne aantroffen. Deze werden met stok en sabel zoodanig door hen toegetakeld, dat er een hunner, Antoon Raphaël, korporaal van de kompagnie van den baron de Clerval, 's konings onderdaan, het met den dood moest bekoopen.

Dit waren, zegt de gezant terecht, „procédures et actes insupportables", te meer omdat zij voorafgegaan waren door zooveel andere geweldplegingen, vooral ten aanzien van de geestelijkheid, die grootendeels, en nog wel zonder eenige reden, van hunne goederen waren beroofd geworden. Zij waren toch ook onderdanen van den koning, merkt hij op (1). Met het oog op de spoedige oprichting der „Chambre-my-partie" was deze handelwijze dan ook niet te verdedigen.

De Staatschen waren niet tevreden met hunne tyrannie in de drie „disputabele" landen uit te oefenen, zij wilden die ook nog tot het land van Limburg uitstrekken. Zoo schrijft ten minste, omtrent dien tijd, Wouter van Meer aan den gezant. Zij waren namelijk van plan, het land van Limburg te doen bijdragen in de beden en domeinen. De ijverige ambtenaar raadt daarom den gezant aan wederkeerig retorsies uit te oefenen in het land van Herzogenrade, ten einde de Staatschen hiervan te doen afzien. Van Meer zelf had zijn huis moeten verlaten, dat verschillende keeren van meubels en vee beroofd werd. „Bref", zegt hij, „je suis persécuté à toute outrance et continuellement menacé de mort" (2).

De Staatsche ontvanger Padburch ging zelfs zoover, dat hij, met eenige officieren van het Maastrichtsch garnizoen en een honderdtal

(1) Alg. Rijksarch. te Br., Sp. Secr., L. 214. Mem. van 15 Jan. 1652.
(2) Algem. Rijksarch. te Br. Sp, Secr. L. 234 (30 Jan. 1652).

Digitized by Google

soldaten, voorzien met houweelen en andere werktuigen, zich naar Heerlen (land van Valkenburg) begaf, om er eenige kerken af te breken, altaren omver te halen en andere kerken van hare beelden en sieraden te berooven, — een ware beeldenstorm — een vergrijp, zegt de gezant, „non seulement contraire aux bonnes institutions de LL. SS., mais encore au traité de paix et mesme aux conférences comencées et à l'approche de la Chambre mi-partie. De gezant verzocht HH. Mog., dat, indien het gebeurd was tegen hunnen wil, zij de daders zouden straffen en de schade herstellen, doch indien het op hun bevel geschied was, zij hem hiervan mededeeling zouden doen; dan zouden ook van den kant van den koning afdoende maatregelen tegen zulke procedures genomen worden.

De Staatsche Marcellus Thiens verscheen ook weer op het tooneel. Hij werd namelijk beschuldigd van eene menigte retorsies uitgeoefend te hebben in het land van Limburg, dat zonder twijfel Spaansch was. Hij liet er de cijnsen, renten en inkomsten van de koninklijke domeinen opeischen, onder voorwendsel dat de koning hetzelfde deed in de drie andere kwartieren van Overmaas, die evenwel nog disputabel waren. De gezant verzocht H. H. M. hieraan een einde te doen maken; want, indien de koning van zijnen kant de retorsies in die landen zoover wilde drijven als zij, dan zouden de zaken zeer slecht staan. De handelwijze der Staatschen in het land van Limburg zou dan hetzelfde zijn, alsof de koning gewapenderhand de domein-opbrengsten en andere inkomsten in de Meierij van 's Hertogenbosch zou willen heffen, ressorteerende onder Staatsche jurisdictie (2).

H. H. Mog schijnen op die verschillende klachten niet te hebben kunnen of te hebben willen antwoorden, want den 9 April daaropvolgende dringt de ambassadeur aan op een antwoord op zijne memorialen, betreffende de geweldplegingen van Padburch te Heerlen en van Thiens in Limburg.

In de maand Mei had de gezant eenige dagen doorgebracht te Brussel bij den Aartshertog Leopold. Hij was er opheldering en instructie gaan vragen over de voornaamste punten van geschil tusschen den Koning en de Republiek, waarschijnlijk met het oog op de spoedige oprichting der Chambre-my-partie. Het gevolg van

(1) Ibid. L. 214 (22 Maart 1652).
(2) Alg. Rijksarch. Brussel L. 214 (Memor. v. 27 Maart 1652).

Digitized by Google

dit bezoek was een hernieuwd aandringen van den gezant om de punten van geschil zoo spoedig mogelijk uit den weg te ruimen „soit par voye d'accord, soit de iustice" (1).

Vooral voor het laatste middel, „voye de justice", waren de Staten niet te vinden. Zij gingen voort met hunne stukken op het Overmaasch schaakbord vooruit te schuiven, zonder zich veel aan de wetten der rechtvaardigheid te storen. De ontvanger Thiens vergreep zich aan het geld, voortkomende uit de Calamine, in het land van Limburg, onder voorwendsel dat de bewoners geweigerd hadden de koninklijke Domeingelden te betalen. Van Ittersum met den schout Reye, van Herzogenrade, joeg particulieren, die sedert jaren in dienst van den koning waren, met vrouw en kind als bandieten uit het land, enz. Voor verdere geweldplegingen in dit jaar zie men Slanghen, Een blik op Valkenburg enz., bl. 158 en volg. (2).

De zooeven aangeraakte Calamine-zaak was de volgende: De Calamine- of Calmes-berg, in het land van Limburg, leverde reeds in dezen tijd eene aanzienlijke hoeveelheid koper op, die de koperslagers uit de Rijkssteden, Aken, Stolberg en Cornelismunster, aldaar kwamen opkoopen. De opbrengst behoorde tot de Domein-inkomsten van het land. Marcellus Tiens legde beslag op dit koper, onder voorwendsel, dat Z. Majesteit zich had laten domeingelden betalen in de landen van Valkenburg, Dalhem en Herzogenrade. Zijn voorganger van Ylem, wonende te Maastricht, had in zijn tijd slechts uit het land van Limburg door retorsie doen halen wat de koning aan beden had geheven in de andere landen van Overmaas. Thiens ging evenwel zoo ver, dat hij tot een bedrag van 60000 gld. uit de inkomsten der Calamine wegroofde, terwijl de koninklijke beden in het land van Overmaas destijds slechts ongeveer 15000 gld. bedroegen (3).

Ondanks herhaalde klachten was hierin van wege de Staten den 23 Nov. nog geen verandering gebracht. Thiens ging door met zich meester te maken van de inkomsten der kopermijnen en met de inwoners te molesteeren; „une procédure", zegt de

(1) ibid. (Mem. van 1 Juni 1652).

(2) Wij gaven bovengenoemde retorsies, omdat wij ze bij geen schrijver hebben vermeld gevonden.

(3) Alg. Rijks Arch. Br. Sp. Secr. L. 214, (Memor. van 19 Sept. 1650).

Digitized by Google

gezant, „qui ne peut estre autrement interprétée que par une pure hostilité, puisqu'elle est accompagnée de violences en un Pais appartenant sans contradiction à Sa Majte, dont ledit Ambassadeur a déja tant de fois réclamé, sans que pourtant il voye aucun effect de ses plaintes en chose si iustes." Hij verzoekt hierbij, dat men hem zegge, of dit alles van H. H. Mog. zelf uitgaat of niet. In het eerste geval zal hij hen niet meer met memoriën lastig vallen, maar handelend optreden, in het tweede, zouden zij goed doen, het geroofde zoo spoedig mogelijk terug te geven en Thiens verhinderen om door te gaan met proceduren, die strijdig waren met den vrede van Munster (1).

De Heeren Raden van Brabant en de advokaat fiskaal hadden goedgevonden de van oudsher bestaande schepenen in de landen van Overmaas ter „ordinarie vergaderingen en respectieve genachten" te dagen, zooals dit gebruikelijk was, voor dat de twist over deze landen ontstond. Aangezien dit evenwel destijds niet zonder gevaar en schade plaats kon hebben, hadden zij besloten de gedaagde schepenen schadevergoeding te verzekeren voor het nadeel dat hun, ter zake der verschijning in de vergadering, eventueel van den kant der Staatschen kon worden toegebracht. Het was aan dezen maatregel te danken, dat de schepenen ondanks de vervolgingen, waaraan zij uit dien hoofde van de zijde der Staatschen voortdurend blootstonden, steeds trouw in de hoofdbanken opkwamen.

De gevolgen bleven natuurlijk niet uit. Den 13 October 1652 werd Karel Schutgens (2), schepen der hoofdbank Meerssen, door zekere Fransche soldaten, waarvan wij hierboven melding maakten, gevangen genomen, en in „berghen en speloncken" vervoerd, zegt Wolter van Meer in zijn dagboek. Na lang zoeken kwam men op zijn spoor; na lange onderhandelingen en tegen een losgeld van 5158 gld. 5 st., werd hij uit zijne gevangenschap verlost (3).

Willem Stassen, bediende en boschwachter van Zijne Majesteit, en Lemmen Raemaeckers ondergingen hetzelfde lot. Zij werden gedurende 12 dagen in „berghen en speloncken" opgesloten, hevig geslagen en verwond. Hunne invrijheidstelling geschiedde slechts ten koste van groote sommen gelds, deels voor bodeloonen, deels voor

(1) Algemeen Rijksarchief Br. Secr. Esp. 214 Mem. van 23 Nov. 1652.

(2) Slanghen noemt hem Schugens. Wij hebben evenwel den naam Schutgens in verschillende stukken geschreven gevonden.

(3) Eene memorie van den Sp. gezant, gedagteekend 12 Nov. 1652, zegt, dat het rantsoen van Schutgens 300 pistolen bedroeg.

Digitized by Google

soldij der soldaten van Maastricht, door den Gouverneur dezer stad uitgezonden, om hem te zoeken. Zoo ging het ook met Mr Peter Franssen en Nelis van Clermont, vaceerende ten platten lande in dienst van Z. Maj. in de bank van Heerlen. Deze werden acht dagen gevangen gehouden en moesten 80 patacons betalen voor rantsoen, dat hun door den Spaanschen thesaurier generaal de l'Abbeye werd verstrekt (1).

„Het was ook te dezer tijd", zegt meergemelde Slanghen, „dat Jan Nijsten en Willem van Oensel, beiden schepenen der bank Beek, op last van den luitenant voogd Pesters, binnen Maastricht op het stadhuis in de gevangenis werden gezet.

„In ditzelfde jaar 1652 kreeg de schepen G. Wijnants van zijne ambtgenooten last, om te 's Gravenhage proces aan te hangen tegen den drossaard van Till, tot afwering der feitelijkheden, die deze was drijvende, zoo tegen gemelden Wijnants, als tegen zijne mede-Schepenen, ambtgenooten en andere officieren van Zijne Majesteit. De zoon van den schepen Wijnants had te dezer zake drie volle maanden te 's Hage gevaceerd en het zoo ver gebracht, dat den drossaard van Till bij vonnis werd aanbevolen den schepen Wijnants en anderen te laten ongemolesteerd".

Bij wijze van revanche namen de Spaansche officieren toen van hunnen kant ook Staatschen gevangen en zetten hen op water en brood. Dit had nochtans weinig uitwerking, aangezien de Staatschen er dan nog meer gevangen namen en daarbij door het sterke garnizoen van Maastricht steeds op krachtigen steun konden rekenen (2). Deze gingen nog verder en dreigden met gevangenneming van alle ambtenaren, die den eed van gehoorzaamheid aan de Republiek zouden weigeren. (3)

Wij zullen nu het tooneel van verwarring en ellende, die er in Overmaas heerschte, voor eene korte wijle verlaten, om een blik te slaan op de diplomatische verwikkelingen.

De spil, waar alles om draaide, was de oprichting der Chambre-my-partie. Voor de eene partij scheen zij een schrikbeeld, voor de andere een reddende engel.

---

1) SLANGHEN, Een blik op Valkenburg, p. 161 en 162.

2) Bijzonderheden hierover zijn te vinden in SLANGHEN: Een blik op Valkenburg, p. 157 en volg.

3) Alg. Rijksarsch. Br. L. 214. Mem. van 12 Nov. 1652.

Digitized by Google

De Staten generaal, ten einde de oprichting der gevreesde Kamer nogmaals op de lange baan te schuiven, deden het voorstel, om te voren eenige punten in der minne af te doen (1).

Reeds in het begin van dit jaar, den 16 Febr., schrijft de gezant met betrekking hierop aan de Staten: „Il semble au soussigné Ambassadeur d'Espagne sur la proposition et ouverture à luy faitte par les SS^rs députés de Mess. les Etats Gen. lundy dernier, 12e du présent mois et an, de vouloir réciproquement aviser, quelles difficultés de celles, dont le iugement doit estre remis à la Chambre mi-partie, pourraient estre préalablement traitées à l'amiable et par voye d'accord" (2).

Onder deze vooraf te behandelen punten bevond zich ook de questie over de landen van Overmaas „tant au possessoire, qu'au pétitoire" (3).

Het proefschrift over de Chambre-my-partie, door Van Hoogstraten, is wel is waar niet onverdienstelijk, maar in vele opzichten zeer onvolledig. Wij zullen trachten zijne gegevens zooveel mogelijk aan te vullen.

In Maart drong Brun wederom aan op het oprichten der tweeledige kamer. In zijne toespraak tot de Staten Gen. in het begin van het jaar had hij reeds gezegd, dat hij deze inrichting beschouwde „comme un canal par où nous pourons faire couler et décharger toutes les mauvaises humeurs, qui autrement estant retenues pouraient peut-ètre altérer en quelque façon la bonne constitution de la paix" (4).

De Staten, zooals wij reeds zeiden, hadden evenwel geen oor voor deze schoone woorden. Hij herinnerde daarom den 29 Febr. de Heeren nogmaals aan hunne belofte, hem in hunne laatste bijeenkomst gedaan, om namelijk zoo spoedig mogelijk af te doen wat er nog te verrichten viel voor de volledige oprichting der Kamer. Hij voegde er aan toe, dat hij van wege den koning, zijn meester, nooit iets achterwege had gelaten, om de oprichting te bespoedigen „d'un ouvrage si salutaire et nécessaire (5).

---

1) Over deze punten zie Van Hoogestraten: Proeve eener geschiedenis der Chambre-my-partie. p. 21.

2) Algemeen Rijksarchief: Br. L. 214. Mem. van 16 Jan. 1652.

(3) Idem.

(4) Rijksarch. Br. L. 228.

5) Alg. Rijksarch. Br. L. 214. Dit stuk behelsde ook eene klacht omtrent eenige goederen,

Digitized by Google

Na nog eens den 27 April op de oprichting van de „Chambre-my-partie" te hebben aangedrongen en gevraagd, dat men er de instructie van opmake, werd deze eindelijk, zoowel als het ledental en de eedsformulieren, den 12 Juli van weerszijden vastgesteld (1). De rechters werden echter nog niet benoemd, noch de Kamer opgericht, hoewel, nu de Instructie er was, de kans daartoe gunstiger scheen.

Vooral op aandringen der Staten Generaal, die steeds, wat de Kamer betrof, uitstel verlangden, besloot men „7 poincten ende articulen differentiael, voorcomende uyt het tractaet van vreede, by amicabele conferentie tusschen den heer Ambassadeur van Spaigne ende de Heeren Gedeputeerden van haere H. Mo." af te doen (2).

Nummer één dezer punten zou zijn, volgens de St. Gen. zelven, „de dispute ende controversiën ontstaen ende geresen ten opzichte van de drie landen van Overmaze, te weeten Valckenburgh, Daelhem en 's Hertogenrade, die volgens het 3de articul van het tractaet van vreede souden moeten gerenvoyeert worden aen de „Chambre-my-partie" omme aldaer gedecideert te worden (3).

Ofschoon de Gezant in het begin niet ongenegen was aldus eenige zaken uit den weg te ruimen, betoonde hij ten slotte eenigen tegenzin. Deze ontsproot uit de weinig loffelijke manier van handelen der Staatschen, die hunne ontvangers alweer gelast hadden, om er de tienden en den eerstvolgenden oogst der kerkelijke goederen in beslag te nemen. Hij vraagt, dat de H. H. Mo. dit zouden verbieden, of wel „trouver quelque tempérament pour y subvenir (namelijk aan het onderhoud der geestelijken) attendant

---

toebehoorende aan de abdij Ste Gertruide te Leuven. Zij luidde als volgt:

Finalement le dtt Ambassadeur prie encore LL. SS. de vouloir pour le bien de justice, et ensuite du traité de Paix, ordonner que les biens et fruits, qui en ont esté levés, situés dans leur jurisdiction et dépendant de l'abbaye de Ste Gertrude à Louvain, soyent relachés et mis hors d'annotation au profit de ladite Abbaye, d'autant plus que le Prelat d'icelle a fait volontairement des offres tres avantageuses pour la sustentation des ministres prédicants, qui pourraient estre establis sur aucunes parties desdits biens; de sorte qu'il n'y peut avoir la moindre difficulté en la restitution pretendue par ledit Prelat selon les titres et documents par luy exhibés, que ledit Ambassadeur a voulu voir et examiner attentativement etc. . . . . .

(1) En niet, zooals de Heer Pelerin op bl. 13 van zijn reeds genoemd werk zegt, den 20 July 1653.

(2) Alg. Rijksarch., Br. L. 204.

Van Hoogstr. in zijn genoemd proefschr. spreekt maar van 6 punten.

(3) Id.

Digitized by Google

que la cause soit décidée au principal par la Chambre-my-partie, dont l'establissement et l'ouverture doit se faire en peu de iours" (1).

De gezant dacht misschien, dat, wijl de instructie voor de zoo lang gewenschte Kamer vastgesteld was, deze zoo spoedig mogelijk in werking zou treden, maar hij rekende buiten den waard. De H. H. Mo. bleven aandringen op eene voorafgaande afdoening van eenige punten.

Hij gaf daarop den 29 Juli te kennen, dat hij wel bereid was dit voorafgaand accoord aan te nemen, zoodra H. H. Mo. de landen van Overmaas in den toestand zouden gebracht hebben, waarin zij waren, op het oogenblik, dat de vrede van Munster geteekend werd; „ce qui estant restabli, on pourra composer la dispute et controverse survenue, avant que de la renvoyer à ladite Chambremy-partie, pour y estre décidée" (2). Hij zegt, dat hij dit doet, aangezien de commissarissen van H. H. Mo., die zich te Maastricht bevonden, voornamelijk de heer Raesveltd, zooveel nieuwigheden bij hunne aankomst hebben ingevoerd, o. a. dat zij al de edelen van het land van Valkenburg wilden dwingen den eed van trouw aan H. H. Mog. af te leggen, en dat zij de kerkelijke goederen tegen eene niet meer af te koopen som in admodiatie of pandschap gaven. En dat dit alles — hij noemt daarbij het beslag op de inkomsten van de Calamine (3) — gebeurt op het oogenblik, dat juist de beste maatregelen op afdoening der geschillen genomen zijn. Hij voegt er dan ook terecht aan toe „Que si sur semblables dispositions et incidents qui renversent l'essence et nature du principal, il entrait en accomodement, sans aucun remède préliminaire, il en pourrait estre blasmé et désavoué" (4).

Wat er ook van zij, H H. Mog. hebben die voorafgaande vergadering van gecomiteerden weten door te drijven. Zij had plaats te Mechelen en had niet alleen ten doel de beslissing van het Overmasche geding, maar ook de regeling van het tarief der rechten van den kant van Spanje en Nederland, te heffen op de Schelde en in Vlaanderen.

---

(1) Alg. Rijksarch. Br. L. 214, Mem. van 15 Juni 1652.
(2) Alg. Rijksarch. Brux. ibid. Mem. van 29 Juli 1652.
(3) Zie hier voren.
(4) Alg. Rijksarch. Br. L. 214, Mem. van 29 Juli 1652.

Digitized by Google

Deze vergadering verdient wel eenige aandacht, aangezien zij van den eenen kant eene voorloopster is geweest van de eigenlijke Chambre-my-partie en van den anderen kant weinig of geen licht over haar bestaan en hare verrichtingen verspreid is. Wagenaar alleen zegt van haar: „zij verrichtte weinig, omdat men elkanderen niet verstaan kon over de wijze van handelen".

Dat zij weinig of niets uitrichtte is juist; dat bekent Van Hoogstraten ook, maar wat niet juist is en waar Van Hoogstraten over zwijgt, dat is de reden, waarom zij niets uitrichtte. Laten wij, om de zaak op te helderen, eerst de leden en de strekking dezer vergadering aangeven

Volgens een rapport, door Van Hoogstraten in het Rijksarchief te 's Gravenhage gevonden, zouden door de Staten generaal gecomitteerd geworden zijn de volgende vijf heeren: Jhr Amelis van der Bouckhorst, heer van Wimmenum, Baljuw en Dijkgraaf van Rijnland, eerste curator van de Leidsche Hoogeschool; Nicolaas Verbolt, burgemeester van Nijmegen; Pieter de Huijbert, Raad en Thesaurier van Middelburg; Jhr Alexander van der Capellen tot Budeloff (Boedelhof) en Meervelt, heer van 's Heeraartsbergeren, Rigter der stad en van het ambt Doesburgh, en Alwijs van Halewijn, oud-Raad der stad Dordt en gedeputeerde ter vergadering van de Staten van Holland (2).

Wij betwijfelen echter de juistheid dezer lijst. Onzes inziens behoort de heer Verbolt hier niet in aanmerking te komen. Vooreerst komt zijn naam niet voor onder de handteekeningen aan het slot van het rapport. Vervolgens zou het vreemd zijn, dat tegenover vier Spaansche afgevaardigden vijf Staatsche zouden staan, iets wat niet overeenkomt met de verklaring van den gezant in eene memorie aan de St. Gen. van 30 Sept. 1662, waarin hij woordelijk zegt, dat de conventie was „du nombre de quatre de chacun côsté" (3).

Tegenover deze vier Nederlandsche gedeputeerden stonden de volgende vier Spaansche: Antoine l'Hermite, president van den Grooten Raad van Mechelen; Johan Baptista de Stucker, Raadsheer in het Hof van Gelderland; Verheijen, Raadsheer in den

(1) WAGENAAR. Ned. Hist. p. 376.
(2) Al de anderen waren Gedeput. der Staten Gen.
(3) Alg. Rijksarch. Br. Secr. Esp. L. 214.

Digitized by Google

Grooten Raad en Sponraey, Raadsheer en gewoon lid van de Rekenkamer.

Blijkens het „*pouvoir*" door H. H. M. aan hunne Gedelegeerden mede gegeven, dienden hunne conferentiën „tot bevordering van de ontlasting der rivieren, als anderszins" of zooals het „*pouvoir*" van den Aartshertog Leopold het juister en meer omstandig uitdrukte „pour y traicter par ensemble sur la cessation des charges, qui durant les guerres passées ont esté imposées sur les rivières de ces provinces, comme aussy sur l'égalité de celles des portes de Flandres avec l'Escaut, et autres bouches de mer". Toen de Staatsche afgevaardigden de opmerking maakten, dat dit laatste „*pouvoir*" uit naam van den Aartshertog Leopold en niet uit dien des Konings was afgegeven, zooals aan het hoofd ervan te lezen stond, bewilligde de Aartshertog in het verzoek der Nederlandsche Gedeputeerden, om dit te veranderen.

De reden, waarom deze bijeenkomst tot niets leidde, was de volgende : Nauwelijks was de vergadering bijeengekomen, of de Hollandsche afgevaardigde, de heer Awys van Halewijn, vertrok plotseling, zonder de anderen hiervan kennis gegeven te hebben, „quoyqu'ils l'ayent traicté avec toute sorte de civilitez (1). Twee andere Staatsche afgevaardigden trokken ook naar huis, zoodat de Heer van Wimmenum (Cornelis van Bouckhorst) nog overbleef. Deze verklaarde wel, dat hij voldoende volmacht bezat, om alleen te onderhandelen, maar aangezien er te voren bepaald was, dat er vier van weerszijden moesten tegenwoordig zijn, hielden zich de Spanjaarden hieraan en wilden niet met de onderhandelingen voortgaan. Daarenboven had de provincie Zeeland, tegen hare vroegere beloften en besluiten in, verklaard, dat zij zich aan de besluiten dier Mechelsche vergadering niet zou onderwerpen; zij had dien ten gevolge ook geenen afgevaardigde gestuurd, ofschoon zij in dit alles betrokken was. In deze omstandigheden onderhandelen „ce serait traicter avec peu de certitude et sécurité", zegt de gezant terecht (2). Hij verzocht H. H. Mo. hunne afgevaardigden spoedig terug te zenden en de Spaanschen te Mechelen niet zoo lang tevergeefs te laten wachten; dat indien de vergadering ontbonden werd, dit de schuld zou zijn van H. H. Mo. zelven, die ondanks hunne zoowel mondeling als

(1) Alg. Rijksarch. Br. L. 214 Mem. van 30 Sept. 1652.
(2) Algem. Rijksarch. Br. L. 214. Mem. van 20 Sept. 1652.

Digitized by Google

schriftelijk gesloten overeenkomst, dit het eerst gezocht hadden (1).

Zoo gebeurde het, en de bijeenkomst liep op niets uit. Den 29 Maart namen de Gedeputeerden, die nog over waren, van elkander afscheid „en zijn wij", zoo luidt bovengemeld rapport, „alzoo wederzijds met veel complimenten en gewoonlijke beleefdheden, in zulke occasie gebruikelijk, van elkander gesepareerd, om aan onze heeren principalen te refereren het gepasseerde in de voorz. conferentie".

Met de oprichting der Chambre-my-partie zelve kwam het dit jaar niet verder dan tot eenige „kleine remarques", die de heer van Wimmersum den 24 Junij 1652 ter tafel van H. H. Mo. bracht. Deze aanmerkingen waren door den secretaris van den heer Brun gemaakt op de bewoordingen der Instructie en der Commissie-formulieren. De Staten Gen. stemden toe hieraan te voldoen (2).

Gedurende al deze onderhandelingen waren de Hollanders doorgegaan met op hunne welbekende manier de drie landen van Overmaas te besturen. Ofschoon de partijen in den Haag en te Mechelen, voor dien tijd ten minste, ver van het betwiste terrein verwijderd waren, werden zij nochtans van weerszijden goed ingelicht. De Spaansche gezant scheen zelfs gewichtige inlichtingen over Overmaas te ontvangen van een Hollandsch ambtenaar, Cuijlenbourg genaamd, die naderhand, naar men meent, op aandringen en op de aanwijzing van den ontvanger Padburg, werd gevangen genomen. Men ziet uit een brief, dien de gezant hierover aan Wouter van Meer schrijft, dat hij met die gevangenneming tamelijk in verlegenheid geraakt is. (Zie Bijlage n° 9). Deze wordt daarom verzocht het gezantschap over de Overmasche gebeurtenissen op de hoogte te houden, „en narrant le faict, comme il se sera passé, sans exagération" (3).

De Staatschen hadden er een leger van hoogere en lagere ambtenaren, die steeds met de pen gereed stonden, indien er iets was over te brieven, tot de commissarissen-deciseurs van Maastricht toe, die den 23 Sept. van dit jaar in het 18de art. van hun rapport in bedenking gaven „of 't regt van 't kleynzegel niet en

(1) Ibidem.
(2) Van Hoogstraten. Proeve eener Gesch. eener «Ch.-my-partie", p. 25.
(3) Zie Bijlage n. 9.

Digitized by Google

behoort ingevoert te worden in de landen van Overmaas, tot profyt van een Protestantsch Weeshuis te Maastricht (1).

Ook omtrent het financieele beheer der Spaanjaarden in de landen van Overmaas, lieten de Staten zich nauwkeurig inlichten. Zij richtten hiernaar de slotsom hunner eigen beden in die steeds aanmerkelijk hooger waren dan die der tegenpartij (2) Als een staaltje van dergelijke informatie geven wij als bijlage eene „omlage ende repartitie" over het land van Daelhem, op naam van den Koning van Spanje, sedert 2 Mei 1652 tot 22 Dec. 1654 (zie Bijlage n° 10). Zij kan als aanvulling dienen van hetgeen Slanghen op dit punt uitgegeven heeft over het land van Valkenburg.

Dit rapport over de finantiën van het land van Daelhem werd door Hans Willem van Till, staatsch Drossaard van dit land, ingeleverd aan H. H. Mo., die het ter kennisgeving in handen stelden „van hunne gedeputeerden tot de zaken van Overmaas „om te visiteren, examineren ende daervan rapport te doen" (3).

(Wordt vervolgd).

---

(1) Rijksarch. Maastr. Resolut. 23 Sept. 1652.
(2) Zie hiervoor SLANGHEN : «Een blik op Valkenburg".
(3) Alg. Rijksarch. 's Gravenhage Loketkas 44.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

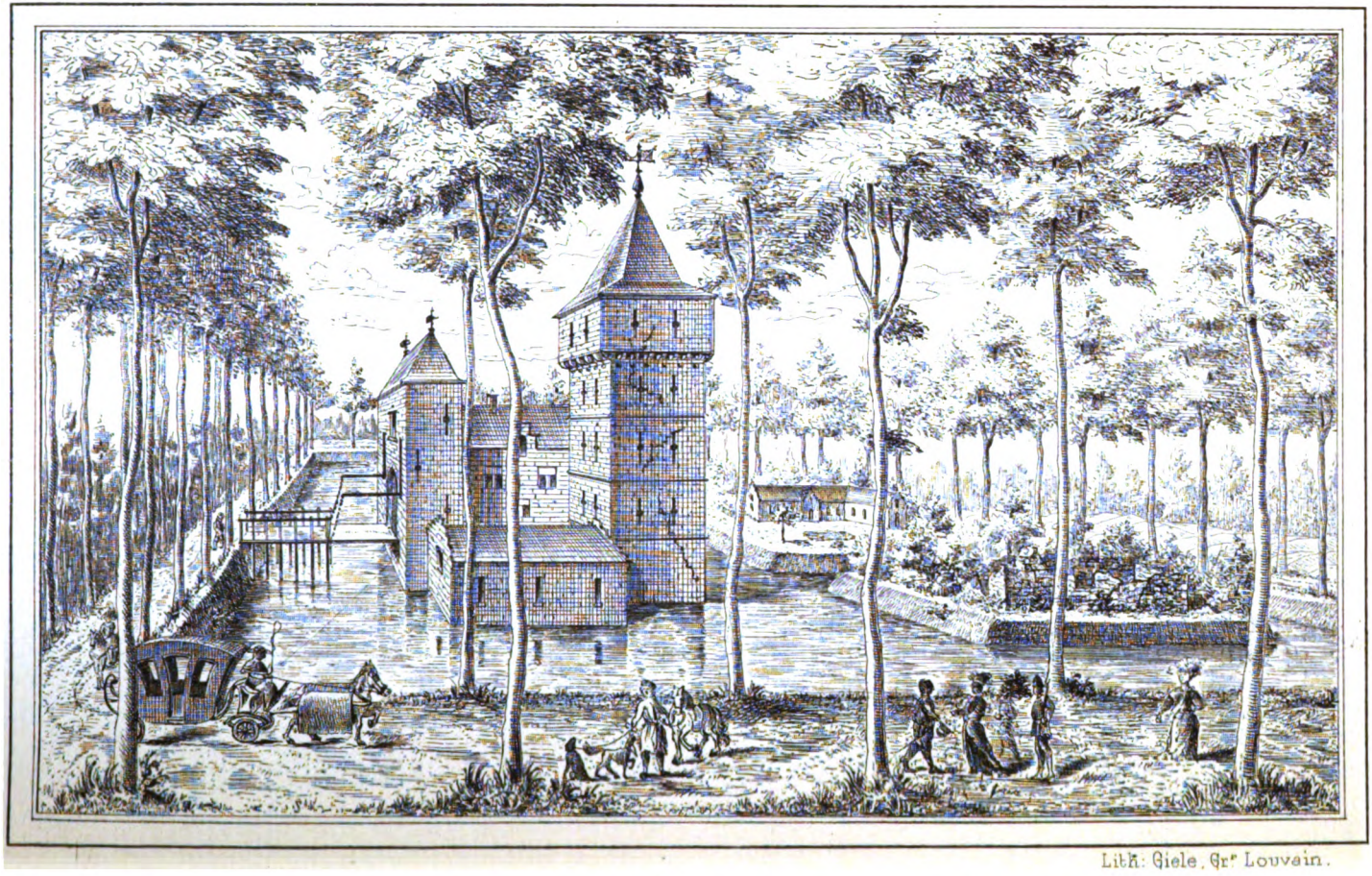

Lith: Giele, Gr.e Louvain.

Chateau de Baerlo en 1604

Digitized by Google

La Seigneurie de Baarloo

PAR

HENRI DE L'ESCAILLE.

Avant Propos.

Tout est dans tout.
(Jacotot.)

La fin du siècle dernier a vu s'accomplir dans nos provinces une révolution aussi subite que radicale. La nation française qui, le voulant et, souvent, ne le voulant pas, demeure toujours l'instrument des volontés divines, leur apporta, avec le germe de l'égalité religieuse — si magnifiquement réalisée après — la ruine de leurs anciennes institutions.

Elles étaient justes et équitables cependant, adaptées au caractère national, dont la droiture naturelle en rendait l'application facile. L'autonomie de la commune était pour ainsi dire illimitée, l'action du pouvoir central était à peine perceptible; consacrées par le temps les institutions étaient stables; mais elles étaient vieillies, fort compliquées; et, un changement a toujours de l'attrait pour les enfants jeunes ou vieux; le monde d'ailleurs se laisse facilement — mundus vult decipi — prendre à la piperie des mots. La transformation se fit, donc, assez facilement, appuyée, du reste, sur la pointe des bayonnettes.

Digitized by Google

Il n'est resté de l'ensemble de cet état politique, administratif et social, qu'un souvenir assez vague, dénaturé même par les protagonistes du système nouveau.

Plusieurs érudits se sont attachés à reconstituer l'ancien régime par la synthèse des archives d'une commune, de sa paroisse et de ses familles dirigeantes; à y retrouver le jeu de ses institutions religieuses et civiles, avec les faits et gestes des mains seigneuriales qui y donnaient le ton.

Tel était le dessein que nous avions formé jadis avec notre défunt ami le baron d'Olne de Saint Hadelin au sujet de Baarloo (1).

Ce gentilhomme, aussi érudit que sagace, nous avait proposé de diviser le travail; nous devions dépouiller les archives castrales et lui les siennes, qui étaient tout aussi importantes; ce labeur terminé, il devait étudier celles de l'Eglise et de la commune; à nous étaient réservées celles de la Cour féodale de la Gueldre à Bruxelles. Envoyé à la 2e Chambre des Etats Généraux par la confiance de ses concitoyens, il eut la facilité de voir de près les riches Archives de la Résidence.

Alors notre tâche terminée, et, pensant, comme notre collaborateur, qu'il était préférable d'employer pour la rédaction de la notice la langue nationale, qu'il possédait, naturellement, mieux que nous, nous lui remîmes notre travail pour qu'il le combinât avec le sien.

Mais sa mort prématurée a renversé les rôles et nous a laissé le soin d'utiliser le mieux possible ses notes et documents. L'œuvre n'a pas répondu entièrement à nos désirs, car peu de pièces sont définitivement rédigées et beaucoup d'annotations fugitives sont difficiles à coordonner.

Le baron d'Olne connaissait à fond la topographie locale et l'histoire intime des familles. Ses ancêtres et nos auteurs qu'avaient divisés une inimitié aussi vive qu'ancienne, avaient procédé, — c'était l'usage général alors —, pour ainsi dire sans discontinuer „de omni re scibili et . . . . quibusdam aliis"; parfois même, en 1626, le sang avait été répandu.

Dans ces procédures — nous nous sommes arrêtés à la 39e — se révèlent les idées, les passions, les mœurs, les usages des temps

(1) Nous conservons dans le courant de notre étude l'ancienne orthographe du lieu.

Digitized by Google

passés. Elles sont une source précieuse de documents et de titres de toute nature sur la généalogie, la propriété, la valeur des choses, le droit ancien, etc.

Plus sages que nos ancêtres, nous avons enterré la hache de guerre émoussée d'ailleurs depuis 150 ans, et, n'avons repris les vieux procès, qu'en spectateurs amis, l'un contrôlant l'autre.

Monsieur A. J. Flament, archiviste de l'Etat à Maestricht, nous a donné son concours aussi dévoué qu'efficace, les autorités religieuses et civiles de Baerlo également. M. le chanoine Reusens, l'éminent paléographe de Louvain, le savantissime chanoine Daris, de Liége, nous ont aidés de leur expérience dans la reconstitution de copies défectueuses. M. Edouard Laloire, attaché aux archives de Bruxelles, M. van Wintershoven, curé d'Emaël, M. J. Halkin, secrétaire de l'Institut archéologique Liégeois, sont venus à notre rescousse.

Beaucoup d'amateurs d'héraldique nous ont fourni leur concours obligeant. Nous citerons tout particulièrement le chevalier de Borman, député permanent du Limbourg belge, le comte de Mirbach, au château de Harf; le baron del Marmol, au château de Bon Secours à Dinant, et enfin feu le baron O. de T'Serclaes de Wommerson, président du conseil héraldique à Bruxelles.

Laissant de côté les imprimés — ou tout au moins déclinant toute responsabilité quand nous les utilisons — nous nous sommes attachés à travailler sur pièces authentiques, originales autant que possible. Nous serons moins complet que d'anciens; mais nous serons plus vrais. Espérons que le lecteur, bienveillant, ne dira pas: „Much ado about nothing".

Digitized by Google

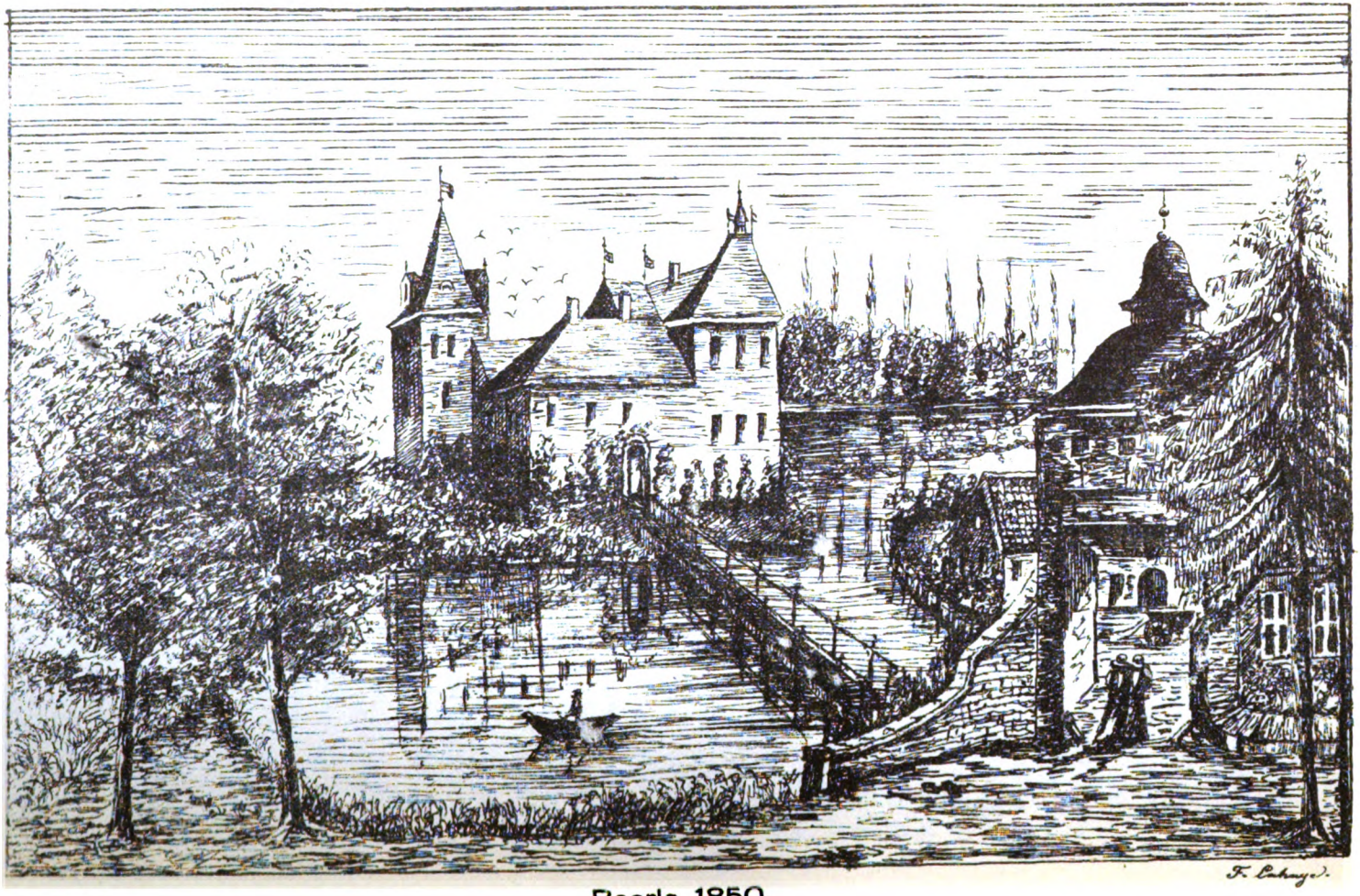

Baerlo 1850.

Digitized by Google

CHAPITRE I.

§ 1.

Le Château.

Le château de Baerlo, l'un des 4 anciens du pays, est situé en contre-bas de la colline sur laquelle se dresse l'Eglise, du côté de la Meuse, à peu de distance du village dont il est séparé par un ruisseau. Il forme un rectangle de 22 sur 20 mètres. Une haute tour carrée de 7 mètres de côté ressort de 4,50 mètres et se relie à l'édifice par 2 petites courtines. Un fossé de défense très profond l'entoure de toutes parts. Sur ce fossé était jeté un pont — démoli depuis un demi siècle — établi sur pilots et couvert d'un tablier de chêne (voir le dessin).

Il dévalait vers une tour extérieure, défendue par une porte massive, et, située dans un terrain entouré de fossés (1) le Binnenhof — où se trouve le Voorgeburcht, vaste bâtiment rural formé de 3 fronts, disposé en tête de pont.

Devant cette tour un pont de pierre réunit les 2 îles à la terre

(1) Le Binnenhof est séparé par un fossé du Buitenhof, île où se trouvait la ferme de Hœfer. Dans tous les châteaux de haut rang les dépendances se trouvaient dans une île reliée par un pont à la forteresse. Dans les autres les bâtiments ruraux formaient corps avec la forteresse.

Digitized by Google

ferme et débouche sur un large chemin privé, le „Dyck", en contre-haut du sol, parallèle aux facades E et S, planté d'une quadruple ligne de hêtres et protégé extérieurement par un fossé profond.

Concentriquement à ces établissements vers le N. et l'O. un autre fossé englobe un terrain considérable — l'ensemble est de 3 hectares — et forme une espèce de camp retranché „schans".

Cette position était conséquente au Moyen-Age; en cas d'alarme on pouvait y abriter un nombreux personnel et un gros matériel. Des refuges semblables avaient été ménagés dans tous les villages.

Lorsque les fossés autour de l'assise du château furent excavés on rejeta le déblai là où on voulait construire la forteresse, de manière à l'établir sur un monticule, comme au château de Kessel. Autour et au-dessus de ce terre plein, haut de 2 et de 3 mètres, on éleva l'édifice. C'est la raison pour laquelle on n'y trouve guère de caves; c'est ce qui explique l'épaisseur extraordinaire des murs.

L'appareil employé est la brique sauf pour la tour qui est revêtue de pierres de taille, à l'exception toutefois du dessous à l'extérieur.

Il est à supposer qu'après le siège de 1511, abîmé par le feu des couleuvrines anglaises, il aura été reconstitué à la hâte avec les premiers matériaux disponibles.

On prétend que la farine de seigle a remplacé en partie, sinon totalement, le mortier de chaux généralement usité.

D'après la tradition la Tour aurait été bâtie par les Romains. Ce qui est possible, probable même, c'est que ce peuple y ait établi un poste pour flanquer la grande route de Tongres à Nimègue (2).

Ce qui est certain c'est que l'ogive en lancette de la grande baie murée qui s'y trouve appartient au Moyen-Age. L'escalier est pris dans l'épaisseur du mur. A chaque marche correspond une section

---

(1) En 1696 une parcelle nommée de Schans, dont nous ignorons la situation payait une rente à l'Eglise.

(2) On a trouvé en 1830 près de l'Eglise un vase rempli de monnaies romaines.

Un cimetière franc a été exploré il y a une vingtaine d'années dans la paroisse. Il y a sur la route du hameau de Bong vers Helden une parcelle de bruyère, assez élevée, plantée actuellement de sapins où on a trouvé une grande quantité d'urnes germaines. Les sépultures se trouvaient toutes contre les collines de sable à l'E, regardant la Meuse. Note de Madame la baronne d'Olne. L'invasion des Francs remonte à 428.

Digitized by Google

de voûte, disposition excellente pour atténuer le ricochet des projectiles de l'extérieur.

Il est à présumer que l'édifice date du règne de Guillaume de Juliers duc de Gueldres, qui l'aura repris au chevalier Guillaume de Baerlo, agrandi et confié à son parent et conseiller M. de Montfort en 1388.

C'est d'autant plus probable que vers cette époque — après 1360 — on fortifia sérieusement un grand nombre de villes et de châteaux dans le duché.

L'ancienne église, dont les ogives aiguës, reposant sur des colonnes cylindriques en pierre de Namur, indiquent la date, avait probablement le même auteur.

A cette époque la position conserva son importance, la vit même grandir, car elle barrait admirablement la route d'Allemagne par le passage de Steijl, débouché du Pays de Juliers.

Il va de soi qu'elle n'était pas de taille à arrêter un instant les armées de Charles le Téméraire, devant lequel elle dut baisser pavillon en 1473.

Mais elle pouvait résister à une petite armée. C'est ce qui arriva en 1511. Sa prise occasionna des réjouissances publiques. L'historien Slichtenhorst raconte ainsi le fait:

„Ondertusschen liet Margriet tot dienst van haer neve Karl „(Charles Quint) ut de Spaniaerden ende andere volcken een ge„weldig leger bij een gaderen, 't welck wanneer ut Brabant naer „het overvierdeel was opgetrocken, zijn bij de 2000 engelsse (an„dere stellen 1500 voetknechten) ut bevel van den Koning in „England haer te baet gekomen, waer over Edward Poijning een „gesleepen krijgsman, ende bij sijn Heer wel gesien het bewind had.

„Deze gingen eerst het sterke slot Grubbenvorst bij Venloe „aengrijpen, ende met kraght van wapenen innemen; daer Kessel „bewaerder van den burgh een vroom zoldaet, nae den eersten „offte tweede storm is gestruijckelt.

„Eyn weijnig later is de vestinge Baerle mede verovert, waer „over de Brabanders vreughden vuijren en bazuijnen ontstaeken." XI 329, col. 2 (1).

(1) Entretemps Marguerite fit rassembler pour le service de son cousin une puissante armée d'Espagnols et d'autres. Lorsqu'elle eut quitté le Brabant pour le Haut Quartier, environ 2000 anglais, 1500 d'après d'autres dont Edward Poijning, général expérimenté, avait le commande-

Digitized by Google

Eugène Gens, plus apprécié d'ailleurs, comme écrivain romantique que comme historien, conte qu'après un long siége, le drapeau blanc fut arboré sur les remparts. Un parlementaire fut introduit, les yeux bandés, et exigea une capitulation sans autre bénéfice que les honneurs de la guerre.

A l'heure fixée la herse fit place, le pont levis s'abaissa et madame d'Eyll, accompagnée seulement d'une seule suivante, sortit du fort qu'elle avait défendu jusqu'au dernier homme.

Mais qu'était donc devenu le sien dans ces circonstances critiques? A cette question nous ne pouvons que répondre: Mystère!

S'il avait péri héroïquement, comme c'était son devoir, il était sans doute ressuscité plus tard, car nous le retrouvons bien vivant quelques années après.

Dans ce temps-là quand le commandant faisait défaut, la commandante prenait les armes et n'y allait pas de main morte. On l'a vu au siége de Tournay, défendu par la princesse d'Espinoy et à celui de Bouchain par l'intrépide Madame de Carondelet (1), qui renversait une échelle chargée d'hommes avec un brio indescreptible.

Ce n'est pas de vive force que Charles-Quint pénétra dans le château en 1543.

Pendant les guerres de l'indépendance néerlandaise, le „Borg" ne paraît pas avoir été l'objet d'opérations stratégiques.

Strada n'en dit rien; Splinter Helmich qui a battu l'estrade dans les environs non plus.

Il est à croire cependant qu'il aura subi le contre-coup de la

---

ment, vinrent les rejoindre. Ils allèrent attaquer le fort château de Grubbenvorst près de Venlo et le prirent de vive force après que le brave gouverneur Kessel eut été mis hors de combat après le premier ou le 2e assaut. Un peu après ils s'emparèrent de la forteresse de Baerlo, ensuite de quoi les brabançons firent des feux de joie et allumèrent des torches en signe de réjouissance.

D'après une déclaration du 13 août 1612 de la veuve de Sibert III van Eyll, après la mort de Johan II vers 1572, sa veuve ayant quitté, le château fut pillé, Sibert étant âgé de 8 1/2 ans; vers 1578 la maison fut incendiée et le château resta vacant pendant environ 20 ans.

(1) Le lieutenant général Paul II de Carondelet appartenait à la chevaleresque aristocratie hennuyère, supérieure en bravoure et en loyalisme à toutes les autres des P. B., à cause de ses frictions continues avec ces belliqueux voisins du Sud. On voit dans ses mémoires publiés par le baron de S. Génois que ses hommes avaient dénaturé le nom du brave mais versatile colonel Schenck et lui avaient donné le nom de guerre bien justifié de Snick. On voit aussi la mort tragique de la vaillante femme, lors de l'échauffourée de Bouchain, aux pages 330—331 du Tome XII des Publications.

Digitized by Google

prise de Kessel en 1636, des siéges de Venlo en 1586 et 1632. La rive gauche de la Meuse n'était plus la principale route des armées alors. Celles de Louis XIV en août 1678 n'ont rien dévasté en aval de Kessel.

Tout l'ensemble, sauf la tour, a été remanié par le comte de Bierens dans les premières années du XVIIIe siècle. Il était héritier et par sa mère et plus encore par sa 2e femme la comtesse de Berlo des puissants Erp Seigneurs de Friesselstein. Ce manoir s'étant trouvé sur la route des armées du Roi-Soleil avait subi le sort commun. Il s'agissait de le réédifier, mais le comte qui avait de grandes terres dans le Haut-Quartier et dans le Pays de Juliers préféra la position de Baerlo.

Le château était dans un état de délabrement complet : les Laer auxquels il l'avait acheté étaient en déconfiture. Les Eyll qui les avaient précédés et qui devaient demander délai sur délai pour payer leurs droits de relief, avaient forcément dû négliger l'entretien de ces vieux bâtiments.

Si on peut se fier à un croquis de 1604, à la facade E. se trouvait une tour ronde, d'une grande élévation, d'environ 9 mètres de diamètre, en briques, à 4 étages, séparés par des cordons, de pierre de taille sans doute, crénelée de haut en bas symétriquement, une ligne de feux par étage. Celui d'en haut faisait saillie d'un pied, afin de laisser une série d'orifices destinés à laisser dévaler des projectiles sur les assaillants arrivés au pied des murs.

Un toit renaissance, en forme de calotte à côtes, recouvrait l'édifice Il était surmonté d'une poivrière, pouvant abriter une vigie, sommé d'une tige de métal qui supportait la bannière.

A cette époque la tour actuelle servait d'entrée.

D'après l'état actuel des lieux on serait porté à croire que cet édifice défunt — le véritable donjon — était de forme quadrangulaire. La cour était plus étroite qu'actuellement. Deux constructions reliaient la tour au donjon : l'une au S. subsiste encore en partie. L'autre au N. le Neder-Huijs, basse d'étage a été absolument remaniée.

Dans ses dispositions de dernière volonté du 5 mai 1724 M. de Bierens rappelle qu'il a employé 1000 fl. produit du moulin de Vechel ; item 3600 fl. sur les rentes d'Asten ; item le produit de la coupe à blanc du bois de Someren ; item 4000 fl. propre de sa

Digitized by Google

femme; item le produit des rentes de Grefraet, à rebâtir „op bouwen" le château et à en aménager les alentours (1).

Il comptait y établir sa famille „in æternum". Mais si l'homme propose, Dieu dispose. Cette grande et forte race disparut bientôt. Alors, se voyant sans enfants ni proches parents, les derniers qui avaient survécu ne voulurent pas que le nouveau Friesselstein passat à une autre famille qu'à celle dont en somme il provenait. Ils le léguèrent à Henri Guillaume baron d'Erp Holt, parent éloigné et seul représentant de la race.

C'était au moment où les immortels principes de 89, couvés depuis longtemps, venaient d'éclore et de produire ce singulier oiseau qui perd en ce moment ses dernières plumes. A peine installé le nouveau seigneur se vit dépouillé et réduit à la propriété foncière.

Sa veuve dont les idées esthétiques étaient adéquates à son époque, dont les enfants étaient nombreux, qui avait accueilli tous les religieux et toutes les religieuses de la famille, dispersés par la tourmente révolutionnaire, sa veuve, disons-nous, travailla de rechef. Elle fit couvrir une partie de la cour intérieure, diminua l'épaisseur des murs et enfin — horresco referens — remblaya la partie du fossé où était le pont pour pouvoir le supprimer.

On y gagna de l'espace, de la sécurité, mais le caractère féodal du manoir en fut gravement altéré.

§ 2.

L'Intérieur.

La famille de Bierens, dont la fortune était si considérable que la perte de l'ammanie de Montfort ne l'avait pas trop ébranlée, occupait à la fois, un hôtel à Bruxelles, une maison à Ruremonde et un pied-à-terre à Aix la Chapelle. Elle possédait les châteaux de Buyssingen, de Dorrenborg, à Grefraet, de Baerlo et de Puttingh sous Kessel.

A la suite d'une question de préséance — affaire d'un tabouret à la Cour de Bruxelles, elle s'était retirée — froissée — à Dorenborg puis à Baerlo.

(1) Archives du b^on^ F. del Marmol, château de Bon Secours, Dinant.

Digitized by Google

Cette résidence avait été meublée somptueusement, tendue de haute lisse et de cuir doré; une bibliothèque de choix y avait été rassemblée. Il en reste peu de choses sauf un traité de blason écrit en Espagnol au XVIIe siècle, renfermant beaucoup d'écussons artistement enluminés et l'œuvre inédite d'André de Woldenborg (1): Insignia quarumdam familiarum in patria geldrica notarum et proe aliis illustrium per me Andrea de Woldenburg relata A° 1680; un Mss à miniatures du XVe siècle, un volume des Protocoles de M. de Berty secrétaire du duc de Parme de 1588, 14 déc.– 3 juillet 89; quelques Mss sur le Zyll Recht de Frise; quelques albums héraldiques et un fragment du bel album amicorum de Joannes Taets ab Amerongen, étudiant à Douay en 1567. Dans ce dernier, à chaque page se trouve un blason timbré et enluminé sous lequel est écrit un mot de l'ami; nous y remarquons celui de Gisbert d'Erp ainsi libellé „Nobili ac egregio Joanni Taets ab Amerongen in perpetuum amiciciæ foedus scripsit Gisbertus de Erp Duaci 1567.

Les archives de la famille, celles des alliés: Waes, Varick, Berlo, Friesselstein étaient les plus riches, mais demeurés longtemps à l'abandon, dans les combles, elles ont subi de graves avaries; beaucoup de documents manquent à l'appel, et des meilleurs.

En fait de documents sur Baerlo, à part un Liber computationis, un bon record et plusieurs livres censaux du XVIe siècle, il n'y a guère d'originaux. La famille de Laer les aura sans doute emportés. Mais il y a beaucoup de copies. Un certain nombre de pièces ont été attribuées à Madame de Bierens née del Marmol.

Comme nous l'avons relaté précédemment les fardes processales se nombrent par douzaines. Celles relatives à l'Ammanie de Montfort forment une grande collection.

Au commencement du siècle les archives des Erp-Holt, des Heerma et des Gramay et Clant sont venues combler les vides des collections. Celles des Gramay, fondateurs des 4 bourses à Cologne, dont la famille a la collation, sont très riches. Les parchemins des Heerma sont très remarquables au point de vue de l'art.

Tous les meubles de Friesseslteín y avaient été transportés et y sont restés en partie. On remarque principalement un broc du

(1) Le Mss renferme de nombreux tableaux de 16 et 32 quartiers qui paraissent provenir du Ridderschap de Maas en Waal et de celui de Nimègue.

Digitized by Google

XVIe siècle en verre sinople chargé des aigles de l'Empire et des blasons des Villes libres.

Un groupe polychromé du XIVe siècle de grandeur demie naturelle réprésente Sainte Anne, la Sainte Vierge et l'enfant Jésus. Les 2 premières regardent devant elles, l'enfant est posé sur les genoux ; il regarde en face, tenant un globe de la main gauche, et bénissant de la main droite. De l'ancienne artillerie, les 2 pièces qui restaient et qu'on prêtait bénévolement à toute réquisition, ont disparu depuis environ 40 ans.

La galerie des ancêtres qui était nombreuse a été fort réduite par suite de circonstances diverses. Il n'en reste de remarquable que les portraits de Guillaume d'Erp, Gouverneur de Commines, peint en 1650 par Kerkjans de Bruxelles et celui de sa fille dû au pinceau du même maître. Ceux des Bierens peints par Van Dijck, celui de Juam Verdugo, fils du célèbre officier de fortune d'Alexandre Farnèse, époux de Lucie de Heerma et gouverneur général du Palatinat, ont été distraits de la galerie.

Dominant le tout, une antique peinture réprésente un paysan appuyé sur sa bèche. Il attend naïvement devant une rivière assez large qu'elle ait fini de couler pour continuer sa route. En dessous on lit ces vers d'une saine morale :

Incipe, vivendi recte qui prorogat horam
Rusticus expectat dum defluat amnis at ille
Labitur et labetur in omne volubilis œvum.

En face un obit en bois polychromé avec les armes timbrées en haut relief des familles Clant et Schrieck de Groningue. Autour les quartiers :

Clant		Schrieck
Mepsche		Herdinck
Froma	A° 1774 den XV dec.	Beeck
Clant		Sande
Agama	Clant– Schrieck	Wyffering
Eminga		Mepsche
Eminga		Aldringa
Roorda		Broeckhuysen

Lors de la révolution de 1830 une compagnie de la garde civique mobilisée du Limbourg était placée en cantonnement à Baerlo.

Le peintre Leijffers, de Venray, élève de De Keyser, en faisait

Digitized by Google

partie. En reconnaissance de l'acueil bienveillant qu'il avait trouvé au château, il offrit un album orné d'esquisses et d'aquarelles de son pinceau et de celui de ses camarades d'atelier et d'armes. C'étaient: Dujardin, Jacobs, Vandenbroeck, Spruijt, Wustenberg, Simoneau, Carpentiers, Van Regemorter et enfin De Keyser lui-même.

Chacun sait que le château est hanté par les esprits d'outre tombe. On en voit plusieurs. Nous ne parlerons que de la dame verte. On dit qu'un prince de la maison de Nassau, avant d'entrer en contact avec le rude Sancho d'Avila, à Moock, confia son trésor de guerre (il devait être mince) aux oubliettes du manoir et à la discrétion d'une demoiselle de la maison. Elle était belle; fut-elle vertueuse? Toujours est-il qu'elle mourut de déplaisir de ne pas revoir le beau prince ou de démangeaison de révéler son secret. Elle rendit l'âme avec ces paroles „le trésor . . . sous l'escalier". Elle ne jouira du repos de la tombe que lorsque le trésor aura été découvert; en attendant elle erre la nuit, surtout en temps d'orage et de neige. Telle est la légende de la dame verte (1).

§ 3

La Seigneurie.

La Seigneurie qui avait appartenu au comté de Kessel, passa avec lui aux comtes et ducs de Gueldre, en 1279. Ceux-ci firent en 1326 un relevé de leurs fiefs: chose singulière, Baerlo n'y figure pas, soit que l'œuvre des frères van Reydt, éditée par nous en 1894, présente une lacune, soit que Baerlo, à cette époque, ne fut pas détaché absolument de Kessel (arrière fief).

Slangen, dans notre Tome XVI, relate un relief de 1326, fait par Goyart de Kessel, du hoff de Baerlo „borg leen" donc arrière fief de Kessel. C'est sans doute le château actuel.

Le chevalier Willem de Baerlo occupait un demi siècle plus tard le château et ses terres qui étaient assez considérables.

Il signa le 25 janvier 1359 la paix entre Gueldre et Clèves,

(1) Note de M. Franssen, curé d'Ittervoort. Il confond peut-être avec le comte Maurice de Nassau qui avait son quartier général à Baerlo en 1640. Nous ne rapportons d'ailleurs la chose qu'à titre de racontar.

Digitized by Google

année où, selon Nettesheim, il était taxé dans le contingent du quartier à la prestation de 2 hommes armés.

Il signa le contrat de mariage du duc Edouard de Gueldre et blasonnait, d'après Spaen: coupé au 1 d'un lion naissant, au 2 d'un émail inconnu.

En 1369, le jour de S. Mathieu, il signa un partage entre W. Schotelken prêtre et son frère, concurremment avec les chevaliers Willem Brant de Brede, Gisbrecht van Krieckenbeeck et Jean de Broeckhuysen (original aux archives de Geysteren). Il possédait une part de la Seigneurie de Well en 1363, possédée auparavant par le chevalier Johan de Mierlaer, qui était peut-être son parent et dont nous retrouvons plus tard, sans doute, à ce titre la famille à Baerlo.

Après lui ils firent retour à la Couronne, qui les vendit et donna en fief à Jacques de Montfort, à titre de Kessel, c. à. d. régi par la coutume féodale de l'ancien comté.

En 1407 nous rencontrons Henri Dicbier, de la puissante famille des Sires de Mirlaer (Mierlo), qui possède et relève le bien „goedt" de Baerlo. Selon le mode féodal de Zutphen „ten Zutphenschen Rechten". Etait-ce le château ou une autre propriété? Nous penchons vers la 2e hypothèse, attendu que nous voyons le château relevé peu après par le fils de Jacques.

Sous le régime des Z. R., dans la ligne descendante, le mâle l'emportait sur la femelle, le plus proche était préféré, il n'y avait pas de représentation. Les frères et sœurs cadets pouvaient prétendre à un tiers du fief, qui, à leur décès, sans enfants, accroissait à l'aîné.

Dans les Geldersche Rechten (G. R.) il n'était tenu compte ni de l'âge ni du sexe; seulement l'aîné avait droit au principal édifice avec fossés et remparts; s'il n'y avait pas de fossés, à une bande de terrain comprenant la zône qu'une échelle appuyée sur le bas du toit pouvait mesurer.

Les fiefs devaient être relevés après la mort du patron comme après celle du vassal, de même qu'après toute autre mutation des personnes ou de la propriété.

Le château était régi par les Z. R.; la seigneurie par les G. R.

Egbert de Montfort, fils de Jacques, fit relief en 1410 et en 1424. Sybert de Montfort, fils d'Egbert, en 1456, 1473 (cette année ès

Digitized by Google

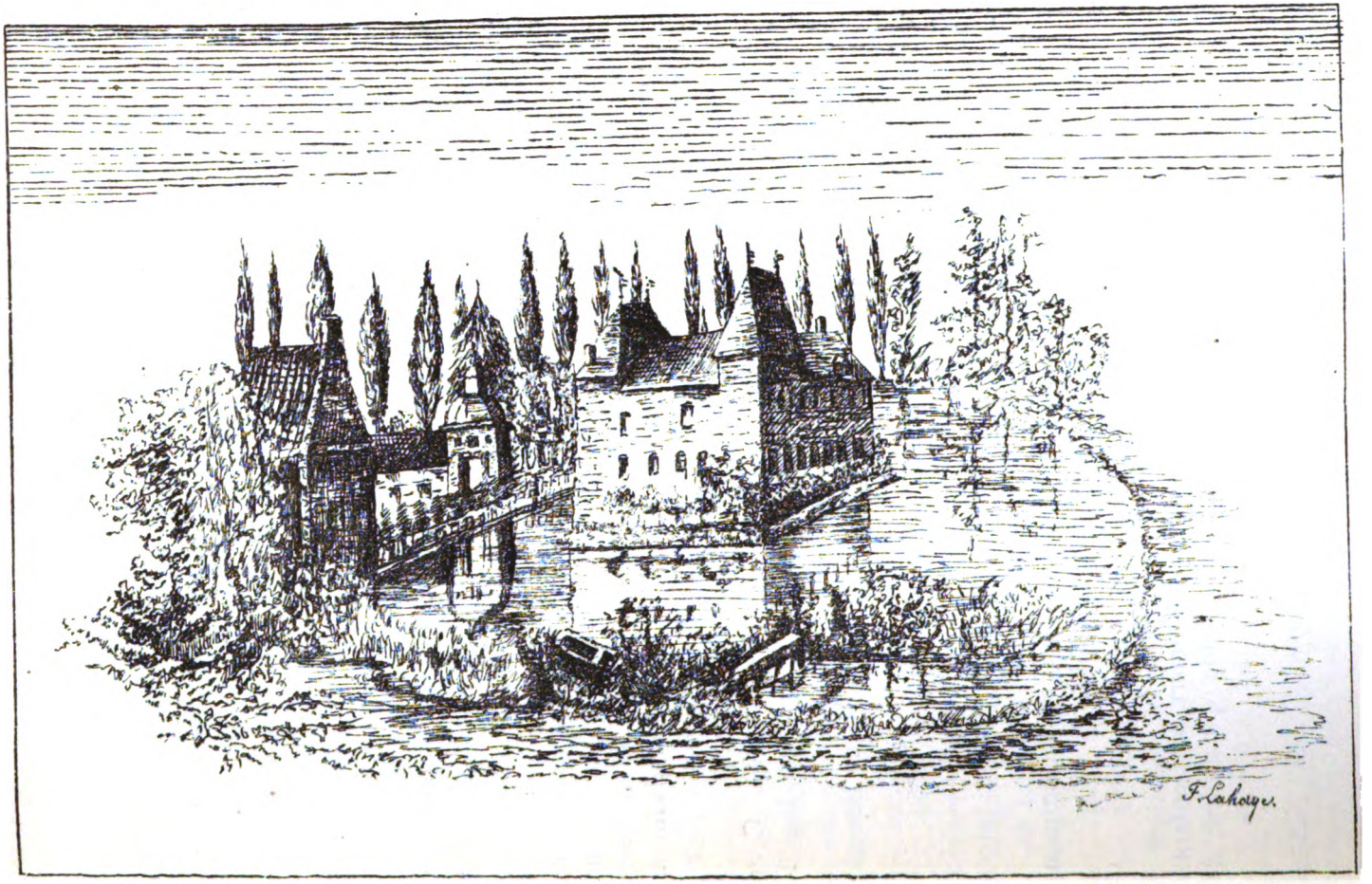

Baerlo, façade est.

Digitized by Google

mains de Charles le Téméraire qui avait conquis la Gueldre et avait lui-même relevé le duché de l'Empereur à Trêves) 1493.

Egbert de Montfort, fils de Sijbert, en 1499.

Il vendit la seigneurie à Dirck die Claer ou Diclaer en 1501.

Celui-ci paraît avoir été personne interposée de Jean van Eyll, seigneur de Geisteren, qui possédait antérieurement des droits dont nous n'avons pu nous rendre un compte exact.

Dirck fit cession au susdit Jean van Eyll en 1505 au prix de 2300 florins du rhin.

Mais Reynsse de Merwyck, qui, mineure, avait relevé la seigneurie la même année qu'Egbert, protesta par le canal de son tuteur Gerrit de Merwyck, contre la vente de 1501, devant la cour féodale; elle protesta également devant les échevins de Baerlo en 1502, mettant déjà en cause Jean van Eyll (1).

Son deuxième mari Gaert de Kessel se mit en possession en 1515. On plaida devant la Cour féodale et en 1530 intervint un accord amiable par lequel Gaert et ses fils abandonnaient leurs prétentions; mais ce n'était pas sans esprit de retour, car ils furent contraints judiciairement à déguerpir en 1538.

Willem II van Eyll, fils de Jean, fit relief en 1526.

Sybert II van Eyll, frère de Willem, en 1530, 38, 44. Cette dernière année à cause de la réunion du duché aux Pays-Bas. Il mourut en 1553.

Jean II van Eyll, fils de Sybert II, époux de Marie de Broeckhuysen, en 1553. Il mourut en 1571.

Sa veuve (sa mère sans doute), à titre d'usufruit en 1554.

Sybert III Van Eyll, fils de Jean II, mineur en 1571—1578, obtient un délai pour payer les droits en 1581, les paya et releva en 1583. Il mourut en 1612.

Sa veuve Ermengarde de Bylandt, fit relief concurremment avec son gendre Henri de Laer, d'Hoenlo, en 1613.

Jean de Laer, fils de Henri, 1637—1653.

Frédéric Bertram, de Laer, 1667—8—70—75.

Il mourut en 1678 époux de Marguerite de Olimart, sans enfants,

Celle-ci épousa 2° Hans Harthard van de Velde qui devint, de son chef, Seigneur en 1683.

---

(1) Elle se retira au château de Kessel où elle mourut. Les Montfort conservèrent certaines terres dans la Seigneurie.

Digitized by Google

et 3° Gérard de Laer d'Hoenlo, son beau-frère, à qui elle passa la Seigneurie.

En ce temps-là les finances de l'Espagne étaient dans un état plus déplorable encore que d'habitude. Don Lorenzo del Marmol, page du guidon royal à la Cour de Charles II, en a laissé dans sa correspondance intime de tristes détails:

„Las placas que tienen sueldo de plata", écrit-il à son père, „se „han bajado de las tres partes las dos; El presidente nuevo (le „ministre des finances) dice que no hallo un real si quiera para „dar de comer al Rey y puedo decir que dice bien porque en la „cavalerisa se mueren los cavallos de hambre sin tener un grano „de sebada que comer".

En d'autres termes que tous les traitements avaient été réduits d'un tiers; que la table du roi ne vivait que de crédit, que les chevaux mouraient de faim dans ses écuries.

Dans ces circonstances critiques la Couronne d'Espagne activa la vente des Seigneuries, sans examiner de trop près si elle en avait toujours le droit.

Frédéric Bertram qui possédait la sienne au plus juste des titres, protesta avec indignation, et se vit en fin de compte obligé de la racheter en 1674 (1). Il lui en coûta 5400 livres.

Etaient heureusement exceptés les droits immédiatement attachés au vieux château et sa pourprise de 175 morgen ou journaux.

M. de Laer, qui n'était pas riche — en 1665 il avait hypothéqué son domaine à la veuve L. Bisschop en garantie d'un capital de 1000 patacons — dut s'entendre avec son beau-frère, Jean de Hollonien à Reede, pour racheter par parties égales. C'est ainsi que la seigneurie fut divisée pendant quelques années (2).

Les tuteurs des orphelins de Jean de Hollogne vendirent en 1677 leur quote part pour 1200 ou 1300 rixdalers à Lambert de Pollart, époux de Jeanne de Hardenraet.

En 1711, ces enfants devenus majeurs: c'étaient Hans Willem de Hollonien et madame Philippe de Bitto, essayèrent mais sans

---

(1) Il dut lever la somme. Il prit le 12 juillet 1674 1500 patacons speciès au doyen de Bierens.

(2) Par le même acte Willem de Merwijck, Willem Fleming, Vincent Schellart et Hans Adam de Stockhum, achetèrent respectivement Kessel (8500 livres), Broeckhuijsen Vorst (2425 livres), Wanssum (4600 livres) et Blerick (6500 livres).

Digitized by Google

succès, de faire annuler cette vente. Ils subrogèrent M. de Bierens dans leur droit de retrait lignager. L'affaire n'eut pas de suite.

André Emont de Pollart, héritier de ses parents ci-dessus. Mais étant mort jeune, sa mère se remaria au baron Jean de Rhoe d'Obsinich, qui fit relief, en 1692, dont le fils le Baron Jean François hérita et vendit sa 1/2 seigneurie au baron Guillaume Philippe d'Olne son beau-frère le 11 septembre 1711.

Guillaume Frédéric baron d'Olne, fils du précédent, releva sa quote-part, du vivant de son père, et la conserva jusqu'au 2 fév. 1748, époque où le Roi de Prusse fit retrait (1) du tout, restituant loyalement le prix d'achat de 1676 aux 2 possesseurs.

Ce condominium avait été une source d'ennuis, de querelles et de procès sans fin. La chasse, la pèche, la nomination aux offices, la prison, la plantation sur les routes et terrains vagues devaient entraîner nécessairement des tiraillements infinis, sans compter les questions de préséance, capitales alors.

Au moment du retrait, l'autre moitié de la Seigneurie appartenait au comte de Bierens, qui possédait la Seigneurie foncière avec le Borg ou château. Il était riche et puissant comme son rival le chatelain de Berckt. S'il avait la persévérante ténacité du caractère anversois, l'autre avait la bouillante vivacité du sang liégeois. Ce fut l'homme calme qui triompha et qui devint seul Seigneur, par ordre de cabinet du Roi de Prusse, de janvier 1734.

M. de Bierens qui avait fait un relief partiel en 1726, releva l'ensemble en 1749. Le droit de relief fut fixé en principal alors à 30 livres ou florins d'or.

Philippe comte et baron de Bierens susdit était fils de Jean Baptiste, qui avait fait relief de la demi-Seigneurie en 1690.

Celui-ci la tenait de son oncle le doyen qui l'avait achetée en même temps que la Seigneurie foncière de Gerard de Laer son parent en 1687.

Comme il n'avait pas conservé d'héritiers directs, la Seigneurie passa à son frère le baron doyen de Bierens qui en fit relief en 1762, et la laissa, par testament au baron d'Erp-Holt son parent qui en fit relief en 1787.

---

(1) Après le retrait le Roi délia tous les employés de leur serment et se le fit prêter. Il fit un inventaire général. On constata que les 2 seigneurs possédaient sur les chemins et terrains communaux 2000 chênes, 30 hêtres, 44 peupliers, 51 trembles, 103 saules, quelques milliers de bouleaux, sans compter les sapins. Acté le 23 avril 1748.

Digitized by Google

Celui-ci n'en jouit pas longtemps, car la République française la réunit au domaine national. Elle en avait le droit; mais si elle avait été honnête, elle lui aurait restitué au moins le prix d'acquisition de 1749.

Il n'y avait pas moyen de réclamer, car aux revendications les plus légitimes, Marianne avait pour système d'apposer des arguments si tranchants, qu'il était sage de faire le mort pour ne pas le devenir.

A la chute de l'Empire, le baron d'Erp, croyant à une restauration prussienne, fit valoir ses droits auprès du Roi à la Cour de Berlin. Celui-ci les reconnut fondés et lui promit par écrit qu'il lui en serait tenu compte s'il recouvrait le territoire. (Archives castrales).

Ces droits comportaient principalement:

a. La Justice haute—moyenne—basse.

b. Le Patronat de l'Eglise avec toutes ses conséquences.

c. La chasse (1) et la pêche.

d. Des avantages fiscaux; 6 œufs à Paque et 1 pain aux corinthes de chaque ménage.

e. La nomination aux offices.

f. La plantation sur les chemins et terrains communaux.

g. Séance à l'Etat noble du quartier.

h. Un banc dans l'Eglise avec les honneurs ecclésiastiques, le droit d'y placer des obits, cabinets d'armes; un tombeau devant le maître autel.

i. $^1/_3$ de la grande dîme valant année moyenne 1800 florins.

j. Chapelle castrale desservie par un chapelain particulier.

k. Cour censale s'étendant sur 170 parcelles sises à Baerlo, Kessel, Bree, Blerick et Oostrum. Ces cens étaient des baux perpétuels, voire même de petits fiefs.

En fait de corvée, à part celles nécessitées par l'entretien des chemins qui sont d'intérêt général et de tous temps, nous n'avons trouvé qu'une journée de moisson et encore censale, basée sur le principe „do ut facias", qui généralement est l'origine de cette prestation.

---

(1) La chasse, qui a donné lieu à des procès très nombreux, était régie par une législation sévère. Le 12 janv. 1618, Adolphe de Kessel dit Roflaerts, fut condamné à une amende de 60 fl. d'or pour avoir chassé sur le Hummerveld. (Arch. Gueldre Bruxelles, Reg. 114, No. 1, fol. 15 Vo.).

Digitized by Google

Pour l'intelligence de ce qui précède et de ce qui suivra on trouvera ci-contre un tableau synoptique des Seigneurs de Baerlo.

Dans les chapitres IV et V nous étudierons de plus près leurs familles.

Seigneurs de Baerlo.

1388 Jacques de Montfort.	
1410 Egbert.	
1456 Sybert.	
1499 Egbert II.	Reynsse de Merwyck.
1505 Johan I d'Eyll.	
1515	R. de Merwyck × G. de Kessel.
1526 Willem II d'Eyll.	
1530 Sybert II d'Eyll.	
1553 Johan II d'Eyll.	
1571 Sybert III d'Eyll.	
1613 Henri de Laer-Hoenlo.	
1637 Jean.	
1653 Fréderic Bertram.	

Après le partage.

1674 Fréderic Bertram.	Jean de Hollonien.
	Ses deux enfants.
1679	Lambert de Pollart.
	André Emont de Pollart.
1683 Hans Hattard van de Velde.	
1686 Gerard de Laer-Hoenlo.	
1690 Le doyen de Bierens.	
„ Le comte de Bierens.	
1692	Bon Jean de Rhoe-Obsinnich.
	Bon Jean François.
1711-26 Philippe c^{te} de Bierens.	Guillaume Fréd. b^{on} d'Olne.
1748	Guillaume Philippe b^{on} d'Olne.

S. M. le Roi de Prusse.

1750 Philippe Cte de Bierens.	
1762 Guillaume Raymond.	
1737 Le baron d'Erp-Holt.	

Digitized by Google

Ancien château de Bercht

Digitized by Google

§ 4.

Le château de Berckt.

En aval de la sévère forteresse Seigneuriale, dominant le cours de la Meuse jusqu'à Venlo, on voit la belle villa moderne de Berckt, bâtie en style italien, par le baron de Scherpenzeel-Heusch, de démocratique mémoire. On y accède par des allées admirablement plantées, qui la relient à la grande route.

Ce domaine formait un ensemble avec la ferme de Coesdonck depuis les temps les plus reculés. Il s'étendait d'un côté jusqu'au ruisseau du moulin, derrière Aengen Eind et d'un autre côté jusque près de la ferme dite Monackyer hof.

La famille d'Eyll le possédait depuis toujours.

Une charte de 1219 mentionne Coesdonck. Il y est fait mention des vassaux du comte de Kessel qui suivent et qui avaient leurs domaines dans la région: Godefroid d'Eile, Willem Kolne, Godefroid Pincerna, Heustachius de Sueterbeck et Gérard de Baerle. Godefroid d'Eile était sans doute le possesseur de Berckt et Coesdonck.

Dans une charte de 1286 (Publications XVI) interviennent Godefroid, fils de Godefroid, et le chevalier Berth à Baerlo. Ce n'était pas le Seigneur de Baerlo, mais un gentilhomme qui y habitait. Comme la dernière lettre de son nom peut se lire aussi bien k que t, M. Slangen pensait que c'était sans doute le possesseur de la terre de Berckt, lequel avait pris le nom de son domaine.

Ce chevalier avait été nommé en 1279 chatelain héréditaire de Kessel.

Aux XIVe et XVe siècles, Berckt nous apparaît comme fief gueldrois. Tilman van Eyll l'occupe à titre de fief viril en 1326.

Un autre Tilman en 1391.

Jean de Wickrade en 1403.

Tilman van Eijll en 1424.

Johan van Eijll, fils de Tilman, en 1465 (1).

---

(1) Frédéric fils de Jean releva les fiefs de son père en 1496 ; Engelberte sa fille, femme du capitaine J. Koblelaers 1507, Hans van Baerle, fils de Jean, époux de Sandere van Eijll 1518.

Digitized by Google

Il le donna en fief — déjà alors il avait été réuni en un même fief avec le château d'Eijll — à son parent Jean van Eijll, fils du chevalier Mathias, seigneur de Baerlo, en 1486.

Willem van Eijll, un des 5 fils de Jean, obtint dans le partage de 1530, les 2 fermes dites le Grand et le Petit Berckt; Coesdonck échut à son frère Sybert.

Willem n'eut que des filles pour héritiers; aussi, afin qu'elles pussent lui succéder, il demanda à ses frères (et naturellement au seigneur patron, c. à d. le propriétaire du château d'Eijll), et en obtint la transformation du Man leen en fief de droit commun.

L'une d'elles: Agnès, apporta le domaine à son époux Edmond de Crieckenbeeck dit Baerle, seigneur d'Overen, laissant l'usufruit d'une des 2 fermes à sa mère (1554).

Emond fit relief en 1563 de Goeswin de Raesfelt seigneur d'Eijll.

Agnès de Crieckenbeeck, sa fille, l'apporta en mariage en 1594 à Godefroid de Hardenraet, à la réserve de la grande ferme.

Celui-ci racheta pour 600 florins la charge féodale de la partie du domaine nommée Douven en 1618 et la rendit allodiale.

Ses 2 fils restèrent indivis jusqu'en 1643.

Alors Emond de Hardenraet devint seul propriétaire.

Il mourut en 1651, laissant l'usufruit à sa femme qui la conserva jusqu'à son mariage avec M. de Bocholt.

Johanne Adelaïde de Hardenraet, fille d'Edmond, transféra le Berckt à son époux, Lambert de Pollart, seigneur d'Alden-Eyck.

Au chapitre V on verra la suite des possesseurs du domaine. Ils lui réclamaient la qualité de Bien-Noble, se basant sur ce que déjà au XVIe siècle un de ses occupants avait été convoqué de son chef aux Etats de Ruremonde.

Les 2 fermes se nommaient dès le moyen-âge le Douvenhof et le Friedeshof.

A la première — le Grand Berckt, était accolé le château où vers le commencement du XVIIIe siècle les barons d'Olne établirent leur résidence et aménagèrent l'édifice que notre collaborateur décrit ainsi:

„Het kasteel en adelyck Huys de Berckt was een groot oud en zeer mooi gebouw. Zyne oorspronkelycke gedaante was een vierkant met eenen toren aen iederen hoek; het wird later vergroot en het kwam later een vyfde toren by.

Digitized by Google

Willem Frédéric baron d'Olne bouwde naer de zyde van de Maas een grooten zaal er aan.

Het kasteel had 2 voorplaatsen of opvaarten met prachtige ruime ondergebouwen omsloten, bevattende stallingen, remisen, schuuren en bergplaatsen, aan de uiteinden ook met 2 kleine torens versierd. Eenen muur verbond de ondergebouwen der eerste en tweede opvaart of voorplaats. De ondergebouwen der tweede voorplaats werden door Willem Ph. baron d'Olne en zijne gemalin Thérésia baronesse de Rhoe opgevoerd en bevatte de wooning van den tuinman en 2 groote solders boven elkander.

Het geheele goed met den tuin en de opvaarten en de meeste weide die er by behoorden, was in breede grachten gelegen".

Les barons d'Olne avaient une chapelle castrale, desservie par un chapelain particulier (1), un livre censal, une sépulture dans l'église devant l'autel de la Sainte Vierge, ensuite dans celle qui leur avait été concédée dans le chœur.

Par suite de partage, cette propriété fut vendue vers 1830 au baron de Scherpenzeel Heusch.

Celui-ci la passa à son gendre le comte d'Alcantara, après l'avoir mis dans l'état présent.

Le comte d'Alcantara la revendit à la famille Coenegracht, propriétaire actuelle, sauf la ferme de Coesdonck qu'il conserva.

§ 5.

Le Château de Scheres.

Après la vente du château de Berckt, le baron G. J. A. J. M. d'Olne se fixa dans une antique propriété, dont le nom se retrouve dans nos archives dès 1500. Elle le tenait du sieur Scheres son ancien possesseur.

---

(1) Les P.P. Mineurs de Venloo, commencèrent à y célébrer la Messe en 1717.

Le 14 mai 1706, l'armée anglaise commandée par Lord Churchill, frère du célèbre Marlborough, campa sur la bruyère près du château et y fit beaucoup de dégâts. (Note du baron de Rhoe. Arch. Scheres).

Digitized by Google

Le baron Guillaume, dernier de la famille, son fils unique, agrandit considérablement les bâtiments et la pourprise.

Construction moderne, n'ayant jamais été de nature féodale, ce château n'entre pas dans le cadre de nos études.

Héritiers de plusieurs grandes familles éteintes: barons de Merwijck-Kessel, barons de Rhoe-Opsinnich, de Hardenraet, van Eijll-de Crieckenbeeck, comtes d'Efferen etc., les barons d'Olne sont entrés en possession de leurs papiers, de leurs obits, de leurs sceaux et de leurs portraits, qu'ils ont conservés religieusement.

L'ensemble forme une collection d'archives privées des plus rares, remplie d'originaux, de mémoriaux de famille, de tableaux de quartiers etc.

La baronne de Weichs de Wenne, douairière du baron Guillaume d'Olne de Saint Hadelin, nous en a fourni des extraits considérables, pour la présente notice. Qu'elle veuille bien trouver l'expression de nos meilleurs remercîments.

§ 6.

L'Alleu de Raay.

En remontant la route vers Maastricht, on rencontre à droite le vieux manoir de Raay, propriété de M. de Bossart. C'est un vaste édifice rectangulaire, entouré d'étangs, seule trace de son origine seigneuriale.

Occupée par un agronome de mérite, c'est une propriété admirablement aménagée,

Elle était de nature féodale d'abord, puis fut transformée en Alleu et devint „Rittersitz".

Elle possédait, en conséquence, un siége à l'Etat noble. Elle avait une chapelle castrale, un banc et un tombeau dans l'Eglise de la paroisse, le droit exclusif de chasse sur tout son territoire, un livre de cens valant 18 chapons, une poule, et, $^1/_2$ sols de Brabant; item plusieurs prétentions rapportées dans les lettres de Sophie de la Marck, éditées par M. Habets.

Digitized by Google

Comme les alleux — étant libres de la rude charge du relief — n'ont pas laissé de traces dans les archives féodales du quartier, il nous sera difficile de retrouver les possesseurs du Raay.

En 1586, Camille Capizucchi, marquis Podjicatini, colonel d'un régiment italien de 4000 hommes, l'un des meilleurs lieutenants d'Alexandre Farnèse, établit ses quartiers au Raay. Ses hôtes le reçurent avec honneur, et la commune lui fit les cadeaux traditionnels. Don Gaston (Spinola, devenu en 1603 le comte de Bruay) vint l'y rencontrer. Les chevaux du duc de Parme y furent cantonnés l'année suivante avec le chevalier Cigoigne. En 1588 le château voisin de Putting fut occupé par le régiment Napolitain de Spinelli (1), qui commit des déprédations à Baerlo. En 1589, la cavalerie du vaillant Appio Conti (duc de Sermonetta) les remplaça. En 1590, celle du colonel de Bentinck lui succéda et prit position au château Seigneurial. Gouverneur de Venlo, il avait quitté son poste, laissant le commandement à Madame, ce dont avaient profité les habitants pour l'expulser avec la garnison.

Notons en passant que ces années le village reçut la visite de plusieurs loups.

Vers le milieu du XVIIIe siècle, le baron de Bierens offrit au baron de Baexen, alloyer de ce domaine, de prendre à son compte certaines dettes qui le grevaient, à condition de transformer son alleu en fief du château de Baerlo. Il existe dans les archives castrales un projet d'acte à cet effet, accompagné du plan de la propriété. Il est probable qu'il n'y a pas été donné suite.

Déjà au XVIIe siècle (1697), lors de la vente sur saisie, le père de M. de Bierens avait voulu l'acquérir.

Tilman de Raade (Raay) est cité en 1236.

Godert de Kessel possédait le hoff de Rode en 1326.

Goyaert de Kessel en 1331.

---

(1) Ce que ce corps renfermait le marquis d'Argencourt de "conti senza Giuriditione", type comparé par un contemporain à un "flasco senza vino", de chevaliers qui n'avaient jamais possédé ni cheval ni éperons et n'avaient fait connaissance avec la chaussure qu'à leur enrôlement, est à peine croyable. Plusieurs ont réussi et ont changé de nom. Tels les sansculotte, deux siècles plus tard, dont de nombreux descendants sont devenus des personnages respectés - nous ne dirons pas respectables.

Digitized by Google

§ 7.

Alloyers de Raay.

A. Horst (van der).

Armes: fascé d'argent et de sable, chargé d'un lion de gueules

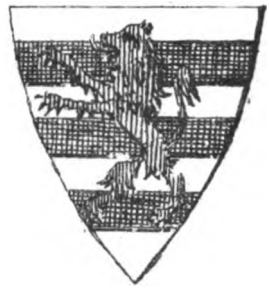

Die ersten, dit notre collaborateur, feststehend besitzer gehören der familie von der Horst, welche, gleich derjenigen im Stift Recklinghausen einen Löwen im gebalkten schilde führen. Der erste welcher mit sicherheit als besitzter von Raaij angeführt werden kann ist Zeger von der Horst welcher in j. 1418 das bundniss der Ritterschaft des Oberquartiers besiegelt.

Wie dieser in besitz gekommen is ungewiss, aber nicht unwahrscheinlich kommt es mir vor dass er der sohn der Ehegatten Konrad von der Horst und Christina von Blitterswick gewesen, welche 1387 dem Ritter Daem von Harff gn. Hoengen ihr gut zu Malberg verkauften. Stände dieses fest dan wäre es möglich dass der Uebergang von denen von Kessel auf die von der Horst durch die van der Voert und Blitterswijck statt gefunden habe.

Es ist hiebei dass . . . von der Voert in j. 1390 den schutzen in Baerlo den schönen silbernen Vogel schenkte, den die, heute, noch besitzen, was aus des inschrift auf dem, an diesem Vogel befestigten, schildschen hervorgeht. Das wappen auf dem schildchen aber zeight einen Löwen. Dass der Geschenkgeber irgendwo in Baerlo wohnte oder der daselbst besitzungen hatte liegt klar auf der hand, indem er sonst die dortige schutzengilde nicht beschenkt haben würde. „Es lebten um 1390 Hendrick von der

Digitized by Google

Voort, dessen gattin Hadewich von Kessel, und deren sohn Godhard, was hervor geht aus einer, in einem Proces von 1522 (?) zwisschen Zeger von der Horst und dem besitzer von Hummeraij durch ersteren dem Gericht vorgelegten Urkunde, und aus Urkunde von j, 1387 und 1390 in archiv Olne (1).

Da diese familie van der Voirt wahrscheinlich besitzter des hofes Voert unter Baerlo war, welcher hof in 1447 im besitz deren von Blitterswick sich befindet, so wäre es möglich dass durch Hadewich von Kessel der hof Raay an die familie von der Voirt, und später durch die von Blitterswijck an die von der Horst gekommen ist.

Conrad van der Horst est cité comme proche parent de Mathias de Kessel en 1476.

Thierry van der Horst était chef amman de Kessel et de Horst en 1456, 67.

Rutger van der Horst releva Wilre à Tegelen en 1546 comme héritier de Claes de Nivenheim.

Seger van der Horst (représenté par Willem van Baxem) devait en 1562 cent geld. gulden ridders à l'église de Baxem. Marg. Horsten, femme de Jaspar de Holtmeulen, devait $3^1/_2$ mald. rente à l'église de Baerlo en 1573.

Herr Barthold de Horst, ridder, en zijne erffgenamen hielden goed te Roden en Varlo (?) van den Bisschop van Osnabruck en zijn alle dood 1342.

I. Zeger van der Horst est cité en 1443. Il figure sur une riddercedule du Haut Quartier comme habitant Baerlo en 1460 (Spaen). Son fils Conrad y est mentionné. Le jour de l'Ascension 1466, devant les échevins de Baerlo, il céda l'alleu de Raay à son fils Conrad. Il épousa N.

De ce mariage:

a. (?) Christine, femme de Johan de Holtmeulen.

b. Conrad qui suit.

c. Vrijtswinde, femme 1° de Wilhelm van Vrijmershem, avec lequel elle est citée en 1454;

et 2° de Goort de Kessel, dit Roffaert, fils de N.

(1) On célébrait à l'abbaye de Munster à Ruremonde les anniversaires de Simon de Horst, époux de Gude, et de Conrad de Horst, époux de Christine, dès 1387.

Digitized by Google

II. Conrad van der Horst alloyer de Raay 1466.

En 1476 il scella le mariage de Mathias de Kessel et de Marguerite de Hemberg. Il épousa (?) Christine.

De ce mariage vint probablement Zeger qui suit.

III. Zeeger van der Horst eut, d'une femme, dont le nom ne nous est pas parvenu, le fils qui suit.

IV. Conrad van der Horst † avant 1560, épousa Marie Spee, fille de Jean et de Marguerite de Holtmeulen de Putewyck.

De ce mariage:

a. Jean 1560. A Horst, député du Haut Quartier, en 1571.

b. (?) Marguerite, femme de Jaspar de Holtmeulen, fils de Vullinck et de Christine de Montfort.

c. Zeger qui suit:

Devant les échevins de Helden et de Kessel les 2 frères abandonnèrent leur part du Puttynck à leur oncle Steven Spee, ils se réservèrent le $^1/_4$ du hof de Rade à Beesel (?) le 24 mars 1561; en 1563 ou 1565 ils abandonnèrent à Jean de Holtmeulen tous leurs droits sur le Puttyngh.

V. Zeger van der Horst est cité 1560—70—71—72. Il assista à la séance de l'Etat Noble à Arnhem le 25 janvier 1571.

Il épousa Agnès de Broeckhuysen, fille de Dirck et d'Anne van Gemen.

Elle se remaria avec Henri Spee d'Aldenhof, gouverneur de Venlo.

De ce mariage:

a. Conrad qui suit.

b. Dirck × Gertrude de Broeckhuysen, fille de Willem de Kell et d'Anna de Swaven, veuve de Wolfart de Brédérode † 1589. dont Willem de Diervoort, époux d'Elisab. van Beinheim, veuve 1648, et Anna, femme de Sweder (1) van Voorst d'Enghuisen en 1625 et Johanna, femme d'Adolphe Duycker, veuve 1637.

VI. Conrad van der Horst, habitait au Raay en 1589 et 1615. Il comparut à l'Etat noble de Ruremonde en 1611, 1615, 1628, 1630.

Il épousa Johanna de Merwyck, fille de Willem, Drossard de

(1) De Sweder descendent les Voorst actuels et les Erp de Baarloo.

Digitized by Google

l'ammanie de Montfort, seigneur de Kessel en 1555, et de Johanna de Hillen, sa deuxième femme, qu'il avait épousée en 1570.

De ce mariage:

a. Catherine baronne de Horst de Raay, femme de Jean Guillaume de Baexen. V. § 8.

b. Anne † vers 1676, femme de Hans Renier de Hanxeler.

c. Anne 2. Elle épousa: 1° Diederich van Ensenbroeck, et 2° en 1634 à Raay Godart van Nerpraedt.

§ 8.

B. Baexen (baron de).

Armes: d'argent au lion de gueules couronné et lampassé d'or.

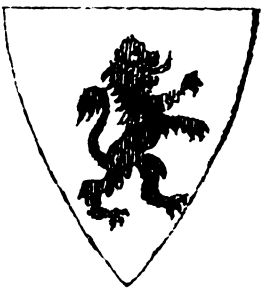

I. Jean Guillaume baron (ou qualifié) de Baexen de Baexhoff, né vers 1595, fils de Guillaume et d'Anne de Holthuijsen, fille de Jean et de Helwige van Holthmeulen épousa, comme nous l'avons vu, Catherine van der Horst, qui lui porta le domaine de Raaij.

Il mourut (ou un homonyme) à Klein Paerlo le 2 janvier 1686.

Ses quartiers étaient (c'étaient plutôt ceux de son fils). (Publ. 1892.)

Baexen (Guillaume).	Broeckhuijsen (Michel).
Holthuijsen (Anne).	Vega (Louise).
Horst (Conrad).	Horst (Guillaume).
Merwijck (Jeanne).	Bernheim (Elisabeth).

De ce mariage:

a. Caspar qui suit.

Digitized by Google

b. Johanna Maria, femme de Johan Spruijtwater.
c. Hans Willem.
d. Gertrude.

II. Caspar baron de Baexen de Raaij, y décédé le 29 janvier 1706, épousa vers 1668 Gertrude de Broeckhuijsen tot Kell, fille d'Emmanuel et de Jossine van der Horst zu Diervoort, dont il eut :
a. Conrad Emmanuel qui suit.
b. Jean Henri, baptisé à Baerlo le 10 août 1667, parrain Seger van der Horst, marraine Catherine de Baexen.
c. Hans Willem, baptisé le 29 avril 1672.
d. Guillaume Everard, b. 9 août 1669, parrain Jean de Bocholtz, marraine Catherine de Baexen.
e. Jeanne Alexandrine, b. 28 mai 1673, épousa le 28 avril 1712 Adolphe Schenck de Niddeggen.
f. Jossine Claire, b. Baerlo 25 mars 1675.
g. Hans Willem, b. B. 3 fév. 1677 ; marr. Elis. de Raaij.
h. Sigisbert Joseph, b. 8 nov. 1680.
i. Réginald François, b. 28 janvier 1682.
j. Henri Jean, jumeau du précédent.
k. Jean Hartard Oswald b. B., 7 juillet 1683.

III. Conrad Emmanuel baron de Baexem de Raay, baptisé à Barlo le 14 mars 1663, fut reçu à l'Etat noble de la Gueldre Prussienne, avec les quartiers ci-dessus relatés.

Il épousa : 1° Marie Sophie de Spittael de Heeshausen, fille de N. et de N. de Dombroeck, † le 28 avril 1698, enterrée à Baerlo.

La comtesse de Zeyll, née comtesse de Limburg Styrum, avait hypothèque sur le Raay ; elle était héritière du comte Henri van den Berg ; les créanciers firent vendre le gage qui fut acheté par les PP. Jésuites d'Essen au prix de 2000 rixdalers, achat autorisé par le Roi d'Espagne, le 30 oct. 1687. Le 21 nov. 1695 ils le revendirent pour 4200 rixdalers à la susdite Marie Sophie, chanoinesse d'Utrecht (?), dame de Hesshausen Nierong et Gruthausen, acte signé par Conrad Em. de Baexem, (Archives de l'Etat à Maastricht).

Il épousa 2° Marie Catherine Josephe baronne de Haetten de Coul, près de Stralen, fille de Hans Gerrit et de Marie de Deursdael.

Digitized by Google

Il eut de la première :

a. Marie Bernardine, baptisée à Baerlo 6 sept. 1696.

b. Henri Leopold qui suit.

Et de la 2e.

c. Anne Marie, S. J., baptisée 28 août 1712, célibataire.

d. Isabelle Adolphine Catherine b., 10 octobre 1714, femme d'Eric Jean Philippe baron de Spittael de Krechting, fils de J. T. et de S. M. baronne de Munster, dont : Marie Joseph de Spittael, fille unique.

e. Caspar Jean Gérard, major en Allemagne, mort à la guerre.

f. Anne Marie W. A. P., célibataire, † 8 avril 1796.

g. Jean Henri Alexandre Emmanuel, major et commandant à Gueldre, † 12 mars 1784.

h. François Théodore, major au service de Prusse, † à Gueldre 1785.

IV. Henri Léopold baron de Baexen de Raaij, né au Raaij le 20 avril 1698, capitaine au service de Prusse pendant 24 ans, † à Coul le 9 nov. 1776. Epousa à Straelen en 1737 Anne Marguerite Louise baronne de Spittael de Krechting, sa cousine germaine, dame du chapitre de Bocholtz, fille de Jean Ferdinand de Spittael de Heeshuijsen et de Sybille Marguerite de Munster de Krechting, † le 7 août 1735.

Il acquit le château de Kaldenbroeck et céda devant les échevins de Baerlo le 19 juillet 1765, par donation entre vifs, en haine de sa fille qui s'était mariée contre son gré, la maison de Raaij avec ses dépendances à son frère Jean et à sa sœur Marie Guillemine. Il testa le 15 fév. 1770.

Le 15 mars 1767 le château fut loué pour 45 rixdalers de Clèves au lieutenant Colqhoun du régiment de Gordon. Le Onderhof de Raaij fut loué également en 1771.

M. Mackay, autre écossais, prit ensuite le château à bail.

Il fut occupé plus tard au même titre par Marie baronne d'Olne jusqu'en 1820, année où le domaine appartenait à Madame C. Hermans de Heel, née Voncken.

Le baron de Baexen fut père de :

a. Jean Joseph, mort jeune.

b. Sophie, femme du baron de la Marck, qui suit au § 9.

Digitized by Google

§ 9.

La Marck (baron de).

Armes; d'or à la fasce échiquetée d'argent et de gueules; cimier: 2 cornes de buffle la dextre d'or, la sénestre aux armes de l'écu.

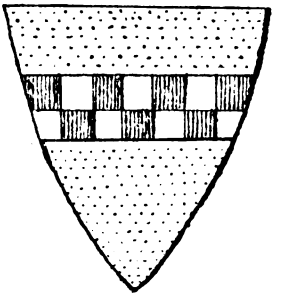

I. Alexandre Ch. L. baron de la Marck, résidant à Baexem, capitaine de cuirassiers au service de France, fils de Thomas Corneille, Seigneur de Leur, Eelen et Sippernau, et d'Anne Françoise de Rhoe de Baexem, dont les quartiers étaient:

Rhoe Obsinnich.	Baexen.
Horst.	Laer de Baerlo.
Broeckhuysen.	Kessenich.
Padevoirt.	Laer.
Rhoe Sippernau.	Lom.
Kerkhem.	Opdenberg.
Lonterbach.	Waes d'Itter.
Leben de Wilkul.	Nunhem.

épousa le 26 février 1765 à Liège Sophie Charlotte Marie Eléonore de Baexen, née à Geldern le 11 août 1740, ci-dessus morte à Baexem le 18 août 1804, veuve depuis le 23 avril.

Ses quartiers étaient:

La Marck.	Rhoe d'Obsinnich.
Potz.	Rhoe de Sippernau.
Ormea.	Baexen.
Crix de Sevenhem.	Lom de Westeringhe.

De ce mariage:

II. Marie Ph. E. A. L. baron de la Marck, né à Baexem le 18 fév.

Digitized by Google

1766, officier au service de Prusse, mort au château de Baexem le 23 mars 1827, épousa au château d'Assent (Emmerich) le 30 sept. 1788 Marie Stéphanie H. A. baronne de Radzitskij d'Ostrowick et Assent † à Baexem en 1832, fille de G. H. et d'Anne Mathilde de Hovell de Westerflier, dont postérité.

§ 10.

D. Bossart (de).

Armes: Ecartelé au 1 et au 4 d'argent à 3 roses de gueules boutonnées d'or; au 2 et au 3 d'argent au cerf grimpant au naturel sur un champ de sinople.

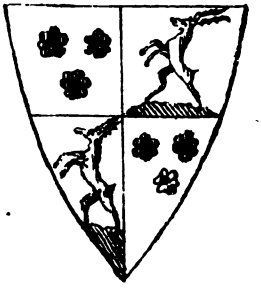

VI. François M. T. de Bossart dit de Fritzheim, Seigneur de Wildenbourg, filleul de l'Impératrice Marie Thérèse, né à Cologne en 1764 et y décédé en 1816, épousa en 1787 Agnès Charlotte de Goeswin, fille du général baron et de Catherine Thérèse de Rorive, dont:

a. Catherine, né à Liége, épousa le chevalier de Grady de Groenendael † 1857.

b. Ferdinand Joseph qui suit.

c. Herman Joseph, officier dans les armées impériales, chevalier de la légion d'honneur, † Bruxelles 1860, × 1° 1821 Marie L. J. baronne de Goër de Foret; 2° 1823 Sophie Caroline baronne d'Olne, née en 1794, † 1866 (dont 4 enfants).

d. Marie Catherine, née 18 janvier 1797, † à Liége 20 mars 1818, épousa à Liége 3 février 1817 Louis Gerôme Désiré Joseph de Favereau de Fraipont, né à Liége le 10 juillet 1784, mort à Tongres le 28 décembre 1866.

Digitized by Google

c. Pierre François, né en 1799, † 1855, épousa en 1835 Louise Marie de Fays, fille de Mathieu et de Marie Louise Ruyters, dont postérité.

f. Célestin Guillaume, né en 1801, † 1858, épousa en 1835 Marie Joséphine Burton, dont postérité, et en 1843 Marie M. Colard.

g. Ernest François, † aux Indes, cadet au 6e hussards.

VII. François Joseph de Bossart, né à Liége, baptisé le 6 nov. 1792, épousa Hermance de Heel, dont:

a. Clémentine † à Maastricht le 24 mai 1871 × Nicolas Verduchène.

b. Charlotte Hubertine † à Maastricht 1888, femme de son beau-frère.

c. Antoinette.

d. Regnier, habitant le château de Raay.

(Annuaire de la noblesse belge.)

§ 11.

Le Manoir de Roffaerts.

Cette proprieté de M. le bourgmestre Janssens, construction du commencement du XVIIe siècle, entourée de quinconces, de bois et de prés a conservé son type de gentilhommière.

C'était primitivement une ferme voisine et dépendante du castel de Oyen, fief du château de Broeckhuijsen, possédé par une branche cadette de la maison de Kessel (1).

Le domaine d'Oijen avec son vieux château en briques aux cordons de pierre blanche, ceint de fossés dominant le passage

---

(1) Le fief seigneurial d'Oyen sous Kessel fut relevé par:
1326 Godert Roffaert.
1439 Fye van Wildenraet, femme de Rietske van den Biessen.
1449 Evert van Wildenraet, fils de Dirck.
1433 (?) Seger de Broeckhuysen.
1465 Th. de Broeckhuysen, frère de Seger.
1473 Michel de Broeckhuysen; Otte de Bylant, veuve de Zeger, conserve l'usufruit.
1533 Elisabeth de Broeckhuysen van Oye, veuve de Geirt Boegel, assistée de son fils Michel Boegel.
1635 Martin Boegel, fils de Geurt.
Registre féodal de Gueldre, p. 131 (à Bruxelles ?)

Digitized by Google

d'eau de Belfeld (appartenant aujourd'hui à la baronne d'Olne), mesurait 160 journaux au XVIe siècle.

Un cadet de Kessel d'Oyen dit Roffaert, bâtit l'édifice actuel, appelé jadis Ingen Oe et lui laissa son nom.

Sur la porte d'entrée une pierre porte le blason de la famille timbré, au franc canton d'hermines. Il est accolé à celui des Spee tel que les représente le croquis ci-dessous.

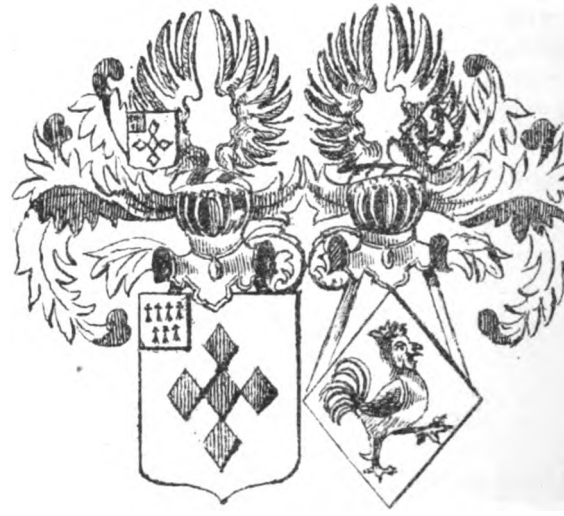

Jadis les 2 écussons étaient accostés des quartiers qui suivent:

Kessel dit Roffaert.	Spee.
. . . . .	Krieckenbeek.
Krieckenbeeck.	Haeffer.
Blitterswyck.	Buegel.
Waldos.	Horrion.
Baerlo,	Baexen.
Brey.	Rhoe Opzinich.
Kessel.	Holtmeulen.

Les quartiers ont disparu; il ne reste que l'inscription:

Fiat voluntas tua Domine Godart van Kessel genant Roffaerts ende Maria Spee Eheluyden den XV Sept. Anno M D C X X I X.

On remarque dans la grande salle du manoir une antique cheminée, dont le manteau est supporté par un chevalier et une dame de grandeur naturelle.

Digitized by Google

Un des côtés du poële antique qui en occupe le centre est orné de sculptures en terre cuite en haut relief.

Kessel dit Roffaert:

Armes: d'argent à 5 losanges de gueules rangées en croix, brisé de Broeckhuysen en franc canton.

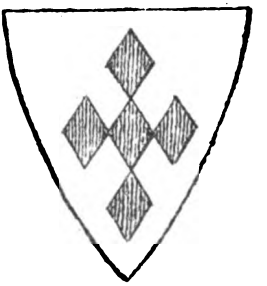

Nous possédons peu de renseignements sur ce rameau de la puissante maison de Kessel. Ceux donnés par Slangen et ceux donnés par Spaen ne concordent pas. Ce qui suit, s'il n'est pas authentiquement établi, paraît assez vraisemblable.

Le franc canton ci-dessus existait déjà en 1489 dans les armes de Goert Roffaert, époux Hoets.

En 1418 Godert Roffaert signe l'union du corps équestre du Haut Quartier en même temps que Gerhard Roffaert et Willem van Kessel, bâtard.

I. Gerrit van Kessel, dit Roffaert, seigneur de Oijen, bourgmestre de Venlo, mort en 1548, épousa d'après Slangen Agnès de Krieckenbeeck et d'après Spaen Marie van Waldoes, fille de N. et de N. de Malins, alliance que Slangen place à la génération suivante. D'après lui ces Waldoes sont dits Baerlo (1).

De ce mariage:

a. Gerrit qui suit:

b. Christine, femme de Johan Kerr, échevin de Ruremonde en 1595.

c Thonis, père de Mathijs. Ils partagèrent le 15 janv. 1561.

d, Jean, dit de Bree × Elis. Roffaert (2).

(1) Slangen fixe le mariage Roffaers-Waldoes au premier août 1566.

(2) En 1615 Jo. Roffaert hérite de sa sœur madame de Goyen à Kessel.

Digitized by Google

II. Gerrit Roffaert épousa Helwich de Bree, fille de N. et de N. de Krieckenbeeck, dont:

a. Marie 1624.

b. Adolphe, lieutenant en 1626 au régiment de Solms, épousa en 1626 Sybille de Landscroen, dont: Anne, morte à Ruremonde le 7 7b. 1664, femme de Henrij de Einholz, capitaine, peut-être celui qui, parti de Geldern le 28 juillet 1634 avec 600 hommes, surprit le Schenkenschans.

c. Johanna qui en 1629 céda sa part à son frère Adolphe.

d. Godert, qui suit.

e. Paul.

f Jean 1556 † Blerick où il habitait à Boerlo et possédait $^1/_3$ des dîmes, père de 1° Loef qui releva Boerlo en 1577 et le revendit à Adolphe Schenck de Niddegen après avoir épousé Jean Clockman, 2° Hijlke, femme de N. de Holt, 3° Elisabeth, femme de Jean van Lijck (Spaen).

III. Godert de Kessel dit Roffaert, résidant au manoir de Roffaert, épousa avant 1629 Marie Spee fille de N. et de N. van Haeff, veuve d'Arnold de Bocholtz qu'elle avait épousé, le 23 juin 1612, capitaine réformé.

De ce mariage:

a. Philippe Willem, baptisé à Baerlo le 6 juin 1631 † le 13 juillet 1671 enterré à Brée avec ces quartiers:

Kessel g. Roffaerts	Spee
Waldoes	Haren
Bree	Hoef
Kriekenbeeck	Holtmeulen.

b. Balthazar, baptisé à Baerlo le 16 janvier 1633.

c. Godart qui habitait Oyen en 1665 † 16 oct. 1683.

Après les Roffaert la propriété d'Ingen Oe passa successivement aux familles

Van Aerssen

van Darth

de Pollart. (En 1779 est citée „de weduwe de Pollart gebooren van Darth".)

Janssens.

Digitized by Google

I. Mathijs van Kessel × N. dont:
II. Willem van Kessel, bâtard, × Thonis Roffaerts veuve vers 1570 dont:
III. Mathijs van Kessel × 1594 Elis. van der Voort dont.
IV. Johan van Kessel × Agnès van Milendonck; Gérard Chanoine; Marie × Nic. v. Eijnholt et A. v. Schaller.
V. Balthazar van Kessel × N.; Adolph Philip.
VI. Johan Willem van Kessel 1702; Isabelle Cath. × Isaac Lamb. de Blanche; Anne G; Elisabeth.
VII. Ernest Maximilien.

Gaert de Kessel × Lucie van der Horst
Gaert de Kessel, dit le jeune, possède Baerlo en 1503
Willem van Kessel, zaliger Thys soon 1540. (Archives Scheres).

§ 12.

La ferme des Chartreux à Boecket.

Gadert van Kessel — ainsi s'exprime le baron d'Olne — hielt 1326 vom Grafen von Gelre zu Lehn den Hoff zu Bochout „een Borgleen te Kessel, eenen Weert ende die Visscherye tot Ohe ende den hoff te Rode (1).

Indem kein andere „hoff te Bochout" in der nachste Umgebung von Kessel mir bekannt ist, denke ich dass es sich hier handelt um den hof de Boecket bei Baerlo. Ich würde dieses mit um so mehr grund thun wenn ich als feststehend annehmen könnte dass mit den hoff Rhode gemeint is der Spätere Rittersitz Raay, welcher neben Boecket liegt.

Zwei jahre später, anno 1328 verzeichnet das Geldersch Lehnbuch dass Herr Wilhelm van Swalmen (2) $^1/_3$ van de thiendt to Baerlo, item VI marcks gelts te „borchleen" hielt.

---

(1) Gr. Reliefs du Haut Quartier, p. 26. Publications XXXI. On y lit Eke ou lieu de Ohe. Ibid 22.

La propriété appartient aujourd'hui à M. de Bossart. Elle est ceinte de fossés.

(2) Beaucoup de dimes avaient été usurpées par les Seigneurs. Emus de censures du Concile de Latran de 1179, ils les restituèrent en grande partie, et aux Eglises et surtout aux maisons religieusss.

Digitized by Google

Da der dritte teil der Zehnten van Baerlo bis zu ende des vorigen Jahrhunderten einen besitz ausmachte mit den hoff Bœcket, so steht es fest dass dieser Wilhelm van Swalmen besitzter war. Herr Wyllaim von Swalmen, Ritter, Onkel von Margarita Herrn Johans Tochter von Kessel, und Ehefrau Godarts Slaterbeecks, besiegelt eine Urkunde vom Jahre 1330 (Arch. Thorn). Wahrscheinlich war seine Frau eine Schwester Johans van Kessel und kam er auf dieser weise in den besitz dieses hofes. Im jahre 13 . . . stifftete Von Swalmen Ritter und dessen Ehefrau das Karthauser Kloster zu Roermond den sie auch ihre hoff Bœcket und den dritten teil des Zehnten von Baerlo geschenkt haben.

§ 13.

Monackijer Hof.

In Jahre 1229 schenkte Heinrich Graf von Kessel durch Eingebung des Göttlichen Barmherzigkeit zur Tilgung seiner Sunden und zum Troste seiner Seele der Kirche Marienweert in der diöcese Utrecht die folgenden Güter: einen hoff „curtem in Baerlo et in Covesdonck, cum omnibus ad incolarum loci illius communem usum pertinentibus, aquis pratis, pascuis, silvis, et, unum mansum, nemoris in Baerlo in parte orientali, et pomerium juxta Ecclesiam in Kessele, hoec omnia praedicte Ecclesie cum jure proprietatis uxore mea domino Othelende et omnibus liberis meis proprietate renuntiantibus coram hominibus et ministralibus meis dono perpetuo contuli, libere possidenda".

Auserdem schenkt er einen hoff in Oije unter der bedingung dass die Abtei Marienweert einen Geistlichen anstelle um den Gottesdienst zu versehen an der Kapelle und der begräbnisstätte der Heiligen Jungfrauen in Kessel.

Dieses war die Grundung der Probstei in Kessel und der hof in Barlo et in Koversdonck gelegen, wovon hier die Rede ist, der hof unter Baerlo der bis zum heutigen Tage Monackijer oder Kijerhof, hof der Mönches, Probster Monnekie, Probstei von Kessel genennt wird.

Pabst Urban IV bestätigt das Kloster in seinen Besitzungen worunter auch Baarle (Barle) genennt ist 26 Septembea 1261. (Sloet. Oorkonde boeck etc. N° 847.)

Digitized by Google

Seitdem blieb dieser hof im Besits der Probste zu Kessel.

Verschiedene dieser Pröbste gehörten zur Familie von Merwijck-Kessel. Der letzte von allen war Karl Friederich Joseph Freiherr von Keverberg zu Aldengoor, Domherr zu Lüttich. Dieser erschien am 25 Mai 1791 vor P. Opheijs und Matthijs Janssen Schoffen und J. Vervoort, secretarius der Herrlichkeit Baerlo und erklärte dass auf speziellen befehl des Landeshernn, des Königs von Preussen, alle besitzer von Pfrunder und Stiftungen dieselben bei der Königlichen Regierungen eingeben müssten, weshalb er, als Besitzer des Moneker hofes zu Baerlo nebst ap und dependentien Ihnen vorstellte, dass genannte Güter ursprunglich herrutirte von seinen Urgrosseltern Hendrich Freiherr von Merwijck zu Kessel und dessen Hausfrau, welche diesen Hof als eine einfache Familienstiftung hinterlassen, welche nichts gemein hat mit irgend welcher geistlichen häusern, Titeln, Orden, Körperschaften oder andern geistlichen Genossenschaften; nicht angeht, dass der besitzer dieser Familienstiftung nicht die Geistlichen weihen empfangen zu haben brauchte so wie er und wieland sein Grossoheim der Freiherr Anton Joseph von Merwijck zu Kessel als vorigen besitzer dieser einfachen Familienstiftung niemals geistliche weihen getragen haben, sondern bloss gehalten waren, heiligen Messen auf die meinung des stifters lesen zu lassen, dass obgemeldter Hof auf solchen Fuss, so lange dass Herzogtum Geldern unter der Gnädigen Herrsehaft S. M. von Preussen gestanden immer in besitz der freiadeliger Familie von Merwyck zu Kessel gewesen ist. So ware der Freiherr Mathieu von Merwijck unmittelbar vor obigen Anton Joseph besitzer dieser einfachen Stiftung gewesen. Er legte weiter dar dass vorgenennte Stiftung nie geistliche Steuern unterworfen war, sondern allein Steuern und lasten wie andere Weltliche Besitzer von ihren eigentum.

Wahrscheinlich in folge dieser Eingabe an die preussische Regierung wurde der Hof nicht zu den Staats gutern gezogen, sondern blieb der ebengenennte Freiherr auch während franzosischer zeit in Besitz.

In franzosicher zeit aber unter der Regierung Keiser Napoléon I schenkte er diesen hof an die kirchen von Baerlo und Kessel je zur hälfte, unter der Bedingung jedoch dass die gestifteten Messen zu ewigen Zeite gelesen werden mussten.

Digitized by Google

Als in Jahre 1871, die kirche zu Baerlo neu gebaut wurde, welches mit der von Kessel schon einige Jahre vorher geschehen war, verkauften beide Kirchen den hof auf einige weinige Grond stukke nach, welche für das abhalten der Messen liegen blieben.

§ 14.

Hof Inckevoort.

Diese alte hof, welcher in diesem Jahrhundert den Namen Driessenhof führte, war vor alten Zeiten im besitz derer von Inckevoort welche der Familie von Bree, Brede, entsprossen zu sein scheint.

Im jahre 1463 auf S. Marcus Tag siegelt Heinrich von Ynckenvoert, schöffe von Roermond mit einem Schilde welches 3 doppeladler 2, 1 zeigt. In einer zinsrolle des Hauses Baerlo von vor dem Jahre 1406 heisst es „Item von 1 stuck lants in der Oe, in den Nederdael II grot die Smitz kinderen plagen to sijn en nu jouffer van Inckevoirt en Lisbeth van Inckenvoirt sijnn; item toe Inckenvoirt XIII groot".

In einer andern Zinsrolle von 1455 ist zu lesen: item Peter van Brede VIIII grooten van den ewenakker etc.

Letzterer is in der Zinsrolle von vor 1406 folgender massen notirt: „item Wouter vann Berckt en kin sijn wijff van den Crommen Horninck gerekent omtrent 1111 m. en van 3 m. den sijn stoksken bij den Monnicken Landt 11 grooten ende 1 hoen ende 1 capuijn en 1 cop min dan 1111 vat roggen, en den hoifslage in den Bircktbroick, als den. . . . . toehoerde en dat vierdell aen den heiligen. . . . . als. . . . . he. . . . . toe hoerde.

Item Peter van Inckevoirt 1 brab. van lant dat daer leijt op den Diepenbroeck op Loe.

In der Thinsliste vom jahre 1506 steht.

Jan van Broickhuijsen X alde grot van den Ewenacker ut supra; 1513 Henrijck van Inckenfort dat nu Jan van Broukhuijsen is".

Hendrich van Inckvoert bei transport van Joost de Wilde von Meerssen empfängt zu lehn den hof in Doirde im Kirchspiel Echt gelegen 1463.

Derselbe empfängt bei Transport von Johan van Lyeck ein viertel dieses hofes 1464, welches $^1/_4$ Hendrick Bax dem Johan mit seiner

Digitized by Google

Tochter in die ehe gegeben hatte. Hendrick Geldolf Erbe des vorbennannte Hendrichs von Inckfort empfängt diesen hof und gibt darin seiner Mutter die Leibzucht 1470. Derselber erneuert den Eid 1474.

Lisbet von Brede Ehefrau des Gilles von den Hoerinck mit ihren Bruder Peter von Brede sind Erben Hendrix von Inckvoirt 1479.

Bei der Erbteilung in Jahre 1451, Mittwoch nach den H. Pfingstage, zwischen Peter und Sybrecht von Brede gebrüder über alle güter welche beide nach dem Tote ihres Vaders Zeetze von Brede anfallen würden erhält, Peter den hof zu Inkenvoirt den er schon zu leibzeiten des Vaters nutzen soll, die Pacht zu Oyen und die Pacht zu Broickhusen Voorst, Zinssen, Gewinne und Gewerbe, mit den Huhnern, alle Erbe welcher Ihr Vater zu Blederick hat, das Land und Hausung ihrem Vater angestorben von Jannes van den Wyer unsw.

Dieze Erbteilung (Arch. Olne Bree n° 17) ist besiegelt von den Gebrüdern Peter und Sybrecht, Herrn Statt die Roever, Pastoor zu Breede, Willem Brant die Roover, ihre magen und freunde, Heynrick van Inckevoirt und Johan van Osen, Schöffe zu Ruremonde.

Leider sind die 3 letster siegel abgefallen und ist das Wappen Heinrichs von Ynckenvoirt nicht mit sicherheit fest zu stellen, warscheinlich aber ist es dasselbe wie dasjenige des obengenennten Heinrich von Inckvoort schöffen von Roermonde, indem es wohl die selbe person war. Wir sehen also dass diser hof in der mitte des XV Jahrhunderts dem Peter von Brede zu geteilt war. Von dieser muss er auf seine Tochter Hellwig von Brede, welche mit Johann von Broeckhuysen verehlicht was, ubergegangen sein.

Von Johann von Broeckhuijsen töchteren war Ermgard, Klosterjungfer zu Keijsersbosch, Maria verehlicht an Egbert von Bocholt, kinderlos, und Johanna, klosterjungfer zu Dalhem, welche 1557 verstarb.

In folge des Mangels an Erben gingen die Güter Ihrer Mutter Hellwich von Brede über auf die Erben deren Schwester Eva in erster Ehe Gattin des Emonds van Krieckenbeeck gen Baerle 1479 und in 2et ehe Gattin des Hendrichs von Barich, Droste zu Stockheim 1491. Bei dieser gelegenheid wurde der Hof Inckevoirt in

Digitized by Google

2 Teile geteilt. Die eine kam nach dem Zinsregister des Hause Baerlo, an ein fräulein von Ravensberg, gattin van Johan von Kessel. Sie war wahrscheinlich die Tochter von Johanna von der Impel im jahre 1578 wittwe von Evert von Ravensberch, Tochter Willems von den Impel, gest. 10 oct. 1573, und dessen Ehefrau Ermgard von Barich, Hendrichs Drosten zu Stockheim und Evas von Brede Tochter.

Dieser Juncker von Kessel verkaufte, wenn nicht seinen ganzen Anteil an diesen Hofe, also die Hälfte, den doch einen grossen Teil davon in Parzellen in verschiedene Einwöhner von Baerlo.

Die andere hälfte fiel von denen von Broeckhuijsen auf die von Sijberg. Georg von Syberg hatte, nämlich zur Fraù Margareta von der Kapellen, Tochter Johann von der Kapellen, Hernn zu Fuerde und der Cornelia von Barich † 1572, Tochter Sweders von Barich, und Fritswindis oder Freda von Merwijck, und Enkelin Hendrichs von Barich und Evas von Brede.

Johan von der Heijde gen. Rijnsch der die Anna von Sijberg zur Frau hatte, bekam diese Hälfte.

Er gewann die Hand seiner schwiegers vaters an den zu diesem Hofe gehorige Zinsgütern des Hauses Baerlo am 2 April 1597 und verkaufte später seinen Anteil an diesen Hofe in verschiedenen Stucken.

Im Jahre 1611 verkaufte J. von der Heijden gen. Rynsch zù der Ahr an Thijs Josten und Joachim Merts die halbscheid des Erbzins länderijen eine Seite neben den strasse An der Sittert, nach Ausweis des Erbzins Buches unter den Hof zu Inckfoordt gehörend. (Archiv Olne Berckt Baerlo nos 59, 63, 64).

§ 15.

Hof Soeterbeek.

Leen van Geldern verheffen door (relevé par)

1425 Willem Pastoirs van Kessel (ontfangen).
1445 Godart Willems soon.
1474 Willem Godarts soon.
1518 Peter Willems broeder.
1539 Johan van Bicht zoon van Catrijn van Ruysbroeck.

Digitized by Google

1542 Alert van Goor van Caldenbroeck by coop.
1555 Adolf Alberts soon.
1584 Ursula van Wijenhorst, Adolfs weduwe.
1589 Gérard van Goor.
1604 Antoon van Donck ten behoeve van Jof. Catrin van Goor.
1605 Anna van Goor getr. met van Hoen van Cartiels.
1604 Hendrick Hoen van Cartiels.
1626 Ursula Hoen van Cartiels × Willem van Tengnagel.
1671 Will. L. Grave van Elleren met in behoef sijn. broeder en suster.
1674 Hendrick Pelgrom.
1717 Johan Pelgrom × Hendrick Welten.
(Arch. Castrales Liber Computationis).

En 1557 Johan II van Eyll afferma pour 4 ans la $^1/_2$ de la grande dime de Soeterbeeck pour 4 malders de blé, une tonne de harengs et un sac de sel par an.

Dans la sauvegarde donnée en 1642 par le comte de Fontaine, cette ferme est qualifiée „le Fort de Soeterbeeck", à moins que cette qualification ne s'applique à une fortification temporaire dans ses environs immédiats.

§ 16.

Hof Voort.

Den hof op ter Voort, hoogbemten, holtwas, artland metten zylbruet ende met allen synen toebehooren alst gelegen is. Leen van Geldern.

Alte nachrichten von diesem Hofe aus dem XIV Jahrhundert sind mir nicht vorgekommen (Mss Olne). Wohl bestand in hiesigen Lande zu Ende des XIV Jahrhunderts eine Familie von der Voert, welche das Wappen der Kessel führte und also iedenfals dem Geslechte der Kessel angehörig war.

So siegelte nämlich Hendrick von der Voert, der 1 Jan. 1387 des nächsten Freitags nach Ostern und in J. 1390 Donnerstags nach Andacht beat. Apost. Peetri et Pauli mit seiner ehefrau Hadewig von Kessel und Ihrer beiden Sohn Gadert bekennt verkauft zu haben an Elbrecht van Eyll. Goerts-zohn s' Hertoghen goed und Beckers goed im Gericht Pont gelegen (Archiv. Olne B. E. C., n° 22, s. 107, n° 59, s. 116).

Digitized by Google

Dieselbe Hendrick, seine Gattin Hadewig und deren sohn Gadert kommen vor in einer Urkunde von 1390 in einem Prozess von 15 . . zwischen Segher von der Horst und dem besitzer von Hummeray. Durch ersteren dem Gerichte von Baerlo vorgelagt warde zum beweis seiner behauptungen. Heinrich muss also entweder besitzer von Raay, und Segher von der Horst sein später Nachfolger gewesen sein, oder er war besitzer von Hummeraij : Eins von beider stehtfest, indem Segher van der Horst seine Rechte auf eine Erbrente auf Hummeraij aus dieser Urkunde deren Worthaut nur leider nicht bekant ist ableiten will. Bewies diese Urkunde etwas in dieser Beziehung, dann ist eins von beiden als sicher anzunehmen, entweder Heinrich von der Voort als Besitzer von Hummeraijerkennt dem Besitzer von Raay eine Erbrente schuldig zu sein, oder es gibt als Besitzer von Raay dem Besitzer von Hummeray landereijen für eine gewisse Erbrente in Erbpacht.

Ausserdem, was darauf schliessen lässt, dass eine Familie von der Voort in Baerlo gewohnt hat ist die Thatsache, dass ein Mitglied der Familie von der Voort . . . . . genannt in J. 1 .39 der Schutzengilde in Baerlo den Schönen Vogel schenkte, den dieselbe heute noch besitzt, was aus der Inschrift hervorgeht, welche auf dese schildchen sich befindet, das an diesen Vogel befestight ist.

Das auf dem Schildchen sich befindliche Wappen ist aber nicht das Rauten Kreuz der Kessel, sonder es zeicht im gebalkten Felde ein rechtspringenden gekrönnten Löwen sowie folgt. (N'a pas été gravé.)

Entweder gehörtte dieses Wappen dem genannten van der Voort und war er alsoo von einer andern Familie als die obengenennten Heinrich und Godart, oder auch ist es möglich dass dieses wappen, dasjenige der familie von der Horst war, welche diese als rechtsnachfolger des H. van der Voort auf dieses Schildchen eingraben lassen.

Ausser dieser Familie von der Voort, gab es in Lande Kessel noch eine andere, welche aber wahrscheinlich nicht von diesem Hofe sondern von einen Hofe in Holtblerick von einem andern Gute Ihren Namen hałte. Dieselbe führte nach dem Siegel des Landschultussen des Landes Kessel, Johann van den Voirt eine Gleve (fleur de lys) umgeben von Sieben Wurfeln 4. 2. 1.

Digitized by Google

gestellt und auf den Helme eine Meermaid welche in den rechten Hand einen Spiegel trägt in dem sie sich beschaut und mit der linker Hand Ihr Haar ordnet.

In den 8 quartieren der Margareta von Steenhuys Ehefrau des Adrien van Eyndholz um 1631 is dat Wappen der Voirt folgender weize ausgefürth: Feld: Silber, Gleve und Würfel rot.

Der Hof war zu mitten des XV Jahrhundertes in Besitz der Familie von Bliterswick.

Arnt von Blitterswyck macht zu Lehn zu verbesserung Seines Hauses Blitterswyck unter anderen den Hof zu Tongerloo in Kirchspiel Sevenhem, und den Hof ter Voort im Kirchspiel Baerle gelegen, mit den Laetschaften zu Voorst, mit allen Ihren Zugehörigkeiten zu C. L. R., auf seinen ältesten Sohn Johann von Blitterswyck, der 1447 damit zum behufe seines Vaters belehnt wird.

Derselbe wieder belehnt 1465.

Arndt von Blitterswyk Erbe seines Bruders Johann damit belehnt 1469.

Katharina van Blitterswyck, Schwester Arndts und Gattinn Willems III van Eyll empfängt zur selben zeit das Lehn Sybert van Eyll, durch ubertrag seiner Mutter Katrin empfängt dasselbe Haus, und die Herrlichkeit mit den Gütern. Renten etc.

Dirck van Blitterswyck damit belehnt gibt seiner Frau Jutta von Appeltern die Nutzmassung an C. Rheinsche Gl. des Jahres 1502.

Walburch von Blitterswyck, Gattin Wolters von Zuylen von Natewisch uberträgt dieses Lehen auf Ihren Sohn Jasper van Lynden Herrn zu Hymmen 1516.

Dieser gibt die Nutzmassung seiner Gattin Anna van Bronckhorst 7 Sept. 1534.

Dirk van Lynden, Erbe seines Vaters Jasper, empfängt zu Lehn zu lehn den hof zu Tongerloo im K. Zevenhem und den Hof Ter Voirt im K. Baerlo mit den Laetschaften zu Voorst und all Ihren Rechten und Zubehör zu C. R. 23 marz 1542.

Er erneuert den Eid 11 juny 1544.

Idem 9 mai 1556 belastet dieses Lehen mit XC Thalers jährlich einzulösen mit XV^{c} in VI jahren an Johann van Wittenhorst Hernn zu Horst 18 feb. 1560 und erhält VI jahre ausstand zur Ablössung dieser Rente 8 mai 1565 und löst diese Rente ab am 30 juny 1571. Coetera desunt.

Digitized by Google

§ 17.

Hof Ende (1).

Lehen von Baerlo. In Besitz derer von Mens-von Dursdael von Galen. (Mss Olne.)

§ 18.

Hof Bongart.

(De hof te Baerlo naast de kerk.)

Lehn von Geldern.

1402 Johan von Wickrode.
1403 Herman von der Heijsze op zijn zoon Lambrecht von der Heijsz † 1424 transporteert aan
1431 Gerrit van Mentzel.
1471 Derrick van Mentzel op zijn zoon 1493. Eusebia van Mentzel op haar dochters zoon:
1538 Jaspar van Holtmeulen.
1549 Hij met zijn vrouw Margriet Hoeffs voor haar broeder Gijsbrecht Hoeffs beswaert het.
1570 Maria von Rhoe, vrouwe van Johan van Horion bij transport.

§ 19.

Hofacker.

Lehn von Geldern und Baerlo.

1424 Catharina, weduwe van Rutger van Brede met haar momboir Tzietz van Brede transporteert aan
1434 Geertruid van Brede, vrouw van Johan Tengnagel van Merwijck. Hij stelt tot hulder haar zoon Johan. 1459—1465.
1470 Johan van Merwijck haar zoon. 1473.
1493 Marten Haveacker, en transporteert aan Gerrit Lueffs gnt. Kiespenninck.
1516 Met en Anna Kiespenninck zijn dochter, Peter Vogelsanck Met 'sman hulder. 1533—1545—1557.

(1) En 1744 elle mesurait environ 91 morgen de terres et de prés.

Digitized by Google

1557 Jan Vogelsanck, hulder van zijn moeder.

. . . . . .

.... N. von Well.
1723 Freiherr von Bierens.
1780 Freiherr von Erp-Holt.

§ 20.

Stokmans-Hof.

In besitz der familien von der Stockt — von Bieringen — Boener — Moets — van Benteler — Freiherrn von Olne. Mss. OLNE.

§ 21

Hummeray.

In besitz der Familien von der Voordt — de Montfort — von Kessel — von der Linden — von Laer Hoenio — von Barich — von Well — Larcher — Lebrun — Bloemarts — Freifräulein von Erp — Holt. (Mss. OLNE).

Assnerus von Barich possédait Hummeray en 1668.

§ 22.

S. Nicolas-Hoff.

In besitz des Altars Sancti Nicolaï zu Kessel. Verkauft und in besitz der Familien von Lom — von Kessel.

Gérard von Kessel fundirt die Vicarie zu Kessel 1664 und ist diesen hof dieser zeit am der Vicarie zu Kessel bis heute verblieben. (Mss. OLNE).

§ 23.

Boschoff—Immelo.

Zeit 1740 dem Freiherrn von Olne. (Ibidem).

Digitized by Google

§ 24.

Veerhuijs — Fahre auf der Maas.

In Besitz der Freiherrn von Olne — Fischerey auf der Maas.

Sur la façade de ce beau bâtiment se voit une pierre portant les armes timbrées des barons d'Olne et de Merwyck, la date de 1747 et ces mots :

Spes . mea . in . Deo.

En 1625 le passage de la Meuse appartenait à W. Caspar de Merwyck, qui possédait aussi celui de Blerick.

Le passage de la Meuse et la pèche du côté de Blerick étaient fiefs de Gueldre de XV goldguldens, confisqués par la R. F. au préjudice du b^{on} d'Olne.

Le 21 août 1637 l'armée du Prince Cardinal se rendant au siége de Ruremonde y fit un pont pour sa cavalerie.

§ 25.

Coesdonck.

Fief du château d'Eyll cité déjà en 1219. Relevé par :

1454 Tilman van Eyll dit van Kessel.
1485 Tilman van Eyll.
1486 Johan van Eyll, fils de Mathias.
1518 Sybert van Eyll, fils de Johan.
1530 Sybert susdit à titre de partage.
1536 Tilman van Eyll, fils de Sybert (?) Willem.
1563 Emond de Crieckenbeeck, dit Baerle.
1585 Agnès van Eyll, fille de Willem (?),
1592 Agnès van Crieckenbeeck.
1622 Herman Georges de Hardenraet.
1624 Edmond de Hardenraet.
1679 André Emont de Pollart.
1690 Johanne Adelaïde de Hardenraet.
1704 Johan Fréd. baron de Rhoe-Obsinnich.
1711 Willem baron d'Olne.
1746 Willem baron d'Olne.
Le comte d'Alcantara. (Note du b^{on} de Bierens.)

Digitized by Google

§ 26.

Hoogendries.

Cette ferme, déjà mentionnée au XVIe siècle, a fait toujours partie du bloc seigneurial. Elle a été rebâtie l'an dernier par le propriétaire le baron Henri d'Erp de Holt à Baerlo. Il y a placé une pierre portant son blason avec celui de sa femme.

Dessinateur aussi habile qu'obligeant, il a bien voulu mettre ses crayons à notre usage pour les gravures de notre notice.

§ 27.

Le Moulin.

Il en est souvent question dans le record et le Liber computationis. Etait-ce celui mû par l'eau, celui mû par le vent ou les deux?

Les meuniers comme les fermiers, qui recevaient tous les 2 ans une Robe de Livrée „Tabbaert" du Seigneur, faisaient partie de son „Huysgesin" et, dans les grandes circonstances, portaient ses couleurs.

§ 28.

Autres Fermes.

Nihil.

D'après ce qui précède on a pu voir que le sol était excessivement morcelé dès le moyen âge. Le Seigneur n'en avait qu'une médiocre partie. La commune au contraire avait un grand domaine.

Chaque paysan avait sa petite maison, soit en torchis, soit en briques. Un petit jardin y était adjacent.

Une quinzaine de propriétés, comprenant bâtiment avec cour fermée, voire fossés, prés, étangs, terres et bois étaient occupées soit par le propriétaire, soit par de bons fermiers, qui constituaient la classe moyenne. Celle-ci fournissait la magistrature rurale et s'alliait parfois aux gentilshommes.

Mais toutes ces terres étaient grevées — on ne connaissait pas au moyen âge le prêt à intérêt. — Aussi changeaient-elles fréquemment de mains.

Digitized by Google

CHAPITRE II.

---

§ 1.

Le village de Baerlo.

Etymologie. Le nom de Baerlo se retrouve avec quelques variantes dans plusieurs localités : Barle sous Didam, Baerlo sous Blerick, Berlo lez Waremme, Barle près de Tronchienne, Barlo en Prusse, Paerlo pres d'Odilienberg, Bar-le-Duc, Bar-sur-Meuse etc. etc.

Chacun sait qu'en fait d'étymologie on tient peu compte des consonnes; les détracteurs de cette science prétendent qu'on n'en doit pas tenir davantage des voyelles.

Notre Baerlo — nous parlons de l'agglomération primitive autour de l'Eglise, s'est établi non loin de l'ancienne route romaine, sur une colline ou plateau aride, espèce de rejet du diluvium mosan, baignée par un ruisseau.

Les situations pareilles étaient exprimées dans la vieille langue germanique, par le vocable Loo, qui, par extension, signifiait un terrain boisé. Et comme ce terrain, par sa nature, est peu propre à se couvrir de végétation, il était primitivement nu c. a. d. baar. Donc Baerlo signifie un plateau dénudé, voire un bois clair. Dans la langue populaire il se transforme en Bolderen ou Balderen, corruption peut-être de Bolderberg ou Borreberg qui correspond à la même idée. Une parcelle dans les environs est ainsi dénommée dès le moyen âge.

Digitized by Google

L'opinion que nous venons d'énoncer n'était pas celle de notre collaborateur. Se basant sur les travaux du docteur Kemper et sur ceux d'autres savants étymologistes et historiens, il estimait que Baerlo voulait dire: Baldur loe, c. à d. bois, forêt de Baldur, Dieu germanique de force et de beauté, Dieu qui faisait partie de la Trinité de ces peuples. Il identifiait Baldur avec Wodan ou Boden, dont Bolder, Bolderen. Il le retrouvait dans une partie du village dite le Bong, anciennement le Boding. Il retrouvait encore une autre divinité dans Zoeterbeeck, rivière de Zur ou de Teut, Dieu de la guerre. La ferme de Boeckend était le lieu, où les boucs, dédiés à Wodan étaient gardés.

Le hameau dit Hel avait été un lieu de culte, nommé ainsi sans doute par les nouveaux convertis, probablement à cause des infamies qui s'y étaient passées.

Le R. P. Petitot O. M., missionnaire au Canada, a publié des études très sérieuses sur cette Mythologie, dont il a trouvé des dentifications depuis la mer de Behring jusqu'au Yucatan au Mexique.

§ 2.

Situation.

Ici encore nous passons la plume à notre collaborateur, qui dit:

Het dorp Baerlo, volgens de nieuwe hollandsche spelling van Regeringswege Baarloo geschreven, behoort het koninckrijck der Nederlanden, provincie Limburg en light aan den linker oever der Maas op anderhalf uur afstand zuidwarts van Venloo.

Het omhelst behalve de kom van het dorp 8 gehuchten oft buurtschappen namelijck de Bong of Boding, Soeterbeeck, de Hert en de Heide allen ter linker hand der Rijckskiezelweg, gelegen naar den Heide kant, de Sittert ter rechter hand van den Rijckskieselweg in het veld gelegen, 2 buurtschappen Aan gen Eind ende Virgelt of Vergeldt ter rechter hand naar de Maas gelegen en Zuidwarts in het midden gelegen: de Hel en aan Huissen.

Eene beeck Kiersbeeck genamd uit het Baarlosche broeck komende, loopt door de buurtschap de Hert en de Hell en valt tegenover het dorp Steyl in de Maas.

Digitized by Google

Verder bestaen nog 2 kleinere waterloopjes, waarvan het eene langs Boeckender hoff door de Horste loopt en het andere langs de Koesdonck en by de Berckt in de Maas valt.

Het werd begrenst ter Oosten in zijne geheele uitgestrektheid door de rivier de Maas; ten Zuide door het dorp Kessel, ten Weste door Maasbree en ten Noorden door Blerick, namelyk de buurtschap Holtblerick.

De groote Ryckxkiezelweg van Maastricht naar Venloo welke Keiser Napoléon als verbinding tusschen Paris ende Hamburg heeft aangelegd, loopt rechtstreecks door het Baarloosch grondgebied (1).

§ 3.

La Meuse et ses bras. Occupation de la vallée.

Verscheidene eeuwen herwaarts, ten tyde dat wy de eerste melding van Baerlo vinden, alzoo in de XIII^de^ à XIV^de^ eeuw, moet de oppervlakte dezer gemeente er geheel anders uitgesien hebben dan thans het geval is. Men kan dit behalve uit de tot ons gekomen bescheiden, welke seer slechte gissing zyn, ook nog opmaken uit de vroegste voorkomende plaatsnamen welke, behalven dit eenige getuigenis afleggen van het Godtsdienstig gevoel der eerste bewoners, ons deze streek als een zeer boschryke doen kennen.

De Maas welke jaarlijks buiten hare oevers trad moet in die tijden en vroeger bij hare overstroomingen, meer nog als in latere eeuwen schade aan landerijen hebben aangebracht, want behalve de Maasarmen welken op den huidigen dag nog dienen, om bij hogen waterstand het water op te nemen, zijn er verschillende armen welke in den loop der tijden of wel door natuurlycke ophooging, of wel door afsluiting van wege de bewoners nu niet meer tot bevordering van het overtollige maaswater dienen.

I. De eerste Maasarm welke ook heden nog bij hooge waterstand geïnnundeerd is, begint omtrent de grensscheiding tusschen Kessel en Baerlo, loopt van af de Middelter Over, tot Roffaert en Hum-

(1) Cette route a été construite par des prisonniers de guerre espagnols du temps de Napoléon I. Ces malheureux qui avaient à peine de quoi se nourrir et surtout se vêtir, furent charitablement secourus par toute la population riche ou pauvre.

Digitized by Google

meraij behorende, vervolght verder door de Boeckender Meer de Slei en de Maasweide beneden de welke zij zich in de Maas stort.

II. De 2e Maasarm welke ook heden nog bij zeer hoogen waterstand tot doorlaat dient, begint onder Kessel ongeveer tegenover den Boschakker, loopt door het Oijensche broeck en volgt de lage weilanden (beemden) achter Roffert, Hoogendries door het Rieterbroeck, Reisheuvel en vereenigt zich hier met den eersten of vervolgt een anderen weg door den brand om zich later met de rivier te vereenigen.

III. De derde nam zijnen oorsprong omtrent Gangelt onder Kessel liep over het lage gedeelte van Puttenveld door de Kieskamer en de lage weiden voor Boschakker om zich in het Oijensche broeck met den tweede te vereenigen.

IV. De vierde arm welke ten tijde dat onze geschiedenis begint, reeds geheel schijnt gedicht geweest te zijn, nam zijn begin ter plaatse waaromtrent de Pan (Par Pas) beek zich in de gemeente Kessel in de Maas werpt en deelt zich spoedig in tweën om terwijl eenen verren omweg maakt dien zij al deelen een eiland vormden en hunnen weg nemen over de lage weilanden tusschen Putting en Blutjens (en was het Huis Putting in dezen strong gebouwd wel een bewijs dat dezelve reeds sedert veele eeuwen herwaarts gedicht was) zich nabij Putting te vereenigen en tusschen Uland en Hart (Horst) door de geheele Horsten langs Diepenbroeck, tusschen Huis Baarlo en Stockmans en Hofakker van waar hij zich achter Eind gedeeltelijck om de Moolenbeek met de Maas vereenigde en gedeelteliik over Boxhout, voorste en achterste Horst tusschen Berkt en Berkten heide het water verder vervoerde.

V. De 5de moet zijn oorsprong iets hooger onder Kessel genomen hebben, liep tusschen het hooge land van Ommekoi en dat van Putting door de weide van Pannekooi tusschen de Haert en Nachtigal door Boekender weiland naast Boekend en Raaij en vervolgde waarschijnlijk zijnen weg langs Hei in de richting van Bong en het broek.

Ook deze arm moet in de XIIIde eeuw niet meer tot vervoer van Maaswater gediend hebben. Toen en zelfs nog veel later trof men in het innundatie terrein tusschen de Maas en den 2den arm

Digitized by Google

althans onder Baerlo (wel onder Oijen) geene huizen, wel een bewijs dat de overstroomingen in vroegere eeuwen regelmatiger en omvangrijker waren als later (de hoeve Roffaert schijnt in de XVIe eeuw gebouwd te zijn, Hoogendries omtrent (?) het Veerhuis in de vorige, de Drievel in het begin dezer eeuw en het Huis aan de Maas (Korsten) iets voor het midden dezer eeuw.

Een groot gedeelte van den bodem was gemeente eigendom, zoo de Maasweiden (welke einde der vorige eeuw verkocht werden, behalve twee stukken waarvan het eene tot de Berckt, het andere tot Roffaert behoorde).

De meeste laag gelegen slechte weilanden (beemden) alle broekachtige strecken ende heide, ook hoorden hiertoe alle Maasarmen voor zoover zy by de eerste verdeeling des bodems niet reeds gedicht waren.

Goederen of hoeven wier geheel of althans grootste gedeelte zamenhing waren te Baerlo slechts enkele.

1° Het Huis Baerlo.

2° Berckt en Coesdonck.

3° Bœcket.

4° Raay.

De anderen hadden een klein gedeelte van het land en weiden rondom of aan het huis en het grootste deel verder af en met verschillende stukken gelegen.

Iedere hoeve had goed, middelmatig en slecht land by de verdeeling bekomen. Zoo was het beste land in het Maasveld zoodanig verdeeld, dat ieder er by de eerste verdeeling iets van schynt ontvangen te hebben.

§ 4.

Population.

Elle s'élève actuellement à environ 1200 âmes.

Elle a toujours été à peu près de même force que celle de Blerick. Si donc cette dernière atteignait 1400 âmes en 1502, il est à supposer que la nôtre s'élevait à peu près au même chiffre à cette époque, d'autant plus qu'elle n'était pas si exposés aux risques des siéges de Venlo.

Digitized by Google

En 1450 déjà 2 prêtres étaient préposés à la direction spirituelle de la paroisse. Les listes censales de 1406, 1451, 1507, 1512 que nous avons utilisées, confirment cette appréciation.

En 1456 on trouvait 39 chefs de ménage et autant de femmes, qui payaient le cens au château, donc qui possédaient une habitation propre. Or, cette prestation ne pesait pas sur tout le monde, donc le chiffre des maisons était plus considérable.

En 1455 il y avait déjà plusieurs rues, entre autres la Grande et la rue du Poivre, indépendamment des ruelles.

Tous les corps de métiers sont représentés sauf les maçons.

En 1678 la paroisse comptait environ 400 communiants.

Il ne s'y trouvait pas d'étrangers à la foi catholique.

En 1711 il y avait 70 chefs de ménage, dont 25 illettrés.

Les Registres paroissiaux commencent pour:

les naissances 1631.

les mariages 1628.

les décès 1670.

Au commencement du siècle la population était d'environ 1000 âmes.

En 1795 la R. F., qui avait la monomanie de tout bouleverser, réunit les paroisses de Baerlo, Bree et Blerick et en forma la commune de Bree (Maasbree) qui en 1800 comptait environ 2000 âmes.

§ 5.

Histoire.

M. Keuller, dans son étude sur Venloo, M. M. Slangen et Peeters, dans leurs travaux sur Blerick, Tegelen et Kessel, ont traité ce sujet dans ses grandes lignes. Ce qu'ils ont dit peut s'appliquer à notre commune, qui était au centre de leurs champs d'investigation. Il ne nous reste donc qu'à glaner quelques faits particuliers.

Au XVIe siècle la paroisse était fort ravagée par la grêle; on y plaça plusieurs Hagelcruys.

La pluie de croix de 1505 s'y manifesta comme dans tous les environs.

L'Empereur Charles-Quint, allant de Weert à Venlo, pour

Digitized by Google

prendre la ville, traversa le village avec son armée, le 14 septembre 1543. Il y repassa. Avant la chaussée de Napoélon, la route postale y passait devant le Roffaertshof. Les impériaux brûlèrent le bois (le document dit : la haie) de Berendonck à la limite de Blerick; un chemin dit Keijzersbaan rappelle peut-être leur itinéraire.

En 1572 le château fut pillé par les Gueux.

En 1578 il fut brûlé au moins en partie.

En 1597 le célèbre Mendoza, dit l'amirante d'Aragon, traversa le village, à l'automne et y séjourna.

Dans un procès entre le seigneur et les habitants en 1600 M. d'Eyll, Sibert III, dit que toujours, comme ses prédécesseurs, il leur a accordé appui et protection en cas d'invasion et les a accueillis, eux et leurs meubles; que, lorsque l'amirante d'Aragon vint à la tête de son armée dans le Pays de Kessel, toute la paroisse moins 7 familles qui s'étaient mises à l'abri chez M. de Horst (au Raay?), arriva chez lui avec meubles, chevaux, vaches, cochons, moutons et volaille sans doute. Ils y demeurèrent renfermés durant 7 semaines. Sa provision de foin et de paille y passa; et ce ne fut pas tout, car on démolit ses toits de chaume pour nourrir et liter le bétail. Toute sa provision de chauffage: 7 charrées de charbon, 7 de tourbe et 4 de bois fut mise généreusement à la disposition de ses malheureux vassaux. Il fit installer dans sa cuisine 7 lits et 10 berceaux et fit moudre, cuire et distribuer 13 maldres de blé. La maladie régnait parmi ses hôtes improvisés; sa femme soigna les malades, dont plusieurs moururent. Par son intermédiaire et l'appui de son beau-frère, Henri de Bijlant, il préserva les habitations de l'entrée des soldats, et fit exempter les habitants des frais de sauvegarde et de la livraison de poudre et de plomb, en nature ou en argent, qui était la résultante de l'occupation militaire. Ceux qui s'étaient réfugiés chez M. de Horst durent payer une seule sauvegarde 100 rixdalers.

Sibert d'Eyll se plaint de l'ingratitude de plusieurs, qui ont traité sa femme de „regierende huijsvrouw".

C'était une injure sanglante pour lui, car à cette époque, quand une femme jouait au „Baas" on l'enfermait dans une cage (1) qu'on

(1) Dans les armées espagnoles ces cages étaient aussi en usage, mais n'étaient pas immergées. On les suspendait haut et court à la potence ordinaire et on y maintenait pendat 24

Digitized by Google

suspendait sur une rivière ou sur un étang ; on la descendait 3 fois de manière à l'immerger complètement, sous les yeux de son époux, coiffé d'un bonnet de femme, vêtu d'un corsage et d'une jupe.

Parlant d'usages singuliers, qu'il nous soit permis de rappeler qu'à cette époque — pour qu'une vente fut parfaite — les contractants devaient s'être pris réciproquement par la barbe ; et que, pour qu'un serment fut sacré, celui qui le prêtait devait avoir mis au préalable sa dextre en contact avec la partie antérieure de son inexpressible (onderbroek).

Maintenant revenons à nos moutons.

Les habitants se défendaient vivement du méfait de quelques-uns ; ils prétendaient d'autre part, ne devoir aucune reconnaissance à Sijbert, attendu qu'ils ont creusé les fossés du camp de refuge et les ont entretenus ; qu'ils ont presté à cet effet en corvées volontaires beaucoup de journées, et concouru à la défense du château à laquelle avec son personnel seul il n'aurait pu suffire.

Des épisodes pareils n'étaient pas rares pendant la guerre de 80 ans. Après la paix de Munster, en 1647, l'armée du duc de Lorraine, véritable refugium peccatorum, tomba sur le dos des malheureux habitants.

Vinrent ensuite les expéditions de ce fléau de Dieu qui avait nom Louis le Grand, et puis celles de Louis XV.

Ce que le peuple possédait d'endurance il le fit bien voir dans ces temps calamiteux, dont les conséquences persistent encore, car les communes durent contracter des emprunts ruineux non encore remboursés (la guerre de 7 ans coûta à Kessel 13,000 thalers), et elles furent obligées d'aliéner successivement leurs immeubles qui étaient le bien-être des habitants.

C'était un pillage organisé : même quand il n'y avait pas d'occupation régulière il fallait payer des contributions indirectes à tous les petits potentats militaires des places ou des camps voisins. On achetait des sauvegardes jusqu'au Gouverneur de Charleville. Quand les capitations ou les impôts de guerre ne rentraient

---

heures ceux qui avaient été surpris à jouer aux cartes. Il est à presumer que les partenaires avaient chacun une cage différente, ou tout au moins, que, s'ils étaient suspendus dans le même récipient on leur avait enlevé au préalable les moyens de récidive pendant ce jour d'expiation. Cr. Doyen Reijners : De muiters van Hamont.

Digitized by Google

pas assez vite on prenait un ou 2 otages dans la commune, qui étaient nourris aux frais des habitants. De temps en temps une exécution militaire se faisait. C'est ainsi qu'en 1678 en une nuit tout le pays entre Kessel et Maastricht fut mis à sac. Nous en passons et des meilleures.

Ces considérations générales posées, venons à ce qui nous touche de plus près, et que nous puisons dans les comptes communaux.

Lors de la rupture de la trêve de 12 ans, florissait à Oyen entre Baerlo et Kessel un gentilhomme de noblesse moyenne, nommé Roffaerts. Il avait porté la toge et avait porté la pique, il avait même été officier dans les armées du Roy. Il avait un œil dans tous les camps. C'était la providence des 2 villages Par sa diplomatie habile, par son service d'information accélérée — une Agence Havas à l'Etat embryonnaire — il sut les faire traverser des circonstances critiques sans trop de dommage. Partant de ce principe que les petits cadeaux entretiennent l'amitié, il trouvait aide et protection partout.

Chaque hiver, le comte de Berg, gouverneur général à Ruremonde, reçevait, par ses soins, un saumon d'une vingtaine de livres; pour faire nager le poisson une deuxième fois il y joignait une livre de beurre. Il paraît que cela ne suffisait pas, car bientôt la livre se changea en pot. Il n'avait pas oublié que le poisson doit nager 3 fois, mais plutôt ses commettants n'avaient pu se décider à se délester d'un $^1/_4$ de vin. Il fallut bien y passer chaque année (1).

Le commandant de Venlo appréciait beaucoup le lapin; Roffaerts en trouva une mine abondante dans la garenne de Baerlo. La femme du commandant raffolait du gigot et du poulet. Elle en fut fournie à indiscrétion.

Quand il fallait obtenir une sauvegarde de Frédéric Henri, dont Roeffarts connaissait le goût pour le mouton, trois specimens choisis de ces quadrupèdes prenaient le chemin de ses fournaux. Quand le comte Maurice campait à Baerlo en 1641, Roffaerts conseillait à M. de Merwijck, seigneur de Kessel, de lui offrir 5 tonneaux de bière.

---

(1) En été le comte de Berg recevait un veau; à l'arrière-saison du gibier. Le 7 novembre 1632 sa femme vint voir le château de Kessel, dont coût pour la commune 142 fl.; en juillet le comte vint inspecter le camp de S. Brigitte en face de Kessel, et logea au château, dont coût pour la commune 128 florins.

Digitized by Google

Lorsqu'une compagnie s'abattait sur un des 2 villages, Roffaerts trouvait toujours un saumon à offrir au capitaine. Le lieutenant, lui, devait se contenter d'un modeste cabillau, le sergent recevait un rixdaler, les hommes une tonne de bière (1). Le capitaine d'Oldeneel (1631) annonçait souvent sa visite. On l'en détournait au moyen de nombreux saumons.

Quand la compagnie faisait mine de déguerpir, de nouveaux cadeaux survenaient pour faire diminuer le chagrin de la séparation. Souvent alors le lieutenant recevait une paire de gants, estimée 29 sols.

Cela dura ainsi depuis la reprise des hostilités jusqu'à la paix de Munster, aux frais bien entendu des communes (2).

On payait une contribution de guerre fixe aux Hollandais comme au gouvernement royal.

Baerlo fut le siège d'un corps d'armée depuis le 19 août 1639 jusqu'au 30 de l'année suivante.

En 1656 une compagnie comportait 50 hommes, 44 femmes et des enfants.

En 1696 le Prince de Nassau fit armer tous les habitants de Baerlo.

En 1719 — à cette époque chaque soldat était lesté d'une demoiselle de compagnie — un corps français était cantonné à Kessel. Un commandant facétieux (3) trouva bon d'imposer le logement de 3 donzelles au curé. On voit d'ici la tête de ce pauvre homme. M. de Merwyck hébergeait 4 hommes et 4 filles, des couples sans doute. M. de Hundt, à Puttingh, était agrémenté de 5 hommes et de 3 filles. Quel ménage ils devaient faire!

En 1757 les généraux de Louis XV établirent une capitation générale. Le curé de Baerlo fut taxé à 20 fl., le vicaire à 3.18.00.

De 1757 à 1763 il y eut des passagess de troupes continuels.

A la fin de 1758 l'armée française fit hiverner 1600 chevaux dans le comté de Kessel. 200 chevaux du comte de Dampierre

(1) Henri né 1579 officier de cavalerie royale époux de Catherine ten Holte d'Heerenbrouck, il avait pour lieutenant son cousin M. de Woldenborg.

(2) Den 29 Juli 1627 is Jor. Adolf Roffers Goert op Verstaedt toe Baerlo geweest by den Commandeur van het leger volck van de van Breda ende Boes ende hebben aldaer vereert 3 schinken ende suet visch, soo costen die schinken mit de visch toe samen 7 gulden. Dit is gedaen worden omdat sy door heydt trecken sollen hetwelck hy oock belooft heeft. (Comptes de Kessel).

(3) Le prince de Broglie.

Digitized by Google

furent cantonnés à Baerlo, par ordre de l'intendant de l'armée du Bas-Rhin. Un seul propriétaire fut taxé de ce chef à 60.000 livres de foin (1).

§ 6.

Organisation ancienne.

La seigneurie a successivement appartenu au comté de Kessel, au Duché de Gueldre, 1279, aux Pays-Bas de la Maison d'Autriche, 1543, à la Gueldre Prussienne, 1713, à la France, 1795, au royaume des Pays-Bas, 1814, à la Belgique, 1830. Elle fait partie depuis 1839 du royaume gouverné par sa gracieuse Majesté la reine de Hollande, que Dieu garde!

Dans les temps primitifs elle ressortissait à l'ammanie de Kessel, à la tète de laquelle se trouvait un magistrat à moitié civil, à moitié militaire, nommé Drossard.

Il était assisté d'un Ecoutète, d'un Receveur des Domaines et des employés nécesaires à l'administration du ressort.

L'ammanie était subdivisée en Dingbanken ou justices inférieures, à la tète de chacune desquelles se trouvait un écoutète ou bailli.

Ce magistrat, nommé par le seigneur, était irrévocable, mais en certains cas il avait à répondre de sa conduite devant le Souverain Conseil de Gueldre.

Dans un acte de 1502 à Baerlo il est dénommé juge (Richter). A cette date il se fait remplacer par le Gerichtsbode.

Il présidait le banc des Echevins, veillait à la police préventive et répressive et remplissait le rôle de ministère public.

En cas d'alarme, en temps de guerre il avait le soin de la garde et de la défense de ses administrés. C'était en somme le lieutenant du seigneur représentant du pouvoir central.

Les échevins, qui n'étaient qu'au nombre de 5, devaient être nés dans la paroisse. Leur aîné remplaçait l'écoutète quand il était empêché, par une tolérance contraire au droit strict.

Ils s'assemblaient de plein droit tous les 14 jours sauf pendant leurs vacances légales; mais ils pouvaient être convoqués plus souvent.

---

(1) Le baron d'Olne.

Digitized by Google

Ils ne jouissaient d'aucun traitement à part le casuel, sauf sous le régime prussien qui leur valait 5 fl. par an.

Le greffe était tenu par un secrétaire, nommé également par le seigneur; il représentait avec l'écoutète la magistrature debout; et de fait ils devaient l'être en certains cas.

Un huissier-audiencier (Gerichtsbode, Richterbode 1502) était adjoint à ce tribunal campagnard. Il veillait à l'exécution des sentences en matière gracieuse et contentieuse. Il était assisté et quelquefois remplacé par le garde-champètre ou veldschut.

Le banc des Echevins ne possédait pas de sceau particulier en 1502. Plus tard il en eut un qui représentait son patron Saint-Pierre debout, tenant de la main senestre une clef et de la dextre deux cordons soutenant un écu meublé d'un cerf issaut. Autour: Sigillum Scab. S. Petrus patro. Baerlo.

Cette cour basait ses décisions sur le Landrecht (Droit du duché, du quartier de Ruremonde) codifié le 19 septembre 1619 par les archiducs Albert et Isabelle. Elle le combinait avec la coutume de Baerlo (Banckrecht). Comme nous n'avons trouvé aucune trace de celle-ci, il est très probable qu'on suivait celle de Kriecken-beeck; c'est d'ailleurs l'opinion de Slangen. Au besoin on recourrait à l'ancien droit saxon.

La compétence de ce tribunal s'étendait aux actions civiles réelles et personnelles. Il enregistrait ou réalisait en outre les actes, et intervenait en matière de tutelle etc. (1).

Les échevins se qualifiaient entre eux de „Stoelbroeders", frères de banc, en 1587.

En matière répressive — où il n'y avait pas d'appel — ils avaient à connaître des crimes, délits et contraventions. Cependant en cas de crimes ils s'en déchargeaient volontairement ou forcément sur l'autorité supérieure. Celle-ci instruisait l'affaire, rendait la sentence, la signifiait motivée au coupable et chargeait le seigneur du soin de la faire exécuter. C'est ainsi qu'en 1707 il fit procéder à l'égard d'un individu qui avait assassiné sa femme à coups de tisonnier et l'avait ensuite précipitée dans un marais.

---

(1) Les œuvres de loi s'accomplissaient devant les Cours Echevinales féodales ou censales suivant la nature des terres; l'adhéritance des alleux se faisait devant l'écoutète, les échevins, tamquam allodii consortes, assistés de 2 autres pairs allodiaux avec les cérémonies symboliques cum cespite et ramo.

Digitized by Google

Il fut condamné à périr sur la roue. Cette roue devait être placée sur une bruyère élevée entre Kessel et Baerlo, l'exécution devait avoir lieu à minuit, ensuite la tête devait être tranchée, placée sur une tige de fer, avec les yeux tournés vers le lieu où le crime avait été commis. Le cadavre devait rester attaché à la roue, réuni par une chaîne à l'intrument du crime. (Actum in de Cancellerije tot Ruremonde den 20 Maij 1707). L'exécution eut lieu op de Bosch heide op de hoogte van den Bergh.

En 1719 la Justice de Baerlo fit exécuter une bohémienne (heidin). En 1729 elle organisa sérieusement les attributions du Bedelvogd ou chasseur de mendiants vagabonds.

Le titulaire fit du zèle, et des exécutions eurent lieu cette année et en 1731. De même en 1734, 1739 et 1764. A cette époque les vagabonds étaient devenus si audacieux qu'on dût organiser des patrouilles la nuit. En 1775 les frais de répression étaient élevés.

Nous trouvons dans les rapports de Marsilius de Gelre, seigneur d'Aerssen, Drossard de Kessel 1639—1645 et de ses successeurs, entre autres le baron de Schellart d'Obbendorp (1657—1661) des procédures en matière répressive qui nous paraissent dignes d'être examinées, car les idées et les principes des criminalistes du XVIIe siècle différaient quelque peu des idées courantes actuelles. Voici quelques espèces typiques:

Nous devons observer, au préalable, que la peine de la prison n'apparaît jamais; cela se conçoit, si on considère que ces boites n'existaient pour ainsi dire pas avant 1745; que le Drossart nourrissait des reliefs de sa table les incarcerés préventifs, et que, d'autre part, il perçevait à son profit le $^1/_3$ des amendes et confiscations.

En 1642 Emmel Giesen, sorcière de Baerlo, qui avait été exilée, est condamnée, pour rupture de ban, à être brûlée vive.

En 1643 Willem J., parce que son épouse avait injurié une voisine, se voit octroyer une amende de 50 florins.

Un paysan a été rossé par un confrère, lesté de 2 amis, demeurés passifs. Ne sachant discerner qui a tapé, les juges les condamnent tous les 3 à une amende d'un souverain.

Le varlet du Raay, pour avoir mis à mal une servante, Maritorne si l'on veut, logeant sous le même toit, cueille une amende de 50 florins.

Digitized by Google

Le clerc de Kessel pour une même peccadille, aggravée par sa dignité d'homme marié, attrappe une amende de 200 florins.

Thys Bergmans avait assisté à une procession, où la femme de Dries Aen gen. Eynd avait été occise accidentellement d'un coup de fusil, dont l'auteur était resté inconnu : condamné à 50 rixdalers. Pourquoi lui plutot qu'un autre ?

Des injures proférées par Willem Aengen Eynd sont taxées : 2 livres de gros.

Une blessure à la tète est côtée un souverain ; nne contusion qui a produit du bleu et du rouge, 4 florins d'or.

Nees Mewissen, veuve, amie d'un tailleur, en avait éprouvé les conséquences naturelles. Pour ne pas avouer son déshonneur elle resta seule au moment critique, négligence dont son enfant fut victime. Le drossard fait une enquète, fait garder l'accouchée par les Schutters 14 jours, puis la détient chez lui. Ensuite il saisit de l'affaire le banc des Echevins. L'inculpée est mise à la torture. Les juges la fouettent, la marquent et la bannissent du territoire de Baerlo.

Au civil, il pouvait être interjeté appel à Kessel „hoofdbanck" et chef du Sens. De là il y avait encore un recours devant les Echevins de Ruremonde. Depuis le 16 septembre 1613, le grand Conseil remplaça ces derniers échevins ; après 1717 le recours se faisait à la Cour Souveraine de Gueldre (Geldern).

Au moyen âge les Cours de justice s'assemblaient en plein air, souvent à l'abri d'un tilleul vénérable près de l'Eglise. En été, la chaleur donnait soif ; en hiver le froid faisait éprouver le besoin d'une boisson réconfortante : Les Cours entraient donc en séance armées de brocs et de pots, qui restaient en permanence sur la table, si table il y avait. (1) Les plaideurs, car les avocats, importation du peuple le plus spirituel de la terre, n'étaient pas encore connus, étaient naturellement portés à les tenir bien garnis.

Cet abus disparut graduellement. Influait-il sur la conscience des juges ? Nous l'ignorons. Toujours est-il que si le seigneur, lui-même, était en défaut, ils ne craignaient pas de le citer à leur barre „à leur grand regret".

(1) Comme la justice était gratuite, ces pots de vin étaient l'indemnité des juges. Ils étaient ariflés. Cfr. A. de Ryckel ; La Cour féodale dans l'ancien Duché de Limbourg : Introduction. En 1709 les Echevins condamnèrent au bannissement perpétuel le ou les individus „inconnus" qui avaient dégradé les Lois de justice.

Digitized by Google

C'est ainsi que Henri de Laer, qui avait planté abusivement au Spronck, fut assigné devant ses propres échevins et condamné par eux à arracher ses arbres. C'est ainsi que le seigneur et le curé le furent également à propos de dîmes en 1602. La justice de Baerlo, on le voit, n'avait pas froid aux yeux.

Les Registres aux Transports du banc des Echevins vont de 1694 à 1718. Ils comprennent IV volumes. Ceux aux procès vont de 1563 à 1766; ils comprennent IV autres volumes. Tous ont été déposés aux Archives de l'Etat à Maestricht, grâce aux bons soins du chef de ce dépôt M. A. J. Flament, en 1896.

Les échevins, donc, n'avaient de commun avec ceux d'aujour d'hui que le nom.

Le bourgmestre, qui était élu annuellement par les habitants, avait aussi une compétence différente de celle du titulaire actuel. Il avait à s'occuper de l'assiette et de la perception des impôts, fixés par les Etats, et des contributions locales.

Il était assisté des „schatheffers". Ceux-ci rendaient leurs comptes en présence des nobles, des jurés, des „geërfden, propriétaires".

Procès-verbal du 24 mai 1634. A cette date ils étaient en désaccord avec les échevins; Jean de Wittenhorst, drossard du pays de Kessel, intervint et il fut statué que:

1° Leurs comptes seront rendus devant les nobles, les jurés et les propriétaires après une convocation préalable, publiée à l'église. 2° Ils ne pourront se réunir sans l'assentiment des susdits. 3° Ni commencer de procès sans leur concours (ordonnance du 28 mars 1616). 4° Personne ne pourra remplir la fonction sans le consentement de ces 3 corps.

Au XVIIe siècle apparaît un contrôleur, résidant à poste fixe au village (1).

Les conseillers communaux „geswooren", les Rottmeisters étaient les aides du bourgmestre qui les choisissait par quartiers.

Le champêtre était à la disposition immédiate de ce magistrat.

En 1758 les prestations pour l'entretien des chemins comportaient 29 journées avec un cheval et 23 en personne.

(1) Le 30 janvier 1730, après le grand incendie de Horst, les seigneurs de Baerlo ordonnèrent au »Schatbeurder" du village, Sander Sanders, de prélever sur la recette 2 Pistoles de France pour les sinistrés. Reg. van Gericht. Akten p. 13. Ce regi tre contient les ordonnances du Roi de Prusse, entre autres celles du 19 Sept. 1731, relative aux jeux de cartes: le Lansquenet, le Basset et le Pharaon, qui déplaisaient à S. M.

Digitized by Google

La prison (Dinghuis) qui, soit dit en passant, était assez fréquentée au commencement du XVIIIe siècle, et trouvait ses meilleurs clients parmi les mauvais payeurs récalcitrants, n'a pas laissé de traces, sauf dans les archives, à l'occasion d'un procès entre les 2 co-seigneurs (1).

Le pilori se trouvait entre 2 tilleuls devant l'ancienne maison communale ; les anciens du village s'en souviennent encore.

La potence et la roue se plaçaient comme d'habitude à l'extrémité du territoire.

Les biens des pauvres — la Gilde des Pauvres — étaient administrés en 1688 par 2 paroissiens „ædiles ecclesiæ et pauperum". L'un était choisi par le curé, l'autre par le banc des Echevins, qui représentait dans l'espèce par une confusion singulière, la communauté des habitants.

Ils rendaient leurs comptes tous les 2 ans, devant le doyen, le curé et les échevins réunis.

Dans certaines circonstances, la collectivité des habitants était appelée à émettre son opinion, voire à décider certains points, soit concurremment avec le seigneur, le curé, les échevins, soit en l'absence d'un ou de plusieurs de ces facteurs.

§ 7.

Cour Féodale.

Le seigneur avait une cour féodale qu'il présidait en personne ou par un délégué, accompagné de 2 assesseurs, dont un au moins pris parmi ses vassaux. L'autre, d'après l'ordonnance de Charles Quint de 1547, ne pouvant être pris que parmi les vassaux immédiats du duc de Gueldre.

La procédure devant les cours féodales était longue et coûteuse ; l'ordonnance susdite avait pour but de la simplifier et d'en diminuer les frais.

Elle recevait les hommages et les reliefs des fieffés et jugeait les

(1) La prison se trouvait dans les caves des 2 châteaux. En 1745 le roi de Prusse ordonna d'en construire une nouvelle. M. le baron d'Olne la voulait contre le mur du cimetière. M. le baron de Bierens voulait la construire sous les tilleuls de l'église, en forme de cave. De là procès où intervinrent les habitants, à qui la 2e solution déplaisait d'autant plus que le corps de garde exigé par le roi, devait aussi être sous terre. Le projet Olne prévalut.

Digitized by Google

contestations qui pouvaient se mouvoir, soit entre vassal et patron, soit entre vassaux.

Cette cour subalterne était soumise à la cour féodale du Quartier, non seulement pour l'appel, mais encore comme à chef de sens, c. à d. que, après l'instruction de la cause à fond, elle pouvait expédier — comme en Brabant — le dossier à Ruremonde. De là, après examen, il lui était retourné avec le jugement rédigé „ne varietur".

En cas de relief les relevants pouvaient choisir les assesseurs.

Nous n'avons retrouvé aucune trace des archives de cette cour, qui, vu sa minime importance, était combinée de longue date, sans doute, avec la Cour censale.

§ 8.

Cour Censale.

Ces cours étaient d'après plusieurs auteurs le domaine de petites villas mérovingiennes et carlovingiennes; les anciennes familles serviles y étaient restées et étaient devenues emphythéotes perpétuelles. Au XVIe siècle, cependant, nous trouvons plusieurs exemples de cette espèce de propriété constitués par les dynastes de la famille d'Eyll.

Cette Cour avait compétence pour les biens censaux, voire pour la Basse-Justice. Du temps des Bierens, peut-être plus tôt encore, elle était réunie à la Cour féodale, ou tout au moins il n'y avait qu'un sceau pour les 2. Il a été conservé aux archives castrales et figure les armes timbrées des Bierens.

Exergue: Sigillum Curiae feodalis et censalis de Baerlo.

Digitized by Google

Le cens de cette Cour valait en 1455 :

Poules : 48, chapons : 14, Brabants : 38, groot : 49, Vlems : 1 Moerke : 2, boddragers : 1, corvée : 1 jour, blé : 2 malders moins 3 cop, sommere rogg : 1, paar coorens : 17.

En 1506 nous trouvons 2 listes (dont l'une peut-être de 1406) qui comportent :

Brabants 31 + 37, groot 71 + 56, Vlems 2 + 14, boddragen 1 + 1, moerke 3 + 3, poules 49 + 52, chapons 15 + 15, corvées de moisson 1 + 1, vat rogg 3 + 8, mald. rogg 7 + $^1/_2$, someren rog 3 + 4, paar coorens 16 + 16; non compris les cens sur Bree.

En 1665 nous relevons :

Brabants	49	gl.	10	st.
Chapons (21)	12	„	12	„
Poules (34)	12 $^1/_2$	„	12 $^1/_2$	„

Produisant en total : 69 fl. 15 $^1/_2$ st.

Il est singulier que 84$^1/_2$ poules aient eu la même valeur que 21 chapons. A cette époque l'alde groot valait 7$^1/_2$ st. bbt., l'alde vlem 2$^1/_2$ st. bbt., le brabant 5 art 1 duit et le boddrager 3$^1/_2$ st. bbt.

Les Registres aux Transports et Procès de la Cour censale de 1650 à 1755, formant un volume, ont été déposés aux archives de l'Etat à Maestricht.

§ 9.

La Sainte Vehme.

Fahne — bien démonétisé hélas ! maintenant, comme Butkens et tant d'autres — a transcrit une citation à comparaître adressée à un seigneur de Kessel par le Tribunal secret de la Sainte Vehme, ainsi dénommé en Westphalie.

Puisque, donc, cette juridiction singulière sévissait céans, il ne nous semble pas hors de propos d'en dire un mot.

Protégée par plusieurs princes, ses excès la rendirent insupportable et l'Empereur Maximilien la supprima au commencement du XVIe siècle. Les Francs-Juges parcouraient les provinces, pour connaître les criminels, et les accusaient, ensuite, devant les juges secrets rassemblés.

Ils profitaient d'une nuit noire pour afficher la sommation de comparaître sur la porte de l'accusé. Celui-ci se rendait à un car-

Digitized by Google

refour; un franc juge masqué et couvert d'un manteau noir s'approchait lentement et prononçait le nom du coupable. Il l'emmenait en silence, couvert d'un voile épais. On descendait dans une caverne; tous les juges étaient masqués et ne parlaient que par signes jusqu'au jugement. Alors on sonnait une cloche; le lieu s'éclairait; l'accusé était démasqué, et, se voyait au milieu d'un cercle d'hommes habillés de noir. On procédait alors à son jugement.

Mais il était rare qu'on le citât de la sorte, hormis pour des fautes légères; il était même plus rare que l'accusé comparût. Il préférait prendre la fuite. Quand les exécuteurs avaient trouvé leur victime, ils la pendaient avec une branche de saule au premier arbre venu. S'ils la poignardaient, ils laissaient l'arme dans la plaie, pour établir qu'il y avait eu, non assassinat, mais exécution.

Les mots qui faisaient connaître les affiliés étaient: Stock, Stein, Gras, Grein, soit Bâton, Pierre, Herbe, Pleurs.

Ce tribunal perdura plusieurs siècles en Allemagne. Il devint si terrible que la plupart des gentilshommes et des princes furent obligés de s'y faire agréer.

Les francs-juges se nommaient aussi les invincibles et les inconnus. Ils tenaient leurs séances partout et nulle part; leur bras se trouvait en tout lieu.

Le savant anglais Palgrave „Onthe rise and progress of the English Commonwealth" n'admet pas la mise en scène mélodramatique que nous venons de rapporter. Il observe que toutes les assemblées judiciaires des Teutons avaient lieu en plein air et en plein jour; que les tribunaux Vehmiques suivaient une jurisprudence fixe. L'ancienne Westphalie renfermait un ou plusieurs tribunaux secrets dans chacun de ses Freijgraffschaften. Le droit du Président ou Stuhlherr était de nature féodale. Ce justicier pouvait se faire suppléer par un Freijgraff; il était assisté par des Freijschöffen ou échevins qu'il désignait. Ceux-ci étaient, ou ordinaires, ou Wissenden, c. à. d. non initiés ou initiés.

Réunis, les Freijgräffen formaient le chapitre général, que l'Empereur présidait en personne, quand il ne déléguait pas son pouvoir au Stadthalder de Westphalie. Tous les justiciers y étaient responsables de leurs actes judiciaires, dont ils devaient rendre compte.

Digitized by Google

On y traitait aussi les droits et la procédure de cette juridiction.

Les échevins ordinaires avaient une compétence civile; ils siégeaient 3 fois par an, un mardi, ou dingsdag (c. à. d. jour de justice, ou bien Dienstag jour de travail, ainsi nommé parce qu'il le permettait le premier après la fête du soleil (Son) Dimanche et de la lune (mon) le Lundi).

Les Wissenden ou Witan jugeaient au criminel. Leur cercle d'investigation était pour ainsi dire illimité. Ils devaient:

A. Surveiller leur ressort jour et nuit afin de constater les crimes et les dénoncer.

B. En cas de flagrant délit ils punissent immédiatement, moyennant le concours de certaines circonstances. Ils devaient être alors au moins à 3.

C. Si un individu, sans être accusé par personne, donnait lieu à une suspicion véhémente, en cas de présomption grave et de preuve difficile, les échevins communiquaient leur soupçon au tribunal secret; celui-ci n'y donnait pas de suite ou bien déclarait l'inculpé „verfämbdt" et le faisait immoler à la première occasion.

Les échevins étaient à l'abri de cette inquisition effroyable, sauf s'ils avaient trahi le secret.

Lorsque le tribunal était assemblé, il était interdit à qui que ce fut d'approcher de loin ou de près. Il fallait prendre le large au plus vite à peine de mort.

On considère ce tribunal comme la justice primitive des anciens Saxons, ce que Palgrave exprime ainsi:

„The Vehmie Tribunals can onlij be considered as the original „jurisdictions of the old Saxons Wich survived the subjugation „of their contrij. The singular and mijstic forms of initiation, the „sijstem of enigmatic phrases, the use of the signs and sijmbols „of recognition maij probably be ascribed to the period when the „wohle system was united to the worship of the deities of ven„geance, and when the sentence was promulgated bij the Dooms„men assembled, like the Asi of old before the altars of Thor of „Woden". (1)

(1) Le gentilhomme visé par l'assignation de la Sainte Vehme était Elbert de Merwijck, oncle de Wilhelm II de Kessel, seigneur du lieu (1468). Les Merwijck étaient fixés au pays de Kessel longtemps avant l'assignation.

D'après l'acte d'accusation rapporté par Fahne on pourrait cependant supposer qu'Elbert avait une résidence ou des biens dans la Westphalie proprement dite.

Digitized by Google

§ 10.

La Confrérie de S. Antoine et de S. Urbain.

Il existe à Baerlo de temps immémorial une confrérie militaire de ce nom (Schutterij). Nous la trouvons en pleine efflorescence dans un acte de 1449 devant les Echevins de Kessel.

Elle possède en propre des immeubles, renferme l'élite de la population, et prospère sous l'habile influence de l'honorable M. Janssens, de Roffaerts, commandeur de l'ordre du Lion et du Soleil, premier magistrat de la commune.

Jadis, celui qui y entrait devait se munir d'un arc; plus tard il devait s'armer d'un fusil (1).

Le nouveau confrère devait jurer de défendre, envers et contre tous, le château et le seigneur, lequel d'autre part était son défenseur-né.

Le Gilde devait le suivre à la guerre et se munir de chevaux et de chars. Mais alors le seigneur devait pourvoir à son entretien, sauf son recours contre le duc, surtout si cette milice sortait du territoire (2).

Blerick avait une espèce de Sainte Hermandad identique, connue déjà en 1472—3. Elle jouissait de l'autel de S. Antoine dans l'église paroissiale, comme la nôtre probablement.

Au XVIIe siècle ces associations changèrent de nature et d'objet.

Les confrères devaient accompagner corporativement la procession du T. S. Sacrement.

L'ordonnance ancienne, rajeunie en 1839, que nous transcrivons aux pièces justificatives, leur recommande expressement — nous adoucissons les termes — d'y donner l'exemple de la sobriété.

D'autre part la famille du plaignant, Rutger van der Horst, fils de Dirck, résidait en Westphalie aussi bien qu'à Raaij (Baerlo).

Würdroem n° Xj-193 dit: Heer Bartold van der Horst, ridder, en zijnen erffgenaemen hielden goed te Roden (Raaij ?) en Vaerlo (Baerlo ?) van den Bisschep van Osnabrück en zijn alle dood 1342.

(1) Sur le caractère militaire et religieux des Gildes d'archers, voir Peeters, Blerick et Tegelen et Nettesheim passim. La nôtre a pris son caractère actuel au XVIIe siècle. Cfr. le Règlement de Weert de 1541, Public. 1892, p. 29. La Gilde était composée de «Rotten" de 10 hommes, commandées par des Rottmeisters. Les uns portaient la hallebarde, les autres l'arquebuse. On y voit leur uniforme.

(2) Elle avait marché contre les Bourguignons à l'occasion du siége de Venlo par Charles le Téméraire, qui saccagea la Gueldre pendant ces 2 années.

Digitized by Google

Ils avaient un lieu de réunion pour s'exercer aux armes : on tirait solennellement l'oiseau le 2e jour après la Pentecôte.

La confrérie qui avait perdu son caractère militaire, vit son rôle se borner à la police locale : elle pouvait être réquisitionnée quand il fallait prêter main forte à la justice „manu militari" et devait toujours rester à la disposition de l'Ecoutète „locum tenens" du seigneur.

Quand un nouveau seigneur était „reçu" elle présidait aux festivités habituelles.

Un Broeder-meester, renouvelable à date fixe, sauf en cas de services exceptionnels, la présidait.

Lorsqu'il sortait d'office il prenait le titre de doyen jusqu'à l'élection d'un nouveau titulaire.

Le tireur qui s'était distingué, obtenait le titre de Roi; dans certains cas il pouvait briguer la dignité impériale. Des privilèges, tels qu'exemptions des charges locales, temporaires ou à vie, étaient quelquefois le corollaire utile de ces distinctions.

La Gilde intervenait aussi dans les affaires religieuses, dans l'entretien des écoles etc.

Le Trésor de la Confrérie conserve les plaques d'argent de plusieurs de ses membres. On les a réunies en chaîne pour supporter l'oiseau symbolique (papegaij).

La plaque la plus ancienne figure les armes des van der Horst brisées de la barre de bâtardise. On y lit à l'avers :

In . doet . Jaer doe men screve XLIX (XCIX)?
heft Herme van de Sfoerd (?)
diet gegeven (1).

Au-dessus l'image d'un saint mitré difficile à reconnaître, probablement S. Urbain. Cette plaque soutient l'oiseau.

Une autre porte : Hans Frédérick von Obsenich dit Rhoe 1699.

Une autre les armes timbrées de Gérard de Laer 1660.

Les autres : F. Peeters et l'image de S. Urbain; P. Gruben et l'image du Patron 1824; Gérard Janssens et E. Penninckx avec l'image de S. Urbain 1808; G. Holtackers 1821; J. A. Huberts et

(1) Un Herman van der Horst, probablement bâtard, était Gerichtsbode en 1502. Le style de l'Ecusson semble indiquer le XVIe siècle. Il a peut-être été remanié alors.

Digitized by Google

l'image de S. Gaverinus; un moulin à vent S W. L; G. Janssen. W. Engel et une image de saint 1811.

La dernière porte: Jan . en . Jooghen . Willems in den Bogaert syn wy genaempt. Ons geluck staet in Godts hand 1669.

Enfin last and not the least:

Zy is van onsen
Heer Burgemeester
W. Janssen op Roffaerts aan
de Broederschap geschonken
S. Urbaen zal voortaan
herleven en bestaan.

§ 11.

Le Domaine Communal.

„Die höher gelegenen grunde, dit le baron d'Olne, oder der Sandboden war zum grosen Teile im XIV^ten^ Jahrhundert mit holz bestonden zu meist Eichenwald; wo dieselben behaut wurden, besaëte man, (Nach Nyhoff, Gedenkwaardigheden uit de Gesch. van Geld. I Teil XIV) durchgehends Winterroggen, Hafer; und die beste Grundstükke würden zum ambau von Gerste und Spelz verwandt.

Weite Bodenstrekken lagen noch wust und unbebaut Diese brachliegende landstriche kommen vor unter den namen Gemeinde, Communitas, Marck, Herrngemunde (Heerenvelde), d i. Hernfeld, etc. Ihre Flächen was mit Haide, oder in den niedern bruchartigen Teilen mit einem slechten, sauern grase bewachsen.

Diese Wüste Gründe wurden von den Bewohnern der umliegenden Dörfer und Bauerschaften benutzt zu Viehweiden, zum mähen der Haide, zum Plaggen stechen und auch zur ausgrabung von Lehm und orf, wo diese sich vorfanden.

In der Veluwe und Tort, wo sonst noch gräfliche „Curtes" oder Höfe lagen, werden diese brachliegenden Gründe stets ausgeführt als ursprüngliches Eigentum der Gelderschen Grafen, nämlich aus diesem Besitz in dem von Privat personen oder Gemeinschaften übergegangen.

Digitized by Google

Von zeit zu zeit wurden von diesen, bis dahin brachliegenden Gründen, grössere und kleinere Teile abgegraben oder, wie man sich ausdrückte, gefreit, oder in Frieden gelegt, eingefriedigt, d. i. dem allgemeinen gebrauch entzogen und zu dem behufe mit einem Wall, Graben, Furche oder Hecke umschlossen, beackert und besaët. Man nannte dieses „aangraven".

Nach dem Landrecht des Landes Kessel hatte der besitzer von nicht eingefriedigten, d. i. von Wall und Graben nicht eingeschlossenen Landereien, kein Recht auf schadenersatz wenn fremde vieh die dort aufstehende Frucht verwüstete, und konnten die Eigentümer des Viehes deshalb nicht bestraft werden.

Das Urbarmachen wüster strecken wurde im XIVe Jahrhundert schon von den Grafen und Herzögen von Geldern in andern Teilen des Landes den Eingessessenen erleichtet und dieses wird auch wahrscheinlich im Lande Kessel der Fall gewesen sein.

Die Preise für welche die Insassen der Kirchspiele und Bauerschaften sich bei verteilung von dem Umliegenden Herrnfeld grössere oder Kleinere Teile zu eigen machen konnten, waren durchgehends sehr niedrig. Andere dieser neuen Grundstücke wurden zu Erbzinsen ausgegeben auch durchgehends sehr niedrig.

Communitates, kommt haüfig vor in der Bedentung solcher Haiden und weide Gründe, welche von den Einwonern oder Geerbten einer Bauerschaft oder einer Dortes, oder mehrerer Bauerschaften und Dörfern zusamen gemeinschaftlich benutzt wurden zu Viehweiden, Plaggenstechen und dgl. Kilian ubersetzt gleicherweise das Wort Ghemeijnte durch Pascuum Commune.

Roetijnde d. i. der Zehnte von neuerdings urbar gemachten Länereien, auch novale Zehnten genannt, anderswo findet man Ratind, Raattiend, Raaitiend und Roedentiend, alles dasselbe bedeutend und abgeleitet von Roden (sächsisch raden) bei Kilian ubersetzt durch extirpare, eradicare, wovon noch das Niederlandisch uitroien und das Deutsche roden.

Es scheint dass im Lande Kessel die Gemeinde gründe ursprünglich in besitz des Landesherr waren, und nicht, wie in der Grafschaft Zutphen und andern Gegenden, wo sie unter den Namen Marken vorkommen, und schon vor aller bekannten Landerteilung früher als zur zeit der Enstehung des Lehenwesens und des gräflichen Regierung, das Eigentum des ältesten Beerbten waren, dage-

Digitized by Google

gen hier aus dem schoosse des Landesherrlichen Gebieter entsprossen zu sein scheinen, weil davon bei verkauf dem Landesherrn zinsen oder sonstige abgaben gezalt wurden.

Die Gemeinde gründe im Lande Kessel scheinen von altersher des Landesherrn oder Grafen eigene und hörige Güter gewesen und also aus dem Schoosse der Gräflichen Domaine entstanden zu sein; ja es scheint dass alldà von den noch unbebauten Gemeindegründen selbst das Eigentums recht, dominium directum, nicht wie in Zutphen'schen den Geerbten, sondern von den frühesten Zeiten an, dem Grafen oder Herzogen als Hernn der Villa Zugehörte, welche Gründe er (da unmöglich an jedem der Höfe die seine Hörige besassen so ausgedehnte strecken an Wald und Haiden konnten zugefügt werden als zum Betriebe der Landwirtschaft in diesen von natur, ohne starke Düngung, wenig fruchtbaren Sandgegenden gefordert wurde) einer grösseren oder kleineren anzahl zusammenliegender und eine Bauerschaft (Manerium) ausmachender Höfe zum gemeinsamen Gebrauch verlieh und welche, auch nach dem Späterhin die Eingehörigen gefreit und die Herrngüter zu Ihren Gunsten in Zinsgüter verändert sind, Ihnen unter den Namen Gemeindegrunde etc zù gemeinsamen Schafweiden und andern zwecken zugeteilt blieben schon der Graf als Herr der villa stets Besitzer Eigentümer, Dominius Directus derselber blieb und damit schaltete, wie mit seinem unantastbaren Eigentume bis sie, durch gesetzlichen Kauf an den einen oder andern Geerbten oder an sämentliche Geerbte übergegangen waren (1).

(Mss. du b^on d'Olne).

§ 12.

Sous les derniers Ducs de Gueldre.

An déclin du moyen-âge (nos pièces ne remontent pas à 1400) et même en pleine renaissance, la paroisse de Baerlo ressemblait

(1) En 1764 la commune vendit 182 morgen, en 1765 elle en vendit 94, en 1766 elle en vendit 48, en 1773 elle en aliéna 123 et enfin en 1774, 20 morgen de près de Meuse; total environ 470 morgen. Elle avait dû lever en 1713 19,142 gl. 8 1/2 st. à l'intérêt de 4 %, suite des ravages de guerre. En 1747 elle dut livrer à Tegelen 6000 fascines. En 1712 Grubbenvorst avait de ce chef 80 000 fl. de dettes. En 1704.5 Wansum avait un cantonnement de 12000 anglais. Vers 1800 notre dette communale était de 61,000 frs.

Digitized by Google

à une petite République, ou plutôt à une famille, où le principe aristocratique se combinait heureusement avec une sage démocratie. Elle était à peu près indépendante.

En haut se trouvait le Seigneur, „locum tenens" du Souverain. A côté les grands feudataires allodiaux et féodaux: ses parents et sa société.

Il avait le droit de justice; mais, ses magistrats une fois investis, il s'en trouvait dessaisi en fait. L'avantage n'était que pour le manant, qui ne pouvait être distrait de son juge (Privilège de 1328), et ne devait pas perdre de vue son clocher pour faire valoir son droit, et qui, en matière pénale, était jugé par ses pairs.

L'assiette et la perception des impôts se faisaient pour ainsi dire en famille; on répartissait le plus équitablement possible, — c'était le terme consacré —, les aides demandés par le duc et les charges locales. Les intérêts de la communauté, infiniment plus considérables que de nos jours, étaient gérés par les élus de la population, qui intervenait quelquefois en masse en Referendum.

En matière militaire, le seigneur, sauf dans les rares châteaux où le Duc pouvait mettre garnison, avait soin de tout (1).

Il devait d'abord sa prestation personnelle et féodale: deux cava-

---

(1) Le Pays de Kessel était moins exposé que le reste du territoire aux incursions des Brabançons, protégé qu'il était au S. par le comté de Hornes, au couchant par les marais de Peel.

En 1475 Charles le Téméraire, par ordonnance donnée devant Neuss, fit un Etat des Prestations militaires dûes par ses vassaux de Gueldre. (Archives Bruxelles). Les fiefs d'un revenu inférieur à XV écus en étaient exonérés. Ceux de XV à XVI écus devaient un combattant à pied. Ceux de XXXII écus et plus, deux combattants à pied. Ceux de XL écus et plus, un combattant à cheval. Sibert de Moatfort fut coté à un cheval pour la forteresse et maison de Baerlo.

Ceux de LXXX et plus, deux chevaux.

Au-dessus de LXXX écus un cheval par 40 écus.

Donc en 1536, sous Johan d'Eil qui devait le service avec 2 cavaliers, le revenu était de 120 écus. Les fiefs de 240 écus devaient prester un homme d'armes avec ses 3 chevaux. Les petits vassaux non nobles se libéraient en payant le 6e de leur revenu. Sanction penale: decheance de noblesse et saisie des revenus du fief. Les feudataires dont les femmes avaient le droit de porter des robes de velours, de satin et de damas furent taxés par Charles Quint à 2 chevaux équipés, à peine de confiscation des robes ou de cent fl. carolus d'amende. Tout fieffé à haute justice devait toujours avoir un cheval équipé pour la guerre et meme tous les nobles devaient en avoir à peine de perte de la noblesse.

Après 1634 le service personnel fut enterré définitivement malgré le conseil de la demoiselle belliqueuse dont parle Galesloot dans son »Inventaire de la Cour Féodale de Brabant".

Digitized by Google

liers armés de lances en compagnie desquels il devait passer la „Monstre" des gens de guerre en temps de paix.

Il devait veiller à la défense du village, du camp de refuge et du château qui en était le dernier réduit.

En cas de guerre, requis par le Drossard, il avait la conduite des habitants, organisés en Gildes armées.

C'était toujours pour lui l'occasion de procéder solennellement à son testament.

En matière religieuse, quand il était, comme c'était ici le cas, patron de l'Eglise, il veillait à ce que les postes ecclésiastiques fussent convenablement desservis. Il tenait l'œil ouvert sur le temporel du culte, sur lequel, d'autre part, le corps des paroissiens exerçait un contrôle salutaire en droit et en fait. (Voir procédure de 1466).

Le curé avait la charge de l'instruction religieuse et prenait souvent celle de l'école.

Celle-ci n'était pas si élémentaire qu'on pourrait le croire, car le latin était bien plus en honneur alors que de nos jours ; beaucoup d'entre les clercs avaient été menés aux portes du sacerdoce par les curés.

Le peuple, on l'a vu et on le verra plus loin, n'était pas une vile multitude taillable et corvéable à merci, mais un conglomérat d'hommes libres, nantis de droits sérieux.

Le seigneur prenait soin de son domaine,, siégeait aux Etats et à la Députation du Quartier, assistait ses pairs dans la composition des cours féodales. Quand il était „dappper en bekweem" (vaillant et capable), le souverain ou son lieutenant le convoquait à Ruremonde aux sessions (Mandagen) de sa haute cour féodale.

Il partait la veille ou l'avant-veille, car les séances commençaient à 7 heures, acompagné de son „huisgezin", soit de 2 à 3 hommes montés sur des chevaux de guerre, qui étaient nourris aux frais du prince (Ordonnance de 1547).

Il briguait les charges honorables du Quartier, surtout celle de Drossard et de Magistrat urbain (1).

---

(1) Le Drossard de Kessel, magistrat civil et militaire, recevait chaque année 60 fl. pour son vin, une veste, la nourriture pour 6 serviteurs montés 50 ridderguiden par hemme, 100 maldres d'avoine, 30 fl. pour le foin, le 1/3 des amendes et confiscations. Il était souvent gradué d'une Université. Quand c'était à Louvain, on lui montait une maison : cuisinière, valets, parcheminier, relieur, maître d'armes, apoticaire, chirurgien. Cfr M. Gill. B. A. University of Louvain.

Digitized by Google

Rien dans son intérieur ne pouvait rappeler le comfort de nos jours. Il n'avait pas de plats sur sa table, mais bien des croûtes de pain bis en forme d'assiettes, qu'on distribuait aux pauvres après le repas, même à la cour de Bruxelles en 1525, (de Barante: Hist. des ducs de Bourgogne). La fourchette n'était pas encore inventée. Le vin se prenait dans des tasses ordinaires, à défaut des hanaps tombés en désuétude, ou dans des pots d'étain.

Sa famille était maigrement couchée dans des locaux exigus. Mais ses festins étaient pantagruéliques -- on restait parfois 4 jours continus attablé — et ses orgies invraisemblables (1).

En ce temps là les châtelaînes filaient encore le soir. Le jour, faucon au poing, elles poursuivaient la plume et le poil. Leurs seigneurs et maîtres usaient du poil contre le poil et du filet contre la plume. Le loup n'avait pas encore émigré.

Le vieux Slichtenhorst caractérise ainsi ces gentilhommes:

„Hoog van moed"
„Klein van goed"
„Een swaardt in den hand".

C'est à dire qu'ils avaient autant de superbe que peu de biens, et que leur main n'était jamais fort éloignée de la poignée de leur sabre.

Ils n'avaient de luxe que dans les tombeaux (2).

Leurs pompes funèbres se faisaient de nuit à la lueur des torches. Tous les gens de la maison, les fermiers revêtus de leur tabbard de livrée, le meunier lui-même, la confrérie des archers, les voisins et le menu peuple faisaient escorte au défunt et à sa famille.

Le Doyen seul du concile était assez qualifié pour présider aux funérailles. Des pleureurs gagés précédaient le cortège.

Quand le défunt était le dernier de sa race, son blason était descendu par un héraut d'armes dans le caveau funèbre. Christijn, Jurisprudentia heroica, § 41 p. 418 et 128 (3).

---

(1) En 1498 Jean de Haflaer parla de boire seul en 18 heures une harinckx tonne de bière. On retrouve quelquefois dans les menus un laxatif.

(2) On retrouve partout sous forme de moëllons, de bornes, des fragments d'antiques sarcophages en pierre bleue d'un beau travail, souvent-ils portaient l'effigie du defunt en pied. Cr. Chapitre IV, § 6, degré VI.

(3) Juxtra mores nostros ad sepulchra et cœnataphia equitum armorium honoris vulgo cabinet d'armes proximo parieti vel columnae appenditur.(Jurisprudentia Heroica).

Digitized by Google

Le chemin du château à l'église était jonché de paille et quelquefois de buis.

La cérémonie faite, un „Obiit" était placé dans le chœur, et un cabinet d'armes était installé dans une paroi ou sur une colonne de l'église. Et ce n'était pas tout : la mémoire du défunt se perpétuait par un anniversaire richement doté, à telles enseignes que nous en trouvons (celui d'Arnold Spee) célébré avec 10 prêtres officiant au même autel.

La famille était présente au grand complet — nous allions dire le clan. — Ses liens, sa solidarité et son étendue étaient infiniment plus grands que de nos jours.

A l'occasion des partages, des noces, des querelles, des litiges elle intervenait soit pour concilier, soit pour épauler, soit pour donner du relief et de la force aux actes.

Les bâtards, (1) qui étaient nombreux, y avaient une place modeste mais officielle.

On les casait dans la petite magistrature et malheureusement aussi dans le clergé paroissial.

La famille avait une espèce de domaine éminent qui s'exerçait par le retrait lignagier. Quant parmi les parents il se trouvait :

„virum quem virtute et meritis gravem"

on lui confiait comme page le jeune gentilhomme qui approchait de l'âge viril.

L'inauguration du nouveau seigneur était solennelle: la magistrature locale, les autorités de la commune, les archers bannière au vent et mèche allumée, le petit peuple l'allaient quérir au château et le conduisaient processionellement à l'église. Il y était complimenté et salué comme seigneur par le curé, puis mis en possession du banc seigneurial, au son des cloches et au bruit de la mousqueterie. Cette cérémonie émouvante donnait soif. Heureusement de nombreuses tonnes de cervoise étaient prêtes à remédier à cet inconvénient.

On ne voyageait guère que pour se rendre aux pélérinages en renom: Jérusalem, Rome, Rocamadour, Saint-Jacques de Compos-

---

(1) Les bâtards et leurs hoirs conservaient les prénoms consacrés de leur race. La barre qui chargeait leur blason indiquait leur origine irrégulière. On sait qu'en Gueldre la brisure héraldique: lambel, astérisque, n'existait pas pour les lignes cadettes. Christijn le constate dans son commentaire des édits perpetuels de 1595 et 1616, (Jurisprudentia Heroica.)

Digitized by Google

telle, Saint Martin de Tours. Là le seigneur rencontrait parfois ses vassaux qui avaient pris le bourdon à la suite d'une condamnation judiciaire quand ils n'avaient pu composer (1).

Le gentilhomme avait sa place marquée aux funérailles, aux noces, aux inaugurations des souverains, plus tard des gouverneurs.

En 1627 MM. de Laer, de Hardenraet, de Baexen, assistent aux obsèques de la comtesse de Berg à Ruremonde. Le premier porte le cercueil. Dans la pompe funèbre de l'archiduc Albert, époux d'Isabelle, on trouve les portraits ressemblants de MM. de Merwijck, de Baexen, de Hoensbroeck et autres seigneurs, délégués du Haut Quartier.

Le fils aîné était le bras droit du père qu'il remplaçait au besoin. Le deuxième était destiné à quelque prébende noble; on ne s'inquiétait pas assez s'il y était appelé par vocation.

Le troisième et les autres n'avaient d'autre ressource que d'aller guerroyer là où ils pouvaient trouver de l'emploi. Au bout de 2 à 3 générations ils rentraient souvent dans les rangs du peuple où ils occupaient une place d'honneur dans la magistrature rurale.

Les filles, dépourvues d'apanages sérieux, surtout depuis la prédominençe des Z. R., n'étaient pas plus mal loties pour cela. Les plus jolies se mariaient, les autres allaient peupler le „Münster" ou descendaient d'un échelon ou deux dans l'échelle sociale si le célibat leur était trop pénible.

Le seigneur, loin d'être le satrape capricieux et cruel qu'on a décrit trop souvent, était un chrétien qui, nous l'avons vu, avait des entrailles de père pour ses vassaux. Il était toujours prêt, aussi, à obéir aveuglément à son souverain. C'était bien son homme lige dans le sens strict du mot. Il lui prodiguait sa personne et grevait souvent son bien pour le servir (2).

Le paysan, sous des dehors frustes, cachait des sentiments tout aussi généreux. Il aimait son maître, et trouvait dans les aspira-

---

(1) Cfr. Pub. IX. Pèlerinage de Gueldrois à Jérusalem.

(2) Le pouvoir laïque, dit Montalembert, n'avait pas encore appris à se délecter dans des législations générales, qui trop souvent écrasent le génie des nations sous le niveau d'une uniformité stérile, était chargé au contraire de veiller au maintien de tous les droits individuels et des coutumes saintes des ancêtres, au développement régulier des besoins locaux; enfin présidait à cette grande organisation féodale qui était basée toute entière sur le sentiment du devoir, comme entraînant le droit à sa suite et qui donnait à l'obéissance toute la dignité d'une vertu et tout le dévouement d'une affection. (Vie de S. Elisabeth de Hongrie).

Digitized by Google

tions vivaces de sa foi certaines compensations à des biens qu'il ne connaissait pas et que partant il ne pouvait envier. Il sentait la vie, a dit un célèbre auteur, avec une intensité que nous ignorons.

Si les Esprits hantaient les combles du château le paysan trouvait sous son foyer, dans les bois, dans la campagne, dans la nuit tout un peuple d'êtres surnaturels qui lui parlait, l'inquiétait, l'enchantait et faisait de sa vie une légende perpétuelle.

Les dimanches et jours fériés qui étaient nombreux, à certaine époque ils dépassaient la cinquantaine, le peuple s'exerçait aux armes, jouait à la boule, buvait du vin ou de la bière et puis se battait.

Cela entretenait l'humeur guerrière de ces vaillants, tenue en haleine, d'ailleurs, par le voisinage des Brabançons.

Quand la guerre éclatait les volontaires ne manquaient pas; la paix n'était jamais de longue durée, surtout au XVe siècle.

Les familles étaient nombreuses — comme de nos jours. — La peste, qui éclatait périodiquement, empêchait l'excès de la population.

§ 13.

Suite du précédent.

On produisait dans la paroisse, sauf le sel, les épices, la chaux, le cuir (?), la pierre de taille que la Meuse amenait, tout ce qui était nécessaire à la vie.

Les propriétés communales, considérables, comme nous l'avons vu au § 12, procuraient, moyennant une minime redevance, le chauffage sous forme de tourbe et de bois; elles fournissaient aussi et le bois d'œuvre, et la litière et l'herbe pour le bétail. De nombreuses troupes d'oies y grattonnaient. Il y avait beaucoup de moutons.

Faisait-on le drap sur place?

Les vergers étaient-ils exploités en vue de produire du cidre (1)? Sans pouvoir l'affirmer nous avons quelque raison de le croire.

Y avait-il des tisserands puisqu'on cultivait le lin? Tout ce que nous en savons c'est que Blerick en regorgeait.

---

(1) Gelderland mag men met groot gelijk de gemeijne appelkelder van Holland en Vriesland noemen. Slichtenhorst l. 8. page 5 in fine.

Digitized by Google

Le produit du miel et de la cire était considérable.

Le climat, plus doux alors, permettait encore la culture de la vigne.

En 1333 dans le Limbourg propre on donnait $^1/_4$ de vin pour un œuf; en 1386 un foudre de 6 aimes de Rhin pour 4 florins. Si l'acheteur fournissait le fût, le liquide était compté pour un florin.

On trouvait dans le sol l'argile des briques et des poteries.

En 1587 il y avait un four à tuiles au bois de Horsten; on se les procurait, cependent en général, aux fabriques de Tegelen. Mais comme Baerlo fournissait les fagots, on comptait à bourse fermée.

Le sol renferme du fer: les anciens registres censaux renseignent l'existence de forgerons et de couteliers au XVe siècle.

Le moulin et la brasserie banaux étaient au service de la population.

Y avait-il une taverne banale? C'est à supposer puisque les cédules censales ne mentionnent jamais qu'un aubergiste à la fois.

L'édit de 1527 défendant aux habitants du Quartier de Zutphen de brasser, semble indiquer — les exceptions étant de stricte interprétation — que la liberté de faire de la bière existait céans.

On se passait de médecin, les dents se cassaient mais ne se gâtaient pas; le maréchal tenait lieu de vétérinaire. Chacun d'ailleurs connaissait l'usage des simples.

Le curé et les échevins faisaient l'office de notaire.

L'argent était rare. Sauf en cas de disette à quoi aurait-il servi puisqu'on ne faisait guère que des échanges; il n'y avait pour ainsi dire pas d'intermédiaire entre le producteur et le consommateur.

C'est en nature surtout que se soldaient les redevances : blé, cire, huile, miel, semences, vin, oies, poules, coqs, chapons, viande, harengs, poivre, safran, coutellerie, etc., soit par baux de 4 ans, soit par champart, soit par baux perpétuels.

En Cas d'incendie les caisses publiques s'attendrissaient; en cas de grêle, le propriétaire se montrait humain, et comme de nos jours, subissait le dommage; le cas de foule ou ravage de guerre était équitablement prévu dans les stipulations réelles.

La dîme (il y en avait de diverses espèces) qui, en théorie, aurait dû produire $^1/_{11}$, en pratique arrivait en moyenne au $^1/_{20}$ des fruits effectivement récoltés. La perte était pour le décimateur, car ce produit était généralement affermé, par termes de 4 ans.

Et puis elle était grevée de charges assez lourdes.

Digitized by Google

Les terrains nouvellement défrichés (novalia) en étaient ou devaient en être exempts.

De même certains produits, tels que les carottes; on en abusait à Blerick; plus délicats les gens de Baerlo ne dépassaient pas 54 bonniers (morgen?) de cette racine par an.

De là vient sans doute l'expression carotter.

La taux du fermage n'atteignait pas toujours le produit des charges fiscales actuelles. En Brabant, en 1498, un bonnier d'excellente terre ne produisait que bien rarement une rente d'un et demi malders.

Dans ces temps fortunés le bœuf, le porc, le veau, le mouton, sans parler du hareng et de l'oie, étaient la nourriture des classes les plus humbles. Les viandes se consommaient salées.

Cela explique peut-être, par le désir de la chair fraîche, le goût de certains habitants pour la plume et le poil capturés en fraude du droit du Seigneur.

Au siècle passé, le saumon était si abondant dans la Meuse, que les serviteurs, quand ils s'engageaient, stipulaient qu'il ne leur en serait pas servi plus de 3 fois par semaine.

L'ouvrier, outre son salaire, était nourri et avait le vin.

A la fin du XVe siècle, un manœuvre gagnait par jour 2 boddragers; une serrure en coûtait 4 (on en employait 4 dans une ferme). Le cent de clous en valait 1; 12 cochons et un verrat valaient 6 florins du Rhin; un mouton 8 $^{1}/_{2}$ sous; les vaches de 2 à 8 florins du Rhin. L'ouvrier gagnait donc un mouton en moins de 3 jours.

Au XIVe siècle, en Angleterre, d'après W. Cobbett, l'ouvrier gagnait un mouton gras en 3 $^{1}/_{4}$ jours, un charretier pouvait en 2 jours, outre la nourriture, gagner à peu près le prix d'une oie et demie, un moissonneur pouvait gagner en un jour une paire de souliers, en 6 jours un habit de drap.

Les guerres du XVIe siècle, la suppression des Abbayes, mirent fin à cette prospérité, déjà ébranlée par les guerres du siècle précédent, ruinèrent les seigneurs et réduisirent le peuple à un état de misère et de démoralisation tels, qu'il lui fallut de longues années pour se ressaisir.

Il avait tellement perdu courage, que les confréries d'archers — Nettesheim rapporte le fait — tombèrent en désuétude pendant plusieurs dizaines d'années et ne refleurirent qu'après la trêve de 1609.

Digitized by Google

§ 14.

Histoire métallique.

On appelle monnaie un objet que la loi a constitué mesure commune de la valeur des choses.

Dans le cours de cette étude nous en avons rencontré une si grande variété qu'il ne nous semble pas hors de propos de leur consacrer quelques lignes.

Le système monétaire était fort compliqué. La valeur des espèces variait d'après leurs qualités intrinsèques et même d'après l'objet de leur emploi.

A la fin de l'ancien régime le florin de Brabant valait environ frs. 2.11; celui de Liége 1.18; celui de Hainaut 0.90; la livre tournois 0.98; le florin de Luxembourg 1,64. Chacun se divisait en 20 sous de 4 liards, sauf le dernier qui en avait 8.

La livre de gros valait 20 sous ou escalins soit 6 florins des P.-B., ou 7 florins de Brabant; en valeur actuelle frs. 12.69.

Le florin de Brabant, qui était le type, valait 20 sous ou stuivers ou alde vlems, soit 80 liards ou deniers ou penningen ou orden ou alt moerken.

Chaque liard valait 3 firlinck ou obden.

Comme ces espèces étaient fort rudimentaires, on devait souvent recourir aux balances pour apprécier leur valeur réelle.

En 1513 Johan I d'Eyll fit extraire des registres du receveur de Kessel le tableau qui suit et qui relate la force libératoire de certaines monnaies pour les prestations censales:

1 schillinck = 3 stuivers brabants
1 alde vlems = 1 „ „
1 penninck = 1 ort bbt; 2 hellinck ofte obden = 1 penningh
4 penningen = 1 stuiver
1 alt moerken (vieux noirot) = 1 ort bbt.
3 fierlinck oder obden = 1 ort bbt.
1 alde boddreger = $1^1/_2$ st. bbt. = 1 braspenningh
1 „ groot = $2^1/_2$ „ „
1 bbt. 1 ort = ($^1/_2$ biffé) st. bbt.
1 groet chijns = 3 stuivers
1 chijns groet = 1 „
1 brabans = $^1/_2$ „

(Dit naebescreven vit gehoer eijns anderen chijns Heeren).

Digitized by Google

Anno 1571 sprach der Lantsrentmeester: 1 groet, 1 chyns groet, 1 chyns groet off 1 groet chyns mere an dinck als 11 st. Aver 1 alde groet 2 1/2 st. durch gantz Baerlo daer vyt betaelt werdende (Liber computationis).

En 1690, le receveur des cens de Baerlo calculait la force libératoire des monnaies suivantes sur le même pied que celui de Well (château) savoir:

1 vlems ad	1 3/4 stuivers
1 hollandsche plasch	31/4 „
1 alt muercken	1/2 „
1 penninck	5/4 „
1 hollants	1 3/4 „
1 brabants	2 1/4 „
1 middel groet	4 3/4 „
1 tins „	3/4 „
1 raeder albus	1 7/8 „
1 „ schillinck	7/8 „
1 Horens gulden	18 „
1 Butghen ad Sherp	1 „
1 Rider	36 „
1 kopken	3/4 „
1 Philips gulden	25 „

A cette époque le juge (Richter) de Goch prenait, savoir:

1 groet à	3/4 „
1 schilling = 3 grooten	2 1/2 „
4 deniers	1 groot
1 bbt. st	1 1/2 st.
2 marck = 2 daelder en 25 albus =	1 alde schilt
1 albus	12 heller
21 heller	1 stuiver.
1 obelns	1/2 denier
1 denier	7 heller begunge
1 Rinse gulden (?)	4 1/2 st.
1 Horens „	18 „

(1) Cfr. le Barème de 1665, Livre II, § 8.

Digitized by Google

Le livre censal de l'Eglise de Middeler estimait:

1 alte schilt	$1^1/_2$ golt gl.
1 golt gl.	32 st.
1 men	1 blanck.
1 thins groet offte Heeren groet	$^3/_4$ st.
1 pont	$6^3/_4$ „
1 albus offter roeder albus	$1^1/_4$ „
1 Rinschen gl. offte Renalse gl.	24 „
1 Vlems	$1^1/_8$ „
1 alde braspenninck	$1^1/_4$ „
1 corrent gl.	10 „ lopender munte.
1 alde groot	4 „

Le domaine royal à Middelaer prenait:

1 capoen ad	8 „
1 hoen	4 „
1 renaldse gulden	$21^3/_4$ „
5 „ „	4 goltgl.
8 alde grooten	1 „ = 32 st.
1 Arnhemsche gl.	$^1/_2$ goltg. = 16 „
24 albus	1 „ ad 32 „
1 current gulden	14 st.
1 alde schilt	$^1/_2$ goltg.
1 rinschen goltg. goedt van goelt swaer van gewichte	28 st. a° 1542 alias 26 st.
1 rinsche gl. erftins rinte.	20 „
16 alde Joannis braspen offte 18 bodd.	1 r. gl. = ongewehr $3^1/_2$ Cns. bbt.
1 Arnhemsche gl.	18 bbt. st.
1 Reinoldus arnh. gl.	$21^1/_2$ alde Vlems.
1 geld. snaphaen	12 st. licht gelt.
Allerlei ander snaphaenen	$11^1/_2$ „ „ „
Franciscus penninghen	6 „ „ „
1 schellinck	1 Johannes braspenninck.
2 alde vlems	$1^1/_2$ branse stuiver.
4 penninghen	$^1/_2$ alde vlems = 1 bbt. st.

Digitized by Google

1 vlemsen	1 braspenning.
1 denarius	1 penninck.
1 Helling	1 alt moercken.
1 Marck	18 albus rotati = 18 joh. 18 bbt.
Trierse Coelse, Bonnsche, Cleefsche blanken.	het stuck 2 st.
Groeningers, Utrechtsche Jegers	15 op den golt gulden.
Des Heeren van Utrecht Phs 1 albus der 36 op den golt gulden.	
Raeder witte penningen, Deventer witte penningen, Clefsche witte helme, alde vlems, Groninger dobbel vlems.	16 muerkens; de 26 = 1 golt gl.
Item de halve naer advenant.	
Colsche, Nuische, Berrische (Berg), Bonnsche Weirlsche witte penninghen, fransche blanken, Gelresche vlems, alreij tuine, alde lilienert.	1 stuck = 1 st. 30 op goltgulden.
Item die halve naer advenant.	
Deventer, Camper, Cromstat, Clefse tuinen metten swaen, alde butghens, Akesche buis, Dortmonse stuiver, Werelsch St. Nimmesche en Zutphensche witte penninck, britanschen blancken.	1 stuck = 11 moercken.
Nimwechsche, Ruremondsche, Wichsche $^1/_2$ st.	1 stuck = $4^1/_2$ moercken.
Corolus $^1/_2$ st.	10 moerkens.
Embder ieger	$1^1/_2$ albus.
Nimwechsche, Clefsche muerckens	3 muerckens.
Dortmunse muerckens, die oert st.	2 „

Die Hundtkens muerckens (sans doute monnaie du château de Holtmeulen à Tegelen). Les barons de Glazenap, successeurs des Hundt, battirent une monnaie appelée glazenapjes = 2 muerkens.

1 clefsche men	=	6 deniers
1 brabans	=	3 Colsche moerckens
18 vlems	=	$^1/_2$ goede overlenschen rinschen goltgl.
1 rader albus offte witte penninck	=	$1^1/_2$ st.
1 Horens gl.	=	18 st. bbt.

Digitized by Google

1 albus corent	=	3 ort. st.
1 „ compt ontrent	=	$1^1/_8$ st.
20 vlems = 1 goltg. doet het stuck		$1^1/_8$ „
2 Heren groet = 1 butgen		5 ort st.
1 ald bras penningh	=	2 st,
1 pont ad 6 albus	=	6 „
2 hollans = 1 butghen, 36 butghen 1 goltg.		
4 Heeren brabans	=	1 buetghen
4 schillingen	=	1 alden albus; dat syn 2 st. en $^1/_2$ pennink.

1 Gelresche vlems
1 Colsche witte penninck
1 Neussche „ „
1 Fransche blanken
1 Alde Lilien.
} = 1 st.
30 = 1 enckele gulden.

1 vlems	=	1 st. bbt.
1 alde vlems	=	$1^1/_2$ bbt.
Schuecken bergenen	=	8 st.
Die penning. daer St. Joris op staet		4 „
$^1/_2$ groot = 1 alde vlems		1 brbt. st.
Johannis braspenninck		3 st. licht geld.
Carlienen ende Siebergen		3 albus
Die monniken slepers die Ludovicus heeft doen slaen		$12^1/_2$ st.

Alde vurijsers $4^1/_2$ st. bbanse stuer	$2^1/_4$ st.
Raeder albus $2^1/_2$ albus	14 heller.
Alde Vlems	18 „
3 fransche blancken	27 „
Die Lottrinsche swertghens of clefsche Braspenningen	$1^1/_2$ st.
Die raeder heller	$2^1/_2$ heller.
Bohemsche, Saxensche Joiachemsche daler (1)	2 gl. 16 st.

(1) Thalers de Joachimsthal, ville de Bohême où dès 1518 le comte de Schlick faisait fabriquer de très bonnes pièces d'argent pesant une once, prototype du thaler, daalder et dollar.

Digitized by Google

Niederlandsche slepers, slepers metten Berne, Frijburgen, Savoijsche, Beiersche, Franzosischen, Lotthrinsche slepers	13 st.
1 st. bbt.	15 heller 1 batz 0 albus
1 gelresche snaphaan	6½ albus.
1 blauwmuiser of raeder luyckx	1 ort. st.
1 penningh = 1 buetghen	1 „ „
1 denaris	1 penninck.
1 Philips gulden	28 st.

A° 1489 is dat paiement afgesat tot Nimweghen to Sutphen gelick als to vooren in den lande van Cleef ende toe Deventer, Swolle, Campen en Groeninghen afgesat was, ende ock hier toe Gelre ist afgesat, aengaende op Sondagh letare.

Item anno 1489 soo dat men nae den tijdt voor Geldt koopen en verkoopen sal met alsulcken paiement gelick hier naer beteeckent stat:

Die dobbel griffoenen Engelsche, Colsche stoeter Johannis Burgunsche braspenninck Alde Philips buddregher.	dat stuk = 4 albus der 28 = 1 goltguld.
Dobbel Philips en Carolus stuver	't stuk = 3 st.
Fransche en Castilinsche blancken	der 10 op den goltgulden
1 enckelen Philips stuver 1 Carolus st. 1 Deventer braspenninck metten aert Die „en Campen Schellingen	't stuk = 1½ st. de 20 = 1 goltgulden
Item half Philips stuver	3 ort
Die vuyr iseren Dubbel Mechelsche linen „ Horensche Coelsche Alde Deventer slengers „ Groeningher iegens	die 12 = 1 goldgulden

Digitized by Google

Die blauwe leyen Clefsche braspenninghen	$1^1/_2$ albus
Die $^1/_2$ van $^1/_2$ st. met leuwken $^1/_2$ clefsche braspenninck Wicksche Vlems metten breden Cruis	1 stuck = 1 braspenninck

4 penningen	=	$^1/_2$ albus
36 buetghem	=	1 goltgulden ad 32 st.
1 tuin		$1^1/_2$ stuvers

(Liber computationis. Archives castrales 1690.)

§ 15.

Distinction des Meubles et des Immeubles sous Charles-Quint.

Cette matière était du ressort du Banck-Recht, c. à. d. qu'elle variait de paroisse à paroisse. Dans le volume de 1882 de nos publications, „Coutumes de Wittem", § 14 page 166, on voit comment elle était réglée dans cette seigneurie.

Le document qui suit est transcrit du Record en parchemin des archives du château de Scheres, commencé dans la première moitié du XVIe siècle. Il peut avoir pour objet la juridiction de Baerlo ou bien celle d'Odiliënberg où l'écrivain avait aussi une propriété: le château d'Overen.

Wes Goit Huiss Erve is, off Gereijt Goett.

Alle kleijnoet von golde ind silver gewracht het were Ringhe, Hechtselenn, Spentselenn, Kannen, Krucken, Schaelen, off wie me dat noemen mach mit beslaigenn Gordelen, dat is allet huijserve.

Alle yserenwerck, et (sic) were drijvoeten, heelen, tanghen, spieten, schuppen, spaidenn, riecken, pannen, leipelenn, deckselenn, bijlenn, axenn, gardynroedenn, of wat dat sij, allet huijserve.

Alle koeperenn werck, als pott, kellen, pannen, beekene lavoeren, watervatten, dije niet met yserenn huighen gehenck en synn, off dair geynn yser aen gewracht en is, datz allet gereijt goit,

Digitized by Google

mer waer yseren heughen aenn werenn off yserenn ringhe off ander yserenn aen weer, dat weer huijserve.

Der brouwer ketelenn of der verwer ketelenn, die van geslaigen stucken coepers toegemaickt were is huijserve.

Alle tienenn gegoten werck, dair geijn yser aen enn were allet gereijt goet, als flessenn, kannen, schottelenn, saltvater in des gelijckenn, mer flessenn mit yserenn gehenghen off mit yseren ringhen, off kannen die eijnen yserenn pedell hebbenn in den dexelenn dat is allet huijserve.

Alle beddenn mit gedryldenn tieckenn off Colsche tieckenn is huijserve, aver beddenn die sulcke tiecken niet enn hebbenn, is gereit goit.

Geweinen Tzairtzen wer sij vann eijner ber. . en sijnn off wer sij annder hoeffden hebbenn, allet gereit goit.

Mer Tzairtzenn met beduijrwerckt off mit anderen stieckselle besteickenn huijserve.

Alle slaiplaïckenn gereijtt goitt.

Alle gardynn duecker die men aen und aff hangenn mach sun der aff te snijdenn off sonder te ontnegelen gereitt goit.

Mer hangen sij om eijnn bedde dat sij niet affto rietenn en weren, man must zy snijdenn off affrijtenn of die ringhe breickenn off ontnegelen dat is huyserve.

Desgelijckenn Duecker boven den beddenn gespert mach men mit yserenn gespanne affnemen off sonder haer gespanne nemen sonder die tontnegelen off sonder die to snyden off to rytenn ist gereit goitt ind en kannen des niet gedoynn so ist huyserve.

Spannbeddenn van douven holt gemaickct gereitt goitt van eykenn holt gemaickt ist huyserve. Ouch Spannbeddenn mit Eyckenn stimpelenn und mitt eyckenn heuffden alle weren dye sydplancken ind die voetplancken van douven holt, nochthans ist huyserve.

Item kisten ind schrynen van douven holt, all weren sy mit yserenn benden gebonndenn, off gehenght gereyt goidt.

Ouch kistenn en schrynen van Eycken holt die geynn yserenn bende off yserenn gehengen en hebben, wywaill sy yserenn sloete vur hebbenn, nochthans gereytt goitt. Mer die mit yserenn gehengen gehengt syn huyserve.

Alle perssen dair eycken holt aen is huyserve.

Eyckenn benck wer sy mit stempelen gestempelt synn off van

Digitized by Google

plancken stempelen ondersat syn, off ouch mit yserenn negelenn toegemaickt syn gereit goit.

Zedelenn van Eycken holt gemaickt gereit goitt.

Stoel ende setelen van eycken holt mit yserenn gebonden huyserve.

Banckwerck, kussenn, huyserve, annder geweyven kussen gereit goitt, des gelyckx van Tapeten und setell klyderenn, ist banckwerck, huyserve, ist geweiven, gereit goit.

Plumykussen, Oirkussenn, Synn Sye lynnen off Sydenn ende synn zy besteyckenn huyserve. Ind end synn zy niet besteickenn, gereit goit, nochtans dat zy besteickenn stickde queste haddenn.

Eyckenn taiffelenn mit yserenn ringhen off mit yserenn benndenn gebonden, huyserve die des niet en hebbenn gereit goet.

Eyckenn Trezorenn, eyckenn keste ind hoenre Royen mit yserenn gebondenn of geneigelt huyserve.

Lanternen mit yserenn gehenghen, huyserve.

Spilperssen huyserve; Denultzpersen is gereit goitt.

Die Gereitschap van perssen gereit Goitt.

Weive getouwenn mit Eyckenn stylenn gereyt goitt.

Spoelen dair die wever ir werp in wevell op spoelen huyserve.

Alle schippe opdenn water gainnde gereit goit.

Die Anckerenn huyserve, alle ander gereitschappe totten schippen gehoerende gereit goit.

Item alle gereytschap des in eynen huyse erdvast off nagelvast is blyfft allet ayndenn huyse.

Item Koerenn opten velde dat dye ligde beschoerenn hedde gereyt goit.

Item Heuwbennde ende teendenn also langhe dye Zeissenn off sichte dairdoir niet geganghen en weer zynn gereitt goitt.

Item aest opten bouwmen staynde so langh alst niet affen ist, so en is gereit goed.

Item hoppenn kruyt dat opten lande steitt so langhe dat niet affenn is ist geynn gereit gooitt ind sall bydenn lande blieven.

§ 16.

Un baptême à la Cour en 1623.

Dans les P.-B. catholiques lorsque 7 frères naissaient successivement le Souverain était demandé comme parrain du dernier et

Digitized by Google

ne refusait pas. Cet usage séculaire existe encore. Le royal parrain est toujours généreux. La pièce qui suit nous montre la pratique de ce rite sous la douce et sainte Isabelle. Le filleul n'était pas le premier venu, il est à supposer que le cérémonial était plus simple en général et surtout loin de la Cour. On remarquera que l'armée catholique à l'instar de l'armée allemande formait une manière de diocèse.

„Raphael Eugène Arrazola de Onate naquit le 17 septembre „1623 à six heures et un quart du matin (1) et parce qu'il était „septième fils, j'ai prié S. A. S. l'Infante Isabelle Claire Eugénie „pour ce qu'elle me ferait la grâce d'en être la marraine. S. A. „m'a répondu qu'elle le voulait bien à condition néanmoins qu'on „ferait le baptême avec la cérémonie et la solemnité qu'on avait „coutume de pratiquer dans les baptêmes des septièmes enfants „mâles. Il fut nécessaire, pour cette raison de différer le baptême „jusqu'au premier d'octobre de la même année et le parrain, par „l'avis de S. A. S. fut la ville de Bruxelles.

„Les personnes qui ont été députées de la part et d'autre sont „les suivantes : de la part de l'Infante Isabelle Dona Anna Maria „Camudio baronne de Saveltan et de la part de la ville, Monsieur „de Marselaer, premier bourguemaître, assisté du Pensionnaire et „d'un échevin.

„Le baptême a été fait dans l'église de Cauberghe, paroisse du „Palais, par le doyen de S. Gudule, *vicaire général de l'armée*, „lequel a été assisté du Pléban de la même Eglise et les cérémo- „nies qu'on a observées en cette fonction sont les suivantes ;

„Premièrement toutes les rues par où il devait passer furent „jonchées, deux tambours avec un fifre marchaient en touchant „devant tous et furent suivis par 50 bourgeois de la Confrater- „nité de la Grande arbalète, de laquelle la Reine appelée du „Perroquet et Son Altesse (?) ; lesdits bourgeois portaient les „habillements de leur confrérie, chacun un flambeau à la main.

„Ces bourgeois furent suivis de 4 enfants très proprement „habillés, le premier portait un très grand et très beau bassin „d'argent vermeil : le second une aiguière du même métal avec

(1) Fils de don Juan et de dona Béatrix Heath (fille de Jérôme et d'Elvire Ramirez) grand-oncle de la Comtesse de Bierens-Baerlo.

Digitized by Google

„un essuie mains; le 3e portait sur une soucoupe aussi vermeil „doré, une salière avec une couverture du même métal; le 4e „portait un coussin d'or et d'argent garni de franges et grosses „floches d'or; au dessus dudit coussin il y avait un petit bonnet „aussi de toile d'argent garni de dentelles d'or et parsemé de „plusieurs bijoux de diamants, pour mettre à l'enfant nouvelle„ment né quand il serait à l'église.

„Après eux suivaient les 6 frères du susdit Raphaël Eugène „Arrazola de Onate, l'un après l'autre, commençant par le plus „grand, tous habillés d'armoisin blanc garni de dentelles d'argent „franges d'or et autres agréments, chacun portait sur sa tête une „couronne de laurier et tenait un cierge de cire blanche à la main. „Ceux-ci furent suivis de 4 autres enfants plus petits qu'eux, ha„billés en anges; les 2 premiers portaient un petit panier chacun, „rempli de fleurs pour semer par la cour et par l'Eglise: le 3e „portait la couronne du nouveau-né, semblable à celle des autres „frères sur une soucoupe de vermeil doré, le 4e portait le cierge qui „devait servir au baptême, très artistement garni de fleurs.

„Après, suivait, un garçon de 20 ans, habillé de soie blanche et „de bas de même, avec le plumet au chapeau, aussi blanc; ce „garçon avait en main une épée nue la pointe élevée en haut.

„Après, suivait un homme armé d'une armure dorée le casque „duquel était orné d'un panache de plumes blanches; celui-ci por„tait l'enfant nouveau-né, enveloppé dans une bande blanche, bor„dée d'or très riche et couverte d'un voile d'armoisin, aussi blanc, „garni à l'entour de grandes dentelles d'or.

„On partit en cet ordre de la maison et on marcha jusqu'à „l'Eglise de Cauberghe, suivi de la marraine et de plusieurs autres „dames de la principale noblesse dans leurs carosses, et, en entrant „dans les bailles de la cour tous descendirent de leurs carosses et „marchèrent à pied jusqu'à la dite Eglise où on rencontra le parrain „avec plusieurs chevaliers et dames titrées qui attendaient pour „être présents au baptême.

„Quand l'enfant eut reçu le sacrement et que toute la cérémonie „de l'Eglise fut finie tout le cortège marcha dans le même ordre, „suivi des parrains et de tout leur accompagnement qui marchait „aussi à pied, entra dans la cour et en fit le tour, afin que Son „Altesse Sérémissime et les dames de Sa suite pussent voir de „leurs fenêtres.

Digitized by Google

„En sortant du palais, les parrains et ceux qui les accompagnaient „autant cavaliers que dames reprirent leurs carosses et retour- „nèrent dans la maison dans le mème ordre et par les mèmes „rues qu'on était venu, où on leur servit un bon goûter, toutes „sortes de confitures, de vins exquis et dypocras." (sic.).

Traduit de l'Espagnol. Mémoires de don Juan Arrazola de Onate, Sécretaire de S. A. S., Archives du Bon F. del Marmol, château de Bon Secours à Dinant).

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNES BAPTISTA ROBERTUS
BARON VAN VELDE DE MELROY EN SART-BOMAL
XIVE BISSCHOP VAN RUREMONDE
PRIMAAT VAN GELDERLAND ETC.

Lith. F. Giele, Louvain.

Digitized by Google

CHAPITRE III.

§ 1.

La Paroisse.

Dédiée à Saint Pierre Apôtre, elle appartient au Diocèse de Ruremonde et au doyenné de Venloo.

Elle fit partie primitivement de la Province ecclésiastique de Cologne et du diocèse de Liége, dans le concile de Maeseyck et l'Archidiaconat de Campine. Celui-ci, fondé en 799 par l'Evêque de concert avec le Pape Léon III, comprenait 361 paroisses en 1550.

Dans le Pouillé du Diocèse de 1558 on voit que l'Eglise avait un revenu de 60 maldres de blé; qu'il s'y trouvait un bénéfice de S. Nicolas et un office de clerc. Nous n'avons pu retrouver le procès verbal de la visite ecclésiastique faite à cette époque par l'Archidiacre G. de Poitiers.

Lorsque le Roi Philippe II établit un siége épiscopal dans chaque province, elle fut rattachée au diocèse de Gueldre, confié à l'Evêque de Ruremonde dans l'archidiocèse de Malines (1).

Le 24 mai 1569, lors du premier synode diocésain tenu par l'illustre Evêque Lindanus, elle fut placée dans le décanat de Kessel.

A cette époque les doyens avaient le droit de présider aux funérailles des prêtres et des seigneurs:

(1) L'Evêque et le chapitre de Liége étaient fort mécontents du démembrement du diocèse, Ils en appelèrent au Pape et à l'Empereur en 1562. Le chanoine Godefroid d'Erp fut envoyé de ce chef à Cologne avec ses confrères Renneberg et Wittem le 1er juin. (Daris 292)

Digitized by Google

Decanus tenetur in exequiis omnium investitorum seu presbiterorum, clericorum et armigerorum esse et inde habet sua jura funeralia".

Le procès-verbal de la visite faite par ce Prince de l'Eglise à l'époque du Synode a probablement péri dans l'incendie de l'Evéché en 1665.

L'Evèque, à son passage, administra le Sacrement de Confirmation négligé depuis plus de cent ans. Une nouvelle visitation eut lieu en 1611.

En 1801 Napoléon comprit Baerlo dans le diocèse d'Aix-la-Chapelle.

A la constitution du royaume des Pays-Bas la paroisse revint à l'Evèché de Liége, pour en être de nouveau distraite lors de la restauration de l'Evèché de Ruremonde.

Au Moyen-Age la Juridiction ecclésiastique avait à peu près la même compétence au civil et au criminel que dans les autres Etats. Elle était exercée par les officialités des Evèques de Liège, chefs religieux de cette partie du duché.

§ 2.

L'Eglise.

Bâtie non loin d'une fontaine (1) et d'un ruisseau sur une légère éminence, le baar Loo, qui domine la vallée de la Meuse, elle est un des meilleurs spécimen du style à la fois sévère, noble et religieux de l'architecte Cuypers.

Cet édifice, construit il y quelques années, est dû au zèle du curé van Dyck et de ses successeurs, assistés de toute la paroisse.

Les descendants des anciens dynastes ont abandonné généreusement leurs places d'honneur et leurs prérogatives héréditaires et se sont contentés d'un banc dans le transept du nouveau temple.

---

(1) Dans les temps primitifs il existait près de chaque temple une fontaine «Cantharus» ou les fidèles se lavaient les mains et le visage avant d'entrer. Elle a été remplacée par le bénitier.

Digitized by Google

Bien plus, ils ont largement ouvert leurs bourses.

Cet exemple a trouvé de nombreux et généreux imitateurs, ce qui a permis à la paroisse de s'offrir le luxe d'un véritable monument.

Il est à regretter toutefois que tout ce que pouvait rappeler l'ancien édifice ait été systématiquement écarté, et, qu'ainsi tout lien entre le passé et le présent ait été détruit: car ces monuments parlaient au cœur et à l'âme des vivants dans le souvenir desquels les morts voulaient être conservés par eux.

L'ancienne église était une construction dénuée de caractère, à 3 nefs, séparées par des colonnes bâties par assises, et qui paraissait avoir été remaniée à diverses reprises. Elle renfermait de belles pierres sépulcrales du XVIe et du XVIIe siècles, aujourd'hui brisées ou cachées sous les autels.

Elle avait, elle-même, remplacé un oratoire primitif, peut-être ancien temple païen, dont il n'est resté de traces que dans le soubassement de la tour.

Celle-ci, soit dit en passant, avait souvent servi d'observatoire militaire, entre autres en 1659, 1702—4.

Ces 2 dernières années elle avait été occupée par la milice locale, composée de 4 hommes payés par la commune.

Le Temple devait remonter à une époque reculée, puisque Baerlo, quoique proche de Kessel, était une église entière (1).

Mais à quelle époque précise remontait-elle? Il serait difficile de le dire, car les documents font défaut; la première charte qui mentionne Baerlo date seulement de 1219, époque de la construction de l'Eglise de Blerick (Slanghen, Publ. XVI.).

Il appert de la visite ecclésiastique de 1668, que le curé jouissait du tiers de la grande dîme, à charge d'entretenir une partie des toits. Les Chartreux de Ruremonde, du couvent de Boeket, avaient le deuxième tiers de la même dîme, à charge d'entretenir d'autres parties de l'édifice. Le seigneur du village avait le restant de la dîme dans des conditions semblables.

Chacun de ces tiers valait 1800 fl. bon an mal an.

---

(1) Ecclesia integra et non filiale. D'après l'extension territoriale de la dîme elle devait appartenir au VIIe ou au VIIIe siècles. Elle fut sans doute incendiée par les Normands d'Elsloo dans leur marche sur Nimègue en décembre 882. Ils ne laissèrent rien debout après eux. Publications VI, 515. A cette époque la plupart des églises étaient en bois.

Digitized by Google

A l'époque de la visite il y avait un bel autel neuf; il y en avait 2 autres à bénéfice: l'un consacré à S. Nicolas, l'autre à S. Urbain et à S. Antoine.

Le cimetière était entouré d'un mur — il l'était déjà en 1604.

On trouve dans le compte rendu de cette visite des renseignements sur l'administration des Biens des Pauvres. (Voir aux annexes).

En 1555 il y avait contre le cimetière une maison avec pourprise dite le „Spijlhoff".

L'horloge est ancienne; elle est mentionnée en 1628. En 1669 le clerc recevait annuellement un Somere rog pour la remonter. Le cadran est renseigné dès 1652.

Il y a 4 cloches, dont plusieurs ont souvent été refondues. Celle dans le campanile à l'intersection des nefs, donnée par le baron Henri d'Erp et sa femme, porte les noms de leurs saints Patrons.

La deuxième, plus grande, porte:

Alexius. Petit. et. Henricus. soon. hebben. mij. gegoten A° 1775.

La 3e, encore plus grande, porte:

Ad. laudem. Dei. ad. honorem. Mariæ. Virginis. et. S. Petri. Apostoli. Patronus. hujus. ecclesiæ. I. Michael. Faessen. et. Hermanus. Ohmen. H. W. G. Heeren baron d'Olne. en. Baron. van. Bierens. Heeren. dese. Heerlicheit. Baerlo. Capelaen. P. Severen. Scholtis H. Verbronckhorst. J. Janssen. L. Smit. P. Kessels. Schepenen. A. Verhaegh. H. Opheijs, geswooren. C. Joseph. Van der Kelen Secretaris. Jean. Petit. me fecit. 1737.

La quatrième porte:

Pro. Decore. Mariæ. Beate. Virginis hoec renovatur. sub. R. D. Arn. Schenck. Jean Petit. C. I. D. me. fecerunt. A° 1719. N. Verbronckhorst. Jan Lemmen. H. Korsten. Jos. Beurskens. P. Ophem Schepenen. L. Bongers. Willm. Kessels geswooren.

La 2e et la 4e de ces cloches avaient été refondues à Weert par Alexis Julien en 1700.

C'est à l'église que se faisaient les communications du Pouvoir central, et celles relatives aux intérêts locaux, émanées des autorités du crû.

Digitized by Google

§ 3.

Les Curés (1).

Lorsqu'un curé venait à décéder ou à quitter ses fonctions, le Seigneur à titre de Patron de l'Eglise, présentait un candidat à l'Evèque de Liège, représenté par l'archidiacre de Campin, et plus tard à l'Evèque de Ruremonde. Ceux-ci devaient le nommer s'il n'y avait pas d'empêchement.

Le curé avait des droits et des devoirs dont la formule ci-après nous donne le détail. (2)

„Ick N. N. gelove ende sweere mijnen Heere Patroone der „Kercke van Baerlo N. N. sijne ehefrau, Erven ende Naerco- „melingen altijt holt ende trouwe te syn, sijne interessen te „helpen secreteren ende bewaren ende alle Eer ende preeminentie „hem als Patroon toecomende zal toogen ende bewijsen soo in „processien geven van het wywater mit den quast, wyroecken, „gebenedijt broodt, offerande, etc., dat nooit sal toelaten dat iemand „op den choor begraven wort, dat niemant oock aldaer eenige sittinge „sal permitteeren als die van de clergie ende den sanck gehoorende „dat mijne pastorale Renten sonder ooghluijckinge sal beuren „ende ontfangen ende daer voor instaen dat op de Kerckmeesters „door den Heere Patroon gedenomineert sal invigileren dat sij „het incomen der Kercke tot het meeste voordeel van de selve

---

(1) Ils étaient qualifiés: presbyter, papa, plebanus, persona, parochus, pastor, curatus, rector, investitus, ou bien: pastoor, zielzorger, rectoor, pleban, paap, kerkpriester, persoon, kapelaan. (Publ. VI, 515).

(2) Moi N. N. je promets et je jure que je serai toujours loyal et fidèle à mon Seigneur le Patron de l'Eglise de Baerlo. N. N. à Madame, à leurs héritiers et descendants; que j'aiderai à défendre et à garder ses intérêts; que je lui montrerai, et lui témoignerai tout l'honneur et toute la prééminence qui lui reviennent à titre de Patron de l'Eglise, particulièrement, à l'occasion des Processions, en lui présentant l'eau bénite avec le goupillon, le pain béni, l'encens, les offrandes etc.; que je ne permettrai jamais que quelqu'un soit inhumé dans le *chœur* de l'Eglise; que personne même n'y ait une place si ce n'est le clergé et les chantres; que je toucherai et percevrai sans fermer les yeux (connivence) mes rentes pastorales; que je veillerai à ce que les marguilliers, nommés par mon Seigneur le Patron, emploient les revenus de l'Eglise au plus grand profit d'icelle; que je ne m'approprierai aucun de ses revenus, si ce n'est ceux que les marguilliers sont obligés de me donner d'après les ordonnances, et, qu'au besoin, je puis exiger en droit (judiciairement *!*).

Que je tâcherai d'aplanir toute dispute et discorde dans la Commune, d'y faire régner la charité, de montrer le bon exemple, de réprimander mes paroissiens avec douceur; et, de *faire* également tout ce que les Canons exigent d'un bon et fidèle Pasteur.

Ainsi m'aident Dieu et ses Saints aimés.

Digitized by Google

„emploieren; ende dat mij derselver geene sal toeeijgenen dan die „geene mij de kerckmeesters volgens ordonnantie sullen verplicht „sijn te geven, de selve met Recht soo noodigh te constringeeren.

„Dat alle twist en oneenigheidt in de Gemeijnte sal trachten te „slichten, de liefde in te planten, mit goed exempel voor te gaan, „ende mit sachtmoedigheyt mijne Parochianen berispen, ende „Voorders alles te doen wat de Canons eenen goeden ende trou„wen Pastoor te doen voorschrijven.

„Alsoo helpt mij Godt ende alle zijne lieve Heijligen."

(Archives castrales).

En 1668 il déléguait à son recteur le soin de tenir l'école.

Il était chargé de célébrer d'assez nombreux anniversaires, dont on trouvera le détail ultérieurement.

Il avait la jouissance d'une maison pastorale, d'un jardin, de 16 journaux de terre, de 52 florins de cens de la commune de 7 vat. de spind (?) et de 2 coqs.

Il perçevait annuellement des rentes: en huile 5 livres + $4^1/_4$ kannen; en cire $4^1/_2$ livres; en semence de navet $3^1/_4$ vat.

On lui payait également une rente en vin de $3^1/_4$ kannen.

Le raisin était encore cultivé en vignoble à Baerlo au XVe siècle; dans les Livres censaux de l'époque on voit que A. Dallen et Meester Jan der Smit rendaient 3 vieux gros du Wijn Acker T'gein Holt; ailleurs, ce qui dit plus, il est parlé d'un acker waarop Wijn staat.

Les rentes en blé lui valaient 150 florins. Le montant de son livre censal ne nous est pas connu.

En 1666 il recevait de chaque paroissien une poule, un pain (kerckbrood) et des œufs de Pâques. Il avait toutes les menues dîmes, moins les novales réclamées par le Roi; celle des moutons, porcs, chèvres et abeilles (1).

De lui dépendaient les 3 chapelles castrales qui étaient desservies par des chapelains particuliers, ou qui avaient le droit de l'être: celles de Raay, de Berckt et de Baerlo. Cette dernière qui a survécu aux 2 autres, a été désaffectée définitivement en 1821; ses livres et ses ornements ont été donnés aux PP. Trappistes.

---

(1) La perception de la menue dîme obligeait les curés à bâtir et à entretenir le chœur. Le gros décimateur avait l'obligation de bâtir et d'entretenir la nef et la tour jusqu'à 7 pieds au-dessus du toit en règle générale.

Digitized by Google

Il existe actuellement dans la paroisse 3 chapelles dédiées: à Sainte Anne (1674), à Saint Antoine et à la Sainte Vierge.

Dans la première on célèbre la Messe le jour de la fête le 26 juillet et le jour de l'octave; dans la seconde, pendant la procession, le Dimanche dans l'octave de St. Pierre, la bénédiction avec le St. Sacrement y est donnée.

La 3e est située à la limite de la paroisse de Blerick. Elle est fréquentée surtout au mois de Mai, les Dimanches et les fêtes pendant l'année. On y recommande les malades et les récents défunts.

Quel a été le rôle des curés de Baerlo pendant les troubles religieux du XVIe siècle?

Nous ne possédons aucun renseignement particulier à cet égard. Mais il est à présumer que les seigneurs de la dynastie d'Eyll étant restés insensibles aux charmes de la pure parole divine, auront choisi des curés sûrs — chose rare alors — et que la paroisse sera demeurée dans l'unité religieuse.

On sait que la noblesse du Haut Quartier, quoique opposée à l'Inquisition est, à quelques rares exceptions près, demeurée fidèle à son souverain légitime.

Dans les archives castrales on ne trouve rien qui puisse faire supposer que le culte catholique ait été suspendu pendant la domination calviniste de 1579 à 1586.

Les iconoclastes de 1566 ont-ils ravagé l'église?

Il est à supposer, attendu que ses archives datent à peu près de ce temps, qu'une catastrophe s'est produite alors.

Nous avons vu que le château a été pillé en 1572; celui d'Oyen a subi le même sort. L'église n'a pas certainement été épargnée. L'armée du comte de Hohenloe, abandonnant le blocus de Ruremonde en 1578, se retirant sur Blerick, y a passé, brûlant le château et l'église a fortiori.

Lors de la grande commotion de la fin du siècle passé, le clergé local se montra digne de ses prédécesseurs.

Le baron van Velde de Melroy, notre vénérable grand-oncle par alliance, prélat aussi dintingué par sa naissance que par sa vertu et ses épreuves, le constate dans une circulaire datée d'Emmerich, où il avait dû se réfugier. Il y adresse de vifs éloges au doyen de Kessel et à tous ses subordonnés, pour leur fidélité

Digitized by Google

inébranlable dans la foi, en dépit des plus grandes menaces et persécutions. (Archives de Blerick: Peeters).

Ce digne pasteur soutint et encouragea son clergé par des exhortations ininterrompues jusqu'à la suppression de l'évêché par le concordat de 1801 (1).

Chacun sait qu'à cette époque les églises furent fermées et que le culte fut en quelque sorte clandestin.

On voit dans la Chronique de Ruremonde ce qu'était ce régime sansculottide qui, de 1794 à 1798, fit plus de tort au pays que les guerres des 2 siècles précédents.

1796, 2 juillet. Suppression des cens et dîmes; 28 septembre suppression des couvents.

1797, 21 mai. Ordre de prêter serment à peine de fermeture des églises, 28 sept. défense de sonner les cloches, 3 décembre nouveau serment.

1798 16 février. Tous les blasons doivent disparaître à peine de confiscation de l'édifice; 27, ordre de détruire les petites chapelles, croix etc. 1 mai, suppression des Dimanches remplacés par les Décadis; 8 juin défense de réciter le chapelet.

Quel a été le résultat moral de ces attentats à la Liberté de Conscience? Un des prisonniers Castillans, si charitablement secourus en 1812, don Alonzo Martines d'Onate, nous le dit:

---

(1) Joannes-Baptista-Robertus Baron van Velde de Melroy en Sart Bomal, XIVe Bisschop van Ruremonde, Primaat van Gelderland etc. etc.

Geboren te Brussel	9	julij	1743
Licentiaat in beide de regten	4	junij	1765
Canonik der Metrop. K. te Mechelen			1769
Priester gewijd aldaar	23	sept.	1769
Geestelijke Raadsheer in den Keizerlijken Raad aldaar	22	maart	1779
Adelijke Canonik gradué der Metrop.	3	nov.	1780
Dom-proost der zelfde Kerk.	20	junij	1782
Ingewijd tot Bisschop van Ruremonde te Dusseldorp	17	aug.	1794
Vlugt over den Rhijn	22	sept.	1794
Nadert zijn Bisdom; Verblijft te Emmerik	3	»	1797
Geeft zijn ontslag voor het Fransch gedeelte van het Bisdom van Ruremonde in de handen van den Paus	24	nov.	1801
Neemt zijne woning te Grave	14	oct.	1802
Door Napoleon geroepen naar Parijs	4	feb.	1811
Verboden op straffe des doods van weder te keeren naar Grave, komt bij zijn Broeder te Brussel	23	dec.	1811
Raadsheer in den geheimen Raad der Nederlanden	14	aug.	1814
Comm^r^ der Orde van den Nederl. Leeuw	30	nov.	1816
Volgens uitersten wil begraven in de R. C. Kerk te Grave	27	»	1816

Digitized by Google

„El rasgo mas saliente de la fisionomia moral de este pueblo es „la religiosidad. No es aqui la piedad virtud postiza y como fruto „de estudiada mogigateria, sino atributo transmitido cualidad legada „par pasadas generaciones que hicieron a la actual depositaria de „su fe y de sus tradiciones venerandas; virtud que se revele en „la solitud con que conservan los monumentos elevados a Dios, „cual otras tantas plegarias escritas en piedra, en la solemnidad y „magnificencia de los cultos y en la multitud de sepulturas que „se encuentran en la Iglesia y cuija existencia responde sin duda „al proposito Cristiano de mantener una relacion perenne entre „los fideles vivos y los difuntos"(1). *(Archives Castrales.)*

§ 4.

Elenchus Parochorum.

Paulus de Kessel	1466
Johannes Meeus	1561
Un homonyme est cité comme chapelain (Arch. Castr.)	1547
Henricus Boltz	1587
Ingelbert	1593
C'était un fin lettré „pietate et eruditione prœstans".	
Il vivait encore en	1598
Petrus van Neusz per V annos.	
Hermanus Dorrenbosch	1602
Everardus Poëyen, de Walbeeck a festo	
S. Joannis	1629
Obiit 12 januarij	1660
Theodorus Monts per unum annum et postea obiit in Lottum.	
Petrus Strick per 3 annos.	

(1) Le caractère le plus saillant de la physionomie morale de ce peuple est la religiosité. Ici la piété n'est pas feinte et comme le fruit d'une recherche, mais attribut transmis, qualité léguée par les générations passées qui ont fait la présente dépositaire de leur foi et de leurs vertus vénérables, vertu qui se révèle dans la sollicitude avec laquelle ils conservent les monuments élevés à Dieu, pareils à des prières écrites en pierre, dans la solennités et le magnificence des Cérémonies, dans la quantité de tombeaux qui se rencontrent dans l'Eglise et dont la présence correspond à l'idée si chrétienne de maintenir une relation eternelle entre les fidèles vivants et défunts.

Digitized by Google

Arnoldus de Bucheler per VI annos † 2 ap. 1671
Il était vicaire à Stramproy 1651.
Johannes à Coulen, Heldensis 16 april 1671
† 4 oct. 1704
Le 13 janvier 1705 le Patron présenta Jean Arnold Schenck de Nijdeggen, du diocèse de Liége, vicaire à Neeritter.
Après sa mort inopinée à Blerick, le 25 mai 1733
il présenta le sacellanus à Baerlo qui suit :
Johannes Michael Faessen ex Horst † 3 jan. 1760
Il avait une grande dévotion à St. Hubert, — M de Bierens lui louait sa chasse ; il y gagna, outre un gros procès contre le baron d'Olne, des rhumatismes, qui le forcèrent à prendre des coadjuteurs et un caractère acariâtre, ce qui les fit se succéder rapidement. C'étaient :
Henricus Gisberts 1748.
A thoe Poel 1751.
G. J. Knippenberg 17 2.
Arn. Aug. van Baerl 1754.
H. Ghijsen 1758
A. Kremers ex Nieukerk † 22 aug. 1779
P. Geusen ex Roosteren, deservitor 1779
et pastor 1780
† hydroposi 6 mai 1800
G. J. Geusen ex Roosteren O. S. Crucis assistens 1779
deservitor 1800 et pastor 17 mai 1800
usque ad 20 sept. 1830 quando resignavit et obiit 14 mai 1840.
N. W. Hoogen ex Wanssum 1830
qui resignavit 15 feb. 1840 et † 24 junij in Grubbenvorst.
F. Roeloffs ex Venraij 1840
qui sept. 30 translatus est in Wanssum
P. J. Cremers ex Wanssum 1850
qui 1869 translatus est in Broeckhuisenvorst, deinde 1875 in Grubbenvorst, qui resignavit oct. 1866 et tunc rediit Baerlo ubi obiit die 4 mensis julij 1889.
Henricus van Dijck ex Diedem, diocesis Buscoducensis 1869
Resignavit anno 1883
Godefridus Hubertus A. Roersch Mosatrajectensis 8 jan. 1884
translatus ad Beek die 30 9*b* 1890.

Digitized by Google

Johannes Hermanus Geenen ex Monte S. Odiliæ die 30 mensis dec. 1890
Docteur en Théologie, auquel nons devons l'obligeante communication de la liste.

De ce qui précède résulte la preuve qu'il n'y a pas un mot de vrai de la méchante histoire dont un auteur a pris pour héros un curé de Baerlo (1). Quoique le nom de la paroisse soit prudemment estropié personne ne s'est mépris sur ce que visait ce fantasiste sans scrupule.

§ 5.

Le Vicariat.

Le vicariat a été fondé en place et au moyen des ressources des 2 bénéfices, le 3 mai 1678, par Monseigneur Réginald Cools, Evèque de Ruremonde, de concert avec Joannes a Coulen curé de la Paroisse et Frédéric Bertram de Laer, seigneur d'icelle.

Philippe baron de Bierens le dota d'une maison en 1750; le grand doyen son frère la fit agrandir en 1777. Il lui donna 4 journaux en 1778 et un jardin potager en 1784.

Le château de Berckt ne resta pas en retard de libéralité; faute de renseignements précis nous devons nous borner à cette simple mention.

Le patron, le curé et le recteur avaient fait un accord relativement à la Messe basse et à l'Ecole en 1674. Dans un grand nombre de paroisses en ce temps là, à Blerick par exemple, c'était généralement le Clerc qui enseignait aux enfants la lecture, l'écriture et la civilité puérile et honnète.

Le vicariat, possédant la personnification civile, avait ses propriétés, dont la nomenclature présente peu d'intérèt.

Le titulaire avait des droits et des devoirs qui étant partout les mèmes, sont assez connus pour nous dispenser de les énumérer.

---

(1) Bien entendu en tant que curé de la paroisse.

Digitized by Google

§ 6.

Les Vicaires (1).

Cy la liste des vicaires due à l'obligeance du titulaire actuel:

Henri Hoeffmans,	1678.
Chapelain dès 1668 † 18 janv. 1699.	
Henri Roemers	
Mathieu van der Coelen,	1699.
Lamme van Cruchten	1703.
Cette année le 22 janvier le patron présenta l'adolescent (?).	
Théodore Louwen, curé à Odenkirchen en 1720.	
J. M. Faessen van Horst,	1717.
Herman Ohmen van Horst † (5 av. 1751).	1733.
Henri Gisbert van Kessel,	1751.
Cas. van Douven van Horst,	1780.
Arnold Goerts van Kessel,	1794.
Bruno,	1815.
N. W. Hoogen van Wanssum,	1820.
Jacq. van den Homberg van Velde,	1830.
P. Welters van Echt,	1848.
Hubert Cloquet van Roermond, Missionnaire au Canada,	1850.
Fr. André Rassaerts van Roermond, † missonnaire en Amérique	1859. 1880.
Jan Antoon Grutten van Venraay,	1864.
Lambert Bongers,	1885.
Hubert Joosten, de Heel,	1892.

§ 7.

L'Office de Clerc.

Cet office avait au Moyen-Age des rapports plus étroits avec la cléricature. On le voit dans le pouillé du diocèse de Liége ci-dessus rappelé. Il était matriculaire, c. à. d. pourvu d'une dotation spéciale.

---

(1) En 1568 Heer Marten van Hoffacker était capelaen de Baerlo. Il ne brillait pas précisement par les bonnes mœurs.

Guillaume van Bree, recteur de l'Autel S. Nicolas, résigna 1674.

Digitized by Google

Le document qui suit, formule qui paraît antique, détermine les rapports du titulaire, au XVIIIe siècle, avec le patron :

Ich Arnoldus Porten, geloeve ende sweere ten tijde van mijne bedieninge, mijnen Heer ende Patroon Philipus baron van Bierens, sijne erven ende naercomelingen van nu aff voor hin altijt holt ende trouw syn sal, sijne interessen sal hebpen secreteren ende bewaeren ende alle alle Eer ende Preeminentien hem als Patroon toecomende sal toegen en bewijsen ende helpen mainteneeren, dat de Banck van Patroon ende de Kerck nett houden sal, dat aen den Heere Patroon selver een Processie kertze sal presenteren, gelijck oock de Gewijde Kertze van Vre Lichtmisse, alsmede den gewijden Palm, dat aller Zielen dagh de baer sal stellen opt' Graf vant' Huijs Baerlo, mit de Keertze, ende dat eenen boeck sal brengen aen den Heer Patroon met d'officie vand' overledenen ; dat mijn altijt ten tijde mijner bedieningen als een goede en getrouwen Custer gemees houden sal.

Aldus soo helpt mij Godt ende alle sijne lieven Heijligen.

(Archives Castrales). (Signé) ARN. PORTEN (1).

§ 8.

Collation d'un Bénéfice au XVe siècle

Le bénéfice de l'autel S. Nicolas, qui vers le milieu du XVe siècle avait un revenu de XVII$^1/_2$ maldres et 4 vat de blé et 40 gros de cens, était devenu vacant par le décès en 1466 de Giselbert de Tilia (van der Linden, famille de Helden) et il fallait y pourvoir.

---

(1) Moi Arnold Porten je promets et je jure qu'à partir d'aujourd'hui, et aussi longtemps que je remplirai l'office de clerc, je serai loyal et fidèle à mon seigneur et patron, Philippe baron van Bierens et à ses héritiers et descendants ; que j'aiderai à défendre et garder ses intérets ; que je lui montrerai et témoignerai l'honneur et la prééminence qui lui sont dûs comme étant le patron de notre église, et, qu'au besoin, j'aiderai à le maintenir dans ses prérogatives ; que je tiendrai toujours bien propre le banc du seigneur patron ainsi que l'église ; que je présenterai au seigneur patron même une chandelle de procession ; un cierge béni à la Chandeleur ainsi que du buis (palme de Pâques) béni ; que je mettrai, au jour des âmes, le catafalque, orné de cierges, sur le tombeau de la maison du château de Baerlo ; que je présenterai au seigneur patron un livre avec l'office des morts ; et que, tant que j'en remplirai l'office, je me conduirai toujours comme un bon et fidèle sacristain.

Ainsi m'aident Dieu et ses chers Saints.

Digitized by Google

A cet effet, le seigneur patron, Egbert de Montfort, s'adressa à l'Archidiacre de Campine, et lui présenta Jacques de Montfort, peut-être un parent, de la main droite faut il espérer, clerc habile et capable.

Le 21 septembre de cette année, l'Archidiacre écrivit à Paul de Kessel, curé de Baerlo, et lui ordonna, suivant l'usage, de faire publier la requête du candidat „in facie ecclesie" devant le peuple réuni, à la Grand-Messe.

Par faveur spéciale, il le dispensait des 2 autres bans ou publications, qui étaient de droit — comme qui dirait les bans de mariage actuels — et lui remettait d'avance, les peines ecclésiastiques comminées du chef de cette omission.

Alors, tous ceux qui avaient des observations à formuler, non seulement contre la personne du candidat, mais encore contre le fond même du droit du Patron ou la Procédure, étaient invités à les faire valoir.

Il devaient déclarer, en conscience, et ce qu'ils savaient des mœurs du futur recteur et ce qu'ils en pensaient. Précautions sévères mais sages à une période où la formation des clercs était souvent négligée et où la discipline demandait des réformes.

On sait, qu'à cette époque, la démoralisation était générale dans toutes les classes de la société ; et qu'en 1505 apparurent, dans les églises de la Gueldre et d'ailleurs, ces croix mystérieuses et ces insignes de la Passion, fixés dans les vètements des prètres et des femmes, qui furent considérés comme un présage de châtiment.

A l'expiration d'un délai déterminé, la cause était jugée entendue, et l'archidiacre informait le curé du résultat de l'enquête.

Le candidat y était représenté par un procureur, qui dans l'espèce était Massin (Maes?) de Saint Trond.

Par lettre du 27 septembre, le curé de Baerlo informa l'archidiacre qu'il avait obtempéré à ses ordres.

Le 21 octobre celui-ci, constatant qu'aucune objection n'avait été formulée contre Jacques, autorisa le curé à l'investir de ses fonctions. Il y avait sans doute des délais légaux à observer, car ce ne fut qu'en juillet 1467 que l'investiture se fit.

Jacques fut solemnellement introduit par le curé et Godefroid Mollener, autre ecclésiastique. Et ils lui remirent, pour constater sa prise de possession, les livres, le missel et les ornements sacrés.

Digitized by Google

De tout quoi il fut dressé acte authentique par Jacques Suelkens, notaire impérial. Voyez le texte de cette procédure aux pièces justificatives.

§ 9.

Pèlerinages.

De nombreux pèlerins accouraient autrefois au sanctuaire de Baerlo, le jour de la fête de S. Pierre Apôtre, son Patron, et le Dimanche dans l'Octave, lors de la Procession solennelle qui parcourt encore aujourd'hui le village.

Si le nombre des pèlerins, à l'occasion de la fête patronale, a diminué, on en voit d'autant plus pendant l'octave de Sainte Odile, qui se célèbre du 3e au 4e dimanche de juillet. On les compte par milliers, non seulement de tous les coins du pays, mais surtout de l'Allemagne.

La vénération de S. Odile, qu'on invoque surtout contre le mal d'yeux, a été introduite par les P. P. Croisiers, et remonte au curé P. J. Geusen, qui appartenait à cette congrégation. De nombreuses grâces ont été obtenues par l'intercession de la Vierge-Martyre.

§ 10.

Confréries.

Il y a deux sociétés d'archers (Schutteryen). L'une sous le patronage de S. Urbain et de S. Antoine, dont nous avons parlé plus haut; l'autre sous le patronage de S. Pierre Apôtre, qui est plus récente.

Il y a deux confréries religieuses: l'une de la Sainte famille pour les hommes, qui compte 300 membres; l'autre sous la tutelle du Sacré-Cœur de Jésus, comptant 200 membres (femmes).

Digitized by Google

§ 11.

La chapelle chorale.

Par suite de la division de la Seigneurie en 1674, M. de Laer avait partagé ses droits avec son beau-frère le commandant de Hollogne, sauf le Patronat qui lui était resté.

Le baron de Rhoe-Obsinnich, représentant légal des enfants de Hollogne, venait passer quelque temps, chaque année, dans son domaine de Berckt. Comme il lui était désagréable de n'avoir pas, au chœur de l'église, une place adéquate à sa position sociale, il présenta une requête au comte Ange d'Oignies, Evèque de Ruremonde, aux fins de modifier cet état de choses.

Sa Grandeur se rendit sur les lieux et y donna un décret, en date du 30 juin 1711, par lequel elle l'autorisait à occuper la sacristie, à la transformer en chapelle ou tribune particulière et à y établir un caveau sépulcral, à charge de construire à ses frais une autre sacristie du côté de l'Evangile, à côté du banc du Patron.

Le baron de Rhoe mit la main à l'œuvre; et de plus suspendit ses obits dans le chœur.

Le baron de Bierens, se basant sur ses privilèges de Patron, le fit immédiatement assigner aux fins de le contraindre à les enlever. Nous ignorons s'il réussit dans son entreprise. Toujours est-il que le baron d'Olne, successeur du baron de Rhoe, voulut faire ratifier sa concession par les intéressés immédiats, et qu'il sollicita et obtint le titre dont voici la teneur:

Wy onderss. Adelycke (desunt), Geestelycke ende andere Geerfden, Scheepenen ende geswoorens deeser Heerlyckheydt Baerlo bekennen dat Wy om onsen ende Onser Gemeente meerderen prouffyte aen den Heere baron d'Olne, Heere deser Heerlyckheydt, hier mede voor sooveel in ons ende Ons aengaet, in formà cederen, de oude Sacristie onser Kercke ende daervoor accepteeren de nieuwe van de sellfste hoogte, breedte ende groote, door den voorgemelten Heeren a cornu Evangelii getimmert hebbende, des 't oirconde deese geteekent tot Baerlo den 20, 21 ende 26 novembris 1712.

Digitized by Google

Waeren onderteekent :

Arnt Schenck, pastoor, F. van Aerssen, Loweisa van Wele née Gangelt, T. Lauwen capellanus in Baerlo † Frederick Kessels als kerckmeester, Nelis van Braemhorst, Jan Lemmens, Hendrik Korstjens, Jan Hendrick Bongaerts, Evert Bongaerts, Tilman Kessels, Goert Franssen † Thijs Hendreikx † Faes Aen den Bongh † Heelken Hendrikx † Derck Beurskens, Derck Jansens, Geret Aen de Heij, Jan Verbongh, Jochim Hendrickx, mede voor sijn moeder, Herman Joosten † Jan Wolters, Arnoldus Ingen Noodt mede voor sijn moeder, Hermanus Janssen † Steven Meuwissen, Peter Hendrickskens † Telken Bongaerts † Jan Geuben † Tilman Faessen † Trinneken Lennaerts † Jan Boom † Jan Bongaerts † Lambert Peters † Jacob Linnssen, Willem Lenarts mede voor mijn moeder † Jan Verbongh † Hendrick Verhert † Areth Trinekes † Jan Lochs Gerit Bongaerts, Thys Stakx † Willem Korstjens, Geret Schonck, Bastees Driessen, † Goris in den Vergelt, L D. Engels, † Frederick Bongaerts, Lambert Bongaerts, † Willem Verbongh † Jan Aengen Hert. Jan Verhaegh, † Gysbert Peeters, Mathys in de Praetwinckel, Jericke Melen, Frans Heldens, Thys Peters aen Klein Hummeray, † Thys aen Diepenbroeck, Jan Ingennoot, Joannes van Aerssen, Geurt Joosten, Catrin Poten, de weduwe Staldt, † Gerrit Frieken.

Il resta en paisible possession de sa chapelle, concession partilière, acquise à titre onéreux.

Mais en 1748 le baron Philippe de Bierens ayant réussi à l'éliminer de la Seigneurie, fit écrire à Mgr de Robiano, Evèque de Ruremonde, par le curé, pour lui demander de faire déguerpir le baron d'Olne, attendu qu'il avait cessé d'être co-seigneur (1).

L'Evèque, prudent, répondit, qu'il fallait au préalable s'adresser au Roi de Prusse; ce que fit le curé Faessen, par requête du 1 juin.

S. M. répondit d'une manière évasive.

Les disciples de Cujas, mis en possession de l'affaire, besoignèrent avec zèle jusqu'en 1752, sans arriver à un résultat appréciable, chose que, sans doute, ils ne cherchaient pas.

---

(1) Le patron intervenait pour l'église en matière d'arrêt, concurremment avec le curé (oct. 1738. Reg. v. Ger. Akten van het dorp Baerlo).

Dans une autre procédure le curé agit avec les kerkmeesters sans le patron. Les kerkmeesters représentaient le corps des paroissiens. Ils formaient la magistrature religieuse en matière de temporel du culte et de la bienfaisance.

Digitized by Google

Alors le patron changea de batteries, prenant pour thème le bien de son église, il argua de l'insalubrité de la nouvelle sacristie où les ornements sacrés se gâtaient (elle était à l'Ouest) et où le pain de Messe se putréfiait (sic).

Il signifia au curé d'avoir à remettre la chapelle chorale dans son état primitif, de replacer les bancs des chantres devant, de restituer de sa part les frais de transformation de 1711.

Immédiatement après, il fit murer l'espace entre la chapelle et le chœur, laissant à peine la place d'une petite porte, barrée d'ailleurs par le banc des chantres.

Ce procédé exaspéra le baron d'Olne qui, le 25 mars, adressa une requête au Conseil de Gueldre et demanda par provision, que, les Pâques étant proches, tous les ouvrages établis contre lui soient détruits, afin qu'il put pénétrer dans sa chapelle et y voir célébrer le saint sacrifice.

Cette demande lui fut accordée par la Cour le 28 mars.

Alors l'adversaire, qui n'avait entrepris cette campagne que pour „chagriner" son voisin, ne voulut cependant pas avoir l'air de battre la chamade.

Le 5 juin il écrivit de rechef à l'Evèque de Ruremonde, se présentant comme victime de son zèle pour la religion, et lui proposa de poursuivre la cause lui-même.

L'affaire en demeura là, car les adversaires avaient trouvé un nouveau thème à procès pour lequel ils abandonnaient l'ancien. C'était d'ailleurs leur habitude.

§ 12.

L'Ecole (1).

Sur ce point nos renseignements sont maigres. On voit par le document qui suit ce qui en était au XVIIe siècle:

„Wy semptelycke Schepenen ende geschworens des Kirspels Baerloe doen cont tuyghen ende certificeren cracht deses, ten overstaan mit believen ende consent van den Eerwed. Heere

(1) Charlemagne avait fondé une école auprès de chaque évêché, de chaque cathédrale, de chaque monastère, de chaque paroisse. Le concile de Mayence et celui d'Aix-la-Chapelle en 816 poursuivirent leur réalisation.

Digitized by Google

Pastoor alhier, Johannes a Coulen, ende Heer Frederick Bertram van Laer, Heere tot Baerloe, een vriendtlyck accordt gemaeckt te hebben mit den oyck Eerw. Heere Henricus Haeffmans, van wegen de Vroeghmisse ofte vroeghdienst op Sondaghen en de heylige daegen ende in de weecke 2 Missen te doen als oyk de jonckheyt t'instrueren ende continnelyck Schoole te houden, alewelcke 2 weeckmissen sullen moeten geschieden op S. Nicolaus Altaer, waarmede den gemelten Heere tot Baerloe den voors. Heere Haeffmans begiftight heeft op conditie datten voors. Heere Haeffmans van desen aultaer de minste swaerigheit nyet en sal hebben te draghen van eenighe voor sins opgeloopene kosten als andersints als alleenlyck op de conditien hiernaer volgende:

Eerstelyck sal den voors. Heere Haeffmans prouffyteeren aen gelde 37 guld. 10 st. deser loopender weeringhe vry staende ten laste van gemelte Heer Laer, alnoch VI$^1/_2$ malder roggen alhier tot Baerloe volgens Register daer van in handen te stellen oyck vry van Schattinghe ende Kirspels lasten, alnoch VII vatt roggen ende VII vatt boeckweytt, tot Helden, met synen ordinarissen lasten ofte schattinghe van den voors. heere Haeffmans, daerenboven noch I malder van S. Anna aultaer vuyt Gribbengoedt neffens V$^1/_2$ mald, een halster roggen van den Schuttery waer van den gemelten eere Haeffmans oyck den opwesende offte kommende schat sall betaelen, wederomme sall de gemelte heere Haeffmans genieten ende proufiteren syn leven lank vuytte gemeynte jaerlyx ende alle jaer 100 gl. ende een malder gersten ende den ondersten solder op die schoole te moegen gebruycken sonder eenighe huyre daer van vuyt te reycken gelyck hy oyck sal proufiteren die pensioen offte interesse van 200 gl. staende by Joost Aengen Hey, ende ten lesten oyck den pensioen van 400 gl. dewelcke staen tot laste van de gemeynte jaerlyckx vuyt te reycken synde geaffecteert op S. Annen Altaer alhier, los, lieber ende vry, vuytgesondert die posten hier voorens gespecifieert, ende sal den voors. heer Haeffmans deze voors. vruchten ende geldt renten jaerlycx ontfangen voor synen dienste als voorseyt voor syn leven lanck sonder eenigh prejuditie nochte dat desen acte ofte t'ghene hierby geconditionneert naer d'afflyvicheyt van gemelten heer Haeffmans mach worden getrocken in conseqentie.

Aldus gedaen sonder eenigh argh ofte liste ende in Oirkonde

Digitized by Google

van dyen hebben wy Schepenen ende geswoorens desen acte met onsen gemeynts segel bevestight ende hier aen gehangen op den 17 april duysent ses hondert vier en seventigh".

En dessous se trouve le scel susdit en cire verte.

(Original parchemin, archives castrales).

Digitized by Google

CHAPITRE IV.

Mosselen waeren gheerne visch
Costen s' uijt de schelpen geraecken
Maer in den saeck is het mis
Gelt kan gheenen Edeldom maken.
(Mss. de Louis d'Ursel.)

---

§ 1.

Baerle.

(Crieckenbeek).
Armes : de gueules à une fleur de lys d'argent.

Le nom de van Baerle ou Baerlo est assez répandu et subsiste encore dans les environs de Cologne et ailleurs. Comme plusieurs localités peuvent avoir donné ce nom à des familles différentes, nous ne relevons que les van Baerle, voire, les Crieckenbeeck dit Baerle, qui paraissent avoir tiré leur nom de notre seigneurie ou y avoir eu des intérêts.

Les Criekenbeek, branche dit Baerle, paraissent avoir emprunté ce 2d nom au château de Paerlo (Odilienberg).

Digitized by Google

Les Baerle autochtones portaient: coupé au 1 inconnu, au 2 à un lion naissant:

1219 Gerard de Baerle est témoin d'une donation de biens à Kessel et à Baerlo.

1326 Seger van Baerle relève la ferme de Berckel à Horst.

„ Henri van Baerle en a les $^2/_3$.

„ Willem van Baerle relève Togen et Baerle (Paerlo?).

„ Jean van Baerle relève Togen sous Aldekerke.

1372 et environs Willem van Baerle, chevalier occupe le château de Baerlo.

1408 Reynart van Baerle, époux d'Elisabeth, achète avec elle la ferme de Goeterlo, à Blerick à leurs cousins les époux de Kessel—Bree.

1416 Henrick van Baerle acquiert le Dekenhorst à Helden.

1439 Un homonyme le relève, ainsi que la ferme de Leuth et Aarwinkel.

1473–92 Un homonyme les relève.

1487 Thomas de Baerlo plaide avec M. de Montfort.

1451 Liquidation de la succession d'Henri van Baerlo et de sa femme Elisabeth Kreuskens. Y interviennent Henri de Crieckenbeek dit Baerle, Sybert de Bree, mambour de sa femme Marguerite, Emond de Crieckenbeek, dit Baerle et Guillaume sire d'Elmpt.

1483. Henri, Jean et Edmond van Baerle assistent au mariage de Willem van Baerle avec Godefriede Mercator, comme frères (les 2 premiers).

1504 Herman van Baerle relève Ten Bosch à Aldekerk; Sybert son frère.

1518 Jean van Baerle, fils de Jean, relève Havermansgoed à Nyekerck.

1544 Les héritiers de Sandere van Eyll veuve de Henri van Baerle.

1567 Marie van Waldoes dite van Baerle femme de Gerrit de de Kessel dit Roffaert.

1779 à Spa. W. baron van Baerle, conseiller de commerce du Roi de Pologne, résidant à Paris rue Louis le Grand fait des dispositions testamentaires.

Digitized by Google

§ 2.

Dicbier de Mierlaer.

Armes: d'argent à 3 cadenas à l'antique de gueules posés 2 et 1.
Cimier: un homme issant posé de profil, coiffé d'oreilles d'âne, habillé de gueules au rabat d'argent.

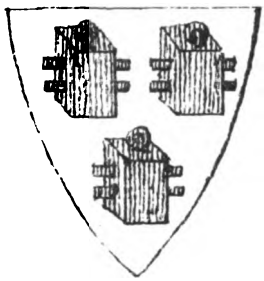

Famille de Bois-le-Duc (Butkens II 184).

Arnold Dicbier Seigneur de Meghem échevin 1307.

Henri Dicbier de Mijrler (Mierlo) le jeune relève la Seigneurie de Baerlo en 1407 en tout ou en partie „dat goed te Baerlo."

En 1429 Jean Diecbier relève Mierlo par acquisition de son frère Henri.

En 1430 Henri Dicbier relève le château et la terre de Meghem; en 1431 Jean relève par acquisition de son frère Henri.

En 1442 Jean Dicbier, Comte de Meghem, Seigneur de Mierlo, épouse Herburge de Bronckhorst.

En 1469 Jean Dicbier, Comte de Meghen, vend Mierlo à Gui de Brimeu sire d'Humbercourt.

Les Mierlaer ont possédé le Woshof à Horst de 1424 à 1473.

§ 3.

Montfort.

Armes: d'argent à 3 fers de moulin à l'antique de gueules posés 2 et 1, alésés, parés, anchés et ouverts en losange. (Roover).

Digitized by Google

ou bien :
Echiqueté d'argent et de sable.

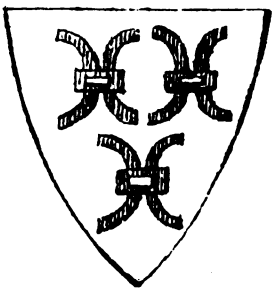

D'après le Nobiliaire des Pays-Bas (1) les Montfort, rameau des Roover, descendraient d'Henri seigneur de Mierlo vers 1200. Ceux de Baerlo appartiennent, à une autre famille, pensons nous, celle qui blasonne à l'échiquier.

I. Jacques de Montfort, Drossard de Gueldre 1371, parent et conseiller du Duc Guillaume, cité comme tel en 1379, lui acheta le jour de la Saint Martin 1388 son château etc. de Baerlo, tel que feu Guillaume de Baerlo l'avait possédé.

Un Jacques Hellen de Montfort était père d'Ermengarde, femme d'Emond de Meerlo en 1357. Il transporta, ou un homonyme, la ferme de Borch à Roosteren à Henri Buick en 1427.

Un Jean de Montfort possédait un fief près du château de Dalenbroeck et le „Gemal" de Helden en 1326.

II. Egbert de Montfort, fils de Jacques, obtint confirmation de la vente de Baerlo par Renaud, comte de Gueldre en 1411, après son relief de l'année précédente, peut-être à cause de prétentions élevées par la famille Dicbier. Il mourut en 1455 ou 56, laissant d'une femme, dont nous ignorons le nom, des enfants parmi lesquels nous avons relevé :

a. Sybert qui suit.

b. Jacqueline, femme de Wynand Spede ou Spee. Elle fit relief de sa part en 1456.

(1) On ne saurait assez se méfier de cet ouvrage.

Digitized by Google

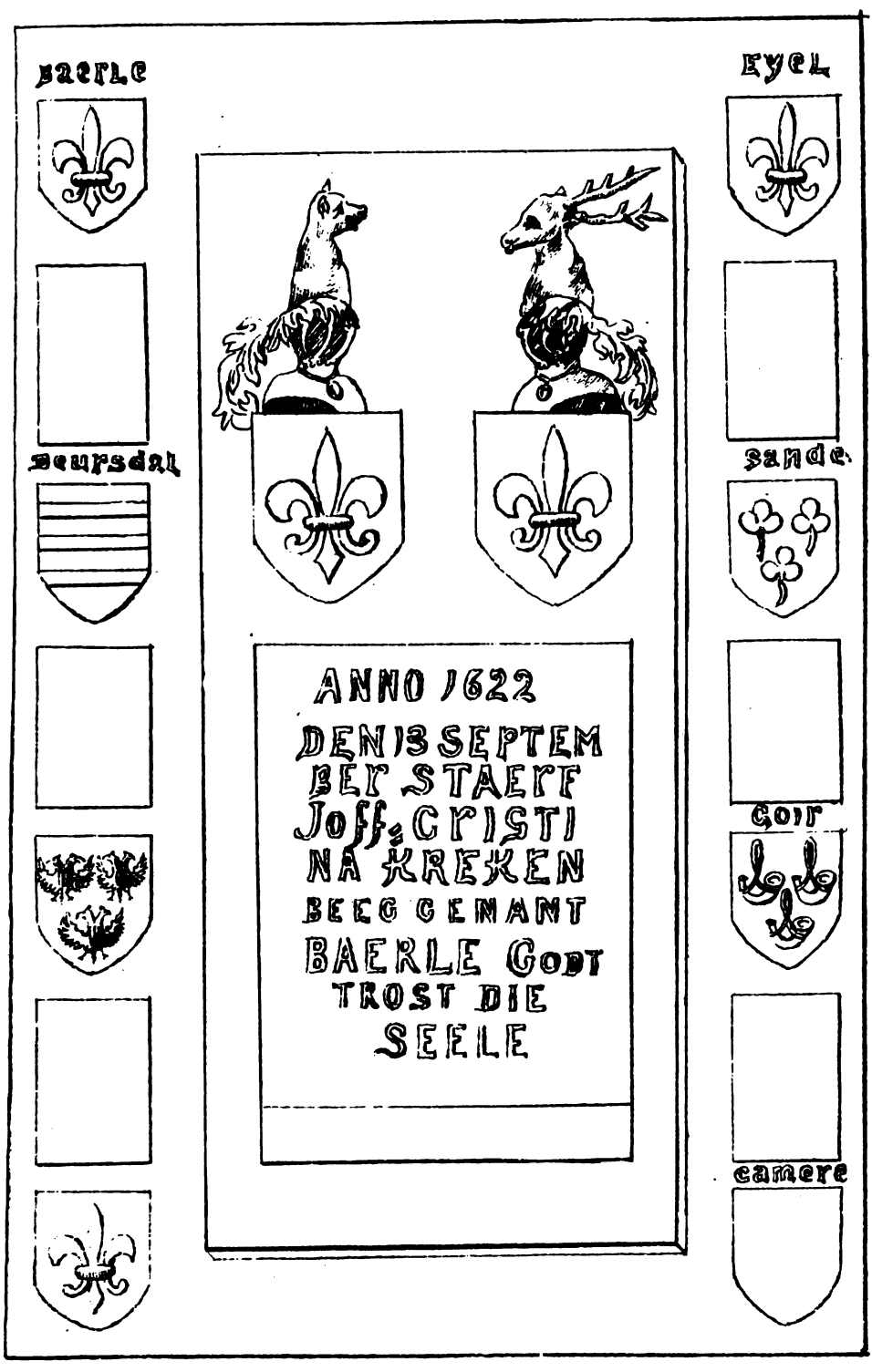

Digitized by Google

Digitized by Google

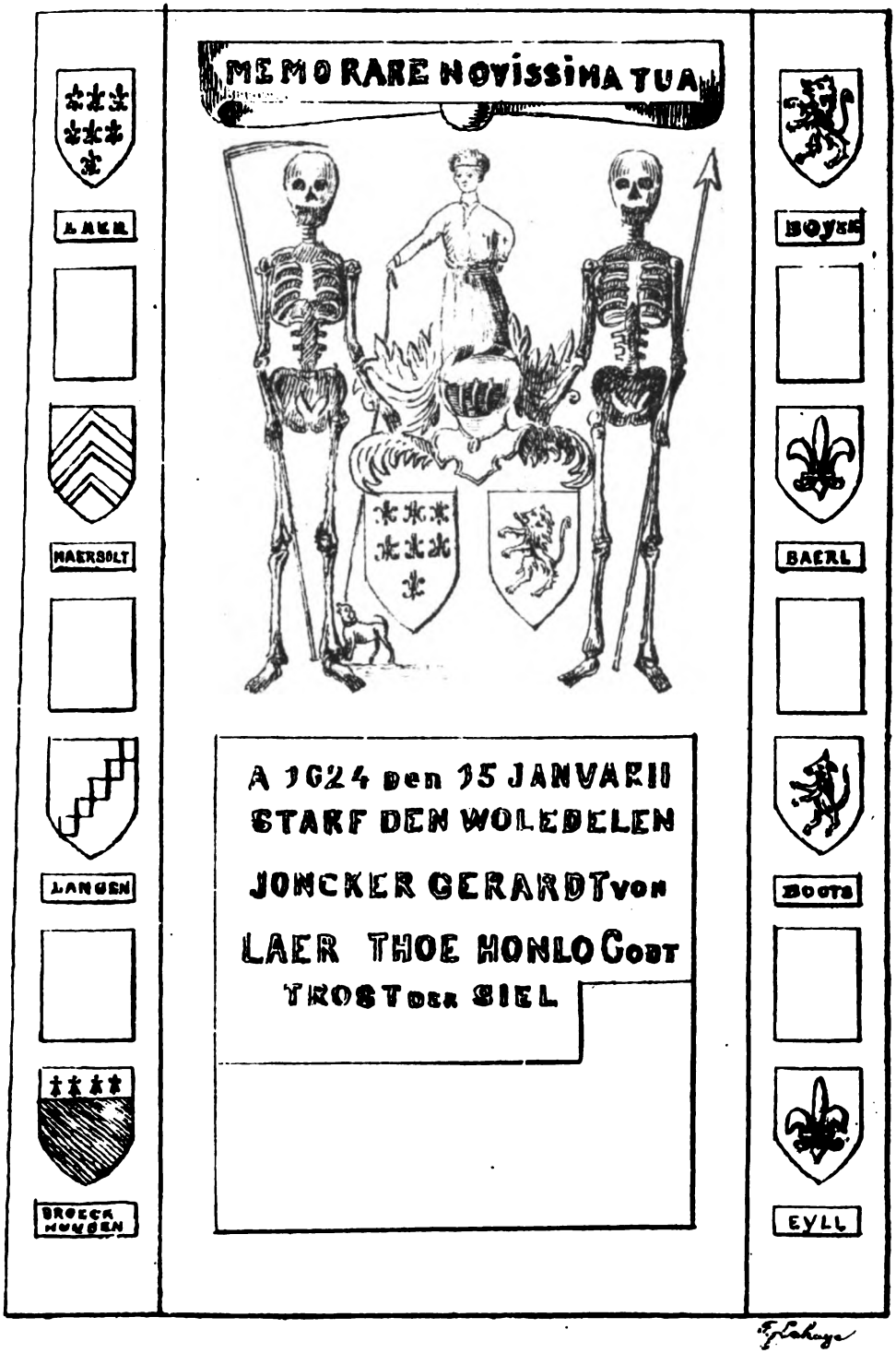

Digitized by Google

Digitized by Google

III. Sybert de Montfort, seigneur de Baerlo 1456, 73, 93.

Il épousa N. N., dont il eut:

a. N. Elle épousa Johan de Merwijck, fils de Johan, drost de Orsoy, vicomte de Kervenheim et de Gertrude de Bree, dame de Hovacker à Baerlo, héritière de Catherine veuve de Rutger de Bree, frère de Gerrit (à Kessel). De ce mariage:

Reinsse de Merwyck à Baerlo 1499, épousa Henri van Doenre dit Dobbelstein et 2° Godefroid de Kessel. Elle ne vivait plus en 1530.

b. Egbert qui suit.

c. Sybert qui vendit la seigneurie de Baerlo d'après un titre transcrit aux annexes, avec ses frères et sœurs, indivis sans doute.

IV. Egbert de Montfort. Il releva Baerlo en 1499 et le transporta à Dirck Die Claer, personnage énigmatique, en 1501.

Il assista comme parent en 1487 au mariage de Ott de Holtmeulen, année où il était en procès avec Thomas de Baerlo. En 1494 il fit une donation au couvent de S. Elisabeth au pays de Hornes (Mss. du baron d'Olne).

Il épousa N. N. dont entre autres:

V. Egbert de Montfort, époux de Johanna de Holtmeulen. Il reçut en mariage le Petit Berckt (?) *(Archives castrales. Note.)*

De ce mariage:

a. Elisabeth.

b. Christine qui suit.

VI. Christine de Montfort. Elle était femme de Vullinck de Holtmeulen en 1537.

De ce mariage:

a. Jaspar de Holtmeulen qui épousa Marguerite van der Horst.

b. Johan de Holtmeulen au Petit Berckt en 1558.

(Note sans preuve Archives Castrales.)

Vers cette époque Jeanne de Montfort (Roover), dame de Heel, épousa Jean de Ghoer, seigneur de Wijer. Elle testa en 1531.

De ce mariage:

Barbe de Ghoer épousa G. de Horion.

En 1506 Gaert de Kessel était propriétaire de Hummeray, acheté de Catherine de Montfort de Baerlo.

Digitized by Google

En 1531 on rencontre Agnès de Montfort, femme de Joost de Cruiningen, Béatrix de Montfort, dame de Valkenstein, Elisabeth de Monfort, dame de Ghoor, qui avait relevé en 1514 la seigneurie de Polle et une ferme à Buggenum. Ceux-ci descendaient des Roover.

Marguerite de Montfort, fille de Florent et de Béatrix de Oostgeest, épousa Henri de Paffenrode, seigneur d'Oye et Noorden, fils d'Henri et de Marguerite de Blitterswyck. Elle testa en 1520 et blasonnait échiqueté d'argent et de sable.

§ 4.

Dieclaer ou die Klaer.

Armes : inconnues.

I. Lambert die Claer fut père de
II. Derck die Claer époux d'Anne veuve 1521.

§ 5.

Kessel.

Armes: d'argent à 5 lozanges de gueules rangées en croix.
Cimier: un vol d'argent et de gueules, celui à senestre chargé du blason de la famille.

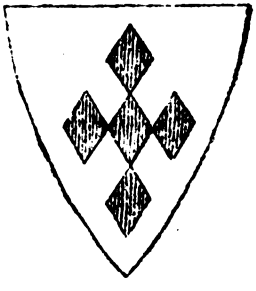

Godefroid de Kessel que nous n'avons pu rattacher à aucune branche de ce nom mais qui y appartient indubitablement eut de Reijnse de Merwyck:

a. Jean.
b. Henri.
c. Gaert. Il épousa Helwige de Bree dont:

Digitized by Google

1 Jean dit Bree × Elise Roffaerts 1562.
2. Willem, curé de Kessel 1547 + 1564.

En 1530 Jean et Henri font une transaction avec les Eyll, assistés de leurs parents: Gérard de Merwyck, Jean de Holtmeulen et Gérard Roffaerts.

En 1326 déjà Goyaert de Kessel relevait „den hof te Baerlo, „eijn borgleen tot Kessel eijmen weert ende die visscherye tot „Ohe ende den hof te Rode (Raay?) bij Kessel."

Ce Goyaert, Slangen l'identifie avec Goyaert surnommé Slaterbeeck.

§ 6.

Eyll.

Armes d'azur à la fleur de lys d'or.
Cimier: (actuel) un cerf d'azur naissant chevillé du 3 cors d'or.

Cette maison est très nombreuse et remonte à la plus haute antiquité. Divers auteurs l'ont décrite avec plus ou moins de succès, suivant leurs lumières, leur intérêt et quelquefois le goût de leur époque.

Le temps des origines préhistoriques est passé et bien trépassé. Il a été fait bonne justice des ancêtres romains et de la descendance des croisés. Nous avons tous été aux croisades, les uns à cheval, les autres à pied, mais la preuve authentique fait défaut. Laissant donc de côté ces contes surannés, nous commencerons notre étude au point où des documents certains permettent une filiation régulière. Pour les origines, le baron de Spaen sera notre guide; à partir du XVe siècle plusieurs dépôts d'archives privées nous permettront de contrôler et de compléter son œuvre.

Digitized by Google

Seule, la branche qui a possédé Baerlo nous occupera. Mais nous suivrons sa descendance féminine tant qu'il nous le sera possible, dans le cadre, bien entendu de notre étude.

Ce système de grouper tous ceux qui „tirent sang" d'un même estoc, était fort usité au XVIIe siècle:

Louis d'Ursel dernier descendant mâle de la branche aînée de cette illustre maison, notre quartaïeul, l'a fait pour sa famille: c'est une œuvre remarquable que nous éditerons peut-être un jour. Azevedo en a fait de même.

Les Eyll de Geisteren et de Baerlo sont représentés actuellement en Belgique par le baron van Eyll de Xhos, chef de nom et d'armes, et en Bavière par MM. de Carlowits d'Houdoumont, chevaliers de l'ordre de Malte.

I. Elbert ou Allard d'Eyll, chevalier. Il se porta garant pour Renaud comte de Gueldre en 1290. Il possédait le fief Ter Smitten près de Gueldre en 1326. D'une femme dont le nom ne nous est pas parvenu il eut:

a. Diederich, chevalier, qui possédait le château d'Eyll près de Huijsberden.

b. Alexandre qui suit.

II. Alexandre I d'Eyll. Il habitait avec sa femme la paroisse de Nijekerck. Ils donnèrent une rente sur leur dîme de l'église d'Aercen à Bedbur, acte signé par Diederich précité en 1317. Ils possédaient le fief Ter Smitten. Alexandre épousa Bela ou Isabelle N. dont:

a. Druda, fille dévôte à Bedbur en 1317.

b. Tilman, chevalier, qui releva avant d'être armé le fief de Bochout (Boekweit à Baerlo?) à Kessel.

c. Alexandre qui suit,

d. Walter. Il fut témoin à la vente faite par le comte de Clèves d'une pècherie dans le fief de Bricht à Johan de Hagenbeeck en 1338 (Archives de Clèves).

Il possédait un bien à Sonsbeeck, possédé en 1364 par Herman van Eijll.

Avec son cousin, il cautionna Gooswijn van Arendael en 1366 (Archives du baron de Spaen.)

e. Gijsbrecht, chevalier.

Digitized by Google

III. Alexandre II d'Eyll, chevalier. Il était en différend avec Gijsbrecht de Krieckenbeeck en 1357 (Holl. L. R.). Il eut d'une femme dont on n'a pu retrouver le nom :

a. Willem qui suit.

b. Bernard, cité avec la veuve de Willem en 1393. Il fut l'auteur d'une branche.

IV. Willem I d'Eyll, chevalier, caution du comte de Meurs en 1392, ne vivait plus en 1394. Il épousa en 1370 Christine de Kessel, probablement fille de Mathias, chevalier, dit op 't Oever et de Hildegonde de Crieckenbeeck, morte le 5 avril 1412 (Obituaire de Kessel). Sibert de Kessel opt Oever était son frère. Il eut 9 enfants parmi lesquels Wilhelma, abbesse de Munster (Ruremonde) † 1490 (Necrologium).

Christine vivait encore en 1417.

De ce mariage :

a. Tilman, cité avec sa mère en 1393. Il releva du Duc de Gueldre Winternam en 1402, et épousa Bela van Ovelaker, citée en 1408, dont la mère Styna van Eyll vivait encore en 1436.

Il signa l'alliance (verbond) avec l'Etat Noble (Ridderschap) du Haut Quartier en 1417 et possédait le château de son nom dans le quartier de Rijnberg. De ce mariage :

a. Sybert qui suit.

b. Johan qui donna en arrière fief le Coesdonck et les deux Berckt à Jean van Eyll, fils de Mathias, le 7 juillet 1486, laissant 3 enfants au moins, savoir : 1° Frédéric cité en 1496, père d'Alexandrine, femme de Jean de Baerlo, 2° Engelberta femme de Jurrien Kobbelaers 1507, 3° Johan qui donna en arrière fief Koesdonck et les 2 Berckt (Douven et Friedeshof) à Sybert van Eyll, petit-fils de Mathias en 1518.

V. Sybert I d'Eyll, chevalier, reçut une rente de Sybert de Kessel en 1421 et de sa femme Bela (de Groesbeeck, mariés en l'an 1395) en compensation d'une créance. Il assista au mariage de sa fille Styne en 1430. Il possédait Lauwersfort qu'il releva et ne vivait plus en 1440. Il épousa Stijna de Kundingshaven avant 1421, dont la mère était une Gruythuys. Cette famille possédait le fief de Velthem à Venraay en 1405. Une Styne van Kondichaven,

Digitized by Google

veuve de Steven van Eger possédait Lullegom à Stralen en 1408. De ce mariage :

a. Willem, Seigneur de Tongerloo, à Sevenum en 1469, épousa Catherine de Blitterswyck, fille d'Arnt et d'Elisabeth van der Donck 1469, dont :

a. Sybert qui releva Tongerloo et Voort à Baerlo.

b. Johan, chanoine à Xanten.

c. Styne, femme 1430 de Johan van der Loe.

VI. Mathias d'Eyll, chevalier, hoffmeister du duc de Gueldre en 1465, conseiller et chambellan héréditaire du duc de Clèves. Il fut armé chevalier en Palestine, où il avait accompagné son maître, Jean duc de Clèves, en 1450; Drossard de Cranenburg. Il abandonna le service de Clèves et acquit la moitié de Geisteren et de Spralant, en paiement d'une créance; également Oostrum.—Tué au combat de Stralen, le jour de la Toussaint 1468, il fut enterré à Cloostercamp sous une pierre, portant les quartiers :

Eyll	Kessel
Kundingshaven	Gruythuys.

Cette pierre le représentait armé de toutes pièces, ainsi que le voulait l'usage pour les chevaliers tués devant l'ennemi. Quand ils étaient morts chez eux de leurs blessures, ils étaient figurés le chef découvert; quand ils étaient trépassés de maladie, également; alors leurs pieds reposaient sur 2 chiens. (Jurisprudentia heroica II).

Il épousa en 1452, en présence de Jean d'Arendael, chevalier, d'Adrien de Broeckhuysen, chevalier, de Willem de Broeckhuysen, et d'Henri de Hoenseler I. V. D. Agnès de Broeckhuysen, fille d'Allard et de Marie van Derd, petite-fille de Willem et d'Agnès de Werdemberg, décédée le 6 mai 1461 et enterrée à Cranenburg, dont 4 enfants qui partagèrent à l'intervention de Reginald de Broeckhuijzen et d'Arend de Blitterswijck. Cet arrangement assigna la copropriété des châteaux et terres de Geisteren et Spralant à Adrien de Broeckhuijzen avec ses frères d'une part, et à Jean et à Sybert d'Eyll d'autre part (Slichtenhorst, Livre IX p. 262. Col. I)

a. Johan qui suit :

b. Mathias prêtre.

c. Allard, oncle et témoin au partage des enfants de son frère de Geisteren en 1534, épousa 1492 Marguerite de Blankenstein,

Digitized by Google

fille de Johan, bâtard de Clèves et de Marguerite d'Appeldoorn décédée en 1544. Il en eut une fille : Catherine. Il laissa de plus un batard : Mathias † 1572 père d'Allard cité à Clèves † 1563 époux de Johanna van Duven dont : Gertrude mariée à Derck van Dam † 1575 sans hoirs.

d. Sybert, drossard de Lobbith en 1500 † 1503, seigneur de Geisteren, époux d'Alexandrine Tengnagel, fille d'Alexandre et de Robbe van Lennep, veuve d'Adolphe de Buderich, dont :

1. Balthazar, mineur, relève le Gruit de Xanten en 1503 † 1506.
2. (?) Christine.
3. (?) Agnès qui releva le susdit Gruit en 1506, femme de Louis de Bernsan † 1526.

VII. Johan I d'Eyll, seigneur de $^1/_2$ Geisteren et de Spralant 1468—73—93, chambellan héréditaire de Clèves 1469. Il acquit et releva Baerlo par transport d'Egbert de Montfort ou de Dirck die Claer.

Item le Voshoff à Kessel et releva Berck en 1486. Il fut enterré à Geisteren sous une pierre chargée de ses 4 quartiers et de ceux de sa femme.

Il épousa Elisabeth de Goor de Caldenbroeck, le 12 juillet 1483, date donnée par Wolters, fille d'Allard et de Bela de Kessel, cette dernière sœur de Sijbert, à Crieckenbeeck, dédédée en 1528 Cette date est difficile à concilier avec le dire de plusieurs généalogistes qui attribuent à Johan une deuxième femme : Adrienne de Boedberg, morte sans hoirs.

Du premier mariage :

a. Johan seigneur de $^1/_2$ Geisteren 1520—30 par partage. Il mourut en 1545 et y fut enterré. Il épousa Marie de Broeckhuijsen dit Domburg, fille de Jean et d'Agnès van de Werve † 1561, dont il eut :

Jacques, seigneur de Geisteren, Oostrum, Spraland, S. Agathe et Werve en Zélande 1556, chambellan héréditaire de Clèves, époux d'Elisabeth de Groesbeeck ; 2° d'Hélène Torck, morte à La Haye sans hoirs 1595. Il eut de la première : Marie, fiancée à Jean IV baron Schellart d'Obbendorp en 1575, morte avant le mariage. (Archives castrales Geisteren.)

La tombe monumentale de Jacques subsiste encore dans l'église de Geisteren, accompagnée de l'inscription :

Digitized by Google

Anno 15.4 den 5 februarii is in Gott
Verstorven den edel erentfeste Jacob
Van Eil heere to Geisteren S. Achten
Kercke und van den huis tho Werve und
Erfkemerlinck des furstendombs Cleve
Anno 15.4 den 5 feb. is in Gott verstorven
. . . . . .

Le reste n'a pu être relevé.

Quartiers :

Eyl		Groesbeeck
Goor	Espoir en Dieu	Vlodrop
Broeckhuysen		Lynden
Kessel		Elderen
Domburch		Goir
Werve	Fortune passe	Montfort
Borrselen		Wetthem
Treslong		Groen

b. Sybert qui suit :

c. Agnès, religieuse au Munster, épousa Bernt de Huchtenbroeck à Gastorp † 1520.

d. Gerrit † 1530.

e. Elbert ou Allard † jeune.

f. Lucie épousa en 1516 Derck van Reijnen de Zutphen. Cités en 1520, 1544. Elle mourut en 1532 (obituaire de Munster).

g. Mathias, chanoine en 1516—20, quitta les ordres — inférieurs sans doute — en 1530 et obtint l'autorisation de se marier. Il comparut à l'Etat Noble jusqu'en 1555. Il épousa Elisabeth van der Heyde et vivait encore en 1560. C'est de lui que paraissent provenir les barons van Eyll actuels. La généalogie de l'Annuaire de la Noblesse belge 1871 p. 91, a introduit dans leur histoire une génération en trop la Ve (Allard).

D'après une note volante il aurait été père de: Jean marié. Agnès 1549. Allard 1567 Seigneur de Cranenburg, époux d'Elisabeth de Bronchorst. Gérard 1567 capitaine de galères etc.

Digitized by Google

Avec son frère Sybert et son neveu de Geysteren il transforma le fief viril de 2 Berckt en fief accessible aux femmes en 1550.

h. Anne, sous-prieure au Munster, † 1539.

i. Willem II qui suivra au chapitre V.

VIII. Sybert II d'Eyll, cité 1516—20. Il releva Coesdonck et les 2 Berckt en 1518 et obtint par partage Coesdonck en 1530. Il figure sur les 2 premières cédules équestres du Haut-Quartier.

Seigneur de Baerlo par cession de Willem II en 1530.

Le 18 mars 1532 le duc Charles de Gueldre l'invita à remplir son devoir féodal du chef de la Seigneurie foncière de Baerlo.

Il mourut le 11 déc. 1552 et fut enterré au chœur de l'Eglise de Baerlo, sous une pierre portant son effigie et 8 quartiers. Le fac-simile à la page suivante démontre l'erreur de Spaen sur ce point.

Sybert eut de sa femme Jeanne de Broeckhuysen, fille de N. et de N. van Eyck, plusieurs enfants, parmi lesquels nous avons relevé:

a. Jean qui suit.

b. Allard, à Baerlo, sur une liste équestre de 1588.

c. Belia, religieuse à Steckensraet.

d. N. femme de M. de Holtmeulen, fils de Jean et de N. Engelsdorf. Voir § 7.

e. (?) Elisabeth, dame de $^1/_2$ Geisteren, seigneurie que les Eyll vendirent à Adam Schellart d'Obbendorp en 1591.

IX. Johan II d'Eyll à Baerlo, seigneur de ce lieu par relief de 1553, paya pour droits une livre d'or, constitua sa femme usufruitière en 1557, assista comme parent au mariage de Vincent d'Eyll à Gestell en 1558; au partage des Lynden de Hemmen en 1548. Figure sur les Riddercedullen du Haut Quartier en 1555, 65, 70. Le baron de Spaen, si exact cependant, l'y mentionne encore en 1576-79. Ces 2 dernières dates sont fautives d'autant que le susdit auteur place avec raison le décès de Johan au 14 mai 1571. Il eut sans doute un parent du même prénom.

Un homonyme a été député aux Etats en 1558-74 et a signé l'union du 24 mars 1566 (?) 1564 (?). Johan fut enterré dans le chœur de l'église de Baerlo. Il avait épousé Marie de Broeckhuijsen fille de Willem bourgmestre de Harderwijck † 1545 et de

Digitized by Google

Int Jare onsheren
M.v^c en lv den X dach decembris
starff der eren
veste Lubert van Ellhere thor Barrloe

Marguerite van Spuelde (fille de Gerrit et de Dijrkije de Erler.) Les Spuelde étaient seigneurs de Hulshorst.

Marie vivait encore en 1585, année où la paroisse lui emprunta 50 fl. de Brabant (Archives castrales). C'était une femme intelligente et énergique, dont les registres de comptes ont été conservés. Elle avait en mai 1572 un neveu à Baerlo, Wijnand de Broekhuijsen, qui l'assista à mettre ordre à ses affaires, après la mort de Johan II. Mais cependant pour certains points de son administration elle ne se fiait à personne et employait la cryptographie. Dans le passage qui suit les voyelles sont toujours remplacées par les consonnes qui les suivent. Ainsi a = b ; e = f.

„No^{m} Fhn hfrgfxfhd tpt Brnhfm dfsr Hxsz Bbrlp kpst sfxfn „gplt gxldfn nd dfn lfn schrhxfr fhn stxck gpldz fn dhf mbnnfn „xbn lfn hdn fhn flfsch xhns xpfr sfsthkfn hbhrfn mfn nhmbnl „bflnfn mbch" (1).

En 1572 Frans van Eyll, qui possédait la ferme de Muspede à Stevensweert avec Jean en 1569, acheta une maison à Baerlo au prix de 100 dalers, qu'il revendit l'année suivante. C'était sans doute un proche parent.

Spaen attribue 2 enfants à Johan II :

a. N. femme de M. de Holtmeulen, dont nous ne retrouvons pas de traces dans les archives familiales.

b. Sybert III qui suit.

X. Sybert III d'Eyll, né vers 1563, seigneur de Baerlo, le releva en 1571 à l'intervention de Guillaume de Broeckhuyzen ; et à l'intervention d'Allard de Goor, seigneur de Caldenbroeck, en 1577. Il comparut à l'état noble du Quartier en 1592, 1607, 1611. (Ammanie de Kessel).

Il épousa Ermengarde van den Bylant fille de Bertram, — sans doute ce seigneur de Walbeek, qui, au Landag de Nimègue (Sept. 1577), fit partie de la Commission des XII envoyée à Venlo en permanence pour aviser à l'état misérable du Pays pressuré par le colonel Pollweiler, commandant de Ruremonde — et de Sophie van Haus, petite-fille de Jean et de Marie van Paerl de Laesdonck.

(1) Un relief à Arnhem de ce château de Baerlo coûte 7 florins d'or, et au greffier (revient) une pièce d'or et aux hommes de fief (à) chacun une bouteille de vin. Avant 16 ans personne ne peut relever.

Digitized by Google

Le prénom de Bertram se perpétua longtemps dans leur descendance.

Sybert mourut en 1612 et fut enterré avec sa femme dans le chœur de l'église de Baerlo sous un monument orné de 16 quartiers au centre duquel les armes des 2 époux sont figurées. Nous n'avons pu retrouver l'inscription.

Eyll	Bylandt
Broeckhuysen	Hans
Spuelde	Schenck de Nydeggen
Goor	Wittenhorst
Eyck	Nesselraedt
Voet	Winkelhusen
Erler	Brempt
Broeckhuysen	Paerle

De ce mariage une fille qui porta en mariage la seigneurie et le château dans la famille de Laer Hoenlo.

D'après la tradition le blason de Sybert III aurait été enterré avec lui. Cela nous parait douteux puisqu'il y avait des collatéraux. Quoiqu'il en soit, voici comment s'accomplissait ce rite au XVIIe siècle.

Le défunt descendu dans le caveau, le Héraut d'armes disait:

„Je déclare donc en présence de cette noble assemblée que si „quelqu'un y prétend avoir intérêt aura à parler puis il disait „3 fois : Or oyez ; or oyez ; or oyez ! N'y a-t-il personne qui réclame? „Messieurs, vous serez donc, témoins que je vais faire mon office."

Après il prenait le blason d'armes de la famille sur le dos duquel était gravé „Ce jourd'hui furent enterrées les armes de la très noble maison X éteinte par la mort de messire N. chef de nom et d'armes et dernier hoir mâle de la dite maison. Priez Dieu pour son âme. Il le jetait dans le caveau près du mort, puis prenait une pelle avec laquelle il jetait 3 fois de la terre dans la fosse sur le cercueil et disait: „Au nom du Père, du Fils et du Saint Esprit. Dieu veuille faire miséricorde aux ames du défunt Seigneur et de ses nobles prédécesseurs.

De tout quoi il était dressé procès-verbal ; et acte delivré aux héritiers.

Digitized by Google

§ 7.

Holtmeulen.

Armes: d'argent, à l'écusson de gueules en abîme, surmonté d'un lambel à 5 pendants d'azur.

Le lambel, meuble accessoire, est sans doute l'indice d'une branche cadette, surtout à 5 pendants.

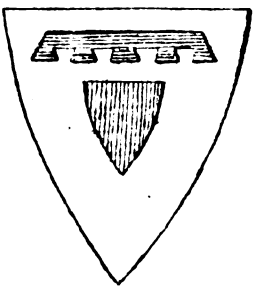

X. Jean de Holtmeulen, époux de la fille de Sybert II van Eyll, était fils de Jean et petit-fils de Jean, mari de Christine, fille d'Egbert de Montfort seigneur de Baerlo, ou d'Hellewige de Broeckhuysen. Il était seigneur de Tegelen, village séparé de Baerlo par la Meuse, et habitait le manoir de son nom ou bien celui de Puttingh, sous Kessel (1).

Il se remaria avec une femme, dont nous ne connaissons pas le nom. Du premier mariage vinrent:

a. Englebert ou Egbert ou Libert, seigneur de ce lieu, y décédé en 1627. Il se maria avec Marguerite de Hundt et en eut 3 enfants qu'il perdit.

Après leur décès, il constitua héritiers pour une moitié les enfants de sa demi-sœur, madame Walrave d'Erp, et pour l'autre moitié sa sœur Marie, femme de Walrave de Brempt, drossard de Stralen, représentée par son fils Willem de Brempt.

b. Marie, femme de Walrave de Brempt de Blaesraet.

c. Jeanne qui suit.

---

(1) En 1506 Ott de Holtmeulen et Egbert de Holtmeulen étaient feudataires de Baerlo, du chef de Puttingh. Gaert de Holtmeulen l'occupait en 1455, Ott en 1491. Egbert, Sibert et Ott de Holtmeulen comparaissent avec Alyt Spee, relig. à Keysersbosch, dans un acte de 1515.

Digitized by Google

XI. Jeanne de Holtmeulen épousa Walram IV d'Erp, seigneur d'Erp et de Vechel et à Friesselstein sous Vechel, fils de Walrave, seigneur des mêmes lieux 1584 et de Catherine de Brecht. Il avait été page du duc de Parme, et cet illustre capitaine l'honorait d'une estime particulière. D'après des traditions de famille il aurait été ce jeune homme, qui, lors de l'explosion de la machine infernale de Jambelli, contre l'estacade qui barrait l'Escaut en aval d'Anvers, avait traversé le fleuve de la manière surprenante que Strada relate en ces termes dans son ouvrage de Bello Belgico Decas II Lib. VI Anno 1585:

„Plus adhuc viae confecit adolescens ex proetorianis Alexandri „militibus, namque e ponte abreptus procul Flandriae ora in „alteram brabantiae ripam magna fluminis parte transmissa depor„tatus est, humero solum, quo terrae incubuit, sauciato, narra„batque quum fluvium supervolitans raperetur, visum sibi fuisse, „globum se esse a tormento excussum bellico: adeo a tergo pro„pelli se incitatissime sentiret".

Ils testèrent conjointement le 16 oct. 1627. Jeanne, veuve, testa de rechef à Friesselstein en 1631 et 1636 délaissant:

a. Jean qui suit.

b. Walrave V d'Erp capitaine au service impérial (cavalerie).

Selon Lefort, le célèbre généalogiste liégois, il épousa Jeanne de Malsen, veuve de Jean de Vladeracken, et fille d'Hubert, seigneur de Well et d'Huberte van Eyck.

c. Agnès qui suit.

d. Assuère Madeleine reçue chanoinesse de Saint Quirin à Neuss avec les quartiers:

1 Erp	1 Holtmeulen.
2 Erp	2 Engelsdorf.
3 Brecht	3 Broeckhuysen.
4 Hunneberg	4 Eyll.

Dans un Mss des Archives de Siegbourg, près Bonn, ils sont ainsi posés: Erp, Borcht, Erp, Honnenberg, Holtmühlen, Eyll, Merotgen gen. Engelsdorff, Broichause. (Note du comte Mirbach).

Elle épousa en 1645 Jean Guillaume de Metternich † 15 avril 1662, fils de Jean Guillaume et d'Elisabeth de Blittersdorff. Il fut seigneur de Holtmeulen, Tegelen, Steijl avec ses ap- et dépendan-

Digitized by Google

ces, notamment la grande dîme, par relief du 12 juin 1651 (archives de la Cour féod. de Gueldre à Bruxelles).

De ce mariage: Willem Englebert de Metternich, époux de Jeanne Agnès Barbe de Bollandt qui vivait veuve en 1702 et possédait le château de Holtmeulen avec la seigneurie de Tegelen, dont héritèrent ses cousins les barons de Hundt.

c. Catherine, chanoinesse à Munsterbilsen par réception de 1608, mariée le 24 août 1636 à Jacques de Locquenghien, seigneur de Melsbroeck, fils d'Antoine, sergent-major de la ville de Bruxelles et de Catherine Mepsch.

XII. Jean d'Erp, seigneur de ce lieu, de Vechel etc., capitaine d'une compagnie de 200 hommes de pied au Tercio du comte de Ribaucourt, mort à la défense de Louvain en 1635, épousa Marie de Vladeracken, fille de Charles, seigneur de Nemelaer et d'Elisabeth de Berckel dont les quartiers

Vladeracken	Nuland
Berckel	Monix
Borggraef	Aa
Brecht	Berwouts.

Ces époux testèrent à Friesselstein devant les échevins de Vechel le 12 mars 1631. Leurs enfants:

a. Walram VI qui suit.

b. Ide Isabelle, née en 1622 † 1685, épousa 1641 J. B. van Pulle, de Louvain, fils de Jean et de Marie van der Vorst.

c. Marie Charlotte, femme de Jean Charles de Jeger, seigneur de Lichtenberg.

d. Catherine, femme de Lambert Milling van Gerven, † 1722.

e. Barbe qui suit au § 8.

XIII. Walrave VI d'Erp, seigneur d'Erp, etc., mort le 23 déc. 1669, épousa Adrienne Gertrude de Dorne, veuve de Rodolphe de Vriese, fille de Jean et de Walburge de Surmont.

Elle testa le 3 oct. 1675, laissant une fille qui suit.

XIV. Jeanne Philippine d'Erp, chanoinesse de Munsterbilsen, morte à Sclessin le premier octobre 1721, épousa: 1° par contrat passé à Bochoven le 8 mars 1671, Albert Ferdinand comte de Berlo, vicomte de Quabeck, officier général au service des Etats-

Digitized by Google

Généraux, fils de Guillaume et de Marie de Hanxeler. De ce mariage une fille qui suit, et 2° 16 janv. 1699 Ferdinand Charles Philippe baron d'Eynatten, seigneur d'Abée etc, gentilhomme de l'Etat noble de Liége, capitaine d'infanterie, fils de Ferdinand Charles et de Marie Charlotte de Saint Fontaine. Il mourut, remarié à Constance de Horion (1).

XV. Jeanne Barbe comtesse de Berlo, épousa par contrat de mariage du 26 avril 1711 Jean Baptiste Joseph baron de Bierens seigneur de Baerlo, dont il sera parlé ultérieurement.

§ 8.

Scherpenzeel-Heusch.

Armes: d'azur à 7 fleurs de lys d'argent posées 3. 2. 1.
Titre: de baron.
Couronne: du grade.

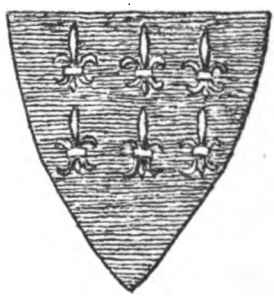

XIII. Barbe d'Erp fille de Jean épousa Guillaume de Jeger seigneur de Zeelst fils de Wautier et de Catherine van der Linden dont elle eut:

XIV. Marie Catharine de Jegher épousa Henri Charles de Baussele seigneur de Genneville, sous Geest St. Remy, seigneurie passée depuis à la famille de l'Escaille à la Tourette, fils de Henri

(1) En 1719 elle fonda dans l'eglise de Weert un bénéfice de la S. Trinité, de la S. Vierge et de S. Barbe. La même année elle y fonda un hospice pour 4 vieilles femmes. dit »Hof Berlo."

Digitized by Google

Charles seigneur de Genneville et de Marie Mechtilde de Hornes de Geldrop, petit-fils de Charles et d'Elisabeth de Mol.

De ce mariage nous relevons outre Barbe Catherine femme de Gérard Norbert de Scherpenzeel de Dreumel:

XV. Anne Marie Mathilde de Baussele. Elle épousa le 23 avril 1716 Arnold François de Heusch seigneur de la Zangrye, Gellick, Eygenbilsen, fils d'Ernest Guillaume qui avait épousé en 3es noces en 1687 Barbe Elisab. d'Edelbampt dont:

a. Jean Victor de Heusch, né à S. Trond en 1717, chanoine, † 1751.
b. Barbe.
c. Jean Louis qui suit.
d. Charlotte, chanoinesse à Mehr.
e. Gertrude, relig. à Sinnick, † 1820.
f. Isabelle, femme de N. C. de Creeft.

XVI. Jean L. C. baron de Heusch, seigneur de la Zangrie etc., né 1723, capitaine de dragons au service de Hollande, épousa à Tiel en 1753 Ide Françoise Marie Catherine Barbe de Scherpenzeel, dame de Mierlo, Dreumel, Westerham, fille de Gérard Norbert et de Barbe Catherine de Baussele. Il mourut le 9. nov. 1755 et sa veuve le 14 sept. 1791.

Quartiers:

Scherpenzeel	Baussele
Roover	Mol
Pol	Hornes-Geldorp
Pieck	Surmont
Ingenulant	Ieger
Assendelft	Linden
Pardo	Erp
Peralta	Vladeraecken

De ce mariage:

a. Raphaël, né en 1755, auteur d'un rameau.
b. Marie Jean.
c. Marie Christine, chanoinesse à Moustier.
d. Marie Gérard Charles qui suit.

Digitized by Google

e. Marie A. B., née 1761, † jeune.
f. Marie A. C., née 1762, † jeune.
g. Théodore, né 1765, † 1849, époux d'Elisabeth de Preston.

XVII. Marie Gérard Charles baron de Heusch de la Zangrije né 1759, héritier de son oncle Henri Jean baron de Scherpenzeel, à condition de reprendre son nom et ses armes. Il mourut en 1810. Il avait épousé Théodore J. J. A. G. A. C. baronne Speyaert van Woerden, née à Aandelst (Heteren) en 1758, veuve du baron Hacfort tot ter Horst, dont:

a. Henriette, née en 1785.
b. Georgine, née en 1786.
c. Antoinette, née en 1788.
d. Anne, née en 1792.
e. Oliveira, née 1795.
f. Jean qui suit.
g. Theodore, né à Osterholt en 1801, chevalier de S. Grégoire le Grand, † à Arnhem en 1868, sans enfants de sa femme N. de Kuyper.

XVIII. Jean Louis Th. A. Liboire baron de Scherpenzeel Heusch, chevalier de l'ordre de Léopold, ancien officier dans l'armée des Pays-Bas, membre du Parlement de Francfort en 1848, né à Osterholt en 1799, † au château de Vlodorp en 1872, épousa à Ruremonde en 1828 Marie Isabelle Clout, fille d'Henri et de Joséphine Simon, de Vlodorp, décédée en 1867. De ce mariage:

a. Marie, née à Ruremonde en 1832, † au château de Berckt en 1869, y épousa en 1858 Frédéric H. baron de Weichs de Wenne, fils de Charles G. et de Marie A. L. de Hoensbroeck (comtesse), sans postérité.

b. Léopoldine, née en 1834 à Ruremonde, épousa à Baerlo, (Berckt) en 1863 Stéphane comte d'Alcantara, né à Gand en 1840, fils de Pierre Octave et d'Ernestine Schamp d'Aveschoot. De ce mariage pas de postérité.

Le comte d'Alcantara a conservé la ferme de Coesdonck à Baerloo.

Digitized by Google

§ 9.

Hundt.

Armes : Coupé au premier de sinople, au second d'argent au chien courant de sable.

XII. Agnès d'Erp, fille de Walram IV, et de Jeanne de Holtmeulen, morte le 2 juillet 1676 épousa Ulrich Guillaume de Hundt zum Busch, décédé en 1671, fils de N. et de N. de Blittersdorf. Gissent à Wevelinchoven.

Agnès avec ses sœurs hérita les biens de son cousin Willem de Brempt dont voici le détail d'après une note contemporaine conservée aux archives castrales (1). De son mariage:

---

(1) Overslag ofte designatie des Holtmuelsche goederen hoe dieselve per affsterven Willems van Brempt den gesusteren van Erp ab intestato syn aengevallen:

I. Dat Huis Houtmeullen onder den clockenslag Tegelen julysche juridictie gelegen ende alle daertoe gehoorende landerijen, bomgarden, weyden ende landen. Item thiende, muellen, oock cijnsen ende leenen hoe sulex aan 't hoff van Guelre L. roerich, welcker landereijen daervan hiernaer pertinente specificatie sal gegeven worden meesten deel allodiael.

II. Den hoff ten Laeckenbosch, is een morschen leen.

III. De nieuwe camp en de toegehoorige landerijen soo als alodiael.

IV. Huys en de hoff te Wambeek soo gansch ruines ende desolaat, welke landerijen ongehout alle de gehoogten ende houtgewas daer van aff met syn laten ende chinsen, choermudden, gerechticheide . . . . jachten ende ander aen dependeerende gerechticheiden, weide ende houtgewas, welke deels koninkx, deels alodiael soo hierna wijder te specifieren allet Gulikx gelegen.

V. Erffpacht te Grebénen XII mold, jaerlix met toegehorige cijnsen ende choormudde allodiael ende int land van Gulick gelegen.

Dat oock te Puttinck ende Pannekoe.

VI. Huis ende hoff met syne aencleevende landerijen, weyde leengoederen daerop staende.

Houtgewas ende muelle op die Tasbeek met alle daertoe gehorige gerechticheyde ende Coff. L. int land van Kessel, Vurstendom Gelre gelegen.

VII. Den hoff te Heythuizen gen. den Ouden hoff.

VIII. Den hoff te Kesselt by Maestricht in de heerlicheyt Velweselt gelegen.

Digitized by Google

a. Wyerick de Hundt mort sans hoirs.
b. Walrave qui suit.
c. Werner époux de N. van Mehlen et père d'Adam Louis.

XIII. Walrave de Hundt, seigneur de Tegelen, Holtmeulen, etc., épousa Almid Sophie van Boenen, dont nous avons relevé un fils.

XIV. Werner baron de Hundt, seigneur de Holtmeulen etc., † 1728, épousa Johanna Elisabeth baronne de Kalckum dit Loohausen, née baronne de Quad-Wickerat, décédée le 3 fev. 1736, enterrés à Wevelinchoven dont:

XV. Anne Elisabeth Louise baronne de Hundt dame de Holtmeulen épousa vers 1750 Joachim Reinoldt baron de Glasenap, gentilhomme poméranien dont les enfants réalisèrent leur avoir et quittèrent le pays, ruinés par leur père, qui avait battu monnaie et avait voulu entretenir une compagnie de cavalerie. Il avait fait casemater et mettre à l'abri de la bombe une partie de son château.

Le baron de Glasenap avait déjà vendu ses terres de Puttingh et Pannekoe — appartenant aux barons d'Erp actuellement — à M. van Wessem, conseiller de Gueldre à Venlo, le premier août 1749. Le baron de Merwijck, se targuant de sa qualité de seigneur de Kessel, dont dépendaient ces terres, voulut en opérer la préemption, mais alors intervint le baron de Bierens, à titre de parent; il invoquait le droit de retrait lignagier (naederschap van bloedswege) plus fort que celui du seigneur patron. Sa prétention fut admise et les 2 propriétés lui furent adjugées.

Le château de Puttingh était occupé par Godert de Holtmeulen (1)

---

(1) I. Ott de Holtmeulen seigneur de Tegelen en 1402 fit relief de Puttynck acheté en 1405. Père de Jean qui suit, de Godert 1436 qui releve Puttynck en 1445 époux de N. dont Otto 1503 huissier héréditaire du duc de Clèves qui cède Puttynck en 1525 à son petit fils N. de Herteveld † en 1528 époux de d'Elis. van Zeller de Driesberg et père de *a.* Wilhelmine femme de Jean de Herteveld; *b.* Marguerite femme de Johan Spee; *c.* Egbert époux en 1487 de Christine de Montfort *d.* Erglebert 1436, à Besel en 1460.

II. Jean. Il releva Holtmeulen 1425 † avant 1436 époux de N. dont:

a. Jean; *b.* N. × N. van Brempt, dont Catherine épouse Werner Huyn d'Aemstenraet; *c.* Sybert × N. van Broeckhuysen dont: Catherine relig. à Venray. Vullinck. Gude rel. à Munster, Appolonie × Helwich de Vrijmershem, Helwige × Arend de Vrijmershem, Ott et Vulinck 1460.

III. Jean de Holtmeulen × N. de Engelsdorf fille de Gérard et de Marie de Cortembach 1509

Digitized by Google

en 1458. Ott de Holtmeulen le releva en 1491. Il fut relevé de nouveau en 1525 et en 1548. Alors il en fut fait transport. Seger et Jean van der Horst le transportèrent à leur oncle Johan Spee en 1560. Engelbert de Holtmeulen, fils de Jean, le releva en 1591. Engelbert de Holtmeulen et sa femme Marguerite de Hundt le possédaient en 1616. (Inventaire des titres de M. de Glasenap de Holtmeulen, archives castrales) (1).

§ 10.

Laer d'Hoenlo.

Armes: d'azur à 7 fleurs de lys d'argent posées 3. 3. 1.

Cimier: un buste d'homme habillé et couvert à l'antique tenant en laisse 2 lévriers passant sous l'écu.

XI. Anne Bertrame van Eyll, fille de Sybert III seigneur de Baerlo, épousa vers 1600, Henri van Laer d'Hoenlo (2) fils de

---

dont: *a.* Franz qui relève Tegelen 1544, 55 † 1583 × 1° Marg. de Boedberg, 2° Agnès Hyun *d'Aemstenrade*, 3° Johanna de Harff; *b.* Jan × N. van Wischel; *c.* Anne née 1509 relig. à Nieuclooster 1530. 1540; *d.* Jean qui suit.

IV. Jean de Holtmeulen × N. van Eyll ex maitre Broeckhuysen dont:

a. Engelbert, précité, père de Jean Diederich † 8 mars 1626, Frans Herman † 24 fev. 1625, Otto Werner † 29 Juin 1626 tous à Tegelen; *b.* Marie × N. de Brempt; *c.* Johanne × W. d'Erp; *d.* N. × N. de Harf. D'après Spaen dont nous extrayons cette descendance ces 4 enfants descendraient de Frans aux 3 femmes.

(1) C'est une ferme actuellement, sur la porte de laquelle se voit une pierre avec les armes des Hundt et Erp sommées d'une couronne et la date 1652.

(2) M. de Laer rendit les plus grands services au village. En 1623 il intervint auprès du quartier général; en 1624 pendant l'occupation militaire, en 1625 pendant l'invasion croate, en 1627 lorsqu'il y avait un fort à Steyl, en 1629 lors du retour des féroces croates, en 1630 lors de l'irruption de la garnison de Grave il n'épargna aucune peine, aucune démarche et se sacrifia pour le bien général.

Digitized by Google

Gerrit et de Elisabeth de Haersolte, frère cadet de Gérard, marié et enterré à Baerlo. Il fut admis à l'Etat noble du Haut Quartier en 1614 et y est mentionné en 1628—29. Il releva Baerlo en 1613. Sa belle-mère Ermengarde van den Byland resta nantie de l'usufruit. Il mourut le 22 fév. 1636. Anne Bertrame mourut au château et fut enterrée avec son mari dans l'église sous une pierre portant au centre dans un cartouche les armes timbrées des époux et autour les quartiers :

Laer	Eyll
Haersolte (1)	Bylandt
Langen (2)	Broeckhusen
Broeckhuysen	Haus.

Veuf, Henri de Laer convola en deuxièmes noces avec Christine de Bylandt.

Le onze mai 1640 les enfants du premier mariage partagèrent leur fortune patrimoniale devant les échevins de Ruremonde par un acte, dont nous devons la communication à M. A. J. Flament, où interviennent à titre de parents et amis Marsilius van Gelre, seigneur d'Aerssen, drossart du pays de Kessel, Renier van Gelre, seigneur de Mierlo et Johan de Waes de Nunem.

Le fils aîné obtient le château et la seigneurie de Baerlo, la dîme, le moulin, la ferme de Hoeffer (dans le buitenhoff, aujourd'hui démolie) et généralement les bois, terres et prés dans la paroisse, le fermage de Well, la rente de Wachtendonck et cent florins d'or. Le restant du patrimoine, notamment la ferme du Coesdonck, est partagé entre les 4 autres enfants. Les dettes à charge des immeubles sont réparties entre l'ensemble des enfants. On divise le patrimoine — déduction de ce qui a été attribué à l'aîné, en lots — le premier et le quatrième comprennent la ferme de Broningen dans le pays de Cuyck et l'île de Tiel et la préfecture de Sevenaer. Le 3e lot comprend la ferme de Coesdonck et les terres près d'Arnhem. Le 4e (adjugé à Guillaume d'Erp et à sa femme) comprend la dîme de Kessel-Eijck et les terres dans le quartier de Nimègue à Ort, et une soulte de 400 rixdalers à reprendre sur le premier et le 2e lot.

(1) Haersolte parte : d'argent à 3 chevrons de Sable.
(2) Langen porte : d'argent à la bande composée de plusieurs fusées de gueules.

Digitized by Google

Le tout à charge de faire approuver l'acte par les mambours des filles qui seront désignés par la Cour de la Gueldre.

Les dettes furent réparties entre les héritiers le 19 avril 1645 (original aux archives castrales).

C'étaient :

a. Jean van Laer d'Hoenlo qui suit.

b. Sophie Marie qni épousa à Baerlo le 20 juin 1636 Thierry de Pollart d'Exaten, fils d'André et de Barbara van Eickse. (1) Il se remaria à Jeanne Ingenhaeff.

c. Elisabeth, décédée déjà en 1645 qui épousa avec dispenses à Baerlo le 17 mars 1635 Johan de Pollart d'Aldeneyck, mort à Baerlo le 4 décembre 1678.

a. Anne van Laer qui épousa, d'après Fahne, Isaac de Lantscoon, ex-abbé de Cornelimunster, (par résignation de 1657), fils d'Isaac Jean et d'Anne de Schaesberg, d'après d'autres Jean, à Biessen, en 1655.

e. Marie, qui épousa Guillaume d'Erp-Warenberg, fils de Guillaume et de Catherine van Bachem avant 1645. Elle était veuve en 1683, année où elle vendit la $^1/_2$ de la dîme de Kessel Eyck, mouvante de la seigneurie de Baerlo.

Nous lui connaissons une fille, femme de Frédéric de Savelant, né le 3 sept. 1618, fils de Thierry et de Ségérine van Voorst. Par acte devant la Cour féodale de Baerlo, ils vendirent l'autre $^1/_2$ de la dite dîme.

Du 2e mariage:

f. Jean Bertram, né à Baerlo, le 6 mars 1632. légitimé per subsequens matrimonium et dispense du Pape, seigneur de Blerick.

Voir sa descendance dans l'histoire de Blerick, Publications VII, pp. 234—232.

XII. Jean de Laer d'Hoenlo, seigneur de Baerlo, par reliefs de 1637—53, épousa dès 1635 Marie de Eynholt, fille d'Adrien et de Marie de Steenhuysen, peut-être soeur du capitaine de cavalerie van Eynholt, époux d'Anne de Kessel Roffaerts, en 1642.

Il fut reçu au Ridderschap de Ruremonde, avec les quartiers:

(1) Lisez: Eyck.

Digitized by Google

Laer	Eyll
Langen	Broeckhuysen
Haersolte	Bylant
Broeckhuysen	Haus.

Il existe dans les archives castrales un parchemin armorié portant la date de 1631, qui rapporte les quartiers de cette dame. Il est ainsi libellé :

Eynholt		Bruheze (Broeckhees ?)
Gerwen		Ballot
Pul	Adriaen van Eynholt	Gemert
Bacr		Bacr
Steenhuys		Niddeggen
Haer	Marg. van Steenhuys	Visser
Spee		Erp
Voordt		Erp de Ponsendael (1).

De ce mariage :

a. Frédéric Bertram qui suit.

b. Marguerite (Adrienne ?) baptisée à Baerlo le 27 avril 1637. Le curé ajoute en marge : in exilio. Y épousa le 29 février 1665 Jean de Hollonien zu Reden, de Melick, capitaine de cavalerie. Elle mourut à Melick le 29 fév. 1680, veuve depuis 1675. Ces époux furent seigneurs de $^1/_2$ Baerlo. Leurs enfants Hans Willem et une fille mariée à M. de Bitto avaient vendu, mineurs, cette part à Lambert de Pollaert-Hardenraet. Hollogne blasonnait (2) de ... à une fasce de .... accompagnée de 3 fleurs de lys 2 et 1.

c. Gerard Willem de Laer d'Hoenlo né à Baerlo le 6 X^{b} 1638, parrain Philippe de Wissekercke, marraine Elisabeth van Eynholt (in exilio).

Il releva Baerlo en 1678 et épousa le 12 février 1686 (cum dispensatione in tertio affinitatis gradu) sa belle-sœur (?) Anne Marguerite de Olimart. L'acte le qualifie seulement Gérard, seigneur de Hoenlo, en présence du doyen de Bierens avec lequel il y avait un lien de parenté que nous n'avons pu découvrir, et de Baudouin

(1) Erp de Ponsendael, branche qu'on retrouve à Over Asselt au XVIe siècle en relation avec les ancêtres des Erp de Holt porte sa croix de S. André sur une champ d'azur.

(2) D'après un seel d'une lettre.

Digitized by Google

de Hollogne (1). Les Hollogne portaient : burelé d'argent et d'azur de 13 pièces au lion de gueules brochant sur le tout d'après le baron de Herckenrode.

d. Henri Godefroid, baptisé à Baerlo le 15 avril 1640.

e. Christian, y baptisé en janvier 1642, parrain Jean de Landscroon, marraine Anne de Einholz, née Roffaers.

f. Claire, baptisée le 13 août 1647.

g. Johanna Bertrama, baptisée également à Baerlo le 21 février 1650, parrain Arnold de Wijenhorst, marraine Anne de Pollart, née Ingenhaeff.

XIII. Frédéric Bertram van Laer d'Hoenlo, baptisé à Baerlo le 10 août 1636, parrain illustre seigneur Albert comte de s'Heerenberg, marraine Françoise de Oostfrise, femme de M. de Eynholz (*in exilio*), seigneur de Baerlo à titre héréditaire, et par rachat du 28 avril 1673, et reliefs de 1667. 8. 75, décédé le 27 mai 1678 à Baerlo, y épousa le 28 avril 1662 Anne Marguerite de Olimart, appartenant à une famille luxembourgeoise qui porte d'argent à 6 burelles de sable, surmonté de 2 mâillets de même, en présence de Jean de Pollaert et de Marie Fr. de Quarebbe. Elle était peut-être fille d'Antoine, capitaine au service d'Espagne, drossard de Montfort et de Catherine de Spee.

Elle convola en secondes noces, à Baerlo, avec dispense de parenté au 2e degré avec Hans Harthard van de Velde, (2) qui mou-

(1) Le nom de Baudouin était très usité dans la famille liégeoise de Hollogne Luxembourg, seigneur du Lieu. On trouve dans Lefort les quartiers de Beaudouin × 1738 Marg. de Falloise, ancêtre sans doute de Jean susmentionné : Hollogne — Hallet — Crehen Wintershoven.
Falloise — Creeft — Crickenbeck — Rickelt.

(2) La famille des barons van Velde, originaire de Bois-le-duc, peut être la même portait : d'or à l'arbre sec de sable. Cimier : un bras vêtu de gueules, la main de carnation tenant l'arbre de l'écu. Une autre famille du même nom portait d'azur à l'étoile d'or.

Digitized by Google

rut à Baerlo le 3 juillet 1683. Cela permit à sa femme de prendre un 3e mari, comme nous l'avons vu plus haut, union qui resta aussi stérile que les précédentes. Elle paraît s'être retirée à Dalenbroeck où André Gérard mourut écoutète vers 1715.

Sur le monument funèbre de Frédéric Bertram à Baerlo, se trouvaient les quartiers :

Laer	Einholt
Eyll	Steenhuysen
Haersolte	Broeckhees
Bilant	Nydeggen.

I. N. de Laer épousa N. de Scherpenzeel d'Hoenlo, dont il eut :

a. Herman, époux de N. de Ossenbroeck ; *b.* Hendrik ; *c.* Marguerite × Dirck de Scherpenzeel ; *d.* Agnès, femme de Johan de Scherpenzeel.

II. Henri de Laer d'Hoenlo (Ommen), jadis possédé par Hugo de Laer 1517, au landdag d'Overijssel 1554, ép. Wendelmoet Terbruggen, fille d'Herman et de Zweer van Averenck, dont :

a. Jean ; *b. c.* Gérard et Hendrick au Ridd. d'Overijssel 1566 ; *d.* Anne, femme de N. van Engelen et de Zeno Mulert, drost de Zalland ; *e.* Catherine × Herman Coudewyn.

III. Jean de Laer d'Hoenlo, hérita Lamsloe de son oncle. Au Ridd. d'Overijssel 1555—66, Député † 1580, épousa 1° Anna van Ysselmude et 2° Mechtilde van Langen, fille de Gerrit et d'Anne de Buchorst † 1601 dont :

a. Hendrick × Berta van Brienen, fille de Zeno et de Zweer van Leijde. Il mourut de la peste sans enfants ; *b.* Gerrit qui suit ; *c.* N. × Herman van Keppel tot Dinxhof. Elle mourut folle à Deventer en 1581 ; *d.* Anne épousa Johan de Munster à Dalen et peut être Jean Fr. de Kessenich ; *e.* Baudouin † 1599 × 1590 Elisabeth van Ittersum, fille de Wolter et de Bela van Steenwijck, remariée à Herman van der Beeck à Gelder, dont un rameau ; *f.* Herman × Aleyd Bruyn van Blankena, fille de Jean et de Mechtild van Balveren † 1616, dont Johanna × Bartholomé d'Egmont de Merenstein et Agnès × Tilman Sloet.

IV. Gérard de Laer d'Hoenlo × Elisab. van Haersolte, fille de Simon tot Verburg et de Gerardha van Broeckhuysen dont :

a. Gérard × Elis. van der Boyen. Enterés à Baerlo ; *b.* Willem × Marg. van Averenck, fille de Derck et de Sophie van Echten alias Bernsau, dont Gerrit à Hoenlo × Seina van der Beeck ; *c.* Henri qui suit ; *d.* Berthold ; *e.* Gerrit ; *e—g.* Wendeln, Willem, Gertruide, Simone † de la peste en 1603 ; *h.* Johan à Elfen, drost de Steenbergen Diepeheim et Lage † 3 Nov. 1633, époux d'Anna van Moniter, enterré à Deventer avec les quartiers Laer-Langen-ter Bruggen-Buckhorst-Haersolte-Broeckhusen-te Waeter-Spuelde. De son mariage : *a.* Henri ; *b.* Derck † de la peste 1603 ; *c.* Marg. × Ant. van Dornick.

Digitized by Google

CHAPITRE V

---

§ 1.

Eyll.

Armes: d'azur à la fleur de lys d'or.
Cimier: un cerf d'azur naissant chevillé de 2 cors d'or.

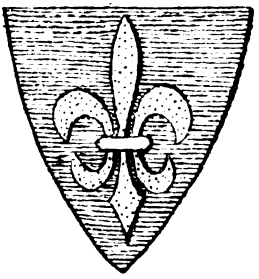

VIII. Willem II van Eijll, fils de Johan I et d'Elisabeth de Goor de Caldenbroeck, cité 1516—20–44, bourgmestre d'Arnhem † 1553, épousa en 1517 Christine van den Sande † 1556, fille de Jean et de N. van Cameren. Il releva les 2 Berckt à Baerlo, *fiefs* à V marcs, mouvants du château d'Eyll, concurremment avec ses frères Sijbert et Jean en 1518 ensuite les 2 Berckt à titre de partage en 1530. Il appartenait à la confrérie de S. Nicolas à Arnhem en 1539 et fut envoyé à l'armée à Venlo en 1543. Avec d'autres gentilshommes il alla à la rencontre de la fiancée du Duc de Gueldre au Munster à Ruremonde. Ils étaient habillés de jaune et de rouge, couleurs de son Altesse (29 janvier 1519).

Digitized by Google

De son mariage vinrent 3 filles nées probablement à Arnhem:

a. Elisabeth née le 27 mai 1526 épousa en 1555 le célèbre Godert Pannecoex, docteur en droit, conseiller du Roi Philippe II, dit le Pape de Gueldre, Seigneur de Meijnerswijck. Assistèrent aux noces comme parents et amis: Johan van Stallbergen, le conseiller Jacques van Eijll, Seigneur de Geisteren, Emond van Baerle, le docteur Reijner van den Sande et Gerrit van Rheijnen. Elle releva le Woshof en 1556 et laissa une fille: Christine Pannecoex, née le jour de Saint Jacques 1557 qui releva, mineure, le Woshof en 1559 et épousa Cornelis van Gent, qui le releva ensuite.

b. Johanna née en 1527, citée en 1554.

c. Agnès qui suit.

IX. Agnès van Eijll née en 1523 † 9 octobre 1602, releva Coesdonck et le Berckt en 1554, année de son mariage (1) avec Emond de Crieckenbeeck dit Baerle, né en 1515 † le 3 juin 1589. Il possédait une des plus belles maisons de Ruremonde. Le 10 fév. 1586 elle fut assignée comme résidence à Jean André de Cigogne, gouverneur de la ville; le jour du S. Sacrement 1591 le duc de Parme y logea. Il habitait Odilienberg et y releva, mineur, le noble tenement de Overen, en 1523 et, majeur, en 1544—56. Il est cité dans les Riddercedullen du Haut-Quartier en 1555, 70, 67, 79. Il était frère de Simon qui signa le „Verbond" de 1566.

Il était fils de Pierre et d'Elisabeth de Dursdaell, et petit-fils d'Emond (fils de Wilhem et d'Elisabeth de Pardelaer † 1452 veuf de Jeanne de Schobbendorp) de Krieckenbeeck de Overen 1449–73 et de Beeck, et d'Eva de Bree † 1510, remariée à M. de Barich.

Agnès d'après une note des archives castrales, possédait les 2 Berckt et Coesdonck par héritage de Jean de Holtmeulen, assertion qui nous paraît hasardée et peu d'accord avec les données des archives castrales de Berckt qui méritent plus de crédit. Elle releva ter Beke à Greveraet par succession de ses parents en

(1) Contrat du 25 oct. signé par Jean de Lom, Christophe de Dursdal, Arnold de Dursdal, Jean de Stalbergen, le Docteur Pannecoeckx, Jacques van Eijll, Jean de Wittenhorst drossard de Kessel, Fred. Schellart d'Obbendorp, Thomas d'Appelterre etc.

Digitized by Google

1571 - 91. Egalement le fief de Overen au quartier de Montfort. (1) Ces époux paraissant s'être fixés au château de Berckt puisqu'ils ont fondé leurs anniversaires à Baerlo.

---

(1) Extrait du Mémorial de famille des Archives du château de Scheres:

Anno XV° LV den VIII Septembris wordt Peter onss soijnn geboerenn welck sijnn moelt ther ehren Gallis. Hebben gehaiven ons swaiger Johan van Lom und haift opter doupen gegewenn eijnen Henrix nobell, eijnn saluijt und eijnen daler Christina van Eijll ons moeder und heifft gegeven III golden croijnen und eijn marcell, Christoffer van Dursdall ons oem der heifft gegevenn I nobell I Keijsers gutt und eijn marcell.

Dairnae anno LVI is derselve onnse soin Peter gestorven op Saterdach vur nativitas Johannis baptiste.

Anno XV° LVI op vridaich nae Mathei des morgens te V uijren is onse dochter Christina geboren der sijn moit ther ehrenn Gaidtz. die selvighe hebben gehauenn ons swaiger Pannekoick und heifft gegeven I nobell und I Keijsers guldenn. Die alde vrouw van Geisteren und heifft gegevenn I nobell und I Keijsers gulde, ons moen die alde Scholtedine, die heift gegevenn I Henricus nobell, I metzer gulden und I dailler.

Anno XV° LVII op donnerdach Sinte Elisabettenn avent des avents thenn X vyrenn is ons dochter Anna geborenn, dat moit zijnn then ehrenn Gaidts, hebben gehauen mijn neiff Henrick van Barick, deselve heift gegevenn I nobell und 1 dailler. Ons moen van Bairlo und heifft gegeven I dobbell ducait und I daller. Ons moen Margriet van Dursdall und heifft gegeven I angelott und I daler.

Anno XV° LIX op dach Crispini des avents then X uijren is ons soijn Willem geboirenn welck sijn miet tottez ehren Goidt. Denselven hebben gehauen Johan van Eijll, der heift gegevenn I nobell und I Phs. dailre, mijn neef Johan von Lom und heift gegevenn I nobell und I dailre, Ons suster Jann van Eijll dieselve heifft gegeven I nobell und I dailre.

Anno XV° LXI den X martii thenn XI uijrenn vurmiddage is ons dochter Elisabeth geboirenn ther ehren Gaidt moit sijn. Hebben gehaiven ons oem Wijnand van Dursdall und heift gegevenn I angelott und I dailre, die drossedinne von Montfort, dieselve heift gegeven I dubbel ducait, I dobbelen gulden reaill 1 Philippus schilt I Wilhelmus schilt und I Gronsvelder, daler. Ons Swegersche van Steille die heift gegeven I nobell, I Philippus schilt und I silveren Keijsers guldenn.

Anno XV° LXIII den XII junij namiddaghe ten drij uijren is onns dochter Eva geboren welck totter ehren Goidts sijnn moit. Dieselvige hebben gehauenn ott van Gailen und heift gegevennn I dubbel ducait I Arnoldus gulden und 1 dailre, ons nevens van Loms huisfronw dieselve heift gegevenn I nobell 1 2 gulden reail 1 2 dobbel ducait, I bourgoinschen rijder und I daler. Ons swegers van Dursdall die heifft gegevenn I dobbel ducait und I Philips dailre.

Anno XV° LXVIII denn XXVIII" mail des morgens te V uijren is ons dochter Agnès geboiren dat tot Godlicher ehren sijn moit. Dieselvige hebben gehauwen ons neeff Raibet van Dursdall und heifft gegeven I dobbel ducait und I Coininkx daler. Ons swegers van Frimershem und heifft gegevenn II Phs dailre und I Kleijner dailre, und Frans die heift gegeiven I nobell und I Kleijnen dailre.

Anno XV° en XVIII starff Peter van Bairle Z. mijn lieff vader op dach Andree Apost. Godt troost die siele und alle geluvige ziellenn. Amen.

Anno XV° XXIV starff Anna van Bairle, Rabeth van Dursdall z dochter mijn lieff moeder op S. Agatha dach. Got troist dije ziel.

Anno XV° LIII opten Sonnendach van Francisci starff Wilhem van Eijll ons vader z Godt troist dije zeel.

Anno XV° LVI op ten Goinsdach na Mathei starff Christina van Eijll ons moder Z. G. troist dije zeel.

Anno XV° XXXIX den IX dach vann october is gestorven Jouffer Anna van Eijll, cloisterinne te Ruremund. Gott trost dije seele.

Anno XV° en XII op S. Thomas dach was mijn suster Eva van Barle geborenn.

Anno XV° XXIX wairt mijn suster vurs aijn Johan van Lom verhilicht.

Anno XV° XL den XXIIII febr. is mijn suster Eva van Bairle in Godt verstorven.

Digitized by Google

De leur mariage provinrent:

a. Pierre né en 1555 † en 1556.

b. Willem né en 1559 † 13 mai 1602. Comparut à l'Etat noble de Ruremonde 1592. Releva Ter Beke à son profit et à celui de ses soeurs en 1592. Il épousa Anna Spee 8 mai 1593 fille de Nicolas sr. de Forst et de Marie Heijsterman (1) dont il eut: Anne femme de Gilles van Haeften et Elisabeth femme par mariage du 16 mai 1633 à Odielienberg de Carl de Harff ss hoirs.

b. Elisabeth née 10 mars 1561, † 21 mai 1594. Elle releva le Petit Berckt en 1592 jour de son mariage (original avec archives castrales) avec Arnold van der Boijen fils de feu Baudouin et d'Alijt Bootz. Elle en eut une fille unique: Elisabeth Alijtha van der Boyen qui releva le Petit Berckt en 1608 et Ter Beke à Greveraet, par héritage de son oncle Willem, assistée de Govert van Hardenraet en 1607. On voit par une pierre tombale à Baerlo et des annotations contemporaines qu'elle épousa le 7 janvier 1613 Gerard de Laer d'Hoenlo (2) frère d'Henri, Seigneur de Baerlo † 1624 sans postérite et 2° Everard Corneille van der Marsche ou de la Marck, dont Corneille et Jossine célibataires.

e. Anne née en 1557 citée en 1592 célibataire.

d. Christine née en 1556 † 13 Sept. 1622 enterrée à Baerlo sous une pierre portant les quartiers:

Baerle.	Eyll.
Deursdal.	Sande.
Breij.	Goir.
Wachtendonk.	Cameren.

e. Agnès qui suit au § 2.

Anno XV° XV op S. Thomas avent bin I. C. H. Emondt van Bairle geboren.

Anno XV° LIII kreich ich Agnetten van Eijll z. Willems van Eijll dochter tot eijner ehliger huijsfrouwe dat sijnn moit tot der ehren Goldts und unser zeele salicheits.

Ce mémorial a été commencé en 1517 par Christine van den Zande. Il débute ainsi. Item Kreich ich Christina van den Zande mijnen man Willem van Eijll int jaer van XV° ende XVII; et il a été continué par des descendant jusqu'en 1696.

(1) Le frère de Nicolas Spee petit fils de N. et de N. Borman (au lion) chevalier, drossart de Dalebrouck était l'époux d'Elis. In der Horst 1613. Il mourut en 1632 et fut enterré avec sa femme dans la grande église de Ruremonde. Quartiers Spee, Heisterman, Borman, Eijneberg, Horst, Horick, Hillen, Eijneberg.

(2) Le contrat est signé par Willem, Jean, Henri van Laer frères du marié, Baudouin Van der Boyea, oncle, Godfried de Hardenraet, Walraef v. Erp Seigneur de Techtelen et Jean Ingenhaef cousins de la mariée. Acte passé au Grand Berckt. Ils habitèrent le Petit Berckt. (Archives Scheres).

Digitized by Google

f. Eva née 2 juin 1563. D'après le Nécrologe du Munster et une vieille carte généalogique des archives de Scheres elle épousa Johan de Lom.

§ 2.

Hardenraet.

Armes: d'azur à 3 bonnets de juif d'argent.

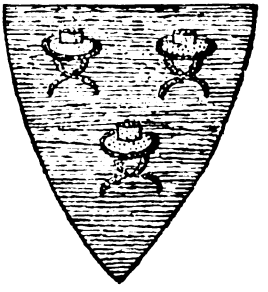

X. Agnès de Crieckenbeeck dit Baerle fille d'Emond et d'Agnès van Eijll, née le 28 Mai 1564 † 1 September 1602 épousa 1594, Godefroid de Hardenraet † 1630 fils de Johan, I. V. D. chancelier et Conseiller du Duc de Juliers et d'Agnès de Gröpper. Les quartiers de ces époux étaient:

Hardenraet	Baerle
Suderman	Dursdael
Merlo	Breij
Rinck	Wachtendonck
Gröpper	Eijll
Strauss	Sande
Hugen	Goor
Blitterswijck	Cameren

De ce mariage vinrent:

a. Herman Georges de Hardenraet qui releva Coesdonck en 1622. Il fut assassiné le 3 oct. 1626. Cet événement est ainsi raconté dans le mémorial de famille:

Anno 1626 den 3 Oct. is mijnen alderbesten soon Herman

Digitized by Google

Georgij van Hardenraet des morgens omtrent den 6 uren van zijnen vijant een kleijn stucksken van sijnen nase afgeschoten und doir zijnen arm geschoten und oick doirstoken ende den gantsche rugstranck ontwe geschoten dem ihm den dood andede ende in 't vallen van den perde zijnnen arm in stucken gevallen und doen is hij int' veld blijven liggen bis namiddag ten 2 uren, en doen is hij gebraicht worden op dat Huijs to Humpel bij Calcar ende wel gebiecht zijnde zijn ziele in die handt Godes bevolen hebbende is ten 7 uren gestorven und des Sondaghs naemiddach ten 7 uren in die Kerck tot Humpel is begraven, hebbe ich doen 14 daghe hem laeten soecken, ende 14 daghe begraven zijnde heb ich mijnen soen weder doen uijtgraven ende laten halen en den 21 octobre desselve yairs hiert tot Baerlo in de Kerke doen begraven.

Godt wil die ziele genedich zijn.

Qui avait fait le coup? Pourquoi Jean de Laer était il en exil ?

b. Jean de Hardenraet. Il releva le Grand Berckt en 1622 et y décéda en 1643.

c. Emond qui suit.

XI. Emond de Hardenraet. Il releva le Coesdonk et les 2 Berckt en 1624 et mourut le 24 avil 1651. Il épousa Johanne Ingenhaf zu Kassel, fille de Jacques et de Johanna von Uerdingen. Elle convola en 2es noces, le 15 nov. 1654 à Baerlo, avec Johan de Bocholtz, fils de Jean et d'Elisabeth van Eijll de Geisteren, décédé à Baerlo en décembre 1673. Elle le suivit dans la tombe le premier décembre 1679. Elle était probablement proche parente d'Anne Ingenhaef, femme de M. de Pollart.

De ce mariage:

a. Agnès Sophie, baptisée à Baerlo le 4 juillet 1641, décédée en 1658.

b. Godefroid Jacques, baptisé à Baerlo le 10 décembre 1642, capitaine au service de S. M. C, mort à Louvain le premier décembre 1668.

c. Johanne Adélaïde qui suit.

XII. Johanne Adélaïde de Hardenraet, baptisée à Baerlo le 5 Sept. 1648, y possédait les 2 Berckt (Douven et Friedeshof), depuis le 23 décembre 1673 par le décès de Johan de Bocholt. Elle épousa à Baerlo 1° le 31 janvier 1671 Lambert de Pollart, seigneur d'Aldeneijck, fils de Thierry et de Sophie Marie de Laer de Baerlo, décédé le 4 septembre

Digitized by Google

1674, et 2° le 16 novembre 1690 le baron Jean de Rhoe-Obsinnich, né en 1638, lieutenant-général au service de Hollande, fils de Jean et de Sybille de Ghijs ou Ghijssenberg mort à la guerre en Portugal le 12 juillet 1704 (1).

Elle décéda à Baerlo le 21 octobre de la même année, delaissant de sa première union:

a. André-Emond de Pollart, co-seigneur de Baerlo, seigneur des 2 Berckt et de Coesdonck en 1679. Il fut tué à la bataille de Fleurus le premier juillet 1690.

b Johanne Elisabeth de Pollart baptisée à Baerlo le 17 février 1674.

c. Marie Lambertine de Pollart baptisée à Baerlo le 20 Mars 1675.

§ 3.

Rhoe d'Obsinnich.

Armes: de gueules à la croix de S. André d'argent.
Cimier: un lion issant de gueules.
Titre: de baron.
Couronne: du grade.

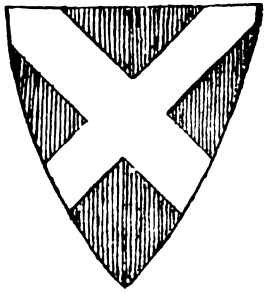

Cette famille qui se rencontre au XVIe siècle au Comté de Hornes à Weert, Eelen, Maseijck avait une branche sur la rive droite de la Meuse dont elle parait originaire. Plusieurs généalogistes l'ont étudiée sans trop de succès. L'esquisse sommaire qui suit est due en grande partie à l'obligeance de M. le chevalier de Borman, député permanent du Limbourg Belge, au château de Schalkhoven.

(1) Le général baron de Rhoe a laissé un bâtard qui prit du service et dont la carrière aventureuse et la fin tragique sont remémorées dans le Livre de famille.

Digitized by Google

Seigneurs de Sippernau.

I. Jean de Rhoe dit Opsinnich, Seigneur de Spaubeck 1472 † 1476 époux de Catherine Hoen Zu Broeck (Publ. 1885 p. 9.) fut père de:

a. Jean seigneur de Spaubeeck en 1476 et de Sippernau qu'il releva pour lui et ses consorts le 24 novembre 1510. Il fut père de Thierry, qui releva Sippernau en 1547.

b. Frédéric, seigneur de Spaubeeck en 1538 (?) Il prêta serment pour Sippernau en 1515 et épousa Lismonde de Pollart qui, veuve, le releva en 1535 et se remaria à Jacques de Meerssen. Elles testa en 1543.

c. Zaccharie qui suit.

II. Zacharie de Rhoe-Obsinnich. Il habitait le château de S Jans Geleen sous Spaubeeck et fut taxé, de son chef dans l'aide de 1546 à 8 fl. (Publ. 1885 p. 325 Liste des fieffés du pays de Fauquemont.) Il releva Sippernau le 14 déc. 1547 et épousa 1° N. N., 2° le 25 janvier 1548 Sévérine de Holtmeulen, citée encore l'année suivante.

Du premier mariage:

a. Jean qui suit.
b. Emérance.
c. Frédérique.
d. Cécile.

du 2e mariage:

e. Marie, qui épousa en 1563, Jean de Horion, seigneur de Wermesbosch, qui releva Sippernau le 15 février 1576 (Salle de Curange Vol. 1558-89 fol. 141 V°.)

III. Jean de Rhoe Obsinnich qui releva Sippernau 1575.
Il épousa N. N., dont, peut être, Godefroid qui suit.

IV. Godefroid de Rhoe Obsinnich Seigneut de Sippernau en 1575 épousa Madeleine de Kerckhem de Neerharen, fille de N. N., décédée déjà en 1613 dont :

a. Jean qui suit.
b. Marie citée en 1627.
c. Philippine religieuse au Munster, sacristine.

Digitized by Google

V. Jean de Rhoe Obsinnich, Seigneur de Sippernau, capitaine en 1627, épousa Justine de Lonterbach de Mordel, fille de Barthélémy et de Marguerite de Leben de Wilkul dont:

a. Martin Guillaume qui testa le 16 Décembre 1682 devant le curé d'Eelen et mourut peu après, laissant veuve Elisabeth Marguerite de Keverberg dont:

1. Lambert qui releva Sippernau 19 Nov. 1696.
2. Maurice Bernard baptisé à Maseijck 4 Janv. 1672.
3. Barbe Dorothée baptisée à Maseijck 15 Janv. 1673.
4. Philippe André baptisé à Brée le 15 Déc. 1674.

Ces époux possédaient le Molengrient de Maasbracht grevé de 500 patacons le 8 Déc. 1670.

b. Elisabeth citée en 1683.

c. Anne Marie qui suit.

VI. Anna Marie de Rhoe de Sippernau, veuve en 1683, épousa le baron Jean de Rhoe-Obsinnich, fils de Jean Frédérick et d'Elisabeth de Broeckhuijsen de Belham dont:

VII. Adrien Martin baron de Rhoe Obsinnich demeurant à Weert en 1688, cité encore en 1731 épousa 1° Marie Elisabeth de Kerkhem † 1697 fille de N. N. et 2° Antoinette Marguerite de Baexen de Baexem, fille de Liévin et d'Adrienne de Lom de Westring, décédé le 24 Déc. 1744. Du premier mariage:

a. Marie Constance.

Du 2e mariage:

b. (?) Elisabeth Justine, dame de Sippernau † à Maseijck le 11 janvier 1707, enterrée à Eelen.

c. Jean Liévin.

d. Anne Françoise baronne de Rhoe de Baexem, dame de Sippernau, épousa en 1726, Thomas Corneille de la Marck, fils d'Henri Adrien et d'Anne Catharine Ormea de Pappendorp. Il mourut à Schoonhoven le 25 sept. 1744. Sa veuve mourut à Baexem le 18 avril 1774, et fut enterrée au choeur de l'Eglise.

Cfr. Publications XIX, 210. (1)

---

(1) La Généalogie Olne cite quelques membres de la famille que nous n'avons pu classer.

Digitized by Google

Sur la branche qui a possédé la seigneurie d'Elmpt nous n'avons que les quelques rares renseignement que voici :

I. Jean de Rhoe d'Obsinnich † 1586 à Maseijck épousa Elisabeth van der Horst, fille de Louis et de Catherine Hillen dont:

a. ? Jean † avant 1643 × 1647 Barbe de Pallant de Nedercanne, née 1611, fille de Melchior et de Jeanne de Themseke.
b. Hans Fréderick qui suit.

II. Hans Fréderick de Rhoe Obsinnich épousa Elisabeth de Broechuijsen de Belham, fille de Renier et de Marie de Padevoirt dont nous avons relevé:

III. Hans Fréderick de Rhoe Obsinnich (?) bourgmestre de Ruremonde en 1612, seigneur d'Elmpt, épousa Sybille de Gijsen ou Gijssenberg, fille de N. N. et de N. de Randeraet, dont nous avons relevé:

IV. Jean Baron de Rhoe Obsinnich, né en 1638, lieutenant-général au service de LL. HH. PP. les Etat Généraux des P. B. mort à la guerre en Portugal en 1704, Seigneur de Baerlo en partie, épousa 1° Adrienne baronne de Boedberg d'Ingenraij, fille d'Arnold et d'Anna Marie van den Bosch de Mopertingen. Leurs magnifiques portraits en pied sont conservés dans la galerie des ancètres au château de Scheres.

Quartiers:

Rhoe	Boedberg
Brochausen	Croisiles
Gyssenberg	Bosch
Randeraet	Hoen Cartiels

Il épousa 2° Johanne Ad. de Hardenraet précitée.

Du 1[r] mariage:

a. Jean Frédéric co-seigneur de Baerlo, né 17 sept. 1685, cadet au

---

Devant les échevins de Weert la 13 janvier 1569 Frédéric Rhoe teste. Il avait épousé: 1° N.N, 2e jouff. Margareth N. 3e Aleth. N. Du premier mariage:
a. Jean. *b.* Anne. *c.* Philippe 1575—77 × Gertrude Spee sœur de Jo[r] Nicolas.

Digitized by Google

service des Etats Généraux, prêtre 1710, chanoine de S. Servais en 1708, testa en 1712 et mourut au château de Berckt 9 fév. 1735.

b. Eve Thérèse Florentine. Voir Article Olne.

c. Charles Arnold bénédictin à Corneli-Munster.

d. Anne Catherine prieure à Dalhem † 1702.

e. Marie chanoinesse au Munster.

f. Marie Isabelle, religieuse à Weert.

Dans les archives castrales de Scheres on trouve les quartiers suivants qui paraissent inexactement disposés.

Obsinnich	Kessel
Schafberg	Hillen
Keer	Roffaerts
Spee	Hochveld
Broeckhuijsen	Raesfelt
Padevoort	Horst
Velbrück.	Schal von Bel
Münster	Recke.

§ 4.

Olne.

Armes: Ecartelé au 1 d'or à la demie aigle armée de sable.
au 2 de gueules à une pertuisane brisée.
au 3 de sable à 3 moineaux d'argent.
au 4 d'argent à une massue d'or.

Heaume: d'argent couronné d'or.

Cimier: un bras de carnation habillé d'azur tenant une épée d'argent.

Titre: de baron du Saint Empire.

Couronne: du grade.

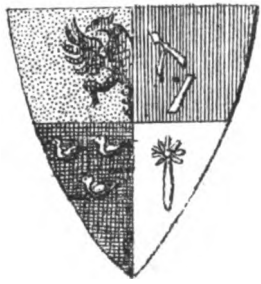

Digitized by Google

XIII. Guillaume II Philippe d'Olne co-seigneur de Baerlo, Soumagne, Saint Hadelin, Olne et Ingenraij (Pont), fils de Guillaume I baron d'Olne etc † 22 déc. 1716 et de Christine de Jennet de Belderbusch † le 16 juillet de la même année au château d'Olne, petit-fils de Pierre Mathieu, colonel d'infanterie au service de la Maison d'Autriche, seigneur de Froidbermont etc. et de Catherine de Corneche, épousa le 27 Janvier 1707 au château d'Olne Eve Thérèse Florentine baronne de Rhoe-Opsinnich précitée, née le 28 Sept. 1683, héritière d'Ingenraij, qui mourut à Olne le 15 août 1754. Il la suivit dans la tombe le 12 janvier 1755. Pour plus amples détails voir Poswick: Noblesse du Limbourg et Stouren: Histoire d'Olne.

Il rendit de grands services à la paroisse, lors des guerres de la fin du règne de Louis XIV, par ses relations avec les chefs de corps d'occupation.

De son mariage les enfants qui suivent baptisés à Baerlo en la chapelle castrale de Berckt:

a. Adrienne Christine, le 30 oct. 1708. Elle mourut le 19 janvier 1739.

b. Willem Frédérick qui suit.

c. Lambert Henri le 13 janvier 1712 seigneur d'Olne, parrain Lambert Henri baron d'Olne de Neuville et Tihange, représenté par le baron Jean de Rhoe; marraine Marie Fr. baronne de Rhoe Obsinnich, réprésentée par Pétronille de Rhoe. Il fut colonel d'un régiment de Pandours puis propriétaire d'un régiment en Hollande.

d. Marie Jeanne Thérèse le 11 janvier 1714 † 16 mai 1736, épousa en la chapelle castrale le 6 fév. 1735 Jean Werner baron de Francken, né en 1706 † 1769, seigneur engagiste à Erkelens et à Duijsselstein, chevalier de S. Lazare, conseiller aulique etc. fils de Jean, conseiller de l'Empereur Charles VI, et de Marie Anne Sybille de Putz. Il se remaria avec Anne Bertolf de Belven.

Les Francken possédaient des droits quasi-souverains à Erkelens, et traitaient de puissance à puissance, toute proportion naturellement gardée, avec la Hollande, la Prusse et l'Autriche, leurs co-propriétaires du Haut Quartier.

e. Catherine Anne le 23 déc. 1715, parrain Jean François de Rhoe chanoine de S. Servais, marraine Catherine Anne baronne

Digitized by Google

d'Olne femme Jean H. de Tignée. Elle mourut en célibat à Maastricht.

f. Anne Marie le 19 avril 1717, parrain Martin baron de Rhoe de Baexem, marraine Anne Catherine comtesse de Hoen de Cartiels, veuve de Ludger baron de Boedberg. Elle mourut à Maastricht 19 oct. 1793.

g. Pierre Mathieu, le 10 nov. 1718, parrain Pierre Mathieu baron d'Olne Seigneur de Bovegnister, marraine Anne Catherine de Rhoe d'Obsinnich. Il fut lieutenant au régiment de Namur, au service de France et mourut en mer le 10 Août 1741.

XIV. Guillaume III Frédéric baron d'Olne, le 10 novembre 1709, parrain G. baron d'Olne susdit, marraine Gertrude de Lemegou veuve du baron Ernest de Rhoe-Obsinnich. Il posséda la $^1/_2$ seigneurie de Baerlo jusqu'au retrait de 1748 et celle d'Olne depuis 1756.

Il sema les premiers sapins à Baerlo et dans les montagnes de sable de Helden en 1739. En 1740, le 22 et le 23 février la Meuse déborda et vint lui faire visite dans ses appartements où *elle* s'éleva à 4 pieds.

L'année suivante le 6 février 1741, il épousa au château de Kessel, la baronne Théodore Marie Joseph de Merwijck chanoinesse de Munsterbilsen, fille de Caspar Seigneur de Kessel et d'Elisabeth baronne de Lynden, dont les quartiers:

Merwijck	Weltzow	Hillen	Grint
Stepraet	Gelder	Voorst	Wittenhorst
Lijnden	Besten	Lijnden	Wilach
Vijgh	Gelder	Pieck	Balveren
Lijnden	Amstel	Stepraet	Voorst
Stepraet	Dorth	Ysendorn	Voorst
Ysendorn	Stommel	Voorst	Arnhem
Wassenaer	Valkenaer	Buijtenwegh	Swieten

Elle mourut au château de Berckt le 14 nov. 1778. Son mari y décéda le 29 aout 1784.

De leur mariage 6 enfants baptisés en la chapelle du château, savoir:

a. Thérèse Elisabeth Marie 1 déc. 1741, chanoinesse de Rheims, décédée à Berckt 6 fév. 1802.

Digitized by Google

b. Willem Caspar le 23 juillet 1746 † 25 septembre.

c. Elisabeth Catherine Marie L. 14 déc. 1748 chanoinesse de Rheims † à Baerlo 20 déc. 1825.

d. Marie Johanne Joseph le 19 déc. 1749 † 30 mai 1810.

e. Guillaume Caspar Martin le 11 nov. 1753 † 19 juin 1778.

f. Antoine Joseph qui suit.

XV. Antoine Joseph I, baron d'Olne, le 25 mai 1755, Seigneur d'Olne, Saint Hadelin, Soumagne etc. † au château de Berckt le 2 Sept 1823, épousa Elisabeth A. M. J. comtesse d'Efferen et du Saint Empire, dame de Hall et Disternich, Niersdonck etc. dernière de sa maison, fille de Jean Guillaume lieutenant-général d'infanterie etc., seigneur des mêmes lieux et de Marie Anne baronne de Brakell d'Oberempt, dame à Rurich dont les quartiers:

Efferen	Brakell
Goer	Crummel
Villiers	Blittersdorff
Bethancourt	Claitz
Eijnatten	Hompesch
Heetvelde	Ketzgen
Hontoij	Herberstein
Le Muet	Lozenstein

De ce mariage 5 enfants nés et baptisés au château de Berkt savoir:

a. Marie A. A. Wilhelmine le 31 Oct. 1786 † 30 janv. 1862 épousa en 1810 Joseph A. H. baron de Locquenghien seigneur de Laach, fils de Jacques Maurice, capitaine au service de l'Electeur Palatin et de Judith baronne de Dorth dont postérité.

b. Willem J. A. M. qui suit.

c. Elisabeth Marie Caroline Lucie le 17 fév. 1791, y épousa le 10 nov. 1812 Théodore Marie baron de Halberg de Broich, capitaine au service de Bavière puis officier supérieur au service du Beij de Tunis † 10 avril 1862, fils de Tilman Pierre seigneur de Broich etc. et de Rose de Quadt Wickeraet.

d. Joséphine Frédéricque Marie le 16 fevrier 1793 † 28 oct. 1865 épousa le 23 octobre 1827 Ernest Alb. Emmanuel Ruijs, né à Venloo le 14 juin 1786 † au château de Nieuwenbroeck le 16 déc. 1862, fils d'Albert Henri, officier au service des P. B. et de Joséphine J. B. A. van Afferden.

Digitized by Google

e. Sophie Caroline le 10 mai 1794 † à Liége le 23 Mars 1866, épousa en 1823 Herman Joseph de Bossart, né le 29 juin 1794, veuf de Marie Louise Joséphine baronne de Goer de Herve, fils de François M. T. et de Charlotte baronne de Goeswin et du Saint Empire.

XVI. Guillaume V Jacques Antoine Michel baron d'Olne de Saint Hadelin, né au château de Berckt baptisé le 28 sept. 1789, membre du corps équestre et des Etats Provinciaux du Limbourg, bourgmestre de Maasbree, chevalier de l'Epéron d'or, comte du Palais de Latran etc. décédé au château de Scheres le 28 nov. 1869, épousa Anne Hubertine Guillemine Hertel née à Mersch le 8 oct. 1816, fille de Charles et d'Anne Marie Fischer, décédée au château de Scheres le 18 avril 1889, laissant un fils unique qui suit.

La tableau ci contre donne les ascendants à la 6e génération.

Olne-Froidbermont	Merwyck	Efferen	Brackell
Josée dit Hanot	Hillen	Bahten de Flick	Olmussen
Cornesse	Stepraet	Goer-Caldenbroeck	Crummel d'Eynatten
Froidbermont	Voorst	Wohra	Bock
Jennet	Lijnden	Garges	Blittersdorff
Tilleur	Lijnden	Pertuijs	. . . . .
Genicot de Jaes	Vygh-Isendorn	Bethancourt	Bonterbroet
Moullin	Pieck	Daman	. . . . .
Rhoe Obsinnich	Lijnden	Eynatten	Hompesch
Broeckhuijsen	Stepraet	Oudart	Conradsheim
Gijsenberg	Stepraet	Heetvelde	Ketsgen
Randeraet	Ysendoorn	Langvelt	Lutzeraeth
Boedberg	Ysendoorn	Hontoy	Herberstein
Croisilles	Voorst	Baillet	Eytzing
Bosch-Mopertigen	Wassenaer	Le Muet-Blanden	Lozenstein
Hoen-Cortiels	Buijtenweg	Zinnick	Maugern

XVII. Guillaume VI E. J. Hubert baron d'Olne de S. Hadelin né au château de Scheres le 28 juillet 1848, décédé à Cologne le 9 avril 1891, membre des Etats Provinciaux du Limburg et de la 2e Chambre des Etats généraux des Pays-Bas, membre de la Société Historique et Archéologique du Limbourg, épousa 1° Hedwige Frédérique Caroline Hubertine baronne de Francken, fille de Jules baron de Francken d'Ingenray et de Louise Poel, décédée au château d'Ingenray le 13 avril 1888 enterrée à Pont sans hoirs et 2° Johanna Marie Huberte baronne de Weichs de Wenne de Geisteren, fille de Clément, baron de Weichs de

Digitized by Google

Wenne, chevalier de l'ordre de Malte, Commandeur de l'ordre de la couronne de chêne, chevalier de l'ordre du Lion Neerlandais et de Emma Marie Françoise baronne de Loë Imstenraed, sans postérité, son héritière universelle; dont les quartiers:

Weichs	Loe
Kerkerinck	Merveldt
Wrede	Wachtendonck
Schade	Metternich
Hoensbroeck	Ansembourg
Leyen zu Hohengeroldseck	Velbrück
Schönbern Wiesenheid	Haijne de Bomal
Hatzfeld-Gleichen	Wilms.

Le baron d'Olne, après de solides études moyennes, s'était abreuvé largement à la coupe des sciences historiques et administratives aux Universités de Louvain et de Bonn. Quelques années plus tard la confiance de ses concitoyens, qu'il n'avait pas briguée, le porta aux Etats provinciaux du Limbourg et à la 2e chambre des Etats Généraux, où, par la distinction de ses manières et par ses connaissances administratives et politiques il gagna bientôt l'estime générale.

Ces devoirs patriotiques le détournèrent quelque peu de ses études de prédilection qui avaient pour objet le Pays de Kessel, contrée si intéressante et si peu connue, cantonnement préféré des armées. Il avait compulsé et annoté les archives castrales des anciens dynastes, celles des églises, les comptes des communes, leurs œuvres de loi et leurs archives judiciaires; il avait étudié les us et coutumes anciens civils et religeux, leur raison d'être, et l'histoire des familles dirigeantes.

Un commerce épistolaire s'était établi entre lui et nombre de chercheurs, nationaux germains et belges qui recouraient souvent à son érudition.

Il voulait par une monographie de Baerlo faire toucher du doigt l'état social et politique du Pays de Kessel, pendant les 3 derniers siècles.

Mais il visait encore plus haut: en ce moment où tous les principes de l'ordre social sont ébranlés, il voulait montrer par des faits qu'il fut un temps où le monde organisé sur les 3 bases

Digitized by Google

de la Foi, de l'Espérance, de la Charité possédait l'Idéal de toute société. Edifice admirable ébranlée et détruit par des révolutions successive et dont la reconstitution dans le cadre de nos moeurs est le dernier espoir de nos sociétés pulvérisées.

Nous avons vu plus haut comment ce labeur de bénédictin a été arrêté dans son principe, et, comment nous a été dévolu le soin pieux de le reprendre; sur quelles bases infiniment plus restreintes et quelque peu différentes nous l'avons fait. Qu'il repose en paix!

§ 5.

Pollart.

Armes: d'or billeté de sable au lion de même lampassé de gueules.
Cimier: le lion de l'écu.

I. Thierry de Pollart fut père de:

a. Thierry échevin du banc de Wessem en 1409.
b. Jean qui suit.

II. Jean de Pollart, Seigneur d'Exaten et de Raggenbosch fiefs de Hornes, épousa Agnès Trijpperts, fille de Jean, cités 1416. Ne vivait plus en 1445.

Ils laissèrent 4 fils savoir:

a. Thierry II qui suit.
b. Jean chanoine et prévôt du chapitre d'Arnhem. Il fit en 1451 le jour de Saint Pierre avec son frère Thierry dit le craint et

Digitized by Google

Thierry chanoine d'Aix ainsi qu'avec son oncle Arnold Trijpperts, un arrangement au sujet de la succession d'Henri van Baerle et de sa femme Baetse ou Elisabeth Krenskens leurs parents, avec Henri de Crieckenbeeck dit Baerle, Guillaume sire d'Elmpt, Emond de Crieckenbeeck dit Baerle, Sybert de Breede, comme mambour de Marguerite sa femme, parents et héritiers d'autre part.

Il était licencié en Droit Canon et prévôt de la Collégiale du S. Esprit à Ruremonde, où il fonda une messe hebdomadaire et 2 anniversaires au moyen d'une rente de 140 fl. du Rhin sur sa ferme de Asselt. Il fonda également l'Hospice des vieillards à Ruremonde.

En 1443 le duc de Gueldre envoya ce prélat distingué à la cour de Savoie pour négocier le mariage de son fils Adolphe avec une princesse de ce pays.

Il mourut en 1465.

c. Thierry, chanoine de N. D. à Aix-la-Chapelle vivait encore en 1462.

d. Jean qui suivra ultérieurement.

III. Thierry II de Pollart dit le Craint seigneur d'Exaten, Roggenbosch et Kouhlen testa en 1471 et ne vivait plus en 1482. Il épousa Jeanne N. dont il eut:

a. Jean II qui suit.

b. Thierry dit le jeune, seigneur de Kouhlen. Il scella les lettres par lesquelles l'abesse de Thorn confirma le 9 mars 1472 sa donation faite à son église par Jean de Pollart. En 1482 il conféra le bénéfice de l'Eglise de Ruremonde à Hughes de Pollart „armiger" son parent, seigneur ou fieffé d'Ulensfort. En 1483 il signa le contract de mariage de Willem de Baerlo avec Godefride Mercator.

Il fut le père de 2 filles.

c. Arnold cité le 25 août 1496.

IV. Jean de Pollart d'Exaten et Roggenbosch 1487.

Il acquit un bien d'Henri de Baexen et de Marguerite sa femme. Il épousa N. N. remariée en 1522 à Jean de Baexen (?) (1).

(1) Le 27 avril 1591 Johan van Baexen est cité comme époux d'Elisabeth van Nuenhem.

Digitized by Google

a. Mathilde épousa Thierry de Lieck Seigneur de Sluysenbroeck.
b. François qui suit.
c. (?) Meester Hugo, de Ruremonde, chanoine d'Aix, cité le 9 janvier 1509.

V. François de Pollart, drossard de Dalenbroeck de 1471 à 1481 épousa Vullinck de Holtmeulen fille de Vullinck et soeur de Baetse, femme en 1477 de Gérard de Kessel dit Roffaerts dont.

a. Roger qui suit.
b. Cunégonde épousa en 1530 Herman de Boinenborg dit Hoinstein.
c. Hughes décédé déjà en 1565.

VI. Roger de Pollart épousa N. N. dont :

a. N. épousa une demoiselle de Holtmeulen.
b. N. qui suit.

VII. N. de Pollart épousa N. van Bemmel dont un fils qui suit.

N B. Les degrés V, VI, VII paraissent avoir été dressés d'après un tableau de quartiers. Ils prètent le flanc à la critique. Frans (V) étant probablement marié en 1471, il est difficile d'admettre que Cunégonde qui se maria en 1530 ait été sa fille. Jusqu'à ce point nous n'avons fait que transcrire le travail d'autrui.

VIII. Roger de Pollart, seigneur de Warrenberg, épousa vers 1555 Elisabeth d'Erp du Rameau de Langveld à Wanckum, fille de Jean, cité dès 1525 et de N. Vincke de Langveld, fille de Goirt et de Cornélie Spee. Jean d'Erp, Drossard de Horn, époux de Beerta de Brempt était lui même fils d'un seigneur de Warrenberg et d'une fille de la maison de Goor. Elisabeth avait acquis, étant veuve, la terre de Warrenberg de son cousin Guillaume d'Erp (1). Celui ci après avoir appartenu à la maison du cardinal de Granvelle, avait été capitaine du château d'Utrecht, puis s'était lancé dans le mouvement séparatiste et était devenu maître d'hôtel du

(1) Vassal et âme damnée du comte de Hornes pourquoi était il entré au service de son ennemi capital? Et puis commensal du Taciturne!! Ce personnage peu connu a peut-être joué un rôle important. Le Prince d'Orange avait des agents secrets partout.

Digitized by Google

Prince d'Orange quoique décoré du titre de chevalier par le gouvernement légitime. Il avait mangé toute sa fortune, assisté par sa femme, qui dut abandonner son patrimoine à ses créanciers pour payer ses dépenses de toilette. Elle avait été assignée en 1593 devant la Cour féodale de Brabant par une faiseuse nommée Elisabeth van Sombeke pour une note de soie de 1320 fl. du Rhin, somme énorme pour l'époque.

Malheureusement pour elle, les parrains de ses fils: Le Taciturne, Egmont, Bréderode n'étaient plus là pour la tirer d'affaire.

Roger fut père de 5 enfants qui partagèrent le 13 juin 1590. Il était trépassé déjà en 1576.

a. Jean qui suit.

b. Godard. Il possédait la maison de Stockbroeck.

c. Vullinck. Il possédait un château à Thorn.

d. Anna, qui épousa par contrat du 5 fév. 1581 Godhard de Keverberg dit Meeuwen, Seigneur de Raadt, échevin d'Aix-la-Chapelle, fils de Jean et de Claire de Raadt.

e. Cornélie née en 1555, prieure à Dalhem où elle mourut en 1626 et fut enterrée avec l'inscription:

Pollart	1626 13 feb. obiit Cornelia	Erp
Bemmel (2)	de Pollart	Vinck
Holtmeulen	Hujus Monasterii Priorissa	Brempt
Boetselaer	Oetatis LXXI.	Spee

IX. Jean de Pollart à Warrenberg. Il fut au service de Frédérick Henri, Prince d'Orange, prit et pilla Weert en 1633 et épousa Marguerite de Dorne fille de Henri chevalier, seigneur de Liesfelt et de Marie van Eijck dont:

a. Marie épousa N. van Ellerborn.

b. Jeanne épousa Willem de Bock de Patteren 1624.

IV. Jean II de Pollart, fils de Jean, chevalier (?) fut père de:

a. Lambert qui suit.

b. Jean chanoine et doyen d'Aix 1504—1530.

---

(1) Entre 1538 et 1555 Gullaut Pollarts femme de Daem van Hulhaven, relève Hanepoel, que relève Vullinck de Holtmeulen cette dernière année et que Jean de Holtmeulen époux d'Alyt de Kessel passe à son fils Vullinck en 1576. Reliefs du II-Q, in fine.

(2) Bemmel porte d'argent à 3 roes 2 et 1 de sable.

Digitized by Google

V. Lambert de Pollart, seigneur d'Exaten. Il assista au mariage de Willem II de Kessel avec Anne de Barich en 1516. Epousa Elisabeth de Asselt qui testa, veuve, le 10 juillet 1553, dont:

a. André Seigneur d'Exaten qui suit.

b. Marguerite femme de Joachim de Bocholtz.

c. Jean cité en 1549.

d. (?) Lismonde, femme de Frédéric de Rhoe-Obsinnich. Elle releva Sippernau en 1535, se remaria à Jacques de Meerssen et testa en 1543.

VI. André de Pollart d'Exaten 1551-62 épousa Anna Van der Weijell, soeur de Charles. Leurs enfants partagèrent le 18 nov. 1566. Cétaient:

a. Lambert qui possédait le fief de Khoulen. Il était marié à Aldeneyck en 1566. Avait épousé 1° Adrienne Haertzen, 2° Marguerite Galen. Il testa le 3 Mai 1605. (Original Archives de Scheres.)

b. Thierry à Roosteren qui suit.

c. Anne religieuse à Keijsersbasch 1566.

d. Elisabeth religieuse à Keijsersbosch 1566.

e. Marguerite qui épousa par contrat du 13 fév. 1562 Jean de Lom de Westeringh (fief à Bree provenant des Crieckenbeeck, par partage du 11 mai 1535) fils de Jean et d'Eva de Bree: dont: Henri et Jeanne femme de Gérard Van Eijck.

f. Jeanne religieuse à Hooidonck.

g. Engelberte religieuse à Hooidonck.

h. Lismonde qui testa le 24 Octobre 1584.

Dirck et Sachée Pollart fils de N. relevèrent le fief de Cluijsen à Roosteren 1537-56, dont le chevalier Jean de Pollart avait la jouissance. Cfr. Reliefs du H. Quartier.

VII. Thierry de Pollart, d'Exaten, célibataire en 1566 épousa Jeanne de Lom fille de Jean et d'Eve de Crieckenbeeck dit Baerle, petite fille croit-on de Jean et de Marguerite de Virmetoch dont:

a. André qui suit.

b. Eve femme d'Othon de Galen (contrat de mariage en 1598) père, croit-on, de Henri Jean de Galen époux en 1651 de Jeanne Helwige de Nijvenheim.

c. Lambert, d'Alden Eyck décédé dès 1623.

Digitized by Google

VIII. André de Pollart, d'Exaten. Il testa avec sa femme le 3 juin 1610, Barbara van Eyck, fille de Godefroid et d'Elisabeth de Prouninck dit Deventer (remariée à Jean de Keverberg). Gissent à Baexem. On lit sur leur pierre:

Pollart.	Hier light begraven den	Eickse (sic)
Loom.	Weledele Jonckheer	
	Andreas van Pollart	de K. ou P.
Weyell.	Starff den 16 mai 1610	
	Ende Jof^e^ Barbara van	Belven.
Baerle.	Eickse sijn vrouw.	. . . .
	R. I. P.	

De ce mariage:

a. Thierry qui suit.

b. Jean, d'Aldeneijck, épousa à Baerlo le 17 mars 1635 Elisabeth de Laer d'Hoenlo, fille d'Henri, seigneur de Baerlo et d'Anne Bertrame van Eijll.

Il était veuf en 1645 et se remaria avec Catherine Claire de Spee, veuve du drossard d'Olimart et mourut en 1678 le 4 décembre. Sa tombe à Alden-Eyck porte les quartiers:

Pollart	Laer
Eyck	Eyll
Lom	Haersolte
Pruninck	Bilant

Du premier mariage:

Engelberte née 7 mai 1642 religieuse à S. Gerlach testa le 29 avril 1656 (?).

Lambert époux de Jeanne de Hardenraet.

Anna Sophie religieuse à Heinsberg.

Henri.

Jeanne Bertrame religieuse à S. Gerlach.

Les Eyck étaient des environs de Bois le Duc et possédaient Pollaertshof à Vucht.

c. Elisabeth épousa en 1628 Lambert de Keverberg (1) seigneur d'Aldengoor † 29 Oct. 1644 fils de Jaspar et d'Agnès van Dript,

(1) Armes: de gueules au lion d'argent armé lampassé et couronné d'or. Cimier: un buste de Janus habillé d'argent à 2 bandes de gueules.

Digitized by Google

dont Catherine, épousa Johan de Rhoe-Obsinnich, et Anne Elisabeth, épousa M. W. Rhoe-Obsinnich. Elle ne vivait plus en 1667.

IX. Thierry de Pollart seigneur d'Exaten épousa à Baerlo le 17 mars 1635 Sophie Marie de Laer, soeur d'Elisabeth. Il épousa ensuite Jeanne Anne Ingenhaeff veuve de Seger de Broeckhuijsen † le premier décembre 1679. Elle testa le 16 mai 1650 (Archives de Scheres).

Ingenhaef portait: de gueules à la bande d'argent, accompagnée de 2 lions de même, lampassés de gueules et couronnés d'or.

Il fut père de:

a. Gérard Bertram qui suit.

b. Henri qui suivra après son frère.

c. Angèle religieuse à Ruremonde en 1690.

d. Mathilde Sophie femme d'Albert François van der Voordt, seigneur d'Aldendriel par contrat de mariage du 29 avril 1685. Elle testa en 1715.

e. Lambert.

f. Anne Elisabeth issue du deuxième mariage, femme le 30 décembre 1675 de Jean Henri d'Arckel de Grevenbroeck † déjà en 1683.

X. Gérard Bertram de Pollart d'Exaten. Il testa le 25 mai 1681 devant le curé de Baexem. De sa femme Marguerite Agnès van Lom, soeur de Renier Walrave, Seigneur de Westeringe, il eut:

a. Gérard Seigneur d'Exaten.

b. Mathilde.

Xbis. Henri de Pollart, Seigneur d'Alden-Eyck puis d'Exaten, capitaine au régiment de Vlodrop en 1679, héritier de son neveu Gérard, tuteur des enfants Hollogne-Laer. Il épousa 1° Anne Apostoline van Eyck et 2° Agnès Marguerite de Twickelo.

Il fut père de:

a. André Florent qui suit:

b. Charles Bartholomé religieux à Corvey, profès en 1708.

c. Jean Guillaume. Il releva en 1701 le $^2/_3$ de la grande dîme à Aerssen.

d. Louis religieux à Corvey.

Digitized by Google

XI. André Florentin de Pollart seigneur d'Exaten, épousa 18 août 1716 à Grathem Sybille Marie Constance baronne de Kerckem de Grathem, fille de Jean Guillaume, seigneur de Grathem Grand bailli du Pays de Hornes et de A. B. de Gulpen de Berneau dont:

a. Barbe Antoinette, dame d'Exaten et de Grathem épousa J. B. comte de Borchgrave seigneur de Bovelingen † 1772 (1).

b. Gérard Antoine qui suit:

XII. Gérard Antoine dit chevalier de Pollart, mort à Buggenum le 27 sept. 1726 y épousa Jeanne Marie de Randeraet, fille de Philippe Jacques et de Marie Agnès de Roist d'Yvora d'Ensenbroeck à Grathem dont 10 enfants parmi lesquels:

XIII. Gérard Joseph qualifié baron de Pollart, né en 1706, épousa Catherine Geraets. Il mourut le 9 sept. 1741 à Exaten laissant:

XIV. Gérard Joseph baron de Pollart né à Buggenum le 4 mai 1737 épousa en 1767 à Venloo Marie Christine (van) de Vaero † 7 juin 1810 dont 4 enfants parmi lesquels:

XV. Jean Joseph Antoine de Pollart né à Moock le 4 juin 1781 épousa Philippine Emérance de Lutz dont:

a. Marie Thérèse Hubertine née à Beesel le 29 mars 1818 † à Heer en 1860, épousa Jean Désiré Leesens dont postérité.

b. Jacques Eméric Hubert né 1820 † 1822.

c. Jean qui suit.

d. Antoinette Marie Joseph née 25 mars 1826, épousa le lieutenant colonel Verwins dont postérité.

e. Edouard Charles Willem Hubert née à Beesel 1829 † 1881.

XVI. Jean François Hubert de Pollart, née 24 mai 1823, bourgmestre de Maasbree, chevalier de l'Ordre du Christ de Portugal, dernier de son nom, † 25 juillet 1881, épousa en 1849 Augustine Lambrecht, fille du lieutenant-général, décédée veuve sans enfants à Baerlo en 1887.

Homme très droit de caractère, administrateur très loyal, il se trouva mêlé aux mémorables dissensions qui divisaient la commune en 2 partis nommés la vieille et la nouvelle lumière, et dont les épisodes souvent burlesques ont été conservés par un observateur de l'époque. Sa flamme pour la vieille fut étouffée après un éclat de 2 ans (1867—69) par celle plus forte de la nouvelle.

(1) Armes: d'argent à 2 bars adossés de sable.

Digitized by Google

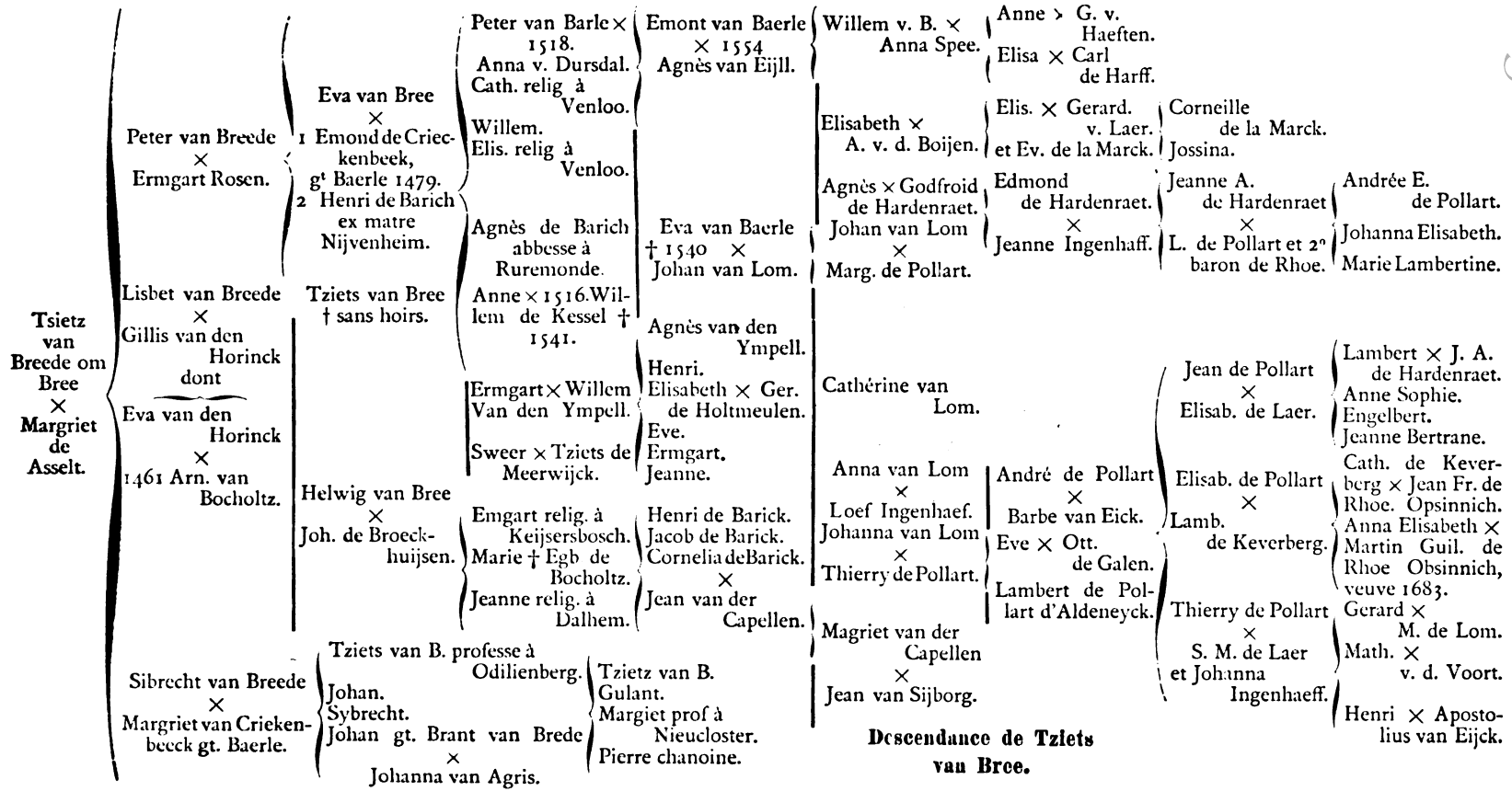

Descendance de Tziets van Bree.

Digitized by Google

CHAPITRE VI

---

§ 1.

Bierens.

Armes: de sable à 3 faucons houppés d'or becqués et membrés d'argent.

Heaume: couronne d'or;

Couronne: du grade.

Cimier: Un bras armé de toutes pièces tenant de la main de carnation un faucon de l'écu.

Tenants: deux lions.

Les barons et comtes de Bierens se croyaient originaires du duché de Holstein.

I. Godefroid de Bierens. Il avait épousé d'après divers généalogistes, dont nous n'avons pu contrôler le dire, Anne de Wachtendonck (1).

(1) Armes: d'or à la fleur de lys de gueules.

Digitized by Google

De ce mariage ils mentionnent 2 fils savoir:

a. Lucas qui suit.
b. Maximilien.

II. Lucas de Bierens, chevalier, capitaine au service de S. M. impériale vers 1476, épousa en 1480 Marguerite Vos dit Holtum, famille qu'on retrouve à Roosteren dès 1401, fille de Corneille et de Catherine van Tzevel dont :

a. Godefroid époux d'Hélène Cocq van Opinie dont un fils· Jean, époux de Sophie van Hese.
b. Stéphan mort sans hoirs à la guerre, en France.
c. Renier époux d'Anne de Wachtere, sans hoirs.
d. Anne femme de Goeswijn Wijnand Ross, capitaine.
e. Aldegonde femme de N. de Nijvenheijm d'Eggelshoven.
f. Catherine, religieuse.
g. Jean qui suit. Ce qui précède n'a pu être vérifié sur documents autenthiques. Le reste a pu être contrôlé (1).

III. Jean van Bierens, chevalier, épousa Jeanne Danckaerts, fille de Henri et d'Anna Brant. Il mourut à Arras le 19 août 1558 et fut enterré aux Récollets sous un monument funèbre portant l'inscription :

D. O. M.
et
Piœ. memoriœ. illustri. ac. Generosi.
domini.
Joannis Bierens ex equitibus Serenissimi
ac potentissimi Philippi Dei gratia
V. Siciliæ et Angliæ Regis, Belgarum
Principis qui inter felicissimos omnium
ordinum Arthesiæ applausus in æternum
exultaturus decessit decima nona Augusti.
A° M D L V I I I
R. I. P.

(1) Othon de Plotho fils de Gehbart qui habitait les environs de Magdebourg après 1400, épousa une demoiselle de Bieren. Cfr. Annuaire de la Noblesse Belge 1872, p. 233.

Digitized by Google

IV. Lucas (joncker) Bierens épousa Hélène Polen, fille de Regnier et de Gertrude van den Berghe dit Horn

Ils paraissent avoir habité à Eindhoven ou y avoir eu des interêts, car leurs enfants y font un partage en 1645, c'étaient:

a. Regnier 1645, ne vivant plus 1664, épousa Catherine van Immersele et en eut Lucas cité à Eindhoven en 1614.

b. Elisabeth 1645, veuve à cette date d'Adam van Reijde I. V. L., dont Marie, femme de Corneille Clijnans, seigneur de Kerckem.

c. Jean qui suit.

V. Jean de Bierens 1645, co-seigneur par engagère de l'Ammanie de Montfort. Cette région lui avait été donnée ainsi qu'à (1) Louis de Clarisse, en garantie d'un capital avancé à la Couronne d'Espagne. Une note de ses papiers explique l'affaire: Voici: Louis Roger de Clarisse, à Madrid, le 8 avril 1641, a avancé 700,000 couronnes ou patacons à 50 stuivers pièce, au Roi d'Espagne. Le 6 juin suivant, sous signature du Cardinal Infant le territoire et le château de Montfort et le Thol de Ruremonde ont été donnés en gage à Jean de Bierens et consorts. Les 8 août suivant les héritiers de Bierens ont été mis en possession; tous les employés de S. M. ont été déliés du serment, et l'ont prêté au nouveau „Pandheer". Montfort et son ammanie par accord du 8 janvier 1647, et par traité particulier du 17 suivant, ont été cédés au Prince d'Orange, qui en a pris possession le 18 juillet 1648.

Faut il ajouter que l'issue malheureuse de cette affaire fit naître d'interminables procédures entre les prêteurs décavés? C'est l'habitude encore de nos jours.

Jean de Bierens épousa Mechtilde Lintermans fille de Jacques et de Madeleine van Poppel. Il obtint un octroi ad testandum le 17 sept. 1637 et mourut à Anvers, de même que sa femme, 1641. Jacques Lintermans † 1611 fut enterré à Oirschot. Son écusson porte de . . au cerf de . . saillant contre un arbre de sinople mouvant d'une motte probablement de même en point. Elisabeth Lintermans épousa vers 1630 Christophe Rigoski, maréchal du Roi de Pologne, dont un descendant procura sans doute le titre de comte à la famille de Bierens.

---

(1) Ce territoire donnait un produit net d'environ 34000 florins.

Digitized by Google

Les enfants de Jean firent un partage devant les échevins de Bois-le-duc le 14 sept. 1669, et un autre devant les échevins d'Anvers la même année. Ils étaient au nombre de 10, tous baptisés à la cathédrale d'Anvers.

a. Jean Baptiste 20 sept. 1620, chanoine, archiprêtre, vice-prévôt et official à Aix la Chapelle. C'était un prélat de talent. Souvent employé dans des négociations difficiles, il fut arbitre à Bruxelles entre le Duc de Juliers et le Gouvernement Espagnol. (Publications XXVI p. 110). Doyen de l'Eglise de la Très Sainte Vierge Marie il testa à Aix les 22 Avril 1686 et 10 sept. 1690.

Il acheta la terre de Baerlo avec la $^1/_2$ seigneurie le 6 sept. 1687 et en fit relief en 1690.

Nous ne connaissons pas le prix d'acquisition du domaine mais il en a laissé l'évaluation ci-contre:

Het huis mette pachthoven inbegrepen X m. erf als te weeten de grachten, hoff ende bongart te samen ad Rixdalers	4000
De adelijcke gerechticheden als thinse, leenen, kercke collatie jachte, niet inbegrepen de $^1/_2$ heerlicheit	6000
De meulen ende thiende	3000
178 m landts ad 50 rixd. de m	9150
	22150

Le domaine a été agrandi considérablement par son neveu et ses successeurs.

b. Lucas, 6 juillet 1623, drossard de Montfort, mort à Rome ou à Eindhoven en 1657.

c. Jacques François qui suit.

d. Alexandre, 14 déc. 1636 jésuite à Courtray † 2 Août 1695.

e. Adam, jumeau de la suivante, 1632, habitait Eijndhoven en 1664 et mourut de la peste à Cologne en 1665. Il épousa Marguerite Momboirs dont il eut: Catherine (Charlotte) femme du général major de Beaupré. Elle obtint un octroi ad testandum en 1691. De son mariage: Claire Marguerite, qui épousa Frédéric Philippe baron de Plothow † 3 déc. 1739 à Magdebourg âgé de 70 ans. Elle testa avec lui le 11 août 1731 à Stettin. Il avait des neveux: Georg-Otto, Frédérick-Ludwig, Erick-Christoph et L. C. S.

f. Marie Madeleine, Pâques 1632, fille dévote morte à Anvers le 25 nov. 1688.

Digitized by Google

g. Catherine, 19 mai 1625, fille dévote, † 1680.

h. Hélène 1622 carmélite décédée à Alost en 1721. Testa le 31 mars 1670 devant Vanursel not. à Anvers et fit donation à ses soeurs Cath. Mad. et Claire-Marie.

i. Claire Marie, 1630, fille dévote, fonda une messe annuelle à S. Jacques à Anvers où elle élit sa sépulture près de ses parents par testament du 28 mai 1700 † 1702.

j. Marie Mechtilde 16. ., carmélite à Louvain, 1670, fit une donation entre vifs à ses soeurs Marie-Madeleine et Hélène à Anvers le 13 Novembre 1666.

VI. Jacques François de Bierens, conseiller et maître des requêtes en Gueldre, d'abord greffier de la Cour féodale, baptisé à Anvers le 6 septembre 1628 † 9 déc. 1690 à Ruremonde, Seigneur de Grefraert, Wittem, épousa :

1° Anne Marguerite d'Erp, fille de Guillaume, né à Vechel et d'Ide Madeleine de Laval, petite fille de Godefroid d'Erp de Langveld sous Vechel et de Marie van Eijck de Duijssel, ce dernier frère, très probablement, de Walrave IV, qui avait épousé Jeanne de Holtmeulen.

Guillaume d'Erp, dont le portrait existe encore dans la galerie de famille au château de Baerlo, avait parcouru une brillante carrière militaire dans cette redoutable infanterie Hispano-belge qui fut sans rivale jusqu'à la journée de Rocroy. En parlant de carrière militaire nous voulons dire simplement que Guillaume était un vaillant officier. A cette époque un régiment était une entreprise quasi privée, où la succession régulière et légale des grades, n'était pas même connue de nom. La guerre finie, le personnel était cassé aux gages (réformé) et devenait ce qu'il pouvait. La paie entretemps se faisait ou ne se faisait pas. Cervantes dit avec raison „No hay ninguno mas pobre en la misma pobreza „porque es atenido a la miseria de su paga que viene tarde o „nunca, o a lo que garbeare par sus manos Con notable peligro „de sa vida y de su consciencia". Il parlait d'expérience!

Le seul espoir de l'officier, devenu vieux, était d'obtenir une position stable c.a.d. le commandement d'une place ou d'un fort.

Digitized by Google

Ces explications étaient nécessaires pour faire comprendre les documents que nons donnons en note (1).

Anne Marguerite mourut à Ruremonde le 12 sept. 1669.

Elle y avait testé le 12 juillet 1666 laissant un fils qui suit. Son époux convola en secondes noces avec Marie Losson d'Anvers (2), fille de Jean et d'Eléonore van Hove, en 1670. Elle mourut sans hoirs après avoir testé le 22 fév. 1682. Son époux avait testé le 1 juin 1668 et le 21 fév. 1682.

VII. Jean Baptiste Joseph baron de Bierens, baptisé le 9 avril

---

(1) Remonstre très humblement Guliam van Erp capitaine au Tercio de M. de Ribaucourt, dict d'avoir servi XXI ans à la service de S. M. C. en ses armées des P—B. Premièrement en qualité de simple soldat plus de 6 ans. Et il a été premièrement devant la ville de Berg op Zoom avec le Marquis Spinola et l'armée de don Gonzalès de Cordua proche Wesel quand on gagna la ville de Lipestad † au siège et prinse de la ville de Breda soubs la conduite du Marquis Spinola † au secours de la ville de Grol avec le Comte Henrij † secondement en qualite d'alfer les passé de 7 ans premièrement en la ville de Bois le Duc estant assiegée, pour lors gouverneur Comte de Grobbendonck † au secours de Bruges avec le Marquis d'Aijtone † à la occasion de Pappenheim devant Maestricht pour faire lever le siège des Hollandais † en la bataille du Prince Thomas † en la ville de Louvain étant assiégée par les Hollandais et les François là ou que le Prince Cardinal lui donna la Compagnie.

En qualité de capitaine plus de 7 ans † devant Diest † au secours de Breda sous la conduite du Prince Cardinal † et en la reprinse de Werbruck et Calloo † au secours de Geldre soubs la conduite du Prince Cardinal † à l'armée d'Hulst conduide par le Comte de Fontaine lorsque les Hollandais avaient surprins le fort de Nassau † à la deffence de la rivière proche de Bruges soubs la conduite du Comte de Fontaine, laquelle les hollandais pensaient passer † au siège de la Bassée, soubs la conduite de don Francisco de Mello, et partout effectivement en toute campaignes et voyages ou que le Tercio de M. de Ribaucourt se trouvait durant le terme de 21 ans ledit van Erp fut trouvé effectivement partout que ladite tercio était employée.

A son Excellence :

Le sergent major van Erp, Gouverneur de Commines dict avoir servi S. M. 25 ans, 21 ans au tercio de M. de Hellen, 2 ans sergent maior au régiment du Comte de la Mottrey, s'ayant trouvé audit temps en 23 campaignes, en 9 attaques de villes, 8 siéges de villes et 2 batailles, avoir entré en 3 villes assiégées assavoir Thionville, Gravelinge et Laon; qu'il fut choisi pour cave pour commander à 9 compagnies wallones pour defendre une attaque de l'ennemi.

Ainsi fut il commandé avec 600 musquettiers pour entrer parmi dans le siège de Dunckerque comme il a entré dedans ladite ville ou les autres furent repoussés etc. (Requete pour obtenir un plus grand commandement dans une place-frontière).

Don Luis de Benavides Cavallo y Toledo, marquis de Fromida y Caracena mere de camp gnal de l'armée dans les Etats de Flandre: Estant Dunckerque assiége des francais je donnai ordre à Guillaume van Erp seriant maior du Tercio de la Mottreij affin qu'il aurait à entrer en cette ville par mer avec 600 hommes, et lui, ayant empeché les ennemis, avec ses navires par 3 fois et le rechasse jusqu'au havre d'Ostende et à la 4e fois qu'il intenta il passa aux milieu des dits navires des ennemis avec une tareque de 110 hommes. Ce que ne peurent faire les autres qui menaient le surplus des gens. Et pour la bonne vollonité et zelle que ledit seriant maior a fait paraistre qu'il avait pour entrer en cette ville comme il le fit à mon entière satisfaction je le juge pour très capable à exécuter semblables emplois et digne et.

Fait à Lannoy 24 nov. 1646 (signé M. de Pinto).

Archives du Bne d'Erp, Ministre de Belgique à Rome près le S. Père.

(2) Armes: de ... à 3 glands de ... posés 2 et 1.

Digitized by Google

1663, sans doute à Ruremonde, comte de Bierens par création du 11 déc. 1710 du Roi de Pologne, chambellan de S. M., seigneur foncier de Baerlo et de la $^1/_2$ Seigneurie, par donation entre vifs de son oncle le doyen, du 1 juin 1689, et relief de 1690, seigneur censal à Grefraet, Dorenborg, Buissinghen etc. mort au château de Baerlo le premier octobre 1726 et enterré dans le chœur de l'Eglise. Epousa 19 mars 1692. 1° Marie Adrienne de Varick, fille de Philippe François, vicomte de Bruxelles, seigneur de Huijssinghen, Buijssinghen, Eijsinghen, chancelier de Gueldre et de Marguerite Marie van de Werve morte le 16 Mars 1708 au château de Baerlo (1) dont 10 enfants; et 2° par contrat de mariage du 20 Mars 1711, suivi du sacrement le 22 avril, Jeanne Barbe comtesse de Berlo fille d'Albert Ferdinand vicomte de Quabecq (Voir § 7 ch. IV) et de Jeanne Ph. d'Erp-Friesselstein. Elle mourut le 4 déc. 1723 à Baerlo. Elle avait partagé avec ses frères et soeurs en 1712 (Archives castrales); c'étaient Amour J. A. F. époux de Catherine de Rivière Aerschot, Lambert, lieutenant d'infanterie en 1712, Marie Albertine femme de Jean Ernest de Raville, maréchal héréditaire de Luxembourg, et Adrienne.

Le comte de Bierens testa avec sa femme le 23 Mai 1718 et de nouveau en 1724. En 1726 il fit la part à ses enfants et mourut au château de Baerlo le premier octobre de cette année.

Il eut de sa première femme:

I. Nicolas de Varick grand père de madame de Bierens chevalier vicomte de Bruxelles seigneur de Duffel et autres lieux † 1650, colonel d'infanterie espagnole avait épousé Anne Marie Micault dame d'Huysinghen, Buysinghen, dont:

a. Marie Barbe femme de L. T. de Limminghe et b. Ph. F. qui suit.

II. Philippe François, vicomte de Bruxelles seigneur comme ci dessus et de Tourneppe, bourgmestre d'Anvers en 1679 époux d'Anne Marie van de Werve dont:

a. Philippe Adrien baron de Varick, seigneur de Libersart et épousa P. G. Rogère de Limminghe sans hoirs et 2° G. M. R. van de Werve dont il eut: Charles Philippe Théodore vicomte de Bruxelles † 1673 époux de M. de Rouvroy sans postérité.

b. Jean Antoine de Varick époux de Reine C. de Villegas dame de Luttre.

c. Marie Jeanne qui suit.

d. Marie Adrienne femme de M. de Bierens.

III. Marie Jeanne de Varick épousa François J. baron de Waes de Kessenich, colonel d'infanterie dont:

a. Catherine Philippine de Waes ép. 1728 C. B. comte van der Noot dont: Jean A. comte van der Noot × 1763 Marie Joseph Taije dont: Max, Joseph, Amour, François, Jean, Charles, Paul, Marie.

b. Guillaume baron de Waes, seigneur de Kessenich × C. A. J. de Limmingh dont: Anne Salomé de Waes × 1756, 14 mai Louis Gabriel des Acres comte de l'Aigle lieut.-général au service de France.

(1) Varick: porte d'argent à 3 têtes de lion de gueules couronnées et lampassées d'azur posées 2 et 1.

Digitized by Google

a. Marie Claire Joséphine née et morte à Ruremonde en 1693.
b. Philippe Antoine Placide qui suit.
c. Lamoral Joseph né le 28 janv. 1696 † 1698.
d. Jacques Marie Adrien Joseph né 8 avril 1697 † 1698.
e. Charles Louis Joseph né 10 dec. 1698 † à Kempen 1710.
f. François Joseph Jacques né le 14 mars 1700.

Il obtint dans le partage de 1726 la seigneurie de Grefraet, le Dorenborch, la ferme de Hoof à Wanckum, ce que le donateur possède dans le quartier de Crieckenbeeck ou pourrait y acquérir, la rente sur Bachof, 1200 rixdalers provenant de la baronne de Plothow, les 3000 fl. employés pour le ... de l'ainé, le $^1/_5$ de la succession de Madame van der Eijcken le $^1/_5$ des meubles et argents du Vicomte de Bruxelles, les prétentions sur les Monnaies „Munts" de Bruxelles et d'Anvers auxquels le donateur a avancé 40.000 patacons, item des argenteries. François J. J. devint capitaine de dragons au service de l'Electeur de Cologne et mourut 1783—85. Pour une cause qui est toujours demeurée mystérieuse, il prit un congé de 7 ans, se retira au château de Baerlo, fit murer la porte de son appartement. On n'y laissa que l'ouverture nécessaire pour l'introduction d'une portion de bouillie, qu'il se faisait servir régulièrement et exclusivement. Le temps de sa pénitence terminé, il rentra dans le monde et continua sa carrière militaire.

g. Charles Nicolas, né décembre 1702, recteur des Jésuites à Gand, entré dans la Compagnie dès 1719.

h. Claire Joséphine Philippe née 25 mars 1705 baptisée à Grefraet 29 mai 1708.

i. Guillaume Raijmond, né le 26 juin 1706 baptisé à Grefrath le 24 juin 1708.

Il obtint par le partage de 1726 la prébende d'Aix, le personnat de Baerlo et celui de Moers. Celui de Baerlo possédait les rentes sur le château de Blijenbeeck, soit 1400 patacons, sur Annendael 700 patacons, item la maison de Ruremonde, item les rentes et prétentions en Flandre les messes à Anvers sa vie durant; après, les messes et le personnat font retour au château de Baerlo, item une part d'argenterie, item l'usage des livres canoniques.

Il fut seigneur de Dorrenborg à Grefraet qu'il vendit au baron de Folleville le 12 mai 1769, à la réserve de ses droits seigneuriaux. Il fut seigneur des 2 parties réunies de Baerlo par héritage de son frère ainé et les releva en 1762.

Digitized by Google

Grand doyen du chapitre impérial d'Aix la Chapelle, prévôt de la Collégiale de Rutten, il eut l'honneur de présider au Sacre de Joseph II, dit l'Empereur Sacristain. Ce monarque lui donna en souvenir un calice chargé de pierres précieuses qui fut gardé religieusement dans la famille. Vers le milieu de ce siècle, à l'occasion d'un partage on le fit évaluer et on constata, qu'il était de vulgaire cuivre doré et que les pierres précieuses n'étaient que des cailloux de couleur. Nous aimons à croire qui S. M. a été victime d'un orfèvre peu délicat.

Le doyen mourut à Aix la Chapelle en février 1787 après y avoir testé le 31 oct. 1783, instituant son frère François Jacques et sa soeur Marie Adrienne héritiers. Il ordonne dans cet instrument la vente du château de Dorenborg et de la ferme adjacente contenant 44 m. de terre et 12 m. de bois, après sa mort, pour reconstituer 2 personnats.

Le 13 novembre suivant il testa de nouveau, avec son frère Jacques et sa soeur Marie Adrienne s'instituant réciproquement et successivement héritiers et se substituant Henri Guillaume baron d'Erp de Holt, de Ruremonde, leur parent. Après la mort de François Jacques, nouveau testament du doyen et de sa soeur.

j. Marie Adrienne Sophie née le 13 mars 1703 baptisée à Greffaet le 24 juin suivant, décédée à Aix la Chapelle.

Elle obtint dans le partage de 1726: la rente de 11000 florins d'or portant 585 guldens hollandais, hypothéqués sur la baronnie de Cranendonck. Item la prétention sur Montfort avec son frère le chanoine. Divers joyaux et argenteries, item la scribane.

Elle testa à Baerlo le 29 sept. 1781, donnant à sa filleule Guillemine d'Erp, soeur d'Henri Guillaume, sa ferme de Hoffacker, item 8000 écus, se réservant les fruits. Elle testa de nouveau comme nous l'avons relaté, et enfin en 1786 15 juillet et 1787 23 mai. Dans chacun de ces instruments elle défend qu'on sonne le glas pour elle au Munster d'Aix la Chapelle. La mort seule put arrêter la série de ses dispositions de dernière volonté

Du 2e mariage vinrent:

k. un fils né en septembre 1711 † à 5 mois.
l. une fille morte en juillet 1713 en naissant.
m. Albert Ferdinand comte de Bierens baptisé à Baerlo le 9

Digitized by Google

avril 1716, seigneur de Edelenborg, Puttingh (Kessel), colonel au service de S. M. C., capitaine de grenadiers aux Gardes Wallonnes, brigadier général. Il testa à Madrid le 2 et mourut le 8 mai 1774 célibataire. Il avait obtenu dans l'acte de 1726: la rente viagère de sa grand-mère de Berlo, 19000 fl. de rente sur Helmont, 1000 patacons venant de Madame de Plothow, item le Edelenborg avec annexes, item la prétention sur Sclessin et Oignies, sur Asten, 2000 patacons sur le Gruit de Venlo, item le vicomté de Quabecq (1), item la collation de bénéfice de Oss, item de Es après la mort de madame de Vriese. Item des argenteries et des portraits.

On conserve dans la galerie de Baerlo le sien, ceux du doyen, du jésuite, de François Joseph, et de sa belle soeur née del Marmol.

n. une fille née à Bois le Duc le 18 sept. 1720 † jeune.

o. une fille née et morte en avril 1715.

VIII. Philippe Antoine Placide lieutenant dans dans la Garde du Prince de Frise, baron et comte de Bierens, né le 6 août 1694 à Ruremonde.

Dans le partage de 1726 il obtint: la seigneurie de Buissingen, la $^1/_2$ seigneurie de Baerlo, le château, les alleux qui s'y rattachent, l'usufruit de la ferme de Hoffacker, dont Marie Adrienne a la propriété. S'il meurt avant elle, la propriété fait retour au château de Baerlo. Item des rentes éventuelles sur le village de Baerlo. Item le laetbanck de Bree et les dîmes connexes. Item les fermages de Grubbenvorst et les rentes sur le Dollingsbaende. Item 8000 patacons sur le Thol de Asselt dont la baronne de Plothow a donné sa part au donateur en vue de son second mariage. Item la voiture, les chevaux, le bétail; item les meubles, à condition de donner à Albert Ferdinand, à sa majorité, un lit couvert. Est excepté le cuir doré venant de son grand père. Item la chapelle avec les accessoires restera au château.

Il donnera à son frère François Jacques, s'il tient maison, une chambre garnie. Item il a la bibliothèque et une partie des argenteries.

Seigneur de Baerlo, il fut créé comte par Auguste II roi de Pologne, titre autorisé en Hollande le 10 nov. 1711.

---

(1) Sous Vertrijck près l'Ecluse-sous-la-Tourette.

Digitized by Google

Il épousa le 10 Juillet 1731 Catherine Anne Joséphine del Marmol, (1) fille de don Lorenzo, grand maître des forêts de Brabant, chevalier de S. Jacques, ancien page du guidon royal de Charles II roi d'Espagne et capitaine de cuirassiers etc. qui avait épousé le 16 mars 1694 au Bruijn Cruijs-lez-Malines dona Marguerite M. P. Arrazola de Onate, fille de Jean Jacques et d'Isabelle de Cordes (fille de Jean et d'Isabelle de Robiano).

Elle était sœur de Laurent Jean Joseph né à Lasnes le 12 janv. 1695 qui épousa à Louvain le 11 nov. 1721 Caroline de Dongelberg, dont descendent les barons del Marmol actuels, et d'Anne Isabelle Charlotte, tous enterrés aux grands Carmes à Bruxelles.

Le Comte de Bierens testa le 20 septembre 1753 et mourut à Aix-la-Chapelle au doyenné le 20 déc. 1761. Il gît aux Pauvres Claires sous un monument qui porte l'inscription :

D. O. M.
et

Bierens.	Piœ. Memoriœ. Illustrisimi.	Marmol.
	Domini	
Lintermans.	Comitis. Philippi. Antonii. Placidi de	Ortega.
	Bierens	
Erp.	Toparcha. in Baerlo. Greffaet. Buijssingen	Lambrechts.
	etc. qui.	
Laval.	Prœmissis. ad. superos. V. quas. ex. proenobili	Maurissens.
	Domina. Catharina. Josepha. del. Marmol	
Berlo (2).	Conjuge suâ. progenuerat. prolibus.	Arrazola.
	eamdem	
Hanxeler.	ut confidimus. viam. ingressus est	Heath.
	XX. dec. MDCCLXI	
Erp.		Cordes.
	R. I. P.	
Dorne.		Robiano.

Sa femme mourut le 31 janvier 1763. Elle transigea avec ses beaux frères et sa belle-soeur relativement à la succession de son mari le 22 juin 1763 devant le notaire Coppens, conservant une partie des documents de son époux titres que son héritier,

(1) Marmol porte coupé d'azur et de sinople au lion d'argent armé et lampassé de gueules couronné d'or brochant sur le tout, arrêté et appuyé des 2 pattes de devant et de la sénestre de derrière contre une colonne d'argent renversée en bande ; le chapiteau de la dite colonne sommé d'une croix haussée et écotée d'or posée en pal.

(2) Lisez au lieu de Berlo Hanxeler, Erp. Dorne qui sont les quartiers de la 2e femmes: Varick. Micault. Werve-Werve.

Digitized by Google

présent, le baron Ferdinand del Marmol, a eu l'extrême amabilité de mettre à notre disposition. Voici les enfants dont il est question dans l'inscription ci-dessus rapportée, tous baptisés à N. D. de la Chapelle à Bruxelles.

a. Philippe Charles Hyacinthe né le 8 octobre 1732 † 16 avril 1736.

b. Marie Françoise Thérèse née 5 août 1734 † 19 mai 1736.

c. Françoise Charlotte né 1 mai 1736 † 13 mars 1738.

d. André Charles Hyacinthe né 27 fev. 1739 † peu après.

e. François Charles Hyacinthe né 20 fev. 1742 † 13 avril 1744 à Ruremonde.

§ 2.

Erp de Holt et Baerlo.

Armes: de sable au sautoir ou croix de Saint-André échiqueté d'argent et de gueules.

Cimier: une tête et col de loup au naturel.

Lambrequins: aux émaux de l'écu.

Tenants: deux griffons d'or armés et lampassés.

Titre: de baron.

Couronne: du grade (ancienne).

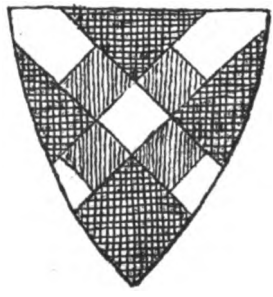

La lignée de ce nom, que nous avons déjà rencontrée maintes fois précédemment, originaire du Quartier de Bois-le-Duc, compte parmi les plus anciennes et les plus qualifiées du Brabant. On la retrouve dès les premiers documents écrits revêtue de la cotte d'armes du chevalier, de la toge de la magistrature urbaine, de

Digitized by Google

la mitre et de la crosse abbatiales. De ce tronc puissant sont sortis de très nombreux rameaux, détachés malheureusement à une époque si reculée, qu'il n'est pas possible de les rattacher tous à un même pédigrée.

Laissant soigneusement de côté le travail ultra fantaisiste fait par le trop célèbre de Launay en 1670 (1) ainsi que celui de Fahne (Bocholts) qui se valent (le premier renferme quelques vérités, le second est de pure imagination (2), sauf pour les temps modernes, démarque de Spaen) nous suivrons, pour la branche qui possède Baerlo, le savant et consciencieux auteur de la généalogie Eyll.

Ce travail présente de regrettables lacunes pour le XVIe siècle, époque où l'œuvre de cet auteur en général est faible.

Les documents de cette période possédés par la famille font absolument défaut. Restée fidèle à l'ancienne religion, rejetée de ce chef, successivement, de l'ordre équestre et de la vie politique, elle avait cherché un refuge dans le comté de s' Heerenbergh et plus tard dans la Gueldre Autrichienne. Cruellement frappée dans sa fortune, découragée, sans siége de résidence stable, ses archives en ont subi le contre-coup.

Nous ne ferons d'ailleurs que résumer et amender le fragment de l'ouvrage publié sur cette branche par nous dans l'Annuaire de la Noblesse belge en 1883, en collaboration avec notre vénérable maître et ami le Bon O. de Tserclaes, président du Conseil héraldique à Bruxelles.

I. Sybert d'Erp. Il prit part au Landdag de l'Etat Noble du Quartier de Nimègue en 1436 et épousa N. de Baexem dont :

a. Johan écoutète à Grave en 1496. Il releva le fief de Beers lez Cuijck venant de son père en 1464.

---

(1) Les 2 frères de Launay, faussaires fameux, déployèrent dans leur détestable industrie des talents et des connaissances, qui mieux employés, leur eussent assuré une réputation honorable et une considération légitime. Jean le plus coupable des 2, mourut subitement dans une position élevée entre ciel et terre par ordre du Conseil de Brabant ; l'autre échappa à la corde. Cfr. Galesloot, Bruxelles 1866. Leurs œuvres sont si caractéristiques qu'on reconnait leur „faire" à première vue.

(2) La bonne foi de Fahne paraît avoir été surprise. Il a copié le Mss. d'un auteur bruxellois du XVIIe siècle qui en général est digne de foi : Jean-Baptiste Houwaert, dont les œuvres d'une valeur inestimable ont disparu sans laisser de traces depuis quelques années Cfr. Annuaire de la noblesse Belge 1869 Art. Houwaert.

Digitized by Google

b. Willem cité 1459—73. Il avait des fiefs à Gastel-lez-Grave en 1459—65.

c. Berthold qui suit.

d. Ermengarde, femme de Jean Tydeman van Bronckhorst.

II. Berthold d'Erp. Il épousa Arenda de Meeckeren, sœur de Jean et de Guillaume, veuve en 1489. De ce mariage:

a. Willem qui suit.

b. Jean dit le jeune 1489—98. Il vendit Gastel avant 1489.

c. Styne. Ces enfants partagèrent avec leur mère devant la Cour féodale de Cuyck en 1489.

III. Willem Ier d'Erp, cité en 1489—1503, épousa Aleijde de Luches. Ce nom d'une consonnance étrangère nous paraît avoir été estropié par le copiste de Spaen. De ce mariage:

a. Charles qui suit.

b. Jean marié et père de 2 filles.

IV. Charles d'Erp. Il mourut en 1515, avant sa mère et laissa d'une femme dont le nom ne nous est pas parvenu d'une manière certaine, un fils qui suit, et dont le baron de Spaen fait, on ne sait pas trop pourquoi, un voué de Ruremonde.

V. Willem II d'Erp à Overasselt. Il épousa d'après les uns N. de Nulant, d'après les autres N. de Steenhuijs, fille de N. et de N. de Suermont.

De ce mariage nous avons retrouvé 2 fils:

a. Waléran. Un homonyme à Renoy comparaît à l'Etat Noble de 1555 à 1579.

b. N. Peut être Jean, qui le 12 nov. 1576 fit partie de la Commission permanente chargée avec le Stadhouder, de veiller au Salut Public. (Landdags Reces p. 297. Arch. Arnhem.)

VI. N. que Spaen estime être le fils de Willem deuxième du nom. Il paraît avoir résidé à Puffelijck. Il épousa N. de Meeckeren, probablement fille de Jean, seigneur de Schorrenberg et de Puffelijck et d'une femme dont les généalogistes ne donnent pas

Digitized by Google

le nom (Vorsterman van Oyen: Généalogie van Meeckeren) (1), petite fille de Dirck, seigneur des mêmes lieux, au Ridderschap de Maas en Waal en 1540. Elle avait 2 frères, Jean, seigneur de Puffelijck, époux de Catherine de Voorst et Dirck, époux de Théodora de Woldenborg. De cette famille provient le prénom de Dirck qui persista longtemps chez les Erp.

On verra plus loin qu'ils empruntèrent le prénom de Balthazar à un membre de la famille de Nyvenheim.

De ce mariage:

a. Diederich qui suit.

b. Anne femme en 1604 de Conrad Schimmelpenninck.

c. Marguerite femme en 1604 d'Henri van den Poel.

VII. Diederich d'Erp, membre de l'Etat Noble ou Ridderschap de Nimègue en 1603, possédait des biens à Nederasselt et ne vivait plus en 1604.

Il épousa Elisabeth van der Molen de la famille des seigneurs de Neder- et d'Overasselt, fille de N. et de N. de Steenhuijs. Elle blasonnait d'après le Mss. Woldenborg d'argent à la roue de sable, d'après le b^on^ d'Ablaing de Geyssenbourg, d'argent à 3 lions rampant (léopardés) de sable superposés.

De ce mariage nous n'avons retrouvé qu'un enfant qui suit.

VIII. Willem III d'Erp, reçu au Ridderschap de Nimègue en 1634, quoique catholique, était encore mineur en 1616. Il acquit le fief de Schorrenberg sous Puijffelijck (Maas en Waal) par transport de Thierry de Meeckeren, et le manoir de Holt dans la même paroisse, de Guillaume de Bommel en 1623.

Notons en passant que les réformés, qui ne comptaient que 4 familles dans la paroisse, se sont emparés de l'église pendant la trêve de 1609—21 et l'ont démolie en 1816. Elle renfermait de nombreuses pierres sépulcrales et un caveau où la famille a continué à se faire enterrer

Il ne vivait plus le 16 juin 1650. Il épousa Gisberte de Neunkirchen dit Nyvenheim, de Driesberg, près Goch sœur de Bal-

(1) Meeckeren: d'argent à la croix de S. André de sable accompagnée de 4 ciseaux de tondeur du même les pointes en aval. Cimier: une tête de more bandée d'argent et de gueules, à 2 cornes d'or.

Digitized by Google

thazar, cité en 1651 et parente d'Elisabeth de Nyvenheim née van den Boetzelaer.

Le généalogiste André de Woldenborg, qui écrivait en 1680, donne les quartiers de leurs enfants comme suit:

Erp.	Molen.	Meeckeren.	Steenhuijs.
Assel.	Spee.	Petersheim.	Neersdorp.
Nijvenheim.	Bommel.	Spannerborck.	Driel.
Pieck.	Ingenulant.	Wachendorp.	Neerssel.

Les numéros 5—9, 11, 15, 16 s'appliquent exactement aux Nyvenheim (1). Les nos 1—4 sont justes, mais les nos 10, 12—14 échappent à tout contrôle. Le 13 pourrait bien nous ramener à la chef branche de Vechel.

La veuve de Guillaume partagea le 13 déc. 1662 avec ses enfants qui étaient:

a. Balthazar, qui releva, mineur, Schorrenberg et Holt 1643—1654. Il releva Cronenburg sous Maasbommel en 1670. Stadhouder du Quartier de Maas et Waal 12 juillet 1674. Epousa en 1670 Gertrude de Bommel et mourut au château de Holt le 30 déc. 1690, inhumé au caveau seigneurial de Puffelijck.

b. Diedrich, seigneur de Schorrenberg, épousa 1663 Adelaïde van Rees, dame de Hooghsorg, fille d'Arnold et d'A. van Leuwen van Delenhoven dont:

---

(1) La maison de Nyvenheim a flori à Tegelen et est ainsi décrite en ligne directe dans les archives du Comte de Mirbach auquel nous en devons l'obligeante communication:

I. Pawijn de Neunkirchen très âgé en 1373 fut père de:

II. Pawijn qui épousa vers 1370 N. de Ezel dont:

III. Godart de Neunkirchen qui épousa vers 1398 Uda de Nyvenheim, fille et héritière de Jean et de N. de Gusdorff dont:

IV. Godart de Neunkirchen 1410—30 qui épousa N. de Petersheim dont:

V. Sander de Neunkirchen dit Nyvenheim, vivant 1649, épousa Gertrude Spee d'Aldenhoff dont:

VI. Godart de Neunkirchen dit Nyvenheim, qui épousa vers 1495 Catherine de Spannerborch dont:

VII. Werner de Neunkirchen dit Nyvenheim épousa 1° N. de Epsendorf et 2° Anne de Wachendorf, fille de Jean et d'Elisabeth de Herzelles.

Buccelinus leur attribue les quartiers:

Neunkirchen.	Spee.	Spannenborck.	Asselt.
Wachendorf.	Petersheim.	Herzelles.	Neerstorff.

VIII. Godefroid de Neunkirchen dit Nijvenheim épousa 1° Mechtilde de Retract, 2° Agnès de Pallant de Gladbach.

IX. Constant de Neunkirchen dit Nijvenheim × 1561 Johanna van Eyll.

Digitized by Google

1. Gisberte, femme de Diederich de Dorth. 2. Aleide Catherine, femme de Gérard van Rouwenoort. 3. Anne Elisabeth, religieuse à Calcar.

c. Willem qui suit.

IX. Willem IV d'Erp, seigneur de Heegh à Didam Pays de 's Heerenberg, Membre du Ridderschap de Maas en Waal, 1663, épousa à Sevenaar le 7 juin 1666, Jeanne Catherine de Plees, dame de Heegh, à laquelle il survécut, fille de Guillaume, seigneur de Heegh, Juge engagiste héréditaire de Didam et de Bartrude van Leeuwen de Delenhoven. Elle bâtit en 1688 un Oratoire près de Weemstraet racheté, par crainte de nos frères séparés, par Balthazar Assuère van Erp en 1710 (Note de M. van Wintershoven curé à Emael.)

Ils eurent 8 enfants, nés selon toute probabilité à Didam, qui se partagèrent la succession paternelle en 1706.

a. Guillaume Balthazar, seigneur de Schorrenberg et Holt † 1710.

b. Jean François, seigneur des mèmes lieux † 1710.

c. Thierry Arnold, seigneur des mèmes lieux † 1716, épousa Jossine de Broeckhuijsen, veuve de N. van Aerdt, seigneur de Hagen à Didam. Elle vivait encore en 1718.

d. Bartrude, femme de Henri Jean Schaep de Baerl, fils de N. et de N. de Hacfort. Veuve en 1719 elle épousa André de Woldenborg, veuf de Catherine de Hoevell, fils de Wolfgang Frédéric et de Gertrude de Brockhees (1).

e. Anne Thérèse, femme d'Arnold Seger van Rees, seigneur de Hoogsorg, fils de Gérard et de Gertrude Marie von Ensse.

f. Balthazar Assuère qui suit.

g. Elisabeth Marie, femme d'Herman Berend van Voorst de Schadewijck, fils d'Othon et de Charlotte Rebecca de Boineberg dit Hoinstein, dame de Half Griet et Wardenstein en 1706, 31 janvier.

---

(1) Petit fils d'Engelbert, cet officier qui avait été en relations avec M. de Roffaert. Privés de leurs biens par l'intolérance calviniste, les jeunes hommes de cette race d'épée servaient partout : Herman était au service de l'Electeur palatin en 1620, Engelbert était au service de Suède, un homonyme au service du Duc de Lorraine, Herman Englebert † 1706 était au service de Westphalie, Alexandre officier en Pologne, Wolfgang Frédéric officier vénitien se distingua au siége de Candie, un autre était chef-écuyer du Comte de Romorantin, André quitta l'épée pour la plume. Avec lui s'éteignit la race.

Digitized by Google

Charlotte Rebecca avait 2 frères: Wolter, capitaine au service des Etats-Généraux et Johan, capitaine au service de Prusse. Le premier eut le malheur de tuer dans une querelle le second, entre 1650 et 1660. Assigné à comparoir devant la justice allemande, il fit défaut, et ses biens en Allemagne qui étaient importants, furent mis sous séquestre. Ils s'y trouvent encore actuellement.

h. Gérard Floris 1714.

X. Balthazar Assuère d'Erp, seigneur de Holt, enseigne au service des Etats-Généraux en 1711, membre du Ridderschap de Maas et Waal, Stadhouder du quartier, épousa Antoinette Marie Elisabeth de Voorst de Schadewijck, fille de Balthazar Assuère et d'Agnès van Zeller. Quartiers:

Erp.	Plees.
Meeckeren.	Bemmel.
Mölen.	Woldenberg.
Steenhuijs.	Sande.
Nyvenheim.	Leeuwen.
Spannerborck.	Hop.
Bommel.	Stecke.
Pieck.	Heeck. (Mss. Woldenborg).

Leurs enfants, nés probablement en partie à Holt, se partagèrent leur succession par acte passé à Puffelijck le 24 mars 1740. C'étaient:

a. Guillaume Assuère, marié à Anne Christine de Hoen, fille de N. et de N. de Roorda. Il releva Holt avec ses 2 frères et le vendit avec eux en 1741.

Le château de Holt avait appartenu jusqu'à la fin du XVIe siècle à la famille de Puffelijck, qui portait d'or à la roue de gueules. Après la vente il a été transformé en ferme et a été démoli il y a environ 70 ans. Il était ceint d'un grand fossé. Au siècle passé il appartint à la famille van den Sand et aux Wynackers qui le transmirent à leurs neveux van Welie.

De Guillaume Assuère vinrent:

1. Fréderic Guillaume, né à Didam en 1736 profès à Knechstein (Prémontré) près Bonn † 23 mars 1763.

Digitized by Google

2. Thérèse Marie, religieuse à l'abbaye de Munster à Ruremonde † 1764.

3. Marie Adrienne Sophie, religieuse à Heinsberg.

4. Gisberte, religieuse à Heinsberg.

b. Herman Berend 1741.

c. François Henri Jean, lieutenant au régiment de Mackenzie, au service de Prusse 1749 † capitaine à la guerre en Silésie.

d. Henri Guillaume 1741.

e. Antoinette Gisberte, religieuse au Munster.

f. Jean Théodore, baptisé à Didam 5 janvier 1718, capitaine au régiment de Nassau au service des P.-B., mort à Baerlo en mai 1792.

g. Jeanne Cathérine, religieuse à Furstenberg près Xanten 1776.

h. Balthazar qui suit.

XI. Balthazar baron d'Erp né et baptisé à Puffelijck le 24 juillet 1723, lieutenant au régiment de grenadiers de Brackell en garnison à Tournay en 1749, épousa en 1753 Jossine Marie Antoinette baronne d'Oldeneel d'Heerenbrinck, née en 1726, fille d'Henri François et d'Ursule baronne de Hugenpot de Stockum. Ils achetèrent le 23 juillet 1753 le château de Baerle sous Didam et le quittèrent ensuite pour se fixer à Ruremonde. Il y mourut le 30 août 1776, veuf depuis le 25 septembre 1775.

Exclu du Ridderschap à cause d'une recrudescence de l'esprit anticatholique dans les P.-B. néerlandais — contre-coup des Dragonnades de Louis XV — il fit reçevoir ses XVI quartiers à l'Etat noble du Duché de Juliers; ce que fit également son fils.

De ce mariage 8 enfants tous nés à Baerle et baptisés à Didam.

a. Antoinette Marie le 20 Avril 1754 religieuse à Nieu-Clooster, près de Goch et supérieure de cette maison lorsqu'elle fut dispersée par les Français. Elle mourut à Baerlo le 3 nov. 1835 (1).

b. Marie Agnès Françoise 19 mai 1755, religieuse à Eppinghoven † 18 fév. 1785.

c. François Balthazar 11 fév. † 12 mars 1757.

---

(1) Les religieuses de cette maison possédaient un moyen mystérieux de guérir l'épilepsie sauf dans 2 cas, pouvoir exercé par les abesses par délégation successive. Après la dispersion, les religieuses conservèrent cette pratique, se la passant par rang d'âge l'une à l'autre. La dernière en investit la veuve du baron d'Erp.

Digitized by Google

d. François Balthazar Herman Joseph 24 mai 1758, chanoine de Rutten † 12 août 1827 à Baerlo.

e. Henri Guillaume qui suit.

f. Balthazar Auguste Marie Antoine 6 juin 1760, capitaine au régiment allemand de la Marck (Aremberg) au service de France, chevalier de S. Louis. Il passa au service britannique et servit dans le 60e ou Royal american avec lequel il fit la guerre aux Indes. Ce corps d'élite était commandé par le Duc d'York, un des plus rudes buveurs de son temps. Delà le sobriquet donné à ses officiers de „six bottles men" ce qui veut dire qu'ils devaient être capables d'absorber sans encombre leurs 6 bouteilles de Porto par jour. Quand tous les convives du Duc se trouvaient rassemblés il faisait fermer les portes. Une armée de bouteilles, de Claret, de Sherry et de Porto devait être vidée, et les convives généralement roulaient à terre à la fin de l'orgie. Dans un coin du Hall des paravents dissimulaient ceux que la nécessité forçait à disparaître momentanément. Balthazar n'aimait pas l'ivrognerie mais il était là par ordre de service. Quoique très sobre il supportait admirablement la boisson.

Il advint donc, que plusieurs fois, tout le monde s'était éclipsé sous la table, lui seul restant à son poste.

Cet état de choses ne pouvait durer; le Duc lui même en devint jaloux: pour vaincre cet inébranlable buveur la trahison fut employée: des spiritueux mêlés à son vin. Il s'en aperçut, mais il n'y avait pas à reculer. Que voulez-vous qu'il fit contre tous? Qu'il mourut? Non, mais qu'il glissât sous la nappe. Ce mouvement désagréable s'exécuta au bruit des applaudissements, non sans protestations contre la surpercherie employée (Mémorial de famille du Bon Henri d'Erp de Baerlo.)

Il mourut à Baerlo le 3 février 1848.

Comme le régiment ci dessus mentionné renfermait beaucoup de gentilshommes du Paijs nous donnons en note le texte du brevet de capitaine. (1)

---

(1) Georg the third bij the Grace of God King of Great Britain France and Ireland Defender of the Faith etc.

To our trustij and wel beloved Balthazar August baron d'Erp greeting.

We reposing especial trust and confidence in your loyalty, courage and good conduct, do, bij these presents, constitute and appoint you to be Captain of a Company in our Sixtieth

Digitized by Google

c. Guillaume Raymonde Marie Gisberte le 24 novembre 1762, morte à Baerlo le 6 Septembre 1845.

d. Marie Ursule Sophie 24 juin 1765 † 2 juillet suivant.

XII. Henri Guillaume Antoine, baron d'Erp de Holt, seigneur de Baerlo, baptisé à Barle sous Didam le 24 septembre 1757, officier au régiment de La Marck au service de France, dans lequel il fit la guerre aux Indes de 1781 à 1785, chevalier de Saint Louis

Il quitta le service en 1792 et a laissé un journal de ses campagnes. Il fut appelé à l'ordre équestre du Limbourg avec le titre de baron le 22 mai 1816 et mourut à Baerlo le 18 Août 1820. Epousa le 18 nov. 1795 à Bedum Hélène Gertrude baronne de Voorst tot Voorst, née à Didam en 1771 † à Baerlo en 1852, fille de Jean Egide, seigneur de Schadewyck etc. et de Marie Théodore de Goldstein de Hoeckenborg, dame de Old et Nieuw Folkerda. Après sa mort, le domaine de Baerlo fut divisé entre les survivants des 10 enfants qu'elle avait eus et qui étaient nés à Baerlo. Voici le tableau de leurs ascendants à la 6e génération (1).

a. Balthazar, 6 décembre 1796, capitaine d'artillerie, membre de l'ordre équestre † à Baerlo le 1 sept. 1855.

b. Joséphine, 6 janvier 1798 décédée à Baerlo 11 janvier 1792.

c. Jean qui suit.

d. Joseph, 12 nov. 1801, lieutenant d'infanterie dans la 13e division de l'armée des P.-B., blessé au combat de de Lierre † à Anvers le 28 octobre 1830.

e. Frédéric, 2 mai 1803, page du roi Guillaume, puis lieutenant au régiment des dragons n° 4, obtint sa démission à la fin de 1830 et entra au service belge comme capitaine au 2e chasseurs à cheval. Epousa à Hugemont le 16 août 1832 Louise Françoise de Préseau d'Hugemont, fille de Louis ancien écuyer de Madame Elisabeth de France, seigneur d'Hugemont Dompierre, député du

---

or Royal American Regiment of foot commanded bij our most dearly beloved son His Royal Highnes Frederick Duke of Yorck K. G. Field Marshal of our forces.

Your are therefore to take the said companij into your care und charge and duty, to exercise as well the officers as soldiers there of in arms and to use your best endeavours to keep them in good order and discipline and we do hereby, command them obeij you as their captain, and you are to observe and follow such orders and directions from time to time as you shall receive from us, your colonel or anij other your superior officer, according to the rules and disciplines of war in pursuance of the trust herebij reposed in you.

Given at our Court at S. James the thirtieth daij of december 1797 in the thirty eight year of our reign. By his Majesty Command.

(1) Voir gravure ci-contre.

Digitized by Google

1

Erp

Molen

Nyvenheim

Bommel

Plees

Woldenborg

Leuwen

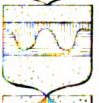
Stecke

Vooret

Moerbeck

Voorst

Horst

Zeller

Rouwenoort

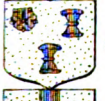
Gruyter

Ulst

17

Oldeneel

Holte

Oldeneel

Holte

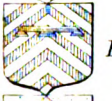
Egmont

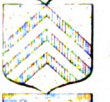
Dorth

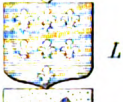
Laer

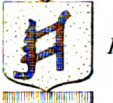
Holte

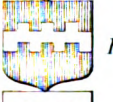
Hugenpot

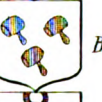
Bonninghausen

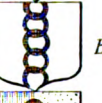
Boenen

Knipping

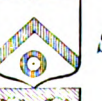
Steenhuijs

Bocholtz

Vygh

Cock

33

Voorst

Moerbeck

Voorst

Horst

Boineborg

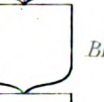
Bloes

Bueren

Brempt

Erp

Molen

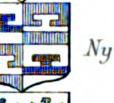
Nyvenheim

Bommel

Plees

Woldenborg

Leuwen

Stecke

49

Golstein

Steenhuysen

Wynbergen

Lynden

Gramay

Heerma

Clant

Coninck

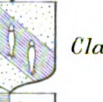
Clant

Froma

Agama

Emmga

Schrieck

ter Beeck

Wyffering

Aldringa

Lith. F. Giele Louvain.

Digitized by Google

Digitized by Google

Nord, chevalier de S. Louis et de la Légion d'honneur et d'Aldegonde baronne van Voorst tot Voorst. Il mourut au château de Quiévrechain le 11 sept. 1859; sa femme y décéda le 20 janvier 1885.

De leur mariage:

1° Henri né à Hugemont, le 19 janvier 1834, épousa à Louvain le 23 août 1864 sa cousine germaine Henriette Louise Marie de l'Escaille de Lier, née au château de Baerlo.

2° Gustave né à Hugemont 25 mars 1838 mort au Collège des Jésuites à Paris le 30 mai 1857.

3° Louisa née au château d'Hugemont le 31 oct. 1843, épousa le 6 sept. 1865 à Quiévrechain Henri Hughes de Chambure, né à Saulieu (Côte d'or) en février 1835, fils d'Eugène Andoche décédé en 1897 et d'Herminie Daro. Elève distingué de l'école des Chartes de Paris, il prit du service dans le corps des Zouaves pontificaux où il fut sécretaire du célèbre colonel de Charette. En 1870 il offrit son épée à la Patrie en danger et fit la campagne comme capitaine jusqu'à son entrée en Suisse avec Bourbaki.

De ce mariage ont survécu 4 enfants: 3 fils qui ont pris du service dans l'armée française et une fille (1).

f. Marie Théodore 7 nov. 1805 épousa en 1841 Pierre de l'Escaille de Lier né à Louvain en 1793 et y décédé en 1870, fils d'Emmanuel, Seigneur de Lier etc. adjoint maire de la ville, et de Marie de Grez dernière de sa maison.

Elle mourut au château de Loo sous Hamont (Limbourg belge) en janvier 1892 laissant 4 enfants dont 2 mariés.

g. Claire, 7 janvier 1808 résidant à Baerlo.
h. Françoise 18 janvier 1812 décédée 1840.
i. Thérèse 1 fev. 1810 résidant à Baerlo.
j. Henri 18 sept. 1813 décédé 15 mai 1844.

XIII. Jean E. B. A. J. baron d'Erp de Holt et Baerlo né le 6 janvier 1800, entra jeune au service des P. B. et assista à la

(1) Joseph officier de cavalerie de réserve, époux de Madeleine de Beffroy de la Grève d'Hugémont; Pierre officier de cavalerie, Gonzague ex-maréchal de logis d'artillerie, médaillé de Madagascar, époux de Julie Balicq de Sciry; Marie.

Digitized by Google

bataille de Waterlo. Démissionnaire après 1830 il passa au service belge. Lieutenant-général d'infanterie, officier de l'ordre Léopold, Gouverneur de la Flandre Orientale, il mourut à Gand le 18 juillet 1875. Il épousa en 1845 à Louvain Clémentine baronne de Loen d'Enschede, fille de François Joseph et de Marie Joseph baronne de Hoevell de Westerflier. Arrière, arrière petite fille de Jean de Loen d'Enschede, seigneur de Roosbeeck, et de Lucrèce d'Erp, elle réprésente la branche de Malines éteinte comme les autres.

De ce mariage:

a. Waléran Roger Marie, né à Gand le 4 fév. 1846, docteur en droit, volontaire au régiment des Zouaves pontificaux, mort des suites d'une blessure au combat de Mentana le 5 novembre 1867, enterré à Rome dans l'Église des S. S. Joachim et Anne du Collège belge.

Le monument porte sa statue en pied et l'inscription.

Erp	Hic. in pace. quiescit.	Loen
Voorst	Walerandus Rogerius Maria	Berghe
Oldeneel	Dynasta de Erp. Holt et Baarloo	Woestenraedt
Hugenpot	Domo. Gandavo in Belgio	Wijhe
Voorst	Amplissimo. Generis. gloriam	Hoevell
Erp	Armis et procerum consanguinitate conspicui	Pasqulino
Golstein	Auxit ad momentum Christi miles occumbans novem	Voorst
Clant	An MDCCCLXVII	Golstein
	An. n XXI D.I	
	Joannes. ductor. ordinum in exercitu belgico et	
	Clementine e dynastis de Loen Enschede	
	posuerant filio Suavissimo.	

b. Maximilien Waléran A. M. C. A. qui suit.

XIV. Max baron d'Erp de Holt et Baerlo, né à Diest le 3 septembre 1847, Ministre de Belgique près du Saint-Siège, officier de l'ordre Léopold et autres, épousa à Marqueyssac (Dordogne, France) le 3 nov. 1868 Marie Antoinette Julienne Paule de Lavergne de Cerval, fille de Julien et de Félicité de Frézals Bourfaut, dont:

a. Germaine, née à Gand le 8 février 1870, épousa à Téhéran le 26 avril 1893 Nicolas comte Berchtold, lieutenant au 13e hus-

Digitized by Google

sards autrichiens, fils de Richard comte Berchtold, baron de Ungarschitz, Fratting et Pullitz, membre héréditaire de la chambre des Seigneurs de Hongrie et de la comtesse Bánffy de Losoncz, dame du Palais et de la Croix étoilée, dont un fils.

b. Jeanne, née à La Haye le 16 août 1871, religieuse, fille de la Charité de S. Vincent de Paule.

c. Marie Madeleine, née à Marqueyssac le 22 nov. 1881.

d. Walrame.

FIN.

Digitized by Google

Pièces Justificatives.

I.

Renaud I comte de Gueldre donne des privilèges aux habitants du Pays au Sud de la Niers en 1328.

Wij Reinoldt Greve vann Gelre doen kondt alien den genen die desenn brieff sullen sien off hoorenn lesen dat wij bij Rade onss vrindde vund ons Raets om sonderlinge gonst vund trouwenn Dienst die ons en onsen alden onse guede luijde enn getrouwen ons slants van den Nijerss opwart van den beijden sydenn van den Maessenn, ducke gedaen hebe, gegeven hebben en geven die daer nu ijnne wohnachtich sijn off naemaels sullen wesenn, erffelick, ewelick ende omnimmermeer van ons en onsen erffgenamen offt naecomelinge all allsulckenn recht. toe hebben ende toe behalden als inn desen brieff beschreven steijt ende hier nae volcht, dat Landt vann Monntfort ende Ercklens en dat daer toe behort vitgenaemen.

Int eerste dat Wy einen ijegelicken menschen die in desen vurss. lande gesetene is doen sullen en settene tot vondernisse onssen Schepenen mannen en laten van dese lande alsoo alst landtrecht daer van gewonnlich.

Voirt willen wij dat onse richteren die nu synn off naemaels wesenn sullenn van onssen wegenn off onssen erffgenaemen in desen

Digitized by Google

vurss. lande tenn Heiligen swerenn sullenn ellick in sijnen ampt eer hij sijnn ampte aenfijnghteijn eijgelikken mensche die inn desenn lande nu gesetenn offt wonachtich is off naemaels wesenn sall Recht ende vondnisse toe doenn der schepenen manne ende latenn nae den landrecht alsoo vurss. is.

Voirt willen wij dattenen ons mannen en dienstmannen in desenn vurss. land wonnaftich ende gesetene van hoeren leijnen offt gued. daer binnen gelegen niet vorder dagenn en sullenn dann vanden Nyerssenn opwaert binnen onss lande.

Voirt willen wij soe wie Richt. off Amptman wesen sall in desen lande, die sall geguet sijnn van den Nyerssen opwart toe derttich ponden des jaers toe binnen desenn vurss. lande.

Voirt so gelauven wij in guedenn treuwenn onsen guden luijden in desen vurss. lande wonnaftig en gesetene nimmermeer to schattene, off toe beden mer den wersaick dan onss. soene einich Ridder worde off, dat wij eenen kint bestadenn, off dat wij selver gevangen worden vitgenomm en behoudelick ons onssen Recht bedenn en onss recht bedeluijden inn desenn vurss lande.

Voirt willen wij en gelauenn vur ons ende onse naecomelinge bij onss. eijde sekerheijt en trouwen alle desen punten in desen brieff vurss. wittelicke waile en vast toe halden onsen gueden luijdenn vurss. und nimmer hier tegen te doen offt latenn doen, und weert oich dat einich. onss. richterenn oft amptluijdenn omimermer hier tegen dedenn, derre vurss. punten einich toe brekenn off toe verminderen und eine ons off onsen naekomelingen to wetenn dede dat gelauven Wy by ons eyde sekerheyt ende trouwen doen to Richt, vaste ende stede doenn toe haldenn en nimmermer by ons offte ons. nakomelinge eynicherhande punte hier tegenn te vinden die onss. vurss. luyden letten off derein mochten in horenn Rechten.

Ten Oirkonde und getuygenisse alle derre punten vurss. stedo toe blievenn hebben wy onsenn grooten segel hier aen doen hangen ende hebbenn gebedenn enn bidden onsen lieven vrouwen en moeder ver Marguerite der alder greyffinne vann Gelre onser lieve geselline versophynn (!) greyffinne van Gelre Philippene ende Isabelle Jouff. vann Gelre onsen lieven susteren dat sy hore segelen mitten onss. hier aen hangen, nu hem mit uns tòt allenn punten vurss. en voirwarden die vurss. synn verbyndenn en gela-

Digitized by Google

ven onss. luydenn alle puntenn vurss. vaste en stede mit onns toe haelen.

Geschiet en gegeven te Venloe int' jaer ons Heeren dusent driehondert achtentwintich op den derthein dach (1).

(Record de Baerlo—Archives Castrales 1590 environ. page 5).

II.

Cession de Baerlo par Guillaume de Juliers duc de Gueldre à Jacques de Montfort en 1388 (2).

Wij Willem van Gulick bij der Gnaden Gottes Hertogen van Gelre ende Grave van Zutphen doen condt allen luijden mit desen apenen brieven ende bekennen dat wij voor ons, onsen erven, ende naecomelingen bij raetde ende guetduncken ons raede ende vryende hebbe omme eine geuoembde summe geltz die uns wa betaelt ende in ons kentlicke en ber gekeert is, vercofft ende vercoopen myt desen brieven Jacob van Montfort onsen lieven neven ende Raidt ende syne erven, onse Huys ende Borch geheiten Baerlo gelegen in den lande van Kessel mit hoeren vesten ende graeven, mit allen den heerlyckheijden buschen, vischen, weijden, guederen ende toebehoiren, als die selige Heer Willem van Baerlo, doe hij leefde plach toe hebben, nyet uitgeschei den, ende wij hebben geloeft ende geloven in gueden trouwen vur ons, onse erven en naecomelingen den vurgemelten Jacob onsen lieven neven ende synen Erven des vurss. Huys ende Borgs mit haeren vesten ende graven, ende allen den heerlickheiden, buisschen, visschen, wyden, guederen ende toebehoiren vurss. te waren tot Eiwigen daeghe toe, en sy daerinne te halde ende to bescherrmen ende ihr hoiffcher (?) to wesen, ende sy to beantwoorden tegens alle die ghenen die die vurss. Huys Borch mit hoeren vesten,

(1) Ces privilèges ont été renouvelés par

Edouard	duc	de Gueldre	à Venlo en 1364.
Renaut	»	»	1404.
Arnold	»	»	1423. Publ. XVI p. 147
Adolphe	»	»	1466.
Charles	»	»	1496.

(2) Dans plusieurs de ces documents l'orthographe ancienne n'a pas été exactement reproduite dans les copies, authentiques cependant.

Digitized by Google

graven, heerlickheyden, buisschen, visschen, weiden, guederen ende toebehooren, vurglt sementlick offte gedeilt, aenspreck, oft aen mochten sprecken, mit rechte offte sonder rechte, ende dat alle die geene, die daer recht aen hebben, daerop sullen verteyen ende vertichenisse doen tot Jacobs willen oft syne erven vurss., ende tot synen oft syne erven behoeff, aen allen den steden daer sich dat gebeurt ende gebeuren mach sonder argelist. In oirkonde des, soo is onse segel by ons rechter wetentheydt gehangen aen desen brief. Gegeven int' jaer ons heeren duysent dry hondert acht en tachentich op andacht Ste Martena dach ende Hiemalia.

Sig: jussu Di duc. P. Willem de Ysendr. pnts de Consilis dno Wolters de Ysendr. milite, Walravio de Oy et Joè Momplier de Avershage.

Attestor ego propiis manibus descripsisse de Verbo ad verbum Ds Paulus Holtapelius indignus Vicarius S. Petri in Viersen.

(Liber probationum. Archives Castrales).

III.

Renaud duc de Gueldre confirme l'acte précédent. 1411.

Wy Reijnaldt van der Genaden Goidts Htoge van Gulich en van Gelre ende Greve van Zutphen, voir ons, onse Erven ende naecomelingen, doen kont, allen den ghenen, die desen tegenwordige brieff soelen sien, off hoeren lesen, also als wilneer onse lieve gemynde broeder, Her Willem van Gulick hertoge van Gelre, ende greve van Zutphen, dem Godgenade, vur sich syne erve, ende naecomelinge, wilneer Jacob van Montfort ende syne erve vercocht heeft dat Huis en Borg geheeten Baerle, gelegen in den lande van Kessel met syne vesten en graven mit alle der Heerlickheydt daerin gehoorende gelyck die brieven dat innehalden die onse lieve hier gemynde broeder vurss. seliger gedacht Wilneer Jacob van Montfort vurss. daer op gegeven heeft, so bekennen wi voir ons, ende die voirs. onse erve, ende nacomelinge, dat wi de coop vurss. gelyc die brieve daerop gemaect ynnehalden, belieft ende bestedight hebben, believen ende bestedigen mit desen selve brieve, ende geloeve der Egbert van Montfort des vurss. Jacobs soon, ende syne erve den vurss. coop nae innehalt der selve brieve vast, stede en onbrekelic te halden sonder einiger

Digitized by Google

keine argelist, orkonde ons segele van rechter wetenheit, an desen brief gehange yn den Jae ons ehren Duysent vier hondert ende eylve des donredaghs nae den Sonnendaege misericordias Domini.

Op de plycke stont: Dnum duce pntibus de consilio dominus Johannes de Wyenhorst mgro curie et Engelberto de Oirsbeek militibus.

En was daaraen hangende eenen dobbele perkamenten staert mit een stucksken van eenen rooden wasschen segel.

(Liber Probationum Archives Castrales.)

IV.

Relief de la Seigneurie par Egbert de Montfort en 1424.

Wy Arnold van de genaden Gotts Hertoch van Gelre en Gulich en Grave van Zutphen, doen cont allenn luyden und bekennen mit desen oepenen brief dat wy in tegenwordicheyt ons mannen van leen hiernae geschreven beleent hebben und beleenen mit desen selvigen brief Egbert van Montfort die van ons ontfangen heeft die Borch und Huys geheeten Baerlo gelegen in den landen van Kessel mit heuren vesten und graven mit allen den Heerlicheyden bussen, vissen, weyden, und toebehoiren alsoe als wylen Jacob van Montfort synn vader en hy die tot hiertoe beseten und gebruyckt hebben gehadt tot eenen Zutphenschen leen mit eyne ponde gute gelt te verhergewaeden, dus gelyck hy und synen Erven vans ons onse erven en naekomelingen ontfangen en holden sin tallen tyden en alsoe ducke des noit gebuert beheltelijck doch ons en nu alle wegen daer aenn ons guede rechten und mall ick des syns, hyr van heft ons Egbert voirss hudesdaechs hulding en Ede gedaen als eyn man synn Her van leen schuldich is toe doen dat selffs hy en syne erven oich tallen tijden doen sullen als der noot is, sonnder argelist, hyr was omme und aenn onsen mannen van leen als Herbrant van Bois de en Arndt van Pleze Orkonde ons zegels hier aene gehangen.

Gegeven in den jaere ons Herren dusent Vierhondert en vier und twintigh des donrsdachs nae den suenendags Oirco. (?)

Onderstond per dnum ducem pntibus de consilio Theoco de Bronckhorst filio de Batenburch de dni Oltn und Joh. de Zeller

(Liber probationum archives castrales et Record page 2.)

Digitized by Google

V.

Cédule des Cens Seigneuriaux vers 1406.

Dit is der thyns vand Huijs toe Baerloe geschreven utter eynre fransijnne alder rolle over hondert jaer altt geschiet in den jaer XIV^{c} ende ses aengaende Remigii.

Thijs van Berckt $1^{1}/_{2}$ brabants van eenen stuck lants geheiten Hagensacker gelegen in gheijn Nederdael dat hij galt tegen Symon die smyt ende sijne gedelingen, en 1 grooten vann een stuck lants geheiten opten nederhovell aen den brande, en 1 sumere rogh van eijnen stuke lants gelegen op ter Tangen tussen Her Syberts lant vann Eijll ende Rutgerts van Brede en een baent geleg. tussen her Sijberts ende Egbertz baent.

Dat guet vand Loe 9 groot en 8 hoenre.

Dat guet inden Hellen dat Metten was vand Helle 6 hoenre.

Dat guet van den Elskenn $2^{1}/_{2}$ mald. roghen en een grooten en 2 brab. en 4 capuijn en $3^{1}/_{2}$ hoenre.

Dries 1 vlems 1 capuijn 1 hoen.

Nu Henrick van Kessel anno etc. decimo.

Aelkenn Engels 1 grot enn 4 hoenre van horenn guden ende 4 streijnenn baentz in den Horst.

Int Gremers 9 brab. van eenen stuck lants dat daer leijt them Hout bij denn Hoff van den Puttinck geheiten op geyn Ende.

Pet. van Inckevoirt 1 brab. van lant dat daer leijt op den Diepenbroick op Loe.

Henneken die Becker van sijnn gued 4 groot ende 3 hoenere en 1 capuijn.

Henneken Spijkerma 2 groot vand gude dat Gubbel Baeter hoerde.

Her Peter van Besell 1 brab. van eijn lap baents in genn Monxhout

Hennek die Henre 4 hoenre van sijnn gude.

Uiter den camp die Gysk Scheres plach te synn 1 mald. rogg en 1 grooten.

Uiter den goede daer Henken vand Muelen op sit $^{1}/_{2}$ mald rogg en 3 hoenre van 6 screynn bantz op ter Beek.

Uiter den gude daer Jacop Wagenmeker op sit 2 groot.

Digitized by Google

Ut den gude daer Gubbel in den Stegen op sit 2 hoenern.

Ut den gude daer Diegen die Weert in sitt 1 summeren rogh ende 3 groot enn 6 hoenre.

Gude vand Steegen vann $3^1/_2$ m. lants gelegen op 't Oersloe $7^1/_2$ alde grooten. Wilhem Buysk 7 brab. van eenen stuck lants geh. Cragers lant en 1 capuin ende 1 hoen van 4 mg. toe Soeterbeecke tussen Willems Pastoors landt.

Gaertgen Heydens $^1/_2$ grooten en 1 brabant van ein stuk lants in den oe aenden Maesen ende nederdaele $^1/_2$ boenre.

Genneken van den Haerdt 2 bb. van einen stuck lants gelegen t'geyn Hout aenden Venstegen by Otten lande vann Holtmolen.

Gebell Duyff van den gude daer hy in sit en anne Kerckhof ligt 3 groot en 2 capuyn, en van den haestaet die aen den beek ligt achter Henneke Beckx haestaet 3 groot en 2 capuin en 1 capuin en een capuin van den haestat daer Henr. schurke op steyt.

Van 2 m. baents die op d. Boenhof ligg. 1 mald. rogg. 2 capuin en een maydach

Die vrouwe van Eyll van den erff daer dat Schenck op steyt to Berkt acht. in den Horst 1 Summeren rog.

Peter Merttenns soene in den Peperstraten van huyss en hoff $^1/_2$ mald. rogg en 3 hoenre.

Dat guet inden Peperstraten dat Peter van Inckevoirtz plach te syn 6 brabants en 2 hoenren.

Van den gans hoff en gude dat geheeten is 't genn Hum ray uitgescheiden 6 m. lants die Henrick van den Voirt tgen den jonckfrouwe Katherine van Montfort gecofft heeft 4 groot en van den baent die daer leijt ann den Donck van d. grootenn eyckel-boom tot annendonck toe 3 groot.

Michael van $3^1/_2$ m. lants opten Oerslae $7^1/_2$ gr. en 2 hoenre.

Van een stuck lants in den Oe in den Nederdael 2 groot die Smits kinderen plagen te syn en nu Jouff. van Yncvoort en Lisb. van Yncvoort syn.

Toe Inkenvooert 14 groot.

Kuyckman en Lys syn huysfrouwe 1 vlem van 2 m. lants gelegen op gein Tuyseler en een derdeyll van eynn boener baents in den Horst.

Wouter van Berckt, nu kin syn wyf van der Cronne Horninck gerekent omtre 4 morgen en van 3 morgen ann syn stocksk

Digitized by Google

by den Moinken landt 2 grooten en 1 hoen en 1 capuin en 1 cop min dan 3 vat rogg en den hoifslage in den Bircktbroicke als den (1) son hoerdr en dat vierdel aen den heiligen als he toe hoerde

(Record de Baerlo. Arch. castrales, pages 32—34).

VI.

Cédule des cens seigneuriaux en 1455.

Dit is ein cedell daer Hendrick ppey (?) den Thins vand Huys toe Baerlo vit pleych te burenn in den jarenn doe men schreef dusent vierhunder vijf en veftich.

Aelken Enghels 4 hoenre.
Willem van Sticht 6 brab. 6 hoenre.
Peter Becker 4 groot 1 capuin 3 hoenre.
Hender Ruter 4 hoenre.
Henken vand Molen $1^1/_2$ malder rogge, 3 hoenre.
Jacop Wagenmeker 2 groot.
Hencken van Meyell 2 groot.
Dytgen der Weert 3 groot 4 hoenre, 1 summeren rog.
Buysken 6 brab. 1 capuin 1 hoen.
Len Baicken 3 groot 1 brab.
Schere 2 groot.
Neuden kinderen 1 sumeren rog.
Gebell Duven 3 groot 3 capuin.
Gysken Kock 1 malder rog 1 maydag.
Michijel $7^1/_2$ grot 2 hoenre.
Spikerman 1 brabant.
Henr in den Vergaert 4 groot.
Hen Meys 1 brab.
Aercken Heyns 3 brab.
Hencken van den Haert 2 brabant.
Henken Toermans 1 grooten.
Henn der Alld. 3 brab.
Sybert van den Broik $^1/_2$ bode 2 hoenre

(1) Lacune dans le texte.

Digitized by Google

Gerrit Ketelbuter 1 grooten.
Lyntgen Ygen $1^1/_2$ groot.
Gaert van Kessel 3 groot.
Van den langen baent 3 groot.
Int Grevers 9 brab.
Mathis van Kessel Man Egbert vau XVII paer corens viter thiend.
Gaert van Holtmeulen is man van de Put.
Tylman van Kessel helt den hoff toe Koesdonck.
Gaert Roffartz 6 capuin.
Arnt Heyen sijlligen sonn en Gerit Boes 1 grooten 1 capuin 1 hoen 1 cop min dan 4 vaet roggen 4 groot 1 brabant.
Catrin Duits 6 hoenre vand Hellen.
Drieske Duinen en Berb syn huysfrouwe 2 brabants en 1 capuin en 1 hoen en 1 cop min dan 4 vat roggen van Pupkens guet omtrent 2 morgen.
Driesken en Berb 1 brabant van 2 morgen lants aenden Diepenbroick aengeyn loe
Gerrit van Meus 1 grot en 1 ald. muerken vannen m. gelegen in den Oe en Nederdaell.
Jacob Medzen $2^1/_2$ grot van den Ryacker.
Peter van Bree 9 grooten van den neuen acker en 1 grooten van 1 m. in den Nedren dael en was des mesmakers kind, voirt 2 brab. ek 1 capuin en 1 hoen en 1 cop min dan 3 vaet roggen van achter Lamberts Camp en 2 m. die op denen bant schieten.
Wilhelm Schentelkens en Griet 1 vlems van eynen lap baent in Gheim Monxholt.
Arnt Wynk 1 grooten van 5 m. lants gelegen ten Overbrouck tussen psoons lant en Pets Kind. landt.
Gerit van den Scharffelt 1 brab. van eenen stuck lant geheyten Hagens acker, item 1 alde groot van eynen st. lants geh. scermens acker.
Item eyn summere roghen van eynen stucke lants gelegen opt Tangen tussen Her Syberts lant van Eyll en Tengnagels lant.
Moller en Zy synen huisvrouw 3 groot tyns en 2 capuinen en 2 sumeren roghe van den haestaet aen den Berck achter Dryes Beckers Haestaet.

Digitized by Google

Item 1 grooten van eynen lans geh. op den Nederen Hovell aen den brand neyst der Monicken lant.

Sinter Niclaes Heykenn 1 moerkenn.

Dryns Backen en Stin 1 groot 1 capuin 1 hoener.

Dat guet vand Loe 9 groot 9 hoenre.

Kuyckman, 2 brabant.

Peter der Smit 4 hoenre.

Een gemyn wyff — Gebel van Frenst — Tryn Backkuyss — Trin Quytrrs — Grietg Alwynn — Trynn van Lobbroeck — Alleyt Quinaert — Aleyt Frysenn — Lyesbeth Papenn — Zykenn — Lyesken Gerits — Zyllyken — Griet van Bracht — Lysbeth Smys — Lisbeth Hincks — Lang Lisbet — Alet van Geynkan Gilken — Trinck — Mercken, Durend, Met Diniels — Styn van Boikweyt — Griet Pastoors — Beyll Scheres — Arnt van Ynckevoort — Noch een gemyn wyff — Beel van Koesdonck Mercken — Trin Toll.

(Record de Baarlo. Arch. castrales, pages 29–31).

VII.

Collation du bénéfice S. Nicolas en 1466.

A. L'archidiacre de Campine informe le curé de Baerlo de la présentation d'un candidat et lui transmet ses instructions.

Archidiaconus Compinie in Ecclesia leodiensi Presbystero officianti in divinis ecclesiarum de Baerlo leod. diocesis ac aliis universis et singulis presbiteris clericis et notariis publicis nobis subditis ad quem seu quos presentes nostre littere pervenerint salutem in Domino. Cum honorabilis vir Sibertus de Montfort scutifer, asserens collacionem seu rectoris presentacionem altaris beati nicolai siti indicta ecclesia leodiensis diocesis pretacte, nostri archidiaconatus in ducatu Gelrie ad se, dum vacat seu rectore carere dinoscitur pleno jure patronatus spectare et pertinere ad Ididem altare vacans ad presens per mortem seu liberam disignationem (lisez resignationem) quondam domini Giselberti de Tillia ultimi dum vixit rectoris ejusdem altaris extra (!) romanam curiam defucti discretum virum Jacobum de Montfort clericum predicte diocesis tanquam habilem et ydoneum ad hujusmodi

Digitized by Google

altare obtinendum, Nobis in Dei nomine presentaverit. Cum ea supplicatione quatenus eumdem Jacobum ad dictum altare admittere et rectoren in eodem instituere vellemus et dignaremur, adhibitis solempnitatibus in talibus adhiberi, debitis et consuetis, hinc est quod nos, Jus unius cujusque in his illesum conservare velentes (lisez volentes) Vobis universis et cuilibet vestrum supradictorum, in virtute sancte obediencie districte precipiendo, mandamus, quatenus uno die dominico, sive festivo, publice in facie dicte ecclesie de Baerle hora sume misse, populo inibi ad divina audiendum congregato, unam solam solepnem pro omnibus super premissis faciatis proclamacionem, aliis duabus quandoque fieri solitis pretermissis, quas ipsi presentato ex gratia remisimus et remittimus personali, nunciando publice in eadem proclamacione prenominatum Jacobum Vobis, ut premittitur ad dictum altare fore presentatum, citandoque nichilominus peremptorie Trajecti Coram nobis, ad proximam feriam quintam hora prime post hujusmodi proclamatiorum factam immediate sequentem generaliter omnes et singulos sua super premissis quomodolibet interesse putantes, contra Jacobum presentatum predictum ad dicendum, proponendum et allegandum tam contra ipsius presentati personam quam ejus presentacionem de se nobis factam pretactam, si quid et que cumque contra easdem dicere, proponere vel allegare voluerint docendumque de jure suo si quod se in hijs habere pretendant. Alioquin ad videndum et audiendum ipsum Jacobum presentatum ad dictum altare per nos admitti et rectorem in eodem instituui. Ex tunc que ulterius procedendum pro ut juris fuerint et rationis ei intimacionem debita et consuetis (sic).

Et quod inde feceritis nobis unacum vero annuo valore dicti altaris fideliter et liquide rescribatis.

Datum anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto mensis septembris die vicesimo primo.

B. Réponse du Curé à l'Archidiacre.

Venerabili nec non circonspecto viro domino Archidiacono campinie in ecclesia leodiensi seu ejus locum tenenti.

Humilis vir Paulus de Kessel investitus de Baerle leodiensis diocesis obediens in mandatis. Noveritis, venerabile (sic) domine, me vigore vestri mandati cui hec mea transcriptio est suffixa (il

Digitized by Google

y a transfixa) Jacobum de Montfort clericum dicte diocesis ad altare beati Nicolai per honorabilem virum Sibertum de Montfort presentatum denunciasse ac super presentacione predicta unica die dominica, videlicet prima post denunciacionem in facie ecclesie mee de Baerle jam dicta infra missarum solempnia populo inibi ad audiendum divina Congregato in magna multitudine, unam pro omnibus fecisse proclamationem, citasse que coram vobis Trajecti ad proximam feriam quintam post dictam dominicam hora prime omnes et singulos super premissis sua dicentes aut credentes quomodolibet interesse habentes ad dicendum proponendum et allegandum, tanquam ipsius presentati mandatum vestrum faciendum et omnia secundum formam et tenorem fideliter fore executi. Et annualis valor illius altaris extendit se fere ad decem maldra siliginis Cy (!) Vobis Domine et omnibus quorum interest sub sigilo meo proprio significo presentibus appenso.

Datum anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto mensis septembris die penultima.

C. Réponse de l'Archidiacre au Curé. Le candidat est admis.

Archidiaconus Campinie in ecclesia leodiensi presbytero officiorum in divinis ecclesiarum de Baerlo Concilii Eyckensis leodiensis diocesis ac aliis universis et singulis presbiteris, clericis et notariis publicis nobis subditis ad quem seu quos presentes nostre littere pervenerient (sic) salutem in Domino. Cum honorabilis vir Sibertus de Montfort Schutifer, asserens coliacionem seu rectoris presentationem altaris beati Nicolai siti in dicta ecclesia de Baerlo leod. discesis predicte et nostri archidiaconatus ad se dum vacat seu rectore carere dinoscitur pleno jure personatus (il y a perrationatus) pectare (lisez spectare) et pertinere ad ididem altare vacans ad presens per mortem seu liberam resignationem Domini condam Giselberti de Tilia ultimi dum vixit rectoris ejusdem altaris discretum virum Jacobum de Montfort clericum predicte diocesis tanquam habilem et idoneum ad hujusmodi altare optinendum nobis litteratorie in Dei nomine presentaverit, cum ea supplicatio quatenus ipsum Jacobum presentatum ad dictum altare admittere et rectorem in eodem instituere dignaremur et vellemus adhibitis solemnitatibus in talibus adhiberi debitis et consuetis, nosque super pretacta presantatione vnam solam solepnem pro

Digitized by Google

omnibus publice in facie dicte ecclesie de Baerlo hora summe misse populo inibi ad divina audiendum Congregato fieri fecerimus proclamationem, aliis duabus quandoque fieri solitis pretermissis quas ipsi Jacobo presentato ex gratia remisimus et remittimus personali (lisez speciali) recepto tanem prius per nos de et a massino de Sancto Trudune procuratore et eo nomine prefati Jacobi presentati ab eodem ad hoc legitime constituto debito atque solito juramento in talibus prestari consueto, omnibus aliis rite actis ipsum Jacobum presentatum in personam antefati sui procuratori (lisez procuratoris) ad dictum altare admisimus ac admittimus rectoremque in eodem instituimus et instituimus in Dei nomine per presentes investientes eumdem ac sibi providentes de dicto altari cum suis juribus et pertinentiis universis presencium tradicione.

Quocirca vobis omnibus et singulis et cuilibet vestrum supradictis in virtute sancte obediencie discrete (lisez districte) precipientes mandamus quatinus personaliter accedendo pretactum altare Sancti Nicolai in Baerlo prenominatum Jacobum presentatum seu ejus procuratorem legitimum pro eo et ejus nomine in et ad corparalem realem et actualem possessionem predicti altaris juriumque et pertinentiarum ejusdem auctoritate nostra ponatis et inducatis calice libros, missale et cetera ipsius altaris ornamenta eidem in signum vere et legitime possessionis hujusmodi tradendo et deliberando sibique Jacobo presentato seu ejus procuratori legitimo pro eo et ejus nomine de singulis fructibus redditibus proventibus juribus et obventionibus universis ejusdem altaris quantum in vobis est respondeatis et ab aliis faciatis et mandetis temporibus ad hoc aptis responderi cum intimacione debita et consueta. Quid autem in premissis feceritis nobis, si opus fuerit fideliter et liquide resorbatis.

In cuius rei testimonium sigillum majus curie nostre archidiaconatus presentibus duximus appendendum.

Datum anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto mensis otobris die secunda.

Archidiaconus Campinie in ecclesia leodiensi. Comparuit sufficienter coram nobis feria quinta hora prime post festum beati

Digitized by Google

Michaelis Archangeli Massinus de Sancto Trudone procur. et eo nomine Jacobi de Montfort clerici nobis ad altare beati Nicolai situm in ecclesia parochiali de Baerlo Concilii Eyckensis leodiensis diocesis et nostri archidiaconatus presentati in litteris presentibus annexis nominati ab eodem ad hoc legitime constitutis contra omnes et singulos ipsius Jacobi adversarios. Et quantum debuit expectavit, nemine contra eum comparente.

Quare eumdem Jacobum de die et hora prescriptis salvo jure cujuslibet licenciamus. Datum anno a nativitate Domini, millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto mensis octobris die et hora predictis.

Sol(us) frat(er) que ad aud(ientiam) (comparuit).

D. Le candidat est mis en possession de l'autel.

Anno a nativitate domini quadringentesimo sexagesimo septimo indictione decima quinta mensis julii vicesima quinta hora vesperarum in ecclesia de Baerlo coram (me) et in presentia honorabilium virorum dominorum Paulo de Kessel, pastore de Baerle Godefrido Mollener presbiteris leodiensis diocesis introductus (est Jacobus de Montfort clericus leod. diocesis) et vigore litterarum retroscriptarum venerabilis viri domini archidiaconi campinie in ecclesia leod. in et ad altare Sancti Nicolai episcopi per me Jacobum Suelken clericum leodiensem et diocesis publicum imperiali auctoritate notarium, nec non curie leodiensis. In signum vere et legitime possessionis tradendo libros missale et cetera ipsius dicti ornamenta.

Quod protestor signo munito inferius asscripto et.

Jacob Suelken notarius ad premissa requisitus.

(Record de Baerlo, Archives castrales, page 19 verso).

VIII.

Revenus du bénéfice S. Nicolas.

Ditt synn die Renntenn van Sinter Claes Altaer to Baerlo daer die rechten erven des Huyss en renntenn mit synen toebehoorn toe Baerle rechte giffer en collatòes off synn en Jus personatus is bele. (?)

Digitized by Google

Item Willem van Nyenhuyss IIII mald. rogg van eenen stuck erfs dat by zyenn huyss gelegen is dat Arnts van behmden was.

Item Hen Gobbels en syn gedelingen IIII mald. rogg. van IV m. landts die gelegenn synn aendn Luone Roey schietende op den hey mitten einre sydenn dat Gaerts van Braekell was en vann andhalve bonre landts geleg. syn in Elsbroick.

Item Symon vann Ynckefort en Reyner van Oede Coster to Helden elk ein half mald. rogg. van eynn bonnre baent dat Gebell vand. Voirt was geleg. ind Elsbroick.

Item Wolter die Smit ende syne erfgenamen I mald rogg. van I bonre baents dat Gebell vand. voirt was.

Item toe Baerlo

Item Henrick van Ynckfort III mald. roggen.

Item Gaert die Coster III mald roggen uten guden van de Loe.

Item Willem Buyskenn I cop min dan IIII vat rogg. die besat Joff. Lisbet van Brede Sint Nicolas altair toe Baerlo op hoen erve te Soterbeeck gelegen aend Beeck alre nest Pet. nuelen camp mitten eynre syde, en mittenn andere tyd dat Jan Her Sybertz erve plach toe synn.

Item toe Meyell achter Helden over den Peel II mald. rogg.

Item op Geuire Smakenn toe Santvort XL groot.

(Record de Baerlo. Archives castrales, page 17).

IX.

Relief des Berckt et de Coesdonck 1486.

Ich Johan van Eyll Tilmans soen, leenher doe kont tuge und bekenne overmitz desen opene brieve vor my und myne erve, dat ich als leenhe in tegenwurdigheits twier myne gehulder mane van leen, met namen Her Johan van Boedberch, ritter Erffmarschalck der landen van Gelre, Her Elbert van Eyll ritter hier over onthaelt geropen und gebeden, op huden dach datu dieses beleent hebbe und beleen met desen brieve Johan van Eyll, Heeren Thyssoen, here tot Geisteren an die guede und have geheiten die Kuesdonck und dat guet then Beirckten gelyck die vurss. haeve und guede in hogen int legen in naten int diepen mit busch, broick, heiden, weyden, aerlant, getymmeren mit allen oeren

Digitized by Google

rechten und toebehoer in und buten den kerspel van Boirll in den lande van Kessel over die Maess gelegen syn und aen my leenher vurss. to leen toebehoren, daer an nyet uitgescheden. Also dat Johan van Eyll, Hn Thyssoen vurss., alle dese vurss. leenguede gelyck sy vurss. staen mit allen oeren rechten und toebehoer als vurss. van mi vortan, sal hebben, behalden ind gebruicken nae leensrechten und alle syn gadinge mede sal mogen doen sonder enich tegenseggen dair op he my hulde ind Eede ind allet dat een leenmane synen leenheren schuldich is te doen gedaen heeft beheltelick my leenh. mijns guede rechte dair an ind mallick des syns ind ter stont na der belenengen ind ontfenkenisse vurss.

So heeft my die selve vurss. Johan van Eyll my leenh. vurss. oirkonde myne leenmannen vurss. trouwelick gebeden dat Ick Elisabeth van Goer ind van Eyll syne echte huijsfrouw een tucht wil believen ind bekennen an die vurss. guede met allen horen rechten ind tobehoir dair an nyet uitgescheden ind want dan my leenher vurg. dese bede redelick ind mogelick dunckt syn, so heb ick omeder selver synne bede will jouffer Elisabeth van Ghoir ind van Eyll synne echter Huesfrouw vurss. een tucht bekannt und beheft und tucht se dair an met desen brieve der vurss. have ind guede na dode Johans van Eyll vurss. te hebben te besitten so lange sy lyftelicken lyfft und leevet, als tuchters recht ind gewoent is ind allet an argelist. Dis te orkonde ind getuge der waerheid heb ich Johan van Eyll Tylmanssoen leenher vurss. myne segel voir my ind myne erven vor an desen apenen brieve gehange ind heb vort gebeden ind bidde di Eerber ind vrome her Johan van Boedberch Ritter Erffmarschalk der lande van Gelre ind Hn Elbert van Eyll Ritter dat sy als myn gehulde mannen van leen vurss. hore segelen ter meerre konden ind getuge der waerheit by mynen segel an desen apenen brief willen hangen dat wy Johan van Boetberch Ritt. Erffmr. vurg. ind Elbert van Eyll Ritt. als leenma vurss. ome beden Will Johans van Eyll Tylmannssoen uns leenhn vurss. bekennen gerne gedaen te hebben.

Geg. int Jair ons Hn dusent vyf hondert zes undt achtentich opt Satersdach na unser liever vrouwen dach visitationis.

Onder aan dezen orginael leenbrief hangen aan dubbelen perkamenten sterten drie zegels in groen was. Deselve bevindt sich in het archief van het Huis Scheres.

Digitized by Google

X.

Relief de Baerlo par Renssе de Merwyck 1499.

Anno domini etc. XCIX op Satersdach nae denn heyligen Pinxt-dach heefft Henrick vann Beersse van wegen vund tot behoiff Reynnsenn van Merwick naegelaetenen echte dochter Seligen Johans van Meriwick van welcke Reynnssenn Sybert van Montfort seliger eenen alde vader was, to leen ontfangen dié Borch und Huyss geheetenen Baerlo in den Kerspell vann Baerlo gelegenen mit orenn vestenn ind graven ind mit allen heerlicheidts vissene, weyden ind toebehoer so als Sybert van Montfort òe alde vader selig das her toe besetenen vundt gebruyckt heeft gehadt ind van mynn gnyd lieve heeren Hrtoige vann Gelre toe leenen rurend is toe Zutphene leenen vund voir hair heefft Henrick vurss. heldinge gedaenn. Beheltelyck etc. . . . Mann Willem vann Aeswyn erfhaefmeyster vund Henrick vann Dornick.

Ich Reyner vann Gelre B Stathelder generael des quartiers vann Rum^{de} en Stathelder der leeuen gueden doe kondt enn bekenne dat voir my orkonde mannen van leen hier nae besc. gekommen en erschenen is Jouff. Reynsse van Merwick naegelaetene elige dochter zelige Jans van Merwick vund heefft bekannt soe as Hennrick vann Beersse als van harere wege vund tot horen behoiff, dat Huys toe Baerlo mit alle synn rechten vund toebehoir as voir ein Zutph. leene ontfangen heeft vund van myn gnedigsten lieven Heer Heer Kaerle Hertoch vann Gelre vund vann Gulich vund greyff vann Zutphenn, beleendt is in allre matenn soe ass Sybert vann Montfort vund syne voiraldere sullix ontfangen gebruickt vund besetenen hebbenn vunde van den selven Sybert yren alder vads. oir aen geerfft vund bestorven is. etc.

Soe heefft nu die vurg. Jouff. Reynsse mit willen weeten und consent Heinrix van Beerse.

(Record de Baerlo. Arch. castrales).

XI.

Sibert de Montfort transporte Baerlo à Dirck die Claer 1501.

Wy Karle by der Gnaden Godts Hertoghe van Gelre undt graeve van Zutphen doen kondt und bekennen dat up Huyden

Digitized by Google

dat dy brief vur ons in tegenwoirdigheijt ons man van leen hierna bescreven gecommen is Sibert van Montfort ind heeft oirconde deselver als naebescrevene mann, opgedraegen und aengegeven in onse handen die Borgh int huijs gehieten Baerle in den kerspel in Baerle gelegen mit oer. vesten und graven und mit alle heerlyckheyden visschen weyden und tobehoer soo Sibert van Montfort selige des vurss. Siberts vaeder dat to besitten und to gebruycken plagh und von ons to leen und is to Zutphen rechten ind dieselve Sibert heeft nu daerop dieg en mit sande, halm ende monde soo dat onsen man. van leen naebeschreven wysden vur rechte dat hy und syne erven daer omterft und ontreghtig wierdt und wy onsen vrywillen daer mede doen mugten terstond doe dit gesgiete was hebben wy Hertoghe voors. ter oedt moedighen beden Siberts van Montfort vurss. oerconde ons nabeschrijven man van leen dat selve leen goed geleg dat voorbenoempt steet verlyt und beleent, Dirck Die Klaer Lamberts, die sulcx von ons oirconde der selve on naer bescreven mannen to leen ontfangen heeft tot Z. R. mit eene ponde gutsgelds te verhergebeden (!) soo duck dat versyndt und ledig wordt und hyraft heeft ons Derick voors, hulinge und eede gedaen und allet dat enen man van leen synen leenheer schuldig is und was te doen der gelycke he me synen ang ons onser erven und nacommelinge alletydts doen sullen soo ducke des van gebooit zult besittelyck nu allen ons onsens und deren insgelyckx syne goeden regten als voors. sonder argelist. Hier sijn over und aen geweest onse mannen van leen mit namen Willm van Aeswyn erffhafmeister und Johan van Bronkhorst und meer goedermannen, des t'oir conde und getuygenisse der waerheyt hebben wy Hertoghe voors. onsen zegel van onser rechter wetenhyt aen desen openen brief doen und heyten (!) hangen. Gegeven in den Jaere ons. Heer XVc I des dynsdag na Blaecken Paschen.

(Record de B. Arch. castrales).

XII.

Rensse de Merwyck réclame contre la vente 1502.

Wyr Johan vann Boin Johan Mercator und Johan Verwer beleende mannenn ons gnedichster herre Hertoich vann Gelre

Digitized by Google

vund vann Gulich vund Greyff van Zutphen doen kondt end bekenne, dat Wy huden op datum van desen oepenen placcaet daeroever en anne geweest, vund als manne van leen vurss. geroepenen syn, dat Gerit van Merwick als momber joffs. Reyssene van Merwick syner nichts aen Johann van Eyll he toe Geysten, becroeninge gedaen heeft over alle alsulck koupe gebruyckt vund anders als derselve Johann van Eyll aen den huyse toe Baerloe mitten ganssene toebehoor vermeyndt toe hebben ind derzelve Gerit vann Merwick heeft mede begeert datt. vurss. Johann van Eyll und voirt alle die ghenen die des vurg. guits gebruck yre onrechte hannt off doen willenn vund laten henn als momber synre nichte vurss. sulcx vredelick gebruyckenn soe sy verhaept dat synn vurss. nichte vund hij als momber van yre wegenn rechte ervenen vund naevolger des selvenen huyss en guets vermeynen toe wesenen vund want wir Johann vann Lome Johann Mercator en Johann Verwer, als mannen van leen vurss. hyr by vund aen geweest syn om onse gebuerlick rechten dat dese becroinge geschiet vann Gerit vurss aen den vurss. Johann vann Eyll geschiet. Is oirkonde der waerheytt hebbenen wyr mannenn van leen vurss. eyn yeder synnen segell onder op spacium des placcaerts brieff gedruckt A° etc. XV^{c} vund twee op Sint Cecilie dach.

(Record de Baerlo page 3).

Les échevins de Baerlo, donnent acte à Reinsse de Merwijck de sa réclamation 1502.

Wij Hermann vand Horst gerichtsbode als inn stat des Richters Heijnkenn vand Molen und Willem op den Haeffacker schepenen toe Baerlo doenn konndt und bekennen, dat veur ons kommen is Jouff Reijsse va Merwick vund heefft veur onns als rechter en schepenen vurss. Gerit vann Merwick oerenn oeme gemechtich ende gemombert over alle alsulcken rechte ende toe spraicke als sij ein einigerwijs vnd gericht vann Baerlo vermeijnt toe hebe niet daer van vitgescheijden. etc.

Und sulcke geschiet sijnnde soe heeft derselve Gerritt van Meriwijck vann stont anne als momber sinre nichten vurss. aenn ons gerichtelick becroent ende wedersprake alle allsulcken koupe aen-

Digitized by Google

fanck vund gebruijck als Johann vann Eijll hen to Geysten van den Huijss toe Barlo mit sijnen ganss. toebehoer vermeijndt toe hebben, welke becroninge der vurgem Gerrit vann Merwijck aen ons Rechter enn Schepene wael vervorkomt vun verbondenn heefft. Oirkonde der Waerhits, vund want wije geenen eijgen zegel en hebbenn soo hebbenn wyr gebedenn vund biddenn denn eerbarrenn vund frommen Gaert van Kessel ons scholts dat hij seine segell vur ons ter kondenn hier onder op spacium des aepenen placcaertz druck will, welke ich scholt vurss. waer bekenne en heb des mijnen segell ten kond onder op spacium der aepenen placaeten gedruickt op Gonnsdach nae Sint Victoris tag Anno XV^{c} ende twee.

(Record de Baerlo pages 3 et 4).

XIII.

Cédule des cens de Baerlo 1506.

Dit is der thinss van den Huyss toe Baerlo viter eynen alder Rolle geschreven in den jaere onns H^{e} XV^{c} end VI aengaende op S. Remyss dach.

Claesken Switten heff gewonnen en geworven gelyck als Derick dat voir besetene heeft in synre tyt, daer op blyeft hy schuldich alle jaer VI hoenre en I summeren rogg te betaelen op dat huyss toe Baerlo.

Wenter Brouwer III alde groote en II capuyen en II sumere rogg. I cop min, vand' haefstat aend Beekkachter Bengen haestat.

Beert inden Bongaert I alde groot en I capuin en 1 hoen.

Henriek Kiespenninck I aldt muerkenn van een baent geleg. in den hoefslage toe Soeterbeeck.

Sylle en Grietg VIII ald. vlems end I capuyn ende I hoen ende I cop min dan IV vaet rogg van Pupkens guet omtrent II morgen meer of min.

Lysbet vann Kuyck II brab. van II morg. lants op gheyn Thuseler en van eynder dyell van $^1/_2$ boenre lands ind Horst.

Gerrit vanden Voirt van Jans guede van den Loy III alde groot V hoenre.

Gerit vand Loy van den selven gude IIII alde groote IIII hoenern.

Digitized by Google

Willem vann Haeffacker van den selven guden I alde gr.

Jan Riekenn toe Houtblerick IIII hoenern van eyne lepken erffs geleg. te Houtblerick by Phs. Kamp en aen den gemynn stratenn omtr. een vierdeel lants mit huys en hoff t' sammen.

Pet. Stockmans VI brab. en VI hoenern vand sadell gude in den Peperstratenn als daer gelegen is mit syne toebehoir.

Voirt aend Yegelkulen omtrent V morgen landts.

Voirt aend Baerlo beek V boenre lants, en voirt in den Horst eyn morghen landts en een $^1/_2$ mald. rogg van den alder haestat.

Jenneken Scheres I ald. muerkenn vann IV morgen landts die hy gegolden heeft van Cornelis Costers die daer liggen in den Kukvelde by myne kinder lande.

Bele Ruijtters IV hoenren van oeren guetgen gelegen bijd Hellen offt Verhellen.

Gaert Gijskenns I alden groote van sijnne kamp geleg. aen den beek.

Grietgen Mertens III hoenern en $^1/_2$ mald. roggen van oeren sadell guetgen.

Mertten Engels II hoenre van sijnn Wooningh als Gebell vand stegen plach toe te bewoonen.

Jan van Lomme I brab. van eijne lap lants in Ghen Monxhout dat H. P. van Besell plach toe te behoeren.

Jennensken Merttens soene van Haeffacker vand guede tegen Mareken Engels aen den straeten gilt des jaers III ald groot en VI hoenre en 1 sumere rog toe erffthinsz.

Lijns Buijskenn VI brabants van 1 stuck lants gelegenn opte hoger Boijnck aent' lant van den Boijnck boven en beneden geheiten Cragers landt en 1 capuin en 1 haen van eene stuck lants geleg in den hogen velde toe Soeterbeeck neest Willem Pastoirs lant aend' gemeijn voetpadt die daer compt van Soeterbeeck tot in die Boijnct.

Pouwelken Leijnen III alde groot en brab. vann 1 stuck lants omt 3 morgen lants opt Eerssel soo Griet Moerkens int' gebruijck heefft.

Jenneken Scheres heeft gewonnen die helfft van Scheres guede die Wilm van Berckt en Trijen sijnn huijsvrouw plach toe sijnn en van ald helen gude blifft Innks jaerlicx af gelden IV alde vlems.

Sijlle en Grietg. Duijffen van oeren sadell guetgen annen Kirchoff

Digitized by Google

3 alden groot en III capuijnen vand haestaet daer dat schuurkenn op stonnt.

Jan van Broickhuijsen X alde grot vand eiwen acker ennd 1 groot vann eenen morgen gelegen ind nederdaele en 1 kapuin en 1 hoen en 1 cop. min dan IIII vaet roggen van eijnen baent gelegenn achter Lamberts Kamp en II morgen die daer opt brant schieten

Jan Spijkerman I brab. van eijnen stuck lants gelegenn opt steijll tusschen Gaertgen Heijnskenn lant en der Monicken lant gerekent vur 1 boenre, nu Henrick sijnn soene Anno etc. XIII op.

Lenart ind Vergaert IV ald. groot vann IV morgen lants op Gheijn Tuseler en 3 vierdel lants ind Horst gelegen tuss. Sijberts lant van Montfort en Kuijckmans lande:

Baeten van Ments 1 alde gr. van ein m. l. geleg in den Nederdaele.

Arnt Dalenn en meester Jan der Smit to Kessel woonende to Venlo III alde gr. van den Wijn Acker tgein Hollt.

Renken a° XV^{c} gijeff III brab. van 1 boenre geleg. inde Oe Ott Houmn (Holtmeulen?) XI brab. en 11 hoenre viter sijnn hoff t' gheijn Holt die Derix van Gheijn Hout was en na Derix v. d. Weijer was.

Arnt Vynck I ald. gr. van 5 m. l. geleg. toe Overbroeck tusschen Pastoirs lant.

Gerit Toerman I alde gr. vann 4 m. lants geleg. by den sadell gude.

Maes Allenn III brab. van 1 m. l. toe Overbroeck geleg. tus. Her Jan die Roever en Claes Kunnel.

Jann van Berckt en Bert syn huysvrouwe van Arnt Heyns gud I boenre geleg. in der Oy int Nederdaill III brab. gewonnen en geworven aen Gaert van Kessel anno etc. XXII.

Jan Op gen Raay cum adherentibus.

Sybken van den Broicke II hoenern en I boddrage van een vierdeel lants gelegen ind versteghen.

Gerrit Gerritg. Wousskens Joen II ald. gr. van huys en hoff en van den Kamp naest gelegen aen der broick tussen Hencken Toermans en Einricke Smits en I stuck lants rurrents (?) by den camp en $^1/_2$ m. l. geleg. achter Tongerloe in den nyen bennd aen byde syde Willn Otgens erff.

Digitized by Google

Jeneken Spaers II ald. gr. van den Wyn Acker tghen Holt by Dirix hoff van Weyer die nu Ott Homme toebehoort.

Willem Lietgens IX brabants van eene stuck lants geh. op gheyn Diggen of op Gheyn Ende.

Griet in den Horen IIII alde gr. van V m. l. gel. naest den hoff tgheyn Hyraede.

Jan vand. Voirt heeft gecofft van Dirick die Weert I mald. rog. op huys en hoff in dat land op gein seyde denn pade en dat heeft hij gewonnen en geworven aent' huys toe Baerlo.

Gaert van Kessel van den ganssche hoff t'gheyn Himrayde uitges. IV m. l. die Heinrick vand. Voirt teg. joff. Katherine van Montfort gecofft had IV alde grote en van den baent die daer leyt annen Donck toe III alde grot.

Der jonge Walraven vand. Lyndenn en s. huysvr. sin commen vur laten en hebben gesonnen den leff van geyn Hirae toe Wymroy nae erfftins guet op mannedach octava dionisii A° VIII°.

Gerat Kiespenninck I ald. moerken van II m. l. die op bonhoff liggen.

Thisken Brouwers VII 1/2 ald groot en II hoenre.

Mathis van Kessel, Syberts soen is man Egberts van Montfort van XVI paer corens int' thiend van Kessel.

Sille en Grietg. Duyffken I brab. van II m. lants gelegen aen den Diepenbroick en aen gheyn Loy.

Willem vand Boicket I alde Vlem van eyn stuck lant geleg. tuss. Pet. Stockman bende en Gaert Duvels baent.

Egbert van Holtmeulen is man toe Baerlo opt Huyss van den hoff t'gheyn Put.

Viter den hoff die Gaert Roffaerts is VI capuin.

Dirich van Mens is man toe Baerlo op'thuis vund haeve gelegen aend molen geheiten den hoff Aengen Ende.

Jann Franckenn gilt Garten van Kessel gen. van Oyen III ald. vl. s'jaers van 2 b l. gelegen ind Holtervelde geh. Hoitmol. lant en dat ander boenre geh. ponter lant die welcke nu gegolden heeft Gaert Roffers.

Aerck Enkers en Aleyt syn wyff van 4 m. l. gelegen op geen Tuyseler 3 1/2 gr. en 1 gr. van 1 m. annen oe inden neder dael. Heinrick van Ynckevoirt en Beel syn huysv. 1 gr. van 1 m. l. gelegen in den nederen dael dat Smits kinderen plach toe synn

Digitized by Google

Van V roeyen of 6 gelegen aen beeck daer wyne op staen tuss. Egberts lant en der beycke 1 hoen en in den Horst omtrent 1 morgen.

Toe Brey:

Viter den guede daer Gerit Ketelbuter in sit 1 gr. erftins gut. Aercken Toermans vann IV m. l. die daer lygh by Sadell gude 1 groot erftins guet.

Peter, Claes Soen, van V m. l. die daer toe overbroike light tuss. Pastoors lant en Pet. kind land 1 grooten.

Hen der alden III brab. van 1 m. l. die daer geleg is t' overbroeck tussen H. Jan die Rover en Claes Kennels ende all erfthins guet.

Syb. van den Broick van eenen vierdeel lantz aen den vestegen II hoenern ende $^1/_2$ boeddregher.

Mester Pet. Smit van Blerick en Mechtelt van eene lepke erffs toe Holtblerick aen gemeynre straeten tuss. Philp camp en Zeger van Guterloe 1 vierdeel lants erfltins IV scoen hoener.

So is Heer Mathis van Kessel man Egberts van Montfort van XVI p. corens vit thiende van Kessel.

So is Ott van Holtmolen man Egberts van Montfort als van den hofftgen Puttingen.

Uit hoff die Gaert Roffaerts is VI capoen.

Uiten hoff die Dirix van Ghein Hout was en nu Dirix van den Wijer IX brab. van den Rijacker.

(Record de Baerlo-Archives castrales) pages 20-25.

XIV.

Relief de Berck et Coesdonk 1518.

Ich Johan van Barlle Johans soon Leenhe doijn kont ind bekenne overmitz desen open brieve voor mi ind voir mijne erve dat Ick als eijn leenheer in tegenwordigheit ind oirkonde manne van lehn mijns genedigh lieve Hèn Herttoughe van Gelre v. oms gebreck will, mijne gehulder Leenhmanne to deser tijt als die edele eerveste und vroeme Reijner van Gelre Heren tot Arsen drosz op Veluwe ind Sweer van Paerloe drosz to Gelre dair oever onthaelt geroijpen ind gebeden op hueden dagh datu dis

Digitized by Google

briefs belend hebbe ind overmitz desen open brieve beleene Sijbert van Eijll Johans soen zelig henn tot Geisteren was, mede tot behoijff ind gebruijck Johans van Eijll to desz tij. Hè tot Geytn ind Willems va Eijll des vurss. Sijberts bruidere gelijck hemselfs aijn die guede ind have geheijten die Koesdonck ind dat guedt ten Berckten gelijck die vurss. haeve ind guede in Hoeghen, in leeghen, in naten, dijepe ind droege, mit bosch, broick, heijde weijde, artlandt ind getijmer mit allen oeren rechten ind tobehoer in und buten den Kerspel von Bairle ind land van Kessel over die Maesze gelegen sijne ind aijn mij leenhere vurss tot leenher behoeren nijet daer aijn uitgescheijde Alsoe dat Sijbert van Eijll mede tot behoijff ind gebruijck Johans ind Willem van Eijll sijne broedere allet gelijck vurss. steet alle dese vurss. leenh. gude mijt alle oere rechten ind toebehoere gelijck vurss. van mij vortan sall hebbn ind behalden na leenrecht Doch allet tot behoijff ind gebruick as vurss. steet sunder enich tegenseggen dair op He mij Hulde ind Eede gedaen hefft ind allet dat eijn man van leenh. sijne leenhe te doen geboirt ind schuldich was beheiltelicke ouck in besunderheit Jouffer Elisabeth van Goer nagelatene weduwe Johan van Eijll oerer liever moeder oerer tuchten. gelijck dat allet na luijt ind inhalt des leenh. briefs van Johan van Eijll Tijlmans soon Johan van Eijll heer Thijs soen ind Jouffer Elisabeth van Goer elud. vuurs. dair op gegeven sij mede beleent ind getuchticht heeft. Allet asunder argelist dijss in oirkunde ind to getuijghe der wairheit soe heb ich Johan van Barll leenhe vurss. mijnen segel voir mij und mijne erve voir aijn desen open brieve gehangen ind hebbe vort gebed ind bidde die Edell eerveste ind vroeme Reijner va Gelre Hen tot Assse ind sweere va Paerloe Drosz vurss. dat geliefd de segelen 't meertse kunde als onthailde ind v hare mane va leehn omb gebreck mijre gehuld ma to desz tijt mede an desz. open brieve hage wille dat wij Reijner van Gelre He tot Arssen ind sweer van Paerloe vurss. bekijnne om bede wille Johans va Baerle leenhe. vurss ind mede soe wij dair an ind over gewest sijn gerne alsoe gedaen toe hebben. Gegeint ja onsz Hn Dusent viefhondert ind achtie alva pathaleon martir.

Onder aen den original leenbrief hangen ein dubbele perkamenten starten drie zegels in groen was.

(Archives du château de Scheres.)

Digitized by Google

XV.

Quittance de la vente de Baerlo 1521.

N... naegelatene weduwe Derick Die Clair des Gods bedenke doen condt alle luijden ende bekenne overmitz dieser quittantie, voor mij en mijne erven soo als selige Derick die Clair mijn lieff huijsheer volmagtig geweest is Egberts van Montfort mit syne bruederen ende susteren in lehfen, in beuren des gene hem beuren was duss dan soo heeft my de eersame frome wijse ende voirsigtige joffrouw Elisabeth van Goeyr naergelaten weduwe seliger Johans van Eyll heeren tot Geisteren voll ende al wo all to will ende to danck uijtgericht ende betaelt die somme van dryentwintig hondert rijnssche gulden totten gelaege heerkommende van den huijse tot Baerll naer vermogen der uytspronecken daervan geschiet in der beval heden cedulen geschrieven ende bedanck my ende voor mynen erven van den voorss. ges. sommen gelds guder uytreeckeninge ende betaelinge van den selven voorss. jonkvrouw Elisabeth dair om soo sigelden wij Anna weduwe vurss. ende Egbert van Montfort volmegtig mynre broederen ende susteren voor ons ende onse erve die voorss. jonkvrouw van Goeyr weduwe voorss. ende oire erve nu ende to euwigen daeghen geduyrende van den voorss. hooft sommen gelts der dry en twintig hondert rijnssche gulden ende voor alle die genen die deshave quyt schadene behueven sonder eenig recht oft toezeggen daar op meer 't hebben noch 't behalden eeniger wijs ende aldynck sonder argelist. Diss is in oirconde der waarheyt soo hebben wij Anna weduwe ende Egbert van Montfort voorss. onse segelen voor ons ende onse erven hier onder up t spaml (?) deser quittantie gedruct op maendags post vite et modestii om anno XVCXXI.

Hier onder waren 2 segelen in groen was gedruckt.

(Archives Château Scheres.)

XVI.

Extrait du partage entre les enfants de Jean van Eyll et d'Elisabeth van Goor 1530.

Voorts soo sullen Syberts van Eyll ende Joff. Johanna van Broekhuysen syne rechte huysfrouwe voor oir erffscheidinge ende

Digitized by Google

deilinge heben, und oere erven erfflick behalden dat Huys und Woeninge to Bairlo myt allen syne hoigeyden, kerkgyften, leen und lyffgewins guederen, voorts myt den moelen daer toe gehoorende, und mit den hoeve voor den huys gelegen, voort mit alle syne jaerlicke pachten, jaergulden, hoenre, thins ende recht gelyck dat al to samen binnen und buyten den Gerichte van Baerle gelegen is, und ayn ons gnedigen lieven Heere tot Z. R. te leen beruert het sy oock leen oft geen leenguedt niet daervan vuytgescheijden, und daer toe IV morgen landts ayn eynde die Hemelray gelegen, oock sullen Sybert ende Johanna ehluyden voors. hebben und erfflick behalden den hoff to Koesdonck, gelyck die mitt alle syne rechten und toebehoor in den gericht van Baerlo van alts gelegen is, und daertoe alsulcke pachten, thins, hoenderen, gewin und gewerff die in den hoff gen. die groote Berecht to behoiren plegen und Johan van Eyll onser vader seliger die toe gebruyckan plegen etta onder in den voorss. brief stont und heben des ter koinde, und toe getuygen der waerheyt, und jeder eyn ons segelen voor ons unse huysfrouwe and unsen erve aen desen open brief gehangen und vor den principael brief ingestelt, ende des tot voirdere conde, und tot meerder recht und seckerheyt gebeden, und bidden die Veste onzen lieven Ohemen und neven Allars van Eyll, Ariaen van Bylant heere tot Well, und Johann van Dart, dat sy hoere segelen mede ter conde ayn diesen onsen maeghgescheyt brieven hangen sulten, dat wy Allart van Eyll, Ariaen vanden Byland und Johan van Dars omme bede willen ons lieve neve voorss. belyven geerne alsoo gedaen heben und ons segelen ter conde mede an dysen maeghescheyt brieven gehangen.

Gegeven int Jaer ons Heeren duysent vyffhondert und dertich op Donderdagh nae S. Peterdach des heyligen Apostels ad vincula.

Onder desen brief waeren hangende achthien adeliche segelen aen parquementen starten in groene wasse vuytgedruckt.

(Liber Probationum Archives castrales).

XVII.

Cession faite par la famille de Kessel 1530.

In Gottes namen, amen, toe weten soe hoe: eyn tyt lanck herwaerts, twisten, scheillingen und gebreken sich onthalden

Digitized by Google

heben als tusschen Johan van Eyll, heere tot Geysteren Sybert und Willem van Eyll gebroederen ter eenre — und Gaert van Kessel und seine soenen und kinderen ter andere syden, herkomende und versthen van den Huys wooninge und Borch genant te Baerlo, gelyck dat selve Huys mit syne hoocheden und lehn guederen und kerckgiften, und andere mit haere, als lyffgewins guederen jaerlicke renten, thinsen und rechten, voorts mit den haeve achter den Huys gelegen, und die moelen daer toe behoorende mitten Caysdonck und Loye baendt, gelyck dat al toe saemen mit getimmer artslandt, bosschen, broeck und visscheryen, waeter und weyde, voort mit alle dere rechten und toebehoeren in hoogen und legen, buyten und binnen den Kerspel und gericht van Baerle in den lande van Kessel van alts gelegen und ayn den Hoochgeboren vermogende fursten und heeren Kairle Hertoge van Gelre und van Gulich, greve van Zutphen, heere van Groeningen, Dromlande, van Coevorden und van Drynth, unser gnedigen lieven Heer tot Z. R. toe leen beruert oock alsulcke schepen (?) guedt daer toe gehoirende is, und andere guederen daer vuyt versath, verhort, und wederomme ingelost und aengeworven, wy gelyck seliger Sybert van Montfort dat gebruyckt heeft, daerinne verstorven und seliger Johan van Eyll, heere tot Geysteren was aller milder gedechtenisse, dat selve oick gehort, und Gaert van Kessel voorss dat eyn tyt lanck beseten. und gebruyckt heeft, niet daervan vuytgescheiden, noch vitbehalden; welcke twisten, schillinge und gebrecken nu op huyden dagh datum dys brief mit consent oirloff und believen ons gnedigen lieven Heer als leenheer vurss. overmits und in by wesen seiner furstliche gnade, mannen van leen und vrynden und maege hier nae beschreven in vriendlicheyt verdraegen, geslicht vereenicht, und erfflichen wail gescheiden syn, wesen und blijven sullen under vurwaerden und manieren hier nae beschreven.

Alsoo dat die gebruederen van Eyll vurss. und oiren erven by den huyse, Borch und woeninge genannt toe Baerloe mit alle die guederen rechten und toebehoiren gelyck vurss. steet blyven und erffelicken behalden sullen, und daerop syn voor ons Johan van Wittenhorst Drossard s'landts van Kessel und Johan van Broeckhuysen genant van Oyen als mannen van leen ons gnedigen lieven heere vurss. hier over onthalt geroepen und gebeden erschenen,

Digitized by Google

und comen syn. Gaert van Kessel vurss. mit Johan en Henrick van Kessel syne rechte soonen, und hebben vergyt und beroerdt dat sy recht und redelicken ceur gegeven und opgedraegen hebben, voor on und voor oere erven, und hebben ooick gelaist voor Gairt und Willem van Kessel syne soenen und bruederen und oeren erven Johan van Eyll, Sybert und Willem van Eyll gebruederen und oere erven alle oer recht aenspraeck tichte und toesiggen sy tot eenige tyt totten voorss. huyse Borch und wooninge gehadt hebben, und hebben moegen want sy heel und all daerop vertygen, overgeven und opdracht gedaen hebben mit handen halmen etc. als onderstant und tot meerder waerheyt und vast stedigheyt aller puncts verss. hebben van beyde partijen gebeden und bidden ons vrienden und maeghden am beyde seyden als wy van Eyll und Alart van Eyll onsen lieven ohmen Jaspar van Lynden heere tot Hymmen, und tot Blitterswyck, Alart van Goor und Johan van Dript onsen lieven neve ende wy van Kessel, Gerard van Merwick, Johan van Holtmuelen und Gerard Roffers dat sy oeren segelen tot voordere conden aen desen oepenen brieve hangen willen, dat wy vrienden ende maeghden vurss. believen omb oerer bede wille gerne gedaen hebben, und onse segelen omb oirer bede wille als voorss. ter conde gerne hyrmede aen deses openen brief gehangen.

Gegeven in den jaere uns Heeren duysent vyffhondert ende dertich op naemiddagh naer den heyligen nieuwe jaersdagh.

Ende waeren aen den voors. brief hangende mit parquementen starten achtien adelycke segelen in groen wasch uytgedruckt.

(Liber Probationum Archives Castrales.)

XVIII.

Sijbert van Eijll est confirmé dans sa possession 1538.

Nae dem Sijbrecht van Eijli overmitz vertijchnis brieff in possessie und gebruijck des Huijs und guedere te Baerloe in den overgegevene supplicatie Johans van Kessel specifieert gerustelicke und vreedelicke possessie gehoorich is und daer durch Godart van Kessel seliger und sijne erve niet spoliert, noch des oiren beroiff hebbe veromete van des bannerheers Ridderschap Zutphen

Digitized by Google

ijl sont te Ruremonde op ten landtdaege versammelt nae verhoir beijder partijen, reeden und wederreden segel und brieve der Landschappe voorgedraegen und vorlezen voor recht gewesen dat Sijbrecht van Eijll voors in sijne possessie vredelick sonder eenich becroonen der van Kessel gehalden sal worden und daer inne blve ter tijt toe hij of sijne erven daer vuijt mit gebuerlicke rechten gesleten werden, sal daerom Johan van Kessel mitte sijne toe volleste der oncosten gehalden wesen te betaelen 6 golt gulden:

Des in oirconde der waerheijt der stadt secret segel van Ruremonde der wijr deser tijt hier inne semptelichen gebruijcken hier beneven aengehangen.

Gegeven in den jaere XV^{c} und XXXVIII op VI dach sept.

Onder vuijt was hangende eenen groenen segel aen dobbelen sterte van perquement.

(Liber Probationum Arch. castrales).

XIX.

Le Duc de Gueldre invite le Seigneur de Baerlo à fournir sa prestation féodale 1532.

Kairle Hertoich van Gelre und van Gulich Greve van Zutphen, Heer van Greuninghen der omlanden te Covoirden und van de Drent etc.

Lieve getrouwe, also wy durch onse alinge Landtschappen eyn ordinancie van voetvolck tot kriegsluyde ofte van noode wier, tot ons uwen und onser sementlicke ondersaeten beschermínge gemaekt hebben, segen wy gerne dat onse Adell oick naer advenant daer toe gestaelt wiert, hebben daer om eyne ordinaneie verraempt, dat sich eyn eder nae syne gelegenheit to peerde und rustinge stellen sall, in welcker ordinancie gij op twee peerden und eyne spies geordineert syt, is hyrom onse vlijtige bevel dat gy u dair nae mit peerden und harnits stelt, und tegen dis judids(?) meer to komende hoogteyt van Pinxteren, vaerdich und gerust sijt, wy willen u als dan doen verscheynen in eygenre persoonen besigtigen und uwes gehalts halven met u verdraegen und dit

Digitized by Google

daer beneven guedtlyck erkennen, hyr van en sidt in geynen gebreck, des verlaeten wy ons genselick.

Gegeven in ons stadt Arnhem den XVIII dagh marty anno V^c XXXII.

Ende was met groote letteren ondertkt. (Charlis.)

Op den Rugge stont geschreven: Unsen lieven getrouwen Sybert van Eyll.

(Liber Probationum Archives Castrales.)

XX.

Sibert van Eyll donne en fief XVII paer corens à Kesseleyck à Ott Schenk de Nijdeggen 1546.

Ich Sijbert van Eijll doe kondt vnd bekenne overmitz desen voor mij vund mijnen Erven dat ich in tegenwordich. tweyer onthaelden manne van leen hier nae beschr. beleent hebbe Pet. Tuishuis als trouhelder und tot behoeff des erentvesten und frommen Ott Schenck van Nydegg. Henrick Schenck van Nydeggen Hn tot Welbeck, drost. tot Wachtendonck selig. soen die van mij Oirkondt der selver mann toe leen ontfangen heeft XVII paer cores in den hoff toe Kesselrijck toe Zutphenschen Rechten toe verheergewaerden soo duck des nooit gebuert, Dair van die obgenante Peter Tuishuis mij hulde und eide vund allet dat eijn man van leen sijnen leenheer schuldich is vund was te doen gedaen heeft, beheltelick hier aen mij als leenhe und eyn jeden sijns gueden Recht. Hier sint omme und aen geweest die Erentfesten und frommen Dederick van Lippen gen. Hoen heer to Grubbevorst Afferdern und Blijenbeeke und Alart van Ghoir als onthalden manne van leen Roe' Keys^r M^et unser aller gnedigsten H^n. In oirkonde der waerheijt heb ich mijnn Siegell van mijn Recht. wetenh. hier onder aen desen brief gehangen. Gegeven int' jaer uns He XVe und XLVI.

(Record de Baerlo Arch. Castrales p. 35.)

Digitized by Google

XXI.

Sijbert van Eijll donne au prêtre G. Kiespenninck en fief $^1/_6$ de la grande dime (sans date).

Ich Sijbert van Eijll es eijn leenhr doe kont allen luijden mit desen openen brieve vur mich en meine erven dat ich oirkondt manne van leen mit naeme Henricke van Doersdall als leenman und Gaert van Kessel als onthailde leenma die daer over gehailt vund geordenen sijnn bekennt hebbe und bekenne overmidtz desene brieff Johan Ing. Huijss in behoeff hn. Gairt Kiespenninck Priester binnen Venloe, mit desen sesdendeijll van den groeten koren thiende binnen den kerspel und klockenslage va Baerlo, uijtgescheidenn die soeterbexen thiende mit allen sijnen toebehoor, soo wij dat van aldts geleg is, dit vurgh. sesden deijll van den alonger thennd als vurss. heeft Johan Ingenhuijss, allet in behoef Gairts Kiespenninck priester vurss. van mich Sijbert van Eijll leenhe ontfangen und vermedent, als sich gebeurt und heeft mich daer af rechte huldijnghe gedaen als hij mich van recht schuldich was te doenn vund leens recht is sond alle argelist. Oirkond der ganss waerheijt deser puncten vuurss. heb ich Sijbert vann Eijll als eijn leenh. mijnen segel hier onder aen desen aepenen brief gehangen beheltelicke mich leenhe mijn erven vund mallick sijnz guden Recht daer aenen, vund want wij Henrick van Doersdall als leenma vund Gaert van Kessel als onthalde leenma hier bij over vund aen geweest sijnn soo hebben wij onsse eijgenn segele ijder besonder oich ter konden aen desen oepene brief gehangen in den jaere ons Hn. etc.

(Record de Baerlo Archives Castrales page 26).

XXII.

Renonciation au droit de Manleen en faveur des demoiselles van Eyll par la famille 1550.

Wy Sybert van Eyll thoe Baerloe, This van Eill gebrueder und Jacob van Eill echte und enige soen Johans van Eill gewesen

Digitized by Google

ein Heer tot Geisteren zelige gedechtenisz, doin kund alsoe unse lieve broeder und vader Johan van Eillz und wy Sybert und This van Eill gebruedere vurss. mit unsen lieven broeder Willem van Eill und tussen uns sementlick gebruedere vurss. hierbevoerens by raet und guetduncken unser frunden und magen dair toe beroepe und gebeden ein fruntlicke erffscheidung und deilung van allen unsen vaderlichen und moederlichen guederen vur uns und unsen erven overmitz erffmaeghgescheitz brieve daer van upgericht geschiet unt scheiden und lieflich verdragen sin also dat jeder swes hem vur sin andeel vermuge der Maechegescheitz brieve toegelacht, angenome und in gebruyck heeft, sonder einige bespiering der eine den anderen daer in toe doin, soe dan unseren lieven Broeder und ohem Wilh. van Eill vur sin andeel toegescheid syn die guederen geheiten Groet und Kleine Berckt mit hueren toebehoer in den Kerspel van Baerloe und lande van Kessel gelege welcke gueder thoe den Huys Eill tot V marck leenrechten tho leen geroerig sin mugen welcker lehen natuer (als unser broeder und oehem bericht) sin soll dat die selvige alle up mansgeburt und niet up vrouwen persoonen in afstiegender linien erwen und versterven sollen und alsoe hem Wilh. vurss. van Godt Almecgtich geine mans dan alleine vrouwlicke geburt gegeven, besweert hy sich, dat derhalven synen dochtere unse lieve nichte in toekomende tid durch uns of unseren erven mansgeburt einige beswernitz toegesucht sol mugen werden, van uns begeren dat wy hem und sinen kindern umb allen Irthumb so in toekomend tiden tusschen bloitsverwant erwasche mught voir tho koeme alsulcker siner beswering vriehen und untledige wolle, wol sich dan sulx daer mit niemants in sine toegedeelten guede verfurdelt wurde eigen und gebure solle und want wy Sybert und Thys gebrueder und Ick Jacob van Eill heer to Geisteren in stat mines vaders zelig. vur ons unsen erven und naecomelingen niet anders begert hebben of oick noch anders niet begere noch en willen dan dat unseren broeder und oehem und eine iederen van uns sine toegedeilte erve und guet vur hem und sinen erve alleth tot voltreckung unser Maegcheitz brieve vryhe und undbespiert van uns und unse erve to besitten tho gebruecke wenden und heren toegelaten und voltogen sal werden oick vrede tusschen uns und unsen erve suecken, und alle uneinicheit und umwillicheit so kunstich erwaschen mucht toe ver-

Digitized by Google

hueden und vur tho koeme gantz geneicht sinde. Dem nae bekennen wy Sibert und Thisz gebruedere und Jacob van Eill vurss. dat wy of unse erve mans of vrouwe geburt aan dieselve guedere unsen broeder und oehm Willem van Eill vurss. toegedeilt geinerley recht uns vurbehalden hebbe het zij lehen oft anders dans unse gaintze meinung und will is dat dieselve gueder erwen versterven und vallen sullen up Wilhelms unsers broedern und oehms erve so waill vrouwen alsz mansgeburte sunder ennich bekroen bespir of indracht van uns und unse erwe daer in 't doin of tho geschihe laten. Mit verthiende vur unsz unsen erve und naecomelinge up alsulcke gerechticheit uns of unsen erven durch gebreck von mansgeburte van unsen bruder und oeheim vurss. nater laten sold mugen competiren und toekomen repitieren dat selve toit behoiff unsers broeders und oehm vurss. und siner kinde unsen nichten vurss. reenuncieeren und verthiende oiek up alle exceptie geistlichs of Wereltlichs lehen of andere rechten die hier thegen sollen mugen vurgenommen werden und gelave vur uns unse erven und naecoemelingen so wy of unserer ennichs erve unsen Broeder und oehm of sinen kinder vurss. orsak enige bespierong hinder oft schaden in seien angedeilt guede vurss. onderstand vur tho wenden dat dieselve so sulx vurgenome her overmitz dese gehald und pleichtch sall wesen alle kosten hinder und schaden die unsers vurss. broeders und oehms kinder derhalve gedaen und geled muchten hebben deden oder leden, hun gantz und tho mael daervan tontrichten und untledigen want wy willen hem und sinen kinderen vurss. so voil in uns is, in sinen toegedeilt gut genoichsam und wail verwairt und unbedragen hebben. Mit verzeker. der gelaefenis und toesage, dat wy of unse erve tot gesienn unsers broeders und ohem of siner kinder vurtz dem leenheere daer toe bidden und bint unsen kosten bewegen willen so voil in onser macht sy sal dese unse vertichnis und refutations brief to willen bestedig und confirmire sond alle argelist. In orkhunde und getuichniss der waerheit hebben wy Sybert This und Jacob van Eill vurss. onse zegelen aen desen brief mit onser rechtes wetenheit gehangen und tot merer vestenis gebed Henrick van Poilvick und Wynant van Hacfort vurss. als manne van leen desen brief mit over uns und unse erve wille besegele dat wy Herick van Poilwick und Wynat van Hacfort vurss. ter beden

Digitized by Google

der frund vurss. gerne gedae und unse zegele mit beneves die oere aen dese brieff gehangen hebben.

Gegeven ind jaere unsen heeren Dusent viefhundert und vieftich de vierundtwytichtst dach may.

(Het origineel in het archief van het huis Scheres berustende, is voorzien van 3 zegels in groen was, aan dubbele perkamenten staarten hangende en 2 staarten zonder zegels).

XXIII.

Charles Quint réglemente la procédure féodale 1547.

Cairll etc. Allen den ghiene die dese unse brieve sullen sien, saluyt, van weghen Banerheren. Ridderschap ind steden des furstendombs Gelre ind greeffschap Zutphenn, in ons verthoent ind to kennen gegeive geweist ho sy gesamender handt om van nùw voirtaynnte vermydenn ind schuwen die onredlicke beswerenisse ind groote oncosten, toecomende den ghienen die eenige leene, die tot der natuir der Zutphenscher leenrechte behoirenn, betreffende, draige moiten int vervolgen van hoerenn Rechten, in den selve, En dat die ghiene die de macht niet en hebben, die selve lasten to draigen vande selven leenen ind hoeren Rechte niet versteickenn offt verfreembt en woirde, Hebben onder t goet believe van onser zeer liever suster die Coninginne Douagière van Hungarien van Behemen etc. van onsen wege Regente in onsen erffniederlanden, geraempt ind in geschriften doy stellen zeckere puncten iud articulenn als hyrna volge van woirde to woirde.

Item voirenscr. ind in den iersten als ennich leenman eenen Mandach begeirt, tselve sall hy doynn by supplicatie aen den Leeheer offt statholder, woir inne hy syne actie mit oere fundament verclaire sall int uytdrucken Dan weere dye materie seer lanck, mach hy tselve doen mit schriffelicke informatie by der supplicatien gelacht dye welcke denn beclaigde by den geswoerenn bode neffens des herenn brieffs dairinne den parthienn eene dag ter fruntschafft sall amgesatt weirde, toegeschickt zynde, sullen zy by mallickandere koime dairt denn Leenheer offt statholder believe sall, om sye souvell moeglich to verglyckenn.

Item so verre die parthien sunder eenige anderen fruntlichen

Digitized by Google

dag to beraime sich scheiden, ind dye anlegger wolde procedere eene Mandach begeirde, so sal die leenheer off stattholder den beclaigden meer soeve, mannen off dairomtrent, nar gelegenheit der saicken by synen geswoere verdaigenn, met eenre wete, aver ses weijckenn ther gewointliches offt behoirlicher plaitzen nae leenrecht to erschienen om aldaer (nae dat hij Borghe ind gelouff nae alden Leenngebruijck gestalt heefft) sijnn aynspraijcke und schriffte versatte, ind indenn gerichte averleveren mit idt bescheidt dairinne ayngetoigenn' doen lesen und beraen Ind die vurss. aynspraicke sall die leenheer offt statholder to leenboicke doijnn stellenn ind den besweire copie dair vann geivenn In dem hij des begeirde die daerop nae ses weickenn naestvolgende nae overgeive der aynspraicke schrifftlich antwordt in der Leenschrivers handen in presentie va tween Leenmanne mit idt bescheidt als voir brengen offt uit silcker doin bringe zal bij verlies der saickenn Des gelycks sall geschienn Int Replyck ind Duplyck Ind dat ellick van denn parthienn in ses weickenn nae dat duplyck zijn straiff averlieveren zall opt bewijs van syn wederparthie Indem hem sulckx goet dunckt ind binnen ses weicken dairnae sall ellick van parthien syn wederstraiff so verre hem goitdunckt dairop doenn ind dairmede sall die saicke gesloitenn synn.

Weert oisk saick dat die anlegger bij sijnn aijnspraijcke sonder vorder replycke blyve wolde, t' selve sall hij moege doenn, ind ses weicke na de wederstraiff salmen eene mandach verschriven mit negen bequeeme leenmanne ten minsten, ingevall die nege dair met en waire, sall die mandach mit den getaille vo. sess. evenwall synen voirt ganck hebben Ind nae dat die actenn mit oeren bewijse gelesenn sullen synn Ind dye parthien dairop gedinnght hebben, zall 't selve onder oirdell gebracht weirde.

Weert oick zaicke dat in overleveronghe der acten bevonden wurde dat over eenighe unrordele die leenmanne to beschriven nodich weere, dat men die oick as dann dairtoe sall verschrive moigen Item die oirdellwijser sall kurter meer, niet langer dan twaleff weicken eins syn varsse moige neme, ind sullen alle die stucken in presentie van de manne gelesenn weirden, Ind dairnae sall die oirdellweiser eerst sijn opinie geven ind die ander mannen dairnae endijc nae die meeste opinie gesloitenn werde, Ind

Digitized by Google

sall dan Intlich nijt wysenn Ind op een voiroirdell sall men geijn vurst mogen nemen then wair dat die oirdellwijser mit sampt der manne bij oere eede sechten, dat zij der saicken noch nicht vroidich weere. Ind in denn gefall sall dien wyser eijn tijt nae gelegenhiet dann niet langer dan ses weicken vergondt werde.

Item men sall dry offt vier ind niet meer saicke gelyck, woe vurss. moige ainheive, va diversche parthien. ind dat by eene Leenheer offt Statholder ind niet meer.

Item die Leenbancke eens gespanne zynde, sall gespanne blieven, bis thertyt dat alle saicken gehoirt syn ind dairt des eene daigs gelaiten is, salme des andere daigs anheinenn allemail des morgens toe zoeven orenn durende so lange die leenheer ind leenmanne nae gelegenheit believe sall.

Item op denn wysdach salmen vyffthien dapper geschickte leenmannen nae gelegenheit der saicke verdaigenn om dat sich die Oirdellwyser elck in synn saicke tbet dair mede mach beleene ind die Oirdellwyser mit den leenmanne sall men verschrieve 2 daige vur denn wysdag tsavonts in den herberghen te synn, om des anderen daiges, die acte mit hoer bewys te overleggenn ind to visitierenn ind elck synn opinie te geven ind nae die meeste gesloctenn te weirdenn als vur gesacht is.

Weert oick saicke dat die saicke ind parthienn so wichtich weere, dat groter getall dan vyfthen mannen van leen nodich weeren ind den Leenheeren mit beduchte so saill zy die leenheere stercker bescrivenn.

Item es oncosten die oirdellwyser in seiner belerungh bewyss-lichen gedaenn heeft, sall hem die Leenheer off synn stattholder weder betailen, eer dat hy dat oirdell wyset offt den oirdell wyser so vast te seggenn dat hy dairmede te vredenn is.

Item men sall nae Margarite bis Petri ad Cathedram geine mandaige halden, om des Bouw ind onstuids? Weders wille, doch dat evenwail in dese vacantie die termine van antwoort Replyck Duplyck, straff ind Widderstraff in des Leenschrivers handen ovsrtolieveren als voirenn sullen moige geholdenn werdenn.

Item als diversche parthienn op eene dach ageren, die dan ondergeclaert werden, sullen die oncosten elck nae advenant des actien, dair questie op is draige tot kennisse des leenmanne.

Item off die anlegger die costen wolde verleggen sall hy moige

Digitized by Google

doyn ind salle hy die Leen Richter offt die Statholder ghien dubbelde costen moigen eischenn, dan syne gerichticheitt, van syne moite sall staen nae gelegenheit tot discretie der leenmanne ind alsdann sall die verwerder Burge voir die costen stellen, als gewoenlick is. Lecht ouck die leenheere dye costen uyt so sall hy voor twee penninghen drye weder hebbenn.

Item off iemants te mandaige verschreven niet queeme, noch sich opten dag vernoitsunnich tot erkentenisse manne van leen, als lijffsnoit. Herenn Gebott, waters noot off dergelijcken, sonder arglist of simulatie sall verfallen sijn then ierstemaill in vijffe, then andere thien thenn derdenmael in twintich alde franckrijck rischenn schildenn, die helffte tot profijt des leenheere und die andere helffte tot profijt der costen van den parthienn.

Item alle aenspraek, antwordt, replieck, duplijck, straff in widderstraff ingebracht wert, 't selve sall geschienn oirkont twie manne van leen, tot der saicken mede beschreven opten Mandag ind het bewijss neffent Replyck Duplyck Straff ind wederstraff offt anders inbracht sall vermitz behoirlicke inventaris ind contra inventaris jegenwordich manne va leene, als vurss. ontfhangen ind overgelievert werde op dat niemants oirsaicke van eennich achterdunckenn heifft.

Item wanneer eijn leenma to leenrechte verdaiget werdt. sall eijn jeder daernae hij gewoentlijck is to reijden mit sijn deglichs huijssgesinde, van eijn, twie, drije offte meer Reijsige perdenn, hebben sdaegs eijn moia voerhoefft mit seijn peirdt, eijnenn halven Jochimdaler und wie to waigen kompt sall hebben sdaigs anderhalven daler

Item wanneer eijner eijn leenn ontfangen sall, dat die dair toe sall moige nemen mannen van Leen, die hoem believenn.

Dese vurss. ordinantie ind puncten sulle niet alleijn van den Overleenheeren ind ouck niet alleijnn van Zutphenschen leenen dan oick van onderleenheeren ind anderen leenen tot wat natuiren die oick staenn gehalden werdenn, vurbeholden doch eenen iederenn die art, natuire ind gerechticheit sijner leene ind plaitze dair zij behoerenn also doch wes dairinne toe leenrecht uytgericht sall werden sall geschienn bij eijnen iederenn leenheren ind sijn manieren van Leehnen. Ind off dieselve souvell leenmanne niet en hadde, als die artij culen uytfoerenn, so saill hij

Digitized by Google

sijnen Overleenheren daerop versuecken ind bidden aen hem souvell leenmanne van den sijnen to schickenn, tottenn getail toe der artijculenn vurss. Aldus verdraigen to Nimmege op ten Saterdach den thienden septembris vyfthien hundert zaeven in veertich, ons zeer oetmoedelyck biddende, dieselve punctenn en artyculenn te willenn bevestigen, bewilligenn, confirmieren ind ratificerenn ende dairop doynn expedierenn onse apene brieve in behoirlicker formen.

Doen te weten dat wy desenn avergemerckt, begerende te verlene tot welfardt van onsen oudersatenn en dieselve beschermen van alle onbehoirlycke oncosten en exactienn, geneigt wesende tot huere bede en begeirte, nadien dieselve articulenn by ordonantien van onser vurss. suster de Coninginne gesien und gevisiterd zyn geweest. Eerst by denn Gouverneer Canceler en Raide geordeniert in den vurss. furstendomb Gelre und Graiffschap Zutphenn, en dairnae byden vanden secreeten Raide en finantie wesende neffens die selve onse suster en by hem lyden gelimiteert, hebben by advyse van der selver onser liever suster die vurss. puncten en articulen als hyrbove geschreven ende inseriert staenn Bevestucht, bewillicht, geconfirmiert geratificeert en geapprobiert, bevestigen, bewillighen, confirmierenn ratificeerenn und approbierenn uyt sunderlinghen gracie by desenn Ende des t'oirconde zo hebbenn wy onzen zegel hyeraen doen hangenn.

Gegeven binnen onser stadt van Arnhem den vyffthiensten dag in september int jaer ons Heerenn Duysent vyffhundert zoeven en veirtich van onsen Keiserrycke t' XXVIIIe ind van onsen Rycken van Castilienn en andere t' XXXII.

Op die ploie van dien stondt geschreven: by denn Keyser en onderteekent (Eppleghem)

(Copie Registre en parchemin Archives de château de Scheres).

XXIIIbis.

Constitution d'un cens en 1547.

Wyr Sybart van Eyll Johan van Broeckhuise eeluijde doen kondt in bekennen offentliche voer ons, onssen erven en naecoomelinge dat wyr tot eine erffpacht gegeven vitgedaen vund verleent hebbe, verpechte und verleene mijt in crafft dies brieffs

Digitized by Google

erffliche en the ewige daige thu Peter Lynssen und Johan sijner huysffrouwe, und ire erven twe lepke of stucksken lands, gelegen aengen Pratwinkel toe beide sieden van den wege, vund dat ein stuckske is gelegen beneffen Driesken Noelen Landt, vund dat ander gelegen beneffen Jantgens landt vangen Pratwinckel woe dan die selvige twee lepken lands daer gelegen syn tussche ire paele vund voergenoete als vurss., die der selffste Peter Lenssen vursschn und seine erve sullen en mogen toe iren beesten nuetz orber und profijt gebruicke buyten imants tege segge of becroene beheltenysse dat sy dat Landt niet vercopen off in ander hande brenge sulle sonder consent und wyst onssen off onsser naecoemelingen, und allet sulchs aen ons toe winne und toe werven offte ons, naecoemelingen, und sal Peterke Lenssen eins vierentwintig bescheiden Horns gl. ons geven, die selvige wy ontfangen, und daervan ons gued. betaloinge bedancken. Verder sullen Peter ende syne erven daervan erfflich ende alle jaer bynt Andriechsmys geven ende wael betaelen twee smael hoener, noch daervan tot eine erffpacht vrij loss ledich op ire kost anxt ende sorgh toe Baerlo in unssen slot up den Korn soller daer lieveren alle jaer synte Andries dess. H. Apostels ein halff malder rogge guets korns nesth 2 pennigen das beesten als ander vuss. pachters te doen schuldich syn schatfry comerloes vrij van allen saichen vrij toe lieveren, und doch die vathie daige nae synt Andries dach onbefangen alle wege, dan aner wael betaelt toe syn buthen langer vertoch, und iet is nyet klerlich viss. (?) gehalden, off iet saich gefille, dat sy niet betaelen gelick vurss. und gebruckelich wurden dat ein pacht den anderde verfolgden soe zullen wij off onsse naecomelingen vuss. hande alsdan wydhumb aen dat Landt slaen und nae ons neme mit alre beterie dat daerup befuden wurde, und ous daer aen toe erhalen alle achterstedige pacht und schaide aen andere ire guederen sy dan hadden buyten imants becroene sonder alle argelest und dyt dan tot ein erffliches getuchenijes der waerheit heb ick Sybart van Eyll mijnen eygenen zegel onder aen diesse brieff gehangen, dass ich frn. Johan van Broeckhuisen mijnes lieves huyschhere segel myt hierinne gebruck up diesse tijt umb gebreck wil des mijnes.

Geschiet A° Vijftienhondert en XLVII up S. Anderie dach des apostels.

(Chinsboeck des Haus Baerlo. Inceptus 1513).

Digitized by Google

XXIV.

Visitation ecclésiastique de Baerlo en 1668.

Decanatus Kesselensis. Visitatio ecclesiastica. Baerlo 27 sept. 1668.

Titulus ecclesiæ est S. Petrus Apostolus.

Patromus est nobilis dominus Fredericus de Laer.

Decimas maiores pro tertia parte habet Dms de Laer cum suis R. R. D. D. Carthusiani Ruroemudenses habent etiam tertiam partem, pro quibus debent intertinere tectum novis ecclesiæ cum appendicibus simul cum domino temporali; et D. Pastor habet tertiam partem et obligatur ad reparationem chori, et pro tertio anno ad verrem.

D. de Laer cum suis similiter tenetur ad verrem et ad tectum.

Turris reparatio est ad onus Communitatis.

Summum altare est consecratum, novum et pulchrum.

Pastor est R. D. Arnoldus de Bucheler et obligatur diebus dominicis et festivis cantare summum sacrum et diebus dom. et festivis majoribus etiam proedicare; necnon per hebdomadem ad 4 sacra scilicet feria II, IV, VI et sabbato cum libera intentione in summo altari.

Domus pastoralis est cum adjecto horto et obligatur Pastor ad restaurationem sed non ad reedificationem.

Communicantes sunt circiter 400.

Heretici nulli.

Fons bapt. lapideus, nitidus, cum cuppa oenea.

Registra bapt. etc, incipiunt 1629.

Aediles ecclesiæ et pauperum constituuntur ut sequitur:

Pastor eligit unum, et scabini, nomine communitatis eligunt alterum.

Computus fiunt biennio coram decano, Pastore et scabinis Beneficium est S. Nicolai in appendice in cornu Evangelii; rector est Gulielmus van Bree; patronus vero nobilis D. de Laer.

Onera sunt duo sacra in septimana, nempe feria IV et V deservitur per D. Henricum Haeffmans.

Aliud est altare in appendice in cornu Epistolae nempe S. Urbani et Antonii. Est officium dictorum sanctorum singulis quator temporibus, et in festo S.S. Antonii et Urbani canitur sacrum cum officio defunctorum.

Digitized by Google

Cathechismus habetur ex obligatione per D. Henricum Haeſtmans et communitas tribuit 200 fl. annue pro sacro matutinali in diebus dominicis et festivis. Coemeterium est bene clausum muro.

Custos constituitur à nobili domino de Laer.

Schola non est fundata sed fit per R. D. Henricum Haeffmans et habet stipendium a communitate.

Capella nulla est parochia.

Sigillum scabinorum dominatus Baerlo anno 1673 repraesentat S. Petrum toto corpore dextra tenentem claves; ad pedes scutum in quo cervus erectus. Circumscriptio; S. Scabi S. Petri patron. Baerlo.

(Archives paroissiales.)

Dans le registre d'ou ceci est extrait on lit:

Ecclesia dedicata est B. Petro Apostolo.

Antiqua ecclesia jam demolita, juxta rerum peritos constructa fuisset soeculo XIV ad finem vergente aut incipiente XV°; pars turris inferior multo antiquior videbatur.

Olim erant duo beneficia nempe S. Nicolaï et S.S. Antonii abbatis et Urbani.

XXV.

Liber Anniversariorum 1669.

Dit syn de jaergetyden de welcke in de kercke van Baerloe alle jaer ende manden worden, getrocken uyt een klyn ende alt versleten boecksken hetwelck qualyck leesbaer was, mar nochtans door die langduirige usantie die den keuster met name Zeverus Engels hadde daer my heeft uytgeholpen ende samentlyck in dit Boexksken hebben in het kort aengeteekent op dat onse nacomelinghem gemakelycker souden connen bespeuren haer lasten ende denste van Pastoor ende cuester ende op wat daghe die moeten gehalden worden eeuwelyck ende erflick dat is soo lanck als heynken kraeyt ende windele waeyt ende koye ende peert gras eet etc.

Die, die jaergetyde beter ende breeter wilt naersien moet het legerboeck wel naersien, daer sal die alles vinden ende berechtinge crygen. Actum den vyfde april 1664 Priest. Arnold. de Beucheler pastor tot Baerlo bitt voor my.

Digitized by Google

Anno 1669 door Arnoldus de Beucheler pastoor tot Baerlo en van Lyer in Brabant geboren: Confratres orate pro me.

Januarii prima die

In den eerste so wort het jaergetyd gehalden in den kercke van Baerloe die van de Eerw. Heer Pastoor Herreman Deurdenbos: den eersten dagh van january den pastoor heeft voor synen arbeit 1 gul, der cappelan voor syne lesende misse op den selve dagh een schillinck den custer 10 st. ende de kerckmeesters voor dat se de misse horen hare presentie. Hoc fit cum vigiliis.

Den 7 januarii.

Wort het jaergetyt voor Heer Arnold Spee met syne vigil ende een sengende misse. Ende de kerck heeft daervoor genoten 100 goudgulden welck jaergetyt eertyts gehalden is geweest volgens het legerboeck, van kercke met X priesters ende nu wort gehalden door den pastoor allee met syne vigilien ende singheude misse waervan den pastoor heeft 1 guld. den cust. 10 st. en de kerckmeesters hunne presentie, de capellan een schillinck voor de lesende misse.

Den 18 januarii

Wort of sal gehouden worden het jaerg. van den E. H. Henricus Hoofmans met vigilie enz.

Den 16 januarii

Wort het jaerg. gehalden van W. E. Jonker Gerart van Laer etc. waervan de kerck heeft genoten 165 gl.

Den 24 januarii

Wort het jaerg. geh. van Wilm Aen geen Kleyn Hey waervan de kerck gen. heeft 30 gl. en 16 st.

Den 30 januarii

Wort het jaerg. geh. van Wilmken Spee een alde magst waervan de kerck heeft gen. 31 gl.

Den 8 februarii

Wort het jaerg. geh. van Meth. Ingen Steegh waervan de k. heeft gen. 25 gl.

Den 12 feb.

Wort het jaerg. geh. voor M. Geurt Syben. De kerck heeft genoten 100 gl.

Den 11 Martii.

Wort het J. geh. voor den E. H. Pastoor Jan Meus.

Digitized by Google

Den 12 Martii

Wort etc. van den E. H. Pastoor Puyn.

Den 21 Martii

Wort etc. van Nelis Verbonc met syne huysf. Ende de kerck heeft gen. 50 gl.

N.B. den 20 Jan. moet geh. het jaerg. van Hendrick op de staldyck ende Itgen Schonk syn huysv. met vigilie.

23 Martii

Wort het jaerg. geh. van Erken Verbon ende Trinken zyn huysv. De kerck heeft gen. daervan 34 gl.

24 Martii

Wort het jaerg. voor Jan Verbon waer van de kerck voor gen. heeft 33 guld. en 12 st.

Den 9 April

Wort het jaerg. geh. van den E. H. Pastoor Dordenbos.

Den 14 April

W. het jaerg. geh. voor Gerart In gen Noot met syn huysv. waervan de kerck heeft genoten 50 gl.

Den 19 April

Wort het jaerg. geh. voor Heer Peter van Kessel.

Dit jaerg. moet de arme tot Baerlo betaelen.

Den 24 April.

Voor Aert van Dael met Vigilie: 100 gl. voor de kercke.

Den 13 Maij.

Voor gehouden het jaerg. van Wilm In den Bongaert mit Tijsken sijn huijsvrouw. Die kerke heeft gen. of beurt die pensioen van 100 gl.

Den 26 Maij.

Voor Thijs van Geen Eijndt waervoor de kerck 25 gld.

Den 24 Maij.

Voor Peter Sibben waervoor de kerck heeft genoten 25 gulden eens.

Den 26 Maij.

Wort geh. het jaerg. van Geurt opt Looij met sijne huijsvr. Dit jaerg. moet het broederschap betalen want het heefter voor genoten 100 gl.

Den 27 Maij.

Wort het jaerg. geh. van onsen W. E. Heer Fredericus van Laer want het fondeert wort als men meijnt.

Digitized by Google

Den 30 Maij.

Voor Ercken Verriet waervoor de kerck heeft gen. 34 gl.

1 Junij.

Van Joncker Jan van Hardenraet met vigilien en eene singende misse.

5 Junij.

Voor Emondt van Baerle ende Agnes sijn huijsfr. waervan de kerck heeft gehadt $^1/_2$ malden roggen.

Den 19 Junij.

Voor D. Walterus Rijmsdijck si fundetur ut creditur.

Den 21 Junij

Wort het jaerg. geh. voor Merckes aen de Coesdonck waer over de kerck heeft genoten 50 gl.

Den 22 Junij.

Voor Geurtsken Wouters ende sijn huijsvrouw waer voor hij de kercke toegelacht heeft 50 gl.

1 Julii.

Voor de E. H. Pastoor Dordenbosch.

3 Julii.

Voor den Heer Johannes Harthardus van de Velde si fundetur.

10 Julii.

Voor Tijsken van der Coulen. Voor de kercke 50 gl. staende tot last van Anna In de Heur.

16 Julii.

Voor Herreman Martens eenen jonggesel die dood gesteeken is op geen Koosdonck voor de deur waervoor de kerck heeft geh. 31 gl. 16 st. den Pastoor 1 schel. voor een lesende misse.

28 Julli.

Voor Hendrixken op Soeterbeek waervan de kerck 25 gl. etc.

31 Julii.

Voor Jan op Gheen Monckien met Trincken syn huysvr. waervan etc. 30 gl.

5 Aug.

Voor Peeter Verbonckhorst, kerke 25 gl.

22 Aug.

Voor Henderik op den Bergh en Umonel (?) syn huysvr., kerke 40 gl.

31 Aug.

Voor M. Frans Engels, kerke 25 gl. ende een crucifix.

Digitized by Google

1 Sept.

Voor den E. H. Pastoor Puyn.

4 Sept.

Voor het jaerg. geh. voor Peeter Mertens cum tota familia de name Rondy etc., de kerk beurt alle jaer 10 st.

Den 4 of 5 Sept.

Het jaerget. van Joncker Lambert Pollaert.

Den 6 sept.

Voor joffrou Cristina van Barlo.

23 Sept.

Voor Trincken Vermielen ende Tenis Schroyers etc., waervoor de kerke trekt alle jaer $^1/_2$ mald roggen.

28 Sept.

Voor Meth van Grubben, kerke 50 gl.

1 Oct.

Voor Jonker Conrad van Horst simul et pro tota familia met vigilie en singende misse.

3 Oct.

Voor Joncker Herreman von Hardenraet ende Agnes van Barlo met vigilie en singende misse.

5 Octob.

Voor Trincken Grubben met vigilie.

13 Oct.

Voor den E. H. Pastoor Doordenbos.

18 Oct.

Voor Peter Doeven jonkgezel, kerck 33 guld.

18 oct.

Voor joncker Albert Roffaerts. Singende misse.

3 nov.

Voor Hvbert Frysen cum familia tota. De kerck 1 sumeren rogge het welke de ceuster trekt om het horlogium te stellen.

7 nov.

Voor Marie Syben de Vrouwe geweest van Art. Dordenbosch, kerk 200 gl.

9 nov.

Voor Pieter In geen Diepenbroeck met syn huysv. kerk $^1/_2$ mald. roggen.

Digitized by Google

13 nov.
Voor Henderick van Geen Monekye kercke 25 gl.
16 nov.
Voor Jonck Godfried van Hardenraet met vigilien.
7 dec.
Voor Symon Verhart.
9 dec.
Voor Geurt op Loey met syne huysv. Kerck 100 gl. met vigilien.
11 dec.
Voor Inneken Buskens cum tota familia.
12 dec.
Voor den Heer ontfanger Caris.
13 dec.
Voor Geurt op den Bos.

N. B. Het Broederschap van S. Antonius ende S. Urban is schuldich en wort oock gehalden alle Vrijdaghen in quatuor Temper weeck een singende misse met syn vigilie te singen tot laefenisse van overledene broeders. De schutter moet oock op die daghe te kerke come gelijck sy ook in myn tyd altyd nerstich hebben gedaen. De Pastoor heeft van ieder vigilie en misse 1 gl. de custer 10 st.

(Arnoldus de Beuckeler Pastoor in Baerlo.

XXVI.

Vente de la Seigneurie par le Roi d'Espagne 1673.

Carel by der Gratie Godts Coninck van Castillie, van Leon etc. Alsoo wy om te voldoen die overgroote costen die wy genodsaeckt syn te doen ende te draegen ter oorsaeke van de swaere tegenwordige oorloghe tegen onsen vyanden, de welcke ons niet mogelyck en syn te voldoen by het innecomen van onse middelen van domeynen, beden, licenten, contributien ende andere soo ordinairissen als extraordinairissen lasten, de welcke voor desen gedestineert syn tot verscheyden andere swaere ende inexcusable lasten, besunderlick gedurende dese tegenwordige cortheit van gelt, daer oock niet genoch en syn gevonden die penningen geprocedeert van de beleeningen van onsen Heerlickheden ende domey-

Digitized by Google

nen mette verhooginge der selven, noch oock de penningen gelicht op interest, ofte constitutie van Renten tot laste van onse voorss. domeynen, bovendien dat daer toe oock is gebruyckt geweest het credit van onse principaelste steden van herrewaerts over, mitsgaders oock de leeninge van gagien ende emolumenten gedaen soo by de collateralle als andere raeden, officieren en supposten der selver, alle welcke penningen syn gesmolten in de voorss. oncosten ende naementlick in het onderhout van onse Legers ende volck van oorloghe mit de nootlickheden der selven, oock van fortificatien ende ander dyergelycken lasten.

Soo hebben wy by goede ende rype deliberatie van onsen seer lieven ende seer beminden neeve don Domingo de Zuniga ende Fonseca, Grave van Monterey ende van Fuentes, Marckgrave van Tarracona, Edelman van onse caemere stadhouder Gouverneur ende capitn gnal van onse Nederlanden en van Burgundien etta ende advys van onse luyde van onse Rade van Staeten ende finantien gesesolveert ende geslooten tot onsen minsten schaden ende meeste proffyte te vercoopen ende alieneren absolutelyck eenighe Heerlycke Rechten ende incomen van onse domeynen volgens den Last daer toe aen onsen voorss. neve gegeven ende dientvolgens heeft ons voors. neve bij advys als voorss. om den selven last int werck te stellen ten aensien van de absolute vercoopinge van eenighe heerlyckheden last gegeven aen onsen seer lieve ende getrouwe die Trésorier général ende gecommitteerde van onse domeynen ende finantien door die van onse Reeken Caemer in Gelderland om voorts te vaeren tot de voors. absolute vercoopinge ende diens volgens die voorss. van onse financien den selven last vollbrengende.

Ende onder andere ter handt genomen hebbende de vercoopinge van het Recht ende actie ons competerende in de Hooghe middele ende leege jurisdiche van het Dorp van Baerlo gelegen in den Overquartier van onsen lande ende Hertochdomme van Gelre, bestaende in de criminele ende civiele Bruecken, erffven ende onterven met allen t'gene daertoe is gerequireert ende daer aff dependeert soo nopende het stellen van scholtis, vuyt genomen de gene die souden mogen versien syn met commissie particulier van ons, offte van ons voorsaeten voor sijn leven lanck geduerende offte wel daertoe berechticht bij pantschappe, offte andersints

Digitized by Google

scheepenen, gerichtsbode, als ingeboth ende verboth in diensten, het recht van collatie van Geestelycke beneficien die wy aldaer soude mogen hebben, om de selve Heerlicheyt te hebben ende te genieten als sijn eygen goedt soo wyt ende breet als die limieten van de selve Heerlicheyt haer syn streckende, met recht van te mogen planten op de groote wegen, ende gemeynte, byenstant, vogelreye, visscherye, ende de jachte die wy aldaer noch mogen hebben, mitsgaders de Diensten geboth ende verboth ende amenden soo crimineele als civiele, confiscatie van bastarden goederen, met oock gevondene ende gestrageerde goederen daer men den proprietaris niet aff en weet, het genoth van den thins ende van de greve ende smale thienden der Landerijen die voortaen vuytte gemynten sullen vercocht, worden, als mede alsulcke andere servituyten ende gerechticheden als wy op de selve soude connen pretendeeren, behoudelyck dat aen ons, ende onse naecomelingen, gereserveerd sullen blijven alle onse Domeynen, actien ende innecomen, hoedanich die souden mogen wesen, mits gaders den clockenslagh, beden, hergeweyden, ressort remissie van overjaerden delicten, Legitimatien, alle octroyen soo van water als van wint offte van mineralen, confiscatie van lyff ende goedt ter oorsaecke van rebellie, oorloch offte partye tegen ons houdende, offte oock crimen laesae majestatis divinae et humanae ende andere gelycke Regalien die gehooren aan die souverijniteijt, als oock recht van opcommende sande, ende middelgrinden in de Maese, mitsgaders die Diensten daer wij die souden mogen van noode hebben, en oock alle het reel innecomen die ons aldaer souden mogen toebehooren, mede oock de actiën die alnoch dijen aangaende mogen disputabel sijn geintenteerd souden mogen worden, en daer tegenwoordich geene gerichtsbancken en sijn, sal den voors. coopere die vermogen reigeren ende op nieuws aenstellen tot dijen eijnde, stellende scholtis, schepenen, gerichtsboden ende andere officieren die kennis, bericht, ende judicatuijre sullen hebben van alle saecken, crimineele ende civiele met des daer aen cleft, ende alsulcke als tot die voors hooge middele ende leege justitie als vooren behoort behoudelijk dat die oock te hoofden sullen gaen ter plaetse daer gingen die Bancken ende wetten van de Dorpe ofte Partijen daer die voors nieuwe erectie als boven sal geschieden, hebbende om de selve Heerlicheden ten hoochsten te brengen, daer op doen

Digitized by Google

doen verscheijde proclamatien en alomme doen plecken billeten van vercoopinge inhoudende sekeren dach om die selve te doen, aen den meestbiedende, ende met den derde stockslach, ende voort op alle de genale conditien, ende restrictie daer van gedresseert ende gepubliceert in date den derden Augusti sesthien hondert drij en seventich.

Soo is dat op den sesthiende, seventhiende ende achthienden novembris 1673 de voors Heerlicheijt van Baerlo in den vuege ende maniere als boven verclaert is gebleven aen meestbiedende, en met den derden stockslach aen onsen lieven en beminden N. van Laer tot Baerlo ende van Hollonien zu Reden voor de somme van vijf duijsent ses hondert ponden van veertich grooten munte van Vlaenderen yeder pont (In margine: S. Mr Rekencamere bevindende dat in dese patente de naemen van de Heeren Coopers van den Heerlickheijdt Baerlo vierenlick (?) staen geexprimeert verclaert dat de selve patente gedepecheert is ten behoeve van Frderick Bertran van Laer tho Baerlo en Johan van Hollonien zu Reden: actum ten daeghe maent en Jaer als bij het inter) de welcke hy gehouden wort promptelyck te betaelen ofte ten langhten binnen den tydt van 3 wecken naer den eerste decembris duijsent sesse hondert drij en seventich in handen van onsen seer lieven ende getrouwen Jan René Bouwens van der Boije Heer van Macken Raedt ende Landtrentmeester gnal des Vorstendoms Gelre op syne brieven van ontfanck, den welcken gehouden wort daer van Reckeninge, Bewys ende reliqua te doen, soo ende gelyck hem van onsent wegen geordonneert wort in onse Reckencaemere van Gelrelandt omme by den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Holonien Reden synen hoiren naercomelingen, ofte actie van hem hebbende de voors. heerlicheit als voors. is, erffelick eeuwelick, en onwederroepelyk te besitten in de vuege ende manieren als wy deselve gebruycke ende beseten hebben, offte hadden mogen offte connen besitten, met den rechten daer toe gehoorende op expresse conditien van te houden de voorss. Heerlicheyt van ons tot een Bundich Gelders Leen om daer van t' synder aenkompst te beschuldinge ende den behoorlycken Eedt te doen, daer voor betaelende den cas vervallende, ons ordinaris recht van verheff ende t' elcker reyse van vercoopinge transport, ofte alienatie voor prys van Gelde, offt weerde van dyen in andere

Digitized by Google

handt t' onser profyte den twintichsten penninck van den prys van de heerlicheyt waervan den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Hollomien Reden voor dese laeste reyze sal exempt blyven mits betaelende alleenelyck het recht van verheff offte andersints te verheffen ende te verheergewaerden ten Geldrischen ordinaris Recht, ende voorts in den selven cas. op coste van vernaederinghe by ons te mogen doen soo wy offte onse naercommelingen Hertogen ende Hertoginnen van Gelre het selve goedt vinden binnen den tydt van een jaer naer de goedenisse met preferentie van vernaerdinghe van den bloede, voorders ons reserveerende alle alsucke Rechten ende servytuyten als de Leenen van ons gehouden ter oorsaecke van ons voors. Leenhove van Gelderlant schuldich ende onderworpen syn welck recht van verheff den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Holonien Reden sal schuldich syn te betaelen, ten tyde als hy gestelt sal worden int gebruyck van de voors. heerlickheyt ende als dan over te leveren Denombrement der selver in forma, om welcken vollen effecte te doen sorteeren heeft ons den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Holonien Reden versocht tot verseckerheyt van synen coope soo voor hem als syne erffgenaemen ende naercommelingen recht offte actie van hun hebbende hier af te hebben onse opene brieve daer toe dienende

Doen te weeten dat wy houdende de voors. absolute vercoopinge voor goedt vast ende van weerde ende willende den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Hollonien Reede syne naercommelingen offte actie hebbende volcomentlyck verseckeren, hebben aen den selven vuyt onse volle macht en welwetenheit eeuwelyck ende erffelyck by absolute vercoopinge opgedraegen, gecedeert ende getransporteert, draegen op eederen ende transporteeren, by deesen tegenwoordighe, het Recht ende actie ons toecomende in de voorss. Heerlicheyt van Baerlo appendentien en dependentien van dyen hier vooren naerder geroert, byhalvens ende ons gereserveerd t' gene voorss. is, ende hebben voorts de selve gescheyden, affgetrocken ende gesepareert scheyden trecken off ende separeeren mits dese tegenwordige van ons voorss. domeynen in Gelderlandt, om by den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Holonien Reden synen hoiren ende naercomelingen offte hunne actie hebbende van nu vortaen pyselyck ende vrydelyck beseten te worden

Digitized by Google

behoudens dat den voorss. N. van Laer tot Baerlo ende van Hollonien Reden syn hoiren ende naercomelingen offte hunne actie hebbende sullen gehouden wesen de voorss. Heerlicheyt van ons vuyt saecken van onsen Hertochdomm van Gelre, aen onsen stadhouder van Leenen aldaer in onsen naeme ende tot een bundich Gelders leen t' ontvangen ende te houden, soo dat naer ons Hoofrecht van Gelderlandt behoort sonder dat wy, off eenige andere officieren, hoedanich die syn aldaer eenich gesach, handelinge, bewent, offte kennisse van onsent wegen sullen mogen hebben offte pretenderen, in eeniger manieren, mits bij den voorss. N. van Laer tot Baerlo en van Hollonien Reden betaelende promptelyck de voorss. somme van 5600 ponden ten prijse als vooren in handen van ons voors. Raedt ende Landtrentm. gnael die daer aff sal schuldich syn ontfanck te maecken Reckeninge, bewys ende relique te doen.

Willen ende ordonneeren voorts by desen dat onsen voorss. stadthouder en de mannen van leen ons hoofs van Gelderlandt sullen ontfangen den voors. N. Van Laer tot Baerlo ende van Hollonien zu Reden in persoon offte by synen Procureur behoorlijck daer toe gemachticht voor onsen Leenman van de voorss. heerlicheyt van Baerlo mits bij hem voor dese eerste reijse oock betaelende ter oorsaecke als vooren ons recht van Hergeweyde, overleverende het voors. denumbrement, hier toe gerequireert onder wettelycke conditien ende onderspreek dat hy de ingesetene ende gemeynte van het voors. Dorp sal houden ende laeten bij hunne oude rechten gebruijck ende privilegien, noch de selve onderdaenen mogen beswaeren met eenige nieuwe impositien, ende behoorlijcke personeele ofte andere Diensten, met peerdt, karre ofte waghe, anders als gewoonlyk is, dan goedt toesicht draegen dat de selve noch 't ons in de bepaelinge ende limieten der voorss. dorps niet vercort en worde, ende in gevalle daer inne eenighe indracht geschiede, het selve aen onse Hove van Gelderlandt 't adverteeren omme daer inne versien te worden naer behoeren: noch en sal den voors. N. Van Laer tot Baerlo onde van Hollonien zu Reden van de voorss. ingesetene geene beden schattinge offte andere eenighe lasten hoedanich die syn mogen heyschen offte daerop stellen, het sy ter oorsaecke van het nieuw vercrygen ofte aencommen tot de voorss. heerlicheijt ofte andersints in

Digitized by Google

eeniger manieren, op pene van daer over gecorrigeert te worden ter arbitragie van onsen seer lieven ende getrouwen den Cancelier ende luijden van onsen voorss. Raede, ende de goede luijden haere penningen te doen restitueeren, dat oock den voorss. N. van Laer tot Baerlo en Van Holonien zu Reden syne hoire ende naecommelingen ofte hunne actie hebbende niet en sullen mogen voorts de voorss. Heerlicheyt over geven transporteeren noch laeten aen eenighe cloosteren, kercken, Godshuysen ofte andere doodehanden noch oock steden ofte aen de geene die aen ons partye contrarie syn houdende, ende sal oock tot de goede rechtveerdige administratie van justitie ende straffinge van de delinquanten niemant mogen aenstellen als goede ende bequaeme persoonen niet suspect van ketterije offte andersints qualyck befaemt volgens de costuyme der landts ende hem daer inne, ende vorders draegen ende quyten als een goedt ende getrouwe leenman toestaet, ontbieden daeromm ende bevelen die voorss. Trésorier generael ende gecommitteerde van onse domeynen ende finantien surintendents ende luyden van onse Reekenkamere tot Ruremonde, ende alle andere officieren daer onder die voors. Heerlicheyt gelegen ende ressorteerende is, ende die vortyden daervan bewint hebben gehadt, ende alle andere onse Rechteren officieren ende ondersaeten dyen dit aengaet sal mogen tegenwordich ofte toecomende dat sy ende een iegenlyck van hun soo hun toebehoort den voors. N. van Laer tot Baerlo ende van Holonien zu Reden syne hoiren ende naercommelingen ofte hunne actie hebbende doen en laeten van de voorss. heerlicheit pyselick ende volcommetyck gebruycken in de vuegen ende manieren voorss. renoncierende tot dyen eynde aen alle coninckIyke, princelyke ende andere rechten, waer mede wy ons hier naemaels tegens die voors. vercoopinge souden mogen behelpen, ende beloovende in conninckIyke woorden voor ons, onse naercommelingen Hertogen ende Hertoginnen van Gelderlandt, ons daer voor verbindende dat wy die voors. vercoopingh van de voors. hooge middele ende leeghe Heerlicheyt met het gene daer aen cleft toebehoorende ende dependeerende is, met allen de voors. rechten hier vooren geroert, sullen verantwoorden guaranderen ende houden staende tot onsen coste van allen saecke, emmers voor soo veel in ons is, ende besundere van de finantien alienatien oft beswaernisse van renten int' genérael oft particulier tot laste

Digitized by Google

van onse Domeynen, naementlick in onsen Lande ende Hertochdomme van Gelderlandt die voor dato van dese eenichsints souden moghen gedaen geweest hebben, sonder den voors. coopere N. van Laer toe Baerlo ende van Hollonien zu Reden syne hoire naercommelingen ofte actie van hem hebbende daeromme te doen ofte laeten geschieden directelyck ofte indirectelyck onder wat couleur ofte saecke het sy ofte wesen souden moghen int gebruyck van dyeu eenich hinder stoor ofte beletsel ter contrarien, ende tot noch meerder vasticheit van dien hebben wij vertegen ende vertijgen van alle privilegien exeptien ende behulpen die ons, ofte onse naercommelingen tegen dat voorss is in eeniger maniere souden mogen dienen competeren ofte te baeten commen bij de geestelijcke ende wereltlijcke Rechten als oock van alle saecken van Recht ofte feijte waer mede wij ons tegen het selve souden mogen behelpen ontbiedende daeromme ende bevelen die Tresorier generael ende gecommitteerde van onse finantien surintendant ende luijden van onsen Reeckencaemere aldaer ende alle andere onse officieren daer onder de voors. Heerlicheijt van Baerlo gelegen ende sorteerende is, ende die voortijden daer eenich bewint hebben gehadt, ende alle andere onse Richteren, officieren ende ondersaeten die dit aengaen sal moghen nu sijnde ende naemaels wesende dat sij ende eensgelijcken van hun den voors. coopere N. van Laer tot Baerlo, ende van Holonien zu Reden sijne hoiren, naercommelingen offte van hem hebbende doen ende laeten van de voors. hooghe, middele, ende leege Heerlicheyt van Baerlo peijselick, vredelijck ende volcomentlich in den vuegen ende manieren voors. gebruijcken procedeerende bij de voors. Trésorier général ende gecommitteerde van ons voors. finantien Surintendant ende luijden van onse Rekencaemer tot verificatie ende Interinement van desen, naer hunne forme ende teneur, mits betaelende hun oudt gewoonelijck recht van Interinement ende overbrengende bij onse officieren die dat behoort vidimus ofte copije authentique van desen eens ende voor de eerste reijse alleenelijck, willen wij de selve onse officieren nu sijnde ofte naemaels wesende quijte, vrije ende ongelast gehouden hebben in sijne Rekeninge mentie maeckende van parcelen aengaende ende concerneerende de voors. hooge, middele ende leeghe Heerlicheijt van Baerlo en des daer aen cleeft bij de voorss van onsen Rekencaemere in Gelderlandt

Digitized by Google

de welcke wij ontbieden bij dezen te doene sonder eenich wederseggen ofte swaerigheit daer inne te maecken, want ons alsoo gelieft nijet tegenstaende de ordonnantien ofte restrictien voortijts gemaeckt op 't stuck van reintegratie van onse Domeinen in de jaere 1531, 1540, 1545 ende andere naervolgende bij de welcke onder andere geseijt is dat wij de selve onse Domeinen oft eenige partijen van dijen niet en souden moghen vercoopen, verminderen, versetten, veralieneeren ende den eedt ende gelofte gedaen op de onderhoudenisse van dijen bij eenighe van ons Raeden ende officieren, alle welcke wij den voors. coopere N. van Laer tot Baerlo ende van Holonien zu Reden noch andere dijen dit aengaen sal, niet prejudicieeren en willen, maer aengemerckt onsen tegenwordighen last ende nootsaecke, hebben hun daer van expresselijck gereleveert mits dese, vuijt onse Souvereijne Coninclijcke macht ende wille, dispenseerende tot dijen eijnde alle ons voors. Raeden ende officieren wel van heure Eede ende geloften ter contrarie gedaen, blijvende nijettemin de selve ordonnantien ende restrictien in alle andere saecken in haere cracht ende vigueur.

Toirconde hebben wij onsen seghel hier aen doen hangen.

Gegeven in onse Stadt van Brusselt den seven en twintichsten novembris int jaer ons heeren Duijsent sesse hondert drije en seventich, ende van onse Rijcken het negensten.

Was geparapheert Depart.

Onder stont:

Bij den Coninck: den Grave van Montereij en van Fuentes etc. etc. (Archives Générales du Royaume à Bruxelles).

XXVII.

Dénombrement de la Seigneurie en 1676.

Eerstelyck het Adelyck Huys in synen Cingel, Hoff ende Bogaert met een by liggende Watermolen, ende het dependant van dyen, groot X morgens, met syne jachte int geheel Kerspel van Baerlo, oock met de collatie van Pastorye, Capelanye ende Ceusterye.

Daerenboven syn aen voorss. huyse onderworpen V bundige onderleenen te weeten:

Digitized by Google

Den hoff Aengen Eyndt Item het Molengoedt, ende een zesde deel van die groote korenthiende onder Baerlo gelegen, daerenboven de Kesselycker groote korenthiende, ende alnoch den hoff Aengen Put groot synde 100 bnde byde onder Kessel, geheeft ende gelegen, in alles uytwesens de denumbrementen hierby overgelevert onder copie authentique.

Item eene Laetbancke mettet Recht van te mogen noodige officieren daer toe stellen, ende voorders te doen ende laeten vonnissen over de goederen daer onder dependerende, ongever ad 170 parceelen soo alhier onder Baerlo, Kessel, Bree ende Blerick gelegen.

Item een sesde deel der groote korenthiende, waer vor moet gehouden worden int' sesde jaer den vher, tot behoeff, van het Keerspel, als mede het onderhout vant' sesde paert vant' dack der kercke alhier.

Alsnoch den Caesdonck voor den voors. Adelycke Huys liggende groot XXI morgens XXVI roeden bouwlandt soo inde gelyck den onders. anno 1664 door den gesworen Landmeter Lennert Michiels heeft laeten afmeten.

Item een kooyweyde den Loomet geheeten groot XX morgens min VIII roeden.

Item Hoverweyde XI morgens III roeden.

Daerenboven het Eyckel Kampken groot IV$^1/_2$ morgens XXVII rooden, daer beneffens het bouwlandt neffens Hoverweyde groot XI morgen IV roeden, den moeshoff 1 morgen XXVII rooden.

Item een stuck lants opt' Humerader velt neffens den Diepenbroeck groot XV$^1/_2$ morgen XLI rooden.

Alnoch over den wegh een stuck bouwlandt daerentegens groot XIII morgens X rooden, daer beneffens noch een stuck oijck over den wegh groot IV morgens XVI rooden schietende ter eijnre sijde op Stockmans hoff ofte landt liggende deese voors. parceelen al te saemen aen malcanderen, om ende ontrent den voors. Huijse Baerlo.

Daer en boven den Hogendries mette huysingen bouw ende weijlandt IV morgen LX rooden ter eenre neffens Middeler hoff koije weijden ende ten anderen sijde Joncker Baexens bempden. Item het voorste stuck op het Ursel groot VII morgen II rooden oostwaerts de Cathuijsen van Ruremonde, westwaerts middeler

Digitized by Google

koije ende scheresweijde, zuijdtwaerts Eijnder hoff landt ende noordwaerts Stockmans erff.

Alnoch die Oije weijde met het landt groot VIII morgen V rooden gelegen ter eenre neffens Stockmans landt ende ter andere seijde Hoffackers landt, met een voorhooft op de Maese, ende het ander op het Ursel groot VII$^{1}/_{2}$ morgen XLVIII rooden suijdwaerts met eene seijde Virgaerts landt ende ter andere Haefackers landt met een voorhooft op Cathuijsers baendt ende met het andere Middeler baendt.

Item een stuck op Hummeraijer velt tegens Joncker Roffers Huijs overgelegen ten eenre neffens Huyssen Erve, ende ter andere sijde neffens Hendrick Verboeckholtz landt met een voorhooft op Huijsken ende Hummeraijer baendt het ander groot III morgens XXXII rooden.

Item noch op het Hummeraeder velt een stuck groot III$^{1}/_{2}$ morgen V rooden ten eenre neffens Joncker Baexem landt ende ter andere langhs den gemeijen wegh met een voorhooft op voorder Hoffs landt ende met het andere op eenen naebuer wegh leijdende naer die Oysche heijde.

Daerenboven de Horsten met een voorhooft schietende tot Eijnder velt ende met het andere voorhooft op die Tanghe, ter eenre neffens die Horsten ende ter andere seijde den Keuterbempt hoefslach sijnde te samen groot X morgens LXIII roeden weijden ende hoijelandt.

Alnoch den Donckbempt groot II morgens VII rooden met een voorhooft schietende op den Kerckenbembt, en het andere voorhooft op Puttinger baendt ter eenre Middeler baent ende ter andere seyde neffens den Tuyselaer beloopende deese parceelen in alles salvo meliori calculo ad 157 morgens 37 roeden.

Van welcke voorss. parceelen ten tyde van onders. ende syne voorouders met kennisse ende wetenschap niet en is vercocht nochte veralieneert. Verhopende hier mede aen S. M. Placcaeten voldaen te hebben, ende dat alle t' geene voorss. waerachtich is naer de beste kennisse ende wetenschappe van den ondergeschrevenen soo wort t' selve onder gestaeflden Eede geaffirmeert en ten allen tyden des nodich te presteren ende met dessens Eygenhandich onderteekent op den Huyse tot Baerlo den 7 Juny des Jaers ons Heeren 1676.

Get.: (F. van Laer).

Digitized by Google

Specificatie der Leen goederen subject aen S. M. toebehorende onder den Huyse Baerlo.

I. Het Huys ofte Borgh Baerloe met haere veste ende graven ende met alle heerlickheyten, kerckegiften, leenmannen gewinn ende gewerff, visscheryen, boomgaert, den Dyck voor den Huyse, de moelen met hoeren waeteren.

II. De Caesdonck tegens den Huyse liggende groodt ongeveer 18 oft 19 morgens.

III. Den Hoever hoff met syne onderhebbende Landerien en Weydtlanden groodt ongeveern 70 morgen.

IV. De Coye Weyde de Lomet genaempt met het cleyn Lometien groot oock ongevern 18 à 19 morgens.

Allodiale Guederen.

XII morgen weylandt genoempt Diepenbroeck.
IV „ bouwlandt opt Hummerveldt.
II „ bempts geh. den Verger.
III „ „ „ de Moecksholt bempt.
IX „ „ „ die hoeffslage.
IX „ „ „ die Cuiter bempt.

(Liber probationum.)

XXVIII.

Dénombrement de Baerlo en 1715.

Eerstelyck het recht ende actie dat S. C. M. voor dato van vercoopinge heeft gecompeteert in de hooge lege ende middele Jurisdictie vant' voorss. dorp Baerlo bestaende in de crimineele ende civiele breucken, erven ende onterven mit alle t' geene daer is gerequireert (ende de grondtheerlickheyt van t' Huys Baerlo niet en is raekende) ende voort alles wat daer van dependeert, soo nopende het stellen van scholtis, schepenen, secretaris, gerichtsboden als in Gebott ende Verbott ende de vier diensten.

Het recht van te mogen planten op de groote wegen ende de gemeyntens, vogelrye, visscherye, byenstant, ende de Jachte de welcke S. M^{s}. als doen heeft gehadt, als hebbende S. M. voorsaeten de selve mit het Huys Baerlo vercocht mitsgaders van

Digitized by Google

vier diensten, gebott ende verbott ende alle andere soo crimineele als civiele confiscatien van bastaerden goederen als oock gevondene ende gestrageerde goederen daer men den proprietaris niet aff en weet.

Het genott van den thins ende groove ende smaele thiende van de Landeryen ende erven die voortaen uyt de gemeynte mit octroy van S. M. sullen vercocht worden als mede alsulcke andere servituten ende gerechticheden als syne Hooge mette M. op de selve heeft connen pretendeeren, behoudelyck alle t' geene S. M. expresselyck heeft gereserveert in de conditien ende opene brieven van vercoop naerden aengetrocken waer toe men sich refereert.

Dat dit alsoo is affirmeeren wy onderss. sonder der selven ende iemants prejudictie onder den eede by ons als Heeren tot Baerlo aen S. M. afgelicht. Des t'oirconde den 29 July 1715.

(Ibidem)

XXIX.

Idem de la seigneurie Foncière.

De borgh Baerlo sijnde een van de 4 oudste casteelen vant Landt van Kessel waer van sien verschreven op de Landtdagh ende kompt in de Ridderschap vant' Hertoghdom Gelre Leen aen S. K. M. den Koning van Pruijssen als Hert. van Gelre ten Z. R. is in sijn grachte groot X morgens, schat, thiende ende consumptie gelden vrij. De jachte door het geheele Dorp ofte jurisdictie van Baerlo.

Noch eene gereserveerde Jachte ofte patrijzen vangst op het Hummerader velt.

De Gronthcerlickheit van Baerlo het patronaatschap offte Collatie van Pastorije Capellanije ende Keusterije.

En deel $^1/_3$ van de groote thien — een waeter moelen.

Nota. De visscherije op de Maas soude bij de Borgh Baerlo gehoort hebben, en daer van verbracht sijn geworden met tochte door juff. Reijnsse van Meerwijck de welcke de toch besettende naer haere mans dood de Borgh Baerlo cum annexis is gaen woonen opt Huijs Kessel bijt' welck door versuijm soude gebleven sijn tot dat den souvereijn die visscherije in den jaere I . . . . . gereclameert heeft.

Digitized by Google

X bundige onderleenen :

een sesde deel van de groote coren thiende onder Baerlo gelegen vur $^3/_4$ deelen.

het resteerende vierdedeel.

De Kesselijcke groote koren thiende voor een helft.

D'ander helft

Den hoff Aengen Put.

Den hoff Aengen Eijnde.

11 m. bempt gesubstitueert aen den Scholtissen baent.

Het meulen goedt voor den helft.

D'ander helft.

Preeminentie in die kerck privative daer bij annex.

Een eighen privative laetbanck van thenen ende thinsen soo dickwils als die thijnsgoederen vercoft oft veralieneert worden den XII[ten] penninek aen den Heer, welcke banck versien is met eijgen officieren die den Heer stelt.

(Registre féodal 1690, Archives castrales).

XXX.

Réglement de la Schuttery 1734.

Art. I. Als de broeders vergadert sullen wezen moeten zy in eensaemenhy ende vrindschap syn, malkander niet mogen schelden ofte heeten liegen, op peene van een half ton bier.

Art. II. Deese broederschap moet voorsien syn van eene goede regeering ofte Broeder Meester.

Art. III. Den Broeder Meester sal gehouden syn alle jaers op S. Antonius dagh syne Reekeninge te doen.

Art. IV. Daer sullen geenen aengenomen worden die buyten onze parochie geboortig syn; ofte zy moeten eenen vrouwe hebben uyt deese gemeente.

Art. V. Daer sal niemandt onder deese broederschap moegen syn ofte hy sal voorsien syn van syn eigen silver plaet ende snaphaen op peene als vorre.

Art. VI. Alle de broeders sullen gehouden syn op S. Urbanus

Digitized by Google

ende Antonius ende quarten temperdage te compareren in de kercke op straffe van 2 schilgen.

Art. VII. Op S. Urbanus dag sullen de broeders verpligt syn met de processie te gaen voor het Hoogh Veerdigh, en niet droncke te syn of te klappen onder de processie, ende order te pareeren aen die gestelt is om daer naer te sien denwelcken altoos sal geglooft worden en den suymigen gestraft met een vierdeel ofte vier schilgen.

Art. VIII. Soodaer eenen waer die niet en soude willen gehoorsaemen ofte tegen de Redelijckheijdt soude sijn sal gestraft worden met $^1/_2$ ton bier ofte soo hij van de broeders wilde afsijn soo sal hij geven 3 schilgen.

Art. IX. Als een broeder kom te sterven sijn de meedebroeders verschult in de kerck en bij de begrafenisse te sijn, ende offeren naer de vrienden en soo daer eenen ofte meer manqueeren soude en geene kennisse soude gegeven hebben aen den broeder meester, sullen gestraft worden voor 20 stuyvers.

Art. X. De familie sijn verobligeert naer het afsterven van onse mede broeders het silver wederom te geven of wel 30 stuivers.

Art. XI. Niemand sal een silver plaet moegen hebben als van de weerde van eene Gulden brabants

Art. XII. Als een mede broeder buyten kwam te sterven ende vrinden soude het bevestight hebben sal ieder broeder verplicht sijn eene misse te hooren.

Art. XIII. Vans gelijcken sullen die broeders die buiten landts sijn verplight sijn voor ons eene Misse te hooren.

Art. XIV. De broeder meester moet acht nemen op de huijsen ende anders aengaende de Broederschap in de huijsen naer behooren te onderhouden tot faveur van de Broeders ende naecommelingen.

Art. XV. Als het gebuerde dat de huysen vervielen en de Revenue niet bij een quaemen om te repareeren sulle de broeders eenpaerlijck bij malkandere versoght worden om te ver eenigen ofte bij te leggen tot voldoening van de reparatie.

Digitized by Google

Art. XVI. Alle 2 jaeren, sal een nieuwen Broeder Meester gesteld worden ten sij dat er eenen souden sijn daer de broeders wel mede gedient waere.

Art. XVII. Alster eenige gevonden soude worden tegens welcke eere wat te seggen viel sullen niet onder de broeders gerekent maer daer uyt gejacht worden.

Art. XVIII. Soo nu iemandt in faute gevallen soude syn ende wygerde de peene die daer op staen sal de Broeder Meester en de Deeken gehouden syn die plichtigen sonder iemandt anders daer in te kennen.

Getrocken uyt het Origineel den 25 mey.

Aan het hoofd van dit staat hier opgeplakt het bovenste gedeelte van een vroeger reglement waarop onder ander 2 schutters in de kleeding van vroeger tyd met steck, lange jas, korte beenkleederen, lange kousen, laage schoonen, geweer etc.

(Archives de la Gilde).

XXXI.

Exécution capitale entre Kessel et Baerlo en 1707.

'T hoff doende recht condemneert U. beclaeghden om dat ghij met voorbedachten rade ende op gesitten wille U. eijgen huijsvrouwe verraedelijck ende van achteren met eenen cluppel daer toe door U. te voorens bereijdt met verscheijde slaegen op het hooft hebt vermoort, ende het lichaem gestooten in een torf cuijl, dat ghij sult geseth worden op een ratt om aldaer terstond te sterven bij Raebraeckinghe ende dat naer U doodt u hooft zal worden affgecapt ende gestelt op eenen ijseren pin, met het gezicht naer den cant daer den moord is bedreven op eene verheven plaetse daer bij 't naeste in de heijde gelegen, ende dat u Lichaem op het ratt sal blijven liggen, ende den voors. cluppel met eene ketene daeraen vast geheght, verclaerende all. u goed verbuert te sijn aen den heere, ende U tot dijen condemnerende in alle costen ende mijsen van justitie ter taxatie ende moderatie van den Hove, ende worden de Respe Heeren van Kessel ende

Digitized by Google

van Baerlo gecommitteerd ende voor soo veele noodigh geauthoriseert om allen t'geen voors. ten spoedighsten, ende met alle versekerheijt te doen vuijtwercken, ende voltrecken, ten welcken eijnde hun dobbel van dit vonnis bij besloetene brieven onophoudelijck sal worden toegesonden.

Actum in de cancellerije tot Ruremonde den 20 Maij 1707.

Was geparapheert D. H°:

Onderstont. Ter ordonnantie van den hove, was onderteekent T. Winckel.

Leger stont: accordeert bij mij ende was onderteekent T. Winkel. Noch op den voet van het voors. dictum oft vonnis stont geschreven 't naervolghende:

Dese sententie hebbe oft is den 23 Mai 1707 geexecuteerd omtrent 12 uhren snoevens, ende sulcx op de bos heijde op de hooghte van den Bergh aldaer omtrent 't geseheijt tusschen Kessel en Baerlo, des 't oirconde etc., was onderteekent J. G. van Bodinghuijsen.

(Archives de Kessel.)

XXXII.

Sauvegarde de Baerlo en 1642.

Paul Bernard Comte de Fontaine etc. Mestre de Camp des Armées de S. M. es Pays bas etc., prend et met en la protection et sauvegarde de S. M. et la sienne l'Eglise du village de Baerlo, ensemble la maison du Pasteur, les chasteaux des SS. de Laer, Baxen, Ruffards et Hardenraet, la Cense appartenant aux chartreux de Ruremonde appelée de Boeckelt, le Fort de Zouterbeck et le moulin à eau dudit village.

Par conséquent les Inhabitants avecq leurs biens meubles, grains, bestiaux, granges, jardinaiges, arbres fruitiers, et montants et tous aultres y estants etc., etc.

Donné au Camp à Neer le 5 de Jullet 1642.

Signé (de Fontaine)

Même document.

Délivré par les Etats Généraux.

La Haye 16 janv. 1635.

Digitized by Google

Même document.

Délivré par Guislain de Brias Gouverneur de Venlo 26 sept. 1637.

Même document.

Délivré par Henri Cte van den Bergh Gouverneur et capitaine général de la Gueldre daté de Venlo 12 juin 1630.

Même document.

Délivré par Simon Pourtier gouverneur royal de Venlo 21 juin 1641.

FIN.

Digitized by Google

Digitized by Google

TABLE DES MATIÈRES.

I. De Heerlijkheid Spraeland-Oostrum, hare historie en heeren, van de vroegste tijden tot aan de Fransche Omwenteling, door M. J. JANSSEN, kapellaan te Well. 1

§ 1. Een woord vooraf 1

§ 2. Inventaris van het Archief der kapel Oostrum in het rectoraat aldaar 5

§ 3. Topographie van Oostrum 7

§ 4. Het kasteel Spraeland en de villa Oesterham . 8

§ 5. De Heeren van Spraeland-Oostrum uit den stam van Ooy 9

§ 6. Gerard van Ooy 10

§ 7. Gerard (II) van Spraeland. 13

§ 8. Dirk van Spraeland 14

§ 9. Daniel van Apeltern 14

§ 10. De Heeren van Spraeland-Oostrum uit den stam van Broeckhuysen. 16

§ 17. Willem I van Broeckhuysen, heer van Spraeland en Oostrum 17

§ 18. Willem II van Broeckhuysen, heer van Oostrum. 20

§ 19. Johan van Broeckhuysen, heer van Loë, Geysteren, Oostrum en Spraeland. 20

§ 20. Adriaan van Broeckhuysen, heer van Geysteren, Spraeland en Oostrum. (Twist om de heerlijkheid). 30

§ 21. De Heeren der halve heerlijkheid Geysteren, Spraelandt en Oostrum. uit den stam van Eyll. 31

Digitized by Google

§ 22. Jan I van Eyll 31
§ 23. Jan II van Eyll en zijne medeheeren over de halve heerlijkheid Oostrum 32
§ 24. Jacob van Eyll, zoon van Jan II en Maria van Domborch, heer der halve heerlijkheid Spraeland, Oostrum en Geysteren 35
§ 25. Gherardt van Eyll. 37
§ 26. De familie van Schellardt, halfheer en sinds 1592 heer van de heerlijkheid Oostrum-Spraeland 38
§ 27. Frederik I Schellardt van Oppendorf, heer te Gurzenich. 38
§ 28. Wynand Schellardt van Oppendorf 39
§ 29. Jan Schellardt van Oppendorf. 40
§ 30. Adam I of Daem Schellardt van Oppendorf . 40
§ 31. Jan II Schellardt van Oppendorf, heer van Doorenwaard. 41
§ 32. Vincent Schellardt van Oppendorf. 41
§ 33. De heerlijkheid pro indiviso (onverdeelbaar) bezeten door de gezamenlijke kinderen van Vincent Schellaerdt van Obbendorf. 42
§ 34. Adam II Schellardt van Oppendorf, heer van Spraeland, Oostrum en Geysteren 43
§ 34. Johan Vincent Schellardt van Oppendorfl, heere tot Geysteren. Oostrum, Oerlo, Spraelandt en Wanssum. 43
§ 35. Johan Albert van Schellardt d'Oppendorf 1698, heer van Geysteren en Spraelandt (voor den eersten keer). 46
§ 36. Philip Frederik Ambrosius van Schellardt d'Oppendorf, heer van Oostrum, Proost van Aken. 46
§ 37. Johan Albert van Schellardt d'Oppendorf, heer van Geysteren en Spraelandt (voor den 2den keer) 50
§ 38. Jan Willem Joseph Bernard graaf van Schellardt d'Oppendorf, heer van Geysteren, Spraelandt-Oostrum 51
§ 39. Adam Alexander graaf van Schellardt-Oppendorf, laatste heer van Geysteren-Spraelant en Oostrum 53

Digitized by Google

2. Heerlijke Rechten 56
3. Schepenbank te Oostrum 63
§ 1. Schepenen der 16de eeuw 67
§ 2. Schepenen der 17de eeuw 68
§ 3. Schepenen der 18de eeuw 68
§ 4. Schouten der heerlijkheid Oostrum-Spraelandt. 69
§ 5. Richterboden. 73
§ 6. De Oostrumsche Richterbode Jacop Jans Cuijppers 74
§ 7. Veldschutter voor Venray 77
§ 8. Gezworen teller der Oirlosche tienden . . . 77
4. Eenige historische aanteekeningen uit het archief te Venray en de Schepenregisters van Oostrum . . . 80
§ 1. Genealogie Verblackt en Haffmans 86
§ 2. De Rosmolen en de Rosmolensche hoeve onder Oostrum 88
5. Reguliere Kanonniken te Oostrum 90
§ 1. Priors van Oostrum 94
6. Reguliere Kanunnikessen te Oostrum 98
§ 1. Kloosterbestierder 102
§ 2. Lijst van Religieusen en goederen 103
7. Stichtingen en vervolg der geschiedenis 109
8. Bouwing der Kloosterkerk in de 18de eeuw. . . . 114
9. Klooster-Pensionnaat 115
§ 1. Commensalen. 116
10. Anniversarienboeck van het convent Bethlehem, bladz. 16 en volgg. 123
11. Fransche tijd en opheffing des kloosters 127
12. Lijst der maters of Priorinnen van Bethlehem. . . 131
13. Lijst der rectoren van het klooster Bethlehem te Oostrum 132

II. Geschiedenis van de Landen van Overmaas, sedert den vrede van Munster tot aan het Partage-Tractaat, 1648—1662, door ALFRED HABETS, Doctor in de Wijsbegeerte en Letteren 135
§ 1. Inleiding 135
2. Hoofdstuk I. De toestand der landen van Overmaas van 1632 tot 1648. 140

Digitized by Google

3. Hoofdstuk II. 1648 en 1649 153
4. Hoofdstuk III. 1650 170
5. Hoofdstuk IV. 1651 187
6. Hoofdstuk V. 1652. 201

III. La Seigneurie de Baarloo, par HENRI DE L'ESCAILLE 215
Avant-propos 215

CHAPITRE I.

§ 1. Le château. Situation. Dépendances. Le camp de refuge. Mode de construction. Appareil. Date. Origine fabuleuse. Il est pris par Charles-le-Téméraire en 1473-4. Par un corps d'armée anglais en 1511. Narration de sa défense. Par Charles Quint en 1543. Pillé par le Taciturne en 1572 et demeure à l'abandon pendant près de 20 ans. Incendié par le comte de Hollach en 1578. Le colonel Bentinck s'installe dans ses ruines en 1590. Sybert III d'Eyll y revient et le restaure. La population du village s'y réfugie lors du passage de Mendoza en 1597. Pourquoi le comte de Bierens le reconstruit vers 1708. Description du château primitif de 1388. Le comte Placide de Bierens l'abandonne. La famille de Wevelinchoven l'occupe à titre de locataire. Transformations depuis le commencement du siècle page 5 et passim 219

§ 2. L'intérieur. Remeublé par la famille de Bierens. Archives. Parchemins. Meubles antiques. Le groupe de S. Anne „Palladium du château". Albums divers. Le peintre Leyffers. La légende 224

§ 3. La seigneurie. Dynastes de la famille de Baerlo. Réunion à la couronne qui la vend à la famille de Montfort. Les modes de la succession féodale. Les seigneurs de la famille d'Eyll. Leurs procès avec les Kessel. Les Laer d'Hoenlo. La couronne d'Espagne vend la seigneurie — pas la foncière — mais principalement les droits de justice. Protestation de M. de Laer. Sa gêne financière la force à lever l'argent du rachat et à

Digitized by Google

s'associer avec son beau frère M. de Hollogne 1674. La seigneurie reste divisée jusqu'en 1748. Entre qui. Le Roi de Prusse en opère le retrait et la repasse au baron de Bierens, dont hérite le baron d'Erp. Dépossédé par le gouvernement français il réclame à Berlin en 1814; avec quel résultat. Tableau des droits seigneuriaux. Tableau synoptique des seigneurs. 227

§ 4. Le château de Berkt. Situation. Aspect. Le domaine. Fief gueldrois viril. Il forme une espèce de Territoire occupé par les Eyll de temps immémorial. Sa réunion au château d'Eyll. Il est transformé en fief ordinaire et devient allodial en partie. Possesseurs anciens; et récents: Crieckenbeeck — Hardenraet — Pollart — Rhoe Obsinnich (b^ons) barons d'Olne. Le baron de Scherpenzeel l'achète et le rebâtit. Description de l'ancien château. Droits y attachés. Le comte d'Alcantara le vend à la famille Coenegracht 236

§ 5. Le château de Scheres. Archives. Tableaux, Manuscrits, etc. 238

§ 6. Le château allodial de Raay. Aspect, situation. Fief de Kessel, de l'évêché d'Osnabruck (?), de Gueldre. Transformé en fief solaire. Sa compétence. Episodes de la fin du XVIe siècle. Ce qu'était un régiment italien alors. Projets de M. de Bierens 239

§ 7. Alloyers de Raay:
A. Famille van der Horst. Comment elle paraît y être arrivée. Esquisse généalogique. 241

§ 8. B. Famille de Baexen. Généalogie, quartiers. La comtesse de Limburg Styrum, créancière, fait vendre le domaine. Les P. P. Jésuites d'Essen l'achètent et le revendent à la famille en 1698. La baronne Sophie, maudite et deshéritée par son père. Location du château à divers écossais 244

§ 9. C. Famille de la Marck. Généalogie; quartiers . . . 247

§ 10. D. Barons de Bossart. Fragment généalogique . . . 248

§ 11. Le Manoir de Roffaerts. Description. Pierre armoriée. quartiers, cheminée antique, etc. Le château d'Oyen et ses Seigneurs. Esquisse généalogique des Kessel, dits Roffaerts 249

Digitized by Google

§ 12. La ferme des Chartreux à Bocket. 253
§ 13. „ „ dite Monackijer hof 254
§ 14. „ „ „ Inckevoort 256
§ 15. „ „ „ Zoeterbeek — la dîme, le fort 258
§ 16. „ „ „ Voort 259
§ 17. „ „ „ Ende 262
§ 18. „ „ „ Bongard. 262
§ 19. „ „ „ Hofacker 262
§ 20. „ „ „ Stockmanshof. 263
§ 21. „ „ „ Hummeray. 263
§ 22. „ „ „ de Saint Nicolas. 263
§ 23. „ „ „ Boschof-Immelo 263
§ 24. „ „ „ Veerhuijs. Le Passage d'eau. La cavalerie du Prince Cardinal. 264
§ 25. „ „ „ Coesdonck 264
§ 26. „ „ „ Hoogendries 265
§ 27. Le moulin 265
§ 28. Autres fermes Coup d'oeil sur la Propriété au Moyen-Age. 265

CHAPITRE II.

§ 1. Le village de Baerlo. Localités homonymes. Situation Etymologie. Vestiges de l'ancienne religion germanique. 266
§ 2. Situation politique et physique. Hameaux. Ruisseaux. Limites. La chaussée impériale, construite par les prisonniers de guerre espagnols. 267
§ 3. La Meuse et ses bras anciens. Occupation de sa vallée, primitivement boisée. Etendue du domaine communal. Manière dont le sol a été partagé 268
§ 4. Population. Depuis 1456. En 1504. Date des registres d'Etat-Civil. Réunion aux paroisses de Brée et de Blerick 270
§ 5. Histoire. Renvoi aux Travaux de Keuller, Peeters et Slanghen. Ravages de Grêle au XVIe siècle. La pluie de Croix de 1505. Conquête de Charles Quint en 1543. Pillage par les gueux en 1572. Incendie par les mêmes en 1578. L'Amirante d'Aragon en 1597. Ingratitude

Digitized by Google

des habitants qui avaient été recueillis au château. Châtiment des femmes qui portent culottes. Idem des joueurs de cartes. Usages singuliers. Occupations militaires. Invasion des Lorrains en 1647; de Louis XIV et de Louis XV. Conséquences désastreuses de ces guerres: capitations, sauvegardes. Otages. Exécutions militaires. Ce bon M. de Roflaerts. Les saumons du Comte de Berg. Les lapins du Commandant de Venlo. Les poulets de la Commandante. Les agneaux de Fréderick Henri et les jambons de M. de Grobbendonck. Comment une compagnie était traitée à son arrivée, à son départ. Comment on la détournait d'arriver. Une armée séjourne à Baerlo 1639—40. Idée singulière du Prince de Broglie. Capitation de 1747. Cantonnement français de 1758 271

§ 6. Organisation ancienne. Possesseurs successifs du comté de Kessel. Organisation d'icelui. L'écoutète de Baerlo. Les échevins. Le secrétaire. L'huissier. Le Greffe. Le Sceau. Le droit usité. Compétence et appel au civil. Idem en matière répressive. Exécution capitale en 1707. Jugements divers. La Justice mediévale. Ce qui reste du greffe. Le bourgmestre. Les collecteurs d'impôts. Les Jurés. Les maîtres de quartiers. Modalité de la levée des impôts (1634). Le controleur. Le champêtre. La corvée. La prison. Le corps de garde. Le lieu de supplice. Les biens des pauvres 276

§ 7. Cour féodale. Compétence. Archives. 281

§ 8. Cour Censale. Origine. Sceau. Valeur du cens à travers les âges. Archives 282

§ 9. La Sainte Vehme. Procédure d'après les auteurs français et anglais. 283

§ 10. La Confrérie des Archers. Antiquité. Caractère au moyen âge et depuis et après, dignitaires. Privilèges. Réglement. Le trésor 286

§ 11. Le Domaine communal. Origine. Histoire. Il appartenait ici au Souverain. Son aliénation 288

§ 12. Sous les derniers ducs de Gueldre. Le Seigneur, la Justice L'impôt. Le devoir militaire. Prestations féodales

Digitized by Google

en 1475. Le curé. L'instruction du peuple. Ce qu'était un Seigneur médiéval, un Drossard, un étudiant de Louvain. La Pompe funèbre. La famille. L'inauguration. (1) Les voyages. Les enfants du seigneur. Caractére, sentiments, plaisirs des paysans 290
§ 13. Suite du précédent. Condition économique. Redevances. Dîme. Alimentation populaire. Salaire mis en en rapport avec les objets de première nécessité . . 296
§ 14. Histoire métallique. Valeur intrinsèque de la monnaie. Valeur relative à diverses époques 299
§ 15. Distinction des meubles et des immeubles sous Charles Quint 305
§ 16. Le baptème d'un 7e fils à la Cour en 1623 307

CHAPITRE III.

§ 1. La Paroisse. Diocèses, Archidiaconats. Conciles auxquels elle a appartenu. Varia 311
§ 2. L'Eglise. Situation. Epoque de la construction. Avec quelles ressources. Les Eglises antérieures. Comment se répartissait jadis l'entretien de l'édifice. L'Horloge, le cadran. Les cloches. Inscriptions 312
§ 3. Les Curés. Présentés par le Patron. Lui prêtent serment. Charges d'anniversaires. Revenus. Vignobles. Oeufs de Pâques. Chapelles castrales. Chapelles paroissiales. Leur rôle au XVIe siècle pendant la révolution religieuse. Le prophète Cakhosius; Leur constance pendant l'invasion des sans culottes. Esquisse de la vie de l'Evêque baron van Velde de Melroy. Persécution des français. Remarque d'un prisonnier de guerre espagnol en 1812. 315
§ 4. Elenchus parochorum 1466—1897. Un curé chasseur. Réfutation d'un roman. 319
§ 5. Le Vicariat. Fondation en 1678. Dotation etc. . . . 321
§ 6. Liste des Vicaires 322
§ 7. L'Office de Clerc. Formule du serment du clerc. . . 322

(1) Sur l'investiture du Seigneurs voyez Publications VIII p. 442.

Digitized by Google

§ 8. Collation d'un Bénéfice au XVe siècle 323
§ 9. Pèlerinages 325
§ 10. Confréries 325
§ 11. La Chapelle chorale. 326
§ 12. L'Ecole 328

CHAPITRE IV.

§ 1. Famille van Baerle 331
§ 2. Famille Dicbier de Mierler 333
§ 3. Familles de Montfort . . . , ... 333
§ 4. Famille Die Claer 336
§ 5. Rameau de la famille de Kessel 336
§ 6. Famille van Eyll. Critique des méthodes généalogiques. Déduction d'une branche. Le baron de Spaen. Symbolisme des figurations tombales au moyen âge. Quartiers. Pierres sépulcrales. Crijptographie. Hérédité des prénoms. Enterrement d'un blason. 337
§ 7. Famille de Holtmeulen. Fragment généalogique. Traversée aérienne de l'Escaut par un page du Duc de Parme. Quartiers, etc., Erp de Friesselstein — Berlo — Bierens 347
§ 8. Famille de Scherpenzeel-Heusch. Fragment généalogique, quartiers etc. Jeger — Baussele — Heusch 350
§ 9. Famille de Hundt. Fragment généalogique. Inventaire de sa fortune. Excentricités de M. de Glazenap. Vente de ses biens. Prétentions qui s'élèvent au sujet d'iceux. 353
Fief castral de Putttingh. Reliefs. Pierre commémorative. Autre crayon des Holtmeulen. 354
§ 10. Famille de Laer Hoenlo. Généalogies. Partage des enfants d'Henri. Services rendus à la Paroisse . . . 355

CHAPITRE V.

§ 1. Eyll (famille d'). Rameau de Berckt. Généalogie. Quartiers. Tombeaux. Mémorial de famille: naissances, cadeaux de baptème, mariages, décès etc. 361
§ 2. Hardenraet (famille de). Fragment généalogique. Mort tragique de Herman Georges 365

Digitized by Google

§ 3. Rhoe Obsinnich (b^ons de). Esquisse généalogique. Branches de Sippernau et d'Elmpt 367
§ 4. Olne (barons d'); famille. Esquisse généalogique. Episodes divers. Quartiers. Note biographique. 371
§ 5. Pollart (de) famille. Généalogie. Le Prévôt d'Arnhem, agent matrimonial. Les malheurs d'un gentilhomme dépensier et indécis. La querelle des lumières . . . 377
Descendance de Tziets de Bree. 385

CHAPITRE VI.

§ 1. Bierens (famille de). Généalogie. Le Prêt sur l'ammanie de Montfort. Evaluation de Baerlo en 1687. Annales du régiment belge de Ribaucourt. Faits d'armes de Guillaume d'Erp. Note sur la famille de Varick. Partage de 1726. Pénitence mystérieuse d'un capitaine de dragons. Mystification de Joseph II. Inscriptions funéraires etc. 386
§ 2. Erp (b^ons d'); famille. Aperçu général. Condition des gentilshommes catholiques sous les stadhouders. Malheurs de 2 hérauts d'armes. Généalogie Nijvenheim. Le château de Holt. Le Secret de Nieucloître. Le séquestre Boineborg. Lutte bachique entre Balthazar d'Erp et le duc d'Yorck. Triomphe de la perfide Albion. Brevet de capitaine britannique. Mss des barons d'Erp. Quartiers. Inscription tumulaire à Rome. 397

Digitized by Google

Pièces Justificatives.

I. 1328. Privilèges aux habitants au sud de la Niers accordés par Renaud comte de Gueldre . . 410
II. 1388. Cession de Baerlo par Guillaume de Juliers duc de Gueldre. 412
III. 1411. Confirmation de l'acte précédent par Renaud duc de Gueldre. 413
IV. 1424. Relief de la Seigneurie par Egbert de Montfort 414
V. 1406? Cédule des cens seigneuriaux. 415
VI. 1455. „ „ „ „ 417
VII. 1466. Collation du Bénéfice de S. Nicolas . . . 419
VIII. „ Revenus „ „ „ „ „ . . . 423
IX. 1486. Relief de Berckt et Coesdonck 424
X. 1499. „ „ Baerlo par Rennsse de Merwyck. 426
XI. 1501. Transport de Baerlo par Sibert de Montfort à Dirck Dieclaer. 426
XII. 1502. Réclamation de Rensse de Merwyck . . . 427
„ Les Echevins de Baerlo lui en donnent acte. 428
XIII. 1506. Cédule des Cens de Baerlo. 429
XIV. 1518. Relief de Berckt et de Coesdonck 433
XV. 1521. Quittance de la vente de Baerlo 435
XVI. 1530. Partage entre les enfants de Jean van Eyll et d'Elisabeth de Goor (Extrait) 435
XVII. 1530. Cession faite par la famille de Kessel . . 436
XVIII. 1538. Sybert van Eyll est confirmé dans sa possession 438
XIX. 1522. Lettre du Duc de Gueldre au Seigneur de Baerlo pour l'inviter à fournir sa prestation féodale 439
XX. 1546. Sybert van Eyll donne en fief XVII paar coorens à Kessel Eyck à Ott Schenck . . 440
XXI. Sans date. Sybert van Eyll donne en fief au prêtre G. Kiespenninck le $^1/_6$ de la grande dîme. . 441
XXII. 1550. Renonciation au droit de Man Leen en faveur des demoiselles van Eyll par la famille . . 441

Digitized by Google

XXIII. 1547. Règlement la Procédure féodale par Charles Quint 444
XXIIIbis. 1547. Constitution d'un Cens 448
XXIV. 1668. Visitation ecclésiastique de Baerlo 450
XXV. 1669. Liber anniversariorum 451
XXVI. 1673. Vente de la Seigneurie par Charles II . . 456
XXVII. 1676. Dénombrement de la Seigneurie 464
XXVIII. 1715 Autre dénombrement. 467
XXIX. 1 . . . Dénombrement de la Seigneurie foncière. 468
XXX. 1734. (Epoque de la copie) Règlement de la confrérie des Archers 469
XXXI. 1707. Exécution capitale entre Baerlo et Kessel . 471
XXXII. 1642. Sauvegarde de Baerlo 472

Planches.

1. Oostrum (hors texte) 3
2. Pierre sépulcrale de Jean Aerts, dans l'église de Broeckhuysen 120
3. Plan du couvent de Bethléhem et de la chapelle à Oostrum. 130
4. L'ancien château de Baerlo (hors texte) 215
5. Vue du château actuel (Sud) 1850 219
6. „ „ „ „ (Est) 228
7. „ de l'ancien château de Berckt (1800). 235
8. Pierre sur la ferme de Roffaerts (1629) 250
9. „ sépulcrale de Sybert van Eyll (1552). . . . 344
10. „ „ „ Gerard de Laer (1624) . . . 366
11. „ „ „ Christine de Crieckenbeeck (1622) 366
12. Portrait de Mgr. van Velde Evèque de Ruremonde (hors texte). 310
13. Sceau de la Cour féodale de Baerlo 282
14. Quartiers de la famille Erp (hors texte) 406

Digitized by Google

Blasons.

Baerle 331
Baexen 244
Bierens 386
Bossart 248
Broeckhuysen. 19
Dicbier 333
Erp 397
Eyll . . . . . 31, 337 et 361
Hardenraet 365
Hollogne 359
Holtmeulen 437
Horst 241
Hundt 353
Kessel 336
Laer 353
La Marck 244
Montfort 334
Olne. 371
Pollart 377
Rhoe. 367
Roffaerts 251
Schellardt 38
Scherpenzeel 350

Généalogies.

Aerts. . . 106, 117, 118, 120
Baerle 384
Baexem . . . . . 244, s. s.
Berlo 349
Bierens 350, 386, 391
Borret 119
Bossart 248
Bouwens v. d. Boye . . . 125
Broeckhuysen. 19
Dans 80
Dickbier. 334
Erp 348, 397
Eyll 338, 355, 361
Haffmans 87
Hardenraet 365
Heusch 351
Holtmeulen . . 347, 354, 355
Horst . . . . . 242, s. s.
Hundt 353
Kessel . . . . 251, s. s. 337
Laer . . . . . 355, s. s.
La Marck 247
Lindt (van gen.) . . . 84
Olne . . . . . 372, s. s.
Pollart . . . . . 377, s. s.
Raedt (de) 107
Rhoe d'Opsinnich . . . 367
Roffaert, v. Kessel.
Scherpenzeel 351
Syberts 119
Tziets de Bree 385
Varick 392
Verblackt 86
Versleyen 124

Digitized by Google

Digitized by Google

ERRATA.

Page	156				Peit van den Blauwenstein,	lisez:	Piet v. d. Bl.
„	173				de Tasignies,	„	de Trasignies.
„	216	ligne	7	au lieu de	mains	lisez	maisons.
„	233	„	6	„ „ „	apposer	„	opposer.
„	267	„	2	„ „ „	Baerlo	„	Boerlo.
„	275	note	1	„ „ „	Heerenbrouck	„	Heerenbrinck.
„	283	ligne	13	„ „ „	$34^1/_2$	„	$84^1/_2$.
„	307	„	25	„ „ „	ligde	„	eijgde.
„	212	„	31	„ „ „	et son altasse	„	est son Altesse et effacez le signe dubitatif qui suit.
„	319	note	1	ligne 1	au lieu de peuple	lisez	village
„	362	ligne	19	au lieu de	Gouverneur	„	Surintendant.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google